МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

МОВЧУН ЛАРИСА ВІКТОРІВНА

УДК 811.161.2:801.6-047.37

ДИСЕРТАЦІЯ

ЛІНГВІСТИЧНА ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА УКРАЇНСЬКОЇ РИМОЛОГІЇ

Спеціальність 10.02.01 – українська мова

Подано на здобуття наукового ступеня доктора філологічних наук

Дисертація містить результати власних досліджень.
Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело _____ Л. В. Мовчун

Науковий консультант:
Німчук Василь Васильович
доктор філологічних наук,
професор, член-кореспондент
НАН України

Київ 2020

АНОТАЦІЯ

Мовчун Л. В. Лінгвістична теорія і практика української римології. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філологічних наук зі спеціальності 10.02.01 – українська мова. – Інститут української мови НАН України. – Київ, 2020.

Виконана дисертація – це комплексне лінгвістичне дослідження української рими, що започатковує та розробляє новий напрям лінгвоукраїністики – лінгвістичну римологію та її практичну галузь – римографію. Уперше запропоновано, обґрунтовано та викладено лінгвістичну теорію української рими, що спирається на розуміння рими як одиниці системи мови і тексту.

На підставі ретроспективного аналізу римових дефініцій виокремлено етапи становлення та розвитку української римології: 1) кінець XVI–XVIII ст.; 2) XIX – початок XX ст.; 3) 20-ті рр. – середина XX ст.; 4) друга половина XX ст.; 5) початок XXI ст. З'ясовано, що в наукових визначеннях рими найпоширенішою є дефініційна модель із найближчим родовим поняттям: *повтор, епіфора; співзвучність, співзвуччя, співзвучання, однозвучність, суголосся, суголос, звучання; подібність, узгодженість, відповідність, зближення, збіг; закінчення, кінець; слова́, пара, одиниця; парність; послідовність*. Зроблено висновок про те, що термін *рима* відповідає поняттям: «кінцево-звукова подібність слів як вияв римотворчих властивостей мови»; «звукова подібність слів віршових рядків»; «стилістичний прийом використання звукової подібності слів у поетичному тексті»; «фонемокомплекс, спільний для кількох римових слів»; «римова пара або ланцюжок».

Обґрунтовано, що важливими інструментами художнього освоєння дійсності та осмислення знань про світ є художні означення, порівняння,

метафори і художні дефініції. Виявлено, що метафоризація рими відбувається через проєкцію концептосфер «людина і соціум», «природа» та «артефакти». Установлено низку метафоричних моделей: «дитина → рима», «жінка (дівчина) → рима», «біль → рима», «спокуса → рима», «небо → рима», «плід / зерно → рима», «вогонь → рима», «скеля → рима», «птах → рима», «риба → рима», «коштовний камінь → рима», «матеріал → рима», «зброя → рима» та ін. Показано, як сукупність авторських епітетів формує своєрідну художню класифікацію рим.

Подано ретроспективу формування терміноодиниць на позначення видів рим та запропоновано класифікацію рим, ґрунтовану на якомога повнішому врахуванні мовних ознак рими в структурному, семантичному, функціональному, лінгвокультурному й когнітивному вимірах. Здійснено класифікацію рим за фонемним складом, графічно-акустичними ознаками, граматичними ознаками, лексичним складом, рядково-строфічним параметром, дискурсивними ознаками, а також виокремлено концептуальні види рим.

Класифікацію, таким чином, деталізовано за низкою параметрів: за обсягом співзвучних елементів, графічно-акустичними та граматичними ознаками, лексичним складом. Обґрунтовано виокремлення нових видів рим за дискурсивними і концептуальними ознаками, уведено їх до римової типології, позначено відповідними термінами, класифіковано та описано. Ґрунтовно проаналізовано чинники оновлення і розширення римового ресурсу, зокрема показано роль анжамбеманної, апокопованої, макаронічної рим, рими-апосіопези та описано різновиди цих рим на широкому українському мовному матеріалі. Уведено до римової типології відносно оригінальну та абсолютно оригінальну рими, формально-акустичну, формально-графічну рими і різновид останньої – дзеркальну анаграмну риму. Досліджено особливості ідентифікації та функціонування «чужої рими» в авторському тексті (у зв’язку з чим уведено поняття проторими і метарими), з’ясовано способи утворення колажної цитатної рими.

Потрактовано риму як мовний знак та встановлено двоступеневу ієрархію римових функцій: 1) узагальненої гіперфункції; 2) конкретної функції. Проаналізовано семантичну, композиційну (синтактичну) та прагматичну гіперфункції. Уперше визначено та проаналізовано креативну, персуазивну, орнаментаційну, верифікаційну та екземпліфікаційну функції.

Уведено поняття римового простору мови та розроблено його концепцію. Основною одиницею римового простору, яка має здатність до виявлення римових властивостей безвідносно до контексту, визначено римонім. Співзвучні слова (римоніми) стратифіковано за фонологічним і лексико-семантичним параметром та виокремлено власне римоніми, неповні римоніми і контекстні (оказіональні) римоніми.

Доведено, що формальні зв'язки між римонімами виникають на основі спільності римем. Римему визначено як спільний для структури щонайменше двох слів фонемокомплекс, який містить кінцеву частину слова і центральним елементом якого є наголошений голосний – акцент. Визначено, що варіантом архіодиниці, римеми, є її конкретна реалізація – алорима. Показано, що за значної відмінності між римовими словами римоутворювальним елементом є ядро рими – центральний фонемокомплекс, який складається з акцента, а також переднаголошеного (переднаголошених) або / і післянаголошеного (післянаголошених) приголосних. Доведено, що римове ядро в тому самому римонімі є рухомим і здатним до трансформацій залежно від римовідповідників.

Пояснено формальні та формально-змістові відношення між римонімами. Особливістю формального римового зв'язку є фонологічна узгодженість римонімів, лімітованість інтервалу між ними та рекурентність. Формально-змістові римові відношення мають переважно асоціативний характер, вони також реалізують низку лексико-семантичних відношень.

Показано формальну системну організацію римонімів у римових рядах та описано римові ряди за кількісним параметром (довгі – понад 100 римонімів, середні – понад 10, короткі – до 10, нульові ряди – 1 елемент без відповідника).

Ряди римонімів, що утворюють точну риму, запропоновано називати звичайними, а з відхиленням від точності – розширеними. Нелінійну організацію сукупності римонімів потрактовано як римове гніздо. Римову парадигму розглянуто як систему словозмінних форм, що послідовно зберігають римувальні властивості.

Формально-змістову системну організацію римонімів описано як римові поля. Показано структуру римового поля та його наповнення лексемами-римонімами на підставі спільності сем та лексемами-римовідповідниками на основі спільності римового ядра або римеми. Центром, ядром римового поля визначено найчастотніші сполучення римонімів – римові кліше.

Отже, римовий простір мови пояснено як складне переплетіння римових зв'язків, що організовують римоніми у формальному відношенні в римові ряди, гнізда і парадигми та у формально-змістовому відношенні – у римові поля. Риму визначено як результат зіставлення мінімум двох фонетичних слів, що містять варіанти однієї римеми (алорими) або мають спільне ядро чи фонемний каркас і вступають у римові відношення.

Теорію римового поля обґрунтовано на прикладі аналізу його фрагмента із центром *Україна*. Унаявнено шляхи концептуалізації фрагмента римового простору, проаналізовано його формальну структуру та зіставлено реальні й потенційні римові ряди, змодельовано польову структуру (макрополя «Всесвіт», «Людина», «Суспільство», «Предметний світ» складаються з кількох десятків мікрополів, як-от: «рослинний світ», «тваринний світ», «ландшафт», «особа», «рух, зміни», «смерть, знищення, занепад», «родина», «віра», «військова сфера», «речовина»), простежено динаміку римових кліше *Україна – калина* й *Україна – солов'їна* та *Україна – руїна* й *Україна – єдина,* які становлять ядерну зону відповідних мікрополів, та доведено, що в текстах українських поетів XIX – початку XXI ст. ці рими-кліше функціонують як рими-образи, рими-культуреми, рими-гносеологеми, рими-(квазі)міфологеми, рими-ідеологеми, рими-ідіологеми. Застосовано римографічний метод дослідження фрагмента римового простору та використано укладені для цього словники рим (римарії)

нових типів «Хоронім *Україна*: фрагмент римового простору» і «Словник римових асоціацій».

Доведено, що широке поле для практичного застосування здобутків римології та різноаспектного дослідження рим надає римографія. Об'єктом римографії є слова, що утворюють реальні або потенційні рими. На тлі майже п'ятсотрічної європейської римографії, розвиток якої було активізовано в 60-х рр. XX ст., показано здобутки української римографії. Періодизовано історію вітчизняної римографії та виокремлено етапи: 1) 20–50-ті рр. XX ст.; 2) 60–90-ті рр. XX ст.; 3) початок XXI ст.

Зародження методу римографічної систематизації слів (подання деяких статей на основі спільності кінцевих частин слова) виявлено в низці словників XIX ст. авторства П. П. Білецького-Носенка, М. В. Закревського, О. С. Афанасьєва-Чужбинського.

Установлено, що початок української наукової римографії покладено створенням у 20–30-ті рр. XX ст. картотеки рим Т. Шевченка, проте самого словника не укладено внаслідок несприятливих суспільно-політичних обставин. Вивчення білих плям історії української римографії уможливило встановлення інших фактів збирання картотек поетичних та фольклорних рим і спроб укладання відповідних словників, що пов'язані з іменами В. В. Лутковського, В. П. Черевка (Віктора Вера), О. С. Чорнобицької (Лідії Далекої), І. М. Мацинського (Тараса Остапчука).

Показано вагомий внесок у теорію і практику римографії І. Г. Чередниченка, який у 60-х рр. XX ст. запропонував лінгвістичну концепцію рими та концепцію лінгвістично орієнтованого словника рим Т. Шевченка; І. І. Гурина, співавтора першого словника потенційних українських рим та укладача низки рукописних римаріїв українських поетів (І. Котляревського, П. Гулака-Артемовського, Л. Боровиковського, Є. Гребінки, М. Шашкевича, Л. Глібова, Т. Шевченка, Лесі Українки), словника рим з «Давитіані» Д. Гурамішвілі в перекладі М. Бажана;

С. Й. Караванського, автора загальномовного словника рим, укладеного за оригінальною авторською методикою.

Визначено ключові терміни римографії: *словник рим*, *римарій* і *римівник* – та з'ясовано співвідношення обсягу цих понять; детально проаналізовано цільову аудиторію і призначення словника рим; змодельовано його реєстр та структуру; обґрунтовано нові типи римографічних праць та подано їх у Додатках; вибудувано класифікацію словників рим за: 1) цільовою аудиторією: дослідницькі, практичні (зокрема ігрові), дослідницько-практичні; 2) методологічними принципами впорядкування римового матеріалу: наукові (зокрема академічні), популярні; 3) особливостями збирання матеріалу: словники потенційних рим (загальномовні словники), словники римових асоціацій, словники авторських / фольклорних рим; 4) кількістю охоплених джерел: зведений словник рим, словник рим одного автора, словник рим одного твору; 5) обсягом (повнотою) охопленого римового матеріалу: повні, неповні, вибіркові; 6) реєстровою одиницею: словник римових ядер, римемний словник, римонімічний словник, лексичний словник, словник римових пар; 7) організацією реєстру: алфавітний, неалфавітний (хронологічно зумовлений, текстово зумовлений); 8) характером інформації про риму: словник реєструвального типу, пояснювальний словник; 9) способом розміщення матеріалу: табличний, нетабличний; 10) формою словника (носієм інформації): паперовий (друкований, рукописний), електронний (словник в електронному вигляді, генератор рим); розроблено методику вивчення рукописних словників рим і з опертям на неї описано та зіставлено два словники рим І. Котляревського (авторства В. В. Лутковського та І. І. Гурина), які було виявлено в архівних фондах, удоступнено та введено в науковий обіг.

Ключові слова: рима, римологія, римографія, римонім, римема, римовий простір, римове поле, класифікація рим, словник рим, класифікація словників рим.

ANNOTATION

Movchun L. V. Linguistic Theory and Practice of Ukrainian Rhymology. – Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

The dissertation for the academic degree of the Doctor of Philology: speciality 10.02.01 – the Ukrainian language. – Institute of the Ukrainian Language of the National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, 2020.

The completed dissertation is a complex linguistic study of Ukrainian rhyme, which initiates and develops a new direction of Ukrainian linguistic studies, i.e. linguistic rhymology and its practical branch – rhymography. For the first time, a linguistic theory of Ukrainian rhyme has been proposed, substantiated and presented, which is based on the understanding of rhyme as a system unit.

Grounding on a retrospective analysis of rhyme definitions, the stages of Ukrainian rhymology have been singled out: 1) the end of the 16th – the 18th centuries; 2) the 19th – the beginning of the 20th century; 3) the 1920's – the middle of the 20th century; 4) the second half of the 20th century; 5) the beginning of the 21st century. It has been assertained that in the scientific definitions of rhyme the most common is the definition model with the closest generic notions: ‘repetition’, ‘epiphora’; ‘consonance’, ‘unison’, ‘sounding’; ‘similarity’, ‘consistency’, ‘conformity’, ‘convergence’, ‘coincidence’; ‘ending’, ‘end’; ‘words’, ‘pair’, ‘unit’; ‘parity’; ‘sequence’. It is concluded that the term *rhyme* covers the notions of: ‘final-sound similarity of words as a manifestation of rhyming creativity of language’; ‘sound similarity of words of verse lines’; ‘stylistic technique of using sound similarity of words in the poetic text’; ‘phonemic complex common to several rhyming words’; ‘rhyme pair or chain’.

It is substantiated that the important tools of artistic mastering the reality and re-thinking the knowledge about the world are artistic attribute, comparison, metaphor and artistic definition. It is revealed that the metaphorization of rhyme occurs through the projection of the conceptospheres ‘man and society’, ‘nature’, and ‘artifacts’. A number of metaphorical models have been established: ‘child → rhyme’, ‘woman (girl) → rhyme’, ‘pain → rhyme’, ‘temptation → rhyme’, ‘sky →

rhyme', 'fruit / grain → rhyme', 'fire → rhyme', 'rock → rhyme', 'bird → rhyme', 'fish → rhyme', 'precious stone → rhyme', 'material → rhyme', 'weapon → rhyme', etc. It is shown how a set of author's epithets forms a kind of artistic classification of rhymes.

A retrospection of the formation of term units to denote the types of rhymes is presented and a classification of rhymes which is based on the fullest possible consideration of the linguistic features of rhyme in structural, semantic, functional, linguistic cultural and cognitive dimensions is proposed. The classification of rhymes by phonemic composition, graphic-acoustic features, grammatical features, lexical composition, line-strophic parameter, discursive features has been performed, as well as conceptual types of rhymes have been singled out.

The classification, thus, is detailed by a number of parameters: volume of consonant elements, graphic-acoustic and grammatical features, lexical composition. The new types of rhymes are substantiated: on the basis of discursive and conceptual grounds. They have been introduced into the rhyme typology, marked with appropriate terms, classified and described. The factors of renewal and expansion of the rhyme resource have been exhaustively analysed, in particular, the role of anjambeman, apocopated, macaronic rhyme, rhyme-suppression is shown and the varieties of these rhymes are described on a wide Ukrainian language material. Relatively original and absolutely original rhymes, formal-acoustic, formal-graphic rhymes and a variant of the latter – a mirror anagram rhyme are introduced into the rhyme typology. The peculiarities of identification and functioning of an 'alien rhyme' in the author's text (in connection with which the notions of protorhyme and metarhyme have been introduced) are studied, the ways of forming a collage quotation rhyme are clarified.

Rhyme is interpreted as a linguistic sign and a two-level hierarchy of rhyme functions has been established: 1) as a generalized hyperfunction; 2) as a specific function. Semantic, compositional (syntactic) and pragmatic hyperfunctions have been analyzed. For the first time, a creative, persuasive, ornamental, verification and exemplification functions have been identified and analyzed.

The notion of rhyme space has been introduced and its conception has been developed. The basic unit of rhyme space, which has the ability to detect rhyme properties regardless of the context, is defined as a rhymonym. Consonant words (rhymonyms) are stratified by phonological and lexical-semantic parameters and proper rhymonyms, incomplete rhymonyms and contextual (occasional) rhymonyms are singled out.

It has been proven that formal connections between rhymes are identified on the basis of common rhymemes. The rhymeme is defined as a phonemic complex common to the structure of at least two words, containing the final part of the word and the central element of which is a stressed vowel – accent. It is determined that the variant of the arch-unit – the rhymeme – is its concrete realization – the allorhyme. It is shown that with a significant difference between rhyming words, the rhyming element is the core of rhyme – the central phonemic complex, which consists of an accent, as well as pre-stressed and / or post-stressed consonants. It has been proved that, depending on the rhyme equivalents, the rhyme nucleus in the same rhymonym demonstrates mobility; it is capable to transform.

Formal and formal-semantic relations between rhymonyms are explained. Formal rhyme connection is characterized by phonological consistency of rhymonyms, limited interval between them and recurrence. Formal-semantic rhyme relations are mainly associative in nature, they also implement a number of lexical-semantic relations.

The formal system organisation of rhymonyms in the form of rhyme rows is shown and rhyme rows are described by a quantitative parameter (long – more than 100 rhymonyms, medium – more than 10, short – up to 10, zero rows – 1 element without an equivalent). The rows of rhymonyms that form an exact rhyme is proposed to be called ordinary, and those with a deviation from accuracy are called extended. The nonlinear organization of a set of rhymonyms is interpreted as a rhyme nest. The rhyme paradigm is considered as a system of word-changing forms that consistently retain rhyming properties.

The formal-semantic systemic organisation of rhymonyms is interpreted via rhyme fields. The structure of the rhyme field and its filling with lexemes-rhymonyms on the basis of the common rhyme nucleus or rhymeme have been shown. The most frequent combinations of rhymonyms are defined – rhyme clichés as a nucleus of the rhyme field.

Thus, the rhyme space of language is explained as a complex intertwining of rhyme connections, which organise rhymonyms formally into rhyme rows, nests and paradigms, and formally-meaningfully into semantic fields. Rhyme is defined as the result of comparing at least two phonetic words that contain variants of one rhymeme (allorhyme) or have a common nucleus or phonological framework and enter into a rhyme relationship.

The theory of the rhyme field is explained on the example of the analysis of its fragment with the nucleus Ukraine. Ways of conceptualization of a fragment of rhyme space have been revealed, its formal structure has been analyzed and comparison of a real and potential rhyme rows has been made. The field structure (macrofields 'Universe', 'Man', 'Society', 'Subject world') consisting of several tens microfields as: 'flora', 'fauna', 'landscape', 'person', 'movement, change', 'death, destruction, decline', 'family', 'faith', 'military sphere', 'substance', etc.) have been identified. The dynamics of rhyme clichés *Україна – калина*, *Україна – солов'їна*, *Україна – руїна*, and *Україна – єдина* that constitute the nuclear zone of the respective microfields has been traced. It has been proved that in the texts of Ukrainian poets of the 19th – early 21st centuries these rhymes-clichés function as rhymes-images, rhymes-culturemes, rhymes-epistemologemes, rhymes-(quasi)mythologemes, rhymes-ideologemes, rhymes-idiologemes. The rhymographic method of researching a fragments of the rhyme space has been applied and dictionaries of rhymes of new types *A Consolidated Dictionary of Rhymes* ('Horonym *Ukraine*: a fragment of the rhyme space') and *A Dictionary of Rhyme Associations* have been used for this purpose.

It has been proved that rhymography provides a wide field for practical application of the achievements of rhymology and the study of rhyme. The object of

rhymography is words that form real or potential rhymes. The achievements of Ukrainian rhymography have been shown against the background of almost five-hundred-year-old European rhymography, which has been developing especially actively since the 1960. For their detailed research a periodization of the history of domestic rhymography has been performed and the stages have been singled out: 1) 1920s–1950s; 2) 1960s–1990s; 3) the beginning of the 21st century.

The origin of the method of rhymographic systematization of words (development of some entries on the basis of commonality of final parts of the word) is found in a number of dictionaries of the 19th century by P. P. Biletsky-Nosenko, M. V. Zakrevsky, O. S. Afanasiev-Chuzhbinsky.

It is ascertained that the beginning of Ukrainian scientific rhymography was laid by the creation of the card-index of rhymes by T. Shevchenko in the 1920s-1930s, but the dictionary was not compiled due to unfavorable political circumstances. The study of white spots in the history of Ukrainian rhymography made it possible to establish other facts of collecting card-indexes of poetic and folklore rhymes as well as attempts to compile appropriate dictionaries related to the names of V. V. Lutkovsky, V. P. Cherevko (Victor Ver), O. S. Chornobytska (Lydia Daleka), I. M. Matsynsky (Taras Ostapchuk).

A significant contribution to the theory and practice of rhymography by I. G. Cherednychenko, I. I. Gurin and S. Y. Karavansky is shown. In the 1960s I. G. Cherednychenko proposed a linguistic conception of rhyme and a conception of linguistically oriented dictionary of rhymes by T. Shevchenko. I. I. Gurin was co-author of the first dictionary of potential Ukrainian rhymes and compiler of a number of handwritten rhyming dictionaries of Ukrainian poets I. Kotlyarevsky, P. Gulak-Artemovsky, L. Borovykovsky, E. Hrebinka, M. Shashkevych, L. Glibov, T. Shevchenko, Lesya Ukrainka, a dictionary of rhymes from ‘Davitiani’ by D. Guramishvili in translation by M. Bazhan. S. Y. Karavansky was the author of the general language dictionary of rhymes compiled according to the original author's methodology.

The key terms of rhymography, i.e. *dictionary of rhymes* and *rhyming dictionary rhymariy* are defined and the correlation of the scope of these notions is clarified. The target audience and purpose of the rhyming dictionary are analyzed in detail, its register and structure are modeled, new types of rhymographic works are substantiated and presented in the Appendices, the classification of rhyming dictionaries is performed according to: 1) the target audience: practical (in particular the game ones), research, research-practical; 2) methodological principles of ordering the rhyme material: scientific (including academic), popular; 3) peculiarities of collecting material: dictionaries of potential rhymes (general language dictionaries), dictionaries of rhyme associations, dictionaries of author's / folkloric rhymes; 4) the number of covered sources: consolidated dictionary of rhymes, rhyming dictionary of one author, rhyming dictionary of one composition; 5) the amount of covered rhyme material: full, incomplete, selective; 6) register unit: dictionary of rhyme nuclei, dictionary of rhymemes, rhymonimic dictionary, lexical dictionary, dictionary of rhyme pairs; 7) organisation of register: alphabetical, non-alphabetical (chronologically determined, textually determined); 8) the nature of information about the rhyme: register-type dictionary, explanatory dictionary; 9) the method of material placement: tabular, non-tabular; 10) the form of the dictionary (information carrier): paper (printed, handwritten), electronic (dictionary in electronic form, rhyme generator). The methodology of study of manuscript dictionaries of rhymes has been developed according to which two dictionaries of rhymes by I. Kotlyarevsky detected in the archival funds (by V. V. Lutkovsky and I. I. Gurin) have been described and compared and, thus, introduced them into scientific circulation.

Key words: rhyme, rhymology, rhymography, rhymonym, rhymeme, rhyme space, rhyme field, classification of rhymes, rhyming dictionary, classification of rhyming dictionaries.

Основні положення дисертації викладено в таких публікаціях

Індивідуальна монографія

1. Мовчун Л. В. Українська рима в системі мови і в мовній практиці: монографія. Київ: Інститут української мови НАН України, 2020. 472 с.

Рецензії:

Мойсієнко А. К. Мовчун Л. В. Українська рима в системі мови і в мовній практиці. Київ: Інститут української мови НАН України, 2020. 472 с. *Мовознавство*. 2021. № 1. С. 64–70.

Препотенська М. П. Римовий простір як джерело наукового і поетичного натхнення. URL: http://bukvoid.com.ua/reviews/books/2021/02/02/184819.html.

Чистяк Д. О. У римовому просторі мови. *Українська літературна газета*. 12.02.2021. С. 15.

Праці у фахових виданнях України

2. Мовчун Л. В. Метафоризація рими в українській поезії ХХ – початку ХХІ ст. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки*. 2013. Вип. 34. С. 198–202.

3. Мовчун Л. В. Римове кліше *очі – ночі*: банальна рима в лінгвокультурологічному аспекті. *Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. Серія: Філологічні науки.* 2013. Кн. 1. С. 103–108.

4. Мовчун Л. В. Римостиль Андрія Малишка. *Культура слова*. 2013. Вип. 78. С. 44–50.

5. Мовчун Л. В. Філологічна термінологія в поетичному тексті і проблема художньої дефініції (на прикладі термінопоняття «рима»).

Термінологічний вісник: зб. наук. праць. Київ: Ін-т укр. мови НАН України, 2013. Вип. 2 (1). С. 155–161.

6. Мовчун Л. В. Витоки теорії української рими у філологічних працях кінця XVI – у XVIII ст. *Мова і культура*: науковий журнал. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2014. Вип. 17. Т. III (171). С. 179–186.

7. Мовчун Л. В. Методика дослідження рукописних словників рим. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія. 10. Проблеми граматики і лексикології української мови*: зб. наук. праць. Київ: КНПУ ім. М. П. Драгоманова, 2014. Вип. 11. С. 43–48.

8. Мовчун Л. В. Місце адресата словника в лексикографічній практиці. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія філологічна*: зб. наук. праць. Острог: Вид-во Нац. ун-ту «Острозька академія», 2014. Вип. 45. С. 37–40.

9. Мовчун Л. В. Римографічна спадщина І. І. Гурина в контексті його лексикографічної праці. *Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур. Пам'яті академіка Леоніда Булаховського*: зб. наук. праць. Київ: Освіта України, 2014. Вип. 24. С. 117–125.

10. Мовчун Л. В. Невідомий словник рим, укладений В. В. Лутковським. *Лексикографічний бюлетень*: зб. наук. праць. Київ, 2014. Вип. 23. С. 76–99.

11. Мовчун Л. В. Особливості формування теоретичних принципів слов'янської римографії в другій половині XX ст. *Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур. Пам'яті академіка Леоніда Булаховського*: зб. наук. праць. Київ: Освіта України, 2014. Вип. 25. С. 77–88.

12. Мовчун Л. В. Терміни на позначення видів рим за якістю відхилень від звукової тотожності: історія і проблеми. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки*. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2015. Вип. 38. С. 238–241.

13. Мовчун Л. В. Використання топоніма «Україна» як вияв римостилю українських поетів. *Записки з ономастики*: зб. наук. праць. Одеса: Астропринт, 2015. Вип. 18. С. 509–520.

14. Мовчун Л. В. Лексикографування римових гнізд: традиції та інновації. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія філологічна*: зб. наук. праць. Острог, 2015. Вип. 54. С. 129–132.

15. Мовчун Л. В. Неопублікований «Словник рим І. П. Котляревського» І. І. Гурина в контексті української римографії. *Українська мова*. 2015. № 4. С. 101–124.

16. Мовчун Л. В. Рима: від мовної системи до тексту. *Культура слова*. 2015. Вип. 83. С. 77–84.

17. Мовчун Л. В. Терміни на позначення видів рим за наявністю відхилень від звукової тотожності: історія і проблеми. *Термінологічний вісник*: зб. наук. праць. Київ: Ін-т укр. мови НАН України, 2015. Вип. 3 (2). С. 20–27.

18. Мовчун Л. В. Матеріали до «Словника римового гнізда лексеми *Україна*». *Лексикографічний бюлетень*: зб. наук. праць. Київ, 2015. Вип. 24. С. 116–142.

19. Мовчун Л. В. Матеріали до «Словника римового гнізда лексеми *Україна*» (продовження). *Лексикографічний бюлетень*: зб. наук. праць. Київ, 2016. Вип. 25. С. 26–39.

20. Мовчун Л. В. Розвиток поглядів на риму в її дефініціях (XIX – поч. XXI ст.). *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія філологічна*: зб. наук. праць. Острог, 2015. Вип. 58. С. 222–225.

21. Мовчун Л. В. «Луна далеких рим…» (художні означення рими в українській поезії). *Культура слова*. 2016. Вип. 84. С. 102–112.

22. Мовчун Л. В. Римове кліше *калина – Україна* в поетичній мові (генеза та функціонування). *Актуальні проблеми філології та*

перекладознавства: зб. наук. праць Хмельницького національного університету. 2016. Вип. 10. Т. 2. С. 177–184.

23. Мовчун Л. В. Українська рима в системі мови і в мовній практиці. *Українська мова.* 2017. № 2. С. 84–97.

24. Мовчун Л. В. Використання методу асоціативного експерименту в римології. *Українська мова*. 2018. № 4. С. 43–55.

25. Мовчун Л. В. Термінологічні одиниці на позначення видів рим за граматичною ознакою. *Термінологічний вісник*: зб. наук. праць. Київ: Ін-т укр. мови НАНУ, 2019. Вип. 5. С. 97–103.

26. Мовчун Л. В. Шляхи поповнення римового ресурсу української поетичної мови. *Теоретичні й прикладні проблеми сучасної філології*: зб. наук. праць. Слов'янськ: Вид-во Б. І. Маторіна, 2019. Вип. 8. Ч. ІІ. С. 46–50.

27. Мовчун Л. В. Графічний параметр української рими. *Культура слова*. 2020. Вип. 92. С. 155–165.

Праці в закордонних виданнях

28. Мовчун Л. В. Осмысление понятия «рифма» в поэтической картине мира (на материале украинского языка). *Язык. Текст. Дискурс*: научн. альманах Ставропольского отделения РАЛК. Ставрополь: Изд-во СКФУ, 2013. Вып. 11. С. 181–190.

29. Мовчун Л. В. Актуальные проблемы лексикографирования авторской рифмы. *Слово во времени и пространстве. К 95-летию со дня рождения профессора М. Г. Булахова*: материалы Междунар. науч. конф. Минск, 12–13 нояб. 2014 г. Минск: БГПУ, 2014. С. 195–198.

30. Мовчун Л. В. Лексикографическое описание рифмы: алфавитные модели словника. *Славянские языки: системно-описательный и социокультурный аспекты исследования*: сб. науч. тр. В 2-х ч. Ч. 1. Брест: БрГУ им. А. С. Пушкина, 2014. С. 198–201.

31. Мовчун Л. В. Словник рим: визначення, терміни, джерела. *Ucrainica VI. Současná ukrajinistika. Problémy jazyka, literatury a kultury*: Sborník vědeckých článků z mezinárodní konference VI. Olomoucké sympozium ukrajinistů střední a východní Evropy. Olomouc 21.–23.8.2014. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014. S. 109–112.

32. Мовчун Л. В. Проблема класифікації словників рим. *Ukrajinistika: minulost, přítomnost, budoucnost III. Jazyk*: kolektivní monografie věnovaná 20. výročí zahájení výuky ukrajinštiny jako studijního oboru na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně. Brno, 2015. S. 357–363.

33. Мовчун Л. В. Лінгвістичне дослідження української рими: завдання, проблеми, перспективи. *Studia Ucrainica Varsoviensia.* Warszawa, 2015. № 3. S. 143–152.

34. Мовчун Л. В. Етапи становлення української римографії. *Усходнеславянскія мовы ў сучаснай лексікаграфіі*: зб. навук. артыкулаў. Мінск, 2015. С. 82–84.

Додаткові публікації

35. Мовчун Л. В. Лексикографічний опис римотвірних властивостей української мови. *Українська і слов'янська тлумачна та перекладна лексикографія. Леоніду Сидоровичу Паламарчукові*. Київ: КММ, 2012. С. 266–273.

36. Мовчун Л. В. Римові асоціації: розроблення методики експериментального дослідження римових кліше. *Методологія та історіографія мовознавства*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. Слов'янськ, 23–25 травня 2013 року. Слов'янськ, 2013. С. 190–192.

37. Мовчун Л. В. Засоби образної репрезентації знань про риму в поетичному тексті. *Лінгвостилістичні студії*: наук. журн. Луцьк: Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, 2015. Вип. 2. С. 91–99.

38. Мовчун Л. В. До питання про фіксацію терміна «рима» в писемних джерелах. *Мова і культура*: науковий журнал. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2016. Вип. 19. Т. II (182) С. 24–30.

39. Мовчун Л. В. Проблеми виявлення рими поза поетичним текстом. *Актуальні проблеми методології та історіографії мовознавства*: матеріали наук.-практ. Інтернет-конф. Слов'янськ: ДДПУ, 2016. С. 87–90. URL: http://www.slavdpu.dn.ua/images/naukvid/gsf_conf/conf2016.pdf.

40. Мовчун Л. В. Римопари з компонентами «Україна / Украина» в поетичній мові як репрезентанти ідеологем і стереотипів. *Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур. Пам'яті академіка Леоніда Булаховського*: зб. наук. праць. Київ: Освіта України, 2016. Вип. 31. С. 67–74.

41. Мовчун Л. В. Римографічна шевченкіана: історія і проблеми. *VIII Міжнародний конгрес україністів. Мовознавство*: зб. наук. ст. Київ: Вид-во ІМФЕ, 2017. С. 146–156.

42. Мовчун Л. В. Терміни на позначення видів рим за обсягом співзвучних елементів: історія і сучасний стан. *Українська мова на осі часу. Василеві Васильовичу Німчукові*. Київ: КММ, 2017. С. 212–221.

43. Мовчун Л. В. Дискурсивні різновиди рим. *Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур. Пам'яті академіка Леоніда Булаховського*: зб. наук. праць. Київ, 2019. Вип. 35. С. 293–305.

44. Мовчун Л. В. Іншомовні вкраплення і макаронізми в римовій позиції: визначення та класифікація. *У пошуках гармонії мови. До 80-ліття від дня народження чл.-кор. НАНУ, д-ра філол. наук, проф. Н. Ф. Клименко*. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2020. С. 320–326.

ЗМІСТ

ВСТУП……..……24

РОЗДІЛ 1. ПОНЯТТЯ РИМИ В НАУКОВІЙ І ПОЕТИЧНІЙ КАРТИНАХ СВІТУ…….37

1.1. Термін ***рима*** в писемних джерелах……..…..37

1.2. Дефініювання рими й розбудова її теорії……...46

1.2.1. Визначення рими в староукраїнський період (кінець XVI–XVIII ст.)……..……..……..47

1.2.2. Учення про риму в XIX – на початку XX ст…..…….50

1.2.3. Визначення рими на етапі формування української римології (20-ті рр. XX ст. – середина XX ст.)..……..53

1.2.4. Трактування рими в другій половині XX ст. ……..……..55

1.2.5. Визначення рими в контексті її сучасних концепцій..……...59

1.3. Типологія дефініцій рими……..……61

1.4. Образна репрезентація знань про риму в поетичній картині світу…..64

1.4.1. Осмислення термінопоняття «рима» в поетичному тексті……....64

1.4.2. Образ рими в мові української поезії…..……....72

1.4.2.1. Метафоризація рими……...72

1.4.2.2. Художні означення рими ……..……...……....86

1.5. Особливості художнього осмислення теорії рими……....93

Висновки до Розділу 1……...…105

РОЗДІЛ 2. ТИПОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ УКРАЇНСЬКИХ РИМ……...……..109

2.1. Огляд класифікаційних систем……....…109

2.2. Види рим за фонемним складом…..……..…117

2.2.1. Види рим за наявністю відхилень від звукової тотожності…..……117

2.2.2. Види рим за якістю співзвуччя……...……122

2.2.3. Види рим за якістю відхилень від звукової точності……...126

2.2.4. Класифікація рим за обсягом співзвучних елементів……..…...129

2.3. Класифікація рим за графічно-акустичною ознакою……..…137

2.4. Граматичний критерій класифікації рим……..……..145

2.4.1. Наявність чи відсутність частиномовної тотожності компонентів рими…….……147

2.4.2. Частиномовна належність компонентів рими…….…….149

2.4.3. Відповідність між співзвучними морфемами компонентів рими...150

2.5. Лексико-семантичний і стилістичний критерії класифікації рим.....152

2.5.1. Види рим за формально-лексичними ознаками……154

2.5.2. Види рим за лексико-семантичними ознаками……156

2.5.3. Види рим за лексико-естетичними ознаками…….……...157

2.5.4. Види рим за жанрово-стильовими ознаками…….……...161

2.5.5. Види рим за стилістичною маркованістю……..……..163

2.5.6. Види рим за експресивною ознакою……..……...177

2.6. Дискурсивні види рим…….……...178

2.6.1. Види рим у дискурсі індивідуальної творчості…….……...179

2.6.2. Види рим у дискурсі національної і світової культури за ознакою інтертекстуальності…….……..……..182

2.7. Концептуальні види рим…….....187

2.8. Класифікація рим за рядково-строфічним параметром……..192

2.8.1. Відповідність певній схемі віршування…..……..192

2.8.2. Напрям розгортання тексту……...193

Висновки до Розділу 2……..210

РОЗДІЛ 3. РИМА В СИСТЕМНИХ ЗВ'ЯЗКАХ……..…..214

3.1. Функціональна парадигма української рими……..214

3.1.1. Ієрархія римових функцій……..215

3.1.2. Прагматична гіперфункція…….220

3.1.3. Композиційна (синтактична) гіперфункція……..228

3.1.4. Семантична гіперфункція……...233

3.2. Римовий простір української мови……...238

3.2.1. Структура і зміст римового простору……...239

3.2.2. Фонологічна модель компонента рими……...240

3.3. Римонім як основна одиниця римового простору мови……252

3.3.1. Рима і проблема близькозвучності……..253

3.3.2. Римові зв'язки і римові відношення……..……..258

3.3.2.1. Римові зв'язки……..260

3.3.2.2. Римові відношення……..265

3.3.3. Системна організація римонімів……269

3.3.4. Римове поле……..272

3.4. Фрагмент римового простору із центром «Україна»……..276

3.4.1. Концептуалізація римового простору……...277

3.4.2. Системні римові зв'язки хороніма ***Україна***…..……..279

3.4.3. Динаміка римових кліше ***Україна – калина***, ***Україна – солов'їна***……...287

3.4.4. Римові кліше ***Україна*** – ***руїна*** і ***Україна*** – ***єдина*** як інструмент міфологізації та ідеологізації свідомості мовців……..294

Висновки до Розділу 3……..301

РОЗДІЛ 4. ЛЕКСИКОГРАФІЧНИЙ ОПИС УКРАЇНСЬКОЇ РИМИ: ТЕОРІЯ, ІСТОРІЯ І ПРАКТИКА……305

4.1. Становлення терміносистеми римографії на загальнослов'янському тлі……305

4.2. Історія української римографії……..312

4.3. Словник рим: визначення, терміни, джерела……....324

4.4. Призначення словника рим……327

4.5. Моделі реєстру словника рим……330

4.6. Нові типи словників рим……333

4.6.1. Словник римових асоціацій……...333

4.6.2. Зведений словник рим вибіркового типу..……...338

4.7. Класифікація словників рим……..……...340

4.8. Невідомі сторінки української римографії: рукописні словники рим……..…..348

4.8.1. Методика дослідження рукописних словників рим……....348

4.8.2. Рукописний словник рим І. Котляревського, укладений В. В. Лутковським……355

4.8.3. Рукописний словник рим І. Котляревського, укладений І. І. Гуриним……..……..365

Висновки до Розділу 4……...378

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.……..……..381

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ. ДЖЕРЕЛА ФАКТИЧНОГО МАТЕРІАЛУ...……..……...392

СПИСОК РУКОПИСІВ…...……..……421

СПИСОК СЛОВНИКІВ……423

СПИСОК НАУКОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ…….……....432

ДОДАТКИ……...……..478

Додаток А. Список публікацій за темою дисертації. Апробація результатів дослідження…….……478

Додаток Б. Види рим……..……..……484

Додаток В. Словник римових асоціацій…….…495

Додаток Г. «Хоронім ***Україна***: фрагмент римового простору» (зведений вибірковий словник рим)…….……...505

Додаток Ґ. Сторінки неопублікованих рукописних римаріїв…..……..553

Додаток Д. Порівняльна таблиця словників рим І. Котляревського (В. В. Лутковського та І. І. Гурина)……..561

Додаток Е. Терміни римології і римографії (словник-індекс)……..…564

УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ

Р – рима

РС – рукописний словник

РСР – рукописний словник рим

СР – словник рим

ТО – термінологічна одиниця

ТС – термінологічна система

ХД – художня дефініція

ВСТУП

Рима відома як об’єкт літературознавчого дослідження тексту і значно менше вивчена в лінгвістичному ракурсі. На початку XXI ст. вона досі є важливим елементом української поетичної мови, оскільки має невичерпні можливості, зумовлені, по-перше, постійним поповненням лексичного фонду української мови, по-друге, її римотворчими властивостями, що впродовж XX – на початку XXI ст. засвідчують розширення норми римування, а по-третє, просуванням рими вглиб рядка, тобто залученням у гармонійне суголосся звуків, препозитивних щодо наголошеного голосного рими. В українському фольклорі та літературі рима має таку тривалу історію, що в національній мовній картині світу вона є неодмінним атрибутом поезії. *Римувати* – синонім до слова *віршувати,* тобто складати вірші.

Підвалини теоретичного вивчення рими закладено європейськими та староукраїнськими поетиками, практичну каталогізацію рим розпочато в XVI ст. з укладання словників рим (далі – СР) італійських поетів доби Ренесансу.

Історію рими слов’янських мов висвітлювали Ф. Є. Корш, В. Ягіч, В. М. Жирмунський, Р. О. Якобсон, В. О. Западов, М. Л. Гаспаров, Б. В. Томашевський, В. Є. Холшевников, С. В. Калачова та ін., української – І. Я. Франко, В. М. Перетц, М. І. Петров, П. Г. Житецький, Ф. М. Колесса, Д. І. Чижевський, М. М. Сулима, В. В. Коптілов, Н. В. Костенко, Г. К. Сидоренко та ін.

Розвитку теорії рими сприяли праці М. Довгалевського, А. Старновецького і М. Котозварського, А. Байбакова, М. В. Ломоносова, А. Д. Кантемира, В. К. Тредіаковського, О. Х. Востокова, В. Я. Брюсова, Ю. М. Тинянова, Л. П. Якубинського, Г. А. Шенгелі, Л. І. Тимофєєва, В. П. Тимофєєва, Д. С. Самойлова, М. В. Панова, Ю. І. Мінералова, Ю. М. Лотмана, О. Л. Жовтіса, О. І. Федотова, М. І. Шапіра, Б. П. Гончарова, Б. В. Якубського, С. Ю. Гаєвського, В. Г. Домбровського, Д. Ю. Загула,

А. Б. Юриняка, І. М. Кошелівця, І. П. Безпечного, Д. В. Нитченка, В. В. Ковалевського, І. В. Качуровського, А. І. Кацнельсона, О. В Кудряшової та ін. дослідників.

Низка ґрунтовних праць має суто літературознавче спрямування: монографічне дослідження В. В. Ковалевського «Рима. Ритмічні засоби українського вірша» (1965), розділи в підручниках І. В. Качуровського «Фоніка» (1994), А. О. Ткаченка «Мистецтво слова» (2003) та ін., розділ, присвячений рецепції рими, у праці І. В. Лучука «Мистецтво поетичне в дискурсі української лірики та письменницької практики» (2012), а також низка монографій, дисертацій та статей, автори яких вивчають віршування українських поетів загалом і риму зокрема.

Увага лінгвістів до рими також незмінна, починаючи з граматики Л. Зизанія (1596). Особливий інтерес до рими з'явився у зв'язку з активізацією фонетико-фонологічних та експериментально-фонетичних досліджень кінця XIX – початку XX ст. (праці Е. Сіверса, Р. Шульце, С. І. Бернштейна, Б. М. Ейхенбаума). Сербський філолог Р. Кошутич використав риму для експлікації орфоепічних норм російської мови [*Кошутић 1919*: 259–480].

Завдання лінгвістичного дослідження рими дослідники бачать по-різному. В. П. Тимофєєв обмежував його аналізом структури рими, залишаючи в площині літературознавства «аналіз її мовленнєвого вживання в поетичному віршовому тексті як художнього засобу» [*В. Тимофеев 2009*: 310]. Відомий літературознавець М. Л. Гаспаров присвятив лінгвістиці вірша окрему статтю, розглянувши риму в граматичному, семантичному і фонічному аспектах [*Гаспаров 1996*: 7].

За спостереженням Ф. С. Бацевича, існує щонайменше півтора десятка підходів до вивчення поетичного тексту, зокрема філологічний, літературознавчий, лінгвістичний, риторичний, бібліографічний, семіотичний, соціологічний, психологічний, логічний, філософський, когнітивний, комунікативний (комунікативно-прагматичний), психотерапевтичний, кількісний, статистичний та ін. [*Бацевич 2017*: 229]. Огляд наукової

літератури, у якій більш чи менш широко висвітлено проблеми, дотичні до лінгвістичного дослідження рими або безпосередньо пов'язані з ним, дає підстави для певного структурування напрацювань вітчизняних і зарубіжних дослідників.

1. Фонетико-фонологічний аналіз співзвучних слів:

а) історико-фонологічні дослідження рими: Р. Кошутич, В. М. Жирмунський, Б. В. Томашевський, Р. О. Якобсон, О. М. Панченко;

б) фонологічна структура компонентів рими: М. С. Трубецький, І. О. Бодуен де Куртене, М. В. Панов, М. Л. Гаспаров, Т.-Р. Війтсо і Я. Пильдмяє, Дж. Т. Шоу, І. Г. Чередниченко;

в) дослідження дії законів фоніки (сполучуваності звуків, оцінювання їхньої якості з естетичного погляду) в римуванні: В. П. Москвін, Д. С. Самойлов, А. І. Кацнельсон, І. В. Качуровський.

2. Типологія рим: В. Я. Брюсов, В. М. Жирмунський, Л. Л. Горелик, В. П. Тимофєєв, В. П. Москвін, Г. А. Шенгелі та ін.

3. Вивчення семантичного аспекту римування: Ю. М. Лотман, Ю. І. Мінералов, В. Турчаний, Ї. Левий, В. В. Коптілов, Р. Г. Лейбов, І. Фрайман.

4. Аналіз граматичних законів утворення рим: Р. О. Якобсон, Ю. К. Стехін, І. Г. Чередниченко.

5. Рима в словотворенні: А. Ю. Кримський, А. Ф. Журавльов, Ж. В. Колоїз.

6. Дослідження синтактики римових слів: О. Л. Жовтіс, І. Г. Чередниченко.

7. Формальні дослідження із застосуванням математичних методів: В. М. Жирмунський, М. Л. Гаспаров, А. М. Колмогоров, С. М. Толстая, В. С. Баєвський, Л. Л. Горелик, Н. В. Кузіна, І. В. Романова, Б. С. Шаповалов, О. М. Кондратов, Д. Уорс, Дж. Т. Шоу, М. Янакієв, Ц. Младенов.

8. Лінгвостилістичні дослідження:

а) експресивний потенціал рими: В. А. Чабаненко, А. П. Коваль, А. К. Мойсієнко та ін.;

б) жанрові особливості рими: Н. О. Данилюк, А. К. Мойсієнко та ін.

9. Дискурсивні, культурологічні та лінгвокультурологічні дослідження рими: І. В. Лучук, Г. М. Сюта, Р. Г. Лейбов, О. А. Лекманов, Т. М. Степанищева, І. Фрайман.

10. Психолінгвістичне дослідження рими: А. Кестлер, М. Ю. Лотман, Я. І. Островський, В. О. Нефьодова.

11. Дослідження рими в синергетичному аспекті: Ю. С. Полтавець.

12. Історія рими: Я. О. Олесницький, В. М. Перетц, Ф. М. Колесса, Д. І. Чижевський, В. М. Жирмунський, Б. В. Томашевський, М. Л. Гаспаров, Дж. Т. Шоу, Л. Ф. Стеценко, М. М. Сулима, П. Є. Івончак, В. С. Мальцев, М. В. Гуцуляк.

13. Фольклорна рима: П. Г. Житецький, О. М. Колесса, Ф. М. Колесса, О. І. Дей.

14. Рима українських поетів: С. Й. Смаль-Стоцький, Д. Ю. Загул, Б. О. Навроцький, Б. В. Якубський, Л. Ф. Стеценко, В. В. Коптілов, Н. В. Костенко, Г. К. Сидоренко, Н. П. Чамата, А. К. Мойсієнко, Б. І. Бунчук, О. В. Кудряшова, Н. В. Зубик, В. В. Півторак, Р. В. Пазюк, В. В. Соловій, Я. В. Ходаківська, М. Ю. Кабиш та ін.

15. Переклад і зіставне дослідження рим: М. Т. Рильський, М. Л. Гаспаров, Ї. Левий, Л. Любенов, В. П. Рагойша, П. Велчев, М. Шопова, А. Є. Копіна, Л. І. Даниленко, В. М. Кикоть, О. Г. Крушинська.

16. Лексикографічний опис римового ресурсу: Ф. Є. Корш, А. А. Бурячок, І. І. Гурин, С. Й. Караванський, В. П. Тимофєєв, І. Г. Чередниченко, С. М. Діброва.

17. Вивчення та систематизація терміносистеми римології: А. В. Іванов, С. М. Діброва.

Дослідження, проведені за методиками окремих дисциплін, з одного боку, розпорошені – і це дало підставу В. В. Ковалевському констатувати, що

викінченої теорії, яка б ураховувала численні властивості рими, так і не створено [*Ковалевський 1965*: 4], з другого – засвідчують взаємопроникнення різногалузевих філологічних підходів до вивчення рими. Розглядаючи її в літературознавчому аспекті, неможливо оминути мовну природу цієї одиниці. І навпаки – у лінгвістичних дослідженнях співзвучних слів неминуче виникає потреба у використанні результатів віршознавчого аналізу співзвучних слів. На думку В. П. Тимофєєва, «у дослідженні єдиної авторської римової системи лінгвістичний і літературознавчий підходи не протиставляються, а взаємно доповнюють один одного» [*В. Тимофеев 2009*: 268]. У дисертаційних працях, захищених на матеріалі слов'янських мов (Т. А. Бурцева, Ю. І. Костроміна, Д. О. Кочетков та ін.), науковці застосовують результати віршознавчих досліджень та спираються на метричні й ритмічні характеристики поетичної мови.

Якщо під науковою дисципліною розуміти діяльність, спрямовану на отримання знань у межах визначеного предмета і здійснювану тільки своїми методами [*Рыженко 2012*: 44], то доводиться констатувати, що дослідження рими фактично відбувається в міждисциплінарному просторі. На позначення спектру міждисциплінарних досліджень спільного об'єкта – рими використовуємо термін ***римологія*** (основа ***-логія*** у складних словах відповідає поняттям «наука», «знання»), який увели до наукового обігу Є. Д. Поливанов (праця «Римологія Маяковського» [*Поливанов 1980*: 153], написана на поч. 20-х рр. XX ст.) і Л. Л. Бєльська (стаття «До проблеми класифікації і систематизації рим (на матеріалі поеми Некрасова «Мороз, Червоний ніс»)» [*Бельская 1977*: 86])[1].

Усе викладене вище обґрунтовує необхідність розпрацювати мовознавчу концепцію рими, створити цілісну ***лінгвістичну теорію української римології*** та застосувати її здобутки в науковій практиці. Отже, **актуальність роботи**

[1] На поч. XXI ст. було введено паралельний термін ***римознавство***, яким активно послуговується С. М. Діброва [*Діброва 2003*].

зумовлена потребою вичерпного комплексного лінгвістичного дослідження рими та розбудови лінгвістичної теорії рими.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація пов'язана з фундаментальною плановою темою «Відображення процесів національно-культурної ідентифікації українського соціуму в лексиці та фразеології української мови» цільової комплексної програми Відділення літератури, мови та мистецтвознавства НАН України «Українська мова – чинник консолідування українського соціуму» (державний реєстраційний номер 0117U000635), яку виконує відділ лексикології, лексикографії та структурно-математичної лінгвістики Інституту української мови НАН України.

Тему дисертації «Лінгвістична теорія і практика української римології» затверджено на засіданні Вченої ради Інституту української мови НАН України (протокол № 9 від 6 грудня 2012 р.).

Мета дисертаційної роботи – створення цілісної лінгвістичної теорії української рими.

Поставлена мета зумовила розв'язання таких **завдань:**

1) розробити методологічні засади лінгвістичного дослідження рими;

2) визначити етапи становлення і розвитку римологічної теорії та систематизувати дефініції рими;

3) зіставити способи осмислення рими в науковій і художній (поетичній) картинах світу та виявити моделі її образної інтерпретації;

4) уточнити класифікацію рим, доповнивши її актуальними для лінгвістичних досліджень видами рим;

5) з'ясувати функції української рими як особливого мовного знака;

6) випрацювати лінгвістичне визначення рими;

7) змоделювати римовий простір української мови та дослідити його одиниці;

8) обґрунтувати римографію як інструмент і результат римологічних досліджень, виокремити та схарактеризувати етапи розвитку української римографії;

9) проаналізувати структуру словників рим, скласифікувати їх та запропонувати нові типи римаріїв;

10) дослідити неопубліковані словники рим;

11) інвентаризувати терміни римології і римографії.

Об'єктом дослідження є римоніми – слова і словосполуки, які утворюють риму.

Предмет дослідження – рима, її структура, функції та системо- і текстотвірний потенціал.

Джерельну базу дослідження становлять художні, переважно поетичні й фольклорні тексти XIX – поч. XXI ст. та частково XVII–XVIII ст. (435 позицій у списку джерел), а також окремі твори художньої прози, рекламні, епістолярні, мемуарні тексти, тексти засобів масової інформації, 121 словник (зокрема 46 словників рим), 21 рукописний документ, 125 анкет, заповнених респондентами під час проведення експериментального вивчення римових асоціацій.

Методологічними засадами дослідження є висунута в дисертації теза про системність слів і сполучень слів, які утворюють римовий простір мови, і постулат, який сформулювала Т. І. Домброван, про те, що «парадигмальний простір науки не слід сприймати як щось шарувате, швидше, це переплетіння методологій і світоглядів»; лінгвістичні парадигми (порівняльно-історична, системно-структурна, антропоцентрична, функціональна, комунікативно-прагматична, когнітивна, синергетична) «формуються і співіснують, не суперечачи одна одній, а взаємозбагачуючись» [*Домброван 2013*: 99].

Дослідження ґрунтовано на визначенні й типології рим в українській науковій і художній (поетичній) картинах світу (лінгвокогнітивний підхід), описі рими у формальних і лексико-семантичних зв'язках (системно-структурний підхід), визначенні місця рими в ідеологічній системі епохи

(лінгвокультурологічний підхід), розгляді рими в дискурсі (дискурсивний підхід), розгляді рими в аспекті мовотворення (психолінгвістичний підхід), узагальненні теорії фіксації та опису рим (лексикографічний підхід).

Отже, ураховуємо основні принципи сучасної методології, що їх сформулювала З. І. Комарова, а саме: 1) антропоцентризм; 2) діяльнісний принцип; 3) системний принцип; 4) дискурсивність пізнавальної діяльності [*Комарова 2012*: 27–28].

Достовірність отриманих результатів і висновків забезпечило використання широкого спектру **методів**, як-от: *діахронного і синхронного* (для дослідження дефініювання рими, розвитку поглядів на римову класифікацію, дослідження історії римографії); *типологічного* (для класифікації рим і словників рим); *методу моделювання* (для побудови моделей: образної репрезентації знань про риму в поетичному тексті, римового поля і римового простору, співзвучної частини римових слів); *лексикографічного методу* (для дослідження масивів римових слів); *методу опозицій* (для виявлення римонімів); *дистрибутивного аналізу* (для вивчення сполучуваності слів, що утворюють співзвуччя, та їх розподілу в тексті); *функціонально-стилістичного аналізу* (для дослідження рими в тексті); *контекстного аналізу* (для з'ясування динамічних процесів у римових полях); *семантичного аналізу* (для дослідження відношень між римонімами); *кількісного аналізу* (для підрахунків римовідповідників хороніма *Україна*, а також результатів асоціативного експерименту, для опису реєстру словників рим); *методу коментування і критики текстів* (для аналізу словників рим); *квадрата Грінберга і морфемного аналізу* (для перевірки гіпотези про морфемний чи субморфемний статус римеми); частково залучено *літературознавчі методи* (для рядково-строфічної характеристики рим).

У дисертації розроблено оригінальні римологічні **методики**: *експериментального вивчення асоціативного зв'язку між римонімами, аналізу фрагмента римового простору мови, дослідження рукописних словників рим*.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що вперше в українському мовознавстві створено цілісну лінгвістичну теорію рими із застосуванням лінгвокогнітивного, системно-структурного, дискурсивного, лінгвокультурологічного, психолінгвістичного та лексикографічного підходів до рими. Сформульовано лінгвістичне визначення рими, запропоновано концепцію римового простору та проаналізовано його фрагмент. Обґрунтовано й описано одиниці римового простору – римове поле, римонім і римему. Виокремлено дискурсивні та концептуальні римові різновиди, а також деформувальні види рим, уведено до римової типології риму-культурему, риму-міфологему, риму-ідеологему, риму-гносеологему, риму-експресив, риму-ідіологему, відносно оригінальну, абсолютно оригінальну, формально-акустичну, формально-графічну, дзеркальну анаграмну, атрибутовану цитатну, самостійну цитатну рими. Схарактеризовано персуазивну, верифікаційну, екземпліфікаційну і креативну функції рими та узагальнено римові функції відповідно до змістової, синтактичної і прагматичної сутності рими як особливого мовного знака. Вивчено історію української римографії та здійснено її періодизацію, викладено концепції нових типів римаріїв. Досліджено два неопубліковані словники рим І. Котляревського та введено їх до наукового обігу.

Теоретичне значення роботи полягає в тому, що в ній було започатковано українську лінгвістичну римологію і її галузь – римографію та поглиблено мовознавче трактування рими як особливої системної й текстотвірної одиниці. Уточнено і доповнено типологію рим, розпрацьовано класифікацію словників рим.

Здійснено масштабну фіксацію термінів і номенів римології і римографії XIX – початку XXI ст. та розроблено термінологічний апарат для лінгвістичного аналізу рим. Запропоновано методику спеціальних римологічних досліджень.

Створено концепцію римового простору мови, що має безумовні перспективи для подальшого вивчення та опису динамічних процесів у ньому,

зіставлення співвідносних фрагментів римового простору у споріднених і неспоріднених мовах, а також виявлення ядерних зон – римових кліше, що експлікують концептуальну картину світу.

Змодельовано фонологічну структуру співзвучних слів, яка дає підґрунтя для з'ясування законів і норм римування. Детально досліджено стилістично марковані види рим – чинники оновлення римового ресурсу української мови. Обґрунтовано критерії ідентифікації «чужої рими» в авторському тексті, що сприяє розвитку теорії інтертекстуальності.

Практичне значення дисертації полягає в можливості використання результатів дослідження в лексикології, стилістиці, лінгвістиці тексту, лінгвоконцептології, лінгвокультурології, етнолінгвістиці, літературознавстві (зокрема віршознавстві), перекладознавстві та в інших філологічних галузях і дисциплінах, а також для укладання словників рим, написання підручників і розроблення спецкурсів з римології, римографії, лінгвостилістики, лінгвопоетики, риторики, лексикографії.

Особистий внесок здобувача. Усі результати отримані автором самостійно, публікації одноосібні.

Апробація результатів дослідження. Концепцію та результати дослідження обговорено на засіданні відділу лексикології, лексикографії та структурно-математичної лінгвістики Інституту української мови НАН України (протокол № 10 від 19 листопада 2020 р.).

Основні положення дисертації викладено в доповідях на таких наукових форумах:

на міжнародних наукових, науково-практичних і науково-методичних конференціях: Міжнародна наукова конференція «Українська і слов'янська тлумачна та перекладна лексикографія: теорія, практика, перспективи» (Київ, 18–19 жовтня 2012 р.), Міжнародна наукова конференція «Граматичні та семантичні аспекти функціонування мовних одиниць» (Ніжин, 21–22 березня 2013 р.), Міжнародна наукова конференція «Українська термінологія і сучасність» (Київ, 23–25 квітня 2013 р.), Міжнародна науково-

практична конференція «Методологія та історіографія мовознавства» (Слов'янськ, 23–25 травня 2013 р.), V Міжнародна наукова конференція «Мова, культура і соціум у гуманітарній парадигмі» (Кам'янець-Подільський, 24–25 жовтня 2013 р.), VI Міжнародна науково-методична конференція «Слов'янські мови: системно-описовий і соціокультурний аспекти дослідження» (Брест, Білорусь, 21–22 листопада 2013 р.), Міжнародна наукова конференція «Україністика: традиції і сучасність» (Варшава, Польща, 6 грудня 2013 р.), Міжнародна наукова конференція «Українська мова і культура у загальнослов'янському контексті: здобутки та перспективи» (Київ, 27–28 лютого 2014 р.), VIII Міжнародна науково-практична конференція «Міжкультурна комунікація: мова – культура – особистість» (Острог, 3–4 квітня 2014 р.), XXIII Міжнародна наукова конференція ім. проф. Сергія Бураго «Мова і культура» (Київ, 23–25 червня 2014 р.), Міжнародна наукова конференція «Функціональна природа тексту як лінгвосеміотичного, комунікативного і мовно-мисленнєвого утворення» (Київ, 16–17 жовтня 2014 р.), Міжнародна науково-практична конференція «Філологічні науки: історія, сучасний стан та перспективи досліджень» (Львів, 24–25 жовтня 2014 р.), Міжнародна наукова конференція «Слово в просторі і часі». До 95-річчя від дня народження проф. М. Г. Булахова (Мінськ, Білорусь, 12–13 листопада 2014 р.), Міжнародна наукова конференція «Українська термінологія і сучасність» (Київ, 22–24 квітня 2015 р.), IX Міжнародна науково-практична конференція «Міжкультурна комунікація: мова – культура – особистість» (Острог, 23–24 квітня 2015 р.), II Міжнародна наукова конференція «Лінгвостилістика XXI століття: стан та перспективи розвитку» (Луцьк, 19–21 червня 2015 р.), XXIV Міжнародна наукова конференція ім. проф. Сергія Бураго «Мова і культура» (Київ, 22–25 червня 2015 р.), V Міжнародна науково-практична Інтернет-конференція «Лінгвокогнітивні та соціокультурні аспекти комунікації» (Острог, 12 жовтня 2015 р.), Міжнародна наукова конференція «Східнослов'янські мови в сучасній лексикографії» (Мінськ, Білорусь, 11 грудня 2015 р.), III Міжнародна науково-практична

конференція «Етнос, мова та культура: минуле, сьогодення, майбутнє» (Львів, 18–20 травня 2016 р.), XXV Міжнародна наукова конференція ім. проф. Сергія Бураго «Мова і культура» (Київ, 20–23 червня 2016 р.), Міжнародна наукова конференція «Українська термінологія і сучасність» (Київ, 16–17 травня 2019 р.);

на міжнародних конгресах і симпозіумах: VIII Міжнародний конгрес україністів «Тарас Шевченко і світова україністика: історичні інтерпретації та сучасні рецепції (до 200-річчя від дня народження Т. Г. Шевченка)» (Київ, 21–24 жовтня 2013 р.), VII Оломоуцький симпозіум україністів «Сучасна україністика: проблеми мови, літератури та культури» (Оломоуць, Чехія, 21–23 серпня 2014 р.);

на міжнародних наукових читаннях: XIV Міжнародні славістичні читання, присвячені пам'яті академіка Л. А. Булаховського (Київ, 25 квітня 2014 р.), XVI Міжнародні славістичні читання, присвячені пам'яті академіка Л. А. Булаховського (Київ, 21 квітня 2016 р.), XVII Міжнародні славістичні читання, присвячені пам'яті академіка Л. А. Булаховського (Київ, 21 квітня 2017 р.), XIX Міжнародні славістичні читання, присвячені пам'яті академіка Л. А. Булаховського (Київ, 19 квітня 2019 р.);

на всеукраїнських наукових конференціях і читаннях: Всеукраїнська наукова конференція «Лексикографічний досвід Б. Д. Грінченка на загальнослов'янському тлі» (Київ, 9–10 грудня 2013 р.), Всеукраїнська науково-практична конференція (VI Грінченківські читання) «Я йшов туди, де гуркіт праці чути…» (До 150-річчя від дня народження Бориса Грінченка) (Київ, 22 січня 2014 р.), XVI Всеукраїнська ономастична конференція «Українська ономастика: минуле, сучасне, перспективи» (Одеса, 24–26 вересня 2015 р.), Всеукраїнська наукова конференція (IX щорічні Грінченківські читання) «Борис Грінченко – відомий і невідомий» (Київ, 9 грудня 2016 р.), Всеукраїнські Грищенківські читання (Ніжин, 27 вересня 2019 р.), V Всеукраїнська науково-практична конференція «Від

словника Бориса Грінченка до сучасних лексикографічних систем» (Київ, 10 грудня 2020 р.);

на засіданнях Вченої ради Інституту української мови НАН України: доповіді «Невідомі словники рим І. П. Котляревського» (квітень 2014 р.), «Динаміка римового гнізда з опорним компонентом *Україна*: постановка проблеми» (листопад 2014 р.);

на пленумах, круглих столах: Круглий стіл «І. П. Котляревський в історії новітньої літератури, сучасне прочитання» (Київ, 17 вересня 2019 р.), Пленум наукової ради «Українська мова» (Київ, 12 грудня 2019 р.).

Публікації. Основний зміст дисертації викладено в монографії «Українська рима в системі мови і в мовній практиці» (Київ, 2020; 27,4 друк. арк.) та в 43 статтях, опублікованих у наукових виданнях (26 із них – у фахових, 7 – у закордонних виданнях).

Структура й обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку джерел (435 позицій), списку рукописів (21 позицій), списку словників (121 позиція), списку використаної наукової літератури (460 позицій), а також із 7 додатків: Список публікацій за темою дисертації. Апробація результатів дослідження; Види рим (21 малюнок); Словник «Хоронім *Україна*: фрагмент римового простору» (505 реєстрових одиниць); Словник римових асоціацій (62 реєстрові одиниці); «Сторінки неопублікованих рукописних римаріїв»; «Порівняльна таблиця словників рим І. П. Котляревського (В. В. Лутковського та І. І. Гурина)»; «Словник-індекс термінів римології і римографії» (1294 одиниць). Загальний обсяг праці – 590 с. Обсяг основного тексту – 368 с. (17 авт. арк.).

РОЗДІЛ 1
ПОНЯТТЯ РИМИ В НАУКОВІЙ І ПОЕТИЧНІЙ КАРТИНАХ СВІТУ

1.1. Термін *рима* в писемних джерелах

Центральне поняття римології «рима» пов'язане з історією європейської поезії, у якій після відходу від квантитативної системи віршування, спричиненого втратою довготи голосних, ритмічну функцію перебрали на себе кінцеві повтори в рядку: «Римляни і візантійці, – писав Ф. М. Колесса, цитуючи німецького філолога й теоретика музики Р. Вестфаля, – коли звернулися до принципу акцентуаційної метрики, лишень при кінці стиха чи коліна, а не в попередній части заводили згідність ритмічного наголосу з граматичним; се ж і єсть основа риму, що в середніх віках виступає в усіх поезіях» [*Ф. Колесса 1906 З*: 65]. Відповідно лексема ***rhythmus*** «ритм» (від гр. ***ρυθμός*** «розміреність, ритм, такт, сумірність; рух у такт») розширила значення, ставши також назвою кінцевих співзвучних сегментів рядків. Дальший розвиток значення слова ***rhythmus*** полягав у перенесенні назви елемента рядка на вірш у цілому. Цей процес докладно пояснив О. Х. Востоков: «Слова: ***ривма*** і ***вірш***[2] бралися нерідко одне за інше, особливо в тих мовах, у яких уся гармонія полягає майже цілком у римі і в яких народ звик поєднувати в понятті обидва цих слова: ***вірш*** і ***ривма***. Наприклад, в італійській мові ***rima*** означає й зараз [на поч. XIX ст. – Л. Мовчун] не тільки риму, але також і вірш, обидва ті значення має в німецькій і в польській ***rym*** (очевидно, з італійської). У російській мові навпаки слова ***вирша*** і ***стих*** вважаються деколи римою <…>. Нині в просторіччі під словом ***стихи*** розуміються нерідко лише рими. Напр., ***говорить стихами*** або ***на стихах*** значить: говорити в риму. Але саме слово ***ривма*** або ***ривм*** у чоловічому роді (як у давнину правильно писали) означало в росіян початково вірші, вірш

[2] Запозичене з латини за посередництвом польської мови слово ***вірш*** (***versus*** означає в мові-джерелі «лінія, риска, рядок») уживано в іншому, наближеному до етимона значенні, що й, очевидно, дало підставу для зближення рими і вірша.

<…>. Симеон Полоцький називав свої вірші ***рифмами***, себе ***рифмотворцем,*** зібрання своїх віршів [1676–1678] ***рифмологіоном*** тощо, з чого бачимо, що він під словом ***ривм*** мав на увазі власне вірш, а не його співзвучне закінчення, для якого він має окрему назву ***краесогласие***»[3] [*Востоков 1817*: 85–86].

Історію української рими, на думку І. Я. Франка, слід виводити з XV ст.: «Рим появляється в пізньолатинській і розвивається в арабській поезії <…>. До Польщі сей похід доходить, здається, аж у XIV, до нас у XV в.» [*Франко 1902*: 2]. Початок українського книжного віршування припав на 70-ті рр. XVI ст.[4], а кінець XVI – початок XVII ст. – це час становлення українського римування. За спостереженням М. М. Сулими, теорія віршування (а отже, і теорія рими) добре представлена в поетичних творах кінця XVI – поч. XVII ст. [*Сулима 1985*: 112].

Вітчизняна літературознавча терміносистема вже в XVI–XVII ст. була розвиненою, що засвідчили словники й граматики того періоду [*Регушевський, Деркач 1997*: 96]. Напр., Є. Славинецький у «Лексиконі латинському» (бл. 1642 р.) фіксував термін ***terminatio*** «определение, окончание» (ЛЛ, 395), який на той час уживали автори латинських граматик, зокрема в Україні; подібні закінчення позначали термінологічною одиницею (далі – ТО) ***similis terminatio*** [*Маслюк 1983*: 58].

«Граматика словенская» І. Ужевича (1643–1645) описує силабічний вірш із обов'язковими подібними закінченнями і позначає їх ТО ***каденція (cadentia)*** [*Ужевич 1970*: 83 зв.]. Існування окремого виду рим, характеризованого за якістю – ***cadentiae baccalaureae «ученицькі (шкільні) Р»*** [*Франко 1902*: 3], засвідчив, характеризуючи віршування кінця XVI ст., І. Я. Франко. Латинський термін ***каденція*** **(*катенция*)** «закінчення вірша» (муз. «гармонійний зворот, який завершує музичний твір або його чстину») вказує на зв'язок первісних поетичних текстів із музикою, а закінчення рядка або

[3] Тут і далі переклад цитат наш.
[4] У передмові Острозької Біблії (1581) є нерівноскладові римовані рядки.

піввірша – із кадансом музичної фрази[5]. ТО ***каденція*** набула поширення й поза межами наукового стилю: *Єдинопадежный єст вѣрш, на* ***єдину каденцѣю*** *конча[ю]чійся, в котором всѣ стишки в єдино сеє имя АННА впадают* (УП сер. XVII, 269); *Может и сызора где знайти розерванна,* / *также и* ***катенция*** *где колвек неравна* (Зиновіїв, 204). Укладачі збірки «Українська поезія: середина XVII ст.» до термінів, що передають поняття «рима», зарахували також лексему ***краєгранесіє*** (УП сер. XVII, 666), однак «краєгранесієм» зазвичай називали акровірш. Таке пояснення дав, напр., І. Величковський: *Акростихис єст вѣрш, который* ***краєгранесієм****, то єст початковыми лѣтерами, имя сіє МАРИЯ изображаєт* (УП сер. XVII, 270).

Важливим як для розуміння структури рядка, так і для формування поняття «рима», був термін ***силляба*** «склад»: *Акростихис третый, в котором не переднѣми лѣтерами выражається тоє имя МАРИЯ, як у вышшых, але встяж в обох строках. Раздѣляется те ж имя на* ***силлябы*** *и по кождой* ***силлябѣ*** *починаєтся мова* ***подобною силлябою*** *прешедшей* ***силлябѣ****, якобы кождая* ***силляба****, що значит, толкуется* (УП сер. XVII, 270). М. Довгалевський у своїй поетиці зазначав, що польський і староукраїнський вірші складаються не зі стоп, а саме зі складів, останні склади рядків мають бути подібними [*Довгалевський 1973*: 48].

Найдавніша писемна фіксація українського терміна ***рима*** в значенні «вірші», як засвідчила картотека «Словника української мови XVI – першої половини XVII ст.», що зберігається в Інституті українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, представлена пам'ятками Львівського Ставропігійського братства (1586): *и писалъ такъ тутъ во (л)вовѣ іако и гдє индє на сторонѣ, подаючи мѧ до люде(и) на писмє нєпристо(и)нє. и* ***рымы*** *ѡ мнѣ складаючи, и тоє мѣнѧчы, абымъ іа попомъ каза(л) людє бити*. Автори «Історії української мови» одну з перших писемних фіксацій лексеми ***рима***

[5] Пор., напр., терміни ***каденції пісенних стихів*** / ***одностайні каденції*** **(*сталі окінчення*)** [*Ф. Колесса 1906 З*: 67, 85] у фольклористичних працях Ф. М. Колесси.

відносять до 1622 р. – у графічних формах ***рѵѳмы, рытмъ*** [*Історія… 1983*: 315].

Відповідно до «Словаря русского языка XI–XVII вв.», лексеми ***рифмъ, римфъ*** у названий період уживали зі значенням «ритміка, ритм»: *Мнози суть бяху, яко… Иоаннъ Дамаскинъ, Маркъ монахъ и прочия, отъ их же мнози зрятся пѣсни и пѣния подъ мѣрою сочиненныя, сиирѣчь подъ* ***римфъ****, Богу (и) святымъ его угодникомъ* (РЯ XI–XVII, 167). Л. Зизаній у «Граматиці словенській» дефініював термін ***рѵѳм*** поняттям ***«количество»*** [*Зизаній 1980*: 7]. Упродовж XVIII і деколи навіть у XIX ст. учені використовували цей термін як багатозначний. Напр., гебраїст Я. О. Олесницький уживав ТО ***риѳм*** на позначення 1) синкретичного поняття, що об'єднує ритм і риму: *не только в образовании отдельных корней еврейского языка лежит начало аллитерации как особой поэтической формы, но она проникла глубоко в самый механизм языка, так что было бы странно, если бы при таком составе языка поэты не воспользовались этими естественными созвучиями в интересах* ***риѳма*** [*Олесницкий 1872*: 453]; 2) поняття «ритм»*:* ***риѳм*** *созвучий* [*Олесницкий 1872*: 453]; ***риѳм*** *мысли* [*Олесницкий 1872*: 509]; 3) поняття «рима»: *Свящ. песни <...> оттого не измеримы и не исчислимы по обыкновенным мерам стихов, не состоят из частей, строго разделенных по длине и ширине, как греческие и римские песни, не имеют даже полных и неполных слогов, или* ***риѳма*** *на конце стиха, как в новых еврейских песнях* [*Олесницкий 1872*: 283]. В останньому значенні він ще називає це поняття ***риѳмом*** «в строгом смысле» [*Олесницкий 1872*: 434]. Разом із тим Я. О. Олесницький уживав і термін жіночого роду ***риѳма*** у сучасному його розумінні: *древние певцы необходимо должны были после каждой* ***риѳмы*** *видеть новую строку* [*Олесницкий 1872*: 437]. У російській мові XIX ст. традиція передавати термін ***рифма*** у графічній формі ***риѳма*** існувала до орфографічної реформи 1918 р. В ужитку були граматичні варіанти ***риѳм*** і ***риѳма***; вважають, що форму жіночого роду надав терміну в 1759 р. М. В. Ломоносов [*Востоков 1817*: 86].

У польській мові лексема ***rym*** у значенні «рима, римований вірш, доладна мова»; «вріш» уживалася з другої половини XVII ст. (SEJP, 472). У XVIII ст. в ужитку був також термін ***kadencja*** (SEJP, 472), у XIX ст. ***rym*** (DS-PR, 570), ***końcówka*** (DS-PR, 188). Значення терміна ***rym*** польські словники різних періодів визначали як: 1) рима; 2) римований вірш, доладна мова (SJPL, 176) – XIX ст. (визначення С. Б. Лінде); 1) співзвучність закінчень у віршах; каденція; лад; 2) римований вірш; вірш; римована мова; *перен*. мова, балаканина, базікання, плітки, розповідь (SJPK, 793) – поч. XX ст.; у сучасному польському вірші – звукова відповідність частини слів, звичайно починаючи від останнього наголошеного голосного, що виступає у визначених місцях вірша, переважно в кінці (SWO, 587).

У староукраїнських поетичних текстах XVI–XVIII ст. лексеми ***рифма***, ***рима***, а також ***метр***, ***ритм*** (в однині і множині) мали значення «вірш, віршована мова» та утворювали синонімічний ряд із лексемами ***вірші***, ***стихи***, ***стишки*** і словосполученням ***штучки поетицкіє***: *Єднак що ся мещаном острозким придало,* / *То ся вшытко в тых* ***рытмѣх*** *шырѣй описало* (УП сер. XVII, 189); *юже на серцу моєм имѣх усты й тростію отческими моими* ***метры*** *во общую ползу и утѣшеніє прочіѣм православным <…> под пресвѣтлим именем милостей ваших <…> вкратцѣ изобразити ненебрегох* (УП сер. XVII, 200); *Иж теды тыи* ***вѣршѣ****, от мене грубо и неумѣстне написаныи, за усилною прозбою многих зезволим-єм до друку подати* (УП сер. XVII, 147); *Спѣвати ми кажет серце святителеви моєму,* / *и язык сердцу послушный зуполному* / *Отбираєт слова и новыи* ***стихи*** *содѣловаєт, ледвѣ так прудко писар писмо выливаєт*; *Здрав буди, святителю, тебе я сладкими* / *не забуду нѣгды* ***стишками*** *моими* (УП кін. XVI – поч. XVII, 139); *Гды ж тут жадных простых (которых и простаки складати могут) не маш вѣршов, тылко* ***штучки поетицкіє****, которыє суть любо короткіє, маленкіє, але великую компонуючым их задают трудность* (УП сер. XVII, 266). Тексти засвідчують стійкі сполуки ***под рифм (рифмы)***, ***под ритм***, ***под метр (метры)***, ужиті на позначення віршованої мови: *описаны сладкою мовою* ***под метры***

(УП кін. XVI – поч. XVII, 231); *Похвала* ***под метры*** *страстей Христовых* (УП кін. XVI – поч. XVII, 295). Сумнівним є припущення, що термін ***рифмы*** (у множині) мав вузьке значення «двовірші» (див. про це значення: [*Сулима 1985*: 145]).

Терміни ***рифма***, ***рима*** були широковживаними й мали деривати, що засвідчують тексти: ***рифмы простые***, ***рифмословие***, ***рифмически***, ***рифмотворение*** [*Сулима 1985*: 145], ***рифмословный*** (Хрестоматія…, 259) тощо. О. П. Павловський зафіксував живомовну форму ***рыхвтма***, що передається на письмі як ***риѳма*** [*Павловский 1818*: 3]. Розмовну форму ***рихтма*** у значенні «вірш» використав Г. Квітка-Основ'яненко: *Нехай чита* [Тимоха], *коли зуміє; а вона вже недурно аж чотири шаги заплатила пану Симейону за тую* ***рихтму****, як він її взива!* (Квітка, 201). Ця форма зафіксована в «Словарі малороссийского или юго-восточнорусского языка…» (1838–1843) П. П. Білецького-Носенка з покликанням на статтю ***вирша***: ***рихтма*** «испорченное слово: риѳма». ***Кажи рихтмы*** «Говори стихи» (БН, 313). Перекладний словник М. Уманця й А. Спілки (1893–1898) подає відповідниками до рос. ***рифма*** лексеми ***рифма, лад, приклад*** (УС, 272)[6]. «Русско-малороссийский словарь» Є. К. Тимченка (1899) фіксує графічний варіант ***рыма*** (РМС, 141).

Варіант ***рифма*** вживали І. Котляревський, Т. Шевченко: *Пора спуститись до землі* / *І стать на Шведськую могилу,* / *Щоб озирнуть воєнну силу* / *І битву вірно описать;* / *Купив би музі на охвоту,* / *Щоб кончить помогла роботу,* / *Бо нігде* ***рифм*** *уже достать* (Котляревський, 249); *Старий недобиток варнак* / *Мені розказував отак* / *Про сю криницю москалеву,* / *А я, сумуючи, списав,* / *Та* ***рифму*** *нищечком додав* (Шевченко II, 234).

У літературній традиції Галичини закріпилася граматична форма ***рим***, яка протималася до 30-х рр. XX ст. (МНС, 803; КСУМ, 265; КУНС, 972); [*Огоновський 1889*: 279; *Смаль-Стоцький, Ґартнер 1914*: 172; *Сімович 1919*:

[6] Російсько-українські словники XIX–XX ст. сполуку ***в риѳму*** **(*в рифму*)** не калькують, даючи їй відповідники ***до прикладу***, ***прикладно*** (УС, 272; ІШ, 132).

528; *Никифоряк 1930*: 245], що засвідчено зокрема й текстами різних стилів: *наші дієслова дають тисячі* ***римів*** [*Маковей 1990 II*: 396]; *Закляв би в тіло ритму й* ***римів*** / *Розмову місяця з зірками* (Карманський 1991, 70). Послідовно вжито ТО ***рим*** у праці В. Г. Домбровського «Українська стилістика і ритміка» (Перемишль, 1923). Термін ***рифма*** (з поясненням у дужках «рим») використано лише в непрямому цитуванні Т. Шевченка [*Домбровський 1923*: 76]. У 20-х рр. XX ст. форма чоловічого роду проникала і в літературно-мовну практику підрадянської України [*Гаєвський 1924*: 26].

Обидва граматичні варіанти (***рим*** і ***рима***) вживали І. Франко [*Франко XXIX*: 255; *Франко XXXII*: 40] і М. Грушевський [*Масликова 2004*: 80]; корінь ***-рифм-*** був не чужий І. Франкові: *дзвінкі* ***рифмові*** *сплети* (Франко І, 174), ***рифмач***, ***рифмувати*** (СТІФ, 214). Форму жіночого роду вживали В. Пачовський, Б.-І. Антонич: ***рими*** *бракло там для форми* (Пачовський, 293); *В атаку сунуть чоти строф, наїживши багнети* ***рим*** (Антонич 1998, 154).

У творах Лесі Українки трапляються ***рифма*** (у більш ранніх) і ***рима*** (у написаних пізніше): ***Рифми****, дочки безсонних ночей, покидають* (Леся Українка І, 157); «*Бо як* ***рими*** *повтікають,* / *Ти мені їх не завернеш!*» (Леся Українка ІІ, 56). В. Самійленко вживає ***рима*** і ***рим***: *«Любіть народ!» – він* ***в риму*** *пише* (Самійленко, 136); *Як тяжко* ***римів*** *добирати!* (Самійленко, 126). Форма ***римів*** (за парадигмою чоловічого роду) трапляється в мові М. Коцюбинського (Коцюбинський, 25).

У перекладних та орфографічних словниках, виданих на східноукраїнських теренах на поч. XX ст. – у 30-ті рр. XX ст., зафіксовано варіант ***рима*** (ІШ, 132; ПРУС, 26, 194; ІУРС, 725 та ін.), однак у перекладному словнику Г. Сабалдиря (1926 р.) подано несподіваний варіант ***ритма*** (СП, 341). Після ухвалення правопису 1933 р. варіант ***рима*** було кодифіковано як єдиний (КРУС, 603), який рекомендували також у лексикографічних кодексах, виданих за кордоном (НУОС, 128).

Упродовж XX ст. відбувалось активне поповнення гнізда дериватів лексеми ***рима.*** Бум творення термінів спостерігався в 60-х рр. у зв’язку з

розбудовою української римології та римографії; на поч. XXI ст. із початком нового етапу лінгвістичного зацікавлення римою пожвавився процес термінотворення[7].

Таблиця 1. **Словотвірне гніздо від лексеми *рима***

Базове слово	**Похідні слова**				
	Ступені похідності				
	I ступінь	II ступінь	III ступінь	IV ступінь	V ступінь
рима	римарій				
	римач				
	римема	римемний			
	риміка	римічний			
	римка	римочка			
		одноримки			
	римоїд				
	римовий	римово-епіфоричний			
		римово-строфічний			
	римувати	римівник			
		римовка	римовочка		
		римувальник			
		римуванка			
		римування			
		римований	римованість		
			напівримований	напівримованість	
		римуючий			
		римувальний			
		римуватися			
		заримувати	заримований	заримованість	
				незаримований	незаримованість
		зримувати	зримований		

[7] Низку ТО римології зафіксовано у фахових словниках (ЛСД, 581–583; СЛТ 1971, 355–356; СТІФ, 84, 143, 210; УЛСД, 303); у словники лінгвістичних термінів, зокрема реєструвального типу, навіть головна ТО ***рима*** потрапляє спорадично (УЛС, 356; ЛАТ, 287), ще рідше її засвідчують словники риторичних термінів (РС, 237). Ця закономірність простежується і в термінологічних словниках слов'янських і романо-германських мов (РБСЛТ, 96; ССЛТ I, 502–503; DL, 424; DTL, 297; GDP, 482; GLT, 235–236; KWST, 218; LTL, 162; MLLP, 78, 206; SAGJI, 65; VL, 196). «Енциклопедичний словник лінгвістичних термінів 8 мовами» Р. Сімеона, виданий у Загребі, пропонує гніздо: ***rima* / *рима, nepotpuna rima* / *римоїд, rimarij* / *римарій, rimovan* / *римований, rimovanje* / *римування, rimovati* / *римувати*** (ERL, 299–300). Чи не єдиний галузевий словник, що досить ретельно фіксує терміносистему римології, – праця А. В. Іванова (СФМТ).

		поримувати			
	безримний	безримник			
	безрим’я				
	римовалентний	римовалентність			
		неримовалентний			
	римовживання				
	римовідповідник				
	римоголосний				
	римографія	римографічний			
		римограф			
	римоздатний	римоздатність			
	римознавство	римознавчий			
		римознавець			
	римокомпонент				
	римолексичний				
	римолексикографічний				
	римологія	римологічний			
		римолог			
	римонім				
	римопара				
	риморяд				
	римосистема				
	римословник	римословниковий			
	римослово				
	римосполучення				
	римосполучуваність				
	римотвірний				
	римотворення				
	римотворчий	римотворчість			
	римотворець				
	римоутворення				
	римоутворювальний				
	римофонд				

	римоформа				
	римостиль				
	авторима				
	напіврима				
	парарима				
	псевдорима				
	панторима	панторимний			
		панторимований			
	рима-алітерація				
	рима-асонанс				
	рима-звертання				
	рима-ідеологема				
	рима-ідіологема				
	рима-кільце				
	рима-кліше				
	рима-консонанс				
	рима-метатеза				
	рима-образ				
	рима-омонім				
	рима-паронім				
	рима-стереотип				

1.2. Дефініювання рими й розбудова її теорії

У різних мовах і в текстах різних версифікаційних систем рима неоднакова, у зв’язку з чим виникає складність її універсального дефініювання і створення всеохопної типології. Переважна більшість наукових праць, дотичних до теми, критикують поширені дефініції рими [*Самойлов 1973*: 6; *Гончаров 1973*: 132–137 та ін.]. Напр., М. І. Шапір стверджував, що не існує навіть двох підручників чи словників з тотожним визначенням того чи того віршознавчого поняття, хоча б «найпростішого, як рима» [*Шапир 2001*: 15]. І навпаки, М. О. Богомолов зазначав, що рима – складне явище, яке не можна зводити ні до шкільного, ні до наукового визначення [*Богомолов 1995*: 120].

Суб’єктивність науковців у наявних дефініціях убачає О. В. Кудряшова [*Кудряшова 2007*: 152].

На підставі критичного розгляду дефініцій рими В. П. Москвін розрізнив два основні їх типи: у вузькому розумінні як точної, або класичної рими, і в широкому – як точної, а також неточної [*Москвин 2009*: 63]. Широке розуміння рими репрезентують позиційні визначення (як кінцевого співзвуччя), функціональні (як звукового повтору з організаційною функцією), позиційно-функціональні та фонетичні [*Москвин 2009*: 64–66]. Останні дефініції є типовими для західної наукової традиції.

Еволюція трактування рими пройшла кілька етапів: 1) кінець XVI–XVIII ст.; 2) XIX – початок XX ст.; 3) 20-ті рр. – середина XX ст.; 4) друга половина XX ст.; 5) початок XXI ст.

1.2.1. Визначення рими в староукраїнський період (кінець XVI–XVIII ст.)

Теорія української книжної рими зароджувалася наприкінці XVI ст. у працях із граматики, поетики та риторики під елліністично-церковнослов’янським та західноєвропейським впливом.

Теорію віршописання висвітлював Л. Зизаній, автор «Граматики словенської» (1596), у розділі «О мѣтрѣ, и о риѳмѣ. Пересторога хотѧчим вѣ(р)шѣ складати». Термін ***риѳм*** учений дефініював поняттям «количество» і вживав у значенні ритму [*Зизаній 1980*: 7].

Граматика М. Смотрицького розробляла квантитативну (метричну) систему віршування, що ґрунтувалася на запозичених з античних поетик правилах комбінування складів з довгими й короткими голосними («стіх єсть правилноє стєпєнєй во извѣстномъ родѣ сочинєнїє» [*Смотрицький 1979*: 491]) і не передбачала римування, та подавала метричні вірші, створені для ілюстрування теоретичної частини граматики, проте як поет М. Смотрицький практикував квалітативне віршування. Відставання версифікаційної теорії від самого віршоскладання спостерігалося до другої половини XVIII ст., адже

літературно-теоретичні ідеї й поетична практика значною мірою розвивалися автономно [*Наливайко 2001*: 9].

Силабічна (квалітативна) версифікаційна система ґрунтувалася на однаковій кількості складів (***силаб***) у кожному рядку (***вірші***), не вимагала чергування наголошених і ненаголошених складів, за винятком тих, що утворювали обов'язкову риму. Обидві системи віршування, античну квантитативну і староукраїнську квалітативну, висвітлювали вітчизняні поетики, писані латинською мовою, що дійшли до нас переважно в рукописах.

Увага до рими залежала від того, чи подавали автори відомості про польський і староукраїнський вірш із притаманними їм кінцевими співзвуччями. Дослідники вважають, що цей аспект віршування поетики почали висвітлювати не раніше 1685 р. [*Маслюк 1983*: 55], передаючи поняття рими аналітично та позначаючи будь-яке закінчення рядка терміном ***cadentia***, а подібне – терміном ***similis terminatio*** [*Маслюк 1983*: 58].

Найповніше з ранніх визначень рими силабічного вірша сформулював М. Довгалевський (1736): «Достоїнством будь-якого вірша [ідеться про староукраїнський і польський] є, передусім, цезура і закінчення, або каданс, вірша, що являє собою певну логічну мовну співзвучність. Ці закінчення у передостанньому складі мають однаковий голосний, а при вимові – той самий наголос» [*Довгалевський 1973*: 48]. Правило парокситонності нерідко зумовлювало штучне перенесення наголосу, або ж, як стверджують інші дослідники, виникала невідповідність між ритмічним і літературним наголосом[8]: *Откуду щастю нашєму ед**ину** / Всяк ужє можєт завидѣти в**ину*** [*Довгалевський 1973*: 55]. Наприкінці цього періоду, у процесі становлення силабо-тонічної версифікаційної системи, теоретики поезії застерігали, «щоб не покласти наголосу проти сили» [*Правила… 1790*: 9]. Поступово рима ставала неодмінним атрибутом поетичної мови, напр., поетика Г. Конiського

[8] Пор., напр., візуалізоване врівноваження невідповідності наголосів за допомогою внутрішньослівної парцеляції та, відповідно, емоційна ритмізація кожного складу в сучасному поетичному тексті: *А місяць чіпляється за гілки, **за-ви-са-ю-чи**,* / *застряга між віт, як камінець у рогатці,* / *щоб чути віршників, господарів міста **вночі.*** / *Вже потім летить від міста – світ **за́ очі*** (Бондаренко 2019, 9) – ***-са-ю-чи*** римується із ***за́ очі***, а ***-чи*** римується із ***вночі.***

(1746) пропонувала римування не лише піввіршів, але і їх частин [*Ф. Колесса 1907*: 85].

Ознаками староукраїнської рими (далі – Р) були: 1) обов'язковість у кінці рядків (або в кінці піввіршів); 2) точність фонемного складу [*Довгалевський 1973*: 47–48]; 3) парокситонність; 4) небажаність певних фонемосполучень; 5) регламентованість за рядково-строфічним параметром (суміжна Р або рідше перехресна Р, а також рима леонінського вірша [*Сивокінь 2001*: 91–92]).

Автор поетики 1732 р. «Clavis poëtica» Ф. Квєтницький допускав лише парокситонну Р (***злато*** – ***блато, яко*** – ***тако***), виступаючи проти вживання окситонної (***сень – лень, раз – мраз***) [*Маслюк 1983*: 58], а вже «Правила піїтичні» (1790), що засвідчували перехід до силабо-тонічної системи, навпаки, рекомендували вживати окситонну (***мужеску***) Р і чергувати її з парокситонною (***женскою***) Р, а також використовувати ***дактиль*** (***обоюдну риму***) [*Правила… 1790*: 8]. Ще раніше, у 1739 р., М. В. Ломоносов у «Листі про правила російського віршописання», розподіливши рими на три види, позначив пропарокситонні Р ТО ***тригласні*** / ***три літери гласні Р*** [*Ломоносов 1986*: 471], А. Кантемир (поч. 1740-х р.) використовував ТО, кальковані з німецьких: ***тупі*** (окситонні), ***прості*** (парокситонні), ***сковзькі*** (рос. *скользкие*, тобто пропарокситонні) Р [*Кантемир 1956*: 410].

На позначення точної Р у XVIII ст. використовували ТО ***багата*** Р, а точної в акустичному плані, але неточної в графічному – ***напівбагата*** Р [*Правила… 1790*: 8]. Точності рима набувала переважно завдяки паралелізму граматичних форм; незначні відхилення полягали в нарощенні та усіченні *й* [j]: *Ібо и самих архангєлов л**ики*** / *Сторжєствуют ти, пастиру вєл**икий***; заміщенні приголосного: *Егда жє і твоє зрѣит вѣрноє подд**анство**,* / *Щасливоє над ними твоє госуд**арство***; графічній невідповідності літер на позначення голосних *и – і, и – ѣ, и – ы*: *Празднєствуй сєго во дни нароч**ита*** / *На многа лѣ**та***; *Равнѣ ми прєд твоими падая ног**ами**,* / *Поздравляєм тя в днь сєй сєрцєм и уст**амы*** [*Довгалевський 1973*: 51–53, 61–65]. Певних кадансів

поетики рекомендували уникати: ***-го*** (*благаго, драгаго*), ***-чи*** (*хвалячи, знаючи*), ***-ли*** (*сознали*) [*Довгалевський 1973*: 48; *Маслюк 1983*: 59].

До кінця XVIII ст. рима стає менш регламентованою, і «Правила піітичні» засвідчують небажаність лише кінцевого ***-ати*** суто зі стилістичних міркувань [*Правила… 1790*: 9; *Кантемир 1956*: 413].

У XVIII ст. теорія книжної рими запропонувала як мінімум три типи визначень, об'єднаних поняттям кінцевості:

- кінцеве слово вірша, подібне до іншого своїм звучанням або написанням [*Правила… 1790*: 7];
- співзвучне закінчення двох віршів [*Тредиаковский 1963*: 369];
- співзвучне закінчення останніх складів двох слів [*Кантемир 1956*: 410].

Отже, наприкінці XVI – у XVIII ст. почалося формування теорії рими і терміносистеми римології (латинської на ранніх етапах); книжна рима була суворо регламентованою, проте її фонічні та стилістичні обмеження протягом XVIII ст. звузилися.

1.2.2. Учення про риму в XIX – на початку XX ст.

Поетична практика XIX ст. засвідчувала поступовий відхід від однозначно кінцевої позиції рими. Трактування ж рими залишалося традиційним – як звукового повтору в кінці двох або кількох віршових рядків [*Стеценко 1957*: 30]. Граматика О. П. Павловського містила окремий розділ «Про писання і про віршування малоросійське», проте національних особливостей української поезії не було пояснено. Автор стверджував: «Якнайретельніше розбираючи властивість малоросійського наріччя і порівнюючи його звороти з чисто російським писанням, я не можу виявити настільки важливих правил, щоб їх потрібно було викласти» [*Павловский 1818*: 22]. Єдину ж відмінність між російською та українською римами він убачав у «особливій легкості, численності й простоті вигадки» останньої [*Павловский 1818*: 23]. Поет Я. Щоголів оперував російськими ТО ***богатая***, ***полубогатая***,

бедная Р і вважав римою співзвучність у словах. «Рима в мові те, що в малярстві поєднання відтінків», – пояснював він [*Щоголев 1961*: 322].

Українська теорія рими XIX ст. на підросійській частині України, з одного боку, продовжувала традиції попередньої епохи, а з другого – перебувала під впливом теоретичного викладу цього питання в працях російських філологів. Історичне вивчення рими стало ґрунтовнішим, розширився й об'єкт досліджень, у колі інтересів вітчизняних філологів опинилася рима слов'янських народів у цілому та її літературний і фольклорний різновиди зокрема. У дефініції рими головними її ознаками визначали: акустичний характер, звукову подібність, єдність наголосу, кінцеву позицію звуків у слові та рядку. Позицію всередині рядка сприймали або як виняток [*Шульговский 1914*: 348], або як рідкісне явище [*Овсянико-Куликовский 1914*: 111].

Як «співзвучність», «співзвучне закінчення», «гру співзвуч» розумів риму О. Х. Востоков [*Востоков 1817*: 79, 84]. Трактування рими як співзвучного закінчення у віршах простежуємо в наукових дослідженнях із теорії версифікації цього періоду, а також у підручниках для навчальних закладів П. М. Перевлеського, М. Г. Мініна, М. М. Ливанова, М. М. Шульговського та ін. [*Перевлесский 1853*: 37; *Минин 1856*: 48; *Ливанов 1899*: 59; *Шульговский 1914*: 348]. Автор популярних посібників зі словесності І. М. Бєлоруссов одиницею римового співзвуччя вважав склад: «Рима – це співзвучність останніх складів відповідних віршів, причому співзвучність обов'язково має бути на тому з останніх складів, на якому є граматичний наголос. Якщо співзвучності наголошених складів не буде, то не буде й рими, навіть якщо ненаголошені склади тотожні: *сли́ва – сла́ва, тру́дную – отра́дную*» [*Белоруссов 1912*: 26]. Складову природу рими обстоював Д. М. Овсянико-Куликовський [*Овсянико-Куликовский 1914*: 111].

Укладач російського словника рим М. Абрамов ототожнював риму з римоформою (римемою): «Римою називається кінець слова, рахуючи від наголошеного голосного» [*Абрамов 1912*: III]. Отже, поетичний контекст

подекуди ніби залишався на другому плані і риму визначали як явище кінцевої подібності слів, як мовний ресурс, що ним послуговуються віршотворці. Досліджуючи давньоєврейську поезію, Я. О. Олесницький зробив висновок про те, що рима – різновид алітерації, а її суть полягає в суголоссі останніх звуків віршів [*Олесницкий 1872*: 416, 434] й особливому наголосі, після якого має бути відчутна пауза [*Олесницкий 1872*: 437].

Теорію власне української рими, що ґрунтувалася на літературному й фольклорному матеріалі та послуговувалася українськими ТО, розвивали західноукраїнські вчені. До граматики О. М. Огоновського було вміщено додаток «Про творення стихів»; автор пояснював риму через подібність складів: «Рим основується на тім, що наконечні силяби в двох або й в кількох віршах звучать подібно» [*Огоновський 1889*: 279], – та аналізував особливості Шевченкових рим, підкреслюючи, що неточності на кшталт *України – загинем, сиротина – тином, зорі – горе, тату – хати, химерний – зверне, гаю –заспіває, мордували – поховались* не порушують «глибину мислій і чудову красу образів». Прикметною ознакою народних дум О. М. Огоновський називав жіноче римування, що сполучує по чотири й більше рядків [*Огоновський 1889*: 287]. Для публікацій про риму, докладних більшою або меншою мірою, надавав шпальти збірник «Записки Наукового товариства імені Шевченка»[9]. Авторами розвідок були П. Г. Житецький, М. Ф. Сумцов, С. Й. Смаль-Стоцький, І. Я. Франко, Ф. М. Колесса та О. М. Колесса, Сава Никифоряк, М. І. Павлик, Ю. С. Романчук та ін. Крім фіксації терміносполучень на позначення різних видів рим, дослідники дефініювали їх: ***алітерація*** (***початковий рим***) – «рівнозвучність в початкових складах (Anlaut) римованих слів»; ***асонанція*** (***недокладний рим***) – «рівнозвучність у самозвуках без згідності співзвуків» [*Ф. Колесса 1906 3*: 83, 85].

[9] У Львові «ЗНТШ» виходили друком від 1892 р. до 30-х рр. XX ст.

1.2.3. Визначення рими на етапі формування української римології (20-ті рр. XX ст. – середина XX ст.)

На 20-ті рр. XX ст. припадає впевнене становлення української римології на національних засадах:

- завершується формування теорії літературної рими й рими фольклорної;
- літературознавчі дослідження висвітлюють римостиль окремих поетів – класиків і сучасників;
- розпочинається робота над каталогізацією поетичних рим (заснування картотеки рим Т. Шевченка);
- розвивається терміносистема римології.

Відомості про риму та її види вміщують у посібниках з поетики, граматики і стилістики. В. І. Сімович визначав риму як «однозвучність кінцевих складів у віршах» [*Сімович 1919*: 528], С. Ю. Гаєвський – як «подібність суголосів на кінцях віршів, починаючи від послідньої наголошеної голосівки в віршові» [*Гаєвський 1924*: 26] (інколи, зазначав дослідник, рима виникає перед цезурою); Д. Ю. Загул, розглядаючи генезу рими, указав на її зв'язок із ритмом, з кінцем ритмічних одиниць. Цю функцію, на його думку, виконувала не лише кінцева, а й початкова Р, допомагаючи сприймати «кожний рядок зокрема», даючи відчуття «повторності ритмічних одиниць для певної мелодійності» [*Загул 1923*: 137]. В. Г. Домбровський визначав риму тогочасної поезії як другу після ритму основу «музичної співності віршів» [*Домбровський 1923*: 77]; з музичним ритмом пов'язував її Ф. М. Колесса в дослідженні українського пісенного фольклору. Важливе місце в його дефініюванні рими посідало поняття ікту – ритмічного наголосу, який не завжди збігається з граматичним (СІС, 274): «Однакові закінчення ритмічних рядків, визначені іктами і протяжними нотами, притягують до себе наголоси слів у відповідному тексті й витворюють підклад до однозвучности в закінченнях відповідних віршів, що виявляються асонанціями <…> й римою» [*Ф. Колесса 1938*: 22–23]. З-поміж фольклорних різновидів рими

Ф. М. Колесса відзначив особливу роль риторичної Р, що виникає внаслідок синтаксичного паралелізму – аналогічного щодо значення порядку слів у паралельних рядках [*Ф. Колесса 1922*: 9].

У 20-х рр. завершувалося формування класичної теорії російської рими, яка пізніше поверне собі вплив на українську римологію. Найцитованіша дефініція рими належить російському вченому В. М. Жирмунському. У широкому розумінні дослідник і його послідовники називають римою «будь-який звуковий повтор, що виконує організаційну функцію в метричній композиції вірша», у вужчому – «звуковий повтор у кінці відповідних ритмічних груп (вірша, піввірша, періоду), що виконує організаційну роль у строфічній композиції вірша» [*Жирмунский 1923*: 9]. Однак у самій поетичній римі початку ХХ ст. відбулися революційні зміни, до нової рими вже неможливо було підходити з класичними канонами: вона набула якісно інших ознак – утратила звукову точність, але збагатилася лексично. Риму стали розуміти як один із прийомів звукового інструментування вірша на кшталт асонансу й алітерації. Віршознавець О. М. Брік розглядав римове співзвуччя як синтетичне утворення – «складне поєднання асонансу, алітерації (опорний приголосний), прямого звукового повтору (повний збіг приголосних) і повного, тобто якісного, кількісного і порядкового збігу ненаголошених голосних» [*Брик 1917 http*]. Дослідник рими В. Маяковського М. П. Штокмар відзначав, що поет досягав максимальної повноти співзвучності шляхом поглиблення звукового повтору в переднаголошених частинах римових слів [*Штокмар 1958*: 36]. «Відсування в глибину» римового співзвуччя подекуди виходить за межі одного слова, тоді «повнота звукового повтору досягається не у вигляді щільної, монолітної маси, а частинами, розміщеними в словах, сусідніх з римовими», розсіюючись аж до початку рядка [*Штокмар 1958*: 47, 49]. Працюючи над словником рим В. Маяковського, М. Соколов зауважив, що до такої рими неможливо застосувати класичне визначення «кінцева співзвучність», і ввів поняття ритмічної співзвучності. Отже, дослідник визначав риму як «парність ритмічно співзвучних слів, тобто збіг наголосів

парних слів за повної або відносної схожості звукобукв – складів – слів, розташованих до наголосу або після наголосу чи до і після одночасно» [*Соколов 1938*: 75].

Українська рима 20-х рр. на практиці також далеко не завжди відповідала усталеним фонетико-фонологічним канонам, які зберігали, наприклад, у своїх творах неокласики; «у моді» були асонанси, консонанси й нерівноскладові рими, що їх, за висновком І. В. Качуровського, поети, борці з «буржуазною естетикою», вживали безсистемно [*Качуровський 1994 б*: 37–38]. Відповідно, репертуар рим було істотно розширено. Г. К. Сидоренко відзначила незвичайність тогочасної рими: «ніякий віршознавець не ввів би такі пари слів у словник рим», як це робили у своїх творах поети В. Чумак, П. Тичина, В. Еллан та ін. [*Сидоренко 1962*: 100, 109].

1.2.4. Трактування рими в другій половині XX ст.

До середини XX ст. за терміном ***рима*** було закріплено два поняття: 1) пара або ланцюжок слів, що римуються; 2) комплекс фонем, що об'єднує звуковим перегуком римові слова [*Иванчев, Любенов 1967*: VII; *Budkowska 1970*: VI].

Зразком першого з трактувань рими є визначення С. М. Федченка: рими – «упорядковані віршовим розміром співзвучні пари слів у віршах» [*Федченко 1995*: 7]; Й. Грабак такі пари слів називав римовими єдностями [*Hrabák 1958*: 127].

У східнослов'янській римології дефініції рими переважно відповідали її другому розумінню. Риму визначали як композиційно-звуковий повтор (КПС, 248) / повтор звуків або звукових комплексів [*Гончаров 1973*: 133] / звуковий повтор, який з'єднує закінчення двох або більше рядків (ТТСЛТ, 324) / співзвучне закінчення двох або кількох віршових рядків [*Тарасенко 1959*: 114], яке має ритмічне значення [*Л. Тимофеев 1959*: 288], підкреслює ритм вірша (КСЛТ, 119) / звуковий повтор, що має ритмічне значення [*Бельская 1977*: 86] / регулярний звуковий повтор, що виконує організаційну функцію в метричній, строфічній і змістовій композиції вірша [*Федотов 1997*: 15]. На функцію

змістової та звукової організації вірша вказав у своєму визначенні рими Д. С. Самойлов [*Самойлов 1973*: 21]. Розробляючи концепцію укладання словника рим О. Пушкіна, В. Є. Холшевников звузив поняття рими до співзвучності віршових клаузул, починаючи з наголошеного голосного [*Холшевников 1974*: 3]. Аналізуючи структуру поетичного тексту, Ю. М. Лотман виявив позиційні (ритмічні) та евфонічні (звукові) еквівалентності, на перетині яких і виникає рима: «рима – це звукова збіжність слів або їх частин у відзначеній відносно ритмічної одиниці позиції за змістової розбіжності» [*Ю. Лотман 1998*: 124, 127]. Ці дефініції є літературознавчими; одне з таких виважених визначень дала С. М. Шепелєва: «Рима – це збіг, точний або приблизний, рядкових клаузул, а також лівих співзвуч, що розміщується в заданій послідовності й виконує функцію ритмо-мелодичної й змістової організації вірша» [*Шепелева 1981*: 168].

З ритмом зокрема та віршотворчою функцією взагалі пов’язував риму в її дефініції й білоруський віршознавець І. Д. Ралько: «співзвучність слів (тотожна або часткова) на послідовно певних місцях ритмічно співвіднесених віршорядів (звичайно в кінці), що виконує організаційні функції: метричну і композиційну (сприяє маркуванню меж між віршовими рядками, об’єднанню їх у строфи чи строфоїди тощо)» [*Ралько 1977*: 125].

Чеський дослідник Й. Грабак зберіг у дефініції стрижневе поняття ритму, розуміючи його ширше: «Рима – звукова подібність кінців слів наприкінці ритмічних рядів (віршів, піввіршів, груп віршів) або синтаксичної єдності в прозі» [*Hrabák 1958*: 127].

Визначення Г. А. Шенгелі відрізняється від традиційного тим, що дослідник відійшов від пояснення ролі рими в поетичному тексті і звернув увагу на її фонетико-фонологічний аспект: «рима є співзвуччям одного або кількох слів, що полягає в тому, що їхні наголошені голосні однакові або відповідні (*а-а, о-о, а-я, у-ю* та ін.), а всі наступні звуки до кінця слова звучать приблизно однаково і розташовуються в тому самому порядку в обох словах» [*Шенгели 1960*: 241].

Неможливість дати чітку й вичерпну фонологічну характеристику рим призводить до того, що їх визначають як «повторення більш чи менш схожих сполучень звуків у закінченнях віршових рядків або симетрично розташованих частин віршових рядків; у російському класичному віршуванні головною ознакою рими є збіг наголошених голосних» (ОТМП, 587); «співзвуччя <…>, починаючи з останнього, обов'язково наголошеного, складу» [*Гаспаров 1991*: 25] чи пояснюють ще менш окреслено: «ефект рими ґрунтується на звуковому ототожненні деяких фонемних комплексів у певних композиційних і ритмічних умовах» [*Толстая 1965*: 300]; «регулярне повторення еквівалентних фонем або груп фонем» [*Якобсон 1975*: 216].

У трактуванні В. П. Тимофєєва рима – «омофонічна співзвучність» [*В. Тимофеев 1971*: 109], але «виключно контекстне <…> явище, а не довільний набір омофонічних слів або нескінченне експериментальне зближення їх за співзвучністю» [*В. Тимофеев 2009*: 5]. Й. Грабак уважав риму частковою омонімією [*Hrabák 1958*: 127].

Лінгвістичний підхід до рими застосував Ю. І. Мінералов, розробивши її концепцію як особливого функціонального різновиду ситуації фонологічної подібності лексем у мові [*Минералов 1976*: 57]. Лінгвістично орієнтованим перифразом «фонетико-морфологічний збіг кінців слів» позначав риму Ю. М. Караулов [*Караулов 2010*: 99].

Українське літературознавство і стилістика другої половини XX ст. у питанні трактування рими перебували під впливом російської римологічної думки, тобто ідей В. М. Жирмунського (Н. Д. Тарасенко, П. К. Волинський, Н. Г. Сидяченко, В. М. Лесин, Н. В. Костенко, курс «Сучасна українська мова. Стилістика» [*Тарасенко 1959*: 114; *Волинський 1967*: 213; *Сидяченко 1985*: 79; *Костенко 1973*: 22; *СУЛМ Стил. 1973*: 228] тощо). О. М. Бандура вважала римою співзвуччя частин різних слів, що, як правило, починається з останнього наголошеного складу [*Бандура 1969*: 165]. Однозначне прив'язування співзвучності до кінця віршового рядка дає стилістам підставу

розглядати риму як різновид звукової епіфори [*Серажим 1996*: 19; *Стехин 1974*: 18].

Функціональне визначення рими дали В. В. Ковалевський («звуковий повтор, спроможний притягати інтонаційне підкреслення, завдяки чому набуває важливого значення і в ритмічній, і в ліричній композиції твору» [*Ковалевський 1965*: 268] або стисліше – звуковий повтор композиційного значення [*Ковалевський 1965*: 21]), І. В. Качуровський («застосування в певній естетичній, мнемотехнічній, ритмічній, магічній, строфотворчій, жанровизначальній чи гумористично-розваговій функції гомоіотелевтону (гомоеотелевтону за іншим написанням), себто однакового (чи близькоподібного) звучання закінчень суміжних або розташованих на устійненій віддалі двох або кількох слів» [*Качуровський 1994 в*: 31] та лаконічно: «співзвуччя закінчень у суміжних або близькорозташованих словах» [*Качуровський 1994 а*: 13]).

І. Г. Чередниченко запропонував два різні визначення рими:

- традиційне літературознавче – як елемента поетичного тексту («риму створюють слова, пов’язуючись у ритмі вірша одне з одним відповідно до своїх римотворчих властивостей» [*Чередниченко 1966 б*: 18]);
- лінгвістичне – «на позначення фонетичного зближення слів, яке виявляється в гармонійному співзвуччі їх фонем і фонемосполучень у наголошених і суміжних складах» [*Чередниченко 1962*: 217].

На українську діаспорну римологію вплинули різні тенденції слов’янського літературознавства. Традиційне трактування рими як кінцевого співзвуччя подав Д. В. Нитченко (Австралія) [*Нитченко 1979*: 38, 122]. І. П. Безпечний (Канада) майже дослівно повторив визначення Г. А. Шенгелі, давши якісну характеристику співзвуччю, що утворює риму [*Безпечний 1984*: 165]. А. Б. Юриняк (Німеччина, США) розумів риму подібно до О. М. Бріка – як поєднання асонансу й алітерації [*Юриняк 1966*: 57]. І. М. Кошелівець (Німеччина) і П. О. Богацький (Німеччина – Австралія) обстоювали складову основу римового співзвуччя [*Кошелівець 1954*: 125; *Богацький 2013*: 194].

1.2.5. Визначення рими в контексті її сучасних концепцій

Сучасна рима не зазнає революційних змін – зміни відбуваються в її розумінні. Концепція кінцевого співзвуччя залишається панівною переважно у шкільних визначеннях рими. Утім, і галузеві енциклопедії подекуди подають спрощене визначення на кшталт «співзвучність кінців віршів або півві́ршів, що відзначає їхні межі і зв'язує між собою» [*Гаспаров 2001*: 878], «звукова відповідність або узгодженість віршових клаузул» (БЛЭ, 609) чи цитують формулювання В. М. Жирмунського (СФМТ, 641).

Критично переосмислив класичну дефініцію М. І. Шапір: фактично він уважав римою будь-який повтор (зокрема графічний), що підвищує синтагматичну зв'язність «між власне віршовими однорівневими парадигматичними одиницями (півві́ршами, віршами, строфами тощо)» [*Шапир 2001*: 20].

Автори посібників для вишів не забувають про внутрішні Р і початкові Р [*Илюшин 2004*: 78]. Чимало концепцій рими ґрунтується на акцентуванні її ритмічної природи («звукова схожість ритмічно сильних місць у словах» [*Иванюк 2007*: 202]; складовий і просодичний паралелізм, підсилений схожістю звуків, що заповнюють складову модель [*Кузьмин http*]).

Загалом же визначення рими в дисертаційних працях переважно переосмислюють традиційні дефініції, ускладнюючи їх відповідно до дослідницьких завдань. Наприклад, Ю. І. Костроміна під терміном ***рима*** розуміє «двочленну формально-змістову одиницю тексту дискурсного характеру, яка виконує текстобудівну роль на формальному рівні її організації (як звукового повтору і прийому метричної композиції вірша) і смисловиражальну – на змістовому (як спосіб зіставлення і перетворення змістових одиниць поетичного тексту)» [*Кострома 2005*: 55]; Д. О. Кочетков називає римою «розташоване в кінці ритмічних груп закономірне співзвуччя двох римочленів, певна кількість елементів якого повторюється в допустимих межах, виконуючи структурно-семантичні та

естетичні завдання, визначені специфікою організації поетичної мови» [*Кочетков 2000*: 92].

Галузева (літературознавча) енциклопедія кваліфікує риму як композиційно-звуковий прийом суголосся закінчень (ЛЕ, 322), «Шевченківська енциклопедія» (автор статті Н. В. Костенко) – як співзвучність кінців рядків або піввіршів, що позначає їхні межі й поєднує між собою [*Костенко 2015*: 474]; автор посібника зі стилістики П. С. Дудик – як фонетико-стилістичну ознаку мовлення, його інтонаційного оформлення [*Дудик 2005*: 363].

Дедалі частіше риму визначають як суголосся закінчень у суміжних і близькорозташованих словах [*Гуляк, Савченко 2003*: 78; *Семенюк, Гуляк, Бондарева 2008*: 129; *Іванишин 2010*: 164]. Лінгвістичний підхід до визначення рими запропонував С. М. Діброва, вважаючи римою «суголосся частин слів (коренів, суфіксів, закінчень), окремих звуків у суміжних чи близькорозташованих словах або симетрично розміщених частинах віршових рядків» [*Діброва 2004*: 4].

Принципово нове трактування рими ґрунтується на наданні їй статусу квазіморфеми або субморфеми та враховує провідну роль семантичного компонента римуваннння. Як кінцеву силабічну фонестему визначила риму М. Е. Данилова [*Данилова 2007*: 4]. Уведення в науковий обіг самого терміна ***фонестема*** належить британському лінгвістові Дж. Р. Ферту (1930), а дослідження кінцевих консонантних груп (які також отримали назву ***афективні морфеми***) було започатковано Д. Болінджером (1950).

Загальна риса сучасних концепцій і, відповідно, дефініцій рими – перехід від спроб виявлення конкретних звукових кореляцій до встановлення статусу римівних фонемокомплексів та з’ясування семантичного аспекту римування.

1.3. Типологія дефініцій рими

Підбиваючи підсумки огляду дефініювання рими впродовж понад 400 років, можемо зробити висновок про основні підходи до її трактування.

Спільною рисою переважної більшості дефініцій є: 1) визначення рими як елемента віршової мови; 2) співвіднесення рими з кінцевою позицією у віршовому рядку або навіть із клаузулою. Про це свідчить усталений термін ***римова позиція*** / ***позиція рими*** на позначення кінцевої локалізації римових слів. Словники авторської рими здебільшого також орієнтовано на кінцеву риму, що засвідчує, наприклад, традиційна абетково-клаузульна частина в структурі римаріїв, що їх уклав І. І. Гурин.

Є низка методологічних вад дефініювання рими: 1) переважна більшість науковців дає визначення поетичній римі (визначення через літературний рід); 2) підміна визначення описом функцій (визначення через функцію); 3) поетичну риму ототожнюють (або пов'язують) із клаузулою – звуження визначення до позиції в рядку, звуження позицій до кінцевої (визначення через локалізацію); 4) римою називають лише вмотивовані ритмічною організацією одиниці (визначення через ритм).

Дефініція – засіб термінологізації лексеми [*Штерн 1998*: 85], що характеризується чіткістю, стислістю й точністю. Б. П. Гончаров зауважив, що наукове визначення рими має відповідати мінімальній вимозі: будь-яке явище у сфері, охоплюваній цим визначенням, повинно в нього вкладатися [*Гончаров 1973*: 132–133]. Визначаючи риму, учені переважно застосовують родо-видову дефініційну модель з найближчими родовими поняттями.

1. ***Повтор, епіфора***:

а) звуковий повтор [*Жирмунский 1923*: 9; *Л. Тимофеев 1959*: 288; *Стеценко 1957*: 30; *Ковалевський 1965*: 21, 268; *СУЛМ Стил. 1973*: 228; *Костенко 1973*: 22; *Серажим 1996*: 19], повтор звуків або звукових комплексів (ТТСЛТ, 324), повтор сполучень звуків (ОТМП, 587), композиційно-звуковий повтор (КПС, 248), фонетичний або графічний повтор [*Шапир 2001*: 20],

складовий повтор [*Хамраев 1969*: 172], конвенційний повтор [*Кочетков 2000*: 91];

б) різновид звукової епіфори [*Стехин 1974*: 18; *Серажим 1996*: 19].

2. ***Співзвучність*** / ***співзвуччя*** / ***співзвучання*** / ***однозвучність*** / ***рівнозвучність*** / ***суголосся*** / ***суголос*** / ***звучання***:

а) співзвучність: слів [*Ралько 1977*: 125], складів чи слів [*Кошелівець 1954*: 125; *Гуляк, Савченко 2003*: 78], закінчень слів або віршових рядків [*Безпечний 1984*: 165; *Білоус 2011*: 186], закінчень віршових рядків [*Нитченко 1979*: 38], клаузул [*Холшевников 1974*: 3], повторювальна співзвучність [*Рагойша 2003*: 117];

б) співзвуччя: кінцеві [*Илюшин 2004*: 78], кінцеве, початкове або внутрішнє [*В. Тимофеев 2009*: 266], закінчень віршів [*Ливанов 1899*: 59; *Сидяченко 1985*: 79; *Сидоренко 1980*: 12; *Гаспаров 1991*: 25], кінцівок слів у рядках [*Дудик 2005*: 128], кінців рядків [*Онуфриев 2002*: 4], у кінці рядків (ЛЛТ, 179), в закінченні рядків [*Волинський 1967*: 213], кінців віршів або піввіршів [*Гаспаров 2001*: 878], складів [*Овсянико-Куликовский 1914*: 111], останніх складів [*Белоруссов 1912*: 26], закінчень у словах [*Качуровський 1994 а*: 13], кінцевих звуків у віршах [*Олесницкий 1872*: 416], слів [*Шенгели 1960*: 241], у словах [*Щоголев 1961*: 322], акустичне співзвуччя слів [*Иванюк 2007*: 202], рядків (КЛЭ, 306), римочленів [*Кочетков 2000*: 82];

в) кінцевий суголос [*Якубський 2007*: 152];

г) суголосся: закінчень [*Кудряшова 2007*: 40; *Иванишин 2010*: 164; *Гуляк, Савченко 2003*: 78], частин слів [*Бандура 1969*: 165], частин слів і окремих звуків [*Діброва 2004*: 4];

ґ) рівнозвучність у складах [*Ф. Колесса 1906 3*: 83];

д) однозвучність кінцевих складів [*Сімович 1919*: 538];

е) тотожне або близьке звучання [*Юриняк 1966*: 57].

3. ***Подібність, узгодженість, відповідність, зближення, збіг***:

а) подібність суголосів на кінці віршів [*Гаєвський 1924*: 26], звуку силаб [*Огоновський 1889*: 279]; різновид фонологічної подібності лексем [*Минералов 1976*: 57];

б) звукова відповідність чи узгодженість (БЛЭ, 609);

в) фонетичне зближення слів [*Чередниченко 1962*: 217];

г) звуковий збіг слів чи їх частин [*Ю. Лотман 1998*: 127], фонетико-морфологічний збіг кінців слів [*Караулов 2010*: 99].

4. ***Закінчення, кінець***:

а) подібні закінчення [*Довгалевський 1973*: 48], подібні закінчення останніх складів [*Кантемир 1956*: 410], співзвучне закінчення [*Востоков 1817*: 84; *Перевлесский 1853*: 37; *Шульговский 1914*: 348; *Тарасенко 1959*: 114], узгоджене закінчення [*Тредиаковский 1963*: 369];

б) кінець слова [*Абрамов 1912*: III].

5. ***Словá, пара, одиниця***:

а) кінцеві слова, подібні звучанням або написанням [*Правила… 1790*: 7], співзвучні слова [*Самойлов 1973*: 21];

б) співзвучна пара [*Федченко 1995*: 7];

в) формально-змістова одиниця поетичного тексту [*Кострoмина 2005*: 55].

6. ***Парність***: парність ритмічно-співзвучних слів [*Соколов 1938*: 60].

7. ***Послідовність***: дві послідовності умовно ідентичних фонем [*Шепелева 1981*: 175].

Інші дефініції (операційні): ***композиційно-звуковий прийом суголосся закінчень*** (ЛЕ, 322; ЛАТ, 287); ***звукове ототожнення фонемних комплексів*** [*Толстая 1965*: 300]; ***застосування гомоеотелевтону*** [*Качуровський 1994 в*: 31], ***регулярне повторення еквівалентних фонем або груп фонем*** [*Якобсон 1975*: 216]; ***розташування однакових звуків у кінці слів*** (Марузо, 253; УЛСД, 303), ***поєднання асонансу, алітерації, звукового повтору, збігу ненаголошених голосних*** [*Брик 1917 http*].

Отже, ТО ***рима*** відповідає кільком поняттям:

1) кінцево-звукова подібність слів як вияв римотворчих властивостей мови (звуко-змістовий зв’язок між римонімами);

2) звукова подібність слів віршових рядків;

3) стилістичний прийом використання звукової подібності слів у поетичному тексті;

4) фонемокомплекс, спільний для кількох римових слів;

5) римова пара (ланцюжок).

1.4. Образна репрезентація знань про риму в художній картині світу

1.4.1. Осмислення термінопоняття «рима» в поетичному тексті

Пізнання дійсності і формування знань про неї не обмежені науковою картиною світу. По-перше, існує необхідний для сучасної людини мінімум наукових знань, який стає органічною частиною інших картин світу, наприклад, буденної (науковці дедалі менше схильні ототожнювати поняття «буденна картина світу» і «наївна картина світу»), отже, і функціонування термінів на позначення відповідних явищ виходить за рамки наукового тексту. По-друге, між науковим і ненауковим знанням немає прірви, оскільки «позанаукове знання наділене властивою йому раціональністю, але раціональністю особливою <…>. Науці і суспільству доводиться розширювати свої критерії раціональності, визнавати нетрадиційні форми знання, що є саме знанням, а не різними формами забобонів. Подібні процеси поступово посувають сучасне суспільство до побудови плюралістичної системи пізнання, у якій різні форми знання були б рівноправними партнерами» [*Баксанский 2009*: 29]. Вищенаведені міркування пояснюють актуальність проблеми вивчення різноманітних аспектів функціонування термінів як експлікаторів наукових знань у ненаукових текстах.

Сучасна парадигма лінгвістики, що постала як еволюційне продовження попередніх наукових вимірів, дає підґрунтя для створення цілісної

інтегративної теорії рими. Один з аспектів римологічних досліджень – з'ясування форм репрезентації наукових знань про риму в художній картині світу, оскільки поетичний текст є тим полігоном, на якому відбувається апробація і розвиток знань про риму. Рима, одна з найважливіших одиниць римованої поетичної мови, чи не найчастіше, порівняно з іншими фігурами і тропами, є предметом метапоетичних рефлексій.

Різні аспекти функціонування спеціальної лексики в неспеціальному контексті часто стають предметом наукового зацікавлення (Н. І. Бойко, О. В. Панаєва, Л. А. Морозова, О. П. Михайлович-Гетто, В. В. Власенко, А. О. Цепколенко та ін.). З одного боку, усталилася думка, що термін поза науковою сферою зазнає детермінологізації, перетворюється на квазітермін [*Михайлович-Гетто 2007*: 156], з другого боку, вивчення термінопоняття як ментально-мовної структури сприяє дослідженню подвійної актуалізації наукових понять у художній картині світу. Про поєднання у свідомості індивіда наукових і буденних репрезентацій світу писали С. Московічі та М. Хевстон, пропонуючи модель «ученого-аматора» як суб'єкта пізнавального процесу [*Moscovici, Hewstone 1984*: 546]. «Якщо мова науки – це виключно мова термінопонять, то мова мистецтва, з одного боку, – це «мова» художніх образів, з другого – «мова спеціальних знань», а отже, й відповідних термінопонять» [*Іващенко 2006*: 116].

Які ж поняття стоять за термінами в художній картині світу? Якщо в науковій картині світу – наукові поняття, у буденній картині світу – буденні, то в художній картині світу – художні [*Ханпира 1984*: 229]; різниця між ними – у глибині осягнення об'єкта дійсності. Думку Е. І. Ханпіри доповнимо припущенням, що в художній картині світу за терміном стоїть і художнє, і наукове поняття, тому термін в образному вживанні завжди двозначний; завдяки одночасній актуалізації і взаємному підсиленню його термінологічного та художнього значень виникає потужний виражально-зображальний ефект.

На прикладі вживання філологічних термінів у поетичному тексті можемо простежити діапазон їхньої тропеїзації від нульової (максимальний зв'язок із термінопоняттям) до абсолютної (мінімальний зв'язок із термінопоняттям). Бажаний стилістичний ефект від вкраплення наукового стилю в художній виникає завдяки прямому термінологічному значенню відповідних лексем: *Не хват я до* ***метафор, алегорій*** (Франко III, 121); *Тобі кориться непокірний* ***метр,*** / ***Спондеї, дактилі, хореї*** *і* ***тріолі****…* (Зеров 1990, 56). Конструювання фігур і тропів на основі термінів стає можливим завдяки встановленню нових асоціативних зв'язків, як-от у випадку обігравання форми в контексті з паронімом-нетерміном: *Свої у нього, не* ***орфографічні,*** *–* / ***порнографічні*** *правила письма* (Бортняк 2006, 25); римонімом-нетерміном: *доводжу перше-ліпше* / ***складносурядне*** *чи* ***складнопідрядне речення*** / *до* ***самозречення,*** / *змішую грішне з праведним, просте – ускладнюю* (Крук, 125); у випадку метафоризації ТО: *тоді ж слухала* ***білий*** *рояля* ***вірш*** (Буряк, 239); *не пронести підбите тіло змісту* / *повз* ***розділових знаків*** *блокпости* (Крук, 120) – аж до повного розриву з денотатом: *нам мало блукати* ***дифтонгами*** *вій* (Андрусяк 1996, 15).

Філологічні терміни стають ґрунтом для утворення поетичних неолексем, що переважно не претендують на місце у відповідних термінологічних системах (далі – ТС): ***амфібрахово, анапестово, ямбово, хорейово, здактиліти, верлібритися*** (Бортняк 1988, 222), ***безрим'я*** (Старун, 24), ***римка*** (Малишко V, 82; Куликов, 169), ***римочка*** (Малишко IV, 49), ***зримитися*** (Пантюк 2013, 8), ***антиримно*** (Селецький, 89), ***одноримки*** (Білоус 2010, 722), ***римовний*** (Затуливітер, 116).

Рима – наріжне поняття картини світу творця поетичного тексту, жоден елемент вірша (ритм, метр, композиція, система тропів і фігур) не стає джерелом таких потужних емоційних переживань та асоціативно-образних осмислень і жодна лексема на позначення відповідних термінопонять не обростає такою кількістю конотацій, як рима, збагачуючи відповідно й семантичну структуру лексем ***рима***, ***римувати***, ***римуватися***.

Лексему ***рима*** вживають у поетичних текстах у кількох значеннях.

1. Загальномовне значення: «співзвуччя кінців віршованих рядків» (СУМ VIII, 534): *Ідуть слова – натхненні пілігрими* / *В думках шикуються у ряд.* / *Я їх об'єдную не тільки задля* ***рими*** (Головащенко, 94); *А я ще зовсім не готова,* / *немає* ***рими****, бракне слова* (Барандій 1987, 22).

2. Термінологічне значення: «композиційно-звуковий прийом суголосся закінчень, що має фонетичне і ритмічне значення, об'єднує суміжні та розташовані близько слова віршових рядків (починаючи з останнього наголошеного складу) для організації їх у строфи, впорядкування поетичного мовлення, його евфонічного ритмотворення» (ЛЕ, 322). Сема термінологічності переважно контекстно зумовлена сполученням з іншими термінами: *Дарма, що повість без* ***сюжета****, –* / *Зате принаймні не без* ***рим*** (Рильський І, 275); *О, наші дискусії мудрі –* / *сучасність* ***метафор*** *і* ***рими*** (Скирда 1965, 13).

3. Переносне значення на основі синекдохи: «слово, що римується з іншим»: *Хоч завжди тут приходить* ***рима*** *«горе»,* / *Та все ж вільніш для змучених грудей* (Щербак, 31); *Не проходить і хвилинки,* / *А вже спіймано рядок:* / *«За вікном пливуть хмаринки…»* / *(Тут же й* ***рима*** *«холодок»)* (С. Олійник, 169).

4. Пара співзвучних слів: *Вже* ***рими*** *дібрані: верба-журба,* / *Чи: горе-море* (Малишко VIII, 104).

5. Переносне значення, що виникло як синекдохічне перенесення назви співзвучних слів, використовуваних у поезії, на всю поезію в цілому: «поетичний текст, поезія» (переважно у множині): *Та я не книгу – блискавку в руках* / *Тримав, здавалось, і не слово в* ***римах*** *–* / *Тебе, поете, бачив я в рядках* (Первомайський 2013, 632); *А завтра знов (не впервину) –* / *у* ***римах****, ямбом чи хореєм <…>* / *я розтрублю на цілий всесвіт* / *про те, як, взявши бюлетень,* / *одна недужа поетеса* / *проспала цілий Божий день* (Жиленко, 218); *Мене повернула година остання* / *На землю, з якої для* ***рим*** *і думок* / *Життя мого витік нерівний струмок* (Руденко 2004, 403).

Індивідуально-авторський художній мовосвіт є найпридатнішим ґрунтом для розвитку переносних метафоричних і метонімічних значень лексеми ***рима***. Простежити розвиток значення можна і в типових словосполуках. Мінливу й важковловну суть рими передають сполучення слів, у яких відповідну лексему вжито в прозопопейному значенні: *Як **рими повтікають**, / Ти мені їх не завернеш* (Леся Українка II, 56); *Сли котрим лиш вдасться дві **зловити рими**, / Як пера нагризлись, думають що з ними / Вже в одну сопілку разом і я дую* (Маковей І, 139); *Зайчик вухами швидкими / усі поперед тебе **ловить рими*** (Талалай 2011, 292).

Найтиповіші прийменникові конструкції, у яких можна спостерігати розвиток лексичного значення лексеми ***рима***, – ***у (в) риму***, ***без рими***, ***до рими***. Основне значення словосполуки ***у (в) риму*** – «добираючи співзвуччя; співзвучно»: *дар говорити **в риму*** (Стус І 2, 146); ***в риму*** *казати жінкам компліменти* (Жиленко, 118); переносне (на основі метонімічного перенесення ***рима – поезія***) – «у формі римованого тексту»: *Про це написано аннали, / про це писали так і **в риму*** (Костенко 1979, 130); варіант ***у (в) рими***: *Я, може, помилку роблю, / що казку **в рими** строю* (Леся Українка II, 122). Дієслова, для яких сема ‘писати’, ‘говорити’ контекстна, надають словосполуці ***у риму*** метафоричності: *Душа стражденна **схлипує у риму**, / і схлип її – схлип плинної води* (Базилевський 2004, 95).

Словосполука ***в риму*** має низку типових метафоричних значень[10]:

- подібно до чогось іншого своїм звучанням: *Трамвай трамваєві одгукується **в риму*** (Рильський І, 291);
- подібно до чогось іншого внутрішньо, глибинно; у відповідності з чимось іншим: *Із моїм дитинством / **в риму** / там стернею навмання / серед згарища, між диму / йде мале україна* (Бортняк 1987, 38); *Навіть небо й земля – **у риму**, / Хоч обоє і протилежність* (Олійник І, 364);

[10] Метафоризація термінолексеми ***рима*** має універсальний характер; пор., напр., назву наукової доповіді, виголошеної на IV Міжнародному з’їзді славістів: *J. Meijer. Situation **rhyme** in a novel of Dostojevskij* (1958).

- гармонійно: *Коли снігур виблискує **у риму**, / цього цілком достатньо, щоб дотла / дочасно розтопить зиму і зиму* (Базилевський 2004, 52).

Антонімічна до неї словосполука ***без рими*** має значення:

- у прозовій формі: *Кажи у риму чи **без рими**, / Але про те, що всім болить* (Чубач 2003, 114);
- неримованим віршем: *Ліпила слово-пластилін / **Без рими** в стовпчик* (Павлюк 2002 б, 36);
- без гармонії: *у сіні сміху / вся площа / гамір без міри / **без рими*** (Міщук, 31).

Основне значення словосполуки ***для (задля) рими*** – для співзвучності: *Не задля слів, не **задля рим**, / а квіткою посеред бруду* (Цушко 2010, 9); переносне – для формальної подібності; формально: *Світ – се так, **задля рими**, бо значення втратив, на жаль* (Пішаківська, 89); ***до рими*** – для утворення співзвучності: *Чи знаєш ти, що ти – філолог, / дитя кмітливе і шпарке? / Сюди **до рими** слово полог* (Білоус 1994, 104); співзвучно: *Довгожданий дощ заволодів / Ринвами старими, / Засвітився сад, помолодів / (Щоб було **до рими**)* (Потій 2003, 41). Ці словосполуки досить часто використовують як вербалізований композиційний прийом: *Тут пиття / Вмент вистигає в склянці, і – **до рими** – / Я тут боюсь ввійти в чуже життя, / Бездарно помилившися дверима* (Забужко 1990, 123). У певному контексті вони стають засобом гумору, комізму: *Про холодильник мова далі не йтиме. / Його штовхнула авторка туди **для рими*** (Жиленко, 97); *Обираю двійко строф, – / щоб гнуздати музу ними. / (Хай підможе Саваоф, / щойно згаданий **для рими!)*** (Бортняк 2008, 4).

Відповідно до тлумачного словника дієслово ***римувати*** має кілька значень (СУМ VIII, 535): 1) поєднувати слова, склади для створення рим: *Та рими **римувать** – нехитра штука, / Але тоді й почнеться справжня мука, / Коли гаряча правда забринить* (Малишко V, 220); *Скільки хоч **римуй** «ганьба» і «пробі», / та скажу й надалі, наперед, / що в однім єстві, в одній особі /*

несумісні – погань і поет (Бортняк 2006, 74); 2) складати вірші: *Сьогодні всі уміють* ***римувати*** *–* / *Це нині не найважче ремесло* (Руденко 2004, 360); *Поету, кажуть, треба знати мову* / *Та ще уміти вправно* ***римувать*** (Симоненко 2002, 105); *Я* ***римував*** *ще змалку вірші* (Дергач, 32).

У поетичній мові дієслово ***римувати*** / ***зримувати*** набуває образного, переносного значення завдяки домінуванню семи ‘поєднувати’, отже, дія поширюється на інші нематеріальні і навіть матеріальні об’єкти, що мають зовні виражений або ж прихований зв’язок між собою: *Дід Дем’ян, добрий бондар, кадовби* / ***римував****. З обручем обруч.* / *Хату – з корчмою.* / *Жінку – з долею розпроклятою* (Стус I 2, 146); *Павук – поет-самітник <…>.* / *Ловить мух,* / *випиває їх на чорнило* / *і невтомно* ***римує*** / *шафу з підвіконням* (Цушко 2010, 89); *нас* ***римує*** *вересень* / *нас тримає ритм* (Іздрик, 96–97); *і грім ураз високий над лозою* / *і над стежками, що біжать за гать,* / *на цілий світ розродиться грозою,* / *якої вже ні з чим* ***не зримувать*** (Мойсієнко 2006, 89). Подібний розвиток значення спостерігаємо й у зворотному дієслові; ***римуватися*** / ***заримуватися*** «бути співзвучним, становити собою риму» (СУМ VIII, 535) і «відповідати один одному, підходити, збігатися, гармоніювати»: *У прадіда* ***римувались*** *кроки <…>.* / *А віддавен –* ***римувались*** *шаблі,* / *ступні, ранки, ріллі,* / ***римувалися*** *шкварки,* / *смерті й народини,* / *поминки й весілля* (Стус I 2, 146); *Одне, поете юний, ти затям:* / *нехай твій вірш* ***римується*** *з життям!* (Кацнельсон, 328); *десь над араратом чи єрусалимом* / *де легко із тілом* ***римується*** *хліб* / *де бог незрадливий а пари сміливі* (Іздрик, 18); *До посиніння* ***римувались*** *сни* (Пішаківська, 21); *Наші погляди* ***не римуються*** (Лазуткін 2005, 39); *Мої вечори тут* ***римуються,*** *мабуть, найкраще* / *зі спогадами про тебе, із запахом dolce vita* (Петросаняк, 10); ***заримовуються*** *тільки дерева* / *в передсвітньому мареві* (Герасим’юк 2006, 95).

Основне значення лексеми розширюється; ***римувати*** / ***римуватися*** означає «поєднувати слова / поєднуватися» не лише для утворення рими, а й для встановлення зв’язку між денотатами через риму: *Чую – калина,* ***римую*** –

руїна (Цушко 2010, 76); *А неострівна оця Україна* / *все частіш* ***римується*** *із «руїною»…* (Бондаренко 2012, 11); *Як легко* ***римувать****: балет і лет* (Скирда 1983, 81); *А мати-сиротина* / ***римується*** *із тином* (Забужко 2005, 137).

Римове ототожнення, тобто своєрідну поетичну етимологію, письменники використовують як потужний прийом сатиричного зображення світу. Вірш О. Ірванця про приватизацію «Криворіжсталі» побудовано на з'ясуванні справжньої суті справ шляхом добору співзвучних слів:

Зі словом «сталь» ***римується*** *«дістань».*

А з «Криворіж» ***римується*** *«відріж».*

Ну а «відріж» – це значить «поділи».

Кому? За що? По скільки? І коли?

Зі словом «сталь» ***римується*** *«відстань»,*

А також «стань» і навіть «перестань».

А з «Криворіж» ***римується*** *«грабіж».*

Колись, можливо, нам розкажуть більш… (Ірванець 2005, 38).

Дієслово в безособовій формі має ще одне значення; ***римуватися*** (переважно із заперечною часткою ***не***) уживають для позначення бажання або здатності писати римовану поезію: *Щось* ***не римується*** *мені сьогодні* (Головащенко, 95); ***Не римується****, не пишеться* (Гранич, 8).

Рима в поетичному віршовому тексті отримує вторинну номінацію, перифрастичну, основна ознака якої – образність; навіть якщо автор використовує усталений перифраз, позбавлений образності, то в контексті всього вірша він стає елементом художньої системи, залучаючись до творення складніших образів і сенсів: *У слів* ***спорідненість незрима.*** / *<…> Туга і делікатна рима* / *Їх заплітає у вінок* (Головащенко, 93); *О ця* ***лагідна ніжна співзвучність*** (Базилевський 1978, 81); *все наростає* / ***музика сфер поміж гронами літер*** (Базилевський 2011, 331); *поняття полярні на глобусі логіки* / *тільки нам відкрилася їх* ***спорідненість*** / ***братерство звучання кровність лексики*** (Калинець II, 47); *ми забуваємо значення слів* / *крокуючи наосліп* /

тунелями споріднених звуків (Лазуткін 2005, 48). Перифразові номінації рими об'єднують семи 'подібність', 'близькість', 'гармонія'.

1.4.2. Образ рими в мові української поезії

1.4.2.1. Метафоризація рими

Важливі інструменти художнього освоєння дійсності – образне порівняння і метафора; актуальні на сьогодні когнітивні дослідження в цій галузі. Ми беремо за основу теоретичні напрацювання дослідників метафори і порівняння Н. Д. Арутюнової, В. Г. Гака, С. Я. Єрмоленко, Л. І. Мацько, О. О. Тараненка, В. М. Телії, І. К. Кучеренка, В. В. Образцової, Л. В. Прокопчук, М. І. Черемісіної, Н. П. Шаповалової і спираємося на праці представників когнітивного напряму Дж. Лакоффа і М. Джонсона, А. Ченкі, Ж. Фоконьє та М. Тернера, А. М. Баранова, Ю. М. Караулова, Л. І. Бєлєхової, М. В. Жуйкової, О. О. Селіванової, Л. В. Кравець та ін., присвячені дослідженню метафори як ментально-мовного явища, для розуміння якого необхідний аналіз відношень донорської та реципієнтної зон: «у процесі метафоризації властивості донорської зони проєктуються на властивості реципієнтної, водночас відбувається і перенесення мовного знака донорської зони на реципієнтну. Під час метафоричної проєкції відбувається профілювання (висвітлювання) окремих властивостей донорської зони у реципієнтній» [*Кравець 2012*: 37].

Здатність до порівняння закладена в самій когнітивній системі людини, адже, як зазначає Я. Плуцєннік, «різноманітні схеми уявлення, якими ми послуговуємося в нашому мисленні, було сформовано на ранніх стадіях розвитку під час оперування фізичними поверхнями, відстанями, силами, і вони слугують нам для опанування більш абстрактних способів мислення» [*Плуцєннік 2008*: 425], тому цілком природно, що суть прямого порівняння, зокрема і поетичної метафоризації абстрактних понять, полягає в застосуванні цього механізму.

Художні метафори виникають у результаті взаємодії колективних знань, закріплених насамперед узуально в значеннях слів, за якими стоїть певне поняття, та індивідуальних, отриманих у процесі взаємодії суб'єкта пізнання зі світом. Іншими словами, відбувається процес інтеріоризації / суб'єктивізації об'єктивних знань і доповнення їх суто суб'єктивними. Знання структуровано семантичним кодом, що уможливлює лексично-образне перероблення матеріалу [*Когнитивная… 2002*: 110]. Процес опрацювання інформації відбувається скоординовано на свідомому і підсвідомому рівні, причому на останньому – значно ефективніше [*Когнитивная… 2002*: 17], звідси яскравість метафор у створенні нових несподіваних сенсів. Психічною основою виникнення метафор є здатність індивіда кваліфікувати об'єкти в системах категорій і класифікацій, які не завжди відповідають науковій практиці [*Когнитивная… 2002*: 158], проте, як слушно зауважує Л. В. Кравець, метафора «не відносить предмет до іншого класу, а лише показує його в іншому ракурсі» [*Кравець 2012*: 48], отже, метафора бере участь в індивідуальній мовній категоризації світу. Такі особливі способи індивідуально-своєрідного опрацювання інформації про навколишнє визначають когнітивний стиль індивіда [*Когнитивная… 2002*: 288].

Когнітивний напрям сучасної науки сприяє інтеграції знань, отриманих різними шляхами, для осягнення істини. Уся сукупність знань про риму структурує концепт «рима», важливим компонентом якого є знання, отримані / спродуковані в процесі художньої творчості, насамперед за допомогою метафори. Як зазначає Л. В. Кравець, «у процесі метафоризації з донорської зони на реципієнтну можуть проєктуватися не тільки онтологічні властивості, а й другорядні» [*Кравець 2012*: 126].

Філологічний характер художнього мислення спонукає сучасного автора активно послуговуватися відповідними експлікаторами його знань. Метафоризований термін ***рима*** читач легко декодує, на противагу вузькоспеціальним філологічним термінолексемам, які для сприйняття потребують спеціальної підготовки, отже їхнє основне значення нерідко

залишається затемненим, а самі вони стають елементами одивнення мови, даючи читачеві більшу свободу в інтерпретації метафори та орієнтуючи його на звукові та смислові асоціації, що виникають у процесі рецепції твору.

Художні метафори та порівняння актуалізують ту частину знань про риму, яку поет транслює через проєкцію знань про світ на знання про риму. Зв'язки між структурою знань про риму й іншими структурами, що виступають у ролі донорської зони, є індивідуальними, проте метафора неминуче апелює до культурно-загальновідомого [*Кравець 2012*: 49]. Знання про риму поет реалізує через проєкцію трьох основних концептосфер: 1) людини і соціуму, 2) природи та 3) артефактів.

Концептосфера людини і соціуму

Персоніфікована рима постає як істота, що шукає або має пару чи друга: – *Ти* ***тулишся****, римо, до рими,* / *мов хочеш відвести біду* (Базилевський 1992, 133); *Рими мусять бути вірні,* / ***Як друзі*** *в подвигу святім* (Рильський IV, 255) – і страждає, якщо залишається одна, адже її створює співзвуччя мінімум двох слів[11]. Граматична форма лексеми ***рима*** сприяє її сприйманню як істоти жіночої статі. Відводячи римі провідну роль у віршовому тексті, поети вдаються до відповідних словесних знаків із семантикою влади: *Розцвіла,* ***мов царівна,*** / *Рима проста дієслівна* (Баранов 1986, 100). Протилежна модель соціальної поведінки – беззастережне підпорядкування рими: *Вірш злетіти ввись* / *не зміг чи й не схотів* / *І риму,* ***мов рабу,*** / *весь час тримає вдома* (Цушко 2004, 112); *ти стаєш* ***імператором*** *риму і рим* (Савка 2011, 226). У разі використання терміносполучення ***жіноча рима*** посилюється зв'язок між донорською зоною ***жінка*** і реципієнтною ***рима***; пор. вдалу метафору М. Ю. Лотмана ***розлучення чоловічих і жіночих рим*** [*М. Лотман 1988*: 111], ужиту в науковому тексті, й паралелізм у вірші І. Калинця, підсилений паронімічною атрацією ***римування – ридання***: *хоча б раз вирвати* / *з вирви,*

[11] Пор. з міркуванням поета М. Вінграновського: «Слово, як і люди, як і все на світі, шукає собі пари, тобто – співзвучності, тобто – гармонії…» [*Вінграновський 1994*: 534].

запалої між обійми, / *тугу погодженість тіл,* / <…> *з* ***римуванням*** *чоловічим і жіночим,* / *з* ***риданням*** *чоловічим і жіночим* (Калинець II, 181). Отже, авторська уява пропонує різні сценарії розвитку стосунків між римованими словами, аналогічно до міжособистісних стосунків, що реалізовано в моделях: «самотня людина → рима»: *марно рима іншу* ***прикликає*** (Жиленко, 337); *вперлася рима,* / ***лишилась без пари*** (Базилевський 2011, 9); *до рими* ***не озвалась*** *рима* (Жиленко, 447); «жінка → рима»: ***ревнує*** *рима* / *до білих віршів* / *мене* (Пасічник 2013, 10). Пор. ще розгорнуту персоніфікацію у «Баладі на захист дієслівної рими» В. Баранова: *Рима з римою* ***гуляла,*** / *Рима риму геть* ***прогнала***; ***Сльози*** *солоні у нашої рими* ***бриніли*** *в очах* та ін. (Баранов 1986, 99–101).

Одна з основних версифікаційних функцій рими – строфотворча, що полягає в об’єднанні рядків та їх упорядкуванні, звідси бачення рими в образі жінки (дівчини), яка заплітає косу чи плете вінок. Гармонія віршової структури є втіленням краси, коса і вінок – символи краси (ЗУЕ, 97, 309). Ці знання про риму реалізовано в моделі «жінка (дівчина) → рима»: *рима віршам* ***запліта*** *косу* (Костенко 1989, 21); *Делікатна рима* / *Їх* [слова] ***заплітає*** *у вінок* (Головащенко, 93).

Творчий пошук рими, натхненний і болісний процес, відомий усім поетам, реалізовано в моделі «людське створіння → рима», «дитина → рима»: ***народжені*** *у муках рими* (Руденко 2004, 270); ***народиться*** *рима у дитячому вірші моїм* (Кацнельсон, 233); *Ти засинаєш, а в мене ще* ***родяться*** *рими* (Пішаківська, 18); *Плаче сивий поет…* / *По* ***померлих*** *римах, По* ***ненароджених*** *римах* (Первомайський 2013, 621). Статус знедоленого сирітства проєктується на риму, естетично недосконалу, позбавлену любові її творця: *рима бідна,* ***мов сирітка*** (Малишко VI, 176).

Опанування поетичним мистецтвом, зокрема мистецтвом добору рим, проходить стадії від учнівства до майстерності, що метафорично позначає лексема ***крок***, у якій актуалізовано одразу два значення – «рух ногою; звуки від такого руху» (пряме) і «ступінь, етап у розвитку» (переносне): *…Збивалися*

учнівські кроки *рим* (Йовенко 1978, 40); *Коли* ***тяжко ступають кроки*** *рим, –* / *Знайте, що не Парнасом* / *Розоранжереїть мене старим* (Еллан, 88). Пошук рими, «муки творчості», трансформуючись синестетично, стають фізичними муками, звідси модель «біль → рима»: *Аорту* / ***Біль*** *одвертих рим* ***дере*** (Пасічник 2012, 190). Дібрана рима гоїть душу так, як медсестра полегшує перебіг тілесної хвороби («медичний працівник → рима»): *чергова рима,* ***наче медсестричка*** (Затуливітер, 157). Соматичні метафори і порівняння, як-от «[парні] частини тіла → рими», досить рідкісні: *тече* / *у твоїх* ***артеріях****-римах* / *суголосся* / *неба* / *землі* (Я. Павличко, 85); *а може… може… (тільки б не забути)* / *ті рими* ***губ*** *і гілля брів* (Бондар, 21). Пор. зворотну модель «[парні] частини тіла ← рими», актуалізовану ТО ***римопара***: *Їхні* ***руки*** *– як модерні рими:* / *опиратись тяжко чи й дарма* (Поклад 2013, 82).

Авторські метафори й образні порівняння за своєю природою є експресивними утвореннями, у чистому ж вигляді емоційно-почуттєва сфера, проєктуючись на індивідуально-авторське розуміння і сприйняття рими, стає джерелом окремої групи тропів. Процесуальна дія ***мучити*** зближує стан натхнення і страждання: ***Четвертують, палять*** *душу рими* (Поклад 1990, 8). Внутрішній неспокій, нервове напруження поета породжує метафору *кожна рима –* ***у нерві*** (Малишко V, 120). Натхнення, «стан людини, що характеризується піднесенням її творчих сил, активізацією всіх психічних процесів» (СУМ V, 221), є станом зміненої свідомості, де в чому схожої на сп’яніння, звідси порівняння і метафора «[хмільний] напій → рима»: *Я ходив поміж синього марева,* / *До безумства* ***сп’янілий*** *від рим* (Руденко 2004, 53); *рими* ***п’ю*** (Мордатенко 2011, 14); ***не випити*** *віршів без рими* (О. Соловей, 160).

Натхнення дає людині трансцендентний досвід, звідси образ рими як божественної, небесної, містичної сутності: *несуть тебе метелики на крилах* <…> / ***над хори крилосні*** *і над незримі рими* (Рябчук, 104); *не випаде спасіння* / *від* ***магії*** *пера і* ***магнетизму*** *рим* (Давиденко, 7); *Жодна з рим* / ***Занебесним теплом*** *не гріє* (Руденко 2004, 438). Потойбічність двополюсна; крім раю, є в

ній і пекло: *розітнеться підземний грюк,* / <...> *загуркоче* ***пеклом*** *рим* (Семенко, 183). Рими також втілюють зв'язок між двома полюсами: *між* ***світом білим*** *і між* ***чорним*** *– рими* (Засенко 1969, 68). Моральні та релігійні переживання репрезентує модель «гріх → рима»: *мучить рим весняний* ***гріх*** / *провулки і квартали* (Лучук 1962, 63); «спокуса → рима»: *приходять рими* ***втіленням спокус*** (Цушко 2013 а, 8). Рима у творчості І. Павлюка асоціюється із земним коханням, любовними стосунками, пестощами: *перехресною римою* ***цьомаю*** *вас у пуп* (Павлюк 1999, 43).

З концептосферою людини пов'язана низка порівнянь і метафор, які актуалізують знання про соціальні ролі і відносини в суспільстві. Поети активно послуговуються мілітарними моделями, зокрема «солдат → рима»: *І рими уміють* ***стріляти****. І зважте –* / *На кого стріляють, змагаються з ким* (Бажан, 115); *ходив голіруч на* ***воїнство*** *рим* (Базилевський 2007, 260); *Із рим люблю найбільше ті,* / *що* ***рапіруються*** *в житті* (Кацнельсон, 252); *А ти все рахуватимеш цезури,* / *Покіль не зіб'єш точну риму з ніг* / *Далекий асонанс близького* ***бою*** (Первомайський 1958, 208); «цивільна особа → рима»: ***Тилові*** *рими* / *затинаючись* / *повторюють* / *військові терміни* (Перлулайнен, 7); «шеренга → рима»: *літери мої – антиримно* / ***шикуються*** *в рими* (Селецький, 89).

Формою соціальної взаємодії є гра, щоправда, у парадигмі творчості вона не сюжетно-рольова, а переважно предметно-маніпулятивна, що й відображено в моделі «гра → рима»: *римою дієслівною* / ***граюся*** *серед ночі* (Лазуткін 2008, 66); *повік не* ***бавився*** *б у рими* (Цушко 2004, 101).

Концептосфера природи

Підставою для співвіднесення ознак природних реалій і ознак рими є переважно суб'єктивне її сприймання поетом, наприклад, як гучної, вагомої, урочистої, що втілено в моделі «грім / блискавка → рима»: *Розбудив мою тишу цей* ***грім*** *твоїх слів,* / *Твоїх рим* (Шпирко, 14); ***Мов блискавиця****, кожна рима* (Филипович, 112). Фізичне і психологічне сприйняття її тривалості

реалізовано в моделях «луна → рима»: *А слово вже достигло. Хоче впасти.* / *Падіння… Й нестихаюча* ***луна*** / *далеких рим… У смак мені, в охоту* / *збирать слова* (Жиленко, 54), «звук → рима»: *голова забита <…>* / *протяжним* ***гулом*** *дактилічних рим* (Сенчишин, 86).

Концептосфера води профілює моделі «вода → рима»: *Рима – що* ***дощ*** (Мойсієнко 1999, 35); *А до небокраю – моря клекіт-шал,* / ***бурунів*** *і* ***бризок*** *модернова рима* (Поклад 2001, 81); *знов по римі йдеш, як* ***вброд*** (Тичина II, 192); *Хай плещуть хвилями пісень мої слова,* / *Хай кожна рима рани* ***обмива*** (Ол. Олесь 1958, 67); *Я кимось став <…>.* / *Мрійливим сомом,* / *що пірнає* ***в риму*** (Чирков, 93). Найбільш поширене уподібнення рим до хвиль (і навпаки), оскільки їх об'єднує яскрава ознака ритмічності, яка є визначальною: *і пливуть на папері,* ***як хвилі****, слова,* / *замикаючи рух свій у рими* (Сосюра II, 88); ***Ніби рими,*** *хвилі б'ють* (Ол. Олесь 1958, 160); *ритмом* ***хвиль****, плеснувши риму,* / *нуртує знов душа моя* (Кацнельсон, 296); *кожна* ***хвиля*** *– рима в риму* (Гризун 2014, 148).

Моделі «піна → рима» і «крига → рима» конотативно протилежні; якщо піна асоціюється з чимсь зайвим, поверховим, легковажним, то іній, паморозь, кристалізована волога – із естетичною довершеністю, холодною красою: *Віршів – море!* / *І рим –* ***як піни!*** (Йовенко 1979, 16); *свіжозаморожені фрукти вкриті* ***памороззю*** *рим* (Гриценко, 55).

Висоту, свободу, піднесеність римованого поетичного слова втілено в моделі «небо → рима»: ***в небі*** *моїх рим і жнив* / *захлинувся жайвір – серце зупинив* (Йовенко 1977, 49). Стихія повітря профілює модель «вітер → рима»: ***вітрець*** *закінчив тихі рими* (Дергач, 167).

Добірність рими (адже слова, що створюють риму, завдяки своїй сильній позиції в рядку набувають колосального значення, засвідчуючи творчу удачу або невдачу поета) викликає до життя поширену метафоричну модель «плід / зерно → рима»: *Дай прорости у ярих* ***зернах*** *рим* / *І знов посіятись у землю Словом* (Руденко 2004, 82); *Душа піде у Небо босоніж,* / *Лиш* ***жменьку*** *рим сипне на підвіконня* (Дубій, 5); *В скибах строф –* / *різноколірні* ***зернята*** *рим*

(Гужва 1974, 40). Цю модель реалізовано в розгорнутій метафорі сі́яння рими - слова, ускладненій і підкресленій метонімічним епітетом ***мозолястий:*** *мозолясті рими з чистих рук –* / ***зерно****, що в землю батьківську лягає* (Цушко 2013 а, 38). Модель «плоди → рими» не завжди репрезентує позитивну оцінку рими, пор.: *Змучені рими,* / ***Як груші-гнилуші,*** / *В трави осінні* / *Байдуже падають* (Чубач 2003, 32) і *нам же треба, нам же треба* / *Ростить поезії* ***плоди*** *–* / *Могутніх рим під гуркіт неба* (Малишко V, 48–49). Близька до описаної вище модель «листопад → рими», у якій асоціативна подібність ґрунтується на кількісній ознаці: *ти кажеш:* ***листопад*** / *а мені здається* / *що то осінь струшує рими* (Струцюк 2009 I, 74).

Значущість, яскравість рими і її несподіваність реалізовано в моделі «вогонь → рима»: *Мій єдиний талант – єднати людей* / *злетом пісні і* ***спалахом*** *рими* (Цушко 2013 а, 45); але вогонь – це також і почуття, пристрасть, що, згаснувши, знову-таки трансформуються в риму: *Погаслі* ***скалки*** *римами звелися* (Косановська, 14).

Важливість і необхідність рими втілює модель «компонент крові → рима»: *В живій* ***крові*** *рядка присутня рима* (Первомайський 1978, 209). Небезпечність рим, згубність для творця передає метафора «хімічна речовина → рима»: *В малій голівці* / *Уже тоді жила* ***отрута*** *рим!* (Рильський II, 210).

У сприйнятті багатьох поетів рима заважає вільному вираженню думок та емоцій, звідси метафоричні моделі, завдяки яким профільовано ознаки перешкод, – «скеля → рима»: *Біжить і ллється, і шумить ріка* / *чуттів і* ***розбивається*** *об рими* (О. Соловей, 18); «павутина → рима»: *у моєму перехресному римуванні* / ***заплутався*** *павук* (Струцюк 2002, 40); *Я ховаюсь у* ***павутинні*** / *Цих рим одвічних* (Шпирко, 14).

Знання про світ живої природи, співвідносячись із знанням про риму і її художнім відчуттям, стає основою зооморфних метафор і порівнянь, реалізованих моделями: «птах → рима»: *В мене рими-****соколята*** (Леся Українка II, 56); *Никнуть рим співзвуччя* ***лебедині*** / *у содомі блуду, баришу*

(Бортняк 2008, 129); *Кричать журливо рими в небо,* / ***Летять*** *в захмарену блакить* (Галаєва, 27); «комаха → рима»: *там РИМИ,* ***мов бабки****, над квітами грають* (Цушко 1994, 23); *Рими,* ***наче бджоли*** *на меду* (Руденко 2004, 632); *Рим золотистий* ***рій*** / *Вже збирає меди поетичні* (Княжич, 12).

Мотивацією використання лексем на позначення назв птахів і комах є їхня поетизація та символізація: лебідь – грація, журавель – журба, бджола – працелюбність, бабка – грайливість. Бджола, до того ж, в українській етнокультурі не просто комаха – це божа пташка (ЗУЕ, 30). Полісимволічним також є образ лебедя: це і чистота, і висока поезія (ЗУЕ, 330). Відповідними засобами поети об'єктивують своє розуміння і сприйняття рими, наділеної крилами, а отже легкої, граційної, грайливої за формою, журливої (щирої у вираженні почуттів та емоцій), чистої, піднесеної, пов'язаної з плідною працею.

Названі моделі можна вивести з базової метафори ***рима – крилата істота***. Її редуковано реалізує метафоричний епітет ***окрилена рима*** (Цушко 1994, 47) і мотивує традиційна для української поетичної мови метафора ***крилате слово***. Семантичний зв'язок ***слово (рима)*** – ***крила*** – ***небо*** простежуємо і в метафорі *Я слова птахами відпускаю* / ***В неозору поетичну риму***... (Головащенко, 85), у якій відбувається перенесення ознак донорської зони ***небо*** на реципієнтну зону ***рима***.

У сучасній мові української поезії поширена метафорична модель «риба → рима»: *рими – й ті* ***обходять*** *мій* ***гачок*** (Славутич II, 172); *рими* / ***пливтимуть*** *в сонці* ***косяком*** *незримим* (Неборак 2001, 246); *слова* ***на гачку*** *із повітря витягують рими* (Лазуткін 2005, 28); *рими амбітність випорскує* / ***як*** *свіжолуска* ***риба*** *з рук* (Калинець I, 341); *у верлібру рима тріпотить,* / ***наче короп*** *у руці хвицається* (Мордатенко 2011, 65); ***заганяв*** *у вірші рими* ***бовтом*** (Мордатенко 2012, 43). Процес пошуку рими нагадує риболовлю, адже поет, як і рибалка, може лише сподіватися на удачу; пор., напр., метафору з рецензії на «Словник українських рим» А. А. Бурячка та І. І. Гурина *із словника рим* ***не навудиш*** [*Шалата 1982*: 122], розгорнуту метафору В. Базилевського *поезія* –

та ж ***риболовля*** (Базилевський 2004, 140) або промовистий заголовок статті І. Драча «*Поезії* ***ловлю на невід***» (Літературна Україна, 20.10.2011, 12).

Індивідуальні асоціації породжують несподівані авторські порівняння на кшталт *маленькі рими,* ***наче цуценята,*** / *махають хвостиками* (Мордатенко 2011, 14), утім і вони піддаються дешифруванню в системі координат української мовної картини світу (цуценя миле, довірливе, приязне, грайливе тощо), ілюструючи позитивне ставлення автора до рими.

Концептосфера світу артефактів

Знання з предметної сфери проєктуються на знання про риму, вербалізуючи розуміння поетом суті рими і її призначення в низці артефактних метафор і порівнянь за моделями «золото → рима»: *Над римами гнусь,* ***мов над золотом*** *жид* (Пантюк 2013, 8); «коштовний камінь → рима»: *світяться тоненькі* ***грані*** *рим* (Жиленко, 353); «намистина → рима»: ***нижу*** *оці рими* (Мозолевський 1991, 36); «оздоба → рима»: *я ж до твого імені* / *добираю рими* / ***як аксесуари*** / *модельєр крутий* (Іздрик, 96); *Вони* [сонети] *прилизані, завиті,* / *В кінцівці рима* ***вирізна*** (Малишко VI, 180); «мистецький інструмент → рима»: *Я ж – ювелір старанний –* / *текучий камінь* ***римами ограню*** (Жиленко, 353); ***перехрестити*** *римою чи* ***пензлем*** *цей світ* (Харитонова, 77); «матеріал → рима»: *Слова тривкі, як довговічна цегла,* / *пов'язуєм* ***цементом*** *повних рим* (Первомайський 1978, 20); *Бігають дощі* / *Від мене до тебе,* / *Від тебе до мене.* / *Носять рими і кольори.* / *Від тебе до мене,* / *Від мене до тебе…* / *Як ластівки – гнізда,* / ***Ліпимо*** *вірші* (Стельмах, 39); *Хай* ***зі сталі*** *буде рима!* (Яновський, 70); ***З якоїсь магми, тіста, глини*** / *зненацька* ***виліпляться*** *рими* (Барандій 1987, 22); *Рим на те місце єдине* / *У нього мішок.* / ***Із золота й срібла,*** / ***Із шовку й кришталю*** (Чередниченко 2005, 6); «готовий виріб → рима»: *Ворог той, хто пише «не так»:* / *Одним – ті, що пишуть сонети* / *І на рими* ***наводять лак*** (Еллан, 109); «уламки розбитого виробу → рима»: *Піти б у вільний вірш, але трима* / ***Череп'я*** *рим і розділових знаків* (Вольвач 2002, 103); ***розбитими блюдцями*** *падають рими з*

небес (Пішаківська, 60). Модель «готовий виріб → рима» має варіант, який репрезентує уявлення про риму як про грубо зроблений виріб: *У темі кохання віки* / *без мене безліч рим* ***настругали*** (Лучук 1965, 67).

До групи мілітарних метафор належать моделі «військове спорядження → рима»: *За цим співучим і летючим – Ліна –* / *твердиня духу в* ***обладунку*** *рим* (Базилевський 2004 б, 207). Найактивніша з мілітарних моделей «зброя → рима». Розглядаємо її як дериват інтертекстуальної метафори слова-зброї[12], причому це метафоричне бачення рими також є типовим, тобто таким, що виходить за межі національної мови, пор.: *Рифма – бочка.* / ***Бочка с динамитом; цельс*** *рифмой; рифма поэта –* / *ласка* / *и лозунг,* / *и* ***штык,*** / *и кнут* (В. Маяковський). В українському мовосвіті цитата-афоризм Лесі Українки ***Слово, моя ти єдиная зброє*** належить до прецедентних феноменів.

Модель реалізовано в кількох варіантах.

- «Холодна зброя → рима». У пропозиції лежить образне уявлення про слово, що завдає ран, вербалізоване фразеологізмами ***гостре слово (словечко), гострий на слова, бити словом, ранити душу (серце) словом***. Метафоричне значення актуалізують лексеми ***багнет, ніж, піка, шабля, клинок, вістря*** тощо, прикметники ***залізний, іржавий***, а також дієслова із семами ‘різати’, ‘колоти’ та ін.: *В атаку сунуть чоти строф, наїживши* ***багнети*** *рим* (Антонич 1998, 154); *Зацвітають сальви і гвоздики* / *Над* ***багнетами залізних*** *рим* (Павличко І, 439); *десь на самім* ***вістрі*** *рими* / *герой розіп’ятий вмирав* (Поклад 2011, 99); *Щодня, щороку забивали* / *Живе життя* ***ножами*** *рим* (Маланюк, 494); ***Розпанахують*** *рими хронічні оази прозові* (Пішаківська, 22). Зброя може залежатися і заіржавіти, але поет не покидає зброї: *Тільки я, навіжений,* / ***іржавою*** *римою* / *гримаю* (Осадчук 2002, 76). Використання в ролі компаратора назви нетипового виду холодної зброї створює ефект комізму: *Я римою поміж очей* / *Тобі вліплю,* ***немов кастетом***

[12] Пор., напр., за спостереженням дослідників, метафора і компаратив «слово – зброя» є характерними для поетичного мислення Лесі Українки [*Бублейник 2012*: 50–52].

(Позаяк 2004, 109). Авторський задум утілює і стилістично знижена лексема ***вліплю***, і розмовна форма ***межи очей***, і сама назва знаряддя, використовуваного представниками кримінального середовища.

- «Стріла → рима». Особливість цієї моделі в тому, що метафори і порівняння створюють позитивний образ рими, у пропозиції вбачаємо фразеологізми ***меткий на слова***, ***стріляти словами*** (***стріляти*** в первісному значенні): ***стріла*** *душі співа,* / *коли несе її двокрила рима* (Базилевський 1999, 82); *Линьте, римовані* ***стріли,*** / *В далеч Нової Епохи* (Руденко 2004, 176).
- «Вогнепальна зброя → рима»: *Поети* ***стріляють*** *римами!* (Світличний, 88); *ЕОМ римують,* ***наче кулемети*** (Жиленко, 226); *Серце –* ***мішень для куль*** *і для рим* (Світличний, 88); *уже чуття ти їм не заважай* / *свавільно* ***вибухнути*** *в римі* (О. Соловей, 37).

Велику групу метафор породжує сприйняття рими як чинника впорядкування, стримування і навіть обмеження словесної творчості , зокрема їх реалізовано в моделях «за́в'язка → рима»: *степи Одягнуться в нових поем снопи,* / *Пов'язані* ***у перевесла*** *рими* (Маланюк, 76); *Я того зненавиджу навік,* / *Хто цю прозу* ***зашнурує*** *в рими* (Руденко 2004, 243); *не я слова* ***нанизую*** *на рими* (Мозолевський 1980, 85); *Вона* [поезія] *ламає ков і стрим –* / *Канони ритмів,* ***пута*** *рим* (Світличний, 54); «тенета → рима»: *Ти, співець, заплутався* ***в тенетах*** / *Ритмів, рим* (Масенко 1958, 15); «вуздечка → рима»: *Шалене слово* ***загнуздавши*** *римою,* / *влітаю в ніч* (Костенко 1989, 187); *Непевна справа –* ***загнуздати*** *в рими* / *Півтони незворушних оболонь* / *І сплеск вітрів, що пронеслися мимо* (Базилевський 1970, 34); «кайдани → рима»: *там хрестом арматури стримить полонез* / *меж лопатками майстра* ***закутого*** *в риму* (Андрусяк 1996, 42); «стіна → рима»: *Думку* ***замуровано*** *у рими* (Гаран, 10); «огорожа → рима»: *Іржаву мисль* / *вганяють молотком* ***у дошку*** *рими,* / *Що зм'якла від гниття й приймає ржу!* (Павличко І, 212); *Минаю* ***паркани*** *рим* (Йовенко 1984, 12); «клітка → рима»: *Б'ється натхнення* ***у клітці*** *рим* (Паламарчук, 36).

Протилежний погляд на риму як на продуктивний, корисний, необхідний інструмент письменницької роботи стає джерелом метафоричних моделей «транспортний засіб → рима», «деталь → рима»: *Зелених* ***тролейбусів*** *ковані рими* / *З недописаних віршів* / *Твоїх* (Малишко V, 104); ***на якорях*** *дрімають рими* (Рильський II, 179); *Без рим поезія –* ***неначе*** / *автомашина* ***без коліс*** (Бортняк 2006, 32); «знаряддя праці → рима»: ***арцимашин*** *забута рима* (Йогансен, 165); *Працює слово, що* ***впряглося*** *в риму* (Павліха, 21); *У тебе вплівся виноград: «пів сонця» – нестемки,* / *щоб з нього римами* ***давить*** *поезії п'янкі* (Мордатенко 2012, 54); «опорний елемент будівлі → рима»: *І впевнено,* ***з опори*** *рими,* / *Ось вірш, як стріл, необоримий –* / *Зростає аркою рядка* (Маланюк, 72); *Я вірші кластиму – цеглина до цеглини –* / *І будуватиму краси незримий Рим* / ***З колонами*** *дзвінких і витончених рим…* (Качуровський 2013 б, 279).

Рима виконує естетичну функцію, отже, її привабливість важлива; в образному зображенні краси чи й неестетичності рими поети спираються на назви відповідних артефактів, що реалізовано в моделі «музичний інструмент → рима»: *Їй сумно під* ***грою*** *осінніх рим,* / *Під звуки осінньої сонатини* (Семенко, 246); *Не слухають мене дзвінкії рими,* / *Не може* ***акорду*** *вивести* ***зі струн*** (Загул, 41); *рими тріскотять,* ***як кастаньєти*** (Юрій Клен, 347). Домінування сем 'немелодійність', 'какофонія' породжує модель негативної оцінності «брязкальце → рима»: *Не залишай* [Поезіє] / *самих собі на глум* / ***із брязкальцями*** *рим* (Гужва 2007, 166), а сем 'мелодійність', 'гармонія' – модель позитивної оцінності «пісня → рима»: *на вустах* / ***бринять*** *мелодії і рими* (Цушко 2004, 52); «дзвін → рима»: *рима* ***дзвонить*** *малиново* (Руденко 2004, 341); *єдина рима, що сама* ***дзвенить*** (Йовенко 1977, 7). Поети знаходять відповідні назви об'єктів з інших лексико-семантичних груп, для яких дзвін – ознака додаткова: *Четвірка коней – злет строфи.* / ***Стремена дзвонять,*** *наче рими* (Базилевський 1982, 107). ***Рима*** сама стає компаратором для оцінювання дзвінкості, до того ж компарант ***стремена*** – це ще й символ влади над конем-строфою (віршем). До тієї ж групи належить

лексема ***підкова***, яка в ролі прикладки створює багатогранний образ рими не лише дзвінкої, а й вдалої та вільної: *Я видихнув душу у слово,* / *на волю її відпустив.* / *– Ось тобі рима-**підкова,*** / *і, вільному воля, прости* (Талалай 2013, 1076). Уміння поета володіти словом образно втілює метафора ***став за пультом рим***, що показує провідну роль рими в оркеструванні вірша: ***за пультом*** *рим* / *став молодий Тичина* (Калинець І, 23).

У художній картині світу написання вірша асоціюється із тканням, мережанням, звідси моделі «тканина / мереживо → рима»: *Хто, як рими **не снуються**,* / *Все натхнення дожидає..?* (Вороний, 125); *Кому віддам **мережива** цих рим..?* (Юрій Клен, 300); *Спішу той Божий дар зібрати* / ***Мереживом*** *співучих рим* (Калашник, 14).

В артефактних метафорах, а також порівняннях репрезентоване і вкрай позитивне (золото → рима), і вкрай негативне сприйняття рими (кайдани (клітка) → рима), що зумовлює добір назв предметної сфери, які мають відповідну конотацію.

У поетичній мові широко використовують стилістичний прийом опредметнення рими, що зумовлює введення лексеми в контекст, де вона вступає в парадигматичні відношення з іншими назвами матеріальних об'єктів: *Бо це дрібниці – картаті **штани,*** / ***Кепка*** *моя,* ***пенсне*** *і* ***рими!*** (Плужник, 351); *Припаси на зиму:* / ***два мішки картоплі,*** *жінка,* / ***п'ять глобусів капусти****, рими* / *на чотири сторінки…* (Слапчук, 62); ***Грибів*** *не назбираю,* / *То назбираю рим* (Потій 2003, 51). Опредметненою є рима в метафоричній моделі «подарунок → рима»: *Муза мені риму **принесла*** (Павлюк 2005, 248); *я тобі не одну* / *в ці дні **подарую** риму* (Цушко 2010, 42); ***колядчані*** / ***в мішечок*** *рими падають, візьми…* (Мордатенко 2011, 62).

Метафоризація рими може бути як простою (одиничні метафори ***проситься в риму***, ***гамівні рими***, ***безпала рима***, ***диво в овиді рим***, ***сни уникають рим***), так і розгорнутою – трапляються метафори, що охоплюють весь твір («Старенька рима» Д. Павличка, «Місце для рими» Д. Чередниченка,

«Підстаркуватий вірш…» С. Цушка, паліндром А. Мойсієнка «Римо, ти – жито…»).

Кінцевим результатом процесу пізнання повинно стати встановлення істини. За умови розуміння істини як робочої гіпотези, здатної найкращим чином прокласти шлях для інших гіпотез, які зуміють пояснити більше [*Лоренц http*], метафору можна трактувати як різновид робочої гіпотези, що є істиною в художній картині світу; множинність авторських метафор – це множинність шляхів до встановлення істини.

Розглянуті порівняння і метафори експлікують квінтесенцію знання поета про риму та її оцінки, актуалізуючи ту частину знань про риму, яку автор транслює через проєкцію знань про світ на знання про риму. В основі порівнянь і метафор лежать як визначальні ознаки рими, так і додаткові, актуальні для індивідуального сприйняття того чи того поета.

1.4.2.2. Художні означення рими

Одним із засобів образної репрезентації знань та уявлень про риму в поетичному тексті є епітет. У деяких випадках лексема ***рима***, не втрачаючи зв'язку з відповідним термінопоняттям, утворює з прикметником терміносполучення на позначення видової належності рими (***дієслівна, точна, неточна, банальна*** тощо), проте навіть у такому контексті можливе виникнення художнього образу: *підберу <...>* ***жіночу риму*** *між гілками дощу* / *а ритм* / *поміж корінням середи* (Струцюк 2006, 50).

Поети оперують терміносполуками на позначення рим за різними ознаками, як-от:

- за наявністю відхилень від звукової тотожності і за якістю таких відхилень: *аж тут постукав Степаненко <...>* / *не вліз він в* ***асонансні*** *рими* (Неборак 2001, 308); *рими* ***неточні*** *скасовують ритм* (Махно 2007, 53);
- за частиномовною належністю компонентів рими: *римою* ***дієслівною*** / *граюся серед ночі* (Лазуткін 2008, 66);

- за лексико-семантичними ознаками: *Є рядки пісенні вічні* / *й рими в них* – ***омонімічні*** (Білоус 2010, 722);
- за лексико-естетичною ознакою: *В меню сьогодні* ***екзотичні*** *рими* (Гужва 2010, 174);
- за рядково-строфічною ознакою: ***Перехресною римою*** *цьомаю вас у пуп* (Павлюк 1999, 43).

Група художньо-термінологічних і суто художніх означень рим за особливостями звучання чи не найбільша в поетичній мові. Традиційно поети характеризують українську риму як приємну на слух, тобто ***милозвучну***: *Без неї* [сили] *рими точні й* ***милозвучні*** / *Не варті навіть драного гроша –* / *Слова звучать примусить сильно й гучно* / *Лише одна поетова душа* (Симоненко 2002, 105); ***співучу***: *Складатиму тобі* / *Свої нові* ***співучі*** *рими,* / *Що виросли в журбі* (Загул, 168); *Спішу той Божий дар зібрати* / *Мереживом* ***співучих*** *рим* (Калашник, 14).

Неодмінно чітке звучання акцента (константи) дає підставу поетам визначати риму як ***дзвінку***: *Слова, що владою вагомі,* / ***Дзвінкою*** *римою вінчай* (Славутич І, 135); *Не слухають мене* ***дзвінкії*** *рими,* / *Не може акорду вивести зі струн* (Загул, 41). Чутливий поетичний слух здатен сприймати силу звучання рим; одні з них виявляються голосними: *А там, по хвилі набіжного сну,* / *Натрапить знов на риму* ***голосну*** (Зеров 1966, 55), а інші – ще гучнішими: *а коли він* [чужий] *заблудився у цій самотності* <...> / *то його рима буде* ***звучнішою*** (Калинець І, 239); *Знавці* ***найголоснішим*** *римам* / *Не вірять* (Мисик, 185). Багатоголосі, рясні рими, позначені епітетом ***гомінкі***, асоціюються в авторському сприйнятті з осіннім листопадом: *листя засипає мене* / ***гомінкими*** *римами* (Лазуткін 2012, 89). У поезії В. Дергача рими навпаки неголосні: *Вітрець закінчив* ***тихі*** *рими* (Дергач, 167).

Точні рими – ***шліфовані*** (Княжич, 8), вони стають еталоном досконалої обробки каменя: *Крешуть хлопці і шліфують камінь,* / *до плити плита, як* ***точні*** *рими* (Бортняк 1979, 10). До будівельної метафори з компонентом – терміносполукою ***повна рима*** вдався Л. Первомайський: *Слова тривкі, як*

довговічна цегла, / *пов'язуєм цементом* ***повних*** *рим* (Первомайський 1978, 20). Поети застерігають, що вірш, написаний без почуття, не прикрасить навіть ***чиста*** рима (у ТС римології 20-х рр. минулого століття ця ТО позначала точну Р). Отже, цей епітет із позитивним оцінним значенням набуває іронічного відтінку: *Найпачіше про* ***чисту*** *риму дбайте,* / *про якісний папір і про картон,* / *але у вірші кожному давайте* / *утертий, витертий шаблон* (Юрій Клен, 347). Є. Маланюк протиставив ***приблизні*** і ***стислі*** рими: *Ти не любив* ***приблизних*** *рим,* / *Суворий майстре, – тільки* ***стислі*** (Маланюк, 544). Омофони *Стодола, рів…* / *Сто доларів…* створюють, на думку О. Ірванця, не просто точну, а ***ідеальну*** риму (Ірванець 2003, 99).

Неповторне індивідуальне сприйняття чистоти звучання рими позначають авторські епітети: *Штирнадцять віршів, но п'ятиямбових,* / *І п'ять пар римів* ***звучно-криштальових,*** / *Або й чотири – так сонет складаєсь* (Франко І, 386); *Цей світ любить, ввібрать його очима* / *І перелить у* ***сонцедзвонні*** *рими!* (Скирда 1987, 61).

Поєднання зовнішніх чинників (звукової точності) і глибинних (нешаблонності, семантичної вмотивованості) визначає потенціал рими у плані її впливу на читача. За цим параметром виразно протиставлені сила, потужність і безсилля, кволість рими. Одні рими ***могутні, потужні, повнокровні***: *А нам же треба, нам же треба* / *Ростить поезії плоди –* / ***Могутніх*** *рим під гуркіт неба,* / *Під колір поля і води* (Малишко V, 49); *кипить смола і булькає, немов у вірші* / ***потужні*** *рими* (Мордатенко 2012, 56); *а ти волієш* ***повнокровної*** *рими* (Калинець І, 274); інші – ***мізерні, миршаві, жалюгідні, виснажені, кволі, скалічені, безпалі, анемічні***: *У юності своїй кував* / ***Мізерні*** *ритми й рими,* / *Усіх філістрів побивав* / *Елег'ями сумними* (Карманський 1992, 166); *Опечатавши* ***миршаві*** *рими, –* / *тихо скапую зі свічника,* / *хоч не відаю, сила яка* / *промовля голосами нічними* (Римарук 1998, 56); ***Жалюгідні*** *між гримом рима* / *і ритор у ролі «поет»* (Йовенко 1979, 16); *Дитячим радощам, наївним мукам* / *Складав я в'язки* ***виснажених*** *рим* (Зеров 1966, 69); *В вас одного нема – любові, –* / *і рими* ***кволі*** *та нудні…* (Сосюра І,

242); *Дзвін* ***скалічених*** *римок* (Первомайський 1976, 71); *Ця рима* ***безпала*** *зринає зусюд* (Старун, 21); *Поза працею пісня і квола, й бліда,* / ***анемічні*** *і образи, й рими* (Сосюра II, 53).

Рими мають таку потужну силу, що здатні стримувати самого автора: *За межею – мої читачі,* / *Рідні душі мої, побратими.* / *Сам собі почитаю вночі* / ***Гамівні*** *свої строфи і рими* (Перерва, 10). І навпаки, обережну, ненав'язливу силу виявляє ***туга*** і водночас ***делікатна*** рима (Головащенко, 93).

Міць рими передає частовживаний метафоричний епітет ***залізна***: *Зникли силуети, тіні, фіранки,* / *прокидається місто, повне* ***залізних*** *рим* (Семенко, 196); *Тривога ранку* / *Не випадкова,* / *Не випадкова* / ***Залізна*** *рима* (Масенко 1975, 38). Якість рими поети оцінюють її прямою характеристикою; рими ***гожі*** протиставлені ***поганим***, ***нікудишнім***, ***пласким***, ***бідним***: *Заговорив – спинитися не можу,* / *Бо хочу все про світ оцей сказати.* / *Збиваюся – шукаю риму* ***гожу*** (Руденко 2004, 629); *А поет сидить,* / *Над – гей – невмитими* / *Томами,* / *Поемами,* / *Творами,* / *Занадто скорими,* / *З плямами,* / *Туманами,* / *Критиків доганами,* / *Римами* ***поганими*** (Качуровський 2013 а, 48); *І рими стали* ***нікудишні,*** / *Немов болиголовний дур* (Малишко V, 48); *Не треба* ***пласких*** *рим* (Рильський II, 32). Діаметрально протилежне сприйняття цінності співзвучних слів передають епітети ***копійчана, дешева*** (Рильський II, 304, 8) і ***золота*** рима (Павлюк 2005, 82).

Якість рими залежить від майстерності автора, його працелюбності і рівня таланту. У досвідченого майстра, який довго трудився на поетичній ниві, рими ***мозолясті*** (Цушко 2013 а, 38). Дехто з авторів убачає аналогію між працею поета і коваля; у А. Малишка епітет ***ковані*** *рими* схвально-позитивний (Малишко V, 104), а в М. Рильського він має відтінок іронії: *Віршів* ***кованих*** *і рим* / *Наш заслуговує Юхим* (Рильський IV, 352). Результатом копіткої, старанної роботи над словом стають ***витончені*** (Качуровський 2013 б, 279), ***вишукані*** (О. Соловей, 99) рими. Якщо робота над словом надто помітна, то ***зрима*** *рима,* / *а думка незрима* (Осадчук 2002, 112). І навпаки, ***незрима*** рима показує справжню майстерність автора: *Несуть тебе метелики на крилах,* / *не*

суть важливо – може, й літаки… / *Та головне – до вічності несуть,* / *над хори крилосні і над* ***незримі*** *рими* (Рябчук, 104).

Означення ***бездоганний***, що зазвичай позитивно характеризує об'єкт, у певному контексті може сприйматися не так однозначно: *Сьогодні всі уміють римувати –* / *Це нині не найважче ремесло.* / *Та є рядки, неначе груди з вати, –* / *Не сіялось у них і не росло.* / *Але поет… Ні, рими* ***бездоганні*** / *Його іще не творять, друже мій* (Руденко 2004, 360). Творчий успіх поета – знайти ***вдалу***, ***влучну***, ***свіжу*** риму: *Ми, неспіймані фоторамками, підемо далі,* / *...де нема часу на пошуки* ***вдалих*** *рим,* / *бо треба гнати слова без права спіткнутися* (Малігон, 8); *Коли я ламаю голову,* / *Добираючи* ***влучну*** *риму,* / *Ти з'являєшся недописаною картиною* (Завадський, 24); *Не лишилось жодної* ***свіжої*** *рими.* / *І довелося – говорити пошепки* (Стус І 2, 146). Рима найвищої якості, ***геніальна***, сама стає еталоном краси: *Я знову оживу. Я ще цвістиму.* / *Я зазвучу, мов* ***геніальна*** *рима* (Скирда 1994, 131). Риму, створену в момент піднесення творчих сил, поети називають ***натхненною*** (Цушко 2010, 19), ***наснаженою*** (Шпирко, 14). Стан натхнення асоціативно близький до стану польоту, і в результаті метафоричного зближення ***рими*** і ***пташки*** народжуються яскраві епітети, похідні від слова ***крило***: *Київ, студентські конспекти,* / *кручі дніпровські, проспекти,* / *квіти каштанів, кохання,* / *рима* ***окрилена*** *– «Таня»* (Цушко 2010, 59); *Стріла співа, й стріла душі співа,* / *коли її несе* ***двокрила*** *рима* (Базилевський 1999, 82).

З-під пера не досить талановитих авторів виходять ***штучні***, ***натягнені***, ***змучені*** рими: *Всі* ***штучні*** *строфи, ритми, рими,* / *<...> Покриті пасмами скрутними* (Лепкий, 415); *Пожалься, Боже, їх мозольній праці! Котра в желізне Мадеєве ложе* / *Втискає в форми нездібні слова,* / *<...> Вірує сліпо в* ***натягнений*** *рим* / *І пісню бездушну украшає ним* (Могильницький http); ***Змучені*** *рими <…>* / *Байдуже падають* (Чубач 2003, 32).

Власне вміння добирати вдале співзвуччя поети переносять на риму, звідси низка прозопопейних епітетів: *Баский колись Пегас упав, бідак, на ноги,* / *рої* ***ледачих*** *рим відлякує хвостом* (Гужва 2007, 213); *Я ж із словником* /

Мудрую, щоб спіймать ***примхливу*** *риму* (Руденко 2004, 430); *Розбудив мою тишу цей грім твоїх слів,* / *Твоїх рим* ***невгамовних*** (Шпирко, 14); *Вірш від освідчення більший, а може й – від смерті.* / *Над поцілунок і постріл – ці рими* ***уперті*** (Білоцерківець, 56); *Хлопченя із чубчиком льняним,* / *Тільке що навчившись говорити,* / *Підбира, ласкаве і сердите,* / *Перші пари* ***непокірних*** *рим* (Рильський III, 286); *Летять і падають слова,* / *немов мої* ***покірні*** *рими* (Сосюра 1957, 421). Від волі автора залежить – обрати риму чи відмовитися від неї, навіть якщо вона ***обов'язкова***: ***Обов'язкові*** *й* ***необов'язкові*** / *приходять рими втіленням спокус* / *Та, зрілий, я натхнення вже боюсь* (Цушко 2013 а, 8).

Художнє означення – найкоротший шлях вираження індивідуального сприйняття рими; за допомогою означень рими поети передають і свій емоційний стан, діапазон якого варіює від пристрасті й піднесення до пригнічення й суму: *Мій брате Вересню, з блакитними очима,* / *під усміхом твоїм жевріє серця бій…* / *І рим моїх* ***палких*** *обсипана шипшина –* / *хвала тобі!* (Сосюра 1957, 56); *Все життя мріє* [книжка] / *про спочутливого читача,* / *<…> щоб у найзаповітнішому куточку* / *спільно знайти* ***щасливу*** *риму* / *до знайомих,* / *та незбагненних слів* (Цушко 2004, 126); *Вже рими дібрані <…>*; / *правда,* ***невеселі*** (Малишко VIII, 105); *В небі дими* / *пливуть, як ці* ***печальні*** *рими* / *з твоїм заплаканим лицем* (Сосюра 1958, 358); *Так обридли* ***заплакані*** *рими* (Сосюра III, 56).

Лексеми, пов'язані з поняттями «кров», «злочин», «жорстокість» є знаками надзвичайного психоемоційного напруження, такі епітети мають високий ступінь експресивності: *Ой бриніли* ***криваві*** *рими* / *і тремтіли осінні зорі…* (Сосюра I, 107); ***Злочинною*** *римою «кров – любов»* / *не погребують солов'ї* (Йовенко 1987, 33); *Завше скупчений, завше похмурий,* / *<…> Гладіатор* ***нещадних*** *рим* (Маланюк, 495). Почуття незадоволення, роздратування поет виражає лайливими епітетами: *Поховались рими* ***гаспидні*** *–* / *геть нема і на почин* (Руденко 2004, 628); *Засядеш за вірші, а* ***проклята*** *рима* / *Не йде в кабінет, а стоїть під дверима* (Воскрекасенко, 90).

Персоніфікуючи риму, автор вибудовує ту чи ту модель стосунків із нею, приписує їй певні чесноти й вади: одні рими ***одверті*** (Пасічник 2012, 90), інші – ***наївні*** (Левченко, 219). З-поміж рим у поетів є ***улюблені*** (Чечвянський, 278), є ***вірні*** і ***зраджені*** (Рильський IV, 255; II, 183), ***забуті*** (Йогансен, 165) та ***самотні*** (Цушко 2004, 112).

Автори сприймають риму як матеріальну сутність, що існує в просторі, створюючи певний звуковий фон; І. Жиленко чує луну ***далеких*** рим (Жиленко, 54); для Є. Плужника *днів прийдешніх обрії безмірні* відтінює *тишина* <...> ***маленьких*** *рим* (Плужник, 151). Поетам притаманне синестетичне відчуття рими, наприклад, зорове: *Краса ж, сестра з мінливими очима, –* / *Як давній Янус. Літ іржаву даль* / *Вона вдягає у* ***прозорі*** *рими,* / *У мармур ліній і пісень кришталь* (Рильський I, 197); *Поет – це правда, котрій любо* / *З* ***ясними*** *римами дружить* (Ребро, 41); *Світло витікає в* ***чорні*** *рими* (Пішаківська, 33); смакове: ***Солодкі*** *рими* / *Складаються в гармонію* (Франко V, 57); *І марно рима іншу прикликає.* / *Де ще знайдеться отака,* ***гірка****?* (Жиленко, 337); нюхове: *Гіллястих обширів поети* [тополі], / *сторожові* ***пахучих*** *рим* (Поклад 2007, 8); *Дух перехопить од* ***пахучих*** *рим* (С. Шевченко, 69); тактильне: *Священний текст звабливо розпростер* / *Тире, дефіси, коми, крапки, титла,* / *Стигматику* ***цупких*** *класичних рим…* (Бондар, 56). Рими ***віщі*** (Шпирко, 14), ***анімістичні*** (Стус I 2, 146), адже виражають зв'язок слова з надприродними силами.

Рими розрізняють за часом створення. З одного боку існують ***одвічні*** (Шпирко, 14), ***класичні*** (Бондар, 56), ***традиційні*** (Рильський II, 285), ***архаїчні*** (Баранов 1986, 99), ***старі*** (Калинець II, 509), ***старенькі*** (Павличко I, 212), з другого – ***нові*** (Загул, 168), ***сучасні*** (Павлюк 1993, 95), ***модернові,*** або ж ***модерні*** рими (Поклад 2001, 81; Поклад 2013, 82). Для поета якась рима ***перша*** в його творчій біографії, а якась – ***остання*** (Задорожний, 64). Автори характеризують рими відповідно до тієї частини доби і пори року, коли відчули натхнення: *І розкаже зустрічним паннам* / *про дихання* ***вечірніх*** *рим* (Семенко, 188); *Їй сумно під грою* ***осінніх*** *рим* (Семенко, 246).

Поети не оминають увагою лінгвальну сутність рими, характеризуючи її національно-мовне вираження: *у корчмі зі слів слов'янських плете мені лаври серб <…>* / *читає мені по-сербськи вірші у* ***сербську*** *риму* (Махно 2007, 152); *А цей прищелець* ***українські*** *рими* / *в архівах академії шукав* (Поклад 1999, 31); функціонально-стильову належність: ***Блатна*** *кульгає рима,* / *Епітет, мов «Камаз»,* / *В нічнім кар'єрі грима* (Юрій Ряст 2009, 38); *Я слова птахами відпускаю* / *В неозору* ***поетичну*** *риму…* (Головащенко, 85); *З римами* ***книжковими,*** / *Хлопче, потерпи* (Руденко 2004, 201).

Практично кожен поет, чия творчість пов'язана з римованими віршовими формами, намагається так чи інакше висловити своє розуміння рими, її суті та ознак, використовуючи багатий арсенал тропів, зокрема епітетів, які в сукупності створюють своєрідну поетичну класифікацію рим. За деякими параметрами (за наявністю відхилень від звукової тотожності і якістю таких відхилень, частиномовною належністю компонентів рими, лексико-семантичними, лексико-естетичними, стильовими і рядково-строфічними ознаками) вона співвідносна з науковою класифікацією, та в цілому відмінна від неї за низкою додаткових параметрів, як-от: за особливістю звучання, силою впливу на читача, здатністю підпорядковуватися волі автора, за рівнем його майстерності, емоційним станом поета й емоційним сприйняттям рими, за моделлю стосунків автора і рими, за видами синестетичного відчуття, часом створення рими тощо.

1.5. Особливості художнього осмислення теорії рими

Знання поета про риму втілено насамперед у його римостилі – репертуарі рим (індивідуальному римарії) і способі використання рим (римуванні). Своєрідну можливість для метамовних і метапоетичних висловлювань надає поезія[13]. І. Франко, О. Маковей, М. Рильський,

[13] Представник психологічної школи в німецькій поетиці Р. Мюллер-Фрейєнфельс, класифікуючи психотипи авторів поетичних творів, одним із критеріїв такого поділу бере ступінь наукової обізнаності письменників, зазначаючи, що в давнину поетів поділяли на народних і вчених. Сам дослідник схильний ділити їх на наївних і рефлектуючих, беручи до уваги не формальну репрезентацію знань у творах, а здатність

А. Малишко, Д. Білоус, Т. Масенко, Л. Первомайський, А. Кацнельсон, М. Вінграновський та багато ін. митців ділилися міркуваннями на цю тему в літературно-критичних статтях, нарисах, щоденникових записах, листах, в інтерв'ю та публічних виступах.

Одна з перших спроб зібрати і впорядкувати висловлювання про риму належить російському дослідникові М. Соколову. Матеріал систематизовано за темами: «Головне слово – рима», «Якість рими», «Муки творчості», «Заготовки-рими», «Процес римування», «Значення рими» [*Соколов 1938*: 33–42]. На матеріалі російської мовної критики розглянув уживання терміна ***рима*** О. А. Шунейко; у поле його зору потрапили також поетичні тексти. Дослідник наголосив на тому, що розсування меж матеріалу дослідження за науковий контекст дає ширше уявлення про феномен рими [*Шунейко 1990*: 165]. Проблему рими в поетичному дискурсі розробляв літературознавець І. В. Лучук, зокрема він, застосувавши метод літературознавчого коментування, зосередився на висвітленні питання, як українські поети ставляться до рими [*Лучук 2012 а*: 249–263].

Для виявлення особливостей метамовних / метапоетичних висловлювань про українську риму зіставимо наукові і поетичні тексти, проаналізувавши засоби репрезентації теоретичних положень римології.

Римологічні знання можна поділити на кілька блоків.

1. Протиставлення літературних форм з римою і без рими

Регулярна рима є жанровизначальною: «Досить часто зустрічаються вірші без рим; їх називають ***білими***. Цей термін стосується неримованих віршів у віршових системах, де широко вживається рима» [*Волинський 1967*: 217]. ***Верлібр*** літературознавці визначають як «неримований нерівнонаголошений віршорядок (і вірш як жанр)» [*ЛСД 2007*: 109].

автора до глибокого мисленнєвого процесу: «різниця між наївним і рефлектуючим поетом зумовлена більшою або меншою участю у творчості свідомої художньої думки» [*Мюллер-Фрейенфельс 1923*: 80].

В. Слапчук перетворює хрестоматійну тезу на художній образ: *Твій силует на тлі вікна* / *відсутній, як у* ***верлібрі*** *рима* (Слапчук, 131).

Знання про різні поетичні форми репрезентують у поетичному тексті ТО ***верлібр***, ***вільний вірш***, ***білий вірш***. Поети вживають їх у контексті зіставлення з римованою поезією, створеному лексемами ***рима***, ***римувати***, ***заримований***. «При зачинанні вірша питання про форму вирішується саме собою, – стверджує сучасний поет Д. Штофель. – Це може відбуватися завдяки формулюванню першого рядка (назвемо це «натхненнєвим просвітленням») або ж залежати, і дуже неоднозначно, від емоційного стану, настрою, обраної теми» [*Штофель 2008*: 4]. Питання вибору римованої чи неримованої форми з'являється як ключове перед початківцем або навіть перед досвідченим поетом у момент задуму твору: *поки я ще вигадував – вагався: писати* ***верлібром*** *чи* ***в риму*** (Махно 2011, 56); іноді форма верлібру стає вимушеною, коли поет відчуває брак рим: *Не стало вже сил* ***римувати*** *– пішли кольорові* ***верлібри*** (Баранов 1986, 91).

2. Дефініювання рими, її структура

Риму в теоретичних дослідженнях розглядають поряд із алітерацією та асонансом як один із фонічних / евфонічних засобів, різновид звукопису [*Ткаченко 2003*: 314]; у поетичному контексті ТО ***рима*** вживають поряд із ТО ***асонанс*** і ***алітерація***: ***Асонанси*** *й* ***рими*** / *В нас неповторимі* (Лукаш, 70); *ревнує* ***рима*** / *до білих віршів* / *мене* / *лінивого лютеранця* ***алітерацій*** / *співця співзвуч* (Пасічник 2013, 10).

Рима – «композиційно-звуковий прийом» [*ЛЕ 2007*: 322]. Б. Лепкий називає її одним із ***правил***, ***поетичних мотовил***. Застосовані замість літературознавчої ТО технічні терміни ***правило*** «пристрій, на якому щось розправляють або за допомогою якого щось розрівнюють, вигладжують» та ін. (СУМ VII, 503) і ***мотовило*** «знаряддя, пристосування для змотування пряжі, шовку тощо» та ін. (СУМ IV, 811) підкреслюють іронічне сприймання рими,

якій він протиставляє поезію без тягаря обов'язкових приписів: *Я пишу те, що чую, бачу,* / *Що в серце або в мозок впало* (Лепкий, 415).

Сотні наукових дефініцій української поетичної рими можна звести до її широкого розуміння як «співзвуччя частин різних слів» [*Бандура 1969*: 165] та вужчого – як «співзвуччя в закінченні рядків» [*Волинський 1967*: 213]. Лексеми ***співзвуччя*** / ***співзвучність*** у мові поезії вступають у партитивні, гіпонімо-гіперонімічні та синонімічні відношення з лексемою ***рима*** та іноді заміняють її: *Недолюбленість – якщо вже чесно – це квола стареча грудь* / *Панни (Інни чи іншої) – хто ж відрізнить у* ***співзвуччі****?..* (Осадко, 88).

Співзвучні слова утворюють римову пару – «сукупність двох римованих слів (словесних комплексів), яка поєднує два віршованих рядки або зміцнює ритмічну будову рядка» [*Ковалевський 1965*: 270]. Образне осмислення цього теоретичного положення йде шляхом розширення значення слова ***пара*** та асоціацій з парою людською, лебединою тощо, звідси емоційно забарвлене сприйняття співзвуч, які для поета здаються ***лебединими*** (Бортняк 2008, 129), ***лагідними*** і ***ніжними*** (Базилевський 1978, 81); у поетичному тексті з'являється експресивний синонім лексеми ***рима*** – ***спорідненість незрима*** (Головащенко, 93). Відношення між римовими словами розвиваються на кшталт людських стосунків: *Ти* ***тулишся, римо, до рими,*** / *мов хочеш відвести біду* (Базилевський 1992, 133). Персоніфікованому слову притаманні людські вади й недуги; слова, неспроможні створити поезію, – ***імпотенти-слова*** (Базилевський 1992, 259).

Рима, за визначенням І. Франка, – ***дзвінкі рифмові сплети*** (Франко І, 174). Поезієзнавці пов'язують ***риму*** і ***клаузулу***, оскільки співзвуччя останніх утворюють риму [*Бандура 1969*: 165]. А. Бортняк цю терміносполуку вводить у поетичний текст; емоційне сприймання ТО ***клаузула*** виявляється в несподіваному зіставленні з паронімом ***кляуза***: *Співзвуччя* ***клаузул*** *(не* ***кляуз****),* / *поете, в пошуку лови!* (Бортняк 2006, 32).

Цілком очвидно, що вживання термінів у поетичному тексті підпорядковано створенню образу – основної форми буття знань у художній

картині світу; «створюючи образ, поет <…> будує свою модель бачення світу в цілому й в окремих його явищах, здійснюючи при цьому інтерпретацію нового змісту в рамках старого значення через образне ототожнення» [*Димитренко 2009*: 158].

Особливий тип образної репрезентації знань – художня дефініція (далі – ХД). Дефініція – засіб фіксації та тлумачення значення слова [*Штерн 1998*: 85], це також і сама «операція, призначення якої полягає в уточненні використовуваних термінів» [*Попа 1976*: 9], водночас логічна, лінгвістична і гносеологічна [*Попа 1976*: 176]. Головне призначення дефініції – розкриття суті термінопоняття (за Арістотелем – суті речі; за Т. Гоббсом, Дж. Локком, Дж. Ст. Міллем – суті слова). Дослідники розрізняють наукову дефініцію (яку подають у термінологічних словниках), загальномовну / лексичну / буденну дефініцію (яку подають у загальномовних словниках)[14] і художню (несловникову, індивідуально-суб'єктивну, образно-переносну), або, за визначенням І. В. Лучука, образну, ліричну, грайливу дефініцію [*Лучук 2012 а*: 114, 120, 126].

У найзагальніших рисах вимоги до дефініцій сформулювали А. Арно та П. Ніколь у «Логіці, або Мистецтві мислити» (1662): універсальність (спроможність охопити весь означуваний об'єкт), відмінність (відображення характерних властивостей саме означуваного об'єкта), ясність [*Попа 1976*: 49]. Сучасні теоретики окреслюють низку правил: 1) визначення має бути сумірним із поняттям (потрібно вказувати лише на істотні ознаки предмета); 2) визначення повинно бути чітким і ясним; 3) визначення не повинно створювати кола; 4) за можливості, визначення не повинно бути негативним (слід називати наявні, а не відсутні ознаки предмета) [*Іващенко 2006*: 128].

[14] Науковці вважають, що дефініції не є всеохопною характеристикою предмета [*Кияк 1989*: 22]. Як зазначив О. С. Герд, у спеціальній енциклопедії може міститися відносно повний опис змісту поняття, однак такий опис не може бути визнаний дефініцією [*Герд 1980*: 7]. Термінологічні ж словники містять дефініції, які, однак, не передають увесь зміст поняття; тлумачні словники, відображаючи буденну картину світу, містять «повсякденне» поняття [*Герд 1980*: 8]. С. Д. Кацнельсон розрізняв «формальне поняття» (необхідний мінімум розрізнювальних ознак для розпізнавання предмета позначення) і «змістовне поняття» (усі ознаки, властивості предмета та його зв'язки з іншими предметами), перше з них передається в тлумачному словнику, друге – в енциклопедичному [*С. Кацнельсон 1965*: 18]. Образно кажучи, «словники – це про слова, енциклопедії – це про речі» [*Лендау 2012*: 21].

Створюючи ХД, поет не зобов'язаний дотримуватися загальнонаукових вимог; ХД – визначення, що ґрунтується на співвіднесенні означуваного поняття з іншим, пов'язаним із ним на основі подібності, суміжності чи наявності асоціативного зв'язку. Це результат творчого процесу, що відображає індивідуальне, суб'єктивне сприймання дійсності, як-от: *Мова – дар безцінний* (Бортняк 2006, 41); *Слово – свічадо* (Бедрик, 78); *Строфи – формули екстази* (Антонич 2009, 170). ХД означують поняття не лише через індивідуально дібрані автором мовні засоби, вони виражають посутньо різні художні поняття, звідси можливість існування стількох дефініцій, скільки існує індивідуально-авторських картин світу, пор.: ***Поезія*** *– це завжди неповторність,* / *якийсь безсмертний дотик до душі* (Костенко 1989, 138); ***Поезія*** *– раптовий вітер.* / ***Поезія*** *– шляхетна гра* (Гаврилів, 27); ***Поезія*** *– це правда про те, що було* / *Або могло бути* (Осадчук 2002, 107); ***Поезія*** *– це праця зрима,* / *Це думки смілої весна* (Рильський IV, 44); ***Поезія*** *– це діло совісне* (Малишко VI, 7); ***Поезія*** *– свобода серця* (Світличний, 54); ***Поезія*** *– це сплачення боргів* (Бортняк 1988, 64); ***Поезія*** *– та ж риболовля* (Базилевський 2004, 140); ***поезія*** *це писанка* / *подана до столу у Святвечір* (Струцюк 2009 I, 85). ХД розкриває нові, невідомі досі мовній спільноті ознаки та зв'язки означуваного об'єкта. Вона, на противагу науковій, ґрунтується переважно на основі другорядних ознак, напр., у визначенні ***рима*** *– стать слабка* (Цушко 2004, 113) відбувається зближення понять «рима» і «жінка», що ґрунтується на другорядних ознаках рими як об'єкта опису: 1) риму добирають подібно до того, як чоловік обирає жінку – ***слабку стать***; 2) ТО ***рима*** за формальними ознаками належить до жіночого роду.

У зв'язку з тим, що ХД є конструктами авторської картини світу, в інших картинах світу вони стають незворотними [*Грузберг 2004 http*], тобто дефінієнс (definiens «визначення») не може бути дефінієндумом (definiendum «визначуване»). Процедура визначення полягає в доборі до імені синонімічної дескрипції [*Попа 1976*: 80], тобто термін і його дефініція є взаємозамінними завдяки конвенційності вираження поняття саме цим терміном – у цьому

полягає ще одна відмінність між науковою і загальномовною дефініцією, з одного боку, та художньою – з другого. Між лексемою і визначенням є синонімічні відношення на мовному рівні, тоді як між лексемою і ХД є тільки контекстні синонімічні відношення. Як правило, художню дефініцію мають тільки ті термінопоняття, які репрезентують сукупність знань, що є в сучасному суспільстві загальнообов'язковими, інакше ХД не мала б сенсу.

Дефініювання термінопоняття «рима» в поетичному тексті відбувається метафорично, на основі подібності до об'єктів, що також мають а) цінність або б) важливе значення: а) *Рима – <…>* / ***В золотій оздобі рубін зі скарбниці мови***, / ***Гострий булат у кольчугу прози***, / ***Свіча, оповита морозом*** (Княжич, 12); б) *Рими* – ***відмички срібні*** (Башкирова, 104); *Рима* – ***поезії ключ скрипковий*** (Княжич, 12). Суттєвість рими, її насущну необхідність для поета передає ХД *Римо, ти* – ***жито*** (Мойсієнко 1999, 35). Позитивно-оцінною є ХД у формі порівняння *рими* – ***пружна тятива***, ужита в контексті з антонімічним порівнянням, що виражає вкрай негативну оцінку: *рими,* ***як дроти повислі*** (Білоус 2010, 732). Це, по суті, визначення якісно різних рим, точність визначення досягнуто наявністю або відсутністю семи 'пружність'.

Негативну оцінку рими виражає ХД ***намисто папуаське*** завдяки метафоричному перенесенню семи донорської зони 'маловартісність': *Не залишай* / *самих собі на глум* / *із брязкальцями рим* – ***намистом папуаським*** (Гужва 2007, 116).

Особливості творчого процесу (муки творчості, болісний пошук рими) зумовлюють метонімічні дефініції: *Рифми* [рими]***, дочки безсонних ночей****, покидають мене* (Леся Українка І, 157); *Хай, мовляв,* / *Всі читатимуть* / *Та й прибиратимуть* / *Риму –* / ***Зануду незриму*** (Чередниченко 2005, 6). Остання ХД має іронічний характер. Отже, особливістю ХД є їхня емоційна забарвленість.

Типова позиція лексеми ***рима*** в ролі дефінієндума ХД, значно рідше трапляється її вживання в пояснювальній частині: *Поет у хвилях спраглого*

гольфстриму / *шукає* ***рибку золоту*** – *натхненну* ***риму*** (Цушко 2010, 19); *зорі – це вузлики,* ***зорі*** *– це* ***рими****…* (Руденко 2004, 295).

3. Види рим

Уживання ТО на позначення видів рим у поетичному тексті має певні особливості: спорадичність (одні терміни більш поширені, ніж інші; вони не становлять системи в поетичній мові автора), недиференційованість значення, уживання у складі тропів і фігур, подвійна актуалізація, використання синонімів і перифразів на позначення термінопонять.

З-поміж рим поети вирізняють групу ***консонансів*** / ***дисонансів***: *серце вже втратило ритм* / *і не зазнає* / ***консонансу рими*** (Маланюк, 603); *Що я пишу?* ***Дисонанси****…* / *Я утрачу всякі шанси –* / *Скажуть люди: «Атеїст!»* / *Та беріть се з тої норми:* / ***Рими*** *бракло там для форми –* / *Потерпів за форму зміст* (Пачовський, 293).

ТО ***жіночі*** / ***чоловічі Р*** в поетичній картині світу співвідносяться з жіночою і чоловічою статтю, звідси епітет ***різностатеві слова*** / ***вірші***: *слів метушливі тіла,* / ***різностатеві****, як вірші* (Неборак 2005, 19).

У літературознавчих колах існує негативна стереотипна оцінка естетичної вартості ***дієслівної рими***, І. Кошелівець назвав будь-яку риму цього типу банальною [*Кошелівець 1954*: 81]. «Дієслівна рима вважається найпростішою», – зауважила Н. Г. Сидяченко, пояснюючи це тим, що майже половина слів в українській мові належить до категорії дієслів, які мають чітку парадигму [*Сидяченко 1985*: 79]. Загальноприйняту думку намагався спростувати В. Баранов у «Баладі на захист дієслівної рими» – ***архаїчної, старої, простої, зневаженої*** (Баранов 1986, 99–101), яка, проте, посідає почесне місце в літературі завдяки творцям народних пісень і дум та поетам-класикам.

Означення ***дзвінка рима*** в поетичному тексті в одних випадках виступає як епітет, що характеризує риму в плані її сприйняття на слух, в інших – дає підстави вбачати актуалізацію як термінологічного, так і художнього значення:

Ну що ж, поете безіменних мрій? / *В твоїй чернетці пишних віршів рій* / ***дзвінкими римами*** *впиває, як вино* (Антонич 1967, 182). Приховану ознаку дзвінкості містять метафоричні епітети ***ковані*** (Малишко V, 104), ***залізні рими*** (Павличко I, 439) і навіть ***іржава рима*** (Осадчук 2002, 76).

Різновидом рим за графічно-акустичною ознакою є ***графічна рима***, ***рима «для ока»*** – «літерна ідентичність римових компонентів» [*STL 2008*: 488], проте типова рима силабо-тонічної поезії є звуковим явищем [*ЛЕ 2007*: 322] – поет блукає ***тунелями споріднених звуків*** (Лазуткін 2005, 48), однак рима отримує матеріальне, буквене втілення. Отже, з'являються підстави для оксиморонних з погляду сучасних версифікаційних реалій словосполук ***римувати літери*** і ***перемацати сув'язі літер***: *І хтось модерністю виблискує.* / *І хтось* ***римує*** *гарно* ***літери***. / *А я спішу сказати гаряче!* / *А я горю вогнями пристрасті!* (Чубач 1993, 88); *Важко дихає слово, до вірша йдучи,* / *Заблукавши в жаргонах дрімучих.* / *Добираєш, знаходиш його врешті-решт,* / ***Перемацавши сув'язі літер*** (В. Соловей, 77). Написане слово має звучати – це цілісне ***звукослово***: *І страшно розімкнути браму вуст,* / *у* ***звукослові*** *пережити вдруге* (Базилевський 1988, 82).

4. Функції рими

Головні ознаки класичної поезії – наявність ритму й рими, поетичний текст, згідно з метафорою молодомузівця П. Карманського, це ***тіло ритму й римів*** (Карманський 1991, 70).

«Рима надає віршованій мові більшої мелодійності і підкреслює закінчення рядка, чим посилює ритм», – так визначає ритмотворчу роль рими підручник з літературознавства [*Бандура 1969*: 166]. *У ній – ударна сила слова,* / *що ритм посилює і зміст.* / *Вона – строфи лунка основа,* / *а не пришийкобиліхвіст.* / *Вона і тішиться, і плаче –* / *в таємних згуках, мовби ліс*, – емоційно стверджує поет (Бортняк 2006, 32).

Рима – головний чинник строфотворення у вірші [*ЛЕ 2007*: 323]. *І впевнено, з опори рими,* / *Ось вірш, як стріл, необоримий –* / *Зростає аркою*

рядка, – пише Є. Маланюк; його улюблена метафора – ***перевесла рим*** (Маланюк, 72, 76, 114), що скріплюють строфи.

На естетичну функцію як на головну вказують теоретичні праці з римології [*ЛЕ 2007*: 322], рими – ***ткані видимих одеж*** (Хворост, 8). Виражальні, експресивні можливості рим підкреслював В. А. Чабаненко [*Чабаненко 1984*: 42, 54]. Рими, відповідно до відчуттів поета, ***невгамовні, наснажені, віщі*** (Шпирко, 14).

5. Рими в поетичній практиці

Виникнення творчого задуму, який передує написанню будь-якого твору, зокрема й римованого, вважають аксіомою. Задум має змістову визначеність, невіршову форму та за сприятливих умов може бути втілений у вірші. Сам же процес утворення кінцевої поетичної рими уможливлюють дві умови: якщо в кількох рядках є хоча б по одному слову-римоніму і якщо вони, не порушуючи ритму, можуть бути відсунуті в кінцево-рядкову позицію. Дослідники творчого феномену стверджують, що поетичні засоби дають поетові змогу втілити в римах будь-який задум [*Островский 1969*: 282–287].

За спостереженням самих поетів, «рима наче допомагає писати, веде за собою віражі думки й кульбіти стилістики» [*Лучук 2012 а*: 249]; *Куди й задля чого тебе вестимуть рими?* – запитує М. Стріха (Стріха, 41). У римовій позиції рідко опиняються випадкові, малозначні слова: *На край життя, похилий край рядка* / *вся гіркота, вся самота стікає* (Жиленко, 337).

Індивідуальний досвід поетів позначається й на розумінні ролі рими у вірші. З одного боку, А. Бортняк стверджує її безумовну необхідність, парономастично переосмислюючи крилаті слова ***всі шляхи ведуть до Риму***: *Як і належить піліґриму,* / *живу за приписом старим,* / *що* ***всі шляхи ведуть до Риму,*** / ***але в поезії – до рим*** (Бортняк 2006, 32). З другого боку, є чимало протилежних тверджень, що рими – лише допоміжний прийом у поетичному тексті: *Римує кожен, як уміє,* / *Та й* ***суть не у доборі рим****…* (Рильський IV, 356); ***Поезія – не в римі****, не в рядках.* / *Зачаєна цнотливо за словами,* / *вона – в*

повітрі, всюди поміж нами: / *і в скрипці, і в натруджених руках* (Цушко 2013 а, 74).

Знання про практичні можливості рими поет здобуває шляхом внутрішньої інтроспекції, з власного досвіду. Кожен митець має свій сценарій творчості: *Дивлюсь у віконце вагонне,* / ***непевно відшукую риму.*** / *Ідуть коробейники цугом* / *і лементом – з думки збивають.* / *– Сусіде, тихіше – будь другом!* / *Мене вдома з віршем чекають.* / *Пейзаж в сивих сутінках гасне* / *і вже надихати не зможе…* / *Чиєсь запитання невчасне –* / *ну, що ви за люди, о Боже!..* / *Навпроти вродлива блондинка –* / *а раптом мені щось навіє?* / *Та ні. Ну яка в світі жінка* / *такий плагіат зрозуміє?..* / *Ну що ж – зізнаюся в невдачі* (Цушко 2013 а, 90–91).

Натхнення – непевний, ефемерний стан, коли поет відчуває бажання творити поезію, але не одразу може його реалізувати: *Задовго до березня непоясниму* / *хтось випустив силу з небесних безхать.* / *Іду – переймає і* ***проситься в риму,*** / *але не дає себе точно назвать* (Базилевський 2011, 9).

Іноді процес добору рими відбувається тут і зараз, просто перед очима читача. Автор наводить приклад римопари (риморяду) і вмотивовує її використання новоствореним образом: *Рідне місто.* / *Вінниця як Вінниця.* / *Від чадних заводів до заплав…* / *Вже не раз* ***римована: відмінниця,*** / ***міниться, барвіниться****, мовляв.* / *Слів оцих співзвучних не повторюю.* / *Не мізкую: «віно» чи «вино»?* / *В нескінченну вінницьку історію* / *сам уже прописаний давно* (Бортняк 1987, 102).

Весь сценарій написання вірша поет здатний згорнути в одну метафору, центральним компонентом якої є слово ***рима***: ***душа стражденна схлипує у риму*** (Базилевський 2004 б, 95), ***розмінювать серце на рими*** (Первомайський 1978, 130).

Мова поезії об’єктивує різні види знання, поетичний текст дає можливість не тільки репрезентувати римологічні знання образними засобами, за допомогою епітетів, порівнянь, метафор, метонімії, художніх дефініцій тощо, а й виявити своє ставлення до висловленого. Індивідуальна картина

світу поета є художньою картиною, органічно поєднаною з фрагментами інших картин світу, поетичний текст виникає на основі цієї гармонійної єдності.

Висновки до Розділу 1

Формування поняття рими в науковій картині світу пов'язано з історичними процесами, що відбувалися в європейській версифікаційній системі. Рушієм цих процесів стали фонетичні зміни (утрата голосними довготи), які й спричинили перехід від квантитативного віршування до квалітативного.

Вітчизняна літературознавча терміносистема вже в XVI–XVII ст. була досить розвиненою; на позначення рими в писемних джерелах зафіксовано латинські терміни *similis terminatio, cadentia* та староукраїнські відповідники останнього *каденцѣя* / *катенция*. Термін *рима (рими)* тексти засвідчують із 1586 р. у формах *рымы, рvѳмы, рытмъ, ривѳма, рихтма, рыхвтма, рифма, ритма, рима, рим*.

У XX ст. для позначення понять римології на основі терміна *рима* виникло розгалужене гніздо термінів, загальновживаних слів і авторських новотворів, активно поповнюване і до сьогодні: *рима-алітерація, рима-ідеологема, рима-ідіологема, рима-кліше, рима-образ, рима-паронім, римема, римонім, римологія, римографія, римограф, римографічний, римокомпонент, римоздатний, римоздатність, заримований, заримованість; безрим'я, безримник, одноримки* тощо.

Поняття рими в науковій картині світу сформовано її багатогранним теоретичним осмисленням, насамперед літературознавчим, а згодом і лінгвістичним. Ретроспектива дефініювання рими дає підстави для виокремлення в українській римології кількох етапів: 1) кінець XVI–XVIII ст.; 2) XIX – початок XX ст.; 3) 20-ті рр. – середина XX ст.; 4) друга половина XX ст.; 5) початок XXI ст.

Визначення рими в староукраїнський період розвитку мови (кінець XVI–XVIII ст.) пов'язано з «Граматикою словенською» Л. Зизанія, який ототожнював риму з ритмом та визначав її як кількість, і викладом теорії силабічної рими М. Довгалевського, Г. Кониського, Ф. Квєтницького та ін.

учених у навчальних курсах поетики. Теоретики рими брали на себе нормалізаторські функції, даючи поради щодо дозволеності або ж небажаності тих чи тих звукосполук (а точніше їх буквених позначень). Римою вважали бездоганний збіг одного, двох чи трьох складів у віршових закінченнях.

Подальше формування римової теорії відбувалося на різних теренах України неоднаковими темпами і на дещо відмінних засадах. З одного боку, упродовж XIX ст. мав місце вплив російської римологічної думки (О. П. Павловський, Я. І. Щоголів та ін.), з другого – тривала розбудова національної теорії рими та відповідної терміносистеми (найактивніше наприкінці XIX – на поч. XX ст.) за сприяння, зокрема, «Записок Наукового товариства імені Шевченка», граматики О. М. Огоновського та С. Й. Смаль-Стоцького і Т. Ґартнера.

Становлення української римології та викінчення на національних засадах основи її терміносистеми, що відповідала рівню тогочасної римологічної думки, припало на 20-ті рр. XX ст. Тоді ж було сформовано і класичну теорію російської рими В. М. Жирмунського, яка згодом виявила свою експансію на українському ґрунті (визначення рими Н. Д. Тарасенко, П. К. Волинського, Н. Г. Сидяченко, В. М. Лесина, Н. В. Костенко та ін.). На увагу заслуговують функціональні визначення рими В. В. Ковалевського (як звукового повтору композиційного значення) та І. В. Качуровського (застосування гомоеотелевтону в широкому спектрі функцій), лінгвістичне структурно-фонетичне – І. Г. Чередниченка (як фонетичного зближення слів), функціонально-стильове – К. С. Серажим (як звукової епіфори) і комплексне лінгвістичне визначення С. М. Діброви (як суголосу морфем і окремих звуків). Широкий спектр найновіших дефініцій рими ґрунтується на встановленні генези і статусу рими, зокрема мовного. Українська зарубіжна римологія засвідчує розмаїття концепцій рими кінця XIX–XX ст.

Наукові визначення рими переважно відповідають дефініційній моделі з найближчим родовим поняттям: *повтор, епіфора; співзвучність, співзвуччя, співзвучання, рівнозвучність, однозвучність, суголосся, суголос, звучання;*

подібність, узгодженість, відповідність, зближення, збіг; закінчення, кінець; словá, пара, одиниця; парність; послідовність. Зафіксовано також операційні дефініції, як-от: *композиційно-звуковий прийом суголосся закінчень, регулярне повторення еквівалентних фонем або груп фонем, звукове ототожнення фонемних комплексів* тощо. У науковій літературі термін *рима* уживають на позначення понять: «кінцево-звукова подібність слів як вияв римотворчих властивостей мови»; «звукова подібність слів віршових рядків»; «стилістичний прийом використання звукової подібності слів у поетичному тексті»; «фонемокомплекс, спільний для кількох римових слів»; «римова пара або ланцюжок».

У художньому тексті лексема *рима* реалізує кілька значень: загальномовне кодифіковане («співзвуччя кінців віршованих рядків»), загальномовне узуальне («пари співзвучних слів»), переносні значення на основі синекдохи («слово, що римується з іншим» і «поетичний текст, поезія»). Також виникає образне значення на основі прозопопеї («примхливе, полохливе створіння»).

Репрезентація знань про риму у віршованому художньому тексті має образну форму та засоби, властиві поетичній мові: метафори, порівняння й епітети. Розуміння рими поет реалізує через проєкцію трьох основних концептосфер: 1) людини і соціуму, 2) природи, 3) артефактів. Поширеними метафоричними моделями є: «самотня людина → рима», «жінка (дівчина) → рима», «дитина → рима», «солдат → рима», «цивільна особа → рима», «біль → рима», «спокуса → рима», «луна → рима», «вода → рима», «хвиля → рима», «піна → рима», «небо → рима», «плід / зерно → рима», «вогонь → рима», «скеля → рима», «птах → рима», «риба → рима», «коштовний камінь → рима», «матеріал → рима», «військове спорядження → рима», «зброя → рима», «музичний інструмент → рима» та ін. У художній картині світу відображено як позитивне, так і вкрай негативне оцінювання рими: з одного боку, її сприймають як засіб гармонізації світу, а з другого – як обмеження творчої свободи. Сукупність авторських епітетів утворює своєрідну художню

класифікацію рим, у якій також є місце для терміноназв видів рим, характерних для наукової картини світу.

Зміст і форми репрезентації римологічних знань у науковій і художній картинах світу доцільно порівнювати за 5 основними параметрами: 1) протиставлення літературних форм з римою і без рими; 2) дефініювання рими, її структура; 3) види рим; 4) функції рим; 5) рими в поетичній практиці.

Образне знання про риму в поетичному тексті втілює художня дефініція – результат творчого процесу, що відображає суб'єктивне, самобутнє її сприймання і відкриває можливості, по-перше, для продукування стількох дефініцій, скільки індивідуально-авторських картин світу існує, а по-друге, для розвитку оказіональної полісемії самої лексеми, а отже, й співіснування кількох і більше художніх дефініцій в одній авторській картині світу.

Результати власних досліджень до Розділу 1 викладено в працях [*Мовчун 2013 а*; *Мовчун 2013 г*; *Мовчун 2013 д*; *Мовчун 2014 б*; *Мовчун 2015 г*; *Мовчун 2015 д*; *Мовчун 2015 з*; *Мовчун 2016 а*; *Мовчун 2016 б*; *Мовчун 2020 а*].

РОЗДІЛ 2
ТИПОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ УКРАЇНСЬКИХ РИМ

2.1. Огляд класифікаційних систем

Типологічне дослідження рим поглиблювалося з розвитком теоретичних знань про співзвучні одиниці, теорія ж, своєю чергою, ставала відгуком на зміни у версифікаційній практиці. Упродовж тривалого часу, аж до 60-х рр. XX ст., за основу класифікаційних систем брали властивості та ознаки рими лише одного її різновиду – поетичної Р, подекуди звертаючи увагу на особливості розмовної Р і народнопоетичної Р. Обмеженість класифікаційних систем у ранніх римологічних працях можна пояснити суворими канонами використання рим, з одного боку, й ігноруванням її типологічних ознак, не підведених під класифікацію із застосуванням відповідних ТО, з другого. Наприклад, для силабічної поезії й початкових етапів силабо-тонічної не мали значення такі ознаки рими, як якість кінцевого звука, ступінь поширеності римопари у віршовій практиці, додаткові стилістичні функції рими тощо, отже, не було й потреби у відповідних ТО. Деканонізація рими спричинила бурхливий розвиток і самої теорії, дослідники намагалися описати й класифікувати всі варіанти відхилень від звукової точності та зафіксувати їх у ТО. Утім, усвідомлення окремішності певного типу рим ще не означало паралельного введення його в класифікаційну систему й позначення відповідним терміном[15]. Урешті-решт, римологія опинилася в ситуації об'єктного розпорошення, перенасичення класифікаційної системи розгалуженими групами рим, що спонукало дослідників шукати релевантних підходів до оптимізації систематики нової розкутої рими. Один із раціональних шляхів розв'язання проблеми запропонував І. Г. Чередниченко, створивши чіткий алгоритм аналізу рим та обмеживши термінологічне

[15] Напр., Ф. М. Колесса описував римування слів з одним коренем та слів, «що безпосередньо наступають по собі», а також випадки, коли рима «розтягається», не використовуючи відповідних ТО [*Ф. Колесса 1906 3*: 87; *Ф. Колесса 1920*: 9; *Ф. Колесса 1906 5*: 67].

позначення всіх можливих комбінацій співзвучних елементів завдяки термінологічному протиставленню тотожної і співзвучної рим [*Чередниченко 1962*: 219–250].

На певному етапі осмислення версифікаційних законів необхідність класифікації рим була зумовлена логікою викладу в теоретико-практичних дослідженнях римування в курсах піїтики (пізніше – поетики і граматики) і потребою систематизації матеріалу в римаріях. Поетика М. Довгалевського (1736), присвячена силабічній системі віршування, рекомендувала лише один вид рим (з однаковим голосним у передостанньому складі і з наголосом на цьому складі) [*Довгалевський 1973*: 48], «Правила піїтичні» Аполлоса (А. Д. Байбакова) (1774) уже описували силабо-тонічну версифікацію і систематизували рими за трьома параметрами: точністю, місцем наголосу і способом поєднання у строфі [*Правила… 1790*: 8].

Зароджувалися оригінальні авторські класифікаційні системи. Укладач праці «Рифмальный лексикон, или словено-российского витийства словарь…» (1800) І. Тодорський поділив усі рими на 1) прямі, непрямі і прикладні; 2) чисті і нечисті [*Царькова 1983*: 134].

Уже в перших теоретичних працях спостерігалася варіантність, одночасне паралельне вживання кількох ТО на позначення одного й того ж виду рим як наслідок взорування німецьких, французьких термінів, а також уживання інтернаціоналізмів на грецькій і латинській основі та паралельного творення власних ТО: ***односложная Р, двухсложная Р, трехсложная Р*** і ***тупая Р, простая Р, скользкая Р*** [*Кантемир 1956*: 410]; ***односложная Р, двусложная Р, трисложная Р*** і ***мужеская Р, женская Р, обоюдная Р, дактилическая Р***[16] [*Тредиаковский 1963*: 431, 446, 448]. Процес активного національного термінотворення кінця XIX – першої третини XX ст. також не оминула синонімія ТО, пор.: ***докладні Р*** / ***чисті Р*** [*Ф. Колесса 1938*: 24]; ***дзвінчасті Р*** / ***дактилічні Р*** [*Сімович 1919*: 528].

[16] Формування ТС української римології розглядаємо на загальнослов'янському тлі; такий аналіз дає змогу компенсувати лакунарність вітчизняної римології, уводячи потенційні ТО. Потенційні ТО, що є перекладами відповідників з інших мов, подаємо в Додатку Е у квадратних дужках.

У процесі термінотворення неабияку роль відігравали емоційні та оцінні судження [*Крохмальна 2011*: 84], у багатьох ТО первісно була закладена оцінна характеристика звучання: ***точні*** / ***неточні*** / ***приблизні Р, повні*** / ***неповні Р, чисті*** / ***нечисті Р, багаті*** / ***напівбагаті Р.***

Певна частина дослідників висловлює сумніви в можливості побудови римової типології у зв'язку зі значними відмінностями між історичними типами цієї одиниці (так званою новою Р і класичною Р) [*Томашевский 1959 б*: 72]. На заваді стрункій класифікації стоять розбіжності в трактуванні римологічних термінів, а також оцінний характер деяких ТО [*Бельская 1977*: 86]. Про нагальну потребу в новій класифікації рим писала дослідниця віршознавства Г. К. Сидоренко [*Сидоренко 1980*: 12]. Класифікація, на думку О. В. Тимофєєвої, має відображати лінгвальну природу рими, не допускати взаємонакладання ознак, відповідати римовій ієрархії та уникати суб'єктивної оцінності [*Тимофеева 1989*: 7]. Одна з найґрунтовніших для свого часу (20-ті рр. XX ст.) класифікацій, запропонована В. М. Жирмунським, не раз була покритикована через неповноту й суперечливість у певних аспектах. Цілком очевидно, що існує чимало проблем, зокрема встановлення точних класифікаційних критеріїв, уточнення класифікації рим та усунення термінологічної варіативності на позначення видів рим.

Параметри класифікації залежать від якості мовного матеріалу, тобто власне мова, її фонологічна й лексична системи, версифікаційні традиції у фольклорі і в літературі, а також літературна парадигма (класика, модерн, постмодерн) визначають опозиції співзвучних слів[17]. Класична шкільна класифікація є найбільш спрощеним і в той же час найбільш укоріненим і популярним варіантом. У другій половині XIX – на поч. XX ст. шкільна класифікація передбачала поділ рим на підставі кількості правобічних голосних (складів), включно з акцентованим (курси поетики

[17] Пор., напр., урахування національної специфіки в дослідженні узбецької поетичної мови, у якій є копулятивна Р, Р туюк, динамічна Р і тонічна Р [*Шарафиддинов 1985*: 10], канонічних форм перської поезії (касиди, газелі, маснаві, дубайті, рубаї, мустазоде), які мають певні норми римування [*Мухаммади 2006*: 12]; явище подвійної Р в уйгурській поезії [*Хамраев 1969*: 152].

М. Г. Мініна (1861), П. Г. Житецького (1898), М. М. Ливанова (1899), Д. М. Овсянико-Куликовського (1908), С. Ю. Гаєвського (1921); граматики О. М. Огоновського (1889), С. Й. Смаль-Стоцького та Ф. Ґартнера (1893) [*Минин 1865*: 48; *Житецкий 1906*: 32; *Ливанов 1899*: 59; *Овсянико-Куликовский 1914*: 111; *Гаєвський 1924*: 27; *Смаль-Стоцький, Ґартнер 1914*: 172]). Деякі посібники подавали занадто спрощену класифікацію, розрізняючи лише ***мужеський*** і ***женський рим*** [*Огоновський 1889*: 279]. Починаючи з 20–30-х рр. XX ст. класична систематизація рим уже враховувала кілька параметрів: кількісно-складовий, фонологічний і строфічний [*Сімович 1919*: 528–529; *Домбровський 1923*: 78–79; *Якубський 2007*: 154–160]. У цей період ґрунтовні праці В. Я. Брюсова, О. М. Бріка та В. М. Жирмунського розширили теоретичну базу римології, збагативши її детальним аналізом актуального для поетичної мови римового ресурсу. Остаточно закріпилися три названі вище класифікаційні параметри (щоправда, не було усунуто і навіть навпаки – різкіше виявилося різне розуміння багатьох одиниць), до яких було додано лексичний і граматичний [*Жирмунский 1923*: 21–99].

Огляд наукової, науково-навчальної та довідкової літератури підтверджує закріплення в слов'янській римології 5 ключових класифікаційних параметрів, які найповніше охоплюють поетичні рими:

- за місцем наголосу, що визначає ритміко-метричні, складові характеристики співзвучної частини римованих слів;
- за фонологічною відповідністю співзвучних частин, що визначає їх кількісну і якісну структуру;
- за граматичними ознаками римованих слів (частиномовною належністю, граматичною формою, морфемною будовою);
- за лексико-семантичними ознаками (парадигматичними відношеннями між словами, оригінальністю римопари, кількістю слів);
- за рядково-строфічними ознаками (місцем у рядку та способом розміщення у строфі).

Цілком очевидно, що ці параметри, крім останнього, застосовні до рими й поза поетичним текстом.

Відповідно визначають основні «класичні» опозиції, яким відповідають «класичні» ТО:

- чоловіча / жіноча / дактилічна / гіпердактилічна Р;
- точна / неточна / приблизна Р; бідна / багата / глибока Р; відкрита / закрита Р;
- одногрупна (однорідна / граматична) / різногрупна (різнорідна / неграматична) Р;
- вишукана / банальна Р; омонімічна / тавтологічна Р; проста / складена Р;
- кінцева / початкова / внутрішня Р; суміжна (парна) / перехресна / кільцева (охопна) Р[18].

Інваріантна типологія є основою низки авторських класифікаційних систем, зокрема в російській римології: О. М. Кондратова (типи за ритмічним закінченням, граматичним походженням, ступенем співзвучності, точністю співзвуч, глибиною) [*Кондратов 1963*: 96], Л. І. Тимофєєва (за типом клаузули, розміщенням, точністю, кількістю слів, складовою відповідністю, кількістю звуків) [*Л. Тимофеев 1959*: 304–305], В. Є. Холшевникова (за місцем у вірші, відповідно до клаузули, за звуковою будовою, ступенем відступу від точності, морфологічними ознаками, складом, місцем наголосу) [*Холшевников 1972*: 99], Л. Л. Бєльської (за метричною, фонічною, граматичною, морфологічною, лексичною і графічно-акустичною ознаками, а також за кінцевим звуком та оригінальністю рими) [*Бельская 1977*: 86–91], Б. П. Іванюка (за положенням у вірші та строфі, типом клаузули, кратністю повтору, граматичними ознаками й характером співзвуччя) [*Иванюк 2007*: 202–214]; у білоруській римології В. П. Рагойші (за місцем наголосу, за кількістю і якістю звукових збігів, за точністю) [*Рагойша 2003*: 118–120]; у

[18] Див. напр.: [*Волинський 1967*: 213–217; *Нитченко 1979*: 38-42; *Безпечний 1984*: 165; *Іванишин 2010*: 165; *Ференц 2011*: 195–197]; (ЛЛТ, 179–180; УЛСД, 303) та ін.

польській римології (за складовими, фонологічними, версифікаційними ознаками, за семантичними особливостями) [*STL 2008*: 487–492]; в українській римології: О. М. Бандури (за місцем наголосу, якістю співзвучності, кількістю складів і слів, місцем у рядку, частиномовною належністю) [*Бандура 1969*: 165–166], А. А. Бурячка (за структурною, фонетичною, структурно-складовою, граматичною ознаками, за місцем наголосу) [*Бурячок 1979*: 10–12], І. В. Качуровського (за місцем наголосу, типом складу, місцем у рядку, абсолютним збігом римованих слів, естетичною вартістю, граматичними ознаками, ступенем співзвучності) [*Качуровський 1994 в*: 42–105].

За підрахунками римологів, сучасна поетична рима має не менше 50 диференційних ознак [*В. Тимофеев 2009*: 7], що дає широке поле для наукового осмислення римових типів. Цілком оригінальні підходи до класифікації з'являються з 30-х рр. XX ст., з-поміж них варто згадати концепції:

- М. Соколова, дослідника «нової» рими В. Маяковського. Римовий матеріал у його праці було систематизовано на підставі локалізації співзвучних фонем відносно наголосу і розподілено на 4 групи рим: донаголошені, середньонаголошені, післянаголошені та мішані [*Соколов 1938*: 63]. За кілька десятиліть ідеї М. Соколова знайшли розвиток у концепції Ю. І. Мінералова, який «нові» Р поділив на післянаголошені й переднаголошені із дзеркальними ознаками (напр., жіночі післянаголошені Р vs. жіночі переднаголошені Р).
- С. Ф. Гончаренка, який класифікував іспанські рими за структурно-фонічною, структурно-ритмічною, структурно-позиційною, граматичною і семантичною ознаками [*Гончаренко 1987*: 9–41].
- Н. А. Чертоганової, яка на підставі 7 аспектів (метричного, фонічного, морфологічного, граматичного, лексичного, семантичного і контекстного) виявила 25 типів рими [*Чертоганова 1995*: 3].
- В. П. Тимофєєва, який для лексикографічного опису рими С. Єсеніна розробив стрункy систему параметризації рим, виокремивши 4

головні типи рим (рядково-строфічний, лексико-морфологічний, фонетико-акустичний і семантико-синтаксичний), що, своєю чергою, поділялися на 14 груп, усередині яких виявлялися опозиції на основі диференційних ознак [*В. Тимофеев 2009*: 315–316]. Погляди В. П. Тимофєєва вплинули на римографічну концепцію українського лексикографа І. І. Гурина, який майже цілком застосував її для опису рим українських поетів-класиків, адаптувавши до відповідного римового матеріалу.

- А. О. Ткаченка, концепція якого полягає у виокремленні 4 основних типів: повна (точна), неповна (неточна, приблизна, контурна), багата, бідна Р. Кожен з типів реалізовано в опозиційних видах: глибока / неглибока Р, насичена / ненасичена Р, омонімічна / тавтологічна Р, складена / однослівна Р, рівноскладова / нерівноскладова Р, рівнонаголошена / різнонаголошена Р, різнорідна / однорідна Р, паронімічна (анаграмна, каламбурна) Р, оригінальна / банальна Р, панторима, нарощена / усічена Р, йотована Р, коренева Р, заміщена Р, асонансна / дисонансна Р [*Ткаченко 2003*: 325].

- І. Г. Чередниченка, автора лінгвістичної римової типології, незалежної від літературознавчих концепцій [*Чередниченко 1962*: 218–263]. Усі рими за фонетичним складом співзвучних елементів римових слів він поділяв на два класи: тотожні Р і співзвучні Р; урахування наступного критерію, типу наголосу, давало поділ кожного класу на чоловічі, жіночі, дактилічні і гіпердактилічні Р; далі групи тотожних рим дробилися відповідно до кількості тотожних складів, тотожних звуків і відкритості чи закритості останнього складу. До уваги бралася загальна кількість тотожних складів і фонем, навіть якщо вони виходили за межі традиційного розуміння римоформи (напр., чоловічі трискладово-відкриті п’ятизвучні Р ***дорогі́*** – ***вороги́***, ***моховá*** – ***поховá***; жіночі трискладово-закриті семизвучні Р ***голóдним*** – ***холóдним***, ***почúнок*** – ***відпочúнок***). Класифікуючи співзвучні рими, дослідник

також відмовився від поняття «римоформа»[19] і поділив рими на групи залежно від локалізації варіацій, як-от: співзвучні чоловічі Р з варіаціями в наголошеному складі й перед ним (*змели́ – землі́, заря́д – зоря́*), співзвучні дактилічні Р з варіаціями після наголосу (*зо́рями – топо́лями, пі́снею – пі́зньою*). Особливість співвідношення граматичних форм римових слів лягла в основу поділу рим за діапазоном регулярності; І. Г. Чередниченко запропонував зіставляти не окремі форми, а цілі граматичні парадигми. Залежно від ступеня звукової відповідності в парадигмах рими вважаються регулярними, неповнорегулярними (частково-регулярними та епізодично-регулярними) і нерегулярними. Лексико-граматичний розряд римових слів стає наступним щаблем дроблення груп [*Чередниченко 1966 б*: 18, 20]. Лінгвістичну концепцію І. Г. Чередниченка сприйняли деякі сучасні стилісти (напр., К. С. Серажим), проте більшість лінгвістів і римографів залишилися в руслі класичної літературознавчої концепції рими (автори курсу «Сучасна українська літературна мова. Стилістика» (1973), А. А. Бурячок, П. С. Дудик, С. М. Діброва та ін.).

На виконання конкретних дослідницьких завдань спрямовані спеціальні підходи до рими, що сприяють поглибленню та деталізації лише окремих фрагментів її класифікаційної моделі.

Римографічний опис лексики О. Пушкіна на основі її фонологічної систематизації запропонував ще на початку ХХ ст. славіст Ф. Є. Корш. Три класи рим – чоловічі (односкладові), жіночі (двоскладові), дактилічні (трискладові) – дослідник поділив на групи відповідно до комбінування голосних і приголосних фонем [*Корш 1905*: 6–23]. Рими О. С. Пушкіна в лінгвопоетичному аспекті досліджувала О. В. Тимофєєва, яка здійснила фонетико-акустичну й лексико-морфологічну класифікацію поетичного матеріалу [*Тимофеева 1989*: 6–12].

[19] У наступних працях І. Г. Чередниченко повернувся до термінопоняття «римоформа» [*Чередниченко 1966*: 19].

Славіст Р. Кошутич класифікував російські рими за орфоепічним критерієм, поділивши їх на повні, приблизні, далекі, нелітературні, графічні, усічені, діалектні, літературні, неповні, неточні [*Кошутић 1919*: 480].

Російські рими класифікувала Л. Л. Горелик, запропонувавши 4 типи за граматичними ознаками (граматично близькі Р, граматично далекі Р, рими типу «граматичне зближення», рими типу «граматичне розходження») і 4 типи – за лексичними (лексично близькі Р, лексично віддалені Р, рими типу «лексичне зближення», рими типу «лексичне розходження») [*Горелик 1981*: 6–7]. За співвідношенням написання і звучання римових слів Б. П. Гончаров виокремив графічно-акустичну Р, акустично-графічну Р і акустичну Р [*Гончаров 1973*: 166]. Застосувавши поняття «римова одиниця», Ю. І. Костроміна поділила рими на 4 групи: фонетичні Р, граматичні Р, лексичні Р, синтаксичні Р [*Костромина 2005*: 57]; В. В. Ковалевський розглядав рими відповідно до ритмічних ознак, спираючись на окремі параметри: якість клаузули, кількість складів, охоплених повтором, розміщення складів відносно акцента, кількість наголосів і їх розміщення, звуковий склад повтору, співвідношення «обох ланок римової пари», розміщення у віршовому рядку [*Ковалевський 1965*: 268–269]. У центрі уваги російської дослідниці Н. А. Чертоганової опинилися макаронічні, різномовні Р, які вона класифікувала за трьома параметрами: за походженням римокомпонентів-«інтегрантів» (гомогенні Р, гетерогенні Р), графічним оформленням (асимільовані Р, дисимільовані Р) та функціональною значущістю (метаописові Р, інтертекстуальні Р) [*Чертоганова 1995*: 18].

2.2. Види рим за фонемним складом

2.2.1. Види рим за наявністю відхилень від звукової тотожності[20]

У класичному розумінні точної рими за еталон беруть тотожність «правої» частини слова – фонемокомплекс починаючи від наголошеного голосного разом з усіма голосними і приголосними в незміненій послідовності

[20] Узагальнені класифікаційні відомості про досліджувані види рим див. у Додатку Б.

і сукупності до кінця слова (для відкритої окситонної рими крайня «ліва» фонема, тотожність якої обов'язкова, – опорний приголосний). Цей погляд на еталонність рими висловив Г. А. Шенгелі, вважаючи вартістю рими саме її точність [*Шенгели 1960*: 245]. Попри очевидну зрозумілість поняття точності, існує проте варіантність самих ТО на позначення видів рим, плутанину також вносить різне трактування термінів.

1. ***Точні Р ↔ неточні Р.*** Під ТО ***точна Р*** розуміють повну звукову тотожність частин слів від наголошеного голосного (акцента) до їх кінця [*Холшевников 1972*: 78; *Бурячок 1979*: 10]. Сучасна рима вимагає акустичної тотожності; у попередні епохи точна рима потребувала графічної, а потім графічно-акустичної ідентичності. Отже, «точність співзвучності, необхідної для рими, визначається історично змінною умовністю» [*Гаспаров 2001*: 879-880]. Звідси уточнювальні ТО ***узуально-точна Р*** [*Жирмунский 1923*: 68], ***точна класична Р*** [*А. Кацнельсон 1968*: 90]. У випадках, коли точність зумовлена омонімією в римовій позиції (***омонімічна Р***) або повтором слова (***тавтологічна Р***), деякі дослідники застосовують ТО ***ідентична Р*** (***ідентичний рим***) [*Домбровський 1923*: 79], ***суперточна Р*** (СОР, 9), які, проте, не набули поширення. Рідко вживають і термін ***абсолютна Р*** у значенні «панторима» [*Федотов 1976*: 113], «надзвичайно точна рима» [*І. Костецький 2007 а*: 254].

Рими, у яких є будь-які відхилення від звукової тотожності, називають ***неточними Р.*** У літературознавчих працях на позначення різновиду неточної рими, характерної для фольклору, уживають ТО ***неточна народна Р*** [*А. Кацнельсон 1968*: 90]. Проти ТО ***неточні Р*** виступав В. В. Ковалевський, вважаючи її застарілою і навіть позбавленою реального термінологічного значення, оскільки вона охоплює всі випадки відхилень від точності звучання [*Ковалевський 1965*: 260].

Термінологічна опозиція ***точна Р ↔ неточна Р*** для українських досліджень із сер. XX ст. залишається традиційною [*Бурячок 1979*: 10–11;

Нитченко 1979: 38; *Юриняк 1966*: 66; *Безпечний 1984*: 166-167]; (ЛЛТ, 170–180) та ін.

2. ***Чисті Р ↔ нечисті Р.*** В українському літературознавстві 20-х рр. XX ст., а також у зарубіжній україністиці узвичаєною була опозиція ***чисті Р*** – ***нечисті Р*** [*Сімович 1919*: 529; *Домбровський 1923*: 79; *Кошелівець 1954*: 79].

3. ***Тотожні Р ↔ співзвучні Р.*** У лінгвістичній класифікації І. Г. Чередниченка, а пізніше і К. С. Серажим рими поділено на ***тотожні*** (які передбачають спільність звукового складу римованих частин) і ***співзвучні*** (з відмінністю у звуковому складі римованих частин) [*Чередниченко 1962*: 218; *Серажим 1996*: 28].

4. ***Повні Р ↔ часткові Р.*** Таку термінологічну опозицію використовував мовознавець П. С. Дудик [*Дудик 2005*: 128].

5. ***Точні Р ↔ приблизні Р.*** Цю опозицію показано в сучасних українських літературознавчих довідниках і підручниках із теорії літератури [*Іванишин 2010*: 165; *ЛСД 2007*: 582; *ЛЕ 2007*: 32].

6. ***Точні Р ↔ неточні Р + приблизні Р.*** За такого підходу звукова відмінність компонентів рими не означає автоматичного віднесення рими до категорії неточних. Ураховується також якісна характеристика відхилення, що було обґрунтовано в працях В. Я. Брюсова, В. М. Жирмунського, М. Л. Гаспарова. Такий розподіл залишається найпоширенішим у російському літературознавстві, а під його впливом – і в українському [*Гаспаров 2001*: 878–880; *Даниленко 2003*: 36, 44–45, 52].

За Н. В. Костенко, ***точні Р*** – це «рими з графічно-акустичною тотожністю наголошеного і післянаголошеного звуків <…>, а також рими з незначними відхиленнями, напр. зі співвідносними наголошеними голосними *а-я, и-ї*», ***неточні Р*** – «рими з нетотожними приголосними: *жупані – Украйни, люде – огудять, камень – Оксано*, зокрема жіночі йотовані: *сторукий – муки*», ***приблизні Р –*** «рими з нетотожними післянаголошеними голосними: *діти – в світі, червоне – коні, гаю – немає*» [*Костенко 2013 http*].

7. ***Точні Р ↔ неточні Р ← приблизні Р + асонансні Р (асонанси) + консонансні Р (консонанси / дисонанси)***. На основі описаної вище традиційної класифікації російський дослідник В. П. Тимофєєв у словнику рим С. Єсеніна застосував терміни ***точна Р, неточна Р, приблизна Р, асонантна Р, консонантна Р*** для опису рим за збігом наголошених і післянаголошених звуків [*В. Тимофеев 2009*: 316]. Такого поділу рим за звуковою будовою дотримувався В. Є. Холшевников, розуміючи термін ***неточні Р*** як ширший, а ***приблизні Р, асонанси, дисонанси, усічені, кореневі*** як такі, що позначають звукову нетотожність за ступенем відступу від точної Р [*Холшевников 1972*: 99].

8. ***Точні Р ↔ асонанси + дисонанси + консонанси + півріми = послаблені Р***. Від терміна ***неточні Р*** відмовився В. В. Ковалевський, протиставляючи ***точним Р*** якісні видозміни нетотожних рим [*Ковалевський 1965*: 236, 245, 249, 257].

9. ***Точні Р ↔ асонанси + консонанси***. Такий спрощений варіант схеми В. П. Тимофєєва застосував для словника рим Є. Гребінки український лексикограф І. І. Гурин [*Гурин 1982*: 6].

10. ***Точні Р ↔ неточні Р = неглибокі Р ← приблизні Р + асонанси***. ТО ***неточні Р*** і ***неглибокі Р*** вважала синонімічними Н. Д. Тарасенко, зараховуючи до таких усі приблизні співзвуччя (напр., *вечора – качура*). ТО ***приблизні Р*** виявляється підпорядкованим як позначення виду неточної Р (напр., *невпинно – громадянина*) та одного порядку з ТО ***асонанси*** (напр., *красива – невгасима*) [*Тарасенко 1959*: 115].

11. ***Точні Р ↔ неповні Р + приблизні Р***. Точним римам Д. Загул протиставив два різновиди рим: ***неповні Р*** (напр., *брала – брата*) і ***приблизні Р*** (напр., *цвіт – спить*) [*Загул 1923*: 139].

12. ***Точні Р ↔ приблизні Р = неповні Р = нечисті Р***. У літературно-критичних працях Д. І. Чижевського ТО ***приблизні Р, неповні Р і нечисті Р*** ужито як синоніми, причому вчений бере їх у лапки, указуючи на образність термінопозначень [*Чижевський 2003*: 202].

13. ***Точні Р = повні Р ↔ неточні Р = неповні Р*** (= ***приблизні Р***). Білоруський літературознавець В. П. Рагойша вважає, з одного боку, синонімічними ТО ***неточні Р, неповні Р, приблизні Р***, з другого, – ***точні Р, повні Р*** [*Рагойша 2003*: 118]. ***Точні Р*** протиставлено ***неповним Р*** у літературознавчому словнику за ред. Л. І. Тимофєєва (КСЛТ, 119). У сучасному російському літературознавстві і римографії науковці також схильні до ТО ***точні Р*** (***повні Р***) і ***неточні Р*** (***неповні Р***) (ССРРЯ, 858). Цими термінами послуговується й автор українського підручника з літературознавства П. В. Білоус [*Білоус 2011*: 187–188].

14. ***Точні Р = глибокі Р ↔ неточні Р = неглибокі Р.*** Іноді точність рими співвідноситься з її глибиною, як-от в українському підручнику з версифікації [*Семенюк, Гуляк, Бондарева 2008*: 135].

15. ***Точні Р = повні Р = правильні Р = достатні Р = звичайні Р ↔ неточні Р = приблизні Р = неповні Р = недостатні Р = римоїди = апокоповані Р.*** Найширші синонімічні ряди ТО на позначення видів рим за наявністю / відсутністю відхилення від звукової тотожності подав у багатомовному термінологічному словнику А. В. Іванов (СФМТ, 644–645, 661). Ця традиція йде від невеликого словника «Основна термінологія метрики і поетики» (1969) В. Ф. Бєляєва, у якому зафіксовано рівнозначність термінів ***повні Р, достатні Р, звичайні Р, точні Р*** vs. ***неповні Р, недостатні Р, неточні Р, приблизні Р, римоїди*** (ОТМП, 588–589).

Крім усталених ТО ***неточні Р***, ***приблизні Р*** і менш уживаних ***неповні Р***, ***нечисті Р*** та ін., на позначення неідентичності кінцевих частин римових слів літературознавці використовують термін ***піврими***, який функціонує також у ТС інших мов. Піврими визначають по-різному: 1) як консонанси та асонанси (DLT, 178); 2) як співзвучність частин римоформ без константи (акцента) [*Ковалевський 1965*: 249]. Також найрізноманітніші звукові модифікації неідентичної рими називають ТО ***часткові Р***, ***пararими***, ***римоїди*** (СФМТ, 368, 693), ***послаблені Р*** [*Ковалевський 1965*: 249], ***півточні Р*** [*І. Костецький 2007 б*: 237], ***псевдорими*** [*Онуфриев 2002*: 6].

І. В. Качуровський оперував ТО ***точні Р*** / ***неточні Р*** і ***римоїди*** («співзвуччя голосних, опертих на однакові приголосні, але замкнених різними», напр., *чай – печаль*) [*Качуровський 1994 в*: 105].

Деякі з розглянутих ТО в сучасній науковій мові превалюють (***точні Р*** / ***неточні Р***, ***приблизні Р, асонанси, консонанси*** / ***дисонанси***), проте наявність різних класифікаційних систем спричиняє неусталеність їх уживання. Крім того, ТО можна умовно поділити на літературознавчі і мовознавчі, останні не використовують літературознавці, літературознавчими ж ТО послуговуються обидві категорії фахівців.

2.2.2. Види рим за якістю співзвуччя

Як зазначають дослідники, в основі понять «точна Р» і «неточна Р» лежить суб'єктивність оцінювання ступеня звукової відповідності римових слів [*Гончаров 1973*: 142]. Для уникнення упередженості в сприйнятті рими було запропоновано брати за основу її ***звукову відчутність***, під якою Б. П. Гончаров розумів наявність спільних звуків ліворуч і праворуч від акцента [*Гончаров 1973*: 154]. Отже, йдеться про якість співзвуччя і «звуковартість вірша» [*Качуровський 1994 в*: 72]. Щоправда, мінімальна кількість повторюваних звуків для сприйняття того чи того співзвуччя як рими є, на думку В. В. Ковалевського, ірраціональною величиною [*Ковалевський 1965*: 32]. Оскільки препозитивні голосні і приголосні в традиційній римології не входять до складу римоформи, їхній збіг, за влучним висловом Г. А. Шенгелі, відчувається як «несподіваний подарунок» [*Шенгели 1960*: 245].

Аналізуючи так звану нову Р поч. XX ст., для позначення поширення елемента співзвуччя ліворуч і праворуч від наголошеного голосного дослідники запропонували ТО ***переднаголошені Р, середньонаголошені Р, післянаголошені Р, мішані Р*** [*Соколов 1938*: 63]. Необхідність указувати на поширення звукової подібності ліворуч актуальна і за традиційного розуміння рими як післянаголошеної співзвучності – звідси такі ТО, як ***багата Р, глибока Р, панторима.***

Поняття багатої Р і глибокої Р не має усталеного трактування; це, зокрема, зумовлено полісемією слів: *багатий* – «великий, достатній, повний; розкішний, пишний, дуже гарний; цінний чим-небудь, високоякісний» (СУМ I, 78); *глибокий* – «який має велику глибину; який має велику відстань від краю чого-небудь всередину» (СУМ II, 82). На певну незручність ТО *багата Р* вказують болгарські римологи [*Иванчев, Любенов 1967*: X], проте в тому, що це багатозвучна, багатозвукова рима [*Ковалевський 1965*: 120], «яка характеризується відносно великою кількістю співзвуч» (СЛТ 1971, 40), дослідники майже однозгідні.

1. Багата Р має тотожний опорний приголосний (*глум – тлум*), а в глибокій Р (*хвастуха – чистуха*) тотожні два і більше звуки ліворуч від наголошеного голосного [*Матвеев, Хворостьянова 2011*: 23] або весь переднаголошений склад (*того лиха – Гоголиха*) [*Загул 1923*: 140; *В. Тимофеев 2009*: 294]. Кількість тотожних препозитивних звуків у глибокій Р, на думку О. В. Кудряшової, має бути не менше трьох [*Кудряшова 2011*: 42].

2. Поняття багатої Р пов’язують з її лексико-граматичним розмаїттям. Поняття глибокої Р – з її звучанням [*Качуровський 1994 в*: 95].

3. Багатою Р вважають лише співзвуччя слів, що належать до різних частин мови і мають «повний суголос», тобто багатофонемну кінцеву тотожність [*Загул 1923*: 140].

4. Багатство рими, крім кількісно-фонологічного параметра, залежить від якості тотожних звуків: «наявність у римі голосних відкритих, широких, а також дзвінких приголосних збагачує її» (СЛТ 1971, 40): *свобода – заброда*.

5. Поняття «багата Р» відповідає співзвуччю будь-якої глибини [*ЛСД 2007*: 71].

6. Глибокими вважають рими з післянаголошеною тотожністю, яка охоплює значну кількість звуків, тобто глибока Р – це точна Р (*оса – роса, спробувати – видзьобувати*) [*Тарасенко 1959*: 115; *Семенюк, Гуляк, Бондарева 2008*: 135; *Ференц 2011*: 195; *STL 2008*: 488], а також із поширенням співзвучності ліворуч [*СУЛМ Стил. 1973*: 229; *Серажим 1996*: 19].

7. Поняття багатої Р і глибокої Р ототожнюють і пов'язують із співзвучністю переднаголошеної частини слова [*Л. Тимофеев 1959*: 305]. На думку І. М. Кошелівця, багаті Р повинні мати кілька тотожних приголосних (*риси – кипариси, рить – горить*) [*Кошелівець 1954*: 79].

Традиція розрізняти багаті Р і глибокі Р йде від праць В. Я. Брюсова і В. М. Жирмунського [*Жирмунский 1923*: 67]. Збагаченням рими вважають як повну тотожність переднаголошених приголосних, так і частковий збіг їхніх ознак, як-от у прикладі *кава – ґава*, де *к* – глухий, *ґ* – дзвінкий, але обидва проривні задньоязикові, та розпорошену препозитивну співзвучність (*литовка – лутовка*) [*Шенгели 1960*: 245]. Якщо опорний приголосний в одному слові дзвінкий, а співвідносний з ним у другому глухий, виникає так звана ***подібна Р*** (*дама – Бентама*) [*Холшевников 1974*: 7]. Сучасні українські підручники для вишів переважно використовують опозицію бідна Р ↔ багата Р [*Іванишин 2010*: 165; *Ференц 2011*: 196].

Змішування ТО *багата Р* і *глибока Р* відбулося, очевидно, в процесі переходу римової практики від класичних канонів (тотожність опорного приголосного була не обов'язковою, її кваліфікували як глибину рими, пор. про це: [*Брюсов 1975 VII*: 149]) до канонів нової Р, якій притаманне «лівішання». За термінологією В. Я. Брюсова, багаті Р – це ***соковиті Р,*** різновидом яких є глибокі Р, решта ж належить до ***звичайних Р*** [*Брюсов 1974 III*: 537].

Риму, поширену вглиб слова, О. М. Кондратов називав ***надглибокою Р*** [*Кондратов 1963*: 100]. Значне поширення співзвуччя вглиб рядка, аж до його початку, утворює ***панториму*** (ТТСЛТ, 324; СФМТ, 558; ЛСД, 518), яку А. О. Ткаченко ще називає ***суцільною Р*** [*Ткаченко 2003*: 322]: *розіп'яли Ісуса / розіп'яли і Стуса* (Кузьмич, 15); *Пропади, лиха / Крокодилиха* (Лукаш, 96).

Багату Р ототожнюють із ***дзвінкою Р*** [*Загул 1923*: 140], ***опорною Р*** [*Діброва 2004*: 6]. ТО *опорна Р* має й вужче трактування: так називають лише відкриту окситонну Р з опорним приголосним (КСЛТ, 119).

До бідних Р зараховують:

1) відкриті окситонні Р без опорного приголосного [*Безпечний 1984*: 167; *Діброва 2004*: 6; *Рагойша 2003*: 11]; такі рими (*дуби – води*) С. М. Діброва назвав ***голосними Р*** [*Діброва 2005*: 279];

2) асонансні Р (*брала – брата*), приблизні Р (*цвіт – спить*), флективні (*сіє – мріє*) [*Загул 1923*: 139];

3) рими з м'яким опорним приголосним (*сяду – саду*) [*В. Тимофеев 2009*: 293];

4) рими з незначною кількістю звуків (*стих – всіх*), «часом неприємних для слуху, немузичних, глухих» (СЛТ 1971, 54);

5) рими одноманітні в лексико-граматичному аспекті (*вітамін – бальзамін, алергічний – аналогічний*) (ОТМП, 587).

Визначати риму, бідну у фонологічному аспекті, як ***звичайну Р*** запропонував А. А. Бурячок [*Бурячок 1979*: 11]. ***Достатня Р*** має тільки один опорний звук [*Кошелівець 1954*: 80]. Болгарські дослідники від достатньої Р очікують мінімум збігу кількох центральних фонем [*Иванчев, Любенов 1967*: X]. Готуючи римовий матеріал до лексикографічного опрацювання, В. Є. Холшевников виокремив ***узуально-достатні Р*** – притаманні римостилю О. Пушкіна відкриті окситонні Р з чергуванням м'якого приголосного і *й* (рос. *мою – люблю*) або двох м'яких опорних приголосних (рос. *тебя – меня*) [*Холшевников 1974*: 8]. На позначення достатньої Р використовують також ТО ***мінімальна Р*** [*СУЛМ Стил. 1973*: 229; *Серажим 1996*: 19]. Недостатню Р, зокрема йдеться про відкриту окситонну Р, утворює лише 1 звук – наголошений голосний [*Бурячок 1979*: 11].

Отже, на якість рими впливає також якість кінцевого звука, тобто закритість чи відкритість останнього складу, звідси розрізнення ***відкритих Р*** і ***закритих Р*** [*Гурин 1982*: 6; *Качуровський 1994 в*: 72; *Іванишин 2010*: 165]. Ця ТО стала основою для багатокомпонентних номенів, які запропонував І. Г. Чередниченко, як-от: ***трискладово-відкрита п'ятизвучна Р*** (*мохова – похова*) [*Чередниченко 1962*: 223]; ***трискладово-закрита шестизвучна Р*** (*колосок – голосок*) [*Чередниченко 1962*: 228]. Деякі дослідники, переважно

російські, виокремлюють третій вид – ***пом'якшену Р***, якщо слово має кінцевий *Й* [*Брюсов 1974 III*: 537; *В. Тимофеев 2009*: 298].

Отже, за якістю співзвуччя розрізняємо: відкриту Р і закриту Р; бідну Р, багату Р і глибоку Р, а також панториму; достатню Р і недостатню Р.

2.2.3. Види рим за якістю відхилень від звукової точності

Відступ від точності звучання римових слів полягає в тому, що: 1) не всі звуки в римованій частині слова є ідентичними / співзвучними; 2) межі співзвучного сегмента пересуваються; 3) змінюється порядок відповідних звуків; 4) співзвучність розпорошується, розбавляється додатковими звуками [*STL 2008*: 488]. Відхилення від точності звучання позначають відповідними ТО ***асонансні Р, консонансні Р, нарощені Р, усічені Р, заміщені Р, нерівноскладові Р, переставні Р*** (ЛЕ, 322) або називають рими описово: ***рими з нарощуванням неповторюваних звуків поміж повторюваними*** [*Сидоренко 1980*: 12], ***рими з палаталізованою та непалаталізованою шелестівкою*** [*Чижевський 2003*: 205], ***рими з додатком одної голосівки*** [*Чижевський 2003*: 222] тощо.

Очевидно, що велика кількість фонологічних варіацій римових слів існує без термінологічних позначень утворених ними рим. ТО входили в обіг поступово, у міру поглиблення досліджень неточної рими. Напр., у 20-х рр. XX ст. В. М. Жирмунський виокремлював 4 види неточних Р: ***асонанс*** (невідповідність приголосних за однаковості наголошених голосних), ***консонанс*** (невідповідність наголошених голосних за однаковості приголосних), ***нерівноскладові Р*** (невідповідність кількості складів), ***різнонаголошені Р*** (рос. ***неравноударные Р***) (невідповідність у розміщенні наголосу); решту ж відхилень від звукової тотожності він відносив до «хистких», «неусталених», «перехідних» форм – так званих ***римоїдів*** [*Жирмунский 1923*: 73]. У групі асонансів він розглядав деякі трансформації

приголосних: відсікання кінцевого приголосного (*пори – гриб*[21]), його випадіння (*сонм – молоком*), чергування (*багатир – пил*), переставляння (*торба – кобра*). Нерівноскладові Р виникають, на думку В. М. Жирмунського, унаслідок випадіння складів (*томики – потомки*) або їх відсікання (*початими – мовчати*) [*Жирмунский 1923*: 74–78].

Деякі з цих різновидів згодом отримали термінологічні позначення. Об'єднавши рими за ознаками випадіння і відсікання в одну групу, Д. С. Самойлов виокремив з-поміж неточних ***усічені Р*** (*мосту – поступ*), ***заміщені Р*** (*дід – світ*), ***рими з переміщенням*** (*нам – туман*), ***нерівноскладові Р*** (*лихом – вихором*), ***різнонаголошені Р*** (*новий – терміновий*), ***дисонанси*** (*світ – сват*) [*Самойлов 1973*: 37–49]. Деякі дослідники виокремлюють різновид усіченої Р – ***йотовану Р*** [*Гаспаров 1997 III*: 295; *Діброва 2004*: 7]. Узагальнивши варіації у фонемному складі, М. Л. Гаспаров розподілив рими на ***поповнені Р*** і ***змінені Р*** [*Гаспаров 1991*: 25].

Різна кількість складів у римувальних фонемокомплексах стала основою для поділу рим на ***розпущені Р*** (як-от *праці – нації*) і ***стягнуті Р*** (*зоріє – угорі*) у концепції Г. А. Шенгелі [*Шенгели 1960*: 246]. Прирівнюючи асонанс до рими, учений виокремив кілька його типів: ***початковий*** (*сніг – снів*), ***кінцевий*** (*в тундрі – мудрі*), ***урізаний*** (*вокзал – гроза*), ***дисонанс*** (*кедр – кадр*) [*Шенгели 1960*: 260–261]. Самі ж різновиди неточних рим він визначав через опис розбіжностей: післянаголошених голосних (*лиху – тихо*), глухих і дзвінких приголосних (*риси – ризи*), твердих і м'яких (*редиска – очиська*), а також приголосних, що не вимовляються (*хижацький – сарматський*) [*Шенгели 1960*: 260].

Уникав ТО на позначення різновидів рим за якістю відхилень від звукової точності І. В. Качуровський; класифікуючи неточні рими, він обмежився лаконічним описом їх за ознаками: 1) закриті рими із дзвінким і твердим приголосними (*спливеш – без меж*); 2) закриті рими з твердим і м'яким приголосними (*праліс – доспівались*); 3) закриті і відкриті рими з

[21] Українські приклади тут і далі наші.

різними голосними в останньому складі (*розум – морозам*); 4) рими з відсутнім або додатковим приголосним (*озовись – залийсь*); 5) рими, утворені словами з відкритим і закритим складами (*вогню – багнюк*); 6) рими з переставленими приголосними (*грот – чорт*); 7) рими з подвоєною і неподвоєною приголосною (*на обличчі – двічі*) [*Качуровський 1994 в*: 103–104]. Суттєвіші порушення тотожності І. В. Качуровський відніс до групи ***римоїдів*** [*Качуровський 1994 в*: 105].

Ще ретельнішу типологію неточних рим без використання ТО на їх позначення створив І. Г. Чередниченко. У його розумінні на точність рими впливають як післянаголошені, так і переднаголошені звуки (препозитив рими). Неточні рими, за І. Г. Чередниченком, – ***співзвучні Р***, а саме: співзвучна чоловіча Р з варіаціями в наголошеному складі (*іде – день*), співзвучна чоловіча Р з варіаціями перед наголосом (*псалом – селом*), співзвучна чоловіча Р з варіаціями в наголошеному складі й перед ним (*скребе – хребет*) тощо [*Чередниченко 1962*: 242–250].

З урахуванням ритмічних особливостей римових слів звукову систематику рим здійснив В. В. Ковалевський. Критикуючи термін ***неточна Р***, він узяв за основу поняття «переривність звукового повтору» і поширення звукової подібності у глибину рядка та виокремив ***анафоричні Р*** (*піснею – пізньою*), ***асонанси*** (*золотому – неживого*), ***випадні Р*** (*гарна – дідугана*), ***дисонанси*** (*безумні – не зимні*), ***півріми*** / ***послаблені Р*** (*пропливають – говорить*), ***консонанси*** (*гарне – горне*), ***нарощувані Р*** (*забути – із бухти*), ***псевдоомонімічні Р*** (*де луною – далиною*), ***різнонаголошені Р*** (*ріка – вика*), ***нерівноскладові Р*** (*ти мариш – товаришу*) [*Ковалевський 1965*: 26, 210, 219, 236, 239, 245, 249, 257, 260, 271].

Отже, проблема систематизації рим за якістю відхилення від звукової точності полягає: 1) в існуванні великої кількості модифікацій, охоплених поняттям неточної рими; 2) у тому, що не всі модифікації можна позначити відповідним ТО; 3) у варіантності ТО: ***рознесені Р*** і ***розпорошені Р; нарощені Р*** і ***надбудовні Р***; ***анаграмні Р, переставні Р, рими з переміщенням, рими-***

метатези і ***перевернуті Р***; ***піврими, послаблені Р*** і ***глухі Р; усічені Р, скорочені Р*** і ***апокоповані Р; різнонаголосні Р, різнонаголошені Р*** і ***нерівноударні Р; нерівноскладені Р*** і ***нерівноскладові Р*** тощо.

Забезпечити точність досліджень фонології рими може перехід до формалізованого та описового позначення різновидів нетотожних рим.

2.2.4. Класифікація рим за обсягом співзвучних елементів

Обсяг співзвучних елементів римових слів, створюючи загальне враження від поетичного тексту на емоційному і змістовому рівнях, найбільш однозначний, відчутний і об'єктивний як критерій класифікації рим. За спостереженням літературознавців, окситонні Р «ніби відбивають такт», «передають напруженість», «шмагають, як бичі» [*А. Кацнельсон 1972*: 64, 148, 185]. Синестетичне сприйняття рими дало підставу В. В. Юрченку вжити ТО ***тверді Р*** на позначення окситонних Р і ***м'які Р*** – на позначення парокситонних Р [*Юрченко 1956*: 106–107]. Обсяг співзвучних елементів може бути виміряний кількісно і визначений якісно, проте, незважаючи на чіткість понять на кшталт «рима з наголошеним передостаннім складом» або «співзвучність, яка охоплює два склади», система ТО на їх позначення залишається досі недостатньо впорядкованою.

За висновком М. Л. Гаспарова, у силабічному віршуванні обсяг співзвучних елементів вимірюється складами, а в силабо-тонічному – стопами [*Гаспаров 2001*: 879]. У тому, що «одиницею виміру абсолютного ритмічного значення рими повинна бути та сама одиниця, якою вимірюється і віршований рядок», тобто склад як компонент стопи, переконаний В. В. Ковалевський [*Ковалевський 1965*: 54]. І. В. Качуровський цю групу рим виокремив за метричною структурою [*Качуровський 1994 в*: 43]. Переважна більшість науковців спирається на чинник місця наголосу в словах, що римуються [*Лесин 1985*: 179–180]. В. П. Тимофєєв, усвідомлюючи необхідність урахування лівизни рими, спирався на поняття «римовий склад» і

визначав різновиди рим за місцем наголосу в римових складах [*В. Тимофеев 2009*: 295].

Генетично літературна рима пов'язана з виникненням суголосся в клаузулах. ***Клаузула*** – поняття метричне; у разі прирівнювання ***римоформи*** до клаузули, а рими – до звукової відповідності клаузул, має сенс розгляд рими з метричної точки зору: чоловіча / жіноча / дактилічна клаузула → чоловіча / жіноча / дактилічна Р → чоловіче / жіноче / дактилічне римування → чоловічий / жіночий / дактилічний вірш. Переміщення рими в серединну чи початкову позицію в рядку не впливає на традиційну класифікацію рим за обсягом співзвучних елементів [*Л. Тимофеев 1959*: 304].

Віршознавча терміносистема в період XVI–XVIII ст. формувалася на перетині осмислення трьох версифікаційних систем: метричної, силабічної і силабо-тонічної, унаслідок чого на позначенні видів рими залишили відбиток усі три, зокрема метрична, якій не була притаманна рима, але яка вплинула на осмислення рими через віршові розміри, відомі ще з античних часів.

Східнослов'янська наука віршування зазначеного періоду послуговувалася ТО ***односкладова*** (***гостра***) і ***двоскладова*** (***м'яка***) ***Р*** (ЛЕ, 323), ***тригласна Р*** (рос. ***тригласная рифма***) [*Востоков 1817*: 76]. В. К. Тредіаковський визначав рими як ***односкладові, двоскладові, трискладові***, зауважуючи, що односкладову Р називають ***чоловічою***, а двоскладову – ***жіночою*** [*Тредиаковский 1963*: 435, 446]. А. Д. Кантемир для позначення односкладових Р використовував кальковану ТО ***тупа Р*** (нім. ***stumpf Reim***), трискладових – ***сковзька Р*** (***gleitend Reim***) і двоскладових – ***проста Р*** [*Кантемир 1956*: 410]. М. В. Ломоносов уживав ТО ***чоловічі Р, жіночі Р*** та описову номінацію ***рими, що починаються від третього складу*** (рос. ***от третьего слога начинающиеся***) [*Западов 1969 а*: 61]. Такі терміноназви-кальки поширилися в російському, а за ним і в українському віршознавстві під впливом французької теорії версифікації (з ***rime masculine*** «чоловіча рима» і ***rime féminine*** «жіноча рима»). У французькій мові жіночі клаузули мали слова жіночого роду з наголосом на передостанньому складі, у

XVIII ст. кінцеве ***е*** стало «німим» і назва ***жіноча Р*** втратила живомовне мотивування, але термін на той час уже став широко вживаним.

Підхід до клаузули як до частини віршового рядка зумовив утворення ТО на позначення видів рим за обсягом співзвучних елементів від давньогрецьких основ – назв стоп метричної версифікаційної системи:

1) з наголосом на останньому складі – ***ямбічна Р*** від ***ямб*** (***iambos***) «в античній версифікації триморна стопа з двох (довгий і короткий) складів, у силабо-тонічній системі – двоскладова стопа з наголосом на другому складі» [*ЛСД 2007*: 733];

2) з наголосом на передостанньому складі – ***хореїчна Р*** від ***хорей*** (***choreios***) «в античному віршуванні – триморна двоскладова стопа з першим довгим і другим коротким складами»; «у силабо-тонічній системі – двоскладова стопа, в якій ритмічний акцент припадає на перший склад» [*ЛСД 2007*: 710], рідше ***трохеїчна Р*** від ***трохей*** (***trochaios***) «в античному віршуванні назва хорею» (СІС, 684);

3) з наголосом на третьому від кінця слова (рядка) складі – ***дактилічна Р*** від ***дактиль*** (***daktylos***) «в античній версифікації – стопа на чотири мори з трьох складів, з яких перший – довгий, решта – короткі»; «у силабо-тонічній системі – трискладова стопа з наголосом на першому складі» [*ЛСД 2007*: 178];

4) рими з наголосом на четвертому, п’ятому і шостому від кінця складах – ***гіпердактилічні Р*** [*ЛСД 2007*: 159] / ***зверхдактилічні Р*** [*Юрченко 1956*: 107]: *Широкая, високая* / ***Калина моя,*** / *Не водою до схід сонця* / ***Поливаная*** (Шевченко II, 15); іноді, крім гіпердактилічної Р, виокремлюють риму з наголосом далі, ніж на п’ятому від кінця складі, – ***супергіпердактилічну Р*** (напр., ***вигравіювати*** – ***видресирувати***) [*Діброва 2005*: 278]; риму з наголошеним четвертим від кінця слова (рядка) складом автор посібника з поетичної творчості М. М. Шульговський позначав рідкісною ТО ***пеонічна Р*** [*Шульговский 1914*: 369] – від ***пеон*** (***paian***) «віршова стопа на п’ять мор (чотири склади)» [*ЛСД 2007*: 529].

Названі вище ТО були в паралельному обігу. Наприклад, О. Х. Востоков використовував ТО ***ямбічна Р*** і ***чоловіча Р***, ***хореїчна Р*** і ***жіноча Р*** [*Востоков 1817*: 66–73]; М. М. Шульговський – ***чоловіча Р*** і ***односкладова Р***, ***жіноча Р*** і ***двоскладова Р***, ***дактилічна Р*** і ***трискладова Р***, ***пеонічна Р*** і ***чотирискладова Р*** [*Шульговский 1914*: 369]; Ф. Є. Корш основними варіантами вважав ТО ***чоловіча Р*** і ***жіноча Р***, у дужках зазначав інші назви відповідних рим: ***односкладові Р***, ***двоскладові Р*** і ***трохеїчні Р***, ***трискладові Р*** [*Корш 1905*: 6, 9, 21]; В. К. Тредіаковський, крім ТО на кшталт ***односкладова Р*** і ***чоловіча Р***, використовував конструкції ***хореїчна жіноча Р***, ***ямбічна односкладова Р*** [*Тредиаковский 1963*: 445].

Отже, упродовж XVIII–XIX ст. спостерігалося невпорядковане функціонування ТО на позначення видів рим за обсягом співзвучних елементів, проте очевидну перевагу віддавали термінам ***чоловіча Р***, ***жіноча Р***, ***дактилічна Р***. На поч. XX ст. їх остаточно узаконив у російській філології В. М. Жирмунський; рими з наголосом на четвертому від кінця слова складі і, очевидно, на п’ятому, він відніс до ***гіпердактилічних Р*** [*Жирмунский 1923*: 22]. Розподіл рим на згадані 4 групи і застосування класичних ТО залишається панівним у російській римології й досі. Ці терміни також є усталеними в польському літературознавстві [*Małecky 1863*: 422; *Bem 1899*: 46; *STL 2008*: 487–488].

На західноукраїнських теренах до поч. XX ст. на позначення видів рим за обсягом співзвучних елементів використовували ТО ***мужеський рим*** і ***женський рим*** [*Франко 1983 XXXIX*: 12; *Смаль-Стоцький, Ґартнер 1914*: 172; *Гаєвський 1924*: 27]; ***мужеський*** (***чоловічий***) ***рим*** і ***жіночий рим*** [*Домбровський 1923*: 78]. У національній ТС римології у період її інтенсивного формування (20-ті рр. XX ст.) функціонували паралельно ТО ***односкладова Р*** / ***чоловіча Р***, ***двохскладова Р*** / ***жіноча Р***, ***трьохскладова Р*** / ***дактилічна Р***, ***чотирьохскладова Р*** / ***гіпердактилічна Р*** [*Загул 1923*: 138]; ***мужеський рим*** / ***односкладовий рим***, ***женський рим*** / ***двохскладовий рим***, ***дактилічний рим*** / ***трехскладовий рим*** [*Гаєвський 1924*: 27]. В. Г. Домбровський уживав як

синоніми ТО ***односкладовий*** і ***мужеський*** (***чоловічий***) ***рим***, ***двускладовий*** і ***жіночий рим***, ***трьохскладовий*** і ***дактилічний рим***, ***задактилічний*** і ***покотистий рим*** [*Домбровський 1923*: 78, 79]. Спостерігалися тенденції унормування ТС римології й послідовного вживання ТО ***односкладові Р***, ***двоскладові Р***, ***трьохскладові Р*** [*В. Поліщук 1926*: 54].

У зарубіжній україністиці ХХ ст. можна простежити такі самі тенденції: паралельне використання ТО (напр., у викладі теорії літератури І. Кошелівця зафіксовано по чотири ТО на позначення деяких понять: ***односкладові*** (***глухі***, ***ямбічні***, ***чоловічі***) ***Р***, ***двоскладові*** (***дзвінкі***, ***трохеїчні***, ***жіночі***) *Р*, ***трискладові*** (***багаті***, ***дактилічні***, ***спадні***) ***Р***, ***чотирискладові Р*** [*Кошелівець 1954*: 85]) та послідовне вживання ТО, як-от у працях Д. Нитченка, який розподіляв рими на три традиційні групи, як і в материковій Україні [*Нитченко 1979*: 39].

Новий етап розвитку теорії української римології припав на 60-ті рр. ХХ ст. І. Г. Чередниченко, не відмовляючись від усталених ТО ***чоловіча Р***, ***жіноча Р***, ***дактилічна Р*** і ***гіпердактилічна Р***, до цілісної класифікаційної системи опису рими додав ознаки: 1) кількості складів у тотожних / співзвучних елементах рими; 2) кількості звуків у цих елементах (від ***одно-*** до ***десятизвучної Р***) [*Чередниченко 1962*: 219–250]. Принциповий підхід І. Г. Чередниченка до класифікації рим полягав у відсутності прив'язування співзвучності до клаузули, отже, ТО ***односкладова Р*** і ***чоловіча Р*** не синоніми: чоловіча Р в концепції дослідника буває одно-, дво- і трискладовою. Повну характеристику рим дають термінологічні конструкції на кшталт ***тотожна чоловіча односкладово-відкрита однозвучна Р*** (напр.: *пливе – стереже*) [*Чередниченко 1962*: 219], ***жіноча співзвучна Р з варіаціями в наголошеному складі і перед ним*** (напр.: *скажені – кишені*) [*Чередниченко 1962*: 247].

Римолог В. В. Ковалевський, крім традиційних ***чоловічої Р***, ***жіночої Р***, ***дактилічної Р***, ***гіпердактилічної Р***, розрізняв ***одно-***, ***дво-*** і ***багатоскладову Р*** (***три-***, ***чотири-*** *і* ***п'ятискладову Р***, напр., *виборними – випареними – вивіреними – виміряними*) [*Ковалевський 1965*: 66, 106, 261, 275, 276, 281],

проте з цілком іншим, відмінним від усталеного у філології змістом. Односкладова Р не обов'язково відповідає чоловічій клаузулі (напр., у ланцюжку *срібно-зелених – злотистих – струнколоскових* односкладову риму створює ненаголошений склад, а в парі *надії – Докіє* односкладову риму утворено жіночою клаузулою), двоскладова Р – жіночій Р та ін. За такого підходу кількість складів не відраховують від наголошеного складу, навпаки – місце наголосу враховано у звуковому повторі, у зв'язку з чим дослідник увів поняття ***висхідна Р*** і ***спадна Р.*** Отже, він розрізняв ***двоскладову висхідну Р*** (*столом – чолом, пече – плече*) і ***двоскладову спадну Р*** (*і схилах – на крилах, жорстоку – глибоку*) [*Ковалевський 1965*: 86, 89]. ***Трискладові Р***, на думку В. В. Ковалевського, можуть мати побічний наголос, їх він кваліфікував як ***трискладові двонаголосні висхідні Р*** (*на віку – на вінку, городи – Сковороди*), а ті, що мають один наголос, – ***перехідні трискладові Р*** (*роботи – чоботи*) [*Ковалевський 1965*: 108, 120]. Чотирискладові співзвуччя утворюють ***чотирискладову диподійну*** (***спадну***) ***Р*** (*берегами – батогами*), п'ятискладові – ***п'ятискладову тринаголосну Р*** (*дістає в кого – Достоєвського*) [*Ковалевський 1965*: 129, 135].

Теоретичні напрацювання І. Г. Чередниченка і В. В. Ковалевського були спробами створення класифікації української рими, фонологічно і просодично відмінної від російської, однак традиційний розподіл рим за обсягом співзвучних елементів і відповідне позначення видів рим залишалося в радянський період панівним (підручники Н. Д. Тарасенко, О. М. Бандури, П. К. Волинського та багато ін., наукова і довідкова література, літературно-критичні праці тощо). Замість них І. В. Качуровський запропонував ТО ***окситонна Р, парокситонна Р, пропарокситонна Р*** [*Качуровський 1994 в*: 43]. Терміни утворено від давньогрецької основи: ***oksýtonos*** «слово з наголосом на останньому складі» [*ЛСД 2007*: 506], ***paroksytónōs*** «слово з наголосом на передостанньому складі» [*ЛСД 2007*: 523], ***proparoksytōnós*** «слово або ритмічна група, наголошені на третьому складі від кінця» [*STL 2008*: 439].

У сучасних українських довідниках і посібниках із літературознавства використовують мішану систему ТО: ***окситонні Р*** / ***чоловічі Р***, ***парокситонні Р*** / ***жіночі Р***, ***дактилічні Р*** / ***пропарокситонні Р*** та ***гіпердактилічні Р*** [*Іванишин 2010*: 165; *Ференц 2011*: 195; *ЛЕ 2007*: 322; *ЛСД 2007*: 581–582), іноді фіксують усі варіанти: ***окситонна*** / ***чоловіча*** / ***односкладова Р*** та ін. [*Варенікова, Погорєлова 2013*: 21–22]. Варіантно їх уживають сучасні польські дослідники (SRJS, 5; STL, 487–488). Укладачі болгарського СР віддали перевагу терміноназвам ***односкладова Р – дев'ятискладова Р***, оскільки ці терміни становлять єдину систему та корелюють із відповідними поняттями, тоді як, напр., ТО ***гіпердактилічна Р*** охоплює цілу групу рим з наголосом від четвертого до дев'ятого складів від кінця [*Иванчев, Любенов 1967*: VIII].

Відповідними ТО: ***одно-, дво-, три-, чотири-, п'ятискладова клаузула*** і ***хореїчна Р***, ***ямбічна Р***, ***дактилічна Р***, ***гіпердактилічна Р*** – запропонував розрізняти клаузулу і риму А. О. Ткаченко [*Ткаченко 2003*: 321–322].

Із середини XX ст. на східнослов'янських теренах з'явилися термінологічні словники, які фіксують інтернаціональні ТО і розкривають їхню багатозначність, зумовлену національною специфікою мов і версифікаційних систем. Ця традиція була започаткована перекладеним із французької мови словником лінгвістичних термінів Ж. Марузо, що пояснює ТО ***чоловіча Р*** і ***жіноча Р*** як полісемічні (Марузо, 255).

Широко інтерпретує римологічні терміни словник В. Ф. Бєляєва «Основна термінологія метрики і поетики». Напр., ТО ***чоловіча Р*** і ***жіноча Р***, за довідником, мають по три значення: 1) у силабо-тонічному віршуванні – рима, що ґрунтується на чоловічій / жіночій клаузулі; 2) у традиційному французькому віршуванні – різновид рими, у якій за римованим складом немає німого «е» / є німе «е»; 3) те саме, що ***вокалічна Р*** / ***консонантична Р*** (ОТМП, 592). На позначення одно-, дво-, три- і чотирискладових рим укладач словника фіксує ТО ***моносилабічна Р*** (рима, що складається з одного складу), ***дисилабічна Р*** (рима, що складається з двох складів), ***трисилабічна Р*** (рима,

що складається з трьох складів) (ОТМП, 591), причому ці ТО не синоніми до термінів ***чоловіча Р, жіноча Р*** і ***дактилічна Р.***

Ґрунтовно, з урахуванням варіантів фіксує ТО на позначення видів рим за обсягом співзвучних елементів словник А. В. Іванова: ***чоловіча Р*** / ***односкладова Р*** / ***моносилабічна Р*** (СФМТ, 684), ***жіноча Р*** / ***двоскладова Р*** / ***дисилабічна Р*** / ***бісилабічна Р*** (СФМТ, 657), ***дактилічна Р*** / ***трискладова Р*** / ***трисилабічна Р*** (СФМТ, 703), ***гіпердактилічна Р*** / ***чотирискладова Р*** / ***тетрасилабічна Р*** (СФМТ, 700), ***п'ятискладова Р*** / ***пентасилабічна Р*** (СФМТ, 685).

Загалом у період від XVIII до поч. XXI ст. можна простежити кілька напрямків термінологічної номінації видів рим за обсягом співзвучних елементів:

1) ТО, утворені на слов'янській основі, зокрема ТО з числівниковим компонентом на позначення кількості співзвучних складів (***прості Р, тригласні Р*** та ін.);

2) ТО, кальковані з німецьких термінів (***тупі Р, сковзькі Р***);

3) ТО, кальковані з французьких термінів (***чоловічі Р, жіночі Р***);

4) ТО, утворені від давньогрецьких основ зі значенням віршових стоп (***ямбічні Р, хореїчні Р, трохеїчні Р*** та ін.);

5) національні ТО (***глухі Р, дзвінкі Р, спадні Р, покотисті Р***);

6) ТО, утворені від давньогрецьких основ зі вказівкою на місце наголосу в слові (***окситонні Р, парокситонні Р, пропарокситонні Р***);

7) ТО – інтернаціоналізми, утворені від давньогрецьких і латинських основ на позначення кількості співзвучних складів (***моносилабічні Р, дисилабічні Р, бісилабічні Р*** та ін.).

Протягом усього зазначеного періоду можна спостерегти, що дослідники досить часто використовують змішану систему термінів та вживають варіанти.

Очевидно, в українській римології варто зберегти започатковану І. Г. Чередниченком традицію позначати рими за обсягом охоплених

співзвуччям частин термінами ***односкладова Р, двоскладова Р*** та ін., а за місцем наголосу – термінами, запропонованими І. В. Качуровським: ***окситонна Р, парокситонна Р*** тощо.

2.3. Класифікація рим за графічно-акустичною ознакою

Графічний параметр рими (засоби фіксації, її «фонологічність», кореляція між візуальними і звуковими образами компонентів рими) важливий остільки, оскільки сучасна літературна рима має глибоке книжне коріння. Як зазначала І. В. Арнольд, «відповідаючи один одному в головному, кожен із аналізованих кодів – звуковий і графічний – має свої особливі зв'язки зі змістом, кожен по-своєму взаємодіє з іншими кодами, передаючи зміст» [*Арнольд 1999*: 291].

Фонетичний принцип українського правопису сприяє більш-менш точному відтворенню співзвучності слів на письмі, і в читача переважно не виникає відчуття роздвоєння образу рими, розбіжності між візуальним і акустичним її сприйняттям. Попри, здавалося б, зрозумілість понять «графічний» і «акустичний», у науковій літературі ТО ***графічні Р*** і ***акустичні Р*** дефініюють по-різному; є також і відмінності в класифікації рим за графічно-акустичною ознакою. Наприклад, термінопоняття «графічна Р» амбівалентне, воно охоплює випадки (1) однакового написання й однакового звучання римових сегментів і (2) їх однакового написання, але різного звучання. Питання зіставлення графічної форми слова з його акустичною формою набуває актуальності в контексті сучасної поетичної мови, яка дає підставу стверджувати, що «є сенс розглядати зорову форму <…> як поетичний засіб нарівні з елементами просодії і тропів» [*Луговик 2014*: 33].

Психолінгвістичний аспект питання відповідності між писемною і звуковою мовою докладно дослідив І. О. Бодуен де Куртене, наголосивши, що відношення між мовою й письмом закладено в мовомисленні народу [*Бодуэн де Куртенэ 1912*: 6]; його дослідження продовжив С. І. Бернштейн, який стверджував, що відповідно до вимовно-слухової і писемно-зорової іпостасей

мови існують два типи творчості (графічна і слухова), та описав особливості поетичної манери творців обох типів [*Бернштейн 1927*: 13–19]; паралельно вийшла друком праця Г. О. Винокура «Культура мови» (1925), у якій також порушено питання зв'язку між усною та писемною формами мови. Чимало цінних спостережень з цієї проблематики викладено в колективній праці «Нові тенденції в графеміці та орфографії» (Берлін – Нью-Йорк – Париж, 1986), зокрема про те, що правила орфографії і правила вимови в нормі не віддзеркалюють одне одного [*Kohrt 1986*: 93]. Графічні засоби поетичного тексту були об'єктом досліджень А. Г. Костецького (змістові функції поетичної графіки), Ю. К. Стехіна (графічні засоби актуалізації, виокремлення компонентів лексичної і граматичної системи поетичної мови), І. В. Арнольд (конотація графічних стилістичних засобів), Р. М. Бутова (традиції й інновації графіки поетичного тексту на матеріалі російської поезії XX ст.), Т. В. Гречушникова (структурно-семіотичні характеристики експериментального поетичного тексту). Низка сучасних досліджень розвиває ідеї Т. В. Попової про графодеривацію (напр., про роль креолізованих слів (графіксатів) у сучасній українській поезії писала О. В. Кицан).

Безпосередньо до питання кореляції між акустикою й графікою рими звернувся В. М. Жирмунський. Дослідник розглянув особливості графічного позначення російської рими, зокрема відзначивши, що подібність написання може приховувати несхожість вимови (*Мария – чужия*), несхожість написання – подібність вимови (*капать – лапоть*), а в деяких випадках спостерігається графічна аналогія (слова *бог – рок* римуються, оскільки римуються *мог – рок*) [*Жирмунский 1923*: 108–109]. Три види рим (акустичні, графічно-акустичні, акустично-графічні) розглянув Б. П. Гончаров [*Гончаров 1973*: 153–165]. Зазвичай виокремлюють дві групи:

- ***Акустичні Р*** [*В. Тимофеев 2009*: 290; *Гурин 1982*: 7] / ***рими «для вуха»*** [*STL 2008*: 488] (літерний запис римових слів може не відповідати звучанню): *Стара й дівки залякані, лиш* ***Яця*** */ лице спокійне. Сіли всі. Коваль / горівки, хліба вніс, їдять,* ***гостяться***… (Франко IV, 416); *Що зосталось від*

гордої ***птиці,*** / *від могутніх висот і джерел?* / *Правильніше було б на* ***табличці*** / *написати: «Колишній орел»* (Бортняк 1987, 86).

- ***Графічні[1] Р*** [*В. Тимофеев 2009*: 290; *Гурин 1982*: 7] / ***рими «для очей»*** [*Томашевский 1959 б*: 75] / ***«очні Р»*** [*Томашевский 1959 б*: 72] (співзвучність відображено на письмі): *Тінь чорна стрімко падає* ***униз*** *–* / *то білий голуб так злітає* ***вгору.*** / *Проспект пташиний, сонячний* ***карниз*** / *вінчає строгі лінії* ***собору*** (Костенко 1989, 70). Для позначення суто графічної нетотожності, що не впливає на якість звучання (*священник – хрещеник*), використовують ТО ***графічно неповна Р*** [*Чижевський 2003*: 222].
- ***Графічні[2] Р*** [*Иванчев, Любенов 1967*: V; *Левый 1974*: 304] / ***орфографічні Р*** / ***візуальні Р*** / ***зорові Р*** (СФМТ, 704) / ***рими «для ока»*** [*STL 2008*: 488] / ***рими для очей*** / ***написальні Р*** (СФМТ, 704) (ідентичне графічне позначення римових сегментів не обов'язково відповідає однаковому звучанню): *Ой та хай шумує вишневе* ***винце,*** / *Ой та най росте між молодими* ***сонце*** (Качкан, 48). Графічна Р у цьому значенні відсутня в східнослов'янських мовах [*Николаев 2014*: 15], а якщо й трапляється, то як деструкція рими або як засіб одивнення тексту.

Візуальний образ рими в деяких мовах у певний історичний період настільки важливий, що відсутність відповідності між написанням і вимовою може сприйматися як порушення римової норми[22]. В англійській мові той самий звук на письмі може мати несхожі графічні позначення ([ei] в *mate, eight, lay*) і навпаки – однакове написання відповідає різним звукам ([ʌ] в *glove, dove, above* і [u:] в *move, prove*), а звідси виникає різниця між акустичним і графічним образами рими. Традиційними для англійської поетичної мови є пари слів, що мають різну вимову, – «***eye-rhymes***» («рими для ока»): *door – moor, love – move* [*Левый 1974*: 304]. Дотримання принципу графічної тотожності співзвучних слів може бути пояснено естетичною, зокрема орнаментаційною функцією рими.

[22] В. О. Западов засвідчив системність порушень орфографії в російській літературі XVIII ст. для дотримання канону графічної точності (*рос. нада – рада, чему-та – Анюта*) [*Западов 1969 б*: 30].

Така ж природа підкресленої новизни, почасти деструктивності як естетичної інтенції лежить в основі багатьох графічних прийомів, що віддаляють візуальні образи римових слів один від одного або (рідше) зближають їх за ознакою «неорфографічності». Між римами *три – сестри, З – сестри* і *З – сес3*, попри очевидну акустичну тотожність мовних знаків, існує однак різниця, адже перша рима, точна у фонологічному плані, демонструє нормативне кореспондування між звучанням і літерною фіксацією слова на письмі (подібні випадки повної відповідності ми вважатимемо ***графічно-акустичною Р***), а другу риму виявити можна лише акустично: 1) *Одна на другу позирали* [ворони], / *Неначе* ***три сестри*** *старі* (Шевченко І, 319); 2) *звідки вони вертають, – могила моєї* ***сестри,*** / *але я про це ще не знаю, мені всього лише З* (Буряк, 237). Римовані сегменти слова в третій римопарі тотожні в акустичному і графічному аспектах, особливість полягає в гібридній, креолізованій писемній формі одного з компонентів рими: *Я шукав десь днів зо* ***З*** *–* / *на ві3ні і в* ***сес3*** (Мовчун 2017, 261). Різняться й рими з компонентами *емтеес* і *МТС*: *Не золоті дощі* ***з небес,*** / *А золоті робочі руки* / *Запліднюють лани і луки…* / *І слово ж просте –* ***емтеес!*** (Рильський IV, 67) (графічно-акустична Р); *Не сінце вони смакують,* / *не траву і не* ***овес,*** / *а так ходять, як літають,* / *завертають в* ***МТС*** (Тичина І, 245) (акустична Р). До тези А. Г. Костецького, що писемна форма – інваріант поетичного тексту, а його звукові реалізації – варіанти [*А. Костецкий 1974*: 49], слід, виходячи з контексту сучасної поезії, додати, що писемна форма компонентів поетичного тексту, зокрема рим, також має варіанти.

Візуалізаційні прийоми (інтервал, знаки пунктуації, дефіс тощо) здатні змінити акустично-графічні ознаки рими; якщо ж тотожні знаки використано симетрично в обох римових словах, рими залишаються в межах свого типу. У вірші І. Малковича «Пританцьовування на одній нозі» літерна парцеляція перетворює форму слова на багатоплановий знак, візуалізуючи дію (підстрибування); рими *Іва, а, а, на – ра-а-а-на, Яри, и, и, но – дівчи, и, и, на* належать до акустичних; перша має тотожне літерне позначення, але

використано неоднакові нелітерні знаки, а друга за тотожності використаних знаків має неоднаковий літерний склад римованого сегмента: *Ой розкажи-но,* ***Яри, и, и, но,*** / *(це ніби сповідь моя)* / *– ча-ча –* / *яка полюбе* ***дівчи, и, и, на*** / *такого кретина, як я?* / *– ча! –* / *Яка полюбе* ***Іва, а, а, на****? –* / *на тім'ї – душе, е, вна* / ***ра-а-а-на*** (Малкович 2013, 113).

Ще одна тенденція графічної трансформації слова – анжамбеман (складовий і навіть літерний), що набуває найвибагливіших щодо орфографії форм. Це дієвий прийом перетворення приблизної рими (напр., *весни – зупинить*) на точну: *першої в світі* ***весни*** / *чуєш, не* ***зупини-*** / *ть* (Лазуткін 2012, 79). Так само легко анжамбеманна Р дає змогу римувати слова, які без графічної деформації не належать навіть до римоїдів, напр., *ребра* і *перебудуємося*, причому також у формі графічно точної рими: *умільці брать стрибком паркани* / *питань поставлених на* ***ре-*** / *бра й ми тепер нараз* ***пере-*** / *будуємося от чекай-но* (Гриценко, 58). Отже, поняття «графічна Р» в контексті сучасної поетичної мови набуває ще одного значення: це лише графічна тотожність елементів рими, яку неможливо кваліфікувати ні як графічну Р, ні як акустичну Р.

Цей різновид рими утворює групу ***формально-графічних Р.*** До неї також зараховуємо випадки літерного збігу слів, що не утворюють риму, інакше кажучи графічні перегуки між римовими словами різних римопар, які в тексті можна виявити візуально. Такі зв'язки між автономними римопарами В. С. Баєвський кваліфікував як ***нерівноклаузульні тіньові Р*** [*Баевский 1974*: 11]. *Коли так невгавала колотне****ча,*** / *І консул Кассій рвався згаря****ча,*** / *Немов на лихо, в нім кипіла кров старе****ча,*** / *Й боявся вже сенат, що ось-ось до ме****ча*** / *Пірвуться спорами розжерті городяни* (Франко VII, 549) – між римопарами *колотнеча – стареча* і *згаряча – меча* встановлюється графічний зв'зок завдяки буквосполученню *ча*, таким чином усі чотири слова утворюють формально-графічну Р. *Глибокі тумани. Глибокі сні****г****и.* / *Дорога в напливах підступної кри****г****и.* / *Злились непорушно пласкі бере****г****и* / *ставка у молочній волозі*

*відлиг**и*** (Базилевський 1988, 204) – формально-графічну Р утворюють чотири слова: *сніги – береги* і *криги – відлиги*.

Сучасна поезія надає вагомої ролі графічним засобам поетичного слова, тож цілковиту рацію мав Ф. де Сосюр у тому, що «написане слово так тісно сплітається зі словом усним, чиїм зображенням воно є, що врешті-решт привласнює собі головну роль» [*Сосюр 1998*: 37]. У 90-х рр. минулого століття відбулося не лише відродження, а й бурхливий розвиток візуальної поезії, започаткованої українською бароковою літературою XVII ст. і продовженої футуристами початку XX ст. Суть цього виду мистецтва полягає в тому, що «зовнішня зорова форма поетичного тексту не лише фіксує усну (звукову), а й разом із нею утворює естетичну єдність» [*Луговик 2014*: 33]. У цьому контексті доречно покликатися на думку французької дослідниці Н. Каташ про те, що графема здатна збагатити і підсилити мову [*Catach 1986*: 9].

Паліндром як найпопулярніша форма візіопоезії показав суто графічні потенції мови, відкрив осмислену естетику зворотності візуального знака, матеріалізував за допомогою літер симетрію, яку неможливо виявити у звуковій іпостасі слова, оскільки звучання відбувається в часі, що є незворотним. Слова-паліндроми: *Хижих* / *Мечем* / *Мирим* (Мойсієнко 2016, 192), рядки-паліндроми: *Хата – шум у шатах.* / *Хата – гопака по гатах.* / *Хата – чумакам у чатах.* / *Хата – пракут у Карпатах* (Мойсієнко 2016, 157) можна інтерпретувати як ***дзеркальні анаграмні Р***, що також належать до формально-графічних Р.

Відгомін візуалізації спостерігаємо навіть у «невізуальних», традиційних текстах, у яких використано засоби перекодування словесних знаків (використання латиниці, цифр та інших символів) у найефективнішій для сприймання частині віршового рядка – на місці кінцевої рими. Яскравою ілюстрацією суті цього явища може слугувати макаронічна Р з подвійним ламанням стандарту (російське вкраплення транслітеровано латиницею): *і власне чим вже ти тут* ***зарадиш*** / *лише усміхнешся –* / *коли здійнявши руки* / *вона крикне зранку –* / *privet* ***tovarish*** (Лазуткін 2012, 61). Унаслідок

перекодування виникає абсолютна невідповідність між візуальними образами двох римокомпонентів, що дає підстави зараховувати ці рими до особливого різновиду – ***формально-акустичних Р.*** Знакові засоби творення цього виду рим найрізноманітніші. Зокрема в ролі римокомпонентів уживають:

- літери, що не належать до української абетки: *Де незгода з давніх* ***пор,*** / *Б'ються лиш за «ь» та «****ъ****»* (Франко III, 276); *А мудре Сталіна* ***лице*** / *Всміхається мені з портретів,* / *Він дітям вітаміном* ***С*** / *Із позолочених багетів* (Доріченко, 335);
- слова (переважно варваризми), відтворені неукраїнською графікою: *А з-за стінки тужно плине* / *Бетховена «****Pathetique****»…* / *Так малий до сон-долини* / *Найбільш сходити вже* ***звик*** (Казка, 101); *Кануть тіні* ***ластів'ят*** / *В лонах сірих відер.* / *Буде й вершнику –* ***vivat*** (Скиба, 135);
- слова з крапками на місці пропуску літер (графічний евфемізм): *Слуга не прийде більш сюди. Що хочеш* / *Тепер* [роби] *зо мною, але знай* ***одно***: / *Осягнеш тим не те, про що клопочеш,* / *На себе й на свій [дім] ти наволочиш* / *Одно великеє, всесвітнєє* ***г..но*** (Франко VII, 92); *…Вранці вилізе з торби синій митець* / *Й намалює звуки пунктирною лінією:* / *«Мужики, похмеліться, бо їй-богу* ***п…ць****!»* (Пантюк 2001, 151);
- арабські цифри: *Та якось вже… Усе ж бо до* ***пори,*** / *Не вік же й потурати клятій плоті.* / *Візьму й піду. Та хлопці із «****03****»* / *На першому ж зустрінуть повороті* (Мозолевський 1991, 79); *Обморожені зорі угорі* ***скриготять,*** / *ти ж на самому споді безберегого моря,* / *електричка відходить в* ***22.45*** (Стус I 2, 169);
- римські цифри: *Тоді, як тихо в очереті,* / *Народиться Микола* ***III*** (Ол. Олесь I, 874);
- умовні позначення, символи: *На сцену* / *замікрофонену натхненно* / *наш де Пу-тат і навіть* ***Тат К°*** / *пан Лесь Танюк несе* ***краватку*** (Неборак 2001, 321);
- графічні варіанти: *серце* ***антициклону*** / *б'ється в тобі синкопами* / *я – твій останній* ***кло(у)н*** (Іздрик, 173);

- поєднання кількох чинників: *себе жереш і п'єш* ***себе,*** / *і випромінюєш* ***7-Б*** (Неборак 2001, 322); *листя блискуче виключно як на фікусі в СШ* ***№ 1*** / *що біля п. морозова з гіпсу пом'якшувало рішучість* / *ром santa crus робить щасливим за п'ять або шість* ***хвилин*** (Федюк 2008, 111); *Я звичайна фігура:* ***b2 – b3.*** / *Я за кольором чорний, за зростом –* ***ваш,*** / *Тільки я не сприймаю цих правил гри.* / *Забажав – і скочу на* ***4h*** (Бедрик, 103); *якщо у рівні прокачки героя не полягає* ***прогрес,*** / *то можеш, скачавши голограму, потрапити в Африку* / *або накласти на себе руки, не забувши натиснути* ***Ctrl+S*** (Коробчук, 68).

На цьому графічно одивненому тлі незначні відхилення в написанні римових слів за майже ідентичної вимови дають підставу зараховувати рими, слідом за Б. П. Гончаровим, до групи ***акустично-графічних Р***: *У кривавий цирк змінилась* / *Коріола, вчора* ***ще*** / *Гамірлива та щаслива, –* / *А сьогодні з добра дива* / *Вулицями кров* ***тече*** (Франко VII, 412); *Можу будь-кого від Аз до* ***Ять*** / *на усі три літери* ***послать*** (Талалай 2011, 252); *Наш герб сховав я* ***на піддашші***: / *За нього до тюрми беруть.* / *Як вернешся та прийдуть* ***наші,*** / *То знов його припну на грудь* (Карманський 1992, 206); *Але затишок цей, колисання душі* ***щоденне!*** <…> / *Цей розкоханий спокій!* / *Даруйте. Це не* ***для мене*** (Костенко 1989, 196).

Отже, сучасна поетична мова підтверджує важливість урахування графічної форми римових слів, що набуває найрізноманітніших, зокрема й нелітерних форм, у зв'язку з чим традиційний розподіл рим на графічні Р й акустичні Р варто розширити. На підставі проаналізованого римового матеріалу ми розрізняємо формально-акустичні Р (римове слово чи римований сегмент слова позначено на письмі нелітерно або ж графікою, відмінною від сучасної української), акустичні Р (позначення співвідносних частин римових слів на письмі не збігається), акустично-графічні Р (що враховують випадки римування слів з традиційним позначенням *щ, є, ю, я, ї* і літерною передачею відповідних фонем та інші випадки несхожого написання за однакового звучання), графічно-акустичні Р (повна відповідність між звучанням і

написанням співвідносних частин римових слів), формально-графічні Р (графічна тотожність співвідносних частин римових слів за відсутності акустичної тотожності). До останніх належать зокрема дзеркальні анаграмні Р.

2.4. Граматичний критерій класифікації рим

Важливість граматичного параметра рими так чи інакше відзначають більшість дослідників. «Коли всі синтаксичні зв'язки орієнтовані на кінець вірша, то надзвичайної важливості набуває останнє слово: яка це частина мови і який член речення», – стверджував М. Л. Гаспаров [*Гаспаров 1996*: 8]. Лексико-граматичні розряди слів із високою продуктивністю римувальних фонемокомплексів – дієслова і прикметники – породжують у межах своєї категорії так звані банальні Р, бідні Р. Уже в контексті силабічної поезії з'являлися застереження щодо використання книжних рим на *-ати* через їхню начебто неприємність для слуху [*Кантемир 1956*: 413], простонародність і легкість утворення [*Правила… 1790*: 9]. У польських віршованих текстах радили уникати рим на *-iąc, -ć, -wszy, -go, -li,* в українських – на *-го, -чи, -ли* [*Довгалевський 1973*: 48]. Цю настанову в загальних рисах закріплено й сучасними нормами римування, пор., напр., пояснення О. Маковея на поч. XX ст.: «Наші дієслова дають тисячі римів, не раз одне і те саме слово з наростком дає з десять рим, напр., *про-мовити, від-мовити, на-мовити* і т. п.» [*Маковей 1990 II*: 396]; рекомендації 20-х рр.: «Рима <...> має бути складеною з ріжних частин мови (речівника й прикметника, речівника й дієслова, речівника й числівника, прикметника й дієслова, прикметника й числівника і т. д.), а коли вже з одної, то не з одної форми (не *доля – воля*, а *доля – поля*) і ніяк не з однакових дієслівних форм» [*Загул 1923*: 139–140]; кінця XX ст.: «До найбідніших рим зараховуємо: а) дієслівні (звісно, за умови, що в дієсловах, котрі римуються, збігаються час, особа, число <…>; б) флективні рими іменників, прикметників, числівників та займенників (де римуються тільки флексії, а кореня слова рима не заторкує) <…>; в) суфіксальні» [*Качуровський 1994 в*: 101]; поч. XXI ст.: «Бідна рима дуже часто обмежена лише однією

граматичною категорією (*зеленіють – даленіють*), флексіями без уваги до коренів (*багряний – глибокий*), суфіксами (*хмароньки – думоньки*)» [*ЛСД 2007*: 87]. ТО ***дієслівна Р*** закріпилася в ТС римології з XIX ст., цим терміном послуговувалися зокрема І. Франко (СТІФ, 210), варіанти ***дієслівний*** [*Ф. Колесса 1906 3*: 89] і ***дієсловний рим*** [*Ф. Колесса 1907 2*: 71] уживав Ф. М. Колесса.

Першу наукову класифікацію рим за граматичною ознакою здійснив В. М. Жирмунський; він розрізняв ***граматично однорідні Р*** (як-от: *широко – одиноко, читання – гортання*) і ***граматично різнорідні Р*** (*основа – готова, холодок – змок*). У групі граматично однорідних рим дослідник розмежовував ***суфіксальні Р*** і ***флективні Р. Дієслівні Р*** він розглядав як окремий випадок ***суфіксально-флективних Р*** [*Жирмунский 1923*: 80–81]. Терміни ***однорідний дієслівний рим*** і ***ріжнородний рим*** [*Ф. Колесса 1920*: 7] використовували в «Записках Наукового товариства імені Шевченка».

Отже, граматичне значення слова, виражене певною граматичною формою, закріпленою парадигматично, з відповідним складом фонем, що мають ширший чи вужчий римотвірний потенціал, зумовлює якість рими. Співзвучність, що ґрунтується на абсолютній тотожності категоріальних ознак римокомпонентів, свідчить про низьку естетичну вартість рими. Різні комбінації граматичних характеристик, нерідко з урахуванням лексичних, дають підставу для групування рим за граматичною (лексико-граматичною) ознакою.

Найпоширеніший підхід до «граматики» рими полягає в триступеневому аналізі граматичних ознак римокомпонентів і відповідній фіксації в ТО: 1) наявність чи відсутність частиномовної тотожності римокомпонентів; 2) частиномовна належність кожного римокомпонента; 3) відповідність між співзвучними морфемами римокомпонентів.

2.4.1. Наявність чи відсутність частиномовної тотожності компонентів рими

Зазначені поняття перебувають у відношенні протилежності, відповідну модель відтворюють спільнокореневі (співвідносні) ТО:

а) ***граматично однорідні Р*** [*Жирмунский 1923*: 80; *Діброва 2004*: 6] vs. ***граматично різнорідні Р*** [*Жирмунский 1923*: 81; *Костенко 2015*: 477] / ***граматично неоднорідні Р*** [*Діброва 2004*: 6];

б) ***граматичні Р*** [*Чижевський 2003*: 115; *Бандура 1969*: 166; *Семенюк, Гуляк, Бондарева 2008*: 140] vs. ***неграматичні Р*** [*Чижевський 2003*: 115; *Бандура 1969*: 166; *Семенюк, Гуляк, Бондарева 2008*: 140] / ***антиграматичні Р*** [*Jakobson 1987*: 527];

в) ***однорідні Р*** [*Жинкин 1927*: 295; *Гурин 1982*: 7; *Ткаченко 2003*: 325; *Даниленко 2003*: 46; *ЛЕ 2007*: 322] / ***однорядні Р*** [*Богацький 2013*: 194] vs. ***різнорідні Р*** [*Жинкин 1927*: 295; *Ткаченко 2003*: 325; *Даниленко 2003*: 46; *ЛЕ 2007*: 322] / ***неоднорідні Р*** [*В. Тимофеев 2009*: 288; *Гурин 1982*: 7];

г) ***одногрупні Р*** [*Тарасенко 1959*: 116; *Безпечний 1984*: 168; *ЛЕ 2007*: 322; *Гуляк, Савченко 2003*: 90–91; *Ференц 2011*: 196] vs. ***різногрупні Р*** [*Безпечний 1984*: 168; *ЛЕ 2007*: 322; *Ференц 2011*: 196] / ***неодногрупні Р*** [*Иванюк 2007*: 210];

ґ) ***однограматичні Р*** [*Гаврилюк 2009*: 11] vs. ***різнограматичні Р*** [*Гаврилюк 2009*: 11];

д) ***граматичні Р*** (повна граматична тотожність) vs. ***напівграматичні Р*** (слова належать до однієї частини мови, але мають різні граматичні форми) vs. ***антиграматичні Р*** [*Хейно 2001*: 167];

е) ТО різної генези на позначення граматично однорідних Р: ***морфологічні Р*** [*Иванчев, Любенов 1967*: X; *Іванишин 2010*: 165]; ***синтаксичні Р*** [*Шуляк 2014*: 4].

ТО ***граматична Р*** багатозначна; цим терміном називають рими, утворені (1) збігом флексій, а також суфіксів слів одного лексико-граматичного розряду і (2) рідше – граматичними формами слів з однаковим

коренем, (3) дієвідмінюваними або відмінюваними формами того самого слова незалежно від їхнього звучання (СФМТ, 667), (4) дериватами одного слова (Марузо, 254). Крім цього, в індивідуальних класифікаційних системах за ТО ***граматична Р*** можуть стояти й інші термінопоняття.

Деякі римологи (зокрема російські) протиставляють ***граматичні Р*** і ***лексичні Р.*** У класифікації, що її дотримувалися Л. Л. Бєльська [*Бельская 1977*: 90–91], В. П. Тимофєєв [*В. Тимофеев 2009*: 288], В. Є. Холшевников [*Холшевников 1974*: 8–9], О. М. Кондратов [*Кондратов 1963*: 96–97], це різновиди ***однорідних Р.*** Вони, своєю чергою, також мають різновиди.

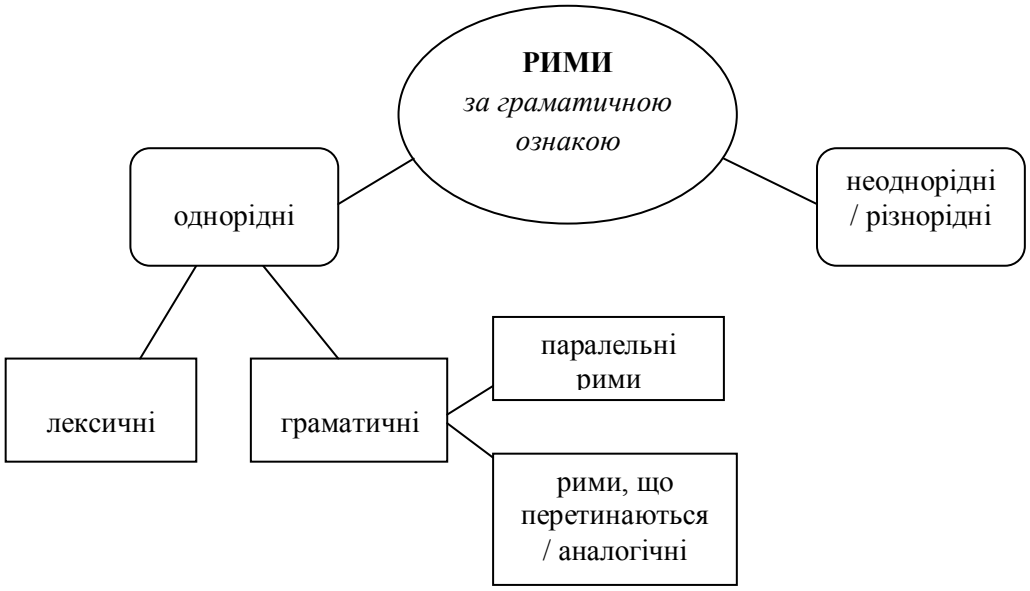

Мал. 1. **Види рим за граматичною ознакою (концепція В. П. Тимофєєва)**

Неоднорідні Р утворені лексичними одиницями різних лексико-граматичних класів (*межі – ведмежі*, *три – згори*). Однорідні Р утворені лексичними одиницями, що належать до одного лексико-граматичного класу (*магнітик – політик*, *ушир – набакир*). Якщо в однорідних Р збігаються суфікси і (або) флексії, це ***граматичні Р*** (В. Є. Холшевников ще використовує синонімічну ТО ***суфіксально-флективні Р***: *значу – мантачу*, *вітри – двори*), якщо збігаються різні морфеми – ***лексичні Р*** (*пігмей – дверей*, *порожнечі – втечі, слалом – сигналом*). Паралельні граматичні Р з’являються за умови римування тотожних граматичних форм (*гілкою – могилкою* (ор. в.), *китовий –*

контрактовий (чол. р., наз. в.); граматичні Р, що перетинаються (у термінології В. Є. Холшевникова аналогічні граматичні Р), – римування різних граматичних форм (*весна* (наз. в.) – *вікна* (род. в.), *сатано* (кл. в.) – *на дно* (зн. в.).

2.4.2. Частиномовна належність компонентів рими

Рими, утворені поєднанням слів, що належать до одного лексико-граматичного розряду, позначають ТО ***дієслівні Р*** [*Загул 1923*: 139; *Бандура 1969*: 166; *Качуровський 1994 в*: 101 та ін.] / ***віддієслівні Р*** [*Минералов 1999*: 314]; ***іменникові Р***, ***займенникові Р***, ***прикметникові Р*** [*Чередниченко 1962*: 254, 256; *Бандура 1969*: 166], ***прислівникові Р***, ***числівникові Р*** [*Чередниченко 1962*: 255] тощо. Якщо римокомпоненти належать до різних частин мови, рими позначають складними ТО, у яких порядок компонентів ТО в комбінації визначає порядок слів у римопарі, що її позначає цей термін: ***дієслівно-займенникові***, ***дієслівно-прислівникові***, ***іменниково-дієслівні***, ***іменниково-займенникові***, ***іменниково-прикметникові***, ***іменниково-прислівникові***, ***іменниково-числівникові***, ***займенниково-прислівникові***, ***прикметниково-дієслівні***, ***прикметниково-займенникові***, ***прикметниково-прислівникові***, ***прикметниково-числівникові Р*** [*Чередниченко 1962*: 257–262], ***займенниково-прикметникові Р*** [*Чередниченко 1966 б*: 20] тощо.

Спроба І. Г. Чередниченка надати ТО на позначення частиномовної належності компонентів рими «лінгвістичності» залишилася лише у вигляді синонімічних еквівалентів: ***субстантивні Р*** / ***іменникові Р***, ***ад'єктивні Р*** / ***прикметникові Р***, ***субстантивно-ад'єктивні Р*** / ***іменниково-прикметникові Р***, ***субстантивно-дієслівні Р*** / ***іменниково-дієслівні Р*** [*Чередниченко 1966 а*: 16]. Поєднання римокомпонентів, що належать до різних частин мови, позначають також узагальненою ТО ***комбіновані Р*** [*Коптілов 1962*: 105; *Костенко 2015*: 474].

Деякі дослідники, узагалі відмовляючись від ТО для позначення рим за частиномовною належністю, удаються до формального опису відповідних рим: «ім. – ім.», «прикм. – прикм.», «присл. – ім.» тощо [*Стехин 1970*: 97].

2.4.3. Відповідність між співзвучними морфемами компонентів рими

На особливу фольклорну риму, утворену словами зі спільним коренем (*кличу – покличу*, *магайбіг – помагайбіг*), звернув увагу Ф. М. Колесса [*Ф. Колесса 1906 3*: 87]. Залежно від морфемної локалізації тотожного (еквівалентного) фонемосполучення розрізняють ***кореневі Р*** [*Жинкин 1927*: 295; *Гурин 1982*: 8; *Діброва 2004*: 7] / ***корінні Р*** [*Кудряшова 2011*: 53] / ***спільнокореневі Р*** [*Петрова 2006*: 10], ***суфіксальні Р*** [*Качуровський 1994 в*: 101; *Діброва 2004*: 7] / ***суфіксні Р*** [*Гурин 1982*: 7]. Ці види іноді визначають як ***одноосновні Р*** [*Холшевников 1974*: 2], ***нефлективні Р*** [*Коптілов 1962*: 105], ***серединні Р*** [*Сидоренко 1962*: 117] та протиставляють ***флективним Р*** [*Загул 1923*: 139; *Якубський 2007*: 155; *Гурин 1982*: 7; *Качуровський 1994 в*: 101]. ТО ***суфіксальна Р*** уживають у двох значеннях: рима суфіксальна [*Сидяченко 1985*: 79; *Діброва 2004*: 7] і рима суфіксально-флективна [*Качуровський 1994 в*: 101].

Якщо співзвучні елементи охоплюють кілька морфем, використовують комбіновані ТО: ***кореневo-флективна Р*** [*Гурин 1982*: 7] / ***корене-флективна Р*** [*В. Тимофеев 2009*: 315]; ***кореневo-суфіксно-флективна Р*** [*Гурин 1982*: 7] / ***корене-суфіксально-флективна Р*** [*В. Тимофеев 2009*: 315], ***суфіксально-флективна*** [*Коптілов 1962*: 105; *Костенко 2015*: 477] / ***суфіксно-флективна*** [*Гурин 1982*: 7], ***корене-суфіксальна Р*** [*В. Тимофеев 2009*: 315], ***префіксно-кореневo-суфіксно-флективна Р*** [*Гурин 1982*: 7]. Такі комбіновані співзвуччя В. М. Жирмунський називав ***мішані Р*** [*Жирмунский 1923*: 81].

Дослідниці рим Л. Л. Бєльська і Н. А. Чертоганова запропонували розрізняти ***одноморфемні Р*** (кореневі, суфіксальні, флективні), ***двоморфемні Р***, ***триморфемні Р*** (які охоплюють 2–3 морфеми: корінь і суфікс, корінь і закінчення тощо) і ***різноморфемні Р*** (якщо співзвучні фонеми локалізовані в

різних морфемах римокомпонентів) [*Бельская 1977*: 91] або ж ***мономорфемні Р***, ***поліморфемні Р***, ***різноморфемні Р*** [*Чертоганова 1995*: 10].

У науковій літературі трапляються комбіновані ТО на кшталт ***іменниково-флективна Р*** [*Качуровський 1994 в*: 102] на позначення й частиномовної належності римокомпонентів, і морфемної локалізації співзвучних фонем.

З-поміж авторських підходів до класифікації за граматичною ознакою варто згадати поділ рим, запропонований Л. Л. Горелик, на: ***граматично близькі Р*** (якщо римуються слова однієї частини мови і мають співзвучні формотворчі афікси: *брови – вдови*); ***граматично далекі Р*** (якщо римокомпоненти належать до різних частин мови і мають різні афікси: *сливу – грайливо*), ***рими типу «граматичне зближення»*** (якщо римокомпоненти – слова, що належать до різних частин мови, але мають формально схожі флексії: *бороданю – партизаню*), ***рими типу «граматичне розходження»*** (якщо римуються слова однієї частини мови, що мають флексії неоднакового фонемного складу: *відсотки – повороткість*) [*Горелик 1981*: 6].

Наявність словозмінних парадигм, що об’єднують ряди слів зі спільними формантами, які виявляють свою співзвучність, спонукає римологів до пошуків римового зв’язку між самими парадигмами. І. Г. Чередниченко поділяв рими на ***регулярні Р***, які виникають у результаті або стабільноголосного римування (напр., дієслова *знати – шукати* римуються в усіх формах, причому наголошений голосний залишається сталим), або змінноголосного римування (напр., дієслова *лежати – замовчати* також римуються в усіх формах, але наголошений голосний змінюється: *лежу – замовчу*, *лежиш – замовчиш*, *лежить – замовчить* та ін.), ***неповнорегулярні Р***, що поділяються на ***частково-регулярні Р*** (якщо не всі форми утворюють рими, як-от: *степам – сльозам*, *степами – сльозами*, *степах – сльозах*, але *степів – сліз*) та ***епізодично-регулярні Р*** (у словах різних лексико-граматичних категорій, у яких лише окремі граматичні форми виявляються співзвучними:

рій, роя, рої – мій, моя, мої) і, нарешті, ***нерегулярні Р*** (*рій – сулій – подій – новій – твій – зумій*) [*Чередниченко 1966 а*: 18].

2.5. Лексико-семантичний і стилістичний критерії класифікації рим

У формально-лексичному плані рими доцільно диференціювати та класифікувати на підставі кількості слів у римокомпоненті, адже як засіб гармонійного поєднання кількох відрізків мовлення рима може не лише локалізуватися в одній чи кількох морфемах, а й охоплювати ціле слово й навіть виходити за його межі. Крім того, рима поєднує лексеми таким чином, що звукова подібність підкреслює парадигматичні, епідигматичні й синтагматичні зв'язки між римовими словами. До семантичних типів рим як таких у середовищі римологів досить неоднозначне ставлення, хоча сучасні дослідники не мають сумнівів у семантичній значущості самої рими, її насиченості «тематичними» словами [*Levý 1966*: 50]. Дослідник іспанської рими С. Ф. Гончаренко підкреслив, що в рядково-строфічній будові твору будь-які слова, опинившись наприкінці метро-ритмічного відтинка, стають «семантично висунутими і співвіднесеними», а звуковий повтор «помітно посилює цей процес» [*Гончаренко 1987*: 56]. На думку В. М. Жирмунського, семантичний чинник рими «у чистому вигляді» виявляється в каламбурі, загалом же в цьому плані відіграють роль морфологічна будова рими (що зокрема визначає частиномовну належність) і лексичний склад римових слів. З лексичної точки зору римолог поділяв рими на банальні, нові, рідкісні, екзотичні [*Жирмунский 1923*: 79–99].

Семантичний тип рим виокремив В. П. Москвін, зазначаючи однак, що «семантичні відношення між римантами виникають аж ніяк не завжди, інакше рима, суто технічний прийом оформлення тексту, привертала б до себе надто велику увагу адресата» [*Москвин 2009*: 87]. До цього типу, на його думку, слід віднести ***риму-луну***, яка ґрунтується на хибноетимологічному переосмисленні двох слів; римовані подвоєння (*гоголь-моголь, танці-шманці*), ***деривaційні Р***

(*радісний – безрадісний, упасти – пропасти*), ***двозначні,*** або ***омонімічні Р*** як вияв антанакласису (*гори – з гори*, *ситі – на ситі*), ***тавтологічні Р***, різновидом яких є ***редиф***, або ***редифні Р*** [Москвин 2009: 86–94]: *Ой **п'яна я**, **дерев'яна я**,* / *Матері вашій біс, **непогана я!*** (Бандурка, 125).

Лексико-морфологічний і семантико-синтаксичний типи рим розрізняв В. П. Тимофєєв; перший охоплює ***омонімну Р***, ***напівомонімну Р***, ***тавтологічну Р***, а другий – ***семантичну Р*** і ***несемантичну Р.*** Ознакою семантичності дослідник уважав реальну (контекстну) синтаксичну сполучуваність римокомпонентів [*В. Тимофеев 2009*: 299]: *Ми летимо – і в грізну далеч **стелиться*** / *Зірок мигтюча зоряна **хурделиця**…* (Гайворон 2001, 86); *І була у нього **вдача*** / *Запальчива та **гаряча*** (Франко VII, 445). Лексикографуючи рими українських поетів-класиків, І. І. Гурин вирізняв семантичну Р у двох її підвидах: ***асоціативну Р*** і ***семантико-синтаксичну Р*** [*Гурин 1982*: 7]. Особливі види рим, ***логічну Р*** і ***риму смислу***, дефініював римолог В. В. Ковалевський[23] [*Ковалевський 1965*: 22, 258]. Недостатні у звуковому, але «сильні» в змістовому плані рими можна, наприклад, побачити в поезії І. Франка «Дивувалась зима…»: *Дивувалась зима:* / *Чом се тають **сніги**,* / *Чом леди присли всі* / *На широкій **ріці***? (Франко І, 26), у білому вірші М. Рильського «Як мисливець обережний…»: *Як мисливець **обережний**,* / *Звіробійник **довголітній**,* / *Посивілий слідопит* / *Прилягає теплим ухом,* / *Щоб почути шум далекий,* / *До ласкавої землі* (Рильський І, 194).

На підставі співвідношення звукової форми і лексичного значення римокомпонентів російська дослідниця Л. Л. Горелик запропонувала чотири типи рим: ***лексично близькі Р*** (звукові оболонки римокомпонентів дуже схожі, а самі слова близькі за змістом і стилістичним забарвленням: *ніжний – сніжний*), ***рими типу «лексична віддаленість»*** (звукова форма і значення

[23] ТО ***рима смислу*** вперше використав В. Г. Бєлінський для характеристики інтонаційних паралелей у російському фольклорі, що компенсували нестачу фонологічних перегуків між римовими словами. ТО ***логічна Р*** запропонував В. В. Ковалевському Павло Тичина «для визначення тих видів рим, що ґрунтуються на паралелізмі думок, почуттів, який забезпечує високу подібність синтаксичних, отже, й ритмічних членувань відповідних віршованих рядків, внаслідок чого усувається потреба в обов'язковому розгорнутому звуковому повторі» [*Ковалевський 1965*: 258].

римокомпонентів значно відрізняються: *гортань – юань*), ***рими типу «лексичне зближення»*** (римокомпоненти далекі за значенням, але дуже близькі своїм звучанням: *шпачина – шапчина*), ***рими типу «лексичне розходження»*** (лексичне значення близьке, а звукові оболонки різні: *конспект – текст*) [*Горелик 1981*: 7].

Підбиваючи підсумки огляду різноманітних підходів, пропонуємо класифікувати рими відповідно до лексичного складу за:

- формально-лексичними ознаками;
- лексико-семантичними ознаками;
- лексико-естетичними ознаками;
- жанрово-стильовими ознаками;
- стилістичною маркованістю;
- експресивною ознакою.

2.5.1. Види рим за формально-лексичними ознаками

1. Рими типу А – В, у яких кожен римокомпонент – одне слово, тобто співзвучні фонеми не виходять за межі одного слова; це ***прості Р*** [*Гурин 1982*: 7; *Безпечний 1984*: 167; *Кошелівець 1954*: 80] / ***однослівні Р*** [*Бельская 1977*: 87; *STL 2008*: 489; *Ткаченко 2003*: 327]: *Вони й восени ні на кого* ***не схожі,*** / *ці пізні похресники, внуки* ***Даждьбожі*** (Римарук 1998, 30); *Вишня вкрала мене* ***у лелек*** / *й посадила у глиняний* ***глек*** (Чирков, 216).

2. Рими типу А В – С, А – В С, А В С – D, А – В С D, А В – С D тощо, у яких один або обидва римокомпоненти складаються з двох, рідше трьох слів; це ***складені Р*** [*Тарасенко 1959*: 116; *Ковалевський 1965*: 272; *Безпечний 1984*: 167; *Ткаченко 2003*: 327] / ***складні Р*** [*Загул 1923*: 140; *Якубський 2007*: 155; *Кошелівець 1954*: 80] / ***неоднослівні Р*** [*Ткаченко 2003*: 327] / ***мозаїчні Р*** [*Москвин 2009*: 97; *Harley 1965*: 64] / ***розщеплені Р*** [*Москвин 2009*: 84] / ***синтагматичні Р*** [*Шоу 2002*: 55]: *Хоч на* ***два дні****, аби* ***ладне*** (ГРНП II, 333); *«Ну, – міркую, стовпом* ***стоя****, –* / *Що за спосіб се і* ***що я****,* / *Піп, чи дяк, чи каламар?*» (Франко IV, 113); *І Мовчан співає думу, власний* ***біль – не чий****,* /

виливає, повний суму, плач ***невільничий*** (Білоус 2010, 591); *Петрів батіг блаватними* ***очима*** / *З докором гляне з туману століть…* / *Скажи,* ***отчи́но,*** *завинив* ***о чим я***? (Юрій Ряст 2009, 12); *Дні юності були. Цвіла* ***і ти в них.*** / *В душі росились вірші молоді.* / *Я все ж не друкував рядків* ***інтимних*** (Бортняк 2008, 81). Для уникнення різнотлумачень М. Соколов запропонував ТО ***напівскладені Р*** на позначення тих випадків, коли один із компонентів рими – одне слово, а другий – кілька слів, а за складеними Р залишив позначення римування словосполуки зі словосполукою [*Соколов 1938*: 46, 48]. Сполуки самостійних слів із частками В. М. Жирмунський відокремлював від власне складених рим [*Жирмунский 1923*: 91]. Рими, що нагадують своїм написанням складену та не розділяються на частини в мовленнєвому потоці, В. В. Ковалевський називав ***складені орфографічні Р*** [*Ковалевський 1965*: 272]: *«Ай, панове!* ***Золоті-сьте!*** / *Все приймаю, хоч* ***повісьте,*** / *Бо на все я заслужив»* (Франко IV, 350); *Пісня про хліб – то зовсім не* ***зле-бо.*** / *Дерева нашого листя зелене* / *Знає, де корінь і де його* ***небо*** (Малишко IV, 291); *А платівка заскочила (****стара ж!****)* / *і знай повторює, як вічний* ***страж*** (Жиленко, 352).

3. Рими типу А (b) – В, А – В (а), у яких відбувається формальне «включення» одного слова в інше: ***поглинаюча Р*** [*Ковалевський 1965*: 266] / ***поглинена Р*** [*Гурин 1982*: 7] / ***напівомонімна Р*** [*В. Тимофеев 2009:* 288] / ***дзеркальна Р*** (СФМТ, 694): ***Кисіль*** *любить* ***сіль*** (ГРНП II, 254); *Оце наш ґрунт, міцне* ***кореневище,*** / *із нього Україна сходить* ***вище*** (Майданович, 9); *І вийшла до човнів із внуками* ***Ольга.*** / *Та князь печенізький побачив, що* ***фольга*** / *Киянам мала, сам вернувся до броду* (Франко VI, 99). Компоненти поглинених Р не зв’язані деривaційно, реальні ж спільнокореневі Р, що різняться префіксами або першими частинами (у складних словах), належать, на думку деяких дослідників, до ***частково тавтологічних Р*** [*Жирмунский 1923*: 87; *Гончаренко 1987*: 45]: *хто – ніхто, будуть – забудуть.*

2.5.2. Види рим за лексико-семантичними ознаками

- ***Тавтологічні Р*** [*Гурин 1982*: 7; *Іванишин 2010*: 165; *Ткаченко 2003*: 328] / ***ідентичні Р*** (СФМТ, 669), ***ідентичний рим*** [*Домбровський 1923*: 79] / ***тетежні[24] Р*** [*Сімович 1919*: 530]: *Та під пліною* ***золотою*** / *Ховались скази мідяні,* / *І цвіт, розцвілий навесні,* / *Під пишнотою* ***золотою*** / *Крив черв'яка!* (Франко I, 86); *Грай ми аж до рана* / *буйного* «***Аркана»,*** / *гойного «****Аркана»,*** – / *бо на серці рана*! (Качкан, 42). Специфічно українською особливістю цього виду рим є, на думку І. В. Качуровського, тавтологічність фонетичних варіантів *Іван – Йван*, *ударив – вдарив* [*Качуровський 1994 в*: 87], а такі випадки, як *певний – непевний*, *заїхати – приїхати*, що дослідник також визначав як тавтологічні Р, доцільно зараховувати до частково тавтологічних Р: *Мій братанок – муж* ***побожний.*** / *Всякий проступок* ***безбожний*** / *Є для нього наче хрін* (Франко IV, 74).

- ***Омонімічні Р*** [*Ковалевський 1965*: 262; *Качуровський 1994 в*: 84; *Іванишин 2010*: 165; *Ткаченко 2003*: 327] / ***гомонімічні Р*** [*Кошелівець 1954*: 80] / ***рими-омоніми*** [*Чередниченко 1966 б*: 19] / ***омонімні Р*** [*В. Тимофеев 2009*: 286; *Гурин 1982*: 7] / ***рими омонімів*** [*Качуровський 1994 в*: 84] / ***одноримки*** (РОС) vs. ***неомонімні Р*** [*В. Тимофеев 2009*: 312]: *Міг би його* ***поганити*** *–* / *Не хочу вуст* ***поганити*** (Лукаш, 19); *Прийшов Б., автор дошки* ***Валер'яну*** / *Підмогильному, показав купу пігулок,* ***валер'яну*** / *проковтнув* (Буряк, 253). Досить рідко відбувається диференціювання омонімічних Р на ***омофонні Р*** [*В. Тимофеев 2009*: 286] / ***гомофонічні Р*** [*Ткаченко 2003*: 327]: *І скаже Господь: «****Се – ваш****».* / *Зелене залізо. Перон.* / *Джанкой, а потім –* ***Сиваш,*** / *А потім – завжди Херсон* (Федюк 2008, 114); ***омоформні Р*** [*В. Тимофеев 2009*: 286]: *Тепер кати не ходять у* ***китайці,*** / *Ні Лаціса, ні Петерса нема,* / *Бо з моди вийшли латиші й* ***китайці*** (Юрій Клен, 113).

- ***Паронімічні Р*** [*Діброва 2004*: 7; *Ткаченко 2003*: 327]: *А ті, що пішли до Куми в плодючій* ***Кампаньї,*** / *Більше ще зазнали лиха від злої* ***кумпаньї*** (Франко VII, 419); *Відпродай, ґаздо, мені хату,* / *вино, і віск, і решту*

[24] Можливо, помилково.

свіч, / *аби я мав де* ***панувати*** / *і* ***банувати*** / *ніч у ніч* (Малкович 2013, 98); *Наші долі* ***переплелися,*** / *Наші долі* ***перепилися,*** / *Наші долі* ***перелилися*** / *Через рідний пощерблений край* (Федорак, 44).

- ***Синонімічні Р*** [*Чертоганова 1995*: 10; *Гуляк, Савченко 2003*: 92]: *Що* ***хутче****, то* ***прудче*** (ГРНП III, 287); *Вже ж у їх не стало* ***рипу,*** / *А у Гриця в дверях* ***скрипу*** (Щоголів 1961, 61); *Ішли тоді в старім Римі новомодні* ***чвари,*** / *Між Помпеєм та Цезарем інтриги та* ***свари*** (Франко VII, 401).
- ***Антонімічні Р*** [*Чертоганова 1995*: 10; *Гуляк, Савченко 2003*: 92]: *Ліпша своя* ***хата****, як чужа* ***палата*** (ГРНП III, 254); *І можна її обминути,* ***зневажити-зрадити,*** / *а я намагаюся словом Господнім* ***зарадити****..!* (Майданович, 132); *Хоч затупилися* ***шаблі,*** / *Та компенсують все* ***граблі*** (Головащенко, 25).

2.5.3. Види рим за лексико-естетичними ознаками

- ***Банальні Р*** [*Кошелівець 1954*: 80; *Качуровський 1994 в*: 101; *Ткаченко 2003*: 327; *Ференц 2011*: 196], ***затерті Р*** [*Ткаченко 2003*: 327; *Діброва 2004*: 7], ***зужиті Р*** [*Кошелівець 1954*: 91; *Качуровський 1994 в*: 101], ***оклепані Р*** [*Качуровський 1994 в*: 101], ***шаблонні Р*** [*Жирмунский 1923*: 96] / ***шабльонові Р*** [*В. Поліщук 1926*: 5], ***заяложені Р*** [*STL 2008*: 491]: *У дні оці і* ***ночі*** / *Вчорашніми очима я дивлюсь* / *В твої сьогоднішні передвечірні* ***очі*** (Вінграновський 1967, 68); *Прикривши крик, ховаючи* ***зітхання,*** / *питаються думки – немов чужі:* / *«Невже так важко жити без* ***кохання****?»* (Майданович, 120); *Що з людиною робить* ***кохання,*** / *втаємничена музика ніг!* / *Я повис, як на шибці* ***зітхання,*** / *Хочеш – нігтем пиши по мені* (Струцюк 2009 II, 405) vs. ***нові Р*** [*Жирмунский 1923*: 94], ***оригінальні Р*** [*Ткаченко 2003*: 327; *Ференц 2011*: 196], ***свіжі Р*** [*Ткаченко 2003*: 327; *Діброва 2004*: 7], ***рідкісні Р*** [*Иванчев, Любенов 1967*: X; *Рагойша 2003*: 119], ***вишукані Р*** [*Рагойша 2003*: 119; *ЛЕ 2007*: 322], ***екзотичні Р*** [*Иванчев, Любенов 1967*: X; *Рагойша 2003*: 119; *STL 2008*: 491], ***несподівані Р*** [*Москвин 2009*: 94], ***оказіональні Р*** [*Ткаченко 2003*: 327]. Банальні Р породжують римові кліше, що мають національно

специфічні риси і потенціал до наповнення ідеологічним та індивідуальним змістом [*Левый 1974*: 56; *Мовчун 2013 б*: 106].

Основні чинники новизни та оригінальності рими – власне лексичний, стилістичний і фонологічний, що полягають у виживанні в римовій позиції:

1) нетипових для неї слів, зокрема проклітик: *Із лисячої нори* / ***виповза*** / *вечір. І течуть яри* / *полем* ***за*** (Федюк 2008, 216);

2) семантично далеких слів: *І всі ми хоч трішки у чомусь –* ***піраньї.*** / *Не треба питати, з чиїми обличчями* / *навчальний посібник «Як красти* ***кохання****»* (Пішаківська, 51);

3) слів різної конотації: *героїв блокбастерів вбиває їхній же* ***героїзм,*** / *професійні хвороби, виробничі травми.* / *після переможних битв їх не рятують кілька* ***клізм*** (Коробчук, 163);

4) сполучень слів: *Свічка каштанова довго* ***горітиме,*** / *Листя не спалить…* / *Тільки у зелені, цвітові* ***літ моїх*** / *Лишиться спалах* (Павлюк 2002 б, 92);

5) одиниць літературної мови обмеженого вживання, напр., малопоширених етнонімів, термінів тощо: *Всі ми, в певній мірі, вийшли з* ***міфів.*** / *І тому зрадів я, мов маля,* / *прочитавши, що у мові* ***нівхів*** / *міфом називається земля* (Бортняк 1988, 110); *дешева водка хліб* ***аперетив*** / *на ранок бомж збере порожню тару* / *такий от він – святковий* ***наратив*** (О. Соловей, 62);

6) власних назв, переважно малопоширених: *Персидський цар, скоривши* ***Вавилон,*** / *пішов на них – це був могутній* ***Дарій.*** / *Повівши військо степом* ***напролом,*** / *за тиждень був готовий* ***на гербарій*** (Костенко 1989, 429); *У царя* ***Кефея*** *(чи* ***Цефея)*** / *в дні, які давно покрила мла,* / *жінка, на ім'я* ***Кассіопея,*** / *досить честолюбною була* (Бортняк 1988, 117);

7) абревіатур та інших скорочень: *Нас направляє партії* ***рука!*** / *Ген і корчма на ймення «Україна),* / *А ген – кошара імені* ***ЦК****…* (Мозолевський 1991, 30); *«Як це недобре – молодості* ***заздрить!*** / *Вона ж – від Бога. Ая-яй, професор!* / *От вчора знов поставили «****незадов****.»* (Жиленко, 237);

8) варваризмів та екзотизмів: *Слова у Грузії сплітаються* / *Для слуха й серця* ***до вподоби,*** / *І люди в Грузії вітаються* / *Чудовим словом «****гамардчоба****!»* (Масенко 1975, 87);

9) лексичних одиниць, які ще не втратили статусу неологізмів: *потім підзаряджають свої недорогі* ***мобільники****…* / *іноді я не впевнений що вони люблять поезію* / *іноді я сподіваюся їх заводять* ***далекобійники*** (Лазуткін 2011, 148);

10) оказіональної лексики: *Це у тебе вино, дух у тебе* ***коньячний*** *–* / *Це у тебе вікно в засвіти* ***потойлячні*** (Короненко, 130); *Обрій – наш! Овації і* ***соплі****!* / *Сто відсотків нашої мети!* / *Ми гуляєм* ***у Чор-наче-ноблі*** (Неборак 2001, 302);

11) лексики, маркованої в стильовому, часовому, соціальному чи територіальному аспекті: *Насущний купила, ще солі* ***тра.*** / *Капка олії бурштинить слоїка…* / *Пані й панове, й увесь оцей* ***страм*** / *Звуть у нас – ринкова економіка* (Юрій Ряст 2009, 29); *Вожак сідати повелів* ***ключу,*** / *І світ йому померк нараз* ***в очу*** (Луків http); *Після випитої чарки* / *і розмови не* ***про те*** / *стане тепло, стане жарко,* / *стане* ***йопересете****…* (Талалай 2011, 34); *Припадь істотою* ***цілов*** / *Природі до* ***грудий,*** / *Туди верни, відкіль* ***прийшов,*** / *Напій безсмертя* ***пий!*** (Франко I, 51);

12) лексикалізованих морфем і квазіморфем: *Що й кінець мене жде печальний –* / *Не в оточенні* ***пра-пра-пра,*** / *А, говорячи фігурально,* / *Од свойого ж таки* ***пера*** (Олійник 2005 а, 45); *Розбилися тонко дроти і гілля,* / *Світилися очі* ***під бровами.*** / *Синіла-темніла жагуча земля,* / *Обсиджена всякими* ***-овими*** (Вольвач 2002, 133); *А головне – не брать* ***пера.*** / *Бо знає бісова* ***хандра*** / *одним-єдину риму «****ра****»* (Жиленко, 435);

13) назв літер та одиниць, що графічно позначають звуки мови: *На кожному з нас Каїна* ***печать*** / *У масці, у своїй інтерпретації.* / *Проявиться геть все – від Аз до* ***Ять*** (Гайворон 2001, 82); *А полтавчаночки котять своє ніжноласкаве «****ель****»,* / *А гуцулята в киптариках, сплівши руки як джгутики,* / *Випромінюють сонце просонцене, прозоре, мов* ***карамель****…* (Драч 1972, 13);

14) слів, що утворюють приблизні Р: *Все в летаргії своїй* ***найсолодшій*** / *Після всеношних сум'ять.* / *Навіть собаки не писнуть* ***із лоджій*** (Бедрик, 49);

15) слів, що утворюють стилістично марковані види рим, напр. анжамбеманну, апокоповану, каламбурну Р тощо: *Хурделиця* ***хурде-*** / *хурделиця хурделить.* / *Так м'яко сон твій стелить,* / *а приступитись –* ***де?*** (Стус III 1, 178); *Дуже важко* ***в сірій масі*** / *Не згубитись* ***сіромасі*** (Лукаш, 77);

16) одиниць, що порушують граматичну, фонологічну або акцентуаційну норму: *Облік твори* / *тисячам* ***крас****…* / *В неба нема* / *інших смертей.* / *Тільки одна –* / *тільки* ***для нас****…* (Бедрик, 81–82).

Поєднання в одній римі кількох аспектів оновлення дає потужний естетичний ефект, який поширюється на сусідні римосполучення настільки, що може врівноважити фонологічну недостатність та лексико-граматичну бідність іншої рими в близькому контексті, як-от у випадку римування власної назви з неологізмом: *Доброго здоров'я, жоно,* ***Жмеринко!*** / *За літа мовчання вибачте мені.* / *Час – одвічний* ***ненажеренко*** / *Зремигав, як сіно, дні мої* (Забаштанський 2000, 108).

Визначення тої чи тої рими як оригінальної справедливе доти, доки рима не набуде поширення в мовно-літературній практиці. За ступенем оригінальності розрізняємо:

- ***Абсолютно оригінальні Р.*** Об'єктивність зарахування рим до цієї категорії має ґрунтуватися на порівняльному аналізі словників рим окремих поетів або на зведеному словнику рим. Словник «Хоронім *Україна*: фрагмент римового простору», укладений на широкому матеріалі фольклорних і поетичних текстів XIX – поч. XXI ст., забезпечує доказовістю висновок щодо ступеня оригінальності рим. Напр., у Словнику зафіксовано по одній римосполуці оніма *Україна* з оказіоналізмом *гаївня* та екзотизмом *окарина*, що показує абсолютну оригінальність цих рим: *Високі хлопці* ***з України.*** / *Нещасні пасерби Афгана.* / *Фороські хвилі та* ***гаївні*** / *Були б їм зціленням щорана* (Гризун 2010, 10); *І приспана кимось* ***Вкраїна*** / *Стоїть*

незворушна – і край, / *І сумно звучить* ***окарина*** / *Та болісно схлипує най* (Гризун 2014, 153).

• ***Відносно оригінальні Р.*** За умови високого ступеня індивідуалізації (маркованості авторським стилем) рима може залишатися абсолютно оригінальною впродовж тривалого часу. За даними Словника, рима *України – пінгвіни* (*пінгвіни – України*), ужита Олександром Олесем, була в поетичній мові абсолютно оригінальною майже століття, поки до неї не звернувся Д. Павличко. Пор.: *Чому не кинули їм крил,* / *Орли крилаті* ***України****?* / *Хоча б спитали у могил* / *Живі* ***недобитки-пінгвіни*** (Ол. Олесь I, 528); *В чорнім одязі, наче* ***пінгвіни,*** / *Ждуть і вірять, що скоро до них* / *Заговорить Мойсей* ***України*** (Павличко III, 221). Не втрачаючи загального статусу оригінальності, рима проте стає відносно оригінальною.

• ***Бідні Р*** [*Загул 1923*: 139–140; *Іванишин 2010*: 165]: *Я так люблю: тривогами* ***чекаю,*** / *Я так люблю: з любов'ю* ***завмираю,*** / *Я так люблю: як це ніхто* ***не вміє,*** / *Я так люблю: довкіл усе* ***німіє,*** / *Я так люблю: що так ніхто* ***не сміє!*** (Качкан, 198) vs. ***багаті Р*** [*Загул 1923*: 139–140]: *І білим холодом зелена пахне* ***м'ята.*** / *Некликана, нелюблена,* ***неклята*** (Голота, 55). Бідність і багатство рими, на думку дослідників поетичної мови, є комплексною естетичною характеристикою, що враховує лексико-граматичну, фонологічну і власне лексичну якість поєднання римових слів. У польській римології є специфічний термін ***ченстоховські Р*** – «банальні Р найпростішої форми і легкої структури, що асоціюються зі стилістичною і поетичною примітивністю тексту, властивою аматорським творам» [*STL 2008*: 491].

2.5.4. Види рим за жанрово-стильовими ознаками

Різке протиставлення книжної Р народній спостерігалося майже до кінця XVIII ст., і, попри насичення поетичної літературної мови фольклорно-пісенною римою, що найяскравіше позначилося на творчості поетів-романтиків XIX ст., ця різниця не зникла. Відповідно слід розрізняти ***книжні Р*** [*Западов 1969 б*: 26] / ***поетичні Р*** [*Масенко 1965*: 38] і ***фольклорні Р***

[*Гончаров 1972*: 10; *Петрова 2006*: 3] / ***народні Р*** [*Гаспаров 1997 III*: 326], які поділяють на ***народнопоетичні Р*** [*Коптілов 1962*: 101] і ***розмовні Р*** [*Ващенко 1958*: 23; *Серажим 1996*: 29; *Данилюк 2010*: 133]. За спостереженням Г. О. Петрової, дослідниці російської фольклорної Р, стильові особливості цього виду рим полягають в усній формі побутування, речитативній або скандувальній вимові, фонологічній неточності, підвищеній семантичності, типовості [*Петрова 2006*: 4].

Під народнопоетичними Р розуміємо рими, притаманні народному пісенному та речитативному віршу: *Ой вернися ж ти, мій* ***сину****, надінь собі шапку* ***сиву,*** / *Буде слава на всю* ***Україну*** (УНП І, 309); *Благослови мені Божая* ***Мати*** *із Христового колодязя святої води* ***взяти*** *для помочі, для білого молока* (ЕСГ, 466). Розмовні Р пов'язані з розмовним віршем (пареміями, прозовим фольклором) і розмовною мовою: *На голім* ***борщі*** *годі ціпом* ***товчи*** (ГРНП І, 112); *Говорити на* ***фіґи-міґи*** (ГРНП І, 357); ***цюмцю-румцю*** (ЛЛПЖ, 789). ТО ***розмовні Р*** уживають щонайменше в трьох значеннях: 1) звукові повтори в суміжних або близькорозташованих словах [*Ващенко 1958*: 23; *Серажим 1996*: 29]; 2) внутрішні рими в різних жанрах фольклору [*Данилюк 2010*: 133]; 3) постійно утворювані в розмовній мові так звані «паристі слова», римовані прикладки тощо [*Мовчун 2017 б*: 93]. Деякі з розмовних і фольклорних Р функціонують як рими-кліше в авторських поетичних текстах: *Мимрить дівчина: –* ***Полин****?* / *А Русалка й геть відступить.* / *І ту дівчину відпустить* / *– аж образиться за* ***кпин****!* / *Пискне лиш: – Сама ти* ***згинь****!* / *А як скажеш їй: –* ***Петрушка****?* / *Спалахне русалка: –* ***Душко****!* <…> / *А не дай Біг скажеш: –* ***М'ята****!* <…> / *Тут тобі й до смерті* ***хата****!!!* (Довжик, 57), пор.: *«От вам* ***полинь****, сама ти* ***ізгинь****!»*; *«От вам* ***петрушка****!» – «Ти ж наша* ***душка****!»; «От вам* ***м'ята****!* <…> *Тут тобі і* ***хата****!»* (Номис, 50).

Особливий добір рим і спосіб їх комбінування характерний для окремих літературних та фольклорних жанрів. Наприклад, поняття «коломийкова Р» (ТО ***коломийковий рим*** [*Домбровський 1923*: 80]) передбачає такі ознаки, як кінцеве і внутрішнє суміжне римування, парокситонність; «рима думи» –

переважно дієслівні Р; «рима газелі» – монорим парних рядків. Жанрові ознаки рим здебільшого комплексні, вони не взаємопротиставні: парокситонність, дієслівність, монорим – це все притаманне й іншим жанрам. Дослідивши українські загадки, А. К. Мойсієнко дійшов висновку, що «в паремійному тексті представлені практично всі види римування, які наявні і в сучасній авторській поезії» [*Мойсієнко 2016*: 89], що й пояснює відсутність розгалуженого термінологічного позначення жанрових різновидів рим, хоча й не виключає можливість обґрунтованого вживання таких ТО, як ***елегійні Р***, ***ліричні Р***, ***пісенні Р***, ***сатиричні Р***, як-от у статті поета Т. Масенка «Роздуми над римою» [*Масенко 1965*: 37, 40].

Жанрова стратифікація рим відігравала неоднакову роль у різних мовах і в літературі різних епох; напр., російській поетичній мові XVIII – поч. XIX ст. була притаманна виразніша стильова контрастність, у представників класицизму і сентименталізму існували «стійкі стандартні набори рим для кожного циклу жанрів» [*Западов 1969 б*: 23].

2.5.5. Види рим за стилістичною маркованістю

- ***Рима-луна*** [*Качуровський 1994 в*: 153; *Ференц 2011*: 197] / ***ехоїчна Р*** [*Штокмар 1958*: 17–18]. Це семантично і стилістично наповнена поглинена Р, яка потребує структурного (візуального) відокремлення другого римокомпонента: *Я блукав колись по ріднім* ***краю*** / ***Раю***. / *І шукав на сім* ***падолі*** / ***Долі***. / *Приблудився під* ***стріхату*** / ***Хату***. / *Там дівчину стрів я* ***винозірку*** / ***Зірку*** (Леся Українка І, 220); *Вони совісті й закону,* / *Як скрізь водиться,* ***служили****…* / ***Жили***, ***жили***, ***жили***, ***жили****…* / *Як скрізь водиться,* ***служили***. / *Дуже довго клопотались,* / *Поки діло* ***розібрали***. / ***Брали***, ***брали***, ***брали***, ***брали****…* / *Поки діло* ***розібрали*** (Кузьменко, 62); *– Хто вийде живий –* / *хай розкаже* ***в бригаді*** *(…* ***балада****…* ***лада)*** (Олійник 2005 б, 126).

- ***Метафоричні Р*** [*Чертоганова 1995*: 10] / ***метафоризовані Р*** [*Іванишин 2010*: 165] / ***рими-образи*** [*Мовчун 2016 г*: 180]. Звукову метафору створює рима-луна: *І всесвіти відлунять* ***затонулії*** / *у вічності мелодії* ***землі:*** /

елії… алії… ***улії*** *…* / *олії…* ***лі****…* (Жиленко, 349). Деякі дослідники взагалі схильні розглядати будь-яку риму як вертикальну метафору [*Турчаны 1966*] або просто «римову метафору» [*Levý 1966*: 50]. Пор., напр., як змінюється метафорика тексту завдяки римі: *Вересня день, мов* ***меч*** / *Нагострений сонцем осени:* / *Вересень – вольний* ***вечір*** / *Для жовтня налагодив кросна* (Йогансен, 98): образ «день – меч» (горизонтально) ↔ образ «вечір – меч» (вертикально), підсилений римовою гармонією. На так звані алітераційні метафори, зокрема й випадки кінцевої алітерації слів, звернула увагу дослідниця художньо-виражальних засобів віршової мови О. О. Тєлєжкіна, уважаючи їх «додатковими актуалізаторами семантичних відношень» [*Тєлєжкіна 2020*: 67].

- ***Каламбурні Р*** [*Жирмунский 1923*: 99; *Кошелівець 1954*: 81; *Ткаченко 2003*: 327]: *Лиш десь влаштують у фінансах* ***шахер-махер,*** / *А він вже тут, наш доморощений* ***Шумахер*** (Головащенко, 44). Суть каламбуру полягає в мовній грі [Тараненко 2007 б, 252], це і є «словогра» [*Ткаченко 2003*: 327], якщо її розуміти як порушення стереотипів [*Космеда 2001*: 139], тобто зіставлення в римі компонентів, якнайбільш подібних формально, за умови їхньої змістової неподібності, контрастності, протилежності, чого можна досягнути за допомогою різноманітних засобів, як-от: синонімів, антонімів, паронімів, омонімів, полісемічних лексем, екзотизмів, варваризмів, неологізмів, оказіоналізмів тощо, звідси існування ускладнених ТО ***каламбурні антонімічні Р, каламбурні омонімічні Р, каламбурні синонімічні Р*** [*Гуляк, Савченко 2003*: 92]. Отже, обмежувати каламбурні Р лише однією лексичною категорією – омонімами, як це подає низка джерел [*Кошелівець 1954*: 81; СЛТ 1971, 179; ОТМП, 588; СФМТ, 655], не варто, хоча омонімія в римовій позиції справді є найпоширенішим різновидом каламбурних Р: *За свого за шефа –* ***боса*** / *Я пішла б і в пекло.* ***Боса*** (Усенок, 321); омонімія породжує ***складені каламбурні Р***: *Сказала Мишка: – Вічним сном* ***спи, Сало!*** / *Тебе начальство вже…* ***списало*** (Усенок, 319). У групі каламбурних Р спостерігаємо також ***паронімічні каламбурні Р***: *Чи вас можна* ***допитати*** *–* / *До вас можна в* ***депутати****?!* (Драч 2007, 749); ***поглинені каламбурні Р***: *Я*

любила Петра, / *Що вихрясту носив* ***шевелюру.*** / *А сьогодні сказала йому:* / *«Не ходи, не бентеж!* / *Бо уже не тобі –* / *Віддаю перевагу* ***велюру»*** (Бортняк 1988, 203); *Поїхав на* ***Баню****, та й заїхав у* ***калабаню*** (ГРНП І, 22). Дослідник каламбурів О. Є. Вороничев виокремив 4 продуктивні типи каламбурної Р: полісемічні, омонімічні (власне омонімічні й омоформні), омофонічні, парономастичні [*Вороничев 2014*: 434].

- ***Риторичні Р***, суть яких у синтаксичному паралелізмі, підкріпленому співзвуччям [*Ковалевський 1965*: 188]. Це «паралельний уклад слів у рівнобіжних рядках» [*Ф. Колесса 1922*: 32], що притаманний фольклорній мові, одна з форм народнопоетичної Р: *Ой і візьміть мене, превражі мурзаки, та виведіть* ***на могилу:*** / *Ой нехай же я стану, подивлюся та на свою* ***Україну!*** / *Ой і візьміть же мене, превражі мурзаки, та виведіть* ***на могилу:*** / *Ой нехай же я гляну, подивлюся, де я марно* ***загину!*** (ЗЗ, 313). Риторичні Р підкреслюють образно-синтаксичний і ритмічний паралелізм рядків. Найбільше їх уживали в думах і голосіннях; в останніх риторичні Р є основою віршової будови [*Ф. Колесса 1922*: 13]: *Да ти ж не прибула к Рожеству за великими* ***снігами,*** / *да не прибудеш ік Великодню за великими* ***дощами,*** / *да ти не прибудеш к святой недільці за начальними* ***ділами,*** / *да ти не прибудеш к* ***Ніколі*** *да й* ***ніколи****!..* (цит. за: [*Ф. Колесса 1922*: 18]).

- ***Анжамбеманні Р*** (СФМТ, 697) / ***ламані Р*** [*Рагойша 2003*: 118; *Hrabák 1958*: 140] / «***розірвані» Р*** [*Штокмар 1958*: 87] / ***переносні Р*** [*Гаспаров 1984*: 246]: *Той крок ступив, і два ступив…* ***четвер-*** / *тий збила раптом черга кулеметна,* / *і душу неба перший зойк* ***роздер*** *–* / *у свіжий рів упала перша жертва* (Лучук 1984, 13); *Та годі кпити зі себе, еге ж –* / *чийсь рот в роззолоченій фіксі* / *апелює до вуха мого «****обереж-*** / *нога моя в гіпсі!*» (Сенатович, 50); *із карарського мармуру берег слонової* ***кі-*** / *стки майне ніби хустка одної із наших мам* / *я тебе не забуду а вії хай трохи побудуть* ***гіркі*** (Федюк 2008, 222). Особливість досліджуваної М. П. Штокмаром «розірваної» Р Володимира Маяковського – її аналітичність: римове слово зберігає графічну й просодичну цілість, тоді як розривається й просодично

деформується сам римовий сегмент (між кінцевим словом одного рядка і початковим словом наступного): *Теперь и мне на* ***запад!*** / *Буду идти и идти там,* / *пока не оплачут твои* ***глаза*** / ***под*** *рубрикой «убитые»* / *набранного петитом* (В. Маяковський, цит. за: [*Штокмар 1958*: 87]).

Є кілька варіантів комбінації компонентів анжамбеманної Р:

1) розірване слово – ціле слово: *Мовчить. Ображена.* ***Застра-*** / *шена. Зноварожденна.* / *О тричі будь благословенна* / *лишатися. Мені ж –* ***пора*** (Стус III 1, 50);

2) розірване слово – розірване слово: *батько мій, кочегар, віз до проміжної* ***стан-*** / *ції на пересадку сім'ю* ***арештан-*** / *та (з Москви вони далі їхали на Читу)* (Буряк, 238).

Просодична деформація юкстапозитів у римовій позиції має значно м'якший характер, адже відповідність акцентуаційній нормі зберігається навіть за умови анжамбеману: *ви, я та злет фантазії у* ***мі-*** / *мажорі, п'янко-малахольної, –* / *яскріти оксамитами* ***у тьмі*** (Жиленко, 425).

- ***Апокоповані Р*** / ***«розколоті Р»*** [*Гончаренко 1987*: 48] / ***рими напівслів*** [*Суховей 2008*]: *які любили мене просто так за те, що я дурень і* ***ніч,*** / *що можна в ліжку вночі курити цигарку разом на двох одну,* / *що можна вдвох грозу прежити і навіть коротку війну,* / *і на півслові піти уранці на* ***електрич*** (Федюк 2008, 234). У «Словнику фонетико-метричної термінології» апокоповану Р пов'язують із формальною кінцевою неповнотою римованого сегмента одного компонента рими порівняно із сегментом другого за цілості самих слів – компонентів рими, тобто ототожнюють апокоповану Р та усічену Р (СФМТ, 644). Утім, явище апокопи доцільно розглядати в лінгвістичному аспекті [*Клименко 2007*: 31] – як усічення кінцевих фонем слова, що призводить до його формальної неповноти. Напр., звукова апокопа притаманна розмовному й діалектному мовленню (*мо, хо, бра* тощо).

Ще один класифікаційний аспект – розмежування апокопованої Р й анжамбеманної Р. Цілком очевидно, що апокоповане римове слово не потребує завершення на наступному рядку, оскільки:

1) це загальновживана в розмовній мові апокопована форма слова, про що свідчить її поширеність у поетичному тексті взагалі й у римовій позиції зокрема: *Хто ж вона – чи розумна істота, чи* ***мо',*** / *Тільки піч, біля котрої ми* ***живемо****?..* (Руденко 2004, 401); *Властивість розуму, а* ***мо',*** / *Душі потреба:* / *Дивитись у старе* ***трюмо*** / *І бачить небо* (Скирда 1983, 117); *Живемо в споминах. Як діти –* / *В солодких мріях* ***живемо.*** / *І* ***мо'*** *не відаємо,* ***мо'*** (Мойсієнко 2000, 35); *Бо добре й так.* / *До Бога ближче,* ***мо****…* / *Від себе в лісі сховаємось –* / *І тепло.* / *А нащо ж ми на світі* ***живемо****?* (Павлюк 2005 а, 29);

2) його повна форма зрозуміла завдяки вживанню в близькому контексті того самого чи спільнокореневого слова: *одне з них називалось «Крайслер* / *Імперіал» – величний* ***монстр****!* / *(Про все це є пророцтва в* ***Ностр****…* / *у Нострадамуса!)* (Неборак 2001, 319); *Ото мій шлях. Повернення. Чи –* ***не-.*** / *Ото мій шлях. Світ за очі – єдино.* / *Пробач мені, дружино, вибач, сину,* / *і матере – не прокляни* ***мене*** (Стус III 2, 79); *Від тебе вже ні спогаду, ні* ***спога****…* / *Старіє день, побільшавши на ніч.* / *Стоїть між нами туга* ***загадкова*** (Мовчун 2005, 38);

3) його повна форма зрозуміла завдяки вживанню в близькому контексті синоніма чи антоніма: *Вітрець з лугів приносить запах сіна,* / *За вербами хвилюється* ***Дніпро.*** / *– Тепер напишем, діти, «Україна».* / *Але вони виводять: «****Ма-ло-ро****»…* (Руденко 2004, 750); *Чи ти лю- мене, чи не лю- мене –* / *вправо-****влі-*** / *(затуливши мно-ю шкалубину* / *в вітровому* ***шклі)*** *–* / *пританцьовую* (Забужко 2005, 207);

4) із загального змісту тексту: *«Як мя зловиш, дзіньо* ***дам****!» –* / *Так він мовив та й побіг.* / *Я… дігнав його… ма…* ***мам****…» –* / *«Синку, синку, що тобі?»* (Франко I, 180); *Заробляють,* ***заробля****…* / *Прославляють, просто* ***бля****…* (Драч 2007, 779);

5) відповідно до граматичних норм мови: *А що* ***санчат*** / *кругом! а сміху!.. Розпрощались на морозі.* / *Вона ж: – Дозвольте ж* ***на почат****…* (Тичина II, 454).

Різницю між анжамбеманною Р (*в вічі – вича-вим*) й апокопованою Р (*тре’ – старе*) вияскравлює спільний для обох рим контекст: *щоденне віче тиче* ***в вічі*** / *то те то се та що їм* ***тре’*** / *та дайте ж час ми з себе* ***вича-*** / *вим геть віджиле і* ***старе*** (Гриценко, 58). За очевидної відмінності цих фігур цікавими є унікальні випадки репрезентації обох прийомів в одній римі завдяки мовній грі, що полягає в навмисній, підкресленій двозначності: з одного боку, це апокоповане й умовчуване обсценне слово, відсутня частина якого утворює риму, а з другого – складовий анжамбеман нейтральної лексеми: *В магазині* ***Кнопа*** / *виставлена* ***жо*** / ***втая*** *перчатка* (цит. за: [*В. Поліщук 1926*: 60]).

- ***Рима-апосіопеза*** / ***рима-умовчання*** [*Суховей 2008 http*; *Мовчун 2015 ж*: 83] / ***«рима з пропаданням»*** [*Суховей 2008 http*], суть якої полягає у формальній відсутності одного римокомпонента. У текстах цей вид рими має кілька форм реалізації:

1) відсутність римового слова руйнує саму риму, це її формально-семантична деструкція; відновлення умовчуваного слова можливе завдяки загальному змісту речення й наявному компоненту рими: *іноді кози пасуться – роги їм* ***повиростали*** / *так ми були і так ми так і* ***не*** (Федюк 2008, 143) – пропущено (згідно з римою) ***стали***;

2) відсутність слова не руйнує риму з погляду звукової форми – це її семантична деструкція: *Сашка вбирає небеса* / *очима, як* ***волошки у…,*** / *вони цнотливі, вуса, як* / *антени, прошу* ***на брову*** / *звернути зір* (Неборак 2001, 323) – пропущено (згідно з цитатою А. Головка) ***жити***; *біла хмарка пливтиме* / *в озерці високих* ***небес.*** / *Лісовому цареві* / *служитиму без суперечки –* / *промітатиму стежку,* / *дзвіночки будитиму –* ***без****…* (Горик 2008, 6) – пропущено повторюване слово ***суперечки***; *Поміж котрих* [племен] *себе я затамовую,* / *Щоб раптом залітати десь* ***аж у…*** / *І сам собі кажу своєю мовою,* / *Бо, бачте, вірую… А вірую – й* ***кажу****…* (Вольвач 2010, 57) – пропущене слово неможливо точно відновити. Експресивно напружена й семантично наповнена рима з евфемізмом, ужитим для її формально-

семантичної реконструкції попри очевидність самої умовчуваної лексеми ***Україна***, що її підказує цитатний контекст: *Повернення – куди? Кому і з ким вертати?* / *Але коли іще раз програна* ***війна,*** / *Глухе коріння рве холонуча лопата…* / *Іще не вмерла... ця… ну, як її…* ***Вона*** (Федюк 2008, 161).

Автори текстів для дітей використовують риму-апосіопезу з ігровою або дидактичною метою. Перший компонент рими підказує читачеві відповідь у загадці або закінчення рядка в ігровому вірші: *Я бажаю нашій* ***бабці,*** / *Щоб не тисли бабці …* [***капці***], / *І щоб я щоденно* ***міг*** / *Їсти млинчики й …* [***пиріг***] (Фалькович, 12); *Дивні квіти розпустились* / *На шибках* ***вікна.*** / *Це хатині нашій снилась* / *Уночі …* [***весна***] (Качан, 59).

Загалом уся підгрупа рим, які можна назвати ***деформувальними*** (анжамбеманні Р, апокоповані Р та рими-апосіопези) і які виникають у результаті графічної деформації слова аж до його ануляції або ж спричиняють таку деформацію, має підвищену експресивність.

- ***Макаронічні Р*** [*Шоу 2004*: 281; *Суховей 2008*; *Мовчун 2015 ж*: 80; СРЛ, 716] / ***різномовні Р*** [*Москвин 2009*: 97] / ***рими з варваризмами*** [*Холшевников 1974*: 9] / ***екзотичні Р*** [*Костенко 2014*: 108]. Цей вид рим утворюють не лише іншомовні вкраплення (або ж ***форинізми*** [*Ладиненко 2015*: 6], ***слова латинського алфавіту*** [*Шоу 2004*: 342]), варваризми, а й позасистемні римокомпоненти, тобто: 1) іншосистемні лексичні одиниці, оболонку яких трансформовано для наближення до українського взірця: *Ось і фініта! –* / *вже ти й небіжчичка,* / *вже ти й* ***одніта!..*** (Малкович 2013, 173); 2) українські лексеми, взірцем трансформації яких є звукова оболонка іншосистемної одиниці: *Енеус ностер магнус* ***панус*** / *І славний троянорум князь,* / *Шмигляв по морю, як* ***циганус*** (Котляревський, 158). Отже, ТО ***рими з варваризмами*** не передає суті цього прийому – так само, як і ТО ***різномовні Р,*** оскільки трапляються рими, утворені словами, що походять з однієї іноземної мови. Термін ***макаронічні Р*** є найбільш відповідним позначуваному явищу, до того ж, він підкріплений традицією використання (див. про це: [*Мовчун 2015 ж*: 79–80]). Термінологічне означення ***макаронічний*** уживають також у

подібних випадках: пор., напр., ТО ***макаронічний*** (чотиримовний) ***сонет*** [*Качуровський 1994 б*: 144].

Класифікацію рим із варваризмами запропонувала Н. А. Чертоганова: за походженням римокомпонентів (гомогенні, гетерогенні), за графічним оформленням (асимілювальні, дисимілювальні), за функціональним значенням (метаописові, інтертекстуальні) [*Чертоганова 1995*: 18]. Для дослідження всіх аспектів макаронічної Р ця класифікація недостатня, оскільки, по-перше, залишено поза увагою позасистемні компоненти рими, власне макаронічні, гібридні утворення, а по-друге, цей тип рим має значно більше диференційних ознак – майже всі, що й звичайні рими. Макаронічні Р варто аналізувати зокрема:

1. За належністю до мовної системи:

- іншосистемні: *Цариця мовила: – Sehr* ***gut!***.. / *Но вот не слишком ли богато,* / *Мой друг Потемкин, тут* ***живут****?* (Талалай 1989, 16);
- позасистемні: *Ай'м елоун… Й тільки* ***в найті*** / *Я скликаю їх усіх,* / *Знову чути м'юзик, сміх,* / *Мову благородних* ***кнайтів*** (Позаяк 2001, 83);
- комбіновані: *У чергу збіглися жінки* / *і перетоптуються* ***грузько,*** / *хоч їм повторює завмаг:* / *– Та об'ясняю вам* ***на руськом:*** / *не завезли, іще нема* (Талалай 2011, 68).

2. За мовою-джерелом:

- гомогенні:
  - польські: *Сумні – pisaliście i my* ***piszemy,*** / *І далі – zmarliście i my* ***pomrzemy*** (Борис Тен, 12);
  - російські: *Почулося: «Хохол, эт* ***малорос,*** / *Он до свободы толком* ***не дорос****»* (Гайворон 2001, 49);
  - англійські: *Сто століть і сірий* ***стоун****…* / *Хто там?! Незнайомий* ***ґест****?!* / *Ноубоді… Тисне* ***чест,*** / *Колд віків приходить в* ***боун****…* (Позаяк 2001, 82);
  - німецькі: *«Gedenken Sie, was Sie da* ***sprechen!*** / *Се не кашіть, то є* ***Verbrechen****!»* (Франко II, 114);

• латинські: *Пермітте жить в землі своєй,* / *Хоть за пекунії, хоть* ***гратіс,*** / *Ми дяковати будем* ***сатіс*** / *Бенефіценції твоєй* (Котляревський, 158);

• їдиш: *Луна: «Дісонем* ***авцелухес****!»* / *Вперед! Весь циміс в боротьбі!* / *Авек, буржуй! У жирний* ***тухес*** / *А їдиш штик вженем тобі!* (Позаяк, 44) та ін.;

- гетерогенні:

• українсько-польські: *Затрусився пан* ***вельможний,*** / *За загоном слав загін…* / *І не раз їх «б'яли* ***ожел****»* / *Кланявсь низько нам до ніг…* (Фальківський, 142);

• українсько-російські: *І фаворит знітився* ***трохи*** / *І посміхнувся, як* ***лакей.*** / *– А вот поют они* ***неплохо,*** / *Хоть и на глупом* ***языке*** (Талалай 1989, 16);

• українсько-болгарські: *Наша слава досягла зеніту* / *і шумить, немов на вітрі* ***клен.*** / *Миролюбні, ми говорим світу:* / *– Добрий день, другарю! Добър* ***ден!*** (Лучук 1979, 36);

• українсько-церковнослов'янські: *Знав революцію з* ***фасаду,*** / *Не відав «труса ані* ***гладу****»…* (Зеров 1990, 58);

• українсько-англійські: *Тому лиш будь, будь вірною…* ***собі!*** / *Горять мости, ламаються паркани,* / *І мить руйнує творене роками,* / *Знак вибір між to be or not* ***to be*** (Марго Ґейко, 74);

• українсько-німецькі: *Безлюддям віяло від* ***хат.*** / *І звуками гортанно-грубими* / *перепиняло слово «****хальт****!»* (Бортняк 1987, 18);

• французько-українські: *Король невінчаний, і маг, і* ***maître*** / *В новім пенсне і яснім ореолі!* / *Тобі кориться непокірний* ***метр*** (Зеров 1990, 56);

• італійсько-українські: *Як гнівні поклики popolo* ***grasso,*** *–* / *Вергнувши в прах латини мертве* ***м'ясо,*** / *Заблиснув dolce* ***stil*** *– вельможний* ***стиль!*** (Славутич І, 174);

• латинсько-українські: *Почну я, шановні, як кажуть, ab* ***ovo,*** / *Хочу думки свої з вашими звірити.* / *Казали – нема у нас спільної* ***мови*** (Бортняк 1988, 231);

• українсько-давньогрецькі: *О, знав-таки мудрий, що каже, що так* ***загаратав*** / *Напаснику в очі – на двадцять потомних віків!..* / *І мовлю по-еллінськи: «ме му тос кікльос* ***тарате****»* (Забужко 2005, 238);

• українсько-грузинські: *Вимовляю, вимовляю* / *у наївності* ***старанній:*** / *«Гамарджвеба» – вимовляю.* / *Мовлю: «****Вепхісткаосані****»* (Йовенко 1984, 204);

• іврито-українські: *Земля Ізраїлю… О ерец* ***Ісраель!*** / *До юних і старих твоїх* ***осель*** / *я увійшов, як у священний храм* (Кацнельсон, 259);

• церковнослов'янсько-французькі: *Його впевняли двадесят* ***язик,*** / *що жанр його poêms* ***patriotiques*** (Зеров 1990, 62) та ін.

3. За графічною формою неукраїнського компонента:

• оригінальні:

• кириличні: *Не гневайся, браток.* ***Не сами*** / *Сюда пришли – нас* ***привезли.*** / *Мол, там, на юге,* ***за лесами,*** / *И хлеба вдоволь, и* ***земли*** (Руденко 2004, 726);

• латинізовані: *Оскома в мене – je me'n* ***fiche*** *–* / *Від многомовних тих* ***афіш*** (Зеров 1990, 58);

• із застосуванням інших графічних систем: *Тлін все, тінь,* ***півтон*** *–* / *б'є в лілеї* ***сон.*** / *Лебедіють хором зорі:* / *Κύϛιε* ***ἐλέησον!*** (Тичина I, 301);

• транслітеровані:

• кириличні: *Затих за деревами чорний* ***хор,*** / *<…> Ану ж котрась промовить: «****Невермор****»* (Качуровський 2013 а, 130);

• латинізовані: *і власне чим вже ти тут* ***зарадиш*** / *лише усміхнешся –* / *коли здійнявши руки* / *вона крикне зранку –* / *privet* ***tovarish*** (Лазуткін 2012, 61);

• транскрибовані: *І жити «****харашо****».* / *Здамо під вечір тару* / *І рушимо до бару.* / *А ні – купи гітару* / *І йди, куди* ***ішов****…* (Скиба, 171).

4. За вимовою неукраїнського компонента:

• автентичні: *«Wiem, to pan ma się do* ***Maniusi.*** / *To bardzo dobrze, ale* ***musi*** / *Pan z ojcem mówić, bo bez niego* / *Nie decyduję sama tego»* (Франко II, 31);

- адаптовані: *Церкви і* ***зорі,*** / *Гарячі ночі на шкурах тигрів,* / *Чуже don't* ***worry*** (Павлюк 2002 а, 4) (вимова римового сегмента **-орі** впливає на вимову римеми **[ʌri]**).

5. За звуковою точністю макаронічні Р доцільно поділяти на 2 групи:

- тотожні: *Я по-латині: аморе,* ***амо****!* / *Невже від цього рятунку немає?* / *А море,* ***мамо,*** / *а море, мамо, теж не минає* (Костенко 1989, 285);
- співзвучні: *посадили мене на лавку під клени столітні* / *під клени американські з листям* ***червоним*** / *хочеш покажем тобі* ***performance*** (Луговик, 90).

Точність звучання кінцевих частин римових слів іноді досить сумнівна, адже фонеми, що утворюють співзвуччя в таких парах, як *сусідом* і *freedom, метр* і *maître, кордон* і *pardon*, є співвідносними, подібними за певними артикуляційно-акустичними ознаками, але не тотожними. Істинна точність виникає в разі римування слів, що належать до однієї мовної системи (1) або з певними застереженнями – до близьких мовних систем (2), а також українських лексем із транскрибованими / транслітерованими одиницями (3). Співзвучні макаронічні Р охоплюють усі випадки нетотожності звучання кінцевих сегментів римокомпонентів, напр.: *Ти віриш – це небо – чорне* / *як тільки у ніч* ***потрапиш****…* / *ну добре – пограєм в порно* / *Ja… Ja… Das ist* ***fantastisch****!* (Лазуткін 2008, 43); *і подруга шепоче про те* ***саме:*** / *– Ergo* ***bibamus****!* (Талалай 2011, 71); *Я пишу на стелі слово «****sadness****»* / *пахощами спалених букетів.* / *Римою до слова «****безпорадність****»* / *час лежить на голому паркеті* (Пішаківська, 46).

6. За обсягом співзвучного компонента:

- однаковий опорний приголосний надає макаронічній Р статусу багатої Р: *скільки коштує донецька* ***ґрусть,*** / *і чому уже вкотре вмирають нишком* / *недочитані Джойс і* ***Пруст****…* (О. Соловей, 59);
- відсутність тотожної фонемної опори свідчить про належність макаронічної Р до категорії бідних Р: *Присмак зостається* ***на сльозі.*** / *І*

важким-важка краса діброви, / *І далеке «господі,* ***спасі****...»* (Павлюк 2005 б, 32);

- глибокі Р мають кілька тотожних чи співвідносних фонем перед акцентом: *Як волі ти проломлював* ***кордон,*** / *То наші молоді зблязовані естети* / *Вдягли б на тебе фрак, а ні – «monsieur,* ***pardon****!»* (Карманський 1992, 161); *я б охоче про інше, але що поробиш, на жаль, c'est* ***la vie.*** / *Треба знову і знов присягти Україні на вірність,* / *доки геть не зреклися держави її* ***чолові*** (Гужва 2007, 47).

Також є сенс у розподілі макаронічних Р із типовими відхиленнями від фонологічної тотожності римованих сегментів на:

- нарощені Р: *І жити* ***«харашо».*** / *Здамо під вечір тару* / *І рушимо до бару.* / *А ні – купи гітару* / *І йди, куди* ***ішов****...* (Скиба, 171);
- усічені Р: *Несучи у душі той донецький «****рощот****».* / *І приходить до мене забитий татарин,* / *І скривавленим ротом питає:* ***за що****?..* (Руденко 2004, 387).

За складовим обсягом римованих сегментів макаронічні Р поділяємо на:

- рівноскладові: *навіжених цілунків розсипле* ***сміх*** / *а все інше – я знаю – уже не до речі* / *як оцей не до речі написаний «****стіх****»* (О. Соловей, 44);
- нерівноскладові: *там, у* ***кінопроєкторі*** / *серце боїться стукати* / *«он умирал, как* ***некоторые****»* / *екзотичні зимові фрукти* (Калениченко, 52).

Місце наголосу визначає належність до:

- окситонних Р: *З Петровими нащадками* ***водно*** / *не тішмось, як оті глухі тетері,* / *що він «в Европу прорубил* ***окно****»* (Бортняк 2008, 37);
- парокситонних Р: *Зате нагородив* ***сусідом,*** / *Щоб завше цінували* ***freedom****!* (Головащенко, 28);
- пропарокситонних Р: *Нові вкраїнці і нові* ***колгоспниці****...* / *Хтось наверху зове елєкторат.* / *Московка юна: «****Господзі*** *і* ***Господзі****!»* (Павлюк 2002 б, 14).

7. За формально-лексичною ознакою:

- прості Р: *«Пожруть дракони* / *Нас, коли зійдемо* ***звідсі.*** / *Лиш держімо ті закони* / *Твердо!* ***Dixi***» (Франко V, 70);
- складені Р: *Був день комусь. Urbi* ***et orbi.*** / *Проблем і парабол купу* / *тягав Санта-Клаус* ***в торбі*** (Пішаківська, 24);
- поглинені Р: *Храм війни не єсть* ***казарма,*** / *Храм – поля, гаї і луки.* / *І в народі «inter* ***arma»*** / <…> *Плачуть музи, б'ються звуки* (Чупринка, 387).

8. За лексико-семантичними ознаками:

- омонімічні Р: *Крізь паркан заборон тобі вслід іще дивиться* ***сум.*** / *Simplissima* ***sum****…* (Пішаківська, 83);
- паронімічні Р: *Поглянув, вимкнувши* ***хокей,*** / *на гру синочка тато:* / *– Все дуже правильно,* ***о'кей*** (Бортняк 1978, 56).

9. За стилістичною маркованістю. Макаронічні Р за своєю суттю є маркованими елементами тексту, проте й серед них трапляються як нейтральні рими, так і такі, що мають додаткове стилістичне навантаження. У цьому аспекті розглядаємо:

- нейтральні Р: *В тужнім серці наросла* ***відлуння*** / *Плеску хвиль і шелесту круги.* / *Де ти, сонце місяця* ***іюня****?* (Масенко 1975, 64);
- комічні Р: *Кісточки – приблудній* ***собарві.*** / *А сусідку запрошу на каву.* / *Вип'єм, позітхаєм:* ***се-ля-ві****…* (Жиленко, 434).

10. За дискурсивною ознакою:

- авторські Р: *Всюди осінь – в серці і* ***надворі.*** / *«Ей, поет, ми хочем в Ельдорадо!* / *Хочемо кохання…» Ай ем* ***соррі*** (Павлюк 1993, 45);
- точні цитатні Р та колажні цитатні Р (якщо один або обидва компоненти рими відсилають до певного тексту): *То час прийшов, що із часів* ***останніх.*** / *Зідрав із серця солодкавий леп.* / *– О Елі, Елі, лама* ***савахтані!..*** (Голота, 170) – покликання на Біблію (останні слова Ісуса Христа, сказані арамейською мовою: «Боже Мій, Боже Мій, нащо Мене Ти покинув?» (Мт. 27: 46); *Він – не Євгеній байронічний,* / *Не Ленський, повний* ***маячні,*** *–* / *У праці і в напрузі вічній* / *Пройшли його «златые* ***дни»****…* (Рильський II, 263) – цитата з

поеми О. Пушкіна «Євгеній Онєгін»: *Куда, куда вы удалились,* / *Весны моей златые дни?*

11. За рядковою ознакою:

- кінцеві Р: *А з-за стінки тужно плине* / *Бетховена «**Pathetique**»…* / *Так малий до сон-долини* / *Найбільш сходити вже звик* (Казка, 101);
- внутрішні Р: *У цій юрбі **mężczyzn** і женщин,* / *В цій боротьбі **меншин** і menschen* (Ірванець 2003, 78) та ін.

12. За строфічною ознакою:

- суміжні Р: *Пані, вибачившись: «**Please**!..» –* / *дістає старий **сервіз*** (Жиленко, 404);
- перехресні Р: *Дивний голос мя кудись* / *Кличе – тут-то, **ген-то:*** / *«Встань, прокинься, пробудись!* / *Vivere **memento**!»* (Франко І, 35);
- кільцеві Р: *О, як гучать міцні терцини **Данте**!* / *Дзвенить Горацій – мов моцарська мідь.* / *І никне збоку невиразна блідь* / *У неясних задвірках **ріcторанте*** (Славутич І, 175).

13. За наявністю римового інтервалу:

- контактні Р: ***I miss you*** / ***я мислю*** (Савка 2010, 32);
- дистантні Р: *Багато зла зазнала **від любові,*** / *Як ця підлота в душу проповзла?* / *Quod lice Jovi… o… non licet **bovi..?!*** (Марґо Ґейко, 77).

14. За повторюваністю співзвуччя:

- подвійні Р: *О, милий, о сміливий **Маус**!* / *Тебе я ніжно **обнімаус**!* (Ангелова, 24);
- потрійні Р: *Кентавр* (*здалеку, аж ледве чутно*): / *Сам-один, як **пес**…* / *I can't find my **Death**…* / *Іван (недочуваючи):* / *Може, й знайдем **десь**?..* (Малкович 2013, 179);
- четверні Р:

Зиновій Блюм, король шинків і яток,

*рожевих лярв улюблений **кумир,***

*літав по крамарях, немов **упир,***

і, ніби кров, смоктав із них податок.

*Його стрічали радісним «вей **мір**!»*

Під усмішкою, що солодша паток,

він позбавляв їх золота й дівчаток,

*але, на жаль, порушив міру **мір*** (Андрухович 2002, 75);

- рефренні Р: напр., у вірші В. Качкана в щочетвертому рядку в римовій позиції використано власну назву *Maria* (*«Ave Maria»*), що утворює напіврефренну Р (*ностальгія – Maria, вії – Maria, мрія – Maria*) (Качкан, 38) та ін.

2.5.6. Види рим за експресивною ознакою

У прозовому тексті будь-яка рима має підкреслено виразову прагматику завдяки відчутності звукового повтору на тлі звичайного звукового малюнку; у контексті римованої мови виразну експресивність мають рими, що посилюють емоційний і логічний зміст тексту. Увагу дослідників привертають комічні Р, проте емоційно-експресивний спектр рим значно ширший.

- ***Комічні Р*** [*Жирмунский 1923*: 99; СФМТ, 653]. Розмежування каламбурних Р і комічних Р у науковій літературі не акцентовано, нема пояснення посутньої різниці між цими термінопоняттями, зокрема в класичній праці В. М. Жирмунського. Якщо спиратися на розуміння естетичної категорії комічного в цілому, комічні Р не варто обмежувати лише каламбурними Р; комізм також виникає на тлі римового контексту, тобто змістової, стильової та фонологічної невідповідності між римою й текстом, спричиненої нею двозначності, немилозвучності, але, як і будь-яка естетична категорія, комізм рими – історично змінна категорія. Наприклад, складені Р тривалий час мали шлейф комічності [*Жирмунский 1923*: 92, 98; *Томашевский 1959 а*: 417]; в естетиці 60-х рр. минулого століття комічними здавалися рими з абревіатурами [*Масенко 1965*: 41]. Поєднання українського та іншомовного елементів у римі загалом утратило комічний ефект; у сучасному тексті макаронічна Р знову стає комічною лише внаслідок порушення змістової і

стильової відповідності: *nec – Death* «смерть», *lito – cito!* «терміново» (термін у лікарських рецептах).

- ***Жартівливі Р***: ***чари-мари*** (ЛЛПЖ, 791), ***цьомки-бомки*** (ЛЛПЖ, 788); *Баба казала: «Перебула* ***січень*** *і* ***мічень****, а на* ***марець*** *виставлю* ***палець****». Та й у марті замерзла* (ГРНП І, 11); ***Бик*** *ци* ***привик****?* ***Корова*** *ци* ***здорова****?* (ГРНП ІІ, 293).
- ***Глузливі Р***: ***талія*** *як* ***балія*** (ЛЛПЖ, 72); *Куме* ***Андрею****, не будьте* ***свинею*** (ГРНП І, 4); *Зійшли* ***биці*** *на* ***киці*** (ГРНП І, 27).
- ***Зневажливі Р***: ***паня-калабаня*** (ЛЛПЖ, 523); ***Явдоха – біздьоха*** (ГРНП ІІІ, 536); *Фашистське* ***панство-тіліпанство*** (Тичина ІІ, 433); *Що* ***шваб****, то* ***драб*** (ГРНП ІІІ, 333).
- ***Урочисті Р***: *Отче наш, у Твоїм* ***часоплині*** / *Все минає – ридай не ридай.* / *Прости, Боже, гріхи* ***Україні*** (Забаштанський 1999, 3); *Виспівував: час боротьби* ***гряде****!* / *Народ злама злодійщини рутину,* / *І сонце правди, людоньки,* ***зійде*** (Гайворон 2001, 55).

2.6. Дискурсивні види рим

Досліджуючи окремі аспекти римології, почасти дотичні до основної проблематики, науковці виокремлюють види рим, що не вписуються в класичну римову класифікацію: *інтертекстуальні Р* [*Чертоганова 1995*: 18], *алюзійні Р* [*Чертоганова 1995*: 11], *цитатні Р* [*Кузьмина 1999*: 166; *Сюта 2017*: 133], *відмовні Р* [*Матвеев, Хворостьянова 2011*: 13], *задані Р* [*Шалата 1982*: 122-123].

Вихід за межі тексту як стабільної, цілісної, замкнутої у собі одиниці та розгляд його у зв’язку з життям (дискурс – це мова, занурена в життя; це текст з екстралінгвальними, прагматичними, соціокультурними, психологічними та ін. чинниками [Арутюнова 1990: 136–137]) дає підставу досліджувати рими в часо-просторовому вимірі, у контексті творчого життя автора та цілої культури.

2.6.1. Види рим у дискурсі індивідуальної творчості

- ***Однократні Р*** vs. ***повторювані Р*** / ***постійні Р, напівповторні Р, варіаційні Р.*** Залежно від кількості повторень тієї самої рими в тексті (текстах) та особливостей її компонентного складу розрізняють рими, використані один раз (***однократні Р***), кілька разів (***повторювані Р***), кілька разів із тими самими компонентами в різній формі (***варіаційні Р***), з одним сталим і одним змінним компонентом (***напівповторні Р***) [*Бельская 1977*: 86]. Повторювані рими В. В. Коптілов називає постійними [*Коптілов 1962*: 103], проте цю ТО доцільніше закріпити за клішованими фольклорними римами (*воля – доля, пан – Іван, тихо – лихо, брат – рад*) як продовження ряду ТО ***постійні епітети***, ***постійні порівняння***. За даними рукописного «Словника рим І. П. Котляревського», укладеного І. І. Гуриним, переважна більшість поетових рим однократні, повторюваних Р нараховано 49, деякі з них використано тричі: *врем'я – плем'я, з неба – треба, сміло – діло, моторний – проворний*; а одну (*начати – достати*) чотири рази. Укладений нами словник «Хоронім ***Україна***: фрагмент римового простору» фіксує варіаційні рими В. Сосюри: *журавлина – Україно, журавлині – на Україні*; Д. Павличка: *коліна – Україна, на коліна – Україна, Україно – на коліно*; В. Стуса: *чужинне – Україна, чужинний – Україно*. Напівповторні Р Олександра Олеся: *в Буковині – України, вершини – України, долини – України, плине – України, машини – України, України – пінгвіни, руїни – України, сині – України, стіни – України*. Повторювані Р, варіаційні Р і напівповторні Р дають уявлення не лише про римостиль поета, а й спонукають до глибшого концептуального обстеження тієї чи тієї римопари для встановлення її ідіологемного статусу та зв'язку з римами-ідеологемами певної епохи.

- ***Відмовні Р*** у дискурсі оригінальної й перекладацької творчості – рими, від яких поет відмовився і замінив на інші. Одні рими виникають одразу, інші автор знаходить шляхом своєрідного лінгвістичного експерименту – добору римопари (римового ланцюжка). Відмовні Р відображають складний, багатоетапний і багатовекторний творчий процес

пошуку, «приміряння» слів у звуковому та семантичному аспектах, у результаті чого можливий відхід від первісного задуму, навіть зміна змістових акцентів, експресії тощо. Пор., напр., аналіз авторських комплексних виправлень П. Грабовського у статті Л. М. Невідомської і Л. М. Пархонюк [*Невідомська, Пархонюк 1997*], що засвідчили ретельну роботу поета, у результаті якої текст зазнавав цілковитої зміни. Відмовні Р (в академічних виданнях їх подають у довідковій частині) – об'єкт текстологічних досліджень.

- ***Задані[1] Р / готові Р*** [*Шалата 1982*: 123] у дискурсі перекладацької творчості: оригінальні рими (рими оригінального тексту в мові-джерелі), до яких перекладач як посередник в акті художньої комунікації знаходить відповідник у цільовій мові. Лексичну відповідність рим в обох мовах називають ***римове перенесення, калькування рими***, проте, навіть застосувавши цей прийом, перекладач стикається з імовірною звуковою невідповідністю римованих сегментів в обох мовах та порушенням точності співзвуччя [*Шопова 2015*: 278–288]. Як зазначають теоретики перекладознавства, «у поезії можливість прямих відповідників мінімальна, тому на перший план виходить інтерпретація» [*Бондаренко та ін. 2017*: 29–30]. Отже, переклад заданих Р, як правило, ускладнено фонологічною, ритмічною та семантичною невідповідністю лексем, потребою збереження культурного тла й водночас необхідністю враховувати фонові знання читача і, відповідно, визначати ступінь трансформації тла для адекватної рецепції тексту. Художній текст, із притаманною йому подвійністю змісту й форми, тобто наявністю експліцитного й імпліцитного шарів, виконує естетичну функцію [*Бондаренко та ін. 2017*: 17]. Рима, опиняючись у найпомітнішому місці рядка, має підкреслювати цілісність та естетичну довершеність перекладу.

Цінні спостереження над заданими Р знаходимо в письменницьких щоденниках і мемуарах; напр., О. І. Жолдак описав роботу над перекладом строфи О. Твардовського:

Погоди, маленько ***рано,*** –

Не сказал, подумал ***тот****, –*

Знамя наше под ***охраной***

В полковых тылах ***идет****.*

Задані Р (*рано – охраной, тот – идет*) у дослівному перекладі не утворюють співзвуччя (*рано – вартовими, той – іде*), і до добору рим долучився А. Малишко, запропонувавши жартівливий варіант:

Почекай… немає ***рими****,*

Розгубилися в ***словах****…*

Прапор наш ***із вартовими***

В полкових іде ***тилах****.*

Після численних спроб із проміжними відмовними Р вийшов остаточний варіант перекладу, що зберігав семантичну відповідність майже всіх заданих Р (*рано → безсоння, охрана → охорона, в .. тылах идет → іде [в] тилах*):

Почекай! В ночей ***безсонні****,*

Де війни куриться ***шлях****,*

Прапор наш ***при охороні***

В полкових іде ***тилах****…* [*Жолдак 1975*: 149].

- ***Задані[2] Р*** у дискурсі оригінальної творчості – рими, що лягають в основу буриме (вірша, створеного з використанням рим, які не можна змінювати або переставляти). Деякі зразки буриме є літературними знахідками, як-от сонет М. Фішбейна, складений за заданими римами І. Качуровського:

Мене дратують люди, вівці, ***кружні****,*

Цапи й вовки: я єсмь ***АНАХОРЕТ****, –*

Мене дратує навіть чийсь ***портрет****,*

Чиїсь слова – нехай і ***дивовижні****.*

Я на цьому самітницькому ***стрижні***

Не знаю ані добрих, ні ***скаред****:*

Все марнота марнот. Мене ***вперед***

Несуть мої анахоретні ***тижні****.*

Ні гомону, ні стін, ні тумб, ні ***клумб*** *–*

Заїхати б подалі, ніж ***Колумб,***

Не чути про вождів ***у мавзолеї.***

Хай не для мене гавкає ***Сірко.***

Мені самотньо пити ***молоко***

У затінку німотної ***алеї*** (цит. за: [*ЛСД 2007*: 98]).

2.6.2. Види рим у дискурсі національної і світової культури за ознакою інтертекстуальності

Відповідно до літературознавчої концепції, що передбачає оцінку естетичного потенціалу стійких, відтворюваних римопар, їх кваліфікують як банальні Р. У мовно-літературному дискурсі стійкий римовий зв'язок спостерігаємо в генетично і функціонально різних римопарах, зараховуваних дослідниками інтертекстуальності Н. А. Кузьміною і Г. М. Сютою до фоностилістичних цитат. Застосований нами методологічний підхід до аналізу рим уможливлює введення рим з одним «чужим» компонентом у групу інтертекстуальних Р.

Теорію міжтекстових перегуків, використання «чужого слова» викладено в працях М. М. Бахтіна, Ю. М. Лотмана, В. М. Мокієнка, Є. Б. Рогачевської, Г. М. Сюти, Н. О. Фатєєвої та ін. учених. Типологізацію «чужого слова» розглядаємо лише як орієнтир для розроблення релевантної типологізації інтертекстуальних рим, які формально зводяться переважно до одного або кількох слів. Доцільно зокрема ввести поняття «проторима» – вихідна рима в прототексті і «метарима» – рима в авторському тексті, яка залишається або незмінною, або зазнає трансформацій:

- рекомпозиції (зміна місць компонентів рими);
- субституції (заміщення компонента проторими новим компонентом);
- актуалізації (у римову позицію потрапляє слово, яке в прототексті не утворювало рими);

• алюзії («звукова пам’ять слова» ініціює метариму, співвідносну з проторимою за фонічними і ритмічними ознаками).

У римологічному ракурсі «чуже слово» ставить перед дослідниками проблему ідентифікації і типологізації. Установлення цитатного статусу римового слова без контексту найчастіше потребує окремого дослідження (пор., напр., дискусійність авторства лексеми ***любіль***, ужитої М. Семенком у римі з ***біль***, засвідченої проте поза римою прототекстами В. Каменського та В. Хлєбнікова [*Сюта 2017*: 93]).

Самодостатньою в плані рецепції є рима, що апелює до прецедентного феномену або сама є феноменом із ядерної частини когнітивної бази мовців: *Шапка-**бирка**, зверху **дірка*** (дума); *Діти мої **гарбузові**, чи ви хорі, чи **здорові**?* (приказка) і *Ой, чи живі, чи **здорові** всі родичі **гарбузові*** (В. Александров); ***поховайте** та **вставайте*** (Т. Шевченко). Процесу розпізнання сприяє:

1) контактність компонентів рими: *На підгір’ї **села невеселі** / Простяглися долом-долинами, / Мов край шляху на твердій постелі / Сплять старці, обвішані торбами* (Франко II, 242) – прототекст Т. Шевченка: *А **у селах у веселих** / І люде веселі*;

2) виразність ідіостилю письменника: *Лежить – запльована, **залузана**, – / кого вона чекає з н а с, / та, справжня муза, **неомузена**?* (Голота, 149) – прототекст П. Тичини: *А справжня муза **неомузена** / там десь на фронті в ніч суху / лежить запльована, **залузана** / на українському шляху*.

За перцептивними потенціями розрізняємо ***самостійні цитатні Р***, що не потребують контексту, й ***атрибутовані цитатні Р,*** у яких маркером інтертекстуальності служить контекст.

Цитатні Р за точністю відтворення проторими поділяємо на:

● ***Точні цитатні Р***: *Вгощайся! – рушилися **кручі**, / І мов валилася земля. / – Напийсь води! – Дніпро **ревучий** / В священнім гніві промовля* (Щербак, 70).

Точні цитатні Р за контекстуальною ознакою неоднорідні.

1. Цитатні Р в цитатному контексті: *Були, як живодайна туча,* / *Слова, що варті добрих справ:* / *Мужицька правда є* ***колюча,*** / *А панська на всі боки* ***гнуча****…* (Рильський III, 280) – прототекст І. Котляревського: *Мужича правда єсть* ***колюча,*** / *А панська на всі боки* ***гнуча.***

2. Цитатні Р в трансформованому контексті: *Один одного рвем за чуприну, –* / *Як віддавна між нами було, –* / *Безліч раз вже* ***по триста,*** *мов* ***скло,*** / ***Товариства лягло*** *за Вкраїну* (Забаштанський 1994, 29); *За спиною в тебе вже триста, як* ***скло,*** / *всі* ***триста****, як* ***скло,*** / ***товариства лягло,*** / *як в землю осінню,* / *вмерзаючи в пам'ять,* / *і чорною тінню* / *у ній не відтануть* (Талалай 2011, 203) – прототекст Т. Шевченка: *Нас тут* ***триста*** *як* ***скло!*** / ***Товариства лягло!*** Окремий випадок трансформації цитати – хіазм, у результаті якого компоненти рими міняються місцями: *козака* ***ведуть*** / *і коня* ***несуть*** / *ув останню путь* / *де ж твій тулумбас козаче* / *по щоці сльозина скаче* / *ось в чім суть* (Струцюк 2009 I, 171) – фольклорний прототекст: *козака несуть* / *і коня ведуть,* / *кінь головоньку клонить.*

3. Цитатні Р в алюзійному контексті: *За дівочі чари* / *і за очі карі* / *будуть тобі,* ***Грицю,*** / *мстити* ***вечорниці*** (Струцюк 2009 I, 121) – фольклорний прототекст: *Ой не ходи,* ***Грицю****, та й* ***на вечорниці.***

● ***Колажні цитатні Р.*** На колажування як стратегію текстотворення звернула увагу Г. М. Сюта [*Сюта 2017*: 122]. Досліджений матеріал засвідчує розмаїття способів утворення цих рим:

1. Комбінування римових слів одного автора: *мені однаково,* ***мені*** / *однаково, минають* ***дні,*** / *минають ночі, я на дні…* / *– Та не однаково* ***мені!!!*** (Неборак 2001, 299) – прототексти Т. Шевченка: *Мені однаково, чи буду* / *Я жить в Україні, чи ні.* / *Чи хто згадає, чи забуде* / *Мене в снігу на чужині –* / *Однаковісінько* ***мені.*** / *<…> Ох, не однаково* ***мені*** + *Минають* ***дні****, минають ночі,* / *Минає літо, шелестить* / *Пожовкле листя, гаснуть очі,* / *Заснули думи, серце спить.*

2. Комбінування римокомпонентів різних авторів: *Слабі ми, батьку! По Кавказ* ***від Сяну*** / *Слабі, розбиті на атомів дріб!* / *І кождий в серці носить*

люту рану, / *Склада надії нерозцвілі в гріб.* / *І хто розбудить нашу «правду* ***п'яну****»?* (Франко II, 400) – прототекст П. Чубинського: *Станем, браття, в бій кривавий* ***від Сяну*** *до Дону,* / *В ріднім краю панувати не дамо нікому* + прототекст Т. Шевченка: *А правда наша* ***п'яна*** *спить*.

3. Комбінування проторими і метарими, зокрема заміщення одного з компонентів авторським римовим словом: *Лише незбагненний трепет* / *оголеної таємниці,* / *лише марнота* ***співуча,*** / *в якій і Дніпро, і* ***кручі*** (Талалай 2011, 207) і *як тішиться оскомина руда* / *своїм серпанком, як дніпро і* ***кручі*** / *переступає другий, третій* ***учень,*** / *і корчиться під плотом лобода* (Андрусяк 2006, 20) – прототекст Т. Шевченка: *Щоб лани широкополі,* / *І Дніпро, і* ***кручі*** / *Було видно, було чути,* / *Як реве* ***ревучий***; *Ой біда тій чаєчці,* / *чаєчці-****небозі,*** / *що зґвалтована устала* / *в смерті* ***на порозі*** (Струцюк 2009 I, 197) – фольклорний прототекст: *Ой горе тій чайці, чаєчці* ***небозі,*** / *що вивела чаєнят при битій* ***дорозі***. Високий ступінь фонологічної подібності проторими (*небозі – дорозі*) і метарими (*небозі – порозі*) підкреслює виразність колажної Р.

4. Комбінування не заримованого в прототексті «чужого слова» з авторським. Цей прийом застосовують до лексем із поетичних текстів (а) і лексем з інших жанрів (б): а) *І голос знов, крізь сутінки і* ***млу,*** / *Лунав, як грім: – Лупайте цю* ***скалу!*** (Щербак, 58) – прототекст І. Франка: *«Лупайте сю* ***скалу!*** *Нехай ні жар, ні холод* / *Не спинить вас! Зносіть і труд, і спрагу, й голод,* / *Бо вам призначено скалу сесю розбить»*; б) *Сашка вбирає небеса* / *очима, як* ***волошки у****…,* / *вони цнотливі, вуса, як* / *антени, прошу* ***на брову*** / *звернути зір – брова-маньяк* (Неборак 2001, 323) – прототекст А. Головка: *В нього очі наче волошки в житі*.

- ***Алюзійні Р.*** Формальні алюзії рими засвідчують звукову й ритмічну пам'ять слова: *«Я* ***брат-демократ,*** / *Кого лічу, буде* ***рад»*** (Франко II, 376) – фольклорний прототекст: *А я* ***рак-неборак****, як ущипну – буде знак*; *життя хвилясте – за айраном* ***айран.*** / *здоров'я не додаси жодною позикою.* / *ці думки я на пенсії прикладатиму* ***до ран*** (Коробчук, 48) – прототекст

Т. Шевченка: *За байраком* ***байрак,*** / *А там степ та могила.* / *Із могили* ***козак*** / *Встає сивий, похилий*.

У пародіях звукова, семантична й ритмічна пам'ять слова уможливлює експериментування з римою, даною в препозиції. За зразком цитатної Р ***ямбово – яблуко*** (В. Трохліб) автор пародії А. Бортняк продукує низку алюзійних Р ***страху – амфібрахово, персиком – анапестово, віриться – верлібриться, бере його – хорейово***:

Відгойдалось яблуко
В зеленій колисці.
Застрибало ямбово
По засмаглій гілці
Валерій Трохліб,
«Відгойдалось яблуко…»

Бриніло сонце ***ямбово,***
Вривалось в сад затінений.
Зірвалось з гілки ***яблуко***
і трах! – мене по тімені.
Я думав: небо репнуло.
Аж здактилів від ***страху.***
Бо яблуко те гепнуло
Доволі ***амфібрахово!***
А за два кроки дівчина
Стояла попід ***персиком.***
Її кохаю ніжно я,
Сердечно, ***анапестово.***
І сповнившись відвагою,
При тямі (що й ***не віриться****!)*
Їй яблуко простягую.
Вона ж чомусь ***верлібриться.***
Навіщо мені ***яблуко,***

*Як мила не **бере його**?*

*...Хоч грає сонце **ямбово**,*

*Та на душі **хорейово*** (Бортняк 1988, 222).

Цитатні Р, увійшовши в літературний дискурс, як правило, продовжують функціонування шляхом прямого цитування і трансформацій: пор. рух рими *рано-вранці – новобранці → рано-вранці – повстанці → рано-вранці – «сіроманці»* (прототекст Т. Шевченка: ***Рано-вранці новобранці*** / *Виходили за село* → метатекст повстанської пісні «В Загорові на горі»: *У неділю, **рано-вранці**,* / *Там молилися **повстанці*** → метатекст Й. Струцюка: *У неділю **рано-вранці*** / *вийшли з лісу «**сіроманці**»* (Струцюк 2009 І, 287).

Розглядаючи римований текст як творчий процес, ми зосередили увагу на двох його вимірах: найвужчому, індивідуально-авторському, і найширшому, загальнокультурному. У дискурсі авторської творчості рими варто аналізувати в плані стійкості компонентного складу (однократні Р, повторювані Р / постійні Р, напівповторні Р, варіаційні Р), відповідності завершеному тексту (відмовні Р), обов'язковості використання (задані Р). На тлі національної і світової культури рими набувають дистинктивних рис за ознакою інтертекстуальності (цитатні Р й алюзійні Р). Міжтекстове розгортання рими здійснюється в напрямку від проторими до метарими.

2.7. Концептуальні види рим

Вербалізація концепту відбувається не лише в слові, а й у словосполученні, фразеологічній і паремійній одиниці, прецедентному тексті [*Космеда, Плотнікова 2010*: 40]. Концептуальний вимір мови наближає нас до розуміння стійких римосполучень як закономірних єдностей слів – експлікантів ментальних структур, детермінованих національною культурою. Лінгвоконцептологічний аналіз римових кліше представлений низкою окремих праць і фрагментами дотичних досліджень [*Фрайман 2000*; *Орлицкий 2001 http*; *Свиридов 2008 http*; *Лейбов 2012 http*; *Мовчун 2013 б*; *Лейбов 2014 http*; *Мовчун 2016 г*; *Мовчун 2016 г*; *Лейбов, Лекманов 2017 http*; *Лейбов,*

Степанищева, Фрайман 2018 http], у яких доведено, що більшість повторюваних / постійних римопар мають закріплені за ними додаткові значення і що римові кліше існують навіть поза текстом, у мовній свідомості та потрапляють у новий текст із уже готовим змістом, який дає ґрунт для метафоризації й побудови нових контекстів. Дослідники Тартуської семіотичної школи зазначають, що римопари-кліше утворюють прототекст – зародковий текст із ознаками оформленості і відмежованості, це матриця, яка містить потенційні значення [*Лейбов, Степанищева, Фрайман 2018 http*]. Отже, ***римові кліше*** / ***рими-кліше*** [*Жовтис 2013*: 380] / ***клішовані Р*** / ***рими-стереотипи*** є фактом не лише мови, а й глибинних структур психічної діяльності, «одиницями вищих рівнів», своєрідними «константами свідомості», за висловом Ю. М. Караулова [*Караулов 1976*: 271]. Римові кліше належать до вербальних стереотипів, серед яких важливе місце посідають етновербальні стереотипи, що їх О. О. Маленко визначає як об'єктивовані мовою колективні уявлення про предмет чи явище, у яких закодована етнокультурна інформація в її пізнавальному, асоціативно-образному, емоційно-оцінному, етичному й інших аспектах, та етновербальні художні стереотипи – стійкі образні моделі, сформовані в надрах колективної творчості або введені до стилістичного ресурсу знаковими постатями національного письменства [*Маленко 2012*: 61].

Римопари на кшталт *тяжко – важко, вірші – гірші, кров – любов, неба – треба, очі – ночі* є стійкими парними мовними утвореннями, це доводить як аналіз поетичних текстів, так і експериментальне дослідження римових асоціацій [*Мовчун 2018*]. Рима-кліше – прототипова форма, змістом якої є концептуальне наповнення. Вона здатна вербалізувати знання та уявлення мовної спільноти, репрезентуючи наднидивідуальні форми масової свідомості і колективного несвідомого – міфи і квазіміфи, ідеологеми, етнокультурні та донаукові знання, а також виражати оцінку та експресію, причому ту саму римопару можна розглядати як багатовимірну єдність, що виявляє одну з іпостасей залежно від прагматичних інтенцій мовця. Римове кліше функціонує

як ***рима-культурема, рима-міфологема, рима-ідеологема, рима-гносеологема, рима-експресив, рима-ідіологема***.

- ***Рими-культуреми*** як різновид лінгвокультурем. У лінгвістиці до поч. XXI ст. утвердилася і стала беззаперечною думка, що мова – «умова, основа і продукт культури» [*Маслова 2001*: 8]; «мову культури» досліджували Н. Д. Арутюнова, А. Вежбицька, І. О. Голубовська, В. В. Красних, В. А. Маслова, Ю. С. Степанов, В. М. Телія, В. М. Топоров, О. В. Урисон, О. Д. Шмельов та ін. У руслі лінгвокультурології актуальним є дослідження культурних концептів, «ключових слів», що «належать до тієї унікальної для кожної культури лексики, через яку етнос самоідентифікується як колектив носіїв національної мови, що певним чином відчуває, мислить, сприймає та оцінює навколишню дійсність <…>. Вони виступають своєрідним конденсатором колективного несвідомого» [*Голубовська 2004*: 91–92], лінгвокультурем – мовних знаків, які містять культурну інформацію, мовно-естетичних знаків культури, у зв'язку з чим С. Я. Єрмоленко підкреслила необхідність «встановлення архетипів мислення, вербалізованих у мові» [*Єрмоленко 2009*: 15]. Отже, лінгвокультурологічний підхід до римових кліше сприяє пошуку причини їхньої стійкості (окрім міцних семантичних зв'язків) у мовно-ментальній площині, у специфіці національного світосприймання. Зближаючи за звучанням культурно значущі номени, рими-культуреми самі стають знаками культури: *Київ – Батиїв, Дніпро – добро, містечко – Берестечко, калина – дівчина, коза – дереза, хата – багата, горе – море*; *Степ та* ***воля*** *– козацька* ***доля*** (Номис, 74), ***Постолики-соколики*** (Номис, 492); *Святая* ***Покрівонько****, покрий мені* ***голівоньку*** (Номис, 62); *Убрався в* ***жупан*** *і дума, що* ***пан*** (Номис, 493); *Їхала* ***пані*** *в срібному* ***жупані*** (Номис, 641).

- ***Рими-міфологеми***, які вербалізують міф, тобто «особливе похідне від духовних зусиль первісних людських колективів пояснити його [світу] генезу, структуру і подальшу долю» [*ФЕС 2002*: 386], репрезентуючи аксіоматичну й образно-емоційну смислову реальність [*Селіванова 2006*: 351]. Міфічне пояснення навколишнього світу – у поєднанні давніх уявлень із

християнськими – закріплено римами в пареміях: *Як буде місяць* ***чернець****, то буде й світу* ***кінець*** (Номис, 56); ***Молодик,*** *як* ***бик***; ***Ранок – панок*** (Номис, 66); ***Терпен спасен*** (ГРНП III, 205); *Без* ***Бога*** *ні* ***до порога***; ***У Бога*** *все* ***мога*** (Номис, 39–40); *Кого Бог* ***сотворить****, того* ***не уморить*** (Номис, 42); ***Гріх*** *по дорозі* ***біг,*** *та до нас* ***плиг*** (Номис, 43); ***Сребро*** *– чортове* ***ребро*** (Номис, 57) ***Варвара*** *ночі* ***ввірвала*** (Номис, 62); *Як прийде* ***Ілля****, так наробить у полі* ***гнилля*** (Номис, 61); *Хто* ***ворожить****, той душею* ***наложить*** (Номис, 47).

Особливою групою є рими-міфологеми, що експлікують квазіміфи. Соціальні міфи (квазіміфи) є частиною ідеологічної практики з цілеспрямованої діяльності для маніпуляції масовою свідомістю [*Красовская 2013 http*]. Важлива роль у римах-міфологемах належить оцінній конотації лексем-римокомпонентів. Соціальні міфи, утверджуючи суспільні, вікові, гендерні, етнічні та ін. стереотипи, спрямовані на регулювання життя в мовній спільноті: ***Пан з паном,*** *а* ***Іван з Іваном*** (Номис, 87); ***Благородні –*** *хліба* ***голодні*** (Номис, 84); ***Свинка*** *та* ***жінка*** *єдин мають нрав* (Номис, 363); *Хоч* ***жінка свинка****, так грошей* ***скринька*** (Номис, 400); *Коли ти мені* ***муж****, то будь мені* ***дуж*** (Номис, 404); ***Зять*** *хоче* ***взять*** (Номис, 418); *Що* ***сирота****, то й* ***пустота*** (Номис, 474); ***Лолин-голин****, бо нема нічого, голо скрізь* (ГРНП II, 360); ***Рогатин*** *Богові* ***побратим***; ***Золотоноша*** *кругом* ***хороша***; ***В Хоролі*** *всього* ***доволі*** (Номис, 72–73).

- ***Рими-ідеологеми*** як експліковані ключові конструкти певної ідеологічної системи [*ФЕС 2002*: 234]; «вербально-ціннісні ресурси духовно-практичної діяльності», «культурні коди, що виникають, естетизуються й транслюються в інформаційному просторі, створеному певним типом дискурсу» [*Хоменська 2016*: 6]. Завдяки персуазивній силі такі рими покликані імплементувати у свідомість мовця бажані для ідеології, панівної в певному суспільстві, цінності та цілі: ***Од Богдана до Івана*** *не було* ***гетьмана*** (Номис, 69); *Знай,* ***ляше****, по Случ* ***наше***; *Тікай,* ***ляше****, бо все, що на тобі, то* ***наше*** (Номис, 79); *З москалем* ***дружи****, а камінь за пазухою* ***держи****; З москалем* ***бувай****, а камінь за пазухою* ***тримай*** (Номис, 77). Рими-кліше *Кремля – земля*,

Москва – нова, єдина – родина, друзі – в Радянському Союзі (П. Тичина) картографували простір мовців таким чином, що місце України було віднесено на периферію; його пунктирно позначали етнографічні рамки, найяскравіше репрезентовані римою – образом, культуремою та ідеологемою *Україна – солов'їна*. Український радянський римовий дискурс охоплював ідеологічну лексику: *Працюй* ***ударно*** *– житимеш* ***гарно!*** (УНПП 1961, 396); *Наша* ***бригада*** *– дружна* ***громада****, а наш* ***бригадир*** *– як на фронті* ***командир*** (УНПП 1961, 410); *Спасибі* ***Іллічу*** *– у нас хліба* ***досхочу***; *Спасибі* ***Іллічу*** *– електрикою* ***свічу*** (УНПП 1961, 436); ***Жить*** *– Вітчизні* ***служить*** (УНПП 1961, 482); *Праця* ***комуністична*** *– то мета наша* ***велична*** (УНПП 1961, 506).

- ***Рими-гносеологеми*** як вербалізовані кванти наївних, донаукових знань, що концентровано репрезентують інформацію про людину і доступну для спостереження частину Універсуму – так званий екологічний світ: ***Молодість – буйність,*** *а* ***старість не радість*** (ГРНП II, 409); ***Молодість – солодість*** (ГРНП II, 409); ***Осичина – сипичина*** (ГРНП II, 482); ***Сливка – слинка, грушка – минушка,*** *риба – вода, хліб – голова* (ГРНП III, 113); ***Цвітень – переплітень****, бо переплітає трохи зими, трохи літа* (ГРНП III, 289); ***Спасівка – ласівка****, а* ***Петрівка*** *–* ***голодівка*** (Номис, 61); ***Заверюха*** *– треба* ***кожуха*** (Номис, 67); *Не к Різдву йде, а к Великодню: уночі* ***тріщить****, а вдень* ***плющить*** (Номис, 63); *Де оре* ***сошка****, там хліба* ***трошка*** (Номис, 451). Як слушно зауважив О. Є. Баксанський, «сама по собі інформація сенсу не має, а набуває його лише в контексті «видобування інформації», «інформації для сприйняття» тощо, у чому полягає суть перцептивного процесу в екологічному світі суб'єкта» [*Баксанский 2009*: 61]. Образна, узагальнювальна форма вербалізованих наївних знань зумовлена зокрема використанням співзвучних слів.

- ***Рими-експресиви***, для яких основна функція – експресивна. Здатність мовної системи виражати об'єктивну експресивність [*Чабаненко 2002*: 9] найяскравіше виражена в контактних Р, зокрема в поглинених, багатоскладових, з додаванням або заміною початкових фонем, значна частина

з таких рим має в складі обидва асемантичні компоненти або таким є принаймні другий з них: ***цюмцю-румцю*** (ЛЛПЖ, 789), ***гальом-пальом*** (ЛЛПЖ, 180), ***чари-мари*** (ЛЛПЖ, 791), ***гоцки-кльоцки*** (ЛЛПЖ, 205), ***гуся-сюся*** (ЛЛПЖ, 210), ***кіцкі-міцкі*** (ЛЛПЖ, 362). Як зазначає В. А. Чабаненко, «експресія парономастичних контрастів залежить від авторської винахідливості, дотепності, від прийомів, із допомогою яких творяться ці контрасти. Сильне враження справляють контрасти, побудовані на зіставленні <…> слів, одне з яких є оказіоналізмом, породженим пошуками рими», як-от: *курлик-мурлик, книжки-шмижки* [*Чабаненко 2002*: 46–47].

- ***Рими-ідіологеми*** – повторювані, напівповторні, варіаційні римопари у творах певної мовної особистості. Рими-ідіологеми (від гр. *ἴδιος* «свій, своєрідний; окремий, особливий») є компонентами та ознаками індивідуального стилю поетів, як-от рима ***Україна – калина*** в мові В. Стуса [*Мовчун 2016 г*: 181]. Інструментом їх виявлення та вивчення є словники поетичних рим (зведений СР, СР окремого поета, СР окремого твору).

2.8. Класифікація рим за рядково-строфічним параметром

Застосування параметра розміщення рими в тексті має сенс у поетичних творах віршово-строфічної структури. По суті, це спектр параметрів, що враховують: 1) відповідність певній схемі віршування; 2) напрям контексту; 3) горизонтальну і 4) вертикальну локалізацію римового слова.

2.8.1. Відповідність певній схемі віршування

- ***Регулярні Р*** [*Рагойша 2003*: 120] «реалізують певний сталий порядок, що повторюється в незмінному складі в значній частині тексту» [*STL 2008*: 490] vs. ***нерегулярні Р*** [*Рагойша 2003*: 120] «не підлягають сталому порядку, утворені різноманітними угрупованнями співзвуч зі змінною кількістю компонентів» [*STL 2008*: 490] / ***випадкові Р*** [*Мойсієнко 2008*: 130; *STL 2008*: 489] / ***авторими*** [*Москвин 2009*: 60] не сприймаються як необхідний елемент вірша [*Самойлов 1973*: 8]. Пор., напр., випадкова Р у верлібрі:

повісилася відома ***актриса*** / *в переддень свого* ***бенефісу*** / *хтось сказав* / *нарешті відіграла* / *свою роль по-справжньому* (Струцюк 2009 І, 26). У прозових текстах такі рими можуть виникати непередбачувано, без авторського наміру заримувати ті чи ті слова: ***Злодіяка! Харцизяка****! Дай цілкового!* (Квітка, 231); *Чи спала* [Маруся]**,** *чи не спала, а вранці ухопила відра й пішла* ***по воду*** *– чи не перше* ***зроду!*** (Квітка, 283) – це авторими.

2.8.2. Напрям розгортання тексту

- ***Горизонтальні Р*** / ***рядкові Р*** [*Шульговский 1914*: 382; *Загул 1923*: 137; *В. Тимофеев 2009*: 268] – слова, що римуються в межах одного віршового рядка vs. ***вертикальні Р*** / ***строфічні Р*** [*В. Тимофеев 2009*: 268] – компоненти рими, розміщені в різних рядках вірша.

Горизонтальна локалізація римових слів

- ***Початкові Р*** [*Загул 1923*: 137; *Ковалевський 1965*: 266; *ЛЕ 2007*: 322] / ***передні Р*** (РУСНТ, 430; СФМТ, 674) / ***головні Р*** (СФМТ, 674):

в дитячій іще не наляканій

єресі *наче у Фо́росі*

в ересі *недремний наш страж* (Римарук 1998, 26).

- ***Внутрішні[1] Р*** [*Домбровський 1923*: 80; *Ковалевський 1965*: 240; *Юриняк 1966*: 57] / ***серединні Р*** (СФМТ, 683) / ***середстрічкові Р*** [*Сімович 1919*: 532] / ***внутрішньовіршові Р*** (СФМТ, 676) / ***часткові внутрішні Р*** (СФМТ, 676) пов’язують слово всередині рядка з будь-яким іншим, переважно з кінцевим:

Калина,

ялина

і ***Україна***

сплять… (Олійник 2005 а, 90).

- ***Леонінські Р*** (СФМТ, 682) / ***подвійні Р*** (Марузо, 254; ОТМП, 591) пов'язують піввірші леонінського вірша (силабічного вірша із внутрішніми римами):

Ах, ***Україноньку****, бідна* ***годинонька*** *тепер твоя:*

Згинули ***козаки****, добрії* ***юнаки****, ах, кров моя* (УЛ XVII, 293).

- ***Нецезурні Р*** [*В. Тимофеев 2009*: 268] – будь-які внутрішні Р поза цезурною локалізацією:

І дерева, мов зграї роздягнених яг, –

Не пускали, горлали, благали *злягтися* (Бедрик, 11).

- ***Внутрішні^{2} Р*** [*Домбровський 1923*: 80; *Загул 1923*: 140; *Якубський 2007*: 156; *Бандура 1969*: 166] / ***унутрішні Р*** [*Чижевський 2003*: 299] / ***серединні Р*** [*Гурин 1982*: 8; *Мойсієнко 2008*: 160] / ***внутрішньовіршові Р*** (СФМТ, 676) / ***власне внутрішні Р*** [*В. Тимофеев 2009*: 268] / ***однорядкові внутрішні Р*** [*В. Тимофеев 2009*: 315] пов'язують слова всередині цього рядка:

ти, золота ***Ліно****, зорі в очах,* ***балерина****, де час так повільно йде* (Буряк, 245).

- ***Внутрішні^{3} Р*** / ***серединні Р*** (Марузо, 254) / ***різнорядкові внутрішні Р*** [*В. Тимофеев 2009*: 315] пов'язують кілька рядків:

«Яка ***смішна****!» – вона мені сказала.*

«Яка ***дурна****!» – крізь сміх вона сказала* (Жиленко, 212).

- ***Середні Р*** [*Домбровський 1923*: 80] – додаткові рими в коломийковій строфі:

Ой я ходжу при ***Дунаю*** *та так си* ***думаю****:*

Нема кращих співаночок, як у нашім ***краю*** (цит. за: [*ЛСД 2007*: 354]).

- ***Кінцеві Р*** [*Загул 1923*: 137; *Якубський 2007*: 156; *Юриняк 1966*: 57] / ***кінцьові Р*** (РУСНТ, 430) / ***прикінцеві Р*** [*Бандура 1969*: 166; *Ковалевський 1965*: 266] / ***наконечний рим*** [*Ф. Колесса 1906 3*: 83] / ***клаузульні Р*** [*Крушинська 2012*: 84] / ***крайові Р*** (СФМТ, 663) / ***складові Р*** [*Кошелівець 1954*: 78-79] / ***зовнішні Р*** [*Сидяченко 1985*: 80; *Іванишин 2010*: 164; *Крушинська 2012*: 84]:

Якщо не можна вітер ***змалювати****,*

прозорий вітер на ясному *тлі*, *–*

змалюй дуби, могутні і ***крилаті****,*

котрі од вітру гнуться *до землі* (Костенко 1989, 137).

Поняття «початкова Р», «внутрішня Р» охоплюють усі вертикальні і горизонтальні римові зв'язки, у які вступає римове слово; деталізоване термінопозначення рими вербалізує двобічну сутність цих зв'язків:

- ***Початково-кінцеві Р*** [*Гурин 1982*: 8] / ***початково-прикінцеві Р*** [*Ковалевський 1965*: 266] / ***рима-кільце*** [*Гурин 1982*: 8]:

Мерзнуть хвостики

у ґав*. І вуха у* ***роззяв*** (Жиленко, 424).

- ***Початково-внутрішні Р*** [*Ковалевський 1965*: 266]: ***Яремче*** *й* ***Черче*** *геть у далині…* (Мідянка 2013, 24).

- ***Внутрішньо-кінцеві Р*** [*В. Тимофеев 2009*: 268; *Гурин 1982*: 8] / ***виті Р*** [*Шульговский 1914*: 383] / ***внутрішньо-прикінцеві Р*** [*Ковалевський 1965*: 266]:

Бачте, ***в рості****, ані* ***в кості****,*

Ані в силі, ані ***в злості***

Бог мене не укривдив (Франко V, 110).

- ***Цезурні Р*** [*Кошелівець 1954*: 90; *Ковалевський 1965*: 281]:

Таковії суть ***клейноти*** *свідком смілості і* ***цноти****:*

Рицер, смілостю ***упойоний****, меч в руці його* ***обнажоний*** (УЛ XVII, К. Транквіліон-Ставровецький, 272).

- ***Внутрішньо-початкові Р*** [*В. Тимофеев 2009*: 268]:

Безліч раз вже ***по триста****, мов скло,*

Товариства *лягло за Вкраїну* (Забаштанський 1994, 29).

- ***Кінцево-початкові Р*** [*Гурин 1982*: 8] / ***прикінцево-початкові Р*** [*Ковалевський 1965*: 266] / ***рими зіткнення*** [*Гурин 1982*: 8] / ***стикові Р*** (СФМТ, 1045):

хоч люта розпука

минулася п'яна

і клином ***розлука,***

гадюка *погана,*

лежить поміж нами (Франко III, 10–11).

- ***Кінцево-серединні Р*** [*Гурин 1982*: 8] / ***прикінцево-внутрішні Р*** [*Ковалевський 1965*: 266]:

На другий день ***вранці-рано,***

Поки ***тьмяно*** *– не* ***погано,***

Потім заграва кровава

Весь край неба облила (Франко V, 326).

Вертикальна локалізація римових слів

Поетична мова римованого вірша підпорядкована закону альтернансу, який розуміють широко як «правило чергування рим у вірші строфічної побудови» (КПС, 23) і вужче – як «правила чергування окситонних, парокситонних і пропарокситонних рим у досить складних строфічних формах (сонет, секстина, октава, терцина і т. п.)» [*ЛСД 2007*: 29]. Таке чергування було започатковано у французькій літературі XVI ст. і визначало вживання жіночих Р і чоловічих Р. Альтернанс формує матрицю, яка повторюється в кожній строфі і наповнюється звуковою матерією римованих сегментів слів, що утворює другий ярус цієї матриці, і вже звукова тотожність чи еквівалентність клаузул у ритміко-метричній структурі рядка вибудовує композицію римування. Узуально римований поетичний текст строфічної конструкції репрезентує регулярні римові пари (ланцюжки).

Кількість комбінацій розміщення кінцевої поетичної рими вираховують за формулою **1×3×5 … (n – 1)**, де **n** позначає кількість рядків у строфі (за умови, якщо рими парні), отже, для 2-рядкової строфи існує 1 комбінація, для 4-рядкової строфи – 3 комбінації, для шестирядкової – 15 (1×3×5), для 8-

рядкової – 105 (1×3×5×7) та ін. [*Шенгели 1960*: 252][25]. Відповідні термінопозначення охоплюють обмежену групу регулярних рим.

- ***Суміжні Р*** [*Загул 1923*: 139; *Кошелівець 1954*: 87; *ЛСД 2007*: 582] / ***парні Р*** [*Кошелівець 1954*: 87; *ЛЕ 2007*: 322) / ***паровані Р*** [*Сімович 1919*: 530; *Домбровський 1923*: 160]:

По лігвах своїх ***вовки***
людські розтягли ***кістки***

і ворон ***із черепів***
як переможець ***пив***

довго лисиці ***вночі***
облизували ***мечі***

а потім труїлись ***трави***
іржею людської ***слави*** (Талалай 2011, 195).

- ***Перехресні Р*** [*Смаль-Стоцький, Ґартнер 1914*: 184; *Сімович 1919*: 531; *Домбровський 1923*: 80; *Кошелівець 1954*: 86; *ЛСД 2007*: 582]:

Не сушать з прадунаю ***лиховії.***
Сірчана ще з небес не йде *вода.*
пасеться на руйновищах ***Софії***
пильнована хазяйська *череда* (Затуливітер, 91).

- ***Перервані Р*** [*Сімович 1919*: 531–532; *Загул 1923*: 139; *Якубський 2007*: 157; *Кошелівець 1954*: 87] / ***неспаровані Р*** [*Качуровський 1994 в*: 90] / ***коломийкові Р*** [*Домбровський 1923*: 80]. В. Домбровський називав так будь-які комбінації двох чи трьох римованих кінцевих Р з нулем рими, В. Сімович, Д. Загул, Б. Якубський, І. Кошелівець та І. Качуровський – рими, що відповідають схемі abcb.

[25] Інші показники, з урахуванням реальної поетичної практики, подав І. В. Качуровський: напр., для шестивіршових строф дослідник нарахував не 15, а 668 римових комбінацій [*Качуровський 1994 б*: 65].

На новому хресті хустку

Вітер ***розвіває,***

А дівчина у черниці

Косу ***розплітає*** (Шевченко І, 281);

Тим від тебе ***утікаю,***

Що тебе ***кохаю.***

Позирни сама на себе,

Мій квітчастий ***раю!*** (Куліш 1989 І, 330).

- ***Кільцеві Р*** [*Гурин 1982*: 6; *Іванишин 2010*: 165] / ***охопні Р*** [*Качуровський 1994 в*: 90; *Іванишин 2010*: 165] / ***оповиті Р*** [*Домбровський 1923*: 159; *Сімович 1919*: 531; *Гурин 1982*: 6] / ***обрамлювальні Р*** [*Мойсієнко 2008*: 130] / ***охватні Р*** [*Кошелівець 1954*: 87] / ***обхватні Р*** [*Мойсієнко 2008*: 85] / ***охоплюючі Р*** [*Загул 1923*: 139; *Якубський 2007*: 157] / ***поясні Р*** [*СУЛМ Стил. 1973*: 229] (остання ТО, очевидно, помилкова):

Солодко закаменілий ***зір.***

Над борами – ключ закаменілий.

Виливаєш, янголе, так вилий

Білий сон на цей дивочний ***шир*** (Бедрик, 38).

- ***Тернарні Р*** [*ЛСД 2007*: 582; *Іванишин 2010*: 165] / ***виті Р*** (СФМТ, 688) / ***сплетені Р*** (СФМТ, 688) / ***переплітані Р*** [*Сімович 1919*: 532; *Домбровський 1923*: 162]:

І шукаю ***вгорі***

Я тієї ***зорі:***

«Ох, зійди, моя зірко <u>лагідна</u>!»

Але зорі ***мені***

Шлють проміння ***сумні:***

«Не шукай її, дівчино <u>бідна</u>!» (Леся Українка І, 51).

- ***Терцинні Р*** [*Иванчев, Любенов 1967*: X] / ***ланцюгові Р*** [*Кошелівець 1954*: 87] / ***зовнішні Р*** (СФМТ, 661):

Хто не знає, Данте, твого ***горювання,***

Той і твого пекла страшного не взнає:
З твого серця вийшли ті ***оповідання****.*

В праведному серці той огонь палає,
Що палить у пеклі душі ***беззаконні****;*
В мученому серці холод побиває

Рожевії квіти, пишні, ***благовонні****,*
Що гинуть без сліду, що, мов сон, зникають,
Оставивши в серці болі ***невимовні*** (Куліш 1989 I, 57).

- ***«Зміїні» Р*** (СФМТ, 692): 1) за схемою aabb ccbb ddbb; 2) за схемою aabb bbcc ccdd. «Зміїні» Р досить специфічні й рідкісні; уривок із тексту І. Жиленко (схема aabb cdcd aaee aaff) близький до цих канонів своєю вибагливістю римових повторів:

А ворон у парку ***незлічимо****.*
Очі світяться, мов ***копійчини****.*
Біла сявка в червоній попонці
тявкає на захід сонця.
Може, сявка співає арію.
Може, свариться на ворон.
І палає пивний акваріум
електричним своїм нутром.
А у ньому п'яниць ***незлічимо****,*
і носи у п'яниць, мов ***перчини****.*
Політичний у них темперамент.
В хвіст і гриву лають парламент.
Місто зирить зіркими ***очима****.*
Бо у ньому ворюг ***незлічимо****.*
Тут ось лави стояли, бувало.
Вкрали бідних, приватизували (Жиленко, 386).

- ***Кватернарні Р*** [*Качуровський 1994 в*: 91; *ЛСД 2007*: 582; *Іванишин 2010*: 165] / ***виті Р*** (СФМТ, 688) / ***сплетені Р*** (СФМТ, 688) – рими у восьмирядковій строфі зі схемами римування aaabcccb, abbbaccc, abbbccca:

А я ефір, я струм, я ***сміх***
Небес тінистих і ***густих****.*
Я вчора вмер, забувши ***всіх****,*
Згадавши вас одну.
І коли все посне кругом,
Я вже лечу під ваш хором,
І безтілесним б'ю крилом
По вашому вікну (Бедрик, 110).

- ***Квінтарні Р*** / ***квінта*** / ***квінтила*** [*В. Тимофеев 2009*: 311] – рими різного розміщення в п'ятирядковій строфі:

Понад полем ***іде****,*
Не покоси ***кладе****,*
Не покоси кладе – гори!
Стогне земля, стогне море,
Стогне і ***гуде****!* (Шевченко II, 19);
Любо ти ***спатимеш****,*
Поки ***не знатимеш****,*
Що то печаль;
Хутко ***прийматимеш***
Лихо та жаль (Леся Українка I, 46);
Не шабля і не спис, а молот і ***терпуг****,*
Не мрія, а ява, не порив, а потреба:
Із темних брил життя та силою ***напруг***
Витісуєш Нове – і синій ***виднокруг***
Обійми розкрива скорителеві неба (Рильський II, 21).

- ***Секстина*** / ***терна*** / ***терцина*** [*В. Тимофеев 2009*: 312] – рими в шестирядковій строфі, розміщені за схемами ababcc, abbaab, aabccb:

Мені чудний, химерний сон ***приснився****,*

Що ніби десь на пустоші німецькій,

На тім руйновищі, де хміль ***повився***

По займані-плідровині шляхетській,

Живе народ убогий, та розумний,

Мов дяк царський, простак широкодумний (Куліш 1989 I, 220–221);

А далі – зась. Поріг – ***межа****.*

Його не всім переступати.

За ним не мало й не багато,

а перед ним мала ***душа***

(хіба вона тобі ***чужа****?)*

стоїть, простерши рученята (Королів, 29);

Я пам'ятаю місто ***давнє****,*

Де спогади сумні і ***славні****,*

Немов трава переплились,

І наші приязні розмови,

Коли за келехом, братове,

В високій дружбі ми клялись (Рильський II, 363).

- ***Септима*** [*В. Тимофеев 2009*: 285] – рими в семирядковій строфі:

– Чого ти ходиш ***на могилу****? –*

Насилу мати ***говорила****. –*

Чого ти плачеш, ідучи,

Чому не спиш ти уночі,

Моя голубко ***сизокрила****? –*

– Так, мамо, так. – І знов ***ходила****,*

А мати плакала, ждучи (Шевченко II, 14);

Сім струн я торкаю, струна по ***струні****,*

Нехай мої струни лунають,

Нехай мої співи літають

По рідній коханій моїй ***стороні****.*

І, може, де кобза найдеться,

Що гучно на струни озветься,

На струни, на співи мої ***негучні*** (Леся Українка І, 49);

Глибока осінь. Вечір ***пізній.***

Калюжі. Відблиски ***зловісні.***

У сквері лаються бомжі.

Глибока осінь. Вік ***залізний***

у струпах, кіптяві, іржі.

І на межі, як на межі –

сьогодні рано, завтра ***пізно*** (Талалай 2011, 73).

- ***Октава*** [*Домбровський 1923*: 159; *В. Тимофеев 2009*: 312] – рими у восьмирядковій строфі зі схемою римування abababcc:

Старих каштанів віти ***молоді***

На вулиці, що чула крок Тичини

Не раз, не два; як змиті ***у воді,***

Тополь жагучих свіжі верховини;

Рожеві, жовті, золоті, ***руді***

Сади і мури; далечінь, що гине

У синяві, – увесь цей реквізит

Не просто цегла, дерево й граніт (Рильський ІІ, 163).

- ***Октетна Р*** у сициліані – восьмирядковій строфі зі схемою римування abababab:

Я громів не кляну, що носять смерть і ***жах,***

благословляю грізне рокотання.

Хай струситься із днів байдужості ***іржа,***

хай спалиться оаза нудьгування.

Бо що таке життя – боліти і ***дрижать***

у лапах гону самозберігання?

Хай впаде, як галузка всохла від ***ножа,***

ще й ця моя розміреність остання (М. Кушнір, цит. за: [*ЛСД 2007*: 627]).

- ***Новема*** [*В. Тимофеев 2009*: 312] – рими в дев'ятирядковій строфі:

Ти був у нас колись народним ***ідеалом****;*
Про тебе книжники між себе знай шептали
І те, що ти зорав своїм письмацьким ***ралом****,*
Під засів смут нових в народі поновляли.
Архівних таємниць, мов одкровення, ***ждали****,*
Щоб їх друковано земляцтву до науки…
І се вже списує історії ***скрижалі***
Сліпуючи, стара і нам дає у руки,
Щоб знали, як ти жив і міркував, унуки (Куліш 1989 I, 205).

- ***Децима*** [*Качуровський 1994 б*: 74] – рими в десятирядковій строфі:

…Та твій, уже вразливий, ***зір****,*
ніби всьому ***наперекір****,*
за пругом весняного неба
в далечині помітить те,
що вже ніяк не зацвіте,
що, може, й бачити не треба:
на тлі зотлілих позолот –
не рання, не дзвінкоголоса,
кульга твоя глибока осінь
немовби з тугою сухот (Королів, 119).

Децима Котляревського (з «Енеїди») має рими, розміщені за схемою bababdchhc.

- ***Мішані Р*** (СФМТ, 683) не вкладаються в певну схему римування:

…а мій батько
живе на ***лежанці****,*
що у діда стоїть на пів хати, –
має де і побігати ***вранці****,*
і свою – прийде час –
збудувати,

хата дідова бляхою вкрита

і вітрами добряче підбита,

дід також має батька і діда

й має хату у батьковій хаті,

що звів стіни під дахом у діда,

котрий час на дурниці не тратив

й хату власну поставив у тата,

котрий має і батька, і діда,

які мешкають в хаті у хаті

і в науку не йдуть до сусіда (Чирков, 142).

За ознакою повторюваності співзвуччя виокремлюємо:

- ***Подвійні Р***:

М'язи мої розв'язались, вмерло моє ***терпіння,***

язик моєї розпуки спалив моє ***піднебіння*** (Костенко 1989, 218).

- ***Суцільні Р*** [*Шенгели 1960*: 253; *В. Тимофеев*: 311] / ***наскрізні Р*** (СФМТ, 700) / ***тирадні Р*** [*Кошелівець 1954*: 88].

- ***Потрійні Р*** (ОТМП, 592; РУСНТ, 430; СФМТ, 701) / ***трикратні Р*** [*Костенко 2015*: 476]:

  - ***потрійні розрізнені Р*** [*Гурин 1982*: 6]:

Перу-зазнайці ***не дано***

за сьому глянути печатку,

йому здається, що ***воно,***

як з побратимом, п'є ***вино*** (Талалай 2011, 63);

  - ***потрійні суміжні Р*** [*Гурин 1982*: 6]:

Прийшов покликаний брат ***Агапіт,***

На неміч свій лікарський дав ***совіт,***

І я почав його розпитувать ***про світ*** (Франко V, 306).

- ***Четверні Р*** (РУСНТ, 430; СФМТ, 689) / ***четвертні Р*** (ЛСД, 626) / ***чотирикратні Р*** [*Костенко 2015*: 476]:

О, як ми кохались, як солодко й ніжно ***любили****,*
як вихором дивним здіймало, несло і ***крутило***
наш дім-невидимку, й тулилося тіло до ***тіла****,*
і серце до серця на протягах чорних ***ліпило*** (Голота, 197).

- ***П'ятірні Р*** [*Сулима 1985*: 97]:

А старший брат те ***зачуває****,*
до утрені божественної ***одхожає****,*
утреню божественну ***вислухає****,*
до господи ***прибуває****,*
до братів словами ***промовляє*** («Дума про удову» [26]);
Мерехтить у темнім ***плині***
неба зоряний посів.
З того боку, на косі,
може, люди, може, ***тіні****.*
Світ завмер у ***безгомінні****,*
і стоїть, як над могилою,
тиша постаттю похилою.
Ні облич, ні голосів,
ні відлуння – тільки ***тіні****,*
тільки зоряний посів
відбивається ***у плині*** (Талалай 2011, 277).

- ***Шестірні Р***:

У місті Розбитого ***Серця***
був майдан Розбитого ***Серця****.*
Водограй Розбитого ***Серця****.*
Ресторан Розбитого ***Серця****.*
У крамничках задля ***комерцій***
продавалось Розбите ***Серце*** (Жиленко, 370).

- ***Сімерні Р*** [*Сулима 1985*: 101]:

[26] http://www.ukrcenter.com.

Лях Бутурлак од сна ***пробуджає****,*

По галері ***поглядає****,*

Що не єдиного турчина у галері ***немає****.*

Тогді Лях Бутурлак із ліжка ***вставає****,*

До Кішки Самійла ***прибуває****,*

У ноги ***впадає****,*

Словами ***промовляє*** («Дума про Самійла Кішку» [27]).

Суцільні Р / монорима (РУСНТ, 251) утворюють монорим; ТО ***монорим*** уживають у значенні «вірш з однією римою» [*ЛСД 2007*: 466], «вірш або його частина з однією римою» [*Гуляк, Савченко 2003*: 95], «єдина рима для всієї строфи» (також і ***моноритм***) [*Діброва 2004*: 6]:

Як він приходить, ***вірш****?*

З яких бездоріж і ***тиш****?*

З яких потаємних ***ніш*** *–*

Інколи раз на віку, зрідка – ***частіш****!*

Любові давньої ***свищ****,*

Хоч чимось його ***притиш***

І про таємне – ***облиш****!*

Гірчить! Може бути ще ***гірш****,*

Як при падінні з ***узвиш****.*

І не більш, і не більш, і ***не більш****!*

Наче по небу ***летиш****,*

А знизу – Берлін чи ***Париж***

І поміж законів і ***дишл***

Всеперемагаючий ***гріш****!*

А потім сонячний ***ніж***

Пройде крізь сніжний ***капіж****.*

Душу ним ніжно ***обріж****,*

Щоби пройти ***босоніж***

[27] Там само.

*Туди, де стримить **Меджибіж**,*

*І там, у весняний **крутіж**,*

*Де коноплі і **гашиш**,*

*Де веремія і **дріж**,*

*Де ти нічого **не вчиш**,*

*Поміж старих **кладовищ***

*Облиш своє серце, **облиш***

*В одній із сонячних **діж**!*

*Ну що ти знову **кричиш**?*

*Можна ж жити **простіш**,*

*Але ти **летиш**, **летиш**…*

*Як же приходить той **вірш**?* (Короненко, 5–6).

- ***Рефренні Р*** [*Шенгели 1960*: 251] / ***поворотливі Р*** [*Сімович 1919*: 533]:

*Вже стільки літ, і стільки **зим***

*я піднімаюся, як **дим**,*

і над собою ледве зримим

стою, як пам'ятник із диму.

*Вже стільки літ, і стільки **зим***

*я піднімаюся, як **дим**,*

і самотію над земним,

тримаю зірку, як свічу,

і сам себе уже не чую,

і сам собі телефоную,

собі у відповідь мовчу.

*Вже стільки літ, і стільки **зим***

*я піднімаюся, як **дим**,*

що разом з іменем моїм,

з моєю долею земною

розтане хмаркою легкою (Талалай 2011, 132).

ТО на позначення видів рим за строфічною ознакою мають епідигматичний зв'язок із ТО на позначення видів римування і в окремих випадках – строф.

Таблиця 2. **Кореляція ТО на позначення видів рим і римування**

римування	**рима**
паралельне [*Бандура 1969:* 167]	–
суміжне [*Бандура 1969:* 167]	суміжна
парне [*Бандура 1969:* 167]	парна / парована
перехресне [*Бандура 1969:* 167]	перехресна
перерване [*Ференц 2011*: 198]	перервана
неспароване [*ЛСД 2007*: 583]	неспарована
коломийковий вірш, коломийкова строфа [*ЛСД 2007*: *354*]	коломийкова
кільцеве [*Бандура 1969:* 167]	кільцева
оповите [*Бандура 1969:* 167]	оповита
охопне [*ЛСД 2007*: 583]	охопна
–	охватна
–	обхватна
–	обрамлювальна
вите [*Ференц 2011*: 198]	вита

тернарне [*Ференц 2011*: 198]	тернарна
–	сплетена, переплетена, переплітана
терцинне [*Ференц 2011*: 198]	терцинна
–	зовнішня
–	«змііна»
кватернарне [*ЛСД 2007*: 332]	кватернарна
квінтила [*ЛСД 2007*: *333*]	квінтарна, квінта, квінтила
секстина [*ЛСД 2007*: *614*]	секстина
октава [*ЛСД 2007*: *506*]	октава
–	новема
децима [*ЛСД 2007*: *190*]	децима
наскрізне [*Ференц 2011*: 199]	наскрізна
монорим [*Ференц 2011*: 199]	монорима

Фрагмент ТС римології, зміст якого становлять ТО на позначення видів рим за рядково-строфічною ознакою, найбільш струнки і несуперечливий, оскільки його референтна зона кодифікована віршовою практикою і закріплена віршознавчою теорією.

Висновки до Розділу 2

Розгалуження терміносистеми римології відбувалося відповідно до збагачення римового ресурсу мови та урізноманітнення й увиразнення рими в мовній практиці. Мінімум кодифікованих ознак силабічної рими (подібність кінцевих частин слова, наголошеність передостаннього складу і тотожність наголошеного голосного) був достатнім для її описової характеристики.

Типологія класичної силабо-тонічної рими нової української літератури XIX ст. була опертою на кількісно-складовий і рядково-строфічний параметри.

Із 20–30-х рр. XX ст. систематика рим ураховувала кількісно-складовий, фонологічний і строфічний параметри. Загалом в українській римології поетичну риму традиційно класифікують за 5 основними параметрами: за місцем наголосу, фонологічною відповідністю співзвучних частин, а також за граматичними, лексико-семантичними і рядково-строфічними ознаками.

У 60-х рр. XX ст. запропоновано лінгвістичну класифікацію рим (І. Г. Чередниченко), проте більшість сучасних стилістів, римологів і римографів орієнтується на літературознавчу систематику рим.

Формування української терміносистеми римології відбувалося у віршознавчому річищі в процесі осмислення трьох версифікаційних систем: метричної, силабічної і силабо-тонічної, унаслідок чого на позначення видів рим уплинули всі три, зокрема метрична, якій не була притаманна рима. На різних етапах розвитку ТС до цієї групи входили книжні (1) терміни, національні українські (2), кальковані з німецьких (3) і французьких (4) одиниць, утворені від давньогрецьких (5) і латинських (6) основ. Нерідко дослідники використовують мішану систему термінів. Синонімію і варіантність спостережено як у ТС римології загалом, так і в класифікаційних системах окремих дослідників: *односкладові* / *глухі* / *ямбічні* / *чоловічі Р*, *двоскладові* / *дзвінкі* / *трохеїчні* / *жіночі Р*, *трискладові* / *багаті* / *дактилічні* / *дзвінчасті* / *спадні Р*, *гіпердактилічні* / *задактилічні* / *покотисті Р*, *докладні Р* / *чисті Р*, *рознесені* / *розпорошені Р*, *нарощені* / *надбудовні Р*, *анаграмні* /

переставні Р / *рими з переміщенням* / *рими-метатези* / *перевернуті Р*, *півриму* / *римоїди* / *послаблені* / *глухі Р*, *усічені* / *скорочені* / *апокоповані Р*, *різнонаголосні* / *різнонаголошені* / *нерівноударні Р*, *нерівноскладені* / *нерівноскладові Р.* Крім того, не всі різновиди рим, зокрема неточних, удається позначити відповідним ТО. Детальну систематику рим розпрацював І. Г. Чередниченко (напр., *співзвучні чоловічі Р з варіаціями в наголошеному складі й перед ним*, *співзвучні дактилічні Р з варіаціями після наголосу*).

У розділі закцентовано, що співвідношення понять «неточна Р» і «приблизна Р», «точна Р» і «повна Р», «багата Р» і «глибока Р», «бідна Р» і «недостатня Р», «апокопована Р» і «усічена Р», «графічна Р» і «акустична Р» тощо в різних класифікаційних системах різниться.

Запропонована класифікація враховує насамперед мовні ознаки рим у структурному, семантичному, функціональному, лінгвокультурному й когнітивному аспектах. Порівняно з іншими концепціями удокладнено виокремлення римових різновидів за обсягом співзвучних елементів, графічно-акустичною і граматичною ознаками, лексичним складом, а також уведено дискурсивні та концептуальні види.

Визначення рим за обсягом співзвучних елементів спирається на три головні параметри: місце наголосу (*окситонні*, *парокситонні*, *пропарокситонні*, *гіпердактилічні*, *супергіпердактилічні Р*), кількість складів (*моносилабічні*, *дисилабічні*, *трисилабічні Р* та ін.) і фонем (*монофонемні* і *поліфонемні Р*: *двофонемні*, *трифонемні*, *чотирифонемні Р* та ін.).

Сучасна поезія надає вагомої ролі графічним засобам поетичного слова, з огляду на це обґрунтовано введення до римової типології *формально-акустичних*, *формально-графічних* та *дзеркальних анаграмних Р.*

Запропонований у дисертації підхід до граматики рими полягає в триступеневому аналізі граматичних ознак римокомпонентів і їх відповідного термінопозначення: 1) наявність чи відсутність частиномовної тотожності римокомпонентів: *граматично однорідна*, *граматично неоднорідна Р*; 2) частиномовна належність кожного римокомпонента: *іменникова, дієслівна,*

прикметникова, прислівникова Р та ін.; *іменниково-прикметникова, іменниково-дієслівна, дієслівно-іменникова Р* та ін.; 3) відповідність між співзвучними морфемами римокомпонентів: *мономорфемна Р*: *префіксальна, коренева, суфіксальна, флективна Р*; *поліморфемна Р*: *префіксально-коренева, коренево-суфіксальна, суфіксально-флективна, префіксально-коренево-суфіксальна Р* та ін.; *диференційно-морфемна Р*: *префіксально-коренева, коренево-суфіксальна, суфіксально-флективна Р* та ін.

Види рим за формально-лексичною ознакою описано за допомогою формул та виокремлено *прості*, *складені*, *поглинені Р*. Традиційну класифікацію рим за лексико-естетичною ознакою доповнено поділом оригінальних Р на *абсолютно оригінальні Р* (унікальні, одиничні) та *відносно оригінальні Р* (рідкісні, проте не унікальні рими).

Уведено поняття *деформувальних Р* і терміноназву *рима-апосіопеза*, уточнено поняття *апокопованої*, *анжамбеманної* і *макаронічної Р*, детально проаналізовано способи їх утворення та особливості функціонування, а також виявлено чинники оновлення й розширення римового ресурсу.

Скласифіковано макаронічні Р, що становлять строкатий римовий різновид, за низкою параметрів, як-от: належність до мовної системи; мова-джерело; графічна форма неукраїнського компонента; вимова неукраїнського компонента; звукова точність; обсяг співзвучного компонента; формально-лексична ознака; лексико-семантична ознака; стилістична маркованість; дискурсивна ознака; рядкова і строфічна ознака; наявність римового інтервалу; повторюваність співзвуччя.

Вихід за межі окремого тексту як замкнутої одиниці дав підставу дослідити рими в дискурсі індивідуальної творчості (*однократні*, *повторювані*, *напівповторні*, *варіаційні Р*; *відмовні*, *задані Р*) та в дискурсі національної і світової культури за ознакою інтертекстуальності. Із цією метою введено поняття «проторима» і «метарима», проаналізовано функціонування «чужої рими» в авторському тексті та способи її трансформації. За перцептивними потенціями розрізнено *самостійні цитатні*

й *атрибутовані цитатні Р*; за точністю відтворення проторими цитатні Р поділено на *точні цитатні, колажні цитатні Р*; виокремлено *алюзійні Р.*

Стійкі римосполучення потрактовано як вербальні експліканти ментальних структур, детермінованих національною культурою. З-поміж римових кліше / рим-кліше / клішованих Р / рим-стереотипів виокремлено рими-культуреми, рими-міфологеми, рими-ідеологеми; рими-гносеологеми; рими-експресиви; рими-ідіологеми.

Як підсумок класифікаційного опису рим за рядково-строфічним параметром установлено, що терміни на позначення видів рим корелюють із термінами на позначення видів римування (в окремих випадках – видів строф).

Отже, лінгвістичний підхід до класифікації рим став результативним, оскільки уможливив деталізацію та доповнення наявної римової класифікації.

Результати власних досліджень до Розділу 2 викладено в працях [*Мовчун 2013 г*; *Мовчун 2015 а*; *Мовчун 2015 б*; *Мовчун 2015 д*; *Мовчун 2015 ж*; *Мовчун 2015 и*; *Мовчун 2017 а*; *Мовчун 2019 а*; *Мовчун 2019 б*; *Мовчун 2019 в*; *Мовчун 2020 а*; *Мовчун 2020 б*; *Мовчун 2020 в*; *Movchun 2015*].

РОЗДІЛ 3
РИМА В СИСТЕМНИХ ЗВ'ЯЗКАХ

Вихід за межі віршованого дискурсу сприяє дослідженню рими як іманентної здатності мови до утворення парадигм слів за ознакою спільності структурних компонентів слова та організації цих римо-лексичних сукупностей за формальним і семантичним параметром.

3.1. Функціональна парадигма української рими

Комплексне дослідження будь-якого лінгвального явища передбачає окреслення його функцій, оскільки лише мовна практика є причиною і метою його існування. Цілком очевидно, що мовна практика української рими не обмежена віршованими текстами. Залучення матеріалу, що виходить за межі компетенції віршознавства, розширює уявлення про роль рими в мові.

Крім римованого літературного тексту, звичайним середовищем для рими є розмовна і фольклорна мова (прислів'я, приказки, загадки[28], заклички, забавлянки і пестушки, лічилки, дражнилки, замовляння, думи, пісні, казки тощо), художньо-белетристична[29], публіцистична, мова ЗМІ, драматургії, а також магічно-сакральні й епістолярні тексти. У кількох сферах, науковій і офіційно-діловій, застосування рими справді неможливе. Відмінність у використанні рими в різних стилях полягає в її регламентованості й частотності: у поетичній (також і в народнопоетичній) мові це явище регулярне, високочастотне і рима при цьому невіддільна від ритму, метричної будови, строфічної організації тексту тощо; в інших сферах рима нерегулярна,

[28] Деякі національні фольклорні традиції (напр., болгарська) не вимагають обов'язкової рими в піснях, при цьому в малих жанрах рима – неодмінний атрибут (див.: [*Любенов 1970*: 61]).

[29] До фольклорної поетичної прози зараховують римовані примовки, заклинання, молитви, ритуальні «законні речі» [*Ф. Колесса 1906 3*: 89]. Витоки книжного римування дослідники вбачають у прозових текстах полемічного та ін. жанрів [*Сидоренко 1962*: 25]. Сучасній літературі відомий жанр прози, визначальною рисою якого є регулярна рима. Римованою прозою, напр., написана казка «Ріпка» І. Франка, уривок «Був собі дід та баба…» в поемі Т. Шевченка «Наймичка». Із сучасними зразками цього жанру можна ознайомитися на сайті «Клубу поезії» (http://www.poetryclub.com.ua/getpoem.php?id=300251). У класичній арабській, персидській і тюркомовній літературі існує окремий жанр римованої прози – садж (напр., ним створено Коран, уживали його і в епістолярному стилі).

низькочастотна, однак досить значуща, адже кожне її вживання зумовлено вагомими причинами[30].

Сфера функціонування рими розростається не лише вшир, виходячи за межі поетичного тексту, але й углиб: саме слово може бути найменшим майданчиком, на якому рима здатна виконати свою креативну роль, творячи нові лексичні одиниці. Отже, цілком підставно всебічне пояснення функцій рими переходить у компетенцію лінгвістики й актуалізує цю проблему для мовознавчих досліджень.

3.1.1. Ієрархія римових функцій

Найґрунтовніше описано функції поетичної Р. На думку чеського дослідника Ї. Левого, у творчості будь-якого поета в будь-якій національній літературі рима виконує змістову, ритмічну та евфонічну функції [*Левый 1974*: 283]. Деякі дослідники відводять римі дві головні взаємопов'язані функції – змістову та звукову [*Самойлов 1973*: 21] або ж ритмомелодичну [*В. Тимофеев 2009*: 266] організацію вірша. Російський літературознавець Г. А. Шенгелі вважав, що основне призначення рими – служити сигналом про закінчення рядка [*Шенгели 1960*: 242]. Функції іспанської рими описав С. Ф. Гончаренко, зокрема: 1) дистинктивну (рима – ознака поетичної мови); 2) метричну (позначення кінця віршового ряду); 3) строфотворчу і жанровизначальну; 4) змістову – функцію «тропеїзації» римових співзвуч і виділення та зі- чи протиставлення римокомпонентів; 5) евфонічну; 6) десмогенну (рима функціонує у взаємодії з іншими віршовими структурами) і 7) текстотворчу гіперфункцію [*Гончаренко 1987*: 51–63]. Евфонічну функцію автор трактував надзвичайно широко – як здатність рими передавати цілий спектр естетичної інформації: власне естетичну, катартичну, гедоністичну, ігрову, аксіологічну, сугестивно-гіпнотичну, структурно-формальну.

Докладному опису функцій української рими І. В. Качуровський присвятив окремий розділ підручника «Фоніка» [*Качуровський 1994 в*: 37–41];

[30] Див. опис методики виявлення римового матеріалу в прозових текстах [*Мовчун 2016 в*].

А. О. Ткаченко нарахував 6 основних і 3 додаткові функції [*Ткаченко 2003*: 328]. Ще більше функцій (12) приписує римі літературознавча енциклопедія [*ЛЕ 2007*: 322]. Наукові праці з цієї проблематики також висвітлюють окремі сфери функціонування рими й аналізують відповідні функції. Тема монографічної праці В. В. Ковалевського – ритмічна функція рими; її виявом автор уважав розмежувальну функцію (коли рима позначає закінчення рядка або сигналізує про його початок) [*Ковалевський 1965*: 52].

Національні традиції щодо сфер функціонування рим різняться: наприклад, в англійському просторіччі для вторинної номінації використовують ***римований сленг***. Його суть полягає в субституції літературно-нормативних одиниць іншими, не пов'язаними в змістовому відношенні, але формально співзвучними: *mother of perl – a girl, longer and linger – a finger, pig's ear – beer, in-and-out – stout*. На думку О. О. Мойсєєвої, римований сленг має три основні функції: кодування, евфемізації та гри [*Моисеева 1988*: 9]. Схоже явище, яке однак не набуло такого поширення, як в англійській мові, спостерігаємо в українському фольклорі. На різновид загадок, у яких відгадка римується з одним чи кількома компонентами тексту (напр., *Хто тче без станка і* ***рук****? –* ***Павук****; Дуб* ***з кривулькою****. – Хліб* ***з цибулькою***), звернув увагу А. К. Мойсієнко [*Мойсієнко 2016*: 96].

Дослідники приписують римі кілька десятків функцій, виходячи з дещо відмінного розуміння як самої рими, так і обсягу понять термінів на позначення римових функцій.

Таблиця 3. **Функції рими**

автор (джерело) / **функція**	***[STL 2008]***	***[Л. Тимофеев 1959]***	***[Гаспаров 2001]***	***[Іванюк 2007]***	***[Гончаренко 1987]***	***[Качуровський 1994 в]***	***[Ткаченко 2003]***	***Ю. І. Ковалів [ЛЕ 2007]***	***[Москвин 2009]***
естетична	–	–	–	–	–	+	+	+	–
фонічна	–	–	+	+	+	–	+	+	–

(евфонічна)									
ритмічна (ритмотворча, ритмізаційна)	+	+	–	–	–	+	+	+	–
інтонаційна	–	+	–	–	–	–	–	–	–
інструментаційна	+	–	–	–	–	–	–	+	–
інтегративна	–	–	–	–	–	–	–	–	+
десмогенна	–	–	–	–	+	–	–	–	–
композиційна	+	–	–	+	–	–	–	+	–
текстотворча (віршотворча)	+	–	+	–	+	–	–	+	–
строфічна (строфотворча)	–	–	–	–	+	+	+	–	–
метрична	–	–	–	+	+	–	–	–	–
віршомарку-вальна (делімітаційна)	+	–	–	–	–	–	–	–	+
жанровизначальна	–	–	–	–	+	+	–	–	–
семантична (змістова)	+	+	+	+	+	–	+	–	–
лейтмотивна	–	–	–	–	–	–	–	–	+
евристична	–	–	–	–	–	–	–	–	+
стилістична	+	–	–	–	–	–	–	+	+
риторична	–	–	–	–	–	–	+	–	–
гумористична (гумористично-розважальна)	–	–	–	–	–	+	–	+	–
ігрова	–	–	–	–	–	–	+	+	+
еристична	–	–	–	–	–	–	–	–	+
мнемотехнічна (мнемонічна)	–	–	–	–	–	+	+	+	+
сугестивна	–	–	–	–	–	–	+	+	–
магічна	–	–	–	–	–	+	–	+	–
дистинктивна	–	–	–	–	+	–	–	–	–

Очевидно, що одні функції властиві всім римам, інші – одному з різновидів або ж актуальні лише для певного тексту (стилю, комунікативної ситуації); є функції загальні та часткові, які випливають із загальних. Досі є актуальним питання розмежування основних і другорядних функцій та встановлення їхньої ієрархії. Різні способи розв’язання проблеми ілюструють схеми ієрархії та сурядності римових функцій.

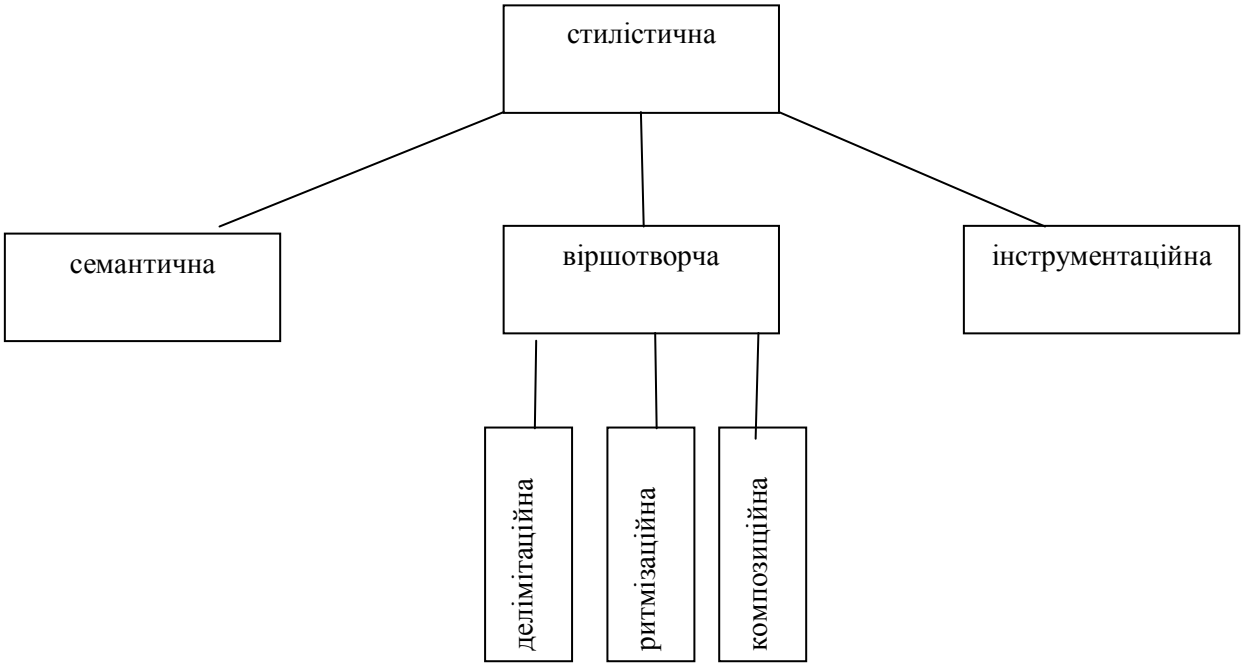

Мал. 2. **Ієрархія римових функцій (за М. Гловінським та ін.** [*STL 2008*: 490–491])

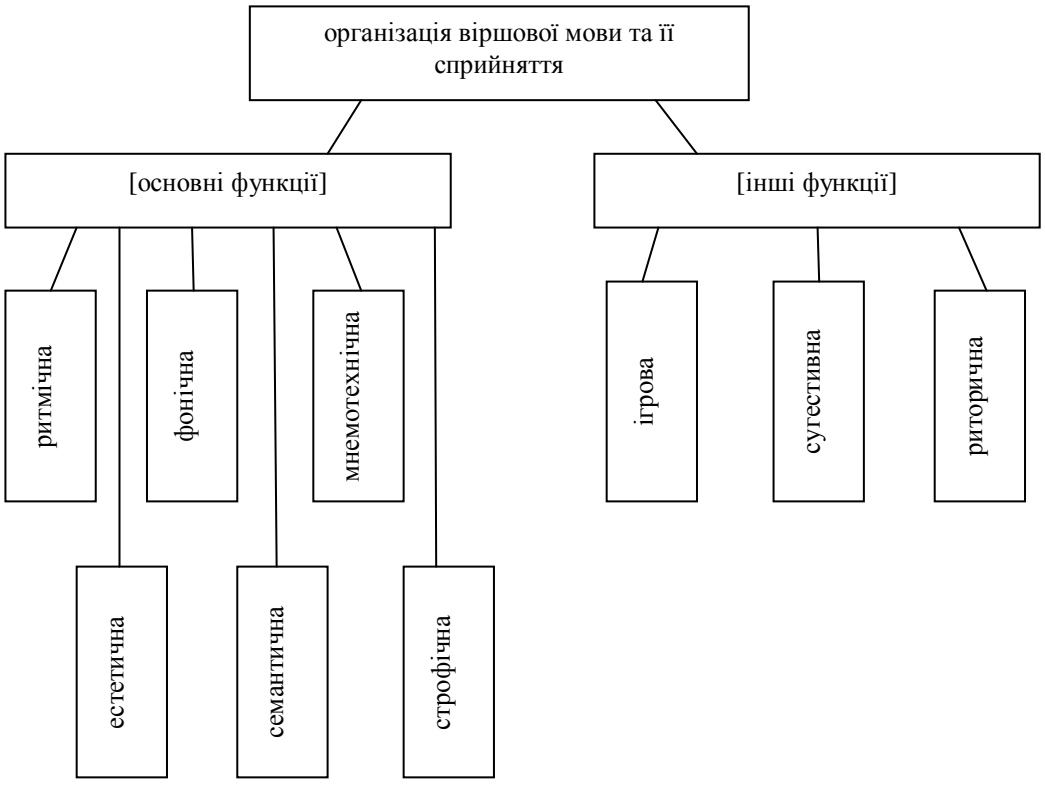

Мал. 3. **Римові функції (за А. О. Ткаченком** [*Ткаченко 2003*: 328])

Для всебічного опису римових функцій спиратимемося на розуміння рими як усвідомленого принаймні одним учасником комунікативного процесу контактного чи дистантного співзвуччя слів[31]. Дію рими спостерігаємо на різних мовних рівнях:

- лексичному: ***тинди-ринди***, ***дзеньки-бреньки***, ***галу-балу***;
- фразеологічному: ***купило притупило***, *за царя* ***Панька***, *як була земля* ***тонка***;
- синтаксичному: сполучення слів – ***дорога розлога***, ***любити квіти***, ***прохолода*** *і* ***насолода***, речення – ***Дочки*** *оставляють без* ***сорочки*** (Номис, 413), *Болить* ***душа*** *за* ***Калниша***, *бо чиновник йому* ***заважа*** (газета «Літературна Україна», 26.05.2011);
- текстовому (римована поезія), а також у дискурсі:

загадка: *В хаті* ***сорок***, *а надворі* <u>*триста*</u>; відгадка: *В хаті* ***сволок***, *а надворі* <u>*призьба*</u> (у фольклорному дискурсі); римові кліше: ***очі*** – ***ночі***, ***Україна*** – ***калина***, ***Київ*** – ***Батиїв*** (у поетичному дискурсі); римована вторинна номінація *вулиця* ***Карла Марла*** (*Карла Маркса*) (у розмовному дискурсі).

Лінгвістичний підхід до рими, її трактування як мовного знака дає підставу розглядати риму в трьох головних аспектах: у відношенні до дійсності (семантика рими), у відношенні до інших рим (синтактика рими) та у відношенні мовця до рими (прагматика рими). Звідси випливає можливість узагальнення римових функцій і розрізнення ширшого поняття, пов'язаного з одним із аспектів рими-знака, – ***гіперфункції*** та підпорядкованої їй вужчої ***функції***.

[31] Риму не завжди сприймають однаковою мірою всі учасники комунікативного процесу, проте при цьому вона не втрачає головних своїх ознак – прив'язаності до наголошеного голосного й прикінцевої частини слова та функціонального навантаження. Можна порівняти дві дзеркальні ситуації: 1) риму не усвідомлює адресат. *Підійшла полька – весела молодиця: «В нас кожна дівчина за Гагаріна, кожна вдова за Титова». Титов трохи навіть образився, в першу мить не вловивши рими* (Гончар, 303); 2) риму не усвідомлює адресант. *Ніяк батьки не могли погодити мого імені… «Може, нехай буде Руслан?» – це хтось вніс пропозицію з боку маминої рідні. «Баран Руслан, – проговорив батько, зробив паузу, – не підходить»* (Баран, 24).

3.1.2. Прагматична гіперфункція

Рими виникли в мові у процесі освоєння світу і стали інструментом практичної діяльності. Раннім стадіям розвитку когнітивної системи людини було притаманне нерозчленоване усвідомлення природи і самоусвідомлення суб'єкта (звідси віра в здатність слова впливати на середовище) та бінарна категоризація світу, що впорядковувала дійсність на всіх рівнях – від Універсуму до слова. В упорядкуванні життя надзвичайну вагу мав ритуал, засобом організації якого був ритм, а способом існування – повторюваність (докладний аналіз особливостей міфомислення див. [Режабек 2003]). Ці передумови стали сприятливим ґрунтом для практичного використання мовних одиниць, поєднаних повторюваним звуковим елементом, у ***магічно-сакральній, сугестивній, персуазивній*** і ***мнемотехнічній*** функціях, які тісно пов'язані з ***ігровим*** застосуванням рими.

На сприйнятливості людської психіки до ритму і його гіпнотичного впливу ґрунтується сугестивна функція рими. Дослідники вербальної сугестії спостерегли наявність у маніпулятивних текстах повторів звуків, складів, слів, що легко сприймаються на слух [*Климентова 2009*: 261]. Як зазначають науковці, «сугестивна функція фонетичного рівня мови реалізована <…> здебільшого через застосування римування» [*Щепка 2019*: 75]. Чіткі римовані девізи, слогани, призначені для колективної декламації, апелюють до підсвідомості, діють безпосередньо на вольову та емоційну сферу людини, нейтралізують захисний механізм страху, збуджують базові емоції (гнів, радість та ін.), формують відчуття консолідації й сили. Рима стає одним із інструментів згуртування великих мас людей під час футбольної гри, на мітингах, маршах, у вирішальні періоди історії: *Хай живе* ***КПРС*** *на Чорнобильській* ***АЕС*** (період розпаду СРСР); *Разом нас* ***багато****, нас* ***не подолати*** (Помаранчева революція); *Слава воїнам* ***АТО****! Не здолає нас* ***ніхто****!* (антитерористична операція); *Той, хто носить* ***масочку****, буде їсти* ***пасочку*** (пандемія коронавірусу).

Можна припустити сугестивний ефект рими коротких рекламних текстів, як-от: ***Дій та радій*** (реклама серветок «Smile»); ***Операція консервація*** (реклама гіпермаркету «Епіцентр»). Механізм впливу на адресата складніших рекламних текстів ґрунтується на поєднанні кількох функцій рими: сугестивної (унаслідок багаторазового повторення заримованого тексту по радіо або телебаченню), мнемотехнічної (запам'ятовування тексту, у якому назву рекламованого продукту нерідко вживають у римовій позиції: «***Галстена***» *– гармонійно працює вся* ***система***; *«****Мезим****» – після їжі добре* ***з ним***) та персуазивної (римований текст сприймається як істинний). Дослідники рекламних текстів наголошують на важливості короткої й досконалої форми слогана для його швидшого сприйняття [*Кутуза, Ковалевська 2011*: 9]. Важливу роль у рекламі, призначеній для одночасного слухового й візуального сприймання, відіграє єдність зображення, кольору, музики, ритмізованого і римованого тексту. Такий багаторівневий динамізм спрямований на створення відчуття легкості, простоти розв'язання проблем і в кінцевому підсумку щастя (детальніше: [*Szczęsna 2003*: 61–84]).

Місткі й лаконічні сентенції – прислів'я і приказки, народні прикмети, примовки – стають переконливими завдяки тому, що мають римовану структуру. Персуазивна здатність рими виявляється в разі використання паремій для ілюстрування й підсилення суджень, а також при підбитті підсумків і висновуванні міркувань. Цю роль рима виконує, зокрема, в епістолярних текстах: *Не минути мені ножа чи то кацапського, чи то німецького (мама каже, що зимою поїду до Відня), а вже-бо мені так не минеться. «Кому, кому* ***доведеться****, а куцому* ***не минеться****!» отож-то…* (Леся Українка X, 59). «Будь-яка заримована фраза набуває сили прислів'я, тобто аксіоми – твердження, що не потребує доказів», – зазначив В. П. Москвін [*Москвин 2009*: 132]. Відповідну функцію він назвав еристичною, пов'язуючи її з мистецтвом полемізувати. «До Шевч[енківських] свят 1964 року, – записав О. Гончар у щоденнику, – селянам шевченківських сіл відпустила держава буд[івельних] матеріалів, села причепурились: де були

стріхи – з'явився шифер, прокладено асфальтову дорогу, і моринські дядьки повеселішали. На питання «як живете?» відповідають: – *Спасибі* ***Тарасу*** *за шифер і* ***трасу!***» (Гончар, 340).

Римована відповідь у діалозі сприймається як більш аргументована; нерідко вона спрямована на завершення комунікативного процесу: – *Як живеш? – Живемо,* ***не горюємо****, хліба-солі* ***не купуємо*** (з усного мовлення). Репліка-відповідь на те чи те прохання стає безапеляційною відмовою саме завдяки римі. У зниженому регістрі комунікації використовують грубу, обсценну лексику, сполучену з римовими словами. Цілу низку таких діалогів подає словник Л. О. Ставицької «Українська мова без табу» (БТ, 133–134): – *Будь* ***другом!*** *– На…ри* ***кругом.*** *– Будь* ***братом!*** *– На…ри* ***квадратом*** (БТ, 255); – ***Га****? – В с…ці* ***нога*** (БТ, 354). Ще одна комунікативна стратегія полягає в тому, щоб спровокувати співрозмовника вимовити слово, яке ініціатор діалогу має намір заримувати: – *А я бачив! – Що ти* ***бачив****? – Як дід бабу* ***кульбачив*** (БТ, 219). Розмовні діалоги цього штибу демонструють ігровий потенціал рими. Зародившись у розмовно-побутовому діалогічному середовищі і підживлюючись народною сміховою культурою, рима стає ігровою самоціллю в різноманітних фольклорних (а пізніше і літературних) жанрах, нерідко з ознаками кумулятивності[32]. Якщо римування-гра набуває постійного характеру, вона має протилежний ефект – із гри перетворюється на докучливу дію (пор. на прикладі мовленнєвої поведінки героя роману Ф. Сологуба «Дрібний біс» Тишкова, який, не вникаючи в суть висловлювань співрозмовників, механічно добирає до них риму). Зразком інтелектуальної літературної гри є буриме.

На ігровій і персуазивній функції рими ґрунтується використання заримованих антропонімів, рідше апелятивів, з метою глузування, висміювання, піддражнювання, приниження тощо. Ефективними виявляються

[32] Зразком кумулятивного тексту є вірш-безконечник: *Великий, великий, великий пакунок, / А в тому пакунку – ще більший малюнок, / А там, на малюнку, ще більший будинок, / А в тому будинку – ще більше ялинок. / Під кожною з них – дітлахам подарунок: / Великий, великий, великий пакунок! / А в тому пакунку – ще більший малюнок…* (Мовчун 2007, 12).

як контактні рими (***Грицько-тицько***, ***Іван-барабан***, ***Маріка-каліка***, ***Настя-хвастя***), так і дистантні (***Кирило*** *загнав батька* ***у барило*** (ДФ, 168); ***Тетяно***, ***Тетяно***! / *Їла з кувшина* ***сметану;*** / *В кувшин голову стромляла –* / *Гаразд сметани не достала* (ДФ, 173); ***Безгуб*** / *Свиню* ***скуб,*** / *Свиня кричить,* / *Він –* ***за чуб*** (ДФ, 175); ***Осначі*** *їдять* ***калачі***, ***осначки*** *їдять* ***болячки*** (СГ III, 69). Традиції онімної рими продовжує жанр літературної епіграми. Дошкульними рядками обмінялися М. Сом (*Що ми знаєм про* ***Нестайка****?* / *Є у нього труси й* ***майка****...*) і В. Нестайко (*А чи є труси* ***у Сома*** *–* / *Нам, їй-богу,* ***не відомо****!..*) (На... небо, 231).

Рима як самоціль виступає в різноманітних жанрах дитячої творчості й творчості для дітей; в ігровій функції її використовують і в розмовно-побутовому спілкуванні. У поетичній мові ігрового ефекту досягають шляхом уживання в римовій позиції омонімів і паронімів, складеної та гетерограмної Р. Такі рими утворюють групу каламбурних Р: *Дуже важко* ***в сірій масі*** / *Не згубитись* ***сіромасі*** (Лукаш, 77); *Якщо не дати по руках* ***хватальних*** *–* / *Хватання стане явищем з* ***фатальних*** (Усенок, 321). Ігрову функцію виконує рима-апосіопеза на місці непристойного слова: *Пристану до черги, колеги –* / *утиль в мене,* ***сировина.*** / *О як же писалося легко,* / *а скільки, даруйте****,..*** *того* (Гужва 2007, 63). Гра-провокація полягає в невиправданні римового очікування: *А у нашого ву…, ой* ***вуя,*** / *Тече вода з* ***ху…****, ой з хутора* / *Прямо до стерня* (Сороміцькі… http).

Повертаючись до первинного призначення рими як звукового повтору в його зв'язку з міфомисленням, наведемо думку Є. Бартмінського, який твердив, що повтор «якнайтісніше пов'язаний із сакральним поглядом на світ (є і його результатом, і засобом його відображення)» [*Бартминьский 2005*: 407]. Риму вважають одним із засобів сакралізації тексту [*Шуляк 2014*: 4]. Реконструкція молитви «Отче наш» арамейською мовою, здійснена бібліїстом Е. Літтманом, показала, що її первинний текст вочевидь був написаний римованою ритмізованою мовою [*Пуряєва 2013*: 22].

Українські архаїчні тексти – замовляння, призначені для спілкування з надприродними силами з метою впливу на них і отримання певних результатів, віками зберігали магічно-сакральну насиченість римами: *Дай, Боже, день добрий колодязе* ***Іване****, вода* ***Уляно****, земля* ***Титяно****, прибувающа ти воде із* ***поля*** *і із* ***моря****, із усіх* ***городів****, із усіх* ***пригородів****, із усіх* ***ярів****, із усіх* ***ключів****. Благослови мені Божая* ***Мати*** *із Христового колодязя святой води* ***взяти*** (ЕСГ, 466). Дослідники виявили, що в українських замовляннях переважають дієслівні рими у формі минулого часу як вияв симпатійної антиципації – магічної дії, яка полягає в уявленні бажаної події як такої, що вже відбулася [*Берковець 2013*: 207]. Деякі жанри дитячого фольклору, напр. примовки, створені за зразками архаїчних текстів, утратили первісну магічну основу, проте зберегли риму як елемент гри: *Хто* ***попереду,*** / *Той пасе* ***череду;*** / *Хто* ***позаду,*** / *Той пасе* ***жабу;*** / *Хто* ***всерединці,*** / *Той у золотій* ***скриньці*** (ДФ, 231).

Важливу роль у житті етносу відіграють обряди, призначені для збереження цінних для спільноти знань, «упакованих» у ритуал. Обрядові дії супроводжуються незмінними текстами і закріплюються римою, що допомагає точно відтворювати їх і передавати усно наступним поколінням. Магічно-сакральну функцію рими «законного слова» яскраво відтінює прозове тло повісті Г. Квітки-Основ'яненка «Маруся»; сцена сватання від самого початку маркована переходом до впорядкованого римою монологу: – *Прежде усього подозвольте вам* ***поклонитись*** *і добрим словом* ***прислужитись****. Не позгнущайтесь вислухать нас; і коли буде* ***теє****, то ми і* ***онеє****; коли ж наше слово буде* ***невлад****, то ми і підемо* ***назад****. А що ми люди чеснії і без худої* ***науки,*** *то от вам хліб святий* ***у руки*** (Квітка, 74).

Рима допомагає зберегти і підтримати форму ритуалу, коли сам текст зазнає деформації, при цьому рима втрачає магічно-сакральну і набуває стилістичної (гумористичної) функції. *[С к о р и к :] Прежде паслушайте* ***нас,*** *а послє уж будет ат вас* ***приказ****. Кагда будет* ***теє****, так ми і* ***онеє****; когда ж наше слово не* ***в прийом****, так ми адретируємося і проч* ***пайдьом****. А што ми не*

дезертьори**, і не **марадьори**, і без худої **науки**, так вот вам хлєб святой **у руки (Квітка, 445).

Отже, з магічно-сакральною тісно пов'язана мнемотехнічна функція рими. Фольклорні рими легкі для запам'ятовування, адже вони, як правило, поєднують слова не тільки за суголоссям, але й асоціативно [*Дей 1978*: 120]. Книжне віршування виробило традицію навчальних утилітарних текстів, призначених для запам'ятовування потрібної, переважно елементарної, інформації (назв і послідовності літер, цифр і чисел, найменування кольорів, термінів тощо). У фольклорній римі завчені слова із затемненим значенням стають предметом жартівливого обігравання: ***Аз** – бив дяк **раз; буки** – не попадай дякові вдруге **в руки*** (Номис, 286).

Прагматичне застосування рими в літературі бере свій початок у традиції силабічного віршування, у сприйнятті графічного повтору як формальної оздоби тексту. Орнаментальність рими виходить на перший план, коли семантичний зв'язок між римокомпонентами відсутній, тобто при римуванні повнозначного слова з неповнозначним чи з ізольованим фонемосполученням: *Із лисячої нори* / ***виповза*** / *вечір. І течуть яри* / ***полем за*** (Федюк 2008, 216); *Де я? Хто я? –* ***Крапелина.*** / *Крапе… (лине): лина…* ***ина…*** / *Крапка у кінці рядків* (Олійник 2005 б, 85). Елементом візуального урізноманітнення тексту рима стає тоді, коли хоча б один із римокомпонентів має незвичайну графічну форму (великі літери, цифри, іншомовну графіку, крапки та інші знаки): *З сметаною чи з іншим **гелем** / Кохайте смол чи два **XXLi!*** (Ангелова, 82). Розуміння рими як самої суті поетичної мови притаманне поетам-початківцям. У слабких з художнього погляду текстах рима виконує єдину доступну для неї формальну функцію – ***орнаментаційну***.

Рима завдяки лише їй притаманним звуко-змістовим потенціям евфонізує мовлення (це її ***евфонічна*** функція). Милозвучність – категорія певною мірою суб'єктивна, і рима не завжди сприймається як засіб евфонізації. В античній літературі риму вважали надлишковою і небажаною. Теоретики метричної поезії вважали співзвучність слів зайвою забавкою, що

відволікає увагу від краси всього поетичного тексту. Французькі письменники XVII–XVIII ст. дискутували, наскільки рима облагороджує звучання поезії. Ф. Фенелон у листі до Академії наук стверджував, що через риму поезія втрачає легкість і гармонію, перетворює поетичну мову на довгу і нудну, повторення ж однакових елементів насправді не милозвучне [*Эткинд 1998*: 44]. Сучасні дослідники розуміють евфонію широко і різнопланово – як фонетичну, лексичну і синтаксичну вибірковість. Найчастіше, на думку П. С. Дудика, милозвучність мовлення створюється на фонемному і фонемно-морфемному рівнях, найбільше вона притаманна художньому мовленню, особливо поетичному [*Дудик 2005*: 333–335]. Здатність рим, зокрема внутрішніх, надавати тексту музичності відзначав П. К. Волинський, назвавши відповідну функцію музично-художньою. На думку вченого, завдяки жіночим Р і дактилічним Р, а також їхньому поєднанню, віршовий текст набуває співучості [*Волинський 1967*: 215–216]. Засобом кінцевої милозвучності віршів назвав риму Б. В. Якубський [*Якубський 2007*: 152].

Використання рими науковцями пов’язано з її ***верифікаційним*** потенціалом. Здатність рими поєднувати два або більше слова ідентичними або суголосними кінцевими частинами (починаючи від наголошеного голосного) стає фактом, на який спираються в процесі наукового дослідження, перевірки гіпотези або для екземпліфікації мовного явища, закону тощо. Рима також сприяє виявленню фонетичних, акцентуаційних, орфоепічних, граматичних і лексичних норм певної епохи. На римологічні дані спиралися лінгвісти Є. Ф. Будде, Р. І. Кошутич, С. І. Бернштейн, В. І. Чернишов та ін. Стаття М. Л. Гаспарова «Іншомовна фоніка в російській мові», присвячена встановленню «фонетики інтелігентської мови», переважно ґрунтується на фактах, підтверджених римою [*Гаспаров 1997 III*: 551–573]. Застереженням щодо екстраполяції висновків про вимову тих чи тих слів у поетичних текстах

на мову загалом може бути підпорядкованість віршованої мови іншим, художнім, законам[33].

У суперечливих випадках саме рима сприяє відновленню правильної форми слова, а отже, і встановленню його значення. Відсутність очікуваного співзвуччя в рядках *Карабінцами* [нивка] *виорана, а кульками засіяна, білим тілом* ***зволочена****, кровцев* ***сполонена*** дала підставу Б. Д. Грінченкові засумніватися в існуванні слова ***сполонити*** зі значенням «зробити червоним»: «Тут мало не помилка: імовірно, слід було: ***сполочена*** (від ***сполокати***), як того й рима вимагає» (СГ IV, 184).

Збереження аориста ***побивахом*** (*Іван Великовоїнний* / *За ’дним махом* / *Сто душ* ***побивахом***; *Чоловік болтанський,* / *Богатир бисурманський,* / *За одним махом* / *30 багатирів* ***побивахом***) завдяки тому, що він увійшов у «римовану формулку», яка «немов у скаменілій формі передавалася одним оповідачем другому аж до наших часів», дало підставу зробити висновок, що у відповідний історичний період аорист активно функціонував у живій мові [Гнатюк 1905: 6–7].

Екземпліфікаційна сила рими приваблює авторів довідкових, навчальних та науково-популярних праць. Б. Д. Антоненко-Давидович нерідко ілюстрував норми літературної мови римованими пареміями й рядками народних пісень: *Гляди,* ***дядьку, порядку*** (род. в. додатка); *Якби* ***знаття****, що в кума* ***пиття****, то б і дітей забрав* (значення лексем *знання* і *знаття*); *Бідному Савці нема долі ні на печі, ні на лавці: на печі* ***печуть****, на лавці* ***січуть*** (значення лексем *висікти* і *витесати*, *вирізьбити*) [*Антоненко-Давидович 1994*: 25, 48, 109]. Доводячи неприпустимість заміни кличного відмінка називним, О. Д. Пономарів порівняв російський оригінал О. Пушкіна з перекладом М. Рильського: *Онегин, добрый мой* ***приятель,*** / *Родился на брегах*

[33] Слід ураховувати, що римова позиція провокує порушення норм на всіх мовних рівнях задля збереження віршового розміру або ж співзвучності слів, як-от перенесення наголосу (у словах *обруч, вірші*): *Сьогодні. Завтра. Вчора і колись* / *була я тільки із журбою* ***поруч****…* / *Летять слова із гір моїх униз.* / *Летить життя – немов надбитий* ***обруч*** (Н. Дичка); *Пише кіт-воркіт* ***вірші*** / *Не для друку –* ***для душі*** (З. Лісневич); уживання росіянізму: *Ах же, панська ти* ***сляко****ть,* / *Я навчу тебе* ***плакать*** (С. Голованівський). На здатність рими спричиняти порушення граматичних норм у фольклорних текстах (***промовляє – побиває, совстрічає – поторкає, побиває – затоптає***) звернув увагу П. Г. Житецький [*Житецкий 1893*: 3].

Невы, / *Где, может быть, родились вы* / *или блистали, мой* ***читатель*** і *Онєгін, друг мій, я* ***зазначу,*** / *Родився на берегах Неви,* / *Де, може, народились ви* / *Чи вславилися, мій* ***читачу*** [*Пономарів 1999*: 167–168]. Римова позиція зосереджує увагу читача на граматичній формі, якою виражено звертання в обох мовах.

3.1.3. Композиційна (синтактична) гіперфункція

Рима в історії версифікації відіграла важливу роль: на думку Ф. М. Колесси, саме від неї, завдяки її постійному місцю перед цезурою і в кінці рядка, починається тонізація силабічного вірша [*Ф. Колесса 1921*: 45]. Рима бере участь у формальній організації компонентів віршованого тексту, як-от: ритму, метричних структур (рядків) і строф, виконуючи ***ритмічну, метричну, віршомаркувальну, строфотворчу*** й ***жанровизначальну*** функції. Віршовий ритм утворюють наголошені голосні, клаузули, міжрядкові паузи, римовий альтернанс – з усіма цими елементами пов'язана рима. Різні її види (окситонні, парокситонні, пропарокситонні, гіпердактилічні) задають різний ритм: окситонні гостріше ритмізують строфу, ніж парокситонні, пропарокситонні й гіпердактилічні уповільнюють віршовий ритм. Ритмічну функцію рими в чистому вигляді спостерігаємо в текстах, у яких ритм задано самим співзвуччям: ***Баю-баю-баю!*** / *Дровець* ***нарубаю*** (ДФ, 23); *Ой* ***чук, чук, чук*** / *Наловив дід* ***щук*** (ДФ, 120). Ще яскравіше ритмічна функція виявляється в глосолалії, зауму, притаманному дитячим лічилкам: ***Вани-двани-куку-рудзик.*** / *Відірвався в мене* ***ґудзик*** (Мовчун 2010, 25). Закінчуючи метричний ряд, тобто рядок, рима водночас виконує метричну функцію. У досилабічних віршах рима, на думку Г. К. Сидоренко, була єдиним ритмоутворювальним елементом. Рима, по суті, формує рядок, адже здатна розбивати його на одиниці різного метру [*Сидоренко 1962*: 24, 101]. На важливості метричної функції рими наголошував Ф. М. Колесса: «Властива функція риму є зазначувати поділ метричної мови на рівномірні части» [*Ф. Колесса 1906 3*: 85].

Первісно, у неритмічному силабічному вірші, основне призначення рими полягало в сигналізуванні про кінець рядка, паузу і перехід до наступного рядка – це віршомаркувальна функція, що й тепер закріплена за кінцевою римою. Значної ваги рима як критерій розмежування рядків набула в народних думах, вірші яких містять різну кількість складів та не передбачають рівномірного чергування наголосів.

Суміжні Р, перехресні Р, кільцеві Р, перервані Р пов'язують віршові рядки між собою, формуючи строфи, – це вияв строфотворчої функції рими. Канонічні віршові форми (строфожанри) – терцина, сонет, октава, секстина, рондель, тріолет, ритурнель, касида, газель, рубаї тощо – вимагають відповідних усталених, іноді з дозволеними варіантами, схем розташування римокомпонентів; таке розміщення пов'язане із жанровизначальною функцією рими. Напр., газель, поетичний твір ліричного персо-арабського жанру, складається з бейтів (двовіршів) і має наскрізну Р з редифом, що розміщена відповідно до схеми aa ba ca da та ін.:

Чом так зір мій до тебе, ***о пані, летить****?*

Наче човник з-між хвиль ***до пристані летить****?*

Наче хмарка, що ніччю дрімала в ярах,

Проти сонця сквапливо ***взарані летить****?*

Мов таємною силою гнаний мотиль

З пітьми в блиски зрадні ***полум'яні летить****?* (Франко II, 379).

Як елемент тексту рима, взаємодіючи з іншими засобами його інструментації (асонанс, алітерація, анафора, епіфора), виконує ***інструментаційну*** функцію.

У фонічній інструментації поетичного тексту рима веде партію першої скрипки. Багату гру римових співзвуч спостерігаємо у вірші Д. Білоуса: перенесення звукової домінанти – повторюваного сегмента ***ин*** / ***ін*** з однієї рими (***калина – Україно – солов'їно***) до іншої (***материнських – сестринських***) і використання різних видів рим (кінцевої, внутрішньої і початкової; відкритої, закритої; граматичної, неграматичної, тавтологічної),

що пронизує текст глибоким звуко-асоціативним зв'язком: *Чи ти в лузі не кал**ин**а, Украї**н**о?* / *Чи не твій то голос солов'**ї**н**о**?* / *Не кал**ин**а ти на плахтах матер**ин**ських?* / *Не кал**ин**а ти на рушниках сестр**ин**ських?* (Білоус 2010, 765).

Рима поєднує два і більше слова за звуковою подібністю, актуалізуючи змістовий зв'язок, причому граматична і лексична сполучуваність римокомпонентів значної ролі не відіграє (***сполучна*** функція рими). Це особливий зв'язок між словами – римовий, він ґрунтується на асоціативних законах національної й індивідуально-авторської мови.

Вивчення реальних римових зв'язків певного слова дає уявлення про його римове поле. Наприклад, лексема ***Україна*** має римові мікрополя «родина» (ім. *дитина, син, дружина, сиротина*, прикм. *материн, вдовиний, дитинний,* присл. *дитинно*), «топоніми» (ім. *Буковина, Верховина, Волинь*), «світ птахів» (прикм. *пташиний, солов'їний, орлиний, журавлиний, голубиний, горобиний, чаїний,* присл. *солов'їно, орлино, журавлино, голубино*), «рослинний світ» (ім. *калина, малина, маслина, ожина*), «ландшафт» (ім. *вершина, долина*), «колір» (прикм. *синій, жовто-синій*), «часовий відтинок» (ім. *днина, година, хвилина*) тощо. Саме зі словами названих груп лексема ***Україна*** найчастіше утворює римопари в поетичній та фольклорній мові. Формальним критерієм належності до римового поля є звукова «сумісність» слів, здатність утворювати співзвуччя принаймні в одній із граматичних форм.

Якщо брати цілісний текст, рима виконує в ньому ***когезивну*** функцію, сприяючи його зв'язності завдяки ритмічним властивостям; відповідно в лінгвістиці тексту риму зараховують до ритмоутворювальних засобів когезії [*Гальперин 1981*: 78]. Початково, у прозовому й віршованому поетичному фольклорі сполучна функція рими була зумовлена її граматико-синтаксичною роллю, що полягала в завершенні й відмежуванні подібних синтаксичних цілостей (***римовані синтаксичні цілості*** [*Ф. Колесса 1906 3*: 86; *Богацький 2013*: 195]), прикладом чого є риторична Р. П. Г. Житецький і Ф. М. Колесса звернули увагу, що фольклорні тексти рясніють дієслівними Р якраз завдяки

«однаковому укладу слів» у реченнях [*Ф. Колесса 1921*: 39] і що дієслівні Р збігаються із завершенням думки, речення [*Житецкий 1893*: 5, 7].

Композиційна гіперфункція полягає також у здатності рими виступати в ролі мотиватора і результату творення лексичних одиниць і стійких сполучень слів (***креативна*** функція рими).

На складні слова з римованими компонентами звертали увагу лінгвісти, літературознавці та фольклористи. Дослідники вказували на здатність таких утворень бути засобом ідеалізації, виражати узагальнення та невизначеність (О. О. Потебня), зневагу (Г. С. Виноградов), посилювати значення (В. Я. Пропп) [*Петрова 2006*: 8], створювати парономастичні контрасти [*Чабаненко 2002*: 46–47]. Складні слова з римованими компонентами зазвичай розглядають як вияв часткової редуплікації [*Тараненко 2007 в*: 568], наслідок впливу тюркських мов [*Кримський 1928*], дію гендіадису[34] [*Журавлев 1982*: 85-86; *Матвеева 1986*: 83; *Колоїз 2015*: 114–117]. Менш переконливими здаються пояснення початкових ***б*** та ***м*** (рос. *аты-баты*, *эни-бени*, *калин-малин*, *шишел-мышел*) як «дитячих» [*Петрова 2006*: 9]. В. А. Чабаненко такі початкові неповторювані фонеми і фонемокомплекси назвав псевдопрефіксами [*Чабаненко 2002*: 46–47].

Парні римовані утворення – неоднорідний за походженням масив лексики. Співзвучність компонентів прислівника ***гарма-дарма*** виникла в результаті сполучення синонімів – лексикалізованих іменникових форм ***гар*** «данина» і ***дар*** (ЕСУМ I, 474; ЕСУМ II, 12), ***равлик-павлик*** – завдяки фонетичному зближенню іменника ***равлик*** і власної назви ***Павлик*** (ЕСУМ IV, 248), ***щедрик-ведрик*** – як похідне від ***щедрий*** і ***ведро*** (ЕСУМ I, 344); конструкцію ***гореми-тереми*** І. Я. Франко виводив зі зближення лексем ***гарем*** і ***терем*** [*Франко 1902*: 13]. Джерелом повторів з асемантичною другою частиною, що починається звуком ***м*** (***фиги-миги***, ***фіґлі-міґлі***), А. Ю. Кримський вважав тюркські мови [*Кримський 1928*: 140].

[34] Гендіадис – один зі способів словотворення: римоване складання слів [*Журавлев 1982*: 85].

Звукова відповідність також ґрунтується на виразних семантичних зв'язках компонентів. Деякі питомо українські слова є звуконаслідувальними і звукосимволічними утвореннями, частина з яких споріднена з повнозначними словами: ***тинди-ринди, шуря-буря, тари-бари*** (***тараторити*** і ***бари*** «теревені»), ***галу-балу*** (***галас*** і ***балакати***), ***дзеньки-бреньки, курзу-верзу*** (***корзати*** «плести» і ***верзти***), ***штрики-брики*** (***штрикати*** і ***брикати***), ***шерть-верть*** (***шерестіти*** і ***вертіти***). Розмовній і народнопоетичній мові притаманні постійні сполучення синонімів, а також гіпонімів з гіперонімами, як-от: ***стрига-мокотига, шличок-ковпачок, люлька-бурулька, трава-мурава, темниця-кам'яниця, красно-ясно, тяжко-важко, стидко-бридко, тишком-нишком, калина-малина, сад-виноград, ручки-пучки;*** сполучення з пояснювальним компонентом: ***вбога-небога, синичка-невеличка, травиця-гойниця, діти-малоліти, медок-солодок, бичок-третячок, горівка-шумівка, п'яниця-буяниця, яриця-пшениця***. Сполучення дієслів-синонімів переважно граматично зумовлені: ***шукати-гукати, сяду-впаду, заспіває-заридає, ходила-блудила, треться-мнеться, благають-питають, судять-гудять*** тощо.

Потреби римування в народнопоетичній мові забезпечено гнучкістю української словотворчої системи, що в кожному конкретному випадку пропонує відповідний варіант: ***пташечка-щебеташечка***, але ***кура-щебетура.*** Пор. ще варіювання звукової оболонки асемантичного слова під регресивним впливом другого римокомпонента: ***Таратині-тині****, колись пас я* ***свині****,* / ***Тараті-ті****с, та пішов я в* ***ліс.*** / ***Таратовк-товк****, вже біжить* ***вовк.*** / ***Таратійком-тійком****, бух вовка* ***кийком.*** / <…> ***Тараташі-таші****, як наварив* ***каші!*** / ***Таратанцем-танцем****, мішав кашу* ***пальцем.*** / ***Таратанець-танець****, як зайнявся* ***палець!*** / ***Таратічки-тічки****, побіг я до* ***річки****,* / ***Тарата́нця-таня́ця****, в річку встромив* ***пальця*** (ДФ, 209). Значно частіше відбувається прогресивний вплив першого компонента: ***яйце-райце, чудо-юдо, пшоно-ришино, ряжки-бряжки, Гнатко-занятко, Настя-хвастя.***

Рима активізує процеси неодеривації в поетичній мові як контактно, так і дистантно: ***вуси-довгоруси, Маруся-білоруся, гончарик-глинчарик***

(А. Малишко); ***стеблинки-вартовинки, білочки-шарудівочки*** (І. Драч); ***чорнило-бузинило*** (О. Сенатович); ***тістечка-їстечка, хлопчик-наколінігопчик, братик-нароверігнатик, дідусь-пішкиобійдусь*** (І. Калинець); *Я розумію так* ***вагомість****,* / *як поїздів струнку* ***вагонність*** (Бортняк 1976, 37), *Ходить осінь* ***гарячовуста****,* / *пахне зіллям і тишею лан.* / *На городах сивіє* ***капуста****,* / *у волосся заплівся туман* (Сингаївський 1982 а, 38).

Римовані фразеологізми – одиниці різної генези та структури. Рима в них об'єднує компоненти в нерозривну семантичну єдність (***на галай-балай, з скрипом-рипом, шильники-мильники терти***), надає фразеологічній одиниці виразності завдяки контактній позиції римокомпонентів (***Олена довгопелена; свищі в борщі***; *на вербі груші, а* ***на осиці кислиці***), підкреслює формально-граматичну та / або ритмічну симетрію (*то* ***скоком,*** *то* ***боком; судити*** *і* ***рядити; від горшка*** *два* ***вершка;*** *хоч* ***лягай*** *та* ***вмирай;*** *сім верств* ***пішки*** *за шмат* ***кишки;*** *лізти* ***у воду,*** *не знаючи* ***броду***). Граматична форма одного з компонентів фразеологізму може зазнавати трансформації задля звукового уподібнення: ***обоє рябоє, Дмитер хитер****, ні* ***вари*** *ні* ***пари,*** *ні* ***стейки*** *ні* ***гейки, трихи*** *та* ***мнихи.*** Л. Г. Скрипник підкреслювала, що рима як евфонічний засіб створює семантичну замкнутість фразеологічних одиниць [*СУЛМ ЛФ 1973*: 339]: ***увесь Хвесь***, ***куку в руку***, ***купило притупило***. Групу образно виразних стійких сполук на основі рими С. Г. Гаврин назвав евфонізмами [*СУЛМ ЛФ 1973*: 340].

3.1.4. Семантична гіперфункція

Маючи грандіозний асоціативний потенціал, рима стає рушієм поетичної думки. Нерідко поети беруть за основу риму, на фундаменті якої розгортається їхній художній задум; цю роль А. Кацнельсон назвав підказувальною [*А. Кацнельсон 1968:* 101]. Зосереджуючи увагу адресата на кількох словах, виярскравлених на тлі всього тексту, рима тим самим підкреслює їхню змістову значущість. Повтори називають звуковим курсивом, що виділяє важливі слова і надає їм виразного емоційного звучання [*Л. Тимофеев 1959*: 114]. Рими, на

думку Г. А. Шенгелі, сприяють «виявленню змістового рельєфу» поетичного твору [*Шенгели 1960*: 243]. М. Г. Йогансен стверджував, що саме рима найбільше зв'язана зі змістом поетичного твору і цей зв'язок настільки важливий, що «рима тягне за собою зміст» [*Йогансен 1921*: 104]. Співвідношення між точністю рими і її змістовим наповненням спостеріг Б. В. Якубський, зазначаючи, що «сучасні [20-х рр. XX ст.] настрої – такі туманні, неясні, напівсвідомі, скороминучі; їм не відповідає ясна точність рими» [*Якубський 2007*: 158]. Випадкова Р здатна переформатувати змістові зв'язки: *Письменник показує любов* ***людини до Батьківщини*** (центральний змістовий зв'язок у реченні між лексемами ***любов*** і ***Батьківщина***, а не ***людина*** і ***Батьківщина***).

Завдяки звуковій еквівалентності рима надає двом словам римопари певної сумірності в значеннєвому відношенні. «Зримувати» означає в багатьох випадках «ототожнити»: *За чим – самому невтямки,* / *А чи лукавлю?* / *«****Жінки****» римую і «****зірки****»* / *і крапку ставлю…* (Потій 2005, 41). На ***власне семантичній*** функції в багатьох випадках ґрунтується експресивна сила римованого обзивання і його персуазивність (ототожнення в римі власного імені і загальної назви); пор., напр., жартівливе нарікання у вірші І. Малковича: *Я ж серйозний* ***пан,*** / *<…> хай ім'ям* [**Іван**] *римуюся з «****банан****»* (Малкович 2013, 185).

Компоненти рими взаємодіють таким чином, що відбувається «стрибок» від відомого до невідомого, іноді несподівано і для самого автора – це ***евристична*** функція рими [*Федотов 1997*: 16]. У дитячій мові через співзвуччя пояснюються слова із затемненим значенням (***Павлик Морозлик*** (*Павлик Морозов*) – аналогічно до *Хлопчик-Мізинчик*) (На ... небо, 20) і встановлюється логічний зв'язок між поняттями (***від початку до кінчатку*** – *від початку до кінця*) (На ... небо, 33).

Сполучаючи, зіставляючи і протиставляючи римокомпоненти в певному контексті, рима створює виразний стилістичний ефект. Наприклад, поєднання контрастних лексем ***Україна*** і ***свиня*** створює багату стилістичну й емоційну

палітру – від гіркої іронії до сарказму, від трагічної до глузливої тональності: *Робітників* ***із України*** / *везли в вантажних поїздах,* / *де, позамикані, мов* ***свині,*** / *вони товклися у хлівах* (Юрій Клен, 266); *Всі веселі і п'яні, як* ***свині,*** / *А музика реве і гримить –* / *Як-то весело жить* ***на Вкраїні!*** / *Як-то весело жить!* (Самійленко, 110–111); *20-го, в четвер, дощі* ***по Україні,*** / *Місцями десь гроза, місцями – розпач десь.* / *А взагалі – нічо, ростуть жита і* ***свині*** / *І немічні вірші занудних поетес* (Вольвач 2002, 18).

Рима – ефективний гумористичний прийом не тільки в текстах відповідного жанру, напр., у гумореcках: *У нашому під'їзді хтось <...> на стіні написав: «Жека – дурень!» Потім з'явилося «****Коля*** *+* ***Оля*** *= гарбуз і* ***квасоля****»* (Прудник, 99); а й в інших стилях: відомий приклад римованого тексту епістолярного жанру – жартівливий лист Лесі Українки до брата Михайла.

Стилістична функція рими виявляється й у випадках, коли співзвуччя підсилює інші стилістичні прийоми і фігури:

- ампліфікацію: *Чом не навчилась ти* ***ніжностей, хитростей,*** / ***Підлостей*** *світських жінок?* (Франко I, 97);
- антитезу: *Петя вважає, що я йому приділяю мало* ***уваги****. Я вважаю, що він проявляє мало* ***поваги*** (Дудар, 9);
- алюзію: *Як відомо, можна вибрати друга чи по духу* ***брата****, але ніяк не спальне місце, коли тобі в принципі ніде* ***спати*** (Карпа, 177) тощо.

Здатність рим додавати свої ноти до емоційного звучання тексту, виражати це звучання виявляється в ***емоційно-експресивній*** функції. Як зазначив К. Хенсон, рима – «продукт високоусвідомленої вправної поведінки, націленої на створення особливих виражальних ефектів» [*Hanson 2006*: 605]. Отже, вона сама має експресивне значення [*Чабаненко 1984*: 54], звідси небажаність випадкового римування нейтральних слів, як-от імені і прізвища: ***Іван Рябоштан, Назар Гончар, Петро Ребро, Алевтина Чуприна, Олена***

Зелена[35]. Римуванням антропонімів мовці досягають різного ефекту – від вираження пестливості (алонім небожа Лесі Українки Михайла ***Утоніка-Лютоніка***) до зневаги (оказіональне ім'я письменника Якова Баша ***Яша-Баша*** в щоденникових записах О. Гончара).

Виражальний потенціал рими зростає при зменшенні дистанції між римокомпонентами; найвища експресивність у контактної Р. Цю властивість використовують ЗМІ в заголовках, назвах передач і сюжетів (теле- і радіопередачі «***Оттак мастак***», «***Хата на тата***», «*Вечірній клуб* ***актриси Лариси***»; газетні заголовки «***Життя за сміття***», «***Діброви – на дрова***»), а також як маркетинговий прийом у торгівлі (магазини «***М'ясощі-ковбасощі***», «***Сундук-фундук***»). Високу експресивність мають власне українські і запозичені складні римовані утворення переважно з асемантичними частинами ***шахер-махер***, ***фокус-покус***, ***шурум-бурум***, ***шури-мури***, ***фуги-муги***, ***супер-пупер, шпілі-вілі***, ***фенсі-шменсі*** та ін. У мовознавчій літературі існує поняття «šm-фонестема», яка надає юкстапозитам грайливого й водночас зневажливого відтінку [*Jakobson 1987*: 267]: ***танці-шманці, фугу-шмугу***.

Завдяки римі евфемізми – вторинні номінації із заміщеними обсценізмами – підсилюють свою емоційно-експресивну виразність (***єдріт*** *та* ***в дріт*** *та в колючу* (БТ, 200), ***єдрон-батон*** (БТ, 166), ***сестра з Остра*** «коханка» (БТ, 335), ***Наталка-всім-давалка*** «повія» (БТ, 147), ***Ігнат без п'ят*** «чорт» (ЕСГ, 468).

Семантична гіперфункція рими дотична до естетичного аспекту римування. ***Естетична*** функція тісно пов'язана з поняттям «естетична інформація». На її позначення в літературі використовують терміни *естетична* (*емоційно-естетична, художньо-естетична, художня*) *інформація* / *інформація твору мистецтва* (*художнього твору*) / *своєрідна образна інформація* тощо [*О. Поліщук 2007*: 127]. Науковці розрізняють поняття «естетична інформація» («властивість матерії, яка несе відомості про красу

[35] Навмисне римування псевдонімів, літературних антропонімів – спосіб їхньої експресивізації (напр., псевдонім ***Левко Дурко*** репрезентує гротескний образ шоумена Л. В. Бебешка, ***Вова зі Львова*** (***VovaZiL'Vova***) – образ виконавця репу В. І. Парфенюка).

<…> в об’єктах і явищах дійсності») та «художньо-естетична інформація» («різновид соціальної інформації, що виступає змістом процесу відображення, вираженого в художній формі і через художні образи») [*О. Поліщук 2007*: 125–126]. Отже, якщо точніше, то літературні й фольклорні рими передають саме художньо-естетичну інформацію.

Виступаючи в ролі звукових акцентів, домінант, рими відіграють провідну роль у звуковій організації тексту, гармонізуючи його. Відчуття гармонії дає естетичну насолоду. Естетична насолода пов’язана також зі змістовою іпостассю римового співзвуччя, зокрема з римовим очікуванням: у відповідних місцях тексту читач сподівається знайти співзвуччя, але в разі використання автором передбачуваної, так званої банальної Р виникає незадоволення. Завдання поета – дібрати гармонійне слово у формальному і змістовому аспектах.

Занадто оригінальна Р із затемненим змістом не здатна виконувати естетичну функцію. Естетичні вади рими стають об’єктом пародіювання. Напр., спираючись на невдалу риму ***яблуко – ямбово*** в тексті одного із сучасних поетів і багаторазово повторюючи рими цього типу (***від страху – амфібрахово, персиком – анапестово, бере його – хорейово***), автор пародії А. Бортняк досяг гумористичного ефекту та повернув таким чином римі естетичну функцію.

Отже, рима-знак виконує три головні функції: композиційну (синтактичну), семантичну і прагматичну.

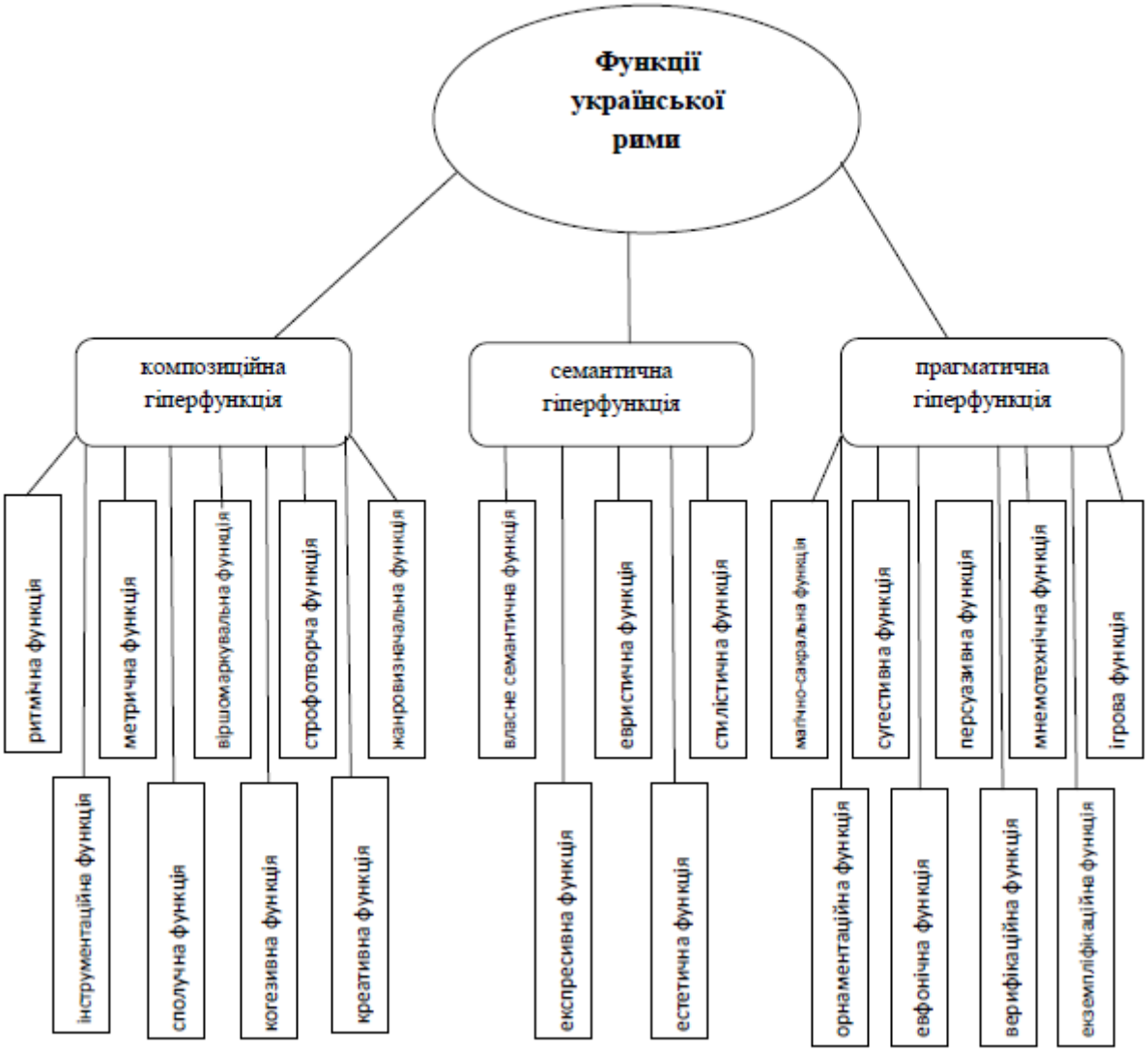

Мал. 4. **Функції української рими**

3.2. Римовий простір української мови

Огляд римових функцій переконливо доводить необхідність розрізнення рими як літературного прийому і як загальної здатності одиниць певного типу сполучатися на основі спільності римоутворювальних сегментів слів, тобто риму як явище мовлення і як факт мовної системи, адже реальну чи потенційну здатність до римоутворення має кожне слово.

3.2.1. Структура і зміст римового простору

Системність рим підтверджено тим, що римові слова є одиницями лексичної системи; існують стійкі римосполучення, яким притаманний автоматизм відтворення в мовленні; римові слова пов'язані з граматичною системою; елементи слів – носії співзвучності кореспондують зі словотвірною системою; використовувані поетом рими складають авторську систему рим; рими в поетичному тексті утворюють систему рим того чи того тексту; у загальній системі авторського лексикону або твору рими становлять окрему підсистему.

Лексичні одиниці й словосполуки, здатні до римоутворення, структурують лексико-семантичну систему, пронизують римовими зв'язками (що, своєю чергою, ґрунтуються на комбінаторних властивостях фонем) граматичну систему й утворюють римовий простір мови. Розроблення теорії римового простору може пояснити системні й текстові зв'язки між словами, що утворюють рими.

У слов'янській римології ТО ***римовий простір*** охоплює спектр значень:

1. Простір римової співзвучності, локалізований у слові [*Иванчев, Любенов 1967*: VII; *STL 2008*: 488].

2. Простір римової співзвучності, локалізований у мовній (лексичній) системі: а) сукупність слів і словосполук, що утворюють римовий фонд мови; б) частотні ранги лексем римарію певної мови; в) римопари і римові ланцюжки, а також гнізда рим як елемент поетичної мови епохи [*Лейбов, Лекманов 2017 http*].

Беручи за основу розуміння ***римового простору мови*** як середовища, у якому реалізовано ***римові відношення***, окреслимо його формальну і змістову структуру.

Римовий простір мови утворено складним переплетінням ***римових зв'язків окремих слів – римонімів***. Формально римовий простір організовують ***римові ряди, гнізда*** і ***парадигми*** римонімів на основі спільності римем і римових ядер. Семантичний аспект римових зв'язків реалізовано в ***римових***

полях лексем. Мовна практика унаявнює і поповнює єдиний багатогранний римовий простір мови, а словники рим кодифікують його.

3.2.2. Фонологічна модель компонента рими

Фонологічні норми римування – категорія історично змінна, залежна від системи віршування, літературного напряму, школи, жанру та авторської поетичної системи. Римологічні дослідження структури співзвучного, спільного для кількох слів фонемокомплексу мають два основні напрями:

1) розроблення теоретичної основи моделювання такого фонемокомплексу;

2) з'ясування практичних питань відповідності фонем і фонемосполучень (звуків і звукосполучень) у римованих словах.

Другий напрям ґрунтується на теоретичних результатах першого і передбачає спеціальні фонетико-фонологічні дослідження.

На наявність кінцевих співзвучних сегментів у словах, що римуються, вказували перші поетики, зокрема староукраїнські, та давали приклади типових кінцевих фонемокомплексів. У праці 1914 р. теоретика російської літератури М. М. Шульговського описано структуру «елементів рим»: спільне закінчення слів, спільний наголос, спільний приголосний перед наголошеним голосним [*Шульговский 1914*: 352]. На початку XX ст. бурхливо розвивається фонетичний напрям вивчення співзвучності (С. І. Бернштейн, В. Я. Брюсов, В. М. Жирмунський).

У 60–70-х рр. XX ст. у римології набули поширення ідеї структуралізму. Формалізований опис рими і її кількісно-математичне дослідження в контексті віршової мови запропонував болгарський дослідник Ц. Младенов, увівши поняття квазірими. Теорія ґрунтується на моделі фонемних комплексів – фокусів, що складаються з ядра (голосного звука) та оточення ядра (приголосних). Віршований текст дослідник транскрибував у вигляді ритмічних одиниць, фокусів, а квазіримою вважав два фокуси з

еквівалентними ядрами, в оточенні яких є принаймні один спільний приголосний [*Младенов 1962*: 76–77].

Естонські вчені Т.-Р. Війтсо і Я. Пильдмяє [*Вийтсо, Пыльдмяэ 1970*] створили оригінальну модель рими, описавши віршовий рядок формалізовано за допомогою його конструктивних частин – акцентної групи і складу. Їхня фонологічна концепція структури складу передбачає ядро (голосний або сонант), фронт (приголосні перед ядром), тил (приголосні за ядром), міст (приголосні між ядрами). Акцентною групою є складовий кортеж з одним наголошеним ядром. Різні варіанти збігу елементів акцентних груп дають риму. Універсальний характер теорії Т.-Р. Війтсо і Я. Пильдмяє зумовлений урахуванням різних систем віршування, проте в цьому полягала її вузькість – обмеження поетичною мовою.

Римування як увідповіднення ланцюжків фонем, не залежне від меж слова, розглядала С. М. Толстая [*Толстая 1965*: 303]. Для визначення ступеня точності рими вона пропонувала розраховувати фонологічну відстань між двома фонемами за кількістю диференційних ознак[36]. Більш загальний, формалізований підхід до проблеми встановлення точності рими використовував М. Л. Гаспаров, розрізняючи три основні типи фонологічної кореляції – тотожність (Т), додавання / укорочення (Д) і заміни (М) – й умовно позначаючи структуру елементів, що римуються, напр.: *наш – марш* (– Д), *разом – наказом* (Т – Т), *берегом – Америка* (Т – М – Д) [*Гаспаров 1991*: 25].

У слов'янській римі, зокрема фольклорній, дослідники простежують явище подвійної фінітивності (тяжіння звукових перегуків до кінця слова і до кінця фрази) [*Петрова 2006*: 22]. Вивчення акцентуаційно-ритмічної структури українського слова показує, що словесний наголос переважно тяжіє до другої половини слова і, на відміну від російського, більш просунутий до кінця [*Берковець 2002*: 27–28, 34], тож увага римологів до кінцевого сегмента слова цілком умотивована.

[36] Наприклад, відстань між ***п*** і ***б*** дорівнює 1 (диференційна ознака – глухість), між ***р*** і нулем звука – 12 [*Толстая 1965*: 303].

Традиційна літературознавча концепція рими прив'язує співзвучні слова до віршового рядка, співвідносячи римовану частину слова з ***клаузулою***[37] – частиною вірша від останнього наголосу до кінця [*Качуровський 1994 в*: 12]; від останнього наголошеного складу рядка [*Ковалевський 1965*: 256]. Паралельно вживають термін ***закінчення*** [*Качуровський 1994 в*: 12], ***римове закінчення*** [*СУЛМ Стил. 1973*: 229; *В. Тимофеев 2009*: 6], ***ритмічне закінчення*** [*Кондратов 1963*: 96]. Вузькість терміна очевидна навіть для літературознавчого дискурсу, адже клаузулу мають і неримовані вірші. Це поняттєве обмеження компенсує ТО ***римоформа*** [*Иванчев, Любенов 1967*: VII; *Костенко 2008*: 13], яку використовують також лінгвісти[38]. Для А. А. Бурячка римоформа – «по суті, те саме, що й клаузула» [*Бурячок 1979*: 12]; І. Г. Чередниченко розрізняв ***основну*** і ***поширену римоформи***. Перша – це «комплекс звуків правої, кінцевої частини римованого слова, яка починається наголошеною голосною»; друга – препозитивована основна римоформа [*Чередниченко 1966 б*: 19]. На противагу використовуваній українськими, болгарськими і частково російськими дослідниками ТО ***римоформа*** польські римологи послуговуються ТО ***римовий простір*** на позначення частини слова, що охоплює наголошений голосний і всі наступні звуки [*STL 2008*: 488], і ***римові компоненти*** – «комплекси звуків, що повторюються в римі» [*STL 2008*: 487].

У науковій літературі також уживають терміноназви й описові конструкції ***фіналі слів, що римуються*** [*Караулов 1981*: 153], ***римовані частини [слів]*** [*Чередниченко 1962*: 218], ***римові сегменти*** [*Матвеев, Хворостьянова 2011*: 22], ***співвіднесені сегменти*** [*Якобсон 1999*: 44], ***римоелементи*** [*Шоу 2002*: 43], ***кінцеві силабічні фонестеми*** [*Данилова 2007*: 4]. Самі ж фонемокомплекси – це ***еквівалентні звукові елементи*** [*Чертоганова 1995*: 2], ***елементи співзвуччя*** [*Федченко 1995*: 8; *Шепелева, Петров 1981*: 283], ***римуючі фонемосполучення*** [*Чередниченко 1962*: 217].

---

[37] Пор. також клаузулу в морфології як позначення елемента, що закриває корінь чи основу слова.

[38] ТО ***клаузула*** активно послуговувався І. І. Гурин, обмежуючи матеріал для своїх словників лише кінцевими римами.

Розгляд римової співзвучності слів під кутом зору системності цього мовного явища спонукає до пошуків їх лінгвістичної кваліфікації. Цілком умотивованим здається введення цих елементів до емічного ряду, поряд із такими одиницями, як ***фонема, графема, ритмема, морфема, грамема, семема, семантема, лексема, стилістема, інтертекстема, синтаксема*** (а також типи синтаксем: *адресативема, апелятивема, апозитивема, атрибутивема, дестинативема, директивема, корелятивема, дистрибутивема, інтенсивема, інструментивема, каузативема, квантитативема, комітативема, компаративема, кондиціонема, концесивема, локативема, об'єктивема, посесивема, коментарема, предикативема, суб'єктивема, сурсивема, темпоративема, фінітивема* [*Гуйванюк 2017*: 26–28]). ***Риму,*** одну зі звукоформальних одиниць мови (одиницю типології рим), ідентифікувала український мовознавець П. С. Вовк [*Вовк 2008*: 21][39].

Визначатимемо риму як спільний для структури щонайменше двох слів фонемокомплекс, що містить кінцеву частину слова і центральним елементом якого є наголошений голосний. Подекуди римема може дорівнювати всьому слову (у деяких випадках поглинених Р): *рої галасливих тролів* / *русалок і гномів і* ***ельфів*** / *і міріади просто* / *не знаних ніким істот* / *летять і пливуть і скачуть* / *із мисів і фйордів і* ***шельфів*** (Бедрик, 127) – римема ***-ельфів***; *Листя, скиртуючись, творить* ***Етну.*** / *А розтопчіть її, а знекровте* / *Тишу осінню, даль* ***безпредметну****…* (Бедрик, 168) – римема ***-етну***.

Корпус римем української мови зібрано в «Словнику рим української мови», напр. на літеру ***А*** вміщено: ***-анець, -анеш, -анж, -анжевий, -ани, -аний, -аник, -аники, -анин, -анина, -анистий, -анити, -анитися, -аниця, -анич, -ані*** тощо (СУР, 55–57). Ту саму риму виявляємо в словах, що утворюють точну Р: *на аероплані, в Азербайджані, бані, багряні, на баштані, Березані, бляшані, валеріані, вівсяні, герані, глухомані, гортані, грані, гречані,*

[39] Римову частину слова називає римемою і французька дослідниця В. Бодуен (Beaudouin V. Mètre et rythmes du vers classique: Corneille et Racine. Lettres numériques. Paris: Honoré Champion, 2002. P. 133).

Діані, догані, домоткані, Йордані, знані, калабані, у капкані, кохані, крисані, Кубані, лані, на лимані, ліані, на майдані, мембрані, на Монблані, няні, в обмані, в океані, в Орлеані, пані, на паркані, піщані, у плані, погані, на поляні, порцеляні, пошані, рані, рвані, різдвяні, у романі, рум'яні, сметані, савані, у Судані, сутані, на талісмані, тарані, тьмяні, на Тянь-Шані, у фонтані, на хулігані, чвані, череп'яні, Шампані, шевченкіані, шкуратяні та ін. – римема ***-ані***.

Чи коректно кваліфікувати римему як квазіморфему або субморф? Зв'язок римеми з такими категоріями морфеміки, як ***морфема***, ***субморф***, ***квазіморфема***[40] існує, проте навіть у випадку формальної близькості самих одиниць цілком очевидна відмінність між ними. Наприклад, з ряду *ґедзь, кінець, отець, пухирець, якірець* у всіх словах є римема ***-ець*** // ***-едзь***, яку визначаємо, зіставляючи звучання і наголошення цих слів (*ґЕдзь – кінЕць – отЕць – пухирЕць – якірЕць*), у словах *пухирець, якірець* морфема ***-ець***, яку визначаємо методом словотвірного аналізу (*пухир → пухирець, якір → якірець*), у словах *кінець, отець* субморф ***-ець***, який визначаємо за допомогою квадрата Грінберга (*кін-ець* : *кін-ц-я* = *от-ець* : *от-ц-я*), у словах *кінець, отець, пухирець, якірець* квазіморфема ***-ець***, що в частині прикладів збігається з реальною морфемою. Отже, ці сегменти слова є різносистемними одиницями, для вичленовування яких існують різні критерії (процедури), а отже, і їх поняттєво-термінологічна кваліфікація різна.

Римема об'єднує сукупність слів, що, відповідно до норм римування, здатні утворювати рими різного ступеня точності (як-от вище ***ґедзь*** – ***кінець***). Продовжуючи аналіз римування слів із римемою ***-ані*** (графічно ***-ані*** і ***-яні***) на текстовому матеріалі, спостерігаємо відповідність:

- *Я лежу, як* ***у ванні*** – ***в нірвані*** (Жиленко, 359) – римема ***-ані*** // ***-анні***;

[40] Субморф – морфонологічно змінювана частина експонента морфеми [*Касевич 1986*: 88], квазіморфема – «будь-який сегмент лексичної одиниці, що є в плані вираження повним або частковим омофоном іншого такого ж сегмента іншої лексичної одиниці, а в плані змісту (семантики) частково збігається з цим іншим сегментом» [*Степанов 2003*: 52], а також «графофонематичне сполучення, що має оказіональне значення в межах звукоповторного контексту» [*Гончаренко 1995*: 168].

- *Мов із сівера к вічній весні журавель* / *З журним криком понад* ***океани*** *летить?* / *Мов серна зі смертельним пострілом в грудях* / *В німім болю до матері-****лані*** *летить?* (Франко II, 379) – римема ***-ані*** // ***-ани***;
- *І тихо спіють* ***в яснооκеані*** / *Водою вільною вагітні вівці,* / *І сплять, і марять, поки час* ***настане****…* (Йогансен, 62) – римема ***-ані*** // ***-ане***;
- *Вимовляю, вимовляю* / *у наївності* ***старанній:*** / *«Гамарджвеба» – вимовляю.* / *Мовлю: «****Вепхісткаосані****»* (Йовенко 1984, 204) – римема ***-ані*** // ***-анній***;
- *То час прийшов, що із часів* ***останніх.*** / *Зідрав із серця солодкавий леп.* / *– О Елі, Елі, лама* ***савахтані****!..* (Голота, 170) – римема ***-ані*** // ***-анніх.***

Оскільки всі римеми (***-ани, -ане, -анні, -анній, -анніх***) утворюють рими з римемою ***-ані***, ідеться про ***алорими,*** варіанти архіодиниці – римеми, її конкретні реалізації в різних словах, що утворюють одну риму. ТО ***алорима*** ввела в науковий обіг С. М. Толстая, аналізуючи нетотожні фонемні послідовності в римовій позиції [*Толстая 1965*: 301]. Кожну з алорим можемо розглядати як основний варіант в інших співзвуччях. Напр., ***-ани*** має алорими ***-аний, -анний, -ано, -ану, -ання, -ами***:

- *До серця міцно прикипів,* / *неначе бинт* ***до рани*** / *Фазу Алієвої спів* – / ***гортанний****, мов* ***органний*** (Бортняк 1988, 85) – алорими ***-ани*** і ***-анний***;
- *...Коли в домовині* / *відплив у паризькі* ***тумани****,* / *На всі* ***запитання*** / *дала йому відповідь смерть.* / *І тільки єдине* / *забрав у могилу, як* ***рану:*** / *«За що ми, Вкраїно,* / *себе посилали на хрест?»* (Олійник 2005 б, 274) – алорими ***-ани***, ***-ану*** і ***-ання***;
- *У цьому суть* / *осінніх рейдів крізь* ***тумани,*** / *або – єдиний сенс високої води.* / *Південний Схід – так дико,* ***тьмяно*** (О. Соловей, 14) – алорими ***-ани*** і ***-ано.***

Деякі з одиниць ряду римеми ***-ани*** (напр., ***-анок, -анення***) виявляються досить віддаленими за фонемним складом від вихідної точки аналізу – римеми ***-ані***:

- *І впали Купали* ***Івани в ридвани***, / *зі дзвоном корона кипить в молоці,* / *і знову здається: розхлюпує* ***п'яний***, / *збентежений* ***ранок*** *червоні млинці* (Федорак, 38) – римеми ***-ани, -аний*** і ***-анок***;
- *Таксист, згадуючи про проституток, на задніх сидіннях* / *зарізаних, про <...> ножові* ***поранення***, / *взагалі, життя таксистів, з усіма аваріями, як бійня,* / *він кладе в багаж мої набиті, певно – трупами,* ***чемодани***, / *і на подальше життя не складає* ***планів*** (Коробчук, 29) – римеми ***-ани, -анів*** і ***-анення***.

Незмінне фонемосполучення ***-ан-*** об'єднує всю цю сукупність приблизних Р. У римологічній літературі центральне фонемосполучення має назви ***елемент співзвуччя*** [*Федченко 1995*: 8] / ***опорні звуки рими*** [*СУЛМ Стил. 1973*: 231] / ***опорні склади*** [*Рагойша 2003*: 118] / ***римовий індекс*** [*Иванчев, Любенов 1967*: III; *Петрова 2006*: 15] / ***ядро*** [*Иванчев, Любенов 1967*: VIII][41]. Останні ТО болгарські римологи розрізняють: римовий індекс відносять до структури точних Р, ядро – до структури неточних Р. Для зручності зупинимося на ТО ***ядро***.

Центр ядра – наголошений голосний; на його позначення вживають терміни ***вокалічна точка***[42] [*Вишнякова 1984*: 19] / ***вокалічне ядро рими*** [*Москвин 2009*: 64] / ***опорний голосний*** [*Кондратов 1963*: 97] / ***акцент*** [*Кондратов 1963*: 97; *Мовчун 2018*: 49] / ***константа*** [*Мовчун 2018*: 49] / ***ядро*** [***акцентної групи***] [*Вийтсо, Пыльдмяэ 1970*: 156] / ***наголошена римоголосна*** [*Чередниченко 1966 б*: 19]. Оскільки ТО ***константа*** прив'язана до контексту літературознавчих понять ***вірш***, ***стопа***, ***ритм, пауза***[43], доцільно використовувати ТО ***акцент***.

До акцента прилягає приголосний:

---

[41] На поняття «канал рим», близьке за обсягом до поняття «опорний склад», спирався С. Й. Караванський у «Словнику рим української мови» для впорядкування римонімів, подаючи в одному гнізді окситонні Р, парокситонні Р і пропарокситонні Р з однаковим наголошеним складом.

[42] У цьому контексті термін має ширше значення, аніж це прийнято у фонетиці; пор.: [*Сосюр 1998*: 78].

[43] Константа – останній ритмічний наголос віршованого рядка [*Ковалевський 1965*: 257]; незмінний наголос на кінці вірша, точка, до якої рахують склади (в силабічній поезії) або стопи (в поезії силабо-тонічній) [*Качуровський 1994 в*: 16]; константою називають також цілий комплекс: постійний наголос, паузу і риму, взяті разом (СЛТ 1971, 200).

а) післянаголошений, як-от у ядрі ***-ан-*** (***океани***, *матері-**лані**, в **ясноокеані**, **Вепхісткаосані**, **п'яний**, **тумани**, **тьмяно**, **ранок**, **чемодани***);

б) переднаголошений (опорний[44]), як-от у ядрі ***-ка-***: *Горять мости, ламаються **паркани**,* / *І мить руйнує творене **роками**,* / *Знак вибір між to be or not to be* (Марґо Ґейко, 74); у ядрі ***-ля-***: *Може, **розстріляли*** / *у сталінський, у братовбивчий рік.* / *Чи мов хрущовський чорний **картопляник**,* / *себе я з'їв* (Затуливітер, 26) або кілька опорних приголосних, як-от у ядрі ***-скі-*** // ***-ськи-***: *І, оп'янілий в чіп, неначе **скіф**,* / *Пракситель бачив, як вона, невинна,* / *скотилася між юрмищем **міським*** (Струцюк 2009 I, 109);

в) переднаголошений (опорний) і післянаголошений, як-от у ядрі ***-ван-***: *в **нірвані**, **Івани**, в **ридвани***; у ядрі ***-чин-***: *Розмотується довгий лабіринт* / *колишніх рішень, задумів і **вчинків**,* / *припали пилом вигідні **личини*** (Гужва 2007, 91).

Для прототипової сучасної української рими тотожність акцента визначальна, однак є деякі порушення цієї аксіоми.

1. Різноакцентність із виникненням додаткового ослабленого акцента. Слова з різними акцентами і римемами, які мають неоднаковий складовий обсяг, але подібну фонемну структуру і в яких акцент співвідносний з ненаголошеним голосним, контекстно утворюють різнонаголошену Р, умотивуванням якої є ритмічне «згладжування» і набуття співвідносним голосним побічного наголосу, тобто властивостей акцента: *Болять старі **кості** за гріхи **молодості*** (ГРНП II, 263) – римема ***-ості***, ядро ***-ост-*** (акцент ***О***) і ***-олодості*** → ***-ості***, ***-ост-*** (акцент ***О*** і ослаблений акцент ***О***); *Коли знову: бліде немовля,* / *Під очима прозорі **синці**…* / *Давить груди австрійська земля,* / *В серце каменем б'ють **вулиці*** (Масенко 1975, 69) – римема ***-ці***, ядро ***-ці-*** (акцент ***І***) і ***-улиці***, ***-ул-*** → ***-ці-*** (акцент ***У*** і ослаблений акцент ***І***).

[44] Уживання цієї ТО в римології традиційне, розбіжності лише в тому, чи надають дослідники статусу опорного звука також і голосним: ***опорний приголосний*** [*Костенко 2015*: 476]; ***«опорні» звуки (голосівки та шелестівки)*** [*Чижевський 2003*: 208]; ***опорні шелестівки*** [*Загул 1923*: 140]; ***опірна приголосна*** [*Гурин 1982*: 59].

2. Умовна тотожність акцентів ***И*** та ***І***: *Я то здавна помічаю,* / *Що та жолудь* ***підла*** / *Притупля у сойок мозок,* / *Наближа до* ***бидла*** (Франко III, 364); *Часом я вас хоч і зустріну,* / *Проходжу, мов сліпий,* ***глухий,*** / *Аж поки не ужалить в спину* / *Гадюче ваше те «****хі-хі****!»* (Казка, 110). Можливість утворення точних Р із наголошеними ***И*** / ***І*** засвідчив, зокрема, В. І. Сімович [*Сімович 1919*: 530]. Різницю між цими голосними нівельовано в спеціальному звуковому алфавіті, що його розробив С. Й. Караванський для «Словника рим української мови» (КСР): обом фонемам відповідає голосний ***И***. Римову тотожність ***И*** / ***І*** підтвердив асоціативний експеримент, проведений у 2014–2017 р. серед українських поетів: на стимул *білі* (170 реакцій) найпоширенішими були відповіді *милі* (18), *тілі* (10), *хвилі* (10), *цілі* (10), на стимул *вітер* зі 140 реакцій – *витер* (27), *літер* (19), що відповідає словниковим рекомендаціям римувати ***-улі*** з ***-ілі*** (СУР, 167), ***-итер*** з ***-ітер*** (СУР, 188) тощо [*Мовчун 2018*: 47].

3. Дисонансне римування з тотожністю післянаголошеної і нерідко переднаголошеної частини слова та неоднаковістю акцента: ***вишенька-черешенька*** (УНП II, 151), ***стежки-стьожки*** (Чупринка, 335); ***Гопа-цупа*** *коло лави: нема чобіт, лиш халяви* (ГРНП І, 412); ***Го́риво-вариво****: два горшки, одна крупа* (ГРНП І, 415); ***Гоца-кеца*** *коло пєца!* (ГРНП І, 441); *як міліціонер, що женеться крізь ніч за* ***правопорушником,*** / *як бог чужої системи, нахилений над* ***мурашником*** (Неборак 2001, 264).

4. Відсутність акцента в одному з римових слів. Римове ядро без акцента можливе як поодинокий випадок, наприклад, у разі римування інтер'єктивів і звуконаслідувальних лексем або інших слів, що містять фонемосполучення із сонорними приголосними: *І, врешті, у теплій кімнаті,* / *де мебельки під* ***ампір,*** / *де кіт і чайок чи* ***пломбір,*** / *приємніш у кріслі, в халаті,* / *ніж десь там, пробачте, літати –* / ***бр-р-р!*** (Жиленко, 256) – ядро ***-пір-*** // ***-бір-*** // ***-бр-***; *Він знав ще, може, тільки букву* ***«р-р-р».*** / *Душа іще нічим не осінилась,* / *і розум був іще кошлатий…* ***Бр-р!*** (Костенко 1989, 348) – ядро ***-рр-***.

У відкритих окситонних Р ядро рими і сама римема тотожні: *абреже, береже, бланманже, драже, негліже, протеже, стереже* – ядро і римема ***-же***; *горбу, гребу, грибу, марабу, рабу, рябу, табу* – ядро ***-бу***- і римема ***-бу***. У таких римах можливе скорочення римового ядра до акцента: *Час висмикує* ***траву***, / *огризається* ***трава***: / *тільки вовче* ***у-у-у*** / *та дитяче* ***а-а-а*** (Базилевський 2004, 90) – ядра ***-у-***, ***-а-***. Це дає підстави не відкидати компоненти недостатніх Р на кшталт *А онде бабуся старенька,* / *В руках молитовник –* ***пішла*** / *У церков – не Бога святого* / *Невільниця, але* ***попа*** (Франко ІІІ, 337), кваліфікуючи їх, проте, як периферійні в гнізді римових одиниць.

Фонемокомплекс римового ядра може бути як розпорошений між кількома словами (у складеній Р: *Дні юності були. Цвіла* ***і ти в них***. / *В душі росились вірші молоді.* / *Я все ж не друкував рядків* ***інтимних***: / *своїх батьків соромився тоді* (Бортняк 2008, 81) – ядро ***-тивн-*** // ***-тимн***-), так і заповнювати межі окремого слова (*ти, золота Ліно, зорі в очах, балерина,* ***де*** *час так повільно* ***йде*** / *у забарикадованому місті,* ***де*** *місто в облозі й* ***де*** / *ми в одному обозі* (Буряк, 245) – ядро ***-де-***).

Експериментальне дослідження римового ядра показало його рухомість навіть у тому самому слові. З одного боку, фонемний склад ядра залежить від римовідповідника: *Ти – жінка. Ти –* ***книга****. Ти –* ***крига.*** / *Ти – криця гнучка і пряма.* / *Так легко даруєш нам* ***крила*** (Базилевський 1978, 67) – у римопарі *книга – крига* ядро ***-иг-***; у римопарі *крига – крила* ядро ***-кри-***. З другого боку, ядро піддається трансформаціям (випадання / вставляння, переміщення і заміна звуків) [*Мовчун 2018*: 49]: *У Клембівці кольорів – як* ***музики****!* / *Там жінки й дівчата день при дні* / *вишивають Русаву –* ***галузкою*** (Бортняк 1988, 68) – ядро ***-узк-*** (випадання голосного); *Хоч бий, карай, стріляй їх, аж* ***обридло***, / *Прокляте хлопство преться в ліс, як* ***бидло*** (Франко ІІІ, 126) – ядро ***-бидл-*** (випадання приголосного); *Як, пам'ятаю, злітав він* ***стокрило***, / *як прикривав пташенят від лих.* / *Впав не від бурі і не від* ***сокири*** (Бортняк 1988, 46) – ядро ***-кри-*** // ***-кир-*** (переміщення приголосного); *Я на Курки шийку*

мірив, / *Індика в крило і* ***вцілив*** (Франко IV, 102) – ядро ***-ір-*** // ***-іл-*** (заміна приголосного).

Отже, центральна точка як римеми, так і ядра рими – акцент, до якого прилягає приголосний римеми або опорний приголосний, що у відкритих окситонних Р також є складником римеми. В інших випадках опорний приголосний належить до того сегмента слова, що в римологічній літературі має назви ***переднаголошена частина*** [*Гаспаров 1997 III*: 300; *Кондратов 1963*: 97], ***ліва частина*** [*Соколов 1938*: 46] або, що найточніше відповідає суті, ***препозитив*** [*Чередниченко 1966 а*: 19]. Препозитив римеми може мати:

- тотожний фонемний склад: *Пробились до Києва, в Кончу* ***Озерну*** / *В робітню його* ***повнозерну*** (Драч I, 431) – римема ***-ерну***, ядро рими ***-зерн-***, препозитив римеми ***оз-***;
- суголосний (подібний) фонемний склад: *Живеться легко тим, які* ***співають***. / *Вони життя, немов вершки,* ***спивають*** (Бортняк 1988, 150) – римема ***-ають***, ядро рими ***-ва-***, препозитив ***спів-*** // ***спив-.***

Останній приклад свідчить про загальну внутрішньослівну експансію співзвуччя, репрезентовану ***кореневою Р*** / ***контурною Р*** [*Бурячок 1979*: 11], що зближує римові слова з паронімами.

Функцію рими в сучасній поетичній мові можуть виконувати слова, у яких основний носій співзвучності – ядро рими, а іноді і весь препозитив; ідеться про явище «лівішання» рими, репрезентоване некласичною, т. зв. ***лівою Р*** [*Федченко 1995*: 8]. Зосередження співзвучності в препозитивно-ядерній частині слова знімає питання про наявність римем (алорим): *Од срібного вітру дзвінко аж* ***густо,*** / *Вуха од гуркоту стали решетом.* / *Дрижить в нетерпінні танкова* ***гусениця*** (Драч 1962, 30–31) – ядро ***-гус-***, фонемокомплекси ***-усто*** і ***-усениця*** не є алоримами; *...В щоденному, у звичному* ***оприкренні,*** / *Як сон важкий зітхне, як зорі ввись злетять,* / *Нас конвоюєте… Ви чуєте,* ***опричники!*** (М. Осадчий, 38) – ядро ***-при-***, фонемокомплекси ***-икренні***, ***-ичники*** не є алоримами.

Римування не обмежується контуром одного слова, нерідко риму утворюють фонетичні слова, цілісні ритмічні структури (складена Р). Граматична розділеність компонентів складеної Р не впливає на фонологічні передумови римування, тобто наявність акцента, ядра, римеми та (факультативно) препозитива: *Чекай* ***три дні****, прийдуть* ***злидні*** (ГРНП I, 539) – акцент ***И***, ядро ***-идн-***, римема ***-идні***; *Гуси кажуть: «Їж,* ***Вовчище****!* / *Лиш хвилиночку* ***пожди ще****»* (Франко IV, 113) – акцент ***И***, ядро ***-ищ-***, римема ***-ище***; *І умреш ти в самотині,* / *Сам-один* ***умреш ти,*** / *Позабутий на Вкраїні,* / *Замучений* ***до решти*** (Мова, 82) – акцент ***Е***, ядро ***-решт-***, римема ***-ешти,*** тотожний препозитив ***р-.***

Отже, носіями співзвучності є римема (алорима), препозитив римеми і ядро. Ядро рими – основний носій співзвучності, актуальний для певної римопари (римового ланцюжка) динамічний фонемокомплекс, що складається з акцента і прилеглих приголосних. Римема – спільний для структури мінімум двох слів фонемокомплекс, лівою межею якого є акцент, а у відкритій окситонній Р опорні приголосні[45], правою межею – остання фонема слова. Реалізацією римеми в кожному з римованих слів є алорима. Римема – умовна абстрактна одиниця, ідеальний тип, який експлікує таку відповідність фонем, що створює єдиний гармонійний образ, матеріально розщеплений на компоненти (алорими). Римова гармонія ґрунтується на об’єктивній відповідності фонемокомплексів алорим, але її акустико-естетичне сприйняття має також і суб’єктивну природу, тому лише спеціальні експериментально-фонетичні й психолінгвістичні дослідження можуть забезпечити встановлення законів римування.

[45] Пор., напр., застереження Б. В. Томашевського, що в складі рими неодмінно має бути приголосний [*Томашевский 1959 а*: 412–413].

3.3. Римонім як основна одиниця римового простору мови

Як переконливо доводить дослідник українського книжного віршування М. М. Сулима, рима не з'явилася в літературі випадково, нізвідки, адже відомо, що наприкінці XVI ст. вже існували різні версифікаційні «техніки», тобто запозичений вірш сполучився з «аборигенним» [*Сулима 1985*: 94], звідси в поезії того періоду не лише парокситонні Р, а й пропарокситонні Р та анізосилабічні Р. Аналіз паремійного фонду української мови (різновиду «аборигенних» текстів) показує його насиченість римами різних типів. Поряд із глибоким кінцевим співзвуччям, як-от: *В кого чорний* ***вусок****, тому риби* ***кусок*** (ГРНП І, 294) – поширено римування всього слова (контурна Р), коли збігається складова, ритмічна й кількісно-фонемна будова слів за часткової фонологічної відповідності, тобто співзвучності, або ж еквівалентності кожної з фонем: ***Вуйчина*** *на біду ня* ***вивчила****: веліла ми* ***красти*** *і в торбину* ***класти;*** *веліла ми* ***їсти*** *і по друге* ***лізти*** (ГРНП І, 293). Збіг ритмічної структури компенсує неповну тотожність фонем: ***Баба****, а десятьом* ***рада*** (ГРНП І, 10); *Мала баба* ***сина*** *та й му портки* ***вшила****: на переді* ***тісно****, а на заді* ***тріcло*** (ГРНП І, 13). Така компенсація відбувається і в різнонаголошеній Р, яка в українській мові є реалізацією тонічного способу римування, при цьому наголос, як суперсегментний елемент, не впливає на загальну фонологічну еквівалентність різнонаголошених слів: ***Вéсело, вéсело****, подарунки* ***несемо*** (ГРНП І, 149), *Поїхала* ***Гася*** *та й* ***вернулася*** (ГРНП І, 322); *Говори* ***Грицю*** *«****Богородицю****»* (ГРНП І, 353).

Цілком очевидно, що рима як складне і багатогранне мовне явище не може бути пояснена лише структурно-фонологічними моделями. Фокус дослідницької уваги варто перенести на лексичний рівень мови: саме там перетинаються фонологічні, морфемні і граматичні передумови виникнення співзвуч. Ресурс римонімів, що існує на лексичному рівні, становить систему, оскільки має найважливішу системовизначальну рису – внутрішню розчленованість та функціональну цілісність [*ФЕС 2002*: 583].

3.3.1. Рима і проблема близькозвучності

Римові слова належать до широкої й неоднорідної категорії співзвучних та близькозвучних слів. Складність їх дослідження полягає в тому, що контекстно риму утворює весь спектр слів різного ступеня подібності – від далеких за звучанням (недостатня Р, бідна Р) до абсолютно тотожних (омонімічна Р, тавтологічна Р). Існують об'єктивні труднощі «у встановленні лексичного статусу (типу) і розмежуванні слів із тотожним або схожим планом вираження <…>. Термінологічна строкатість проявляється в найменуванні слів зі схожим планом вираження: *паронім, парономаз, квазіомонім, домінантонім, парофон, римонім, фонетичний атрактант, фоносемант, паронім, що римується, неомографічний омонім*» [*Вороничев 2014*: 158], адже «суміжні лексичні явища перебувають у складній взаємодії» [*Вишнякова 1984*: 50], а «межі між ними хисткі, насамперед тому, що звукові повтори певного типу і паронімічні сполучення виражені тими самими словами» [*Григорьев и др. 1990*: 188]. Крім того, сумнівне акустичне увідповіднення компонентів рими змушує шукати інші, більш доречні позначення такого явища: ***напіврима*** (СФМТ, 568; DTL, 178), ***пararима*** [*Любенов 1970: 72*], ***квазірима*** [*Младенов 1962*: 78], ***римоїд*** (РУСНТ, 430; ОТМП, 588; СФМТ, 693).

Отже, постало завдання: 1) уточнити термінологічне позначення одиниць, що здатні утворювати рими; 2) знайти критерії визначення цих одиниць і 3) здійснити типологічний опис таких одиниць.

Рима виникає при зіставленні в близькому контексті мінімум двох [фонетичних] слів, що містять варіанти однієї римеми або мають лише спільне римове ядро чи фонемний каркас, тобто для виявлення рими потрібна пара (ланцюжок) таких слів. Відповідно ці одиниці називають ***римові одиниці*** [Костромина 2005: 56] / ***риманти*** [*Бельская 1977*: 88; *Москвин 2009*: 71] / ***інтегранти римопари*** [*Жовтис 2013*: 264] / ***римовані слова*** [*Ковалевський 1965*: 270; *Чередниченко 1962*: 217] / ***римові слова*** [*Ковалевський 1965*: 270] / ***римуючі слова*** [*Чередниченко 1966 б*: 18] / ***римослова*** [*І. Чередниченко 1966*: 20] / ***слова з римами*** [*Мойсієнко 2008*: 130] / ***слова-співзвучності*** [*Масенко*

1965: 33] / ***римові компоненти*** [*Бурячок 1979*: 12] / ***слова-римокомпоненти*** (Гур. Давит., 4) / ***римокомпоненти*** [*Иванчев, Любенов 1967*: VII; *Бурячок 1979*: 12] / ***члени рими*** [*Гаспаров 1991*: 25] / ***члени римопари (римового багаточлена)*** [*Жовтис 2013*: 86].

Для позначення системних одиниць, що виявляють римові властивості безвідносно до контексту, було запропоновано термін ***римонім***[46], яким активно послуговуються дослідники явищ спів- і близькозвучності. У широкий науковий обіг цю ТО ввела й окреслила відповідне термінопоняття Т. В. Веракша. Римонімами є слова, що створюють риму, тобто «для характеристики яких обов'язкова співзвучність кінця слів» [*Веракша 2000*: 70]. Для позначення всіх видів співзвучних слів із локалізацією суголосних фонем на початку, у середині і в кінці слів Т. В. Веракша запропонувала гіперонім ***парофони***.

Римова співзвучність корелює з іншими явищами, пов'язаними з неповною формальною подібністю слів – із паронімією, парономазією, омонімією (омофонією), синонімією, антонімією[47], але не протиставлена їм. Дослідники паронімії не лише не відмежовують риму від паронімії, а й указують на можливість римування паронімів [*Вишнякова 1984*: 18, 35; *Григорьев и др. 1990*: 180; *Полтавець 2016*: 192] або й уважають риму найбільш поширеним способом стилістичної атракції паронімів [*Критенко 1974*: 17], використовуючи ТО ***рими-пароніми*** [*Григорьев и др. 1990*: 201]. Елементом римових класифікаційних систем є паронімічна Р [*Ткаченко 2003*: 327]: *Відпродай, ґаздо, мені хату,* / *вино, і віск, і решту свіч,* / *аби я мав де* ***панувати*** / *і* ***банувати*** / *ніч у ніч* (Малкович 2013, 98) – римування паронімів; *О вірні друзі,* ***молодіймо!*** / *Бо нам не велено старіть,* / *а крокувати* ***мелодійно*** / *по клавішах нових сторіч* (Бортняк 1976, 5) – римування парономазів. З-поміж різновидів омонімів до римового ресурсу переважно належать омофони

[46] Компонент «онім» виявляє свою продуктивність у низці термінів на позначення певних угруповань лексики на основі системних зв'язків; поряд із ТО ***синонім, антонім, омонім, паронім*** з'являються такі ТО, як: ***гіпонім, гіперонім, меронім, холонім, мезонім, домінантонім*** тощо.

[47] Схожі своїм звучанням спільнокореневі синоніми та антоніми, але вони не є об'єктом римології.

(оскільки вони не мають тотожного фонемного складу): *І скаже Господь: «**Се – ваш**». / Зелене залізо. Перон. / Джанкой, а потім – **Сиваш*** (Федюк 2008, 114); *Я лиш дрімати **буду** / й вдаватиму похитуючись **будду*** (Неборак 2001, 245). Синонімічні одиниці також бувають співзвучними, як-от: *Ішли тоді в старім Римі новомодні **чвари**, / Між Помпеєм та Цезарем інтриги та **свари*** (Франко VII, 401); *Вже ж у їх не стало **рипу**, / А у Гриця в дверях **скрипу*** (Щоголів 1961, 61). Співзвучність може бути властива антонімам: *Хто лиш з ними **пострічався**, / Із життям той **попрощався*** (Франко VII, 411). Відповідні рими (омонімічна, синонімічна, антонімічна) поряд із паронімічною Р також є елементами римової систематики.

Беручи за основу концепцію римонімів – слів зі спільною римемою та зважаючи, по-перше, на складність самого поняття «співзвучність кінця слів» і, по-друге, на змодельовану нами фонологічну структуру римових слів, розширимо коло римонімів та стратифікуємо їх за головними параметрами. Очевидно, деякі типи співзвучних слів відповідатимуть прототиповій ознаці римонімів менше, що зумовлює пошук їхнього периферійного місця в класифікаційній системі.

1. Фонологічний параметр

Таблиця 4. **Локалізація співзвучних фонемокомплексів**

частина слова	***співзвучність***							
	1	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**	**8**
римема	+	+	+	–	–	+	–	–
римове ядро	+	+	–	+	+	–	–	–
препозитив	+	–	–	+	–	+	+	–

До ***власне римонімів*** належить тип 1, 2.

1. *Як їй гарно вранці **коло хати** / Первісточка в цвіті **колихати**!* (Вирган, 39) – римема ***-ати***, ядро ***-хат-***, препозитив ***коло-*** // ***коли-***; *А день, мов лицар, підійма **забрало**, / Склика тополі на старі вали… / В моїм краю*

вмирали**, як **орали**:* (Руденко 2004, 202–203) – римема ***-ало // ***-али***, ядро ***-рал-***, препозитив ***р-***.

2. *Живи, Україно, живи для **краси**,* / *Для сили, для правди, для **волі**!..* / *Шуми, Україно, як рідні **ліси**,* / *Як вітер в широкому **полі*** (Ол. Олесь І, 270) – римема ***-си*** (1), ***-олі*** (2), ядро ***-си-*** (1), ***-ол-*** (2).

Неповні римоніми – тип 4, 5.

4. *Течуть річки кривавії,* / *течуть до **Варшави**…* / *Хлопська пісня. Чував її,* / *вельможний **маршале**?* (Бобинський, 231) – римеми ***-ави*** і ***-але***, ядро ***-ша-***, препозитив ***арш-***.

5. *Дівчинка у чорному, неначе **чорногуз**,* / *захмеліла помежи скакалкою.* / *Жареною хрумкала **кукурудзою*** (Стус І 2, 49) – ядро ***-уз-*** // ***-удз-***; *нормальних лишилося **мало**.* / *точну кількість можна дізнатись у **мами*** (Коробчук, 101) – ядро ***-ма-***.

Контекстні римоніми – тип 7, 8.

7. *і теревені, які ми **провадимо**,* / *на ділі –* / *сповнені **прогалин*** / *і безнадії* (Коробчук, 95) – препозитив ***про-***.

8. *Пишу, що десь я **лечу**,* / *а сам собі кажу:* / *– Ох, **Мал-ко-ви-чу**,* / *ти ще ж не злетів ні разу* (Малкович 2013, 72) – ядро ***-чу-*** і ***-ко- →-чу-*** (з ослабленим акцентом ***У***).

Існування типів 3 і 6 сумнівне, оскільки римема обов’язково містить римове ядро або його частину.

2. Лексико-семантичний параметр

Римонімами є слова, що належать до лексико-семантичної системи української мови, що функціонують як:

- незв’язані (які вільно утворюють римові пари): *блищик – пищик, прищик, свищик, хрищик; кліщик, поміщик; вищип, вищир* та ін.;
- лексично зв’язані (парні римовані утворення-юкстапозити): *гальом-пальом, женчик-бренчик, тинди-ринди, тірлі-мірлі, цьомки-бомки, шахер-махер, шура-бура*;

- римово зв'язані (які існують у вигляді клішованих Р): *вірші – гірші, вогонь – долонь, воля – доля, діти – квіти, калина – малина.*

Римонімами є слова як абсолютно різні за значенням, так і близькі чи тотожні. За прийнятною межею семантичної тотожності опиняються тавтології (тавтологічна Р), фонетичні варіанти слова (*скло – шкло, унизу – внизу, ікавка – гикавка*)[48] і граматичні форми однієї лексеми (*широкий – широкій, гірші – гірше, хоче – хочеш*).

За структурою римоніми переважно ***прості***, рідше ***складені***, коли один із відповідників виражений стійкою словосполукою, зокрема і граматичною формою: *давно – все одно, кров – будь здоров, гарячий – навряд чи, негайно – дай-но, штиб – рости б.*

До ***оказіональних (контекстних) римонімів*** належать:

- Одиниці, що існують як елементи індивідуально-авторської мови:
  - оказіоналізми: *Над душею смертний меч **завис**.* / *Вже під неї підкидають **хмиз*** / *блюдолизи, блазні **шоуменисті**.* / *Був колись лікнеп. Тепер – **лікпис**?* / *Тобто, ліквідація **письменності*** (Бортняк 2006, 41);
  - іншомовні вкраплення: *навіжених цілунків розсипле **сміх*** / *а все інше – я знаю – уже не до речі* / *як оцей не до речі написаний «**стіх**»* (О. Соловей, 44);
  - макаронізми: *Коли давало **сп'ятакуєш**,* / *То, може, чуло **зновинуєш**,* / *Якщо з тобою **спередить**:* / *Куди на плавах **човновати**,* / *Як угодили **Юнонати*** / *І як Еней **замінервить*** (Котляревський, 143);
  - деформовані лексеми:

як результат апокопи: *Ні ялин, ні дубів – тільки **сум**… тільки **су**…* / *крони й тіні – подібно подібні…* / *Та, збагнувши **красу**, вічну думу **несу*** (Лучук 1968, 79);

як результат складового анжамбеману: *Вибиті трави – до солі, до магми, до **матри-*** / *ці, вже не знаєш: минуле? майбутнє? хвороба?* / *Тільки Покрова свята і клубки кураю, наче **шатра*** (Федюк 2008, 122).

[48] Дублетність типу *цесар – кесар* виправдана нормами фольклорної мови.

- Вільні сполучення слів: *Не відречусь* / *від них і не зганьблю себе* ***у зраді їм***. / *І хай не тішитиму слух комусь:* / *Абрамом буду зватись – не* ***Аркадієм*** (Кацнельсон, 30); *Лжепророча кривизна* / ***Літер тих*** – / *На сирих скрижалях, на* / ***Витертих*** (Бедрик, 79).

Відрізняємо контекстні римоніми від неримонімів за кількома ознаками. По-перше, контекстні римоніми, якими б вони не були далекими у фонологічному аспекті, виконують у поетичному тексті головні римові функції: метричну, ритмічну, віршомаркувальну і строфотворчу, отже, ці функції й допомагають ідентифікувати одиниці як контекстні римоніми. Напр., слова *українці* і *ніші* є контекстними римонімами, оскільки мають кінцеву позицію в рядку і відповідають застосованій у тексті перехресній схемі римування:

Птаство божевільне, наче ***українці*** –
вдосвіта, у травні, вже коли не є
срібного передріму в заговійній ***ніші,***
в тій, де щось снується у мені моє (Затуливітер, 27).

По-друге, між ними має бути прийнятний римовий інтервал; його перевищення ставить римонімію під сумнів.

3.3.2. Римові зв'язки і римові відношення

У тексті римоніми, зв'язані за нормами асоціативного синтаксису, становлять певну змістову єдність, підкріплену співзвуччям. Спільна римема або римове ядро – формальний ґрунт виникнення римових відношень. Римові слова вступають у безпосередні звуко-змістові відношення та формальні римові зв'язки, які ми називаємо римовими, та утворюють римову пару або ланцюжок.

Текстоцентрична парадигма у лінгвістиці, що утвердилася у 60-х рр. XX ст., створила передумови для обґрунтування семантичного складника римових відношень. Уперше це питання було акцентовано в дослідженнях структуралістів, зокрема Тартусько-Московської семіотичної

школи (Ю. М. Лотман), які протиставляли свою методику дослідження тексту як органічної цілості атомарно-метафізичній традиції попередньої епохи і розглядали всі елементи віршового тексту (включно з римою) як змістові. Паралельно з цим напрямом бурхливо розвивалося системно-структурне дослідження рим, метою якого став опис формальних римотворчих властивостей слова. Римоутворювальну потенцію слова І. Г. Чередниченко пов'язував із римовалентністю, тобто «здатністю до римосполучуваності» [*Чередниченко 1966 а*: 15]. Дослідник переосмислив валентність – категорію функціонального синтаксису, що «характеризує активну здатність лексем вступати в синтаксичні зв'язки з іншими лексемами при утворенні синтаксичних сполучень і речень» [*Штерн 1998*: 46], розширивши поняття (римо)валентності до спроможності слова взагалі утворювати (римо)сполучення. Відповідно до цього, І. Г. Чередниченко розрізняв слова з широкою римовалентністю (*калина, година, ожина, дружина, перлина,* …); слова з обмеженою римовалентністю (*явір, гамір, намір,* …); слова з вузькою римовалентністю (*озері, козирі*); неримовалентні слова (*настурція*, *фасція*)[49] [*Чередниченко 1966 а*: 15–16; *Чередниченко 1966 б*: 18].

Здатність слова до утворення рими позначають термінами ***римовалентність, римоздатність, римосполучуваність***. Римосполучуваність – категорія історично змінна, вона визначає римовий репертуар автора або всієї історико-літературної доби. Наприклад, для хороніма ***Україна*** у XIX ст. була притаманна сполучуваність із лексемою ***дівчина***; таке римосполучення досить рідко вживають у другій половині XX – на поч. XXI ст.

Здатність слова до римоутворення залежить від канонів рими і ґрунтується на фонологічному і лексичному принципах. Римоздатні слова утворюють римовий фонд мови.

[49] Останні 2 приклади наші.

3.3.2.1. Римові зв’язки

Слова, що утворюють риму, значною мірою зв’язані формально та переважно асоціативно; синтаксичні зв’язки між ними переважно факультативні: *Бабина* ***гривна*** *всім людям* ***дивна*** (ГРНП І, 17) – підмет і присудок; *І межи жаливою* ***рожа*** *росте* ***гожа*** (ГРНП ІІ, 94) – підмет і означення; *Ой береза дуба* ***везла****, трохи впріла, трохи* ***змерзла*** (ГРНП І, 26) – однорідні присудки; *Варила-****пекла*** *для пана* ***Петра****, а ти Гриць не дістанеш нич* (ГРНП І, 137) – присудок і додаток; *Має* ***віру*** *і* ***офіру*** (ГРНП І, 223) – однорідні додатки.

У літературознавстві ТО ***римові зв’язки*** позначає звуковий (формальний) зв’язок між структурними одиницями строфи чи рядка. Вважаючи римові зв’язки засобом звукового інструментування вірша, римологи підкреслюють роль цих зв’язків у значеннєвому аспекті [*Ковалевський 1965*: 250]. У загальній семантичній структурі тексту римові зв’язки є додатковими, вони експлікують вторинний змістовий вимір тексту. Ширший погляд на них як на звукову пов’язаність слів у лексичній системі мови ставить перед дослідниками проблеми вищого рівня: виявлення шаблонних римових зв’язків та встановлення римової зв’язаності окремих слів, дослідження діапазону їхньої римосполучуваності, опис та інвентаризацію римових гнізд, вивчення римових відношень, аналіз римових полів.

Римовий зв’язок полягає у фонологічній узгодженості римонімів, лімітованості римового інтервалу між ними, рекурентності.

1. Фонологічна узгодженість (тотожність, співзвучність або співвідносність) компонентів-римонімів

Римовий зв’язок між словами сучасної української прототипової рими виникає завдяки повторенню в них фонемосполучень, що тяжіють до акцента (римового ядра, римеми). Визначення ступеня фонологічної відповідності компонентів рими є одним із найпроблематичніших питань римології.

Фонологічним мінімумом для встановлення римового зв'язку вважають наявність однієї спільної фонеми, переважно акцента (недостатня Р): *Слугою родиться* [наймит], *хоч вольним окричали* / *Богатирі йог**о***; / *В нужді безвихідній, погорді і печалі* / *Сам хилиться в ярм**о*** (Франко I, 60); *Голий контур* / *сухої гілки древа пізнанн**я***. / *Торішній ширпотреб і ширнепотріб –* / *то інший ти і зовсім інша* ***я*** (Пішаківська, 66). Максимально співзвуччя охоплює кілька слів, а також віршові рядки цілком (у випадку панторими), проте, як зауважує В. В. Ковалевський, практично повтор не перевищує семи звуків: саме стільки об'єктів органи чуття (слух) можуть сприймати, не розкладаючи цю кількість на менші групи[50] [*Ковалевський 1965*: 251]. Дослідження І. Г. Чередниченка виявили точні (тотожні) восьми- і дев'ятифонемні співзвуччя в пропарокситонних Р: *Як бабине літо сніжистим в**олоссячком**,* / *Мов сивими нитями, поле вкрива, –* / *І син в ту годину тонким підг**олоссячком*** / *Вже значив свої громадянські права* (А. Малишко) [*Чередниченко 1962*: 241]. Рідкісні гіпердактилічні Р ґрунтуються на ще об'ємніших, десяти- й одинадцятифонемних, сполуках: *Чи ми довго бездомно т**инятимемося*** / *Непотрібно-забутими паріями* / *І спочити від спеки сп**инятимемося*** / *Попід пальмами чи аравкаріями?* / *Там десь – ниви з квітучими с**уголовками*** / *<…> Край ковбані з пукатими п**уголовками**…* (Качуровський 2013 а, 98).

Значний обсяг співзвучного елемента у словах, що не відповідають певній схемі римування і не становлять, за авторським задумом, римопару, спричиняє виникнення випадкового римового зв'язку, як-от у верлібрі О. Солов'я: *шарон вставляє* ***касету*** *і тихо сміється* / *а* ***ґазети*** *вже пишуть чиюсь випадкову смерть* (О. Соловей, 154).

Ступінь фонологічної узгодженості визначає силу римового зв'язку. Зв'язок між компонентами точної Р найміцніший (якщо він достатній і

[50] Це пов'язано з обсягом оперативної пам'яті, яка не перевищує 7 одиниць; на мовному матеріалі висновки психологів перевірив В. Інгве [*Ингве 1965*] (гіпотеза Інгве / гіпотеза глибини).

лівобічно збагачений), а між компонентами приблизної Р міцніший, ніж між компонентами неточної Р.

2. Лімітованість римового інтервалу

Коректна ідентифікація рими можлива тоді, коли співзвучні слова не перебувають на відстані більшій, ніж це допускає перцептивна система людини. Цим зумовлено обмеження римовго інтервалу, тобто проміжку між компонентами однієї рими[51]. Римовий інтервал визначає наявність римового зв'язку, а також його відчутність. Цей чинник відіграє роль у виникненні випадкової Р: якщо поряд або на незначній відстані опиняються співзвучні слова, то їх сприймають як риму, напр., ім'я і прізвище особи, окремі словосполуки в нехудожньому стилі тощо.

Оскільки рима міститься в горизонтальному і вертикальному контекстах, доцільно розрізняти горизонтальний і вертикальний римовий інтервал.

Найбільш відчутний римовий зв'язок у випадку нульового горизонтального інтервалу: ***Сміх переміг*** (Жиленко, 422), навіть за наявності паузи: *Розвивайся,* ***лозо, борзо,*** / *Зелена діброво!* (Франко І, 28); ***Паволоч. Патолоч****. Сплетені стогнучі смуги* (Бедрик, 31). Римовий зв'язок за нульового вертикального інтервалу не набагато слабший: *Боюсь паперу і* ***стила,*** / *і комунального старенького* ***стола*** (Голота, 163).

Міцність зв'язку забезпечує кінцева позиція слова в рядку. За умови локалізації рими на початку чи всередині рядка зв'язок стає менш відчутним: ***Череп'яні*** *кордони цієї держави,* / ***дерев'яні*** *ракети, солом'яний флот.* / *В літаку з бузини, у шоломі іржавім* / *пролітає над нею паперовий пілот* (Гужва 2007, 34); *Цей золотий* ***обман*** *– звуків ловитва,* / *Попелу темний* ***спам****, голос трембіти…* (Короненко, 12). Схематична впорядкованість рим значно підвищує відчутність зв'язку між компонентами некінцевої рими.

[51] І. В. Качуровський визначав римовий інтервал як «відстань між двома римами» [*Качуровський 1994 в*: 89], проте з подальшого викладу зрозуміло, що він мав на увазі відстань між компонентами рими. У римологічній літературі використовують також ТО ***римова відстань*** [*Холшевников 1974*: 6], ***міжримова відстань*** [*Петрова 2006*: 5].

Безсумнівно, висока відчутність римового зв'язку й у випадках інтервалу в одне-два повнозначних слова чи в один-два рядки: *Живеш **у сараї** в своєму **Бахчисараї** на вулиці Сербській* (Коробчук, 16); *Кожен **звірик** має свій **манірик*** (Бедрик, 55); *Блискоче ніч перлиною **Растреллі.** / З гори збігає Боричів **узвіз.** / І солов'ї, пташині **менестрелі,** / всю ніч доводять яблуні **до сліз*** (Костенко 1989, 103).

Якщо всі рядки в поетичному творі заримовані, відбувається взаємне посилення римового зв'язку: *козака **ведуть** / і коня **несуть** / ув останню **путь** / де ж твій тулумбас козаче / по щоці сльозина скаче / ось в чім **суть*** (Струцюк 2009 I, 171). Наявність холостих рядків послаблює відчутність римового зв'язку: *невеличкий осінній хадж / і маленька зимова **повість** / (а за тим хоч би щось нового / і щоденна абстрактна **кволість**)* (О. Соловей, 127). На слух такий текст сприймається як вірш із рядками, що мають значну довжину. Отже, на відчутність римового зв'язку впливає довжина рядка. Відповідність чіткій схемі римування частково компенсує негативний вплив значного горизонтального інтервалу: *Степом засніженим степом без краю без крику **без імені** / вколисане сонце розкосе чорний сипкий **сухостій** / під ногою нема паралелей ні стежок а проте **розкажи мені** / хто мене кличе в безмежжі в амфорі цій **пустій*** (Бедрик, 128).

Вертикальний римовий інтервал понад 3 рядки трапляється рідко:

*Коли цензори один раз їзду **ревідували**,*
Коня знайшли голодного й худого,
На нім хіба слідів побоїв много,
Їздця ж товстого, заживного,
І пишно вбраного до того, –
*Його, дивом дивуючись, ось як **звідували*** (Франко VII, 80);

*Коли зорі на небі погасить **вартяр**,*
Коли небо зелені легені розсуне,
Коли ріки зупинять бурхливий свій гін, –
Лиш тоді моє серце спійма постогін,

Лиш тоді моя кров оживе, зануртує,

Лиш тоді у коханні моєму я – ***цар*** (Качкан, 185).

Інтервал понад 5 рядків, посилений римуванням, що не вкладається в чітку схему, дає привід неоднозначного трактування римового зв'язку – чи римонім продовжує попередній ланцюжок, чи розпочинає новий, як-от: ***мною – весною*** і ***тишиною – жоною – луною – мною*** чи ***мною – весною – тишиною – жоною – луною – мною***:

Була я пташкою – і ти мене спіймав.

І небо взяв у придане за ***мною****…*

Я стала квіткою – і ти мене зірвав.

Та й досі пахне дім у нас – ***весною.***

Я стала яблуком. Зостався по літах

лиш смак медовий на твоїх вустах.

А я тепер у срібному вінці.

Тепер я свічка у твоїй руці.

Тобі ще світло? Але ж день мине.

Для чорних днів прибережи мене.

Не задмухни. Бо, взята ***тишиною*** *–*

уже не буду я тобі ***жоною****…*

Я буду тінню, голосом, ***луною.***

Тож будеш ти крізь темряву людську

на голос мій незряче йти ***за мною****…* (Жиленко, 345).

3. Рекурентність

Психолінгвістична основа сприймання рими – різноспрямовані ментально-мовні процеси: римове очікування (передбачення, передчуття другого компонента римової пари) і виправдання римового очікування (повернення до першого компонента римової пари). Апелювання наступного компонента римосполучення до попереднього уможливлює необхідна для утворення рими фонологічна відповідність слів, що перебувають на достатній

для сприйняття відстані. Спільний фонемний елемент установлюють через порівняння двох об'єктів аналізу та оцінювання ступеня їхньої формальної й семантичної близькості.

• Рекурентність точної Р: *А стежка волога* / *повз тихі* ***дуби*** / *у спогад веде,* / *як вела* ***по гриби*** (Талалай 2011, 202).

І етап: ***дуби*** → (римове очікування) → ***гриби*** → (виправдання римового очікування) → ***дуби***

ІІ етап: ***дуби*** → (порівняння) ← ***гриби***

↓

(римема ***-би***; рима точна; римове поле «природа»)

• Рекурентність неточної Р / приблизної Р: *Обрива скнарість* / *од люті* ***нігті*** / *об веселкові* ***фініфті*** (Струцюк 2009 І, 122).

І етап: ***нігті*** → (римове очікування) → ***фініфті*** → (виправдання римового очікування) → ***нігті***

ІІ етап: ***нігті*** → (порівняння) ← ***фініфті***

↓

(римове ядро ***-ні-***, римема ***-ігті*** // ***-іфті***; рима неточна; римове поле «мистецтво»)

Римовий зв'язок поєднує римоніми в римопари (римові ланцюжки); сукупність римопар і римових ланцюжків у певному тексті становить римову парадигму тексту. Усі слова лексичного фонду мови, здатні вступати в римові зв'язки, формують відповідні римові ряди.

3.3.2.2. Римові відношення

Римові відношення виникають між словами, сполученими в тексті формальним римовим зв'язком. Близькозвучність слів, навіть не зв'язаних синтаксично, ініціює додаткові семантичні відношення між ними, створюючи полісемантичність тексту.

На важливості вивчення «римоутворювальних відношень» наголошував фундатор української лінгвістичної римології І. Г. Чередниченко

[*Чередниченко 1966 а*: 15]. Існування закону «зближення за змістом того, що є близьким за формою», зауважив І. О. Бодуен де Куртене [*Бодуэн де Куртенэ 1963*: 226]. Тезу підтверджував і Р. О. Якобсон: «Еквівалентність у звучанні, спроєктована на послідовність як конституювальний принцип, неминуче тягне за собою семантичну еквівалентність» [*Якобсон 1975*: 218].

Первісно функція слів із подібними кінцевими елементами полягала в структурному оформленні метро-ритмічного ряду та привертанні уваги до його кінця, згодом завдяки важливості місця та певного дистанціювання римових слів від близького контексту (адже вони опиняються «на авансцені» рядка) набувають ваги і самі слова з усім семантичним шлейфом. Звідси тенденція використовувати в кінцево-рядковій позиції тематично й ідейно значущі лексеми. Щодо рими в горизонтальному контексті – рими як вияву мовної атракції, зокрема й поза поетичним контекстом, то закон, описаний І. О. Бодуеном де Куртене, починає діяти за умови достатньої формальної подібності слів.

«Зближення за формою» дає поштовх для зіставлення, протиставлення чи ототожнення римонімів, що відбувається в семній площині. Іншими словами, римові відношення є результатом лексико-семантичної конгруентності двох або більше слів. Якщо «в словосполученні, так як і в слові, не можуть бути об’єднані два поняття, що взаємовиключаються», і «сполучатися можуть слова, в яких є частковий збіг сем» [*Кочерган 1980*: 34], то в римосполученні це твердження не аксіоматичне; навіть більше: що несподіванішим зі змістового погляду є зіткнення римонімів, то яскравішою й унікальнішою стає рима, набуваючи ознак художнього образу, художньо-естетичного знака. Кожен компонент римопари здатний як розкривати непередбачений, «таємний» зміст свого римовідповідника, так і актуалізувати одне з реальних його значень. Близькозвучні слова в поетичних текстах зазнають семантизації [*Дащенко 2002*: 78], набуваючи спільних контекстних сем.

Окреслимо деякі типи римових відношень.

1. Відношення суміжності (належність римонімів до одного чи до близьких семантичних полів): *веліти – воліти* (вольова сфера), *лоцман – боцман* (професії на кораблі), *тафта – тахта* (інтер'єр); *Найстарший* ***видаток*** *– цісарський* ***податок*** (ГРНП І, 163) (фінансова сфера); *Добрий був* ***горщик****, як був у нім* ***борщик!*** (ГРНП І, 426) (кухня).

2. Зіставлення з подальшим протиставленням або ототожненням. Контрастування в римі відбувається своєрідно: це не взаємовиключення двох понять, а утворення на їх основі цілісного багатопланового образу: *Нині* ***багатство****, завтра* ***жебрацтво*** (ГРНП І, 94); *Були* ***достатки****, та поїли* ***нестатки*** (ГРНП ІІ, 44) (протиставлення); *Багатство* ***пушить****, а бідацтво* ***сушить*** (ГРНП І, 94); *Варив* ***псам****, а з'їв* ***сам*** (ГРНП І, 137); ***Великий****, а* ***дикий*** (ГРНП І, 144); *Я про* ***гарбузи****, а він про* ***образи*** (ГРНП І, 321); ***Голод*** *і* ***солод*** *– два побратими* (ГРНП І, 401) (контекстне протиставлення); ***В місті*** *як* ***в тісті****, а* ***в селі*** *як* ***у смолі*** (ГРНП ІІ, 399); *Поки* ***Василя****, поти* ***весілля*** (ГРНП І, 141); *Що* ***віра****, то* ***міра*** (ГРНП І, 224); ***Лайка – байка, битва – молитва*** (ГРНП ІІ, 333) (контекстне ототожнення, зближення).

На ототожненні римонімів ґрунтується розкриття семантики слова (народна етимологія): ***Глаголь*** *– з'їв миску* ***дриголь*** (ГРНП І, 336); ***Латинник – лапсвинник*** (ГРНП ІІ, 337); ***Єднорал*** *– єдно* ***грав****, а* ***капітан*** *нічого* ***не питав*** (ГРНП ІІ, 92).

3. Установлення причинно-наслідкового зв'язку між денотатами: *В кого чорний* ***вусок****, тому риби* ***кусок*** (ГРНП І, 294); *Хто* ***волохатий****, буде* ***багатий*** (ГРНП І, 255); *Ой* ***біда, біда****, в кого жінка* ***бліда****; в кого* ***рум'яна****, в того* ***кохана*** (ГРНП ІІ, 129).

Рима реалізує інші системні відношення:

а) еквонімічні: ***калина-малина, вишнина-черешнина, лужком-бережком, лужиною-бережиною, соловейко-канарейко***;

б) гіперо-гіпонімічні: ***птиця-синиця, стуки-звуки***;

в) меронімічні: *Пізнати* ***Зосю по волоссю*** (ГРНП ІІ, 210); *Нема мняса* ***без кости****, риби* ***без ости****, а чоловіка* ***без злости*** (ГРНП ІІ, 421); *Ряди вухатих добродушних* ***морд*** / *І де-де, відгук давнього неначе,* / *Худий, анахронічний дурень-****хорт*** (Рильський ІІ, 317);

г) партитивні: *Запалала при смереці смолова* ***ялиця:*** / *горить моя досадонька, мов сухая* ***глиця*** (Леся Українка І, 203).

Що менший римовий інтервал, то більшої ваги набуває семантичний аспект римового зв'язку. Найбільш відчутні семантичні відношення між римонімами при нульовому горизонтальному інтервалі, а також при нульовому вертикальному за умови незначної довжини рядків.

Пошук семантичних точок дотику між римонімами, які стають компонентами однієї рими, в одних випадках не надто складний, в інших цілком залежить від контексту, у якому народжується образ, що виправдовує ту чи ту римову асоціацію. Асоціації між словами на концептуальному рівні породжують постійні римопари на кшталт *Україна – солов'їна, сніг – поріг, тиша – миша, тополі – у полі, лелека – далека, вогонь – долонь*.

Римові відношення існують між римонімами в римовому просторі мови і мають звуко-асоціативний характер, що було з'ясовано в результаті проведення асоціативного експерименту. Деякі асоціації виявилися набагато стійкішими, і причину цієї стійкості слід шукати як у звуковій, так і в семантичній площині [*Мовчун 2018*: 49]. Наприклад, на стимул *діти* було отримано 36 різнослівних реакцій зі збагаченою препозитивом ***д-*** римемою ***-іти*** // ***-ити*** (*радіти* (12), *зрадіти, сидіти* (9), *подіти* (4), *Афродіти* (2), *молодіти* (2), *володіти*, *гудіти*, *діти*, *садити*, *ходити*, *худіти*) і 37 лише з однією – *квіти* без збагачення препозитивом, але з явним дискурсивно зумовленим семантичним зв'язком. Пор.: ***Діти*** *як* ***квіти****: поливай – ростимуть; Яке дерево, такі його* ***квіти****, які батьки, такі й* ***діти*** (прислів'я); *Присіли мене* ***діти***, / *Як калиночку* ***квіти*** (цит. за: [*Житецкий 1893*: 5]); ***Квіти*** *мої,* ***діти!*** (Шевченко І, 124).

Попри відсутність очевидного семантичного зв'язку між деякими римонімами, сполучення яких не створює образу (*кров – знов, мова – знову, неба – треба, зима – нема, давно – воно, дим – з ним*), їм також притаманна стійкість відтворення, закріплена поетичною практикою.

3.3.3. Системна організація римонімів

Слова – компоненти рими, як складники звуко-смислового утворення, доцільно групувати за формою та за формою й змістом.

Формальну єдність римонімів забезпечує спільність елемента співзвучності: римеми або лише римового ядра. Спільна фонемосполука об'єднує слова в римові ряди. Зазвичай, кажучи про римовий ряд, мають на увазі точні Р, тобто слова, згруповані навколо спільної римеми. Відповідно до кількості охоплених таким співзвуччям слів існують довгі, короткі і нульові римові ряди [*Качуровський 1994 в*: 93]. Довгими вважатимемо такі ряди, що містять понад 100 римонімів, середніми – понад 10, короткими – до 10. Нульовими – ті, що містять один елемент (слово без римового відповідника).

Найдовшим в українській мові є ряд з римемою ***-ати***, у якому приблизно 7000 одиниць[52]. Довгими також є риморяди на ***-ити*** (бл. 2500), ***-ий*** (бл. 1700), ***-овий*** (бл. 900), ***-ація*** (бл. 500), ***-ист*** (бл. 200) та ін., що репрезентують граматично однорідні Р. Середню довжину мають ряди з римемами ***-ачий*** (бл. 90), ***-урний*** (бл. 70), ***-аття*** (бл. 20) тощо. Менше 10 римонімів у рядах із римемами ***-азис, -ауз, -аханий, -ахання, -ебро, -озиво*** і под. Нульовими є ряди на ***-існя*** (*пісня*), ***-ебс*** (*плебс*), ***-ибачити*** (*вибачити*), ***-ип'ять*** (*Прип'ять*), ***-ішма*** (*мішма*), ***-отвір*** (*отвір*), ***-очви*** (*ночви*), ***-уйвіл*** (*буйвіл*), проте такими їх можна назвати умовно, адже вони містять хоч і рідкісні, проте допустимі фонемосполучення, отже, у перспективі їх можуть наповнювати інші одиниці. По-справжньому нульовими є ряди із непритаманними українській мові кінцевими фонемосполуками: ***-асґю, -ефх, -одздж*** тощо, які не містять жодного компонента.

[52] Тут і далі кількість одиниць риморядів було встановлено за СУР.

Ряди точних Р вважатимемо звичайними; римові ряди, що містять слова з відхиленням від точності, називатимемо розширеними. Загальномовні словники рим орієнтовано насамперед на фіксацію звичайних рядів; здатність до розширення рядів показують відсильними формулами, як-от:

-изький Киргизький, паризький, фризький. *Див. ще* **-иський, -ізький, -изки; -изькість** (СУР, 159).

Римові ряди, об'єднані римовим ядром, словники, як правило, не фіксують через об'ємність цих рядів[53] і значну кількість зон перетину, що, за слушним зауваженням М. Л. Гаспарова, створює враження, ніби «все римується з усім», а отже, поняття римового ряду стає розмитим. Наприклад, у слові *назавше* може бути актуалізовано кілька римових ядер, і залежно від цього слово стане членом різних розширених рядів:

-авш-: *назавше, віддавши, задрімавши, занедбавши, підігравши, …*

-завш-* // *-завж-: *назавше, назавжди, насправжки, несправжній, казав же, коза вже, …*

-авш- // ***-агш-***: *назавше, відтягши, запрагши, запрягши, одягши, …*

-авш- // ***-ахш-***: *назавше, пропахши, прочахши, …*

-за-: *назавше, бірюза, буза, гроза, дереза, кабза, камза, коза, …*

У римологічній літературі, крім ТО ***римовий ряд*** [*Качуровський 1994 в*: 93], ***риморяд*** [*Діброва 2005*: 277], на позначення сукупності слів, що римуються, використовують ТО ***римове гніздо*** [*Холшевников 1974*: 4; *Гаспаров 1997 III*: 290; *Матвеев, Хворостьянова 2011*: 9; *Мовчун 2015 г*: 130]. Поняття «гніздо» передбачає певну структурованість усередині групи одиниць[54]. Якщо римовий ряд – лінійна послідовність римонімів, то римове гніздо – організована по горизонталі і вертикалі сукупність римонімів. У вигляді гнізда структуруємо розширений риморяд; напр., римему ***-ига*** репрезентує кластер алорим, що формує римове гніздо:

[53] Винятком можна вважати римографічну спробу С. М. Федченка (СРС).

[54] Пор.: паронімічне гніздо – сукупність пар паронімів, пов'язаних деривацийно; словотвірне гніздо, утворене парами і ланцюжками по горизонталі та парадигмами по вертикалі.

***-ига*:** *архістратига* (род.), *брига* (род.), *визига, відлига, двига* (3 ос.), *джига, інтрига, квадрига, книга, комбрига* (род.), *кормига, крига, лутига, оклига* (3 ос.), *Рига, розстрига, свербига, ярига*;

-игав: *двигав, оклигав*;

-игад: *вигад*;

-игай: *двигай, оклигай*;

-иган: *циган*;

-игар: *пригар*;

-игах: *(на / у) архістратигах, бригах, джигах, інтригах, квадригах, книгах, комбригах, кормигах, розстригах, яригах*;

-игач: *налигач, полигач*;

-игра: *тигра* (род.), *Тигра* (род.);

-играв: *виграв* (мин.);

-играш: *вираш*;

-иґа: *ґирлиґа, дзиґа, джиґа* (3 ос.), *дриґа* (3 ос.), *палиґа, мамалиґа, сновиґа*;

-иґав: *джиґав, дриґав*;

-иґай: *джиґай, дриґай*;

-иґах: *(на / у) ґирлиґах, дзиґах, джиґах, палиґах, сновиґах*;

-иго: *індиго*.

Лінгвістичну модель опису системних зв’язків римових слів запропонував, опрацьовуючи поетичну мову Т. Шевченка, І. Г. Чередниченко [*Чередниченко 1966 б*: 18]. Дослідник застосував оригінальну методику, що ґрунтується на врахуванні римувальних властивостей лексем при словозміні. Учений не вживав ТО ***римова парадигма***, проте його спосіб систематизації можна вважати парадигматичним; І. Г. Чередниченко поділив рими на регулярні, неповнорегулярні (частково-регулярні, епізодично-регулярні) і нерегулярні та подав деякі зразки парадигм [*Чередниченко 1966 б*: 20–22]:

-ати, -аю, -аєш, -аєм, -аєте, -ають, -ай, -аймо, -айте, -ав, -ала, -ало, -али (регулярна, повнодієслівна): *блукати, вгадати, виглядати, виймати,*

виїжджати, виливати, вимовляти, випивати, випливати, вирінати, витати, вишивати, вітати, вмирати, втирати, втікати (утікати), годувати, гойдати, грати, гукати, гуляти, добувати, доглядати, … (загалом 106 слів).

-АТА || **-АТИ** (нерегулярна, іменниково-дієслівна): *бровенята, дівчата, мати, хата, хлоп'ята* || *взяти, гуляти, жартувати, жати, знати, погибати, погуляти, танцювати*.

Крім системної парадигми, що ґрунтується на граматичних властивостях римонімів, є текстова римова парадигма, під якою мають на увазі сукупність римопар і римових ланцюжків, ужитих автором у певному тексті.

3.3.4. Римове поле

Активне дослідження римових полів було розпочато лише на сучасному етапі розвитку римології, хоча ідеї про існування певних угруповань римових слів на основі їхньої семантичної спільності дослідники висловлювали ще раніше. Аналізуючи рими М. Некрасова, Л. Л. Бєльська зауважила, що вони групуються в ***семантичних гніздах*** «смерть і горе», «праця й побут селян», «природа» [*Бельская 1977*: 87]. Існування «семантичного поля рими» засвідчував римолог О. Л. Жовтіс [*Жовтис 2013*: 169].

Теорія римових полів ґрунтується на концепції когнітивістів, що «мова формує лінгвістично позначені символічні поля і змістові зони» [*Баксанский 2009*: 75], а також на засадах досліджень поля, закладених працями Ш. Баллі, Й. Тріра, Л. Вайсгербера, Е. Косеріу, С. Ульмана, Г. С. Щура, Ю. М. Караулова, Й. А. Стерніна, Н. Ф. Клименко, Н. І. Бойко та ін. [*Г. Щур 1974*; *Бойко 2005* та ін.]

Римове поле належить до ряду таких лінгвальних феноменів, як ***фонемне поле, звукове поле, семантичне поле, функціонально-семантичне поле, лексико-семантичне поле, фразеосемантичне поле, експресивно-семантичне поле, морфосемантичне поле, морфемне поле, словотвірне поле, лексемне поле, граматико-лексичне поле***. Римове поле виникає як результат інтерференції звукового поля (це поняття для аналізу рим

використовував О. Л. Жовтіс [*Жовтис 1969 б*: 69]) і семантичного, це зона їх накладання. Римове поле охоплює лексеми-римоніми (на підставі спільної семи) та лексеми – їх відповідники (на підставі спільної римеми або римового ядра) і складається з мікрополів. Як фрагмент певної картини світу, воно нею зумовлено й обмежено. Наприклад, римове поле «**етноніми**» репрезентує поетичну / фольклорну картини світу. У поетичній картині світу його структурують мікрополя, виокремлювані на основі сем-опозицій ‘своє – чуже’, ‘сучасне – минуле’, ‘реальне – нереальне’.

- Українці: ***українець (вкраїнець)*** *– вік, вінця, втіли́тися, мороз, німець, ніша, ординець, піна, поодинці, провінція, сторінка, чужинець;* ***українка*** *– жайворінок, жінка, пшінка;* ***малорос***[55] *– белль-роз, дорости, ескімос, косо, новоросії, перерости, покоси, просо, Via Dolorosa;* ***малороси*** *– косо;* ***хахол*** *– монгол;* ***галичани*** *– Височани, орачі;* ***гуцул*** *– караул;* ***гуцулка*** *– гулко;* ***гуцули*** *– забути, поснути;* ***зазбручани*** *– меч;* ***лемко*** *– оберемок;* ***наддніпряни*** *– храм;* ***поліщук*** *– рука;* ***русин*** *– син.* Напр.: *В анкетнім записі, на паспортній* ***сторінці:*** */ я – українка. Рід мій –* ***українці*** (Голота, 142); *Все нам із глини: дім, душа, черінь,* */ де діти грілись і на кашу* ***просо.*** */ Оговтайся і духом не чамрій,* */ цвірінчику, їдастий* ***малоросе*** (Затуливітер, 9); *Дністряни, лемки, бойки і* ***гуцули!*** */ Легенда каже:* */ Місто спить в землі,* */ І воїни в горі морській* ***поснули*** (Пушик, 22); *У одної неньки* ***син*** *–* */ українець і* ***русин*** (Струцюк 2009 II, 301) – **своє, сучасне, реальне.**

- Інші народи і племена: ***ацтеки*** *– аптека;* ***башкири*** *– щирий;* ***баски*** *– ласка;* ***білорус*** *– русло, союз;* ***вірменин*** *– полонина;* ***вірмени*** *– ойкумена;* ***голландець*** *– вранці;* ***грек*** *– бра́ти, глек, далекий, зек, ім’ярек, лелека, легко, небезпека;* ***гречин*** *– личина, одчинити, очі, причина;* ***греки*** *– глек, клекіт, пекло, чебурек;* ***грузин*** *– магазин, Україна;* ***грузини*** *– таїна;* ***ескімоси*** *– малороси, зовсім, носити;* ***ескімоска*** *– в гості;* ***єврей*** *– діти, камея, свій;* ***жид*** *– планида, сито* (ім.); ***індіанці*** *– вранці;* ***ірландці*** *– таця;* ***казах*** *– лахи****; караїм***

[55] Зафіксовано назви народів у поетичній картині світу не лише нейтральні, а й оцінні, зокрема негативно-оцінні.

– кара їм; ***киргиз*** *– низ;* ***китайка –*** *китайка;* ***латишка –*** *книжка;* ***лях –*** *ми, поле, шлях;* ***ляшка –*** *дівка, подушка;* ***ляхи –*** *бідолаха;* ***мадяр –*** *жар;* ***монгол –*** *гора, поле, хахол;* ***монголи*** *– голий, голос;* ***москаль –*** *жаль;* ***москалі –*** *Львів;* ***московит –*** *бандит, говорити, діти, жито, кліть, літо, ситий;* ***напівескімоска –*** *дочка;* ***неукраїнці –*** *трійця;* ***німець –*** *Армавірка, українець;* ***німка –*** *невидимка;* ***поляк –*** *переляк;* ***поляки –*** *атака, однакий;* ***росіянин –*** *ветеран;* ***румун*** *– трибуна;* ***таджики –*** *жити;* ***татарин –*** *ошпарина, цар, узвар;* ***татарка –*** *закамарок;* ***татарча –*** *зустрічати;* ***татари –*** *хмара;* ***татарва –*** *трава;* ***тунгуси –*** *нагуснути;* ***турок –*** *«дурка»;* ***турки –*** *Мурмурков;* ***узбеки –*** *клекіт;* ***фіни –*** *Україна;* ***фінка –*** *українка;* ***циган –*** *дурман, опоганити, туман;* ***циганка –*** *вишиванка;* ***цигани*** *– ґалаґан.* Напр.: *Світ – величезний* ***магазин.*** */ Монет в моїх кишенях – з двісті. / Совдеп летить і сипле вісті. / Гвоздики продає* ***грузин*** (Неборак 2001, 249); *все одно – молодець-****ветеран****… / Він був схожий приблизно на Гонту, / і не дуже любив* ***росіян*** (О. Соловей, 88); *У городі – одні пирії, / понад городом –* ***хмари.*** */ Повтікали із бою свої, / а казали –* ***татари****…* (Римарук 1998, 17) – **чуже, сучасне, реальне.**

- Стародавні народи і племена: ***алазони*** *– резон;* ***ант –*** *акант;* ***ассирійці*** *– кімрійці;* ***ассирійка –*** *лінійка;* ***борисфеніти –*** *дзвеніти;* ***будини –*** *людина, родина;* ***варяг –*** *стяг, змага, казати, Олаф;* ***венед*** *– ведмідь;* ***гелони*** *– кулон, солома;* ***гет*** *– планета;* ***готи –*** *ворота;* ***дуліб –*** *хліб;* ***древлянка*** *– ґанок;* ***інк –*** *дзвінко, пилинка, свинка, сторінка, суглинок;* ***інки*** *– жінка, стінка;* ***калліпіди*** *– сусід;* ***кімер*** *– химера;* ***кімерійці –*** *ассирійці, праазійці;* ***меланхлени*** *– абориген;* ***паралат*** *– крилатий;* ***паралати*** *– бушлат, угадати;* ***пелазги*** *– назва, Пасха, поразка;* ***печеніг –*** *книга, почорніти, сніг;* ***печеніги –*** *набіги;* ***праазійці –*** *кімерійці;* ***праслов'яни –*** *меридіан;* ***ромей –*** *вандея;* ***рус –*** *русь;* ***русин –*** *син, Україна;* ***савромати*** *– уламати;* ***сармат –*** *вмирати, догукати, зима, сад, упізнати;* ***сармати*** *– тримати;* ***сельджук –*** *звук, крук;* ***скит –*** *світ;* ***скіф –*** *Аріаніф, вік, жаский, міський;* ***скіфи*** *– доїхати, міфи, піхви;* ***сколоти –*** *прополоти;* ***фракієць*** *– верхів'я;* ***хети –*** *шляхетний;* ***хозарин***

– базар; ***хозари*** *– товари;* ***шумери*** *– вмерти.* Напр.: *Хто ж я такий? З якого виріс* ***хліба****?* / *– Можливо, ти з древлян або з* ***дулібів*** (Гайворон 2001, 13); *а потім вийдеш в степ де пахне чебрецем* / *де бились люто варвари й* ***ромеї*** / *і трем його відчуєш незахищеним лицем* (О. Соловей, 141); *А над товарами* ***товари,*** / *які від дідька, від Яги,* / *і горбоносі, як* ***хозари,*** / *гудуть хозарами торги* (Талалай 2011, 44) – **минуле, реальне.**

- Міфічні, казкові та вигадані народи й племена: ***гіперборей*** *– емпіреї;* ***лотофаги*** *– бідолаха;* ***україногорці*** *– правдоборець;* ***чухи-вухи*** *– потеруха;* ***шобло-йобло*** *– одоробло;* ***сльозівці*** *– дочка, кінець, ріка*. Напр.: *І що там за казкові* ***емпіреї,*** / *де царствує народ* ***гіперборей****?* (Костенко 1989, 421); *А ми волелюби, а ми* ***правдоборці,*** / *І в цьому наш креслений чин.* / *Гуцульмося всі* ***україногорці*** / *Під омофором своїх галичин* (Гризун 2014, 59); *В мирне плем'я* ***чухи-вухи*** / *Прийшло плем'я* ***шобло-йобло*** / *Наробило* ***потерухи*** / *Агресивне* ***одоробло*** (Драч 2007, 788); *Кровопивці-****сльозівці*** / *Стали п'явками* ***в ріці*** (Симоненко, 277) – **нереальне**.

Ядро (мікро)поля становлять найчастотніші сполучення римонімів. Напр., у римовому мікрополі «стародавні народи і племена» – *інки, печеніги, сармати, скіфи.* Повторні Р утворюють римові кліше, як-от ***скіф – міф***: *Він бачив світ крізь дуже грецькі* ***міфи,*** / *охочий був почути щось нове.* / *Скіф і не скіф були для грека –* ***скіфи*** (Костенко 1989, 420–421); *Чи все це разом – Скіфія і* ***скіфи,*** / *і кочові, й осілі, й паралати?* / *Крізь домисли, і вимисли, і* ***міфи,*** / *о, як її нелегко угадати!* (Костенко 1989, 427); *Пустельний простір, як душа* ***без міфа.*** / *Сопілку Пана уловляє слух.* / *Жона якогось царственного* ***скіфа*** / *зеленим шовком виткала цей луг…* (Костенко 1989, 436); *Усе гукало, бігло, било* / *Мечем меча: шумери,* ***скіфи****…* / *І в серці відчуття свербіло,* / *Що це мені наснились* ***міфи*** (Гризун 2014, 29); *Всі розмови про пекло і рай* / *Переходять* ***у міфи,*** *–* / *А віднайшлась пекторaль, –* / *І повоскресали* ***скіфи*** (Гризун 2014, 132). На периферії римового (мікро)поля опиняються менш частотні римоніми з лексемами-відповідниками.

3.4. Фрагмент римового простору із центром «Україна»

Будь-яке римоздатне слово з усіма системними зв’язками й римовими відношеннями є одиницею фрагмента римового простору мови, будучи формально-структурно залученим у римові ряди, гнізда й парадигми (через спільність римем і римових ядер) та семантично – у римові поля.

Матеріал для вивчення фрагмента римового простору дають словники рим, поетичні й фольклорні тексти. Актуальні аспекти дослідження – порівняння потенційних і реальних римових зв’язків; аналіз римових відношень; виявлення особливостей відображення фрагмента римового простору в мовотворчості різних авторів.

У зарубіжній римології є вагомі напрацювання в цьому напрямі, зокрема варто відзначити доробок представників Тартуської семіотичної школи. Основна увага дослідників зосереджена, по-перше, на виявленні «хмари потенційних тематико-сюжетних ліній» навколо римових слів і, по-друге, на вивченні римових кліше на їх основі [*Орлицкий 2001 http*; *Свиридов 2008 http*; *Лейбов 2012 http*; *Лейбов 2014 http*; *Лейбов, Лекманов 2017 http*; *Лейбов, Степанищева, Фрайман 2018 http*]. Ще один напрям – вивчення римових полів малих фольклорних жанрів [*Петрова 2006*: 14–16]. Український мовний матеріал опрацьовував О. Л. Жовтіс, дослідивши в рамках фольклорної картини світу фрагмент римового простору, репрезентований лексемою ***мати*** й римовими кліше з цим компонентом [*Жовтис 2013*: 375–380]. Перспективи має зіставлення співвідносних фрагментів римового простору у споріднених мовах (див., напр., таке дослідження на матеріалі поеми О. Пушкіна «Полтава» та переспіву її Є. Гребінки [*Мовчун 2016 г*]).

3.4.1. Концептуалізація римового простору

Рима з власною назвою, ***онімна Р***, не раз привертала увагу лінгвістів. Питань семантико-стилістичного дослідження онімної рими торкалися у своїх працях Т. М. Можарова, Н. В. Усова, І. В. Хлистун та ін. Дослідники зауважували, що «стилістична вагомість топоніма» посилюється саме в римовій позиції [*Карпенко 1963*: 19] і що онім у цій позиції виконує «смислотворчі, естетичні чи підтекстові функції» [*Крупа 2005*: 362]. За римокомпонентом-онімом стоїть певна інформаційна структура; у процесі концептуального освоєння географічного простору хоронім стає осередком національно маркованих знань про позначуваний об'єкт, у мовній картині світу він посідає своє місце за ступенем важливості для цього народу, обростає додатковими сенсами й оцінками, репрезентуючи актуальні ідеологеми та стереотипи. Ключове значення при цьому має підпорядкування хороніма макроконцепту «своє» або «чуже». Учені справедливо вважають, що «власні назви стали кодами певної суми фонових знань, специфічними видами згорнутих національно-культурних текстів, що зберігають у своїй семантичній пам'яті культурно-історичні сюжети, вписані у сучасну суспільну свідомість» [*Співак 2004*: 3].

Розглядаючи хоронім ***Україна*** в концептуальному аспекті як вербальну репрезентацію інформаційної структури свідомості, організованої певним чином одиниці пам'яті, що «містить сукупність знань про об'єкт пізнання, вербальних і невербальних, набутих шляхом взаємодії п'яти психічних функцій свідомості й позасвідомого» [*Селіванова 2006*: 256], як «культурно позначений вербалізований смисл» [*Воркачев 2000*: 56], виявимо експліковані ним знання, уявлення, образи тощо.

- Хоронім ***Україна*** в науковій картині світу експлікує знання про географічне положення України, кордони із сусідніми державами, площу, геологічну будову території, рельєф, водойми, клімат, флору і фауну, населені пункти, населення та його структуру, мови, релігію, політичну систему, державні символи, економіку, культуру, історію тощо.

• Хоронім ***Україна*** в повсякденній картині світу експлікує знання, здобуті мовцем емпіричним шляхом упродовж життя та отримані від інших мовців. Повсякденні знання сформовано зокрема місцевими, регіональними та загальноукраїнськими стереотипами, як-от: ***Україна має родючі землі***; ***Донбас – промисловий край***; ***Львів – культурна столиця України***; ***Конча-Заспа – елітне передмістя Києва***; ***Троєщина – спальний район Києва***. Повсякденна картина світу перетинається з міфологічною; остання для сучасного мовця структурована переважно не давніми міфами (про землю ***рахманів***, про ***песиголовців*** та ін.) або більш пізніми квазіміфами (як-от: ***Золотоноша кругом хороша***; ***В Хоролі всього доволі***), а актуальними квазіміфами соціально-політичного змісту (***У Західній Україні живуть бандерівці; Українців чипуватимуть за допомогою вакцини***). Значний вплив на повсякденну картину світу мають ідеологеми (***Київська Русь – колиска трьох братніх народів; Україна ділиться на російськомовний Схід і україномовний Захід***). Повсякденна картина світу містить також фрагменти релігійної картини світу (***Бог і Україна понад усе; З нами Бог і Україна; Як Бог єдин, єдина Україна***).

• Хоронім ***Україна*** в поетичній картині світу експлікує загальномовні (***Житниця Європи*** «Україна», ***Лесин Край*** «Волинь», ***Срібна Земля*** «Закарпаття», ***Блакитні очі Волині*** «Шацькі озера») та індивідуально-авторські образи, створені письменниками[56].

Отже, хоронім ***Україна*** позначає весь обшир духовного і матеріального світу українців і, вступаючи в римові відношення з лексемами, що актуалізують одну зі структур концепту ***Україна***, утворює рими та римові кліше, які функціонують як рими-культуреми, рими-міфологеми, рими-ідеологеми, рими-гносеологеми, рими-експресиви, рими-ідіологеми і як компоненти художнього тексту – рими-образи.

[56] Див., напр., аналіз лексико-семантичної структури образу України в мові поезії другої половини XX ст. у дисертаційному дослідженні І. В. Шапошникової [*Шапошникова 1999*].

Концептуальне дослідження лінгвального явища передбачає обстеження всього мовного корпусу. Джерельну повноту забезпечили: суцільна вибірка з майже 300 поетичних видань, на основі якої було укладено словник «Хоронім ***Україна***: фрагмент римового простору»; матеріал опублікованих словників (СУР, КСР, ГСУЛМ); дані асоціативного експерименту, зафіксовані в «Словнику римових асоціацій».

3.4.2. Системні римові зв'язки хороніма *Україна*

Фрагмент римового простору хороніма ***Україна*** окреслено римовими зв'язками римонімів *Україна (Вкраїна), України (Вкраїни), Україну (Вкраїну), Україні (Вкраїні), Україною (Вкраїною), Україно (Вкраїно),* а також оказіонально *Україн (Вкраїн), Україна̀м (Вкраїна̀м), Україна̀х (Вкраїна̀х)*[57] та структуровано римовим ядром ***-ін-*** // ***-їн-*** // ***-ин-*** і, відповідно до словозмінної парадигми, римемним кластером ***-іна*** // ***-їна*** // ***-ина, -іни*** // ***-їни*** // ***-ини, -іні*** // ***-їні*** // ***-ині, -іну*** // ***-їну*** // ***-ину, -іною*** // ***-їною*** // ***-иною, -іно*** // ***-їно*** // ***-ино, -ін*** // ***-їн*** // ***-ин, -інами*** // ***-їнами*** // ***-инами, -інах*** // ***-їнах*** // ***-инах***. Потенційні риморяди, до яких входить лексема ***Україна***, належать до середніх і довгих, оскільки римеми її словоформ відповідають продуктивним словотвірним моделям[58]:

-ін(а): в іменниках жін. р. – назвах одиничних предметів (*куріна, пір'їна, хвоїна*);

-ин(а): І) в іменниках жін. р. – назвах: 1) предметів, мотивованих дієсловами (*квашенина, мазанина, щербина*); 2) предметів – відіменникових дериватів (*дружина, перина, родина*); 3) частин предметів або організмів (*лушпина, серцевина*), продуктів діяльності організму (*блювотина*); 4) форм рельєфу (*вершина, бережина, долина*); 5) рослин (*горобина, журавлина, ліщина*); 6) осіб та живих істот (*дитина, дівчина, пташина, комашина*); 7) невеликих або непоказних предметів, істот (*хатина, шкапина, чарчина*);

[57] Пор. оказіональну множину: *Він повернув життя найменшій **з Україн**, / І цим – найбільшій дав сміливості й завзяття, / Щоб до державності піднятися **з колін*** (Павличко ІІ, 267); *А на скільки вистачить **раїв**? / О людино-лебедині зграї, / Що шукають в зорях **Україн**!* (Павлюк 1999, 81).

[58] Частково спираємося на систематизацію Т. Я. Марченко [*Марченко 2017*: 123–124].

8) різновидів м’яса (*козлина, конина, свинина*); 9) одиничних предметів з-посеред маси чи сукупності (*ворсина, картоплина, просина*); 10) абстрактних понять (*година, часина*);

ІІ) у присвійних прикметниках жін. р. (*бджолина, качина, тополина*);

-овин(а): в іменниках жін. р. – назвах: 1) наслідків дії: а) у віддієслівних назвах (*свердловина, таловина*); б) у відіменникових назвах (*громовина, кротовина*); 2) форм рельєфу (*верховина, лощовина*); 3) речовин, маси (*білковина, клейковина*); 4) деяких конкретних і абстрактних предметів (*дивовина, старовина, хрестовина*); 5) частин організму та видів м’яса (*горловина, пуповина, щоковина*);

-щин(а): в іменниках жін. р., що означають: 1) найменування території (*батьківщина, пустовщина*); 2) опредметнений наслідок дії (*дарівщина, займанщина, заставщина*); 3) суспільні явища, переважно не схвалювані соціумом (*гуртківщина, дідівщина, штурмівщина*);

-ин- **+** ***-н(а)***: у прикметниках жін. р. від іменників на ***-ин*** та ***-ин(а)*** (*билинна, лавинна, пустинна*);

-ин(и): у множинних іменниках – назвах обрядів (*дев’ятини, іменини, уродини*);

-ин- **+** ***-и-***: у прислівниках (*щогодини, щоднини, щохвилини*);

-ин- **+** ***-о-, -инн-*** **+** ***-о-***: у прислівниках (*журавлино, орлино, солов’їно, перлинно, сміховинно*);

-ін(їн)-: в іменниках чол. р. – назвах речовин (*ванілін, кокаїн, морфін, фолікулін*);

-ин-: І) в іменниках чол. р., що означають: 1) назви осіб: а) за національністю, походженням (*вірменин, грузин, литвин*); б) за соціальним і релігійним статусом (*громадянин, дворянин, християнин*); 2) назви речовин, матеріалів (*брильянтин, ватин, вельветин*);

ІІ) у присвійних прикметниках (*доччин, сестрин, удовин*).

Реальні римові ряди було встановлено в результаті суцільної вибірки з поетичних текстів; загалом вони містять граматичні форми 505 лексем, що, з

одного боку, значно менше римотворчих потенцій відповідного риземного кластера, а з другого боку, за рахунок контекстних римонімів кількість відповідників зростає. Результати асоціативного експерименту, засвідчивши загалом сумірне кількісне співвідношення римовідповідників, водночас показали й нові потенції римоніма ***Україна***.

Таблиця 5. **Римовідповідники хороніма *Україна***

експеримент	**тексти**	**СУР**	**КСР**	**експеримент**	**тексти**	**СУР**	**КСР**
руїна (20)	руїна (30)	+	+	єдина (15)	єдина (24)	+	+
країна (13)	країна (4)	+	+	солов'їна (12)	солов'їна (16)	+	+
пір'їна (9)	пір'їна (7)	+	+	родина (8)	родина (7)	+	+
дитина (6)	дитина (5)	+	+	зміїна (5)	зміїна (5)	+	+
калина (5)	калина (14)	+	+	раїна (5)	раїна	+	–
сина (4)	сина (12)	+	+	Б(б)атьківщина (3)	Б(б)атьківщина (5)	+	–
днина (2)	днина (6)	+	–	коліна (3)	коліна (41)	+	+
людина (3)	людина (5)	+	+	міна (3)	міна	+	+
перлина (3)	перлина (3)	+	+	спина (2)	спина	+	+
травина (2)	[травина][59]	+	+	чаїна (2)	чаїна (4)	+	–
чужина (2)	чужина	+	–	бедуїна	–	+	+
без упину	без упину (7)	+	+	благочинна	благочинно	–	–
віно	до віна	+	+	Гаїна	–	–	–
героїну	героїну	–	–	година	година (20)	+	+
Гондурас	–	–	–	Діна	–	–	–
долина	долина (4)	+	+	дружина	дружина (2)	+	+
заміна	заміна	+	+	журавлина	журавлина (2)	+	–
зваблива	–	–	–	зміна	зміна (4)	+	+
караїма	[караїми, караїму][60]	+	+	картина	картина	+	+
краплина	краплина (3)	+	+	кураїна	кураїна	+	–
лебедина	лебедину	+	+	лину	лине (5)	+	–

[59] Засвідчено лише римонім *Україну*.
[60] Засвідчено лише римоніми *України*, *Україну*.

Ліна	Ліна	–	–	Мальвіна	–	–	–
наївна	наївна	–	–	напоїла	–	–	–
невпинно	невпинно (15)	+	+	незмінна	[незмінний (5)][61]	+	–
неодмінна	неодмінна (2)	+	–	нетлінна	нетлінна (4)	+	+
Ніна	[Ніна (2)][62]	–	+	ожина	[ожина][63]	+	+
орлина	орлина (5)	+	+	Поліна	–	–	–
постійна	–	–	–	прилину	прилину	+	–
рідна	рідні	–	–	самотина	[самотина][64]	+	+
світлина	світлина	–	–	сіна	сіна (2)	+	+
сіни	[сіни (2)][65]	+	+	стіни	стіни	+	–
сумління	[сумління (2)][66]	+	+	таїна	[таїна (2)][67]	–	–
тамбурина	–	+	–	тополина	тополина	+	+
турбіна	турбіни	+	+	укорінюй	–	–	–
Фаїна	[Фаїни][68]	–	–	часина	–	–	+
частина	частина	+	+	Чураївна	[Чураївні][69]	–	–

Польове оточення хороніма ***Україна*** аналізуємо на підставі текстів, у яких лексема утворює реальні римові зв'язки й відношення.

1. «Всесвіт»:

- мікрополе «рослинний світ»: *рослина* (2), *барвінок* (2), *жоржина* (2), *калина* (60), *кмин* (2), *малина, маслина, неспалим-купина, ожина, раїна* (7), *шипшина* (3), *ялина*; *бадилина, берестина, билина* (5), *деревина, зернина* (10), *зорина, картоплина, кураїна* (2), *лозина, очеретина, стеблина* (2), *тернина, тополина* (4), *травина, хвоїна* (2), *яворина* (2); *коріння* (7), *насіння* (2); *калинний, калиновий, полинний* (2), *раїнний* (2), *тополиний* (10); *полинно, раїнно*;

[61] Засвідчено лише римоніми *України*, *Україні, Україною*.
[62] Засвідчено лише римоніми *Вкраїни*, *Україну*.
[63] Засвідчено лише римонім *України.*
[64] Засвідчено лише римонім *Україні.*
[65] Засвідчено лише римонім *України.*
[66] Засвідчено лише римоніми *Україні, Україну*.
[67] Засвідчено лише римонім *України.*
[68] Засвідчено лише римонім *України.*
[69] Засвідчено лише римонім *Україні.*

- мікрополе «тваринний світ»: *свиня* (4); *скотина*; *змііний* (16), *левиний*; *змііно*;
- мікрополе «світ птахів»: *пташина* (2); *пінгвін* (2), *крило* (2), *пір'їна* (19); *голубиний* (3), *горобиний* (7), *журавлиний* (6), *крилоорлиний, ластів'їний, лебединий* (3), *орлиний* (15), *соколиний* (5), *солов'їний* (49), *прощально-солов'їний, тихий-голубиний, чаїний* (16); *пташиний*; *голубино* (2), *горобино, журавлино, орлино* (4), *солов'їно* (5);
- мікрополе «світ комах»: *павутина; мурашиний, осиний* (2);
- мікрополе «ландшафт»: *верховина* (6), *вершина* (10), *гай, глибина*, *долина* (51), *зарінок, нуртовина, плаїна, планина, полонина, пустиня* (10), *рівнина* (2), *стежина, трясовина, яскиня* (2); *пустинний*; *пучина* (2); *глибинний* (2);
- мікрополе «явища природи»: *вітрів нам, вітровіння, іній, крижина, лавина* (5), *осінній* (5), *повесіння, порошина, сніговина, сніжина, хвиля, хмарина* (3), *холодина, хуртовина* (12);
- мікрополе «час»: *будучина, віднині* (6), *година* (97), *яр-година, годинник, давнина, старинний, старовинний* (2); *днина* (23), *донині* (3), *нині* (34), *однині* (6), *хвилина* (38), *часоплин, щогодини* (4), *щохвилини* (3), *щохвилинно*;
- мікрополе «зв'язок»: *безпричинно, взаміну, в'єдино, воєдино, вполовину, єдиний* (88), *зарівно, край, лінія, наполовину* (3), *один-єдиний, першопричина, половина* (9), *половинити, причина* (5), *триєдиний, частина* (5);
- мікрополе «світло і тінь»: *зорина* (2), *промінний, промінно, проміння, тінь* (26);
- мікрополе «звук»: *безгоміння, дзвін* (3), *шарудіння*; *безгомінний, лункий*;
- мікрополе «колір»: *білостінний, білотінний, жовто-синій* (6), *золотопінний, кармін* (2), *кармінний, ніжно-синій, прозоро-синій, синій* (33), *синь*;

- мікрополе «фізичні властивості»: *видний, видно, димний, невловимо, нерушимий, неспалимий, нетлінний* (17).

2. «Людина»:

- мікрополе «особа»: *дівчина* (22), *кретин, людина* (43), *диволюдина, надлюдина, створіння, хлопчина* (4); *він, вони, свій* (2), *я*;
- мікрополе «антропоніми»: *Валентина, Іванина, Інна* (2), *Ірина, Катерина* (3), *Костянтинов, Ліна, Максим, Марина* (4), *Мина, Мокрина, Муссоліні* (2), *Ніна* (2), *Орина, Перуджино, Раїна, Северин, Тичина* (4), *Фаїна, Фелліні* (2), *Чураївна, Ярина*;
- мікрополе «етноніми»: *вірменин, грузин* (4), *караїм* (2), *русин, фін* (3);
- мікрополе «тіло»: *жила, коліно* (74), *кровина, наколінний* (2), *око* (3), *плече, пуповина* (3), *пухлина, сивина, слина, сльозина* (2), *спина* (32), *чуприна* (3); *серцево-судинний*;
- мікрополе «вік»: *молодий, похилий*;
- мікрополе «внутрішній стан; моральна сфера; поведінка»: *безневинно, благостиня, благочинно, винен, винний* (10), *відмінний, вільний* (4), *вірний*, *героїня* (4), *гідний, голінний, гординя, гостина* (6), *гостинний, гостинність, дарини, злочинний* (5), *дисципліна*, *злочинно* (2), *кпини* (8), *личина* (4), *любимий, міна* (вираз обличчя) (5), *мрійний*, *наївний*, *невинний* (5), *неповинний* (2), *непоклінно, отупіння, повинний* (10), *попідтинню, провина* (11), *прозріння* (2), *проклін, самостійний, самотина, сміло, спасіння, сплін, сумління* (2), *терпіння, уклінно* (13);
- мікрополе «дія, процес»: *біганина, висіння, впин* (4), *упин* (11), *винести, відпочити, відринути, гіркнути, загородити*, *зринути, зупинити* (3), *кинути* (14), *линути* (60), *одпочити* (4), *окинути, осінити, отруїтися, перекинути, перекинутися, підкинути, плинути* (4), *поголити, полинути* (16), *проїсти, прилинути* (2), *пролинути, проплинути, ринути* (7), *спин* (2), *спинити*,

спочинути (4), *стрінути* (2), *учинити, чинити* (2), *зрозуміти, зустрінути* (5), *надіти, накинутися, нести*;

- мікрополе «рух, зміни»: *безупинно* (4), *відміна, заміна, замінити, зміна* (23), *змінити, змінний, мінливо-змінний, невловимо, невпинний* (4), *невпинно* (15), *незмінний* (5), *незмінно* (3), *незрадливо-змінний, неодмінний* (2), *неодмінно* (9), *непостійний, неспинний*, *неупинно, новина* (6), *одміна* (2), *переміна* (6), *поривно, рвійно, революційний, рутина, сила, швидкоплинний* (2);
- мікрополе «смерть, знищення, занепад»: *гинути* (21), *голосіння* (3), *домовина* (32), *загин* (41), *загинути* (26), *згин, згинути* (11), *кончина* (2), *марнотлінний, могила* (3), *напівруїна, поглинути* (2), *пожарина* (2), *покинути* (12), *розтлінний* (2), *руїна* (182), *тлін* (17), *тлінний, тлінь*;
- мікрополе «їжа, посуд»: *вино, хлібина* (2), *чарчина* (4); *хмільновинний*;
- мікрополе «тканина, одяг»: *кожушина, мушлін, свитина* (2), *хустина* (2).

3. «Суспільство»:

- мікрополе «родина»: *родина* (31); *дитина* (53), *дружина* «жінка» (13), *побратим, покоління* (2), *син* (76), *сиротина* (4); *вдовиний (удовиний), дитинний* (2), *материн* (2), *рідний* (2), *родинний*; *дитинно* (2);
- мікрополе «держава і соціум»: *Батьківщина (батьківщина)* (21), *віно* (9)*, гетьманщина, гімн, громадянин* (2), *данина* (2), *доктрина* (2), *кабмін, країна* (48), *материзна, община, Отчина* (2), *Руїна* (7), *чин* (10), *чужина* (32); *чужинець; сесійний, суспільний*, *чужинний* (2);
- мікрополе «топоніми»: *Буковина* (2), *Верховина* (2), *Волинь* (4), *Корсунщина* (2), *Курівщина*, *Лемківщина*, *Московщина* (9); *Афіни*, *Берлін* (6), *Гдиня*, *Люблін*, *Чигирин* (2), *Чигрин*; *Дін, Термопіли, Тисина*;
- мікрополе «діяльність»: *господиня* (2), *жовнір*, *кампесино*, *княгиня, муедзин*, *старшина*;

- мікрополе «віра»: *богорівний, богиня, контина, іменини, предивний, рай, роковини* (4), *святий, святиня* (11), *Син* (5), *сороковини* (12), *таїна* (2), *хрестини*; *чарівний*;
- мікрополе «мистецтво, наука»: *арлекін* (2), *аршин, картина* (5), *коломбіна, окарина, піаніно* (2), *рима, світлина* (3); *бездієслівний, билинний;*
- мікрополе «торгово-фінансова сфера»: *вітрина* (3), *гривня, копійчина, полтина, ринок, ціна* (3), *цінність*; *купити*;
- мікрополе «військова сфера»: *гільйотина* (2)*, дружина* «військо» (3), *карабін* (4), *міна* (5), *оружина* (2).

4. «Предметний світ»:

- мікрополе «предметність»: *вітрильник, дрючина, сіни* (2), *склепіння, скриня* (4), *твердиня, творіння* (2), *тин* (2), *трамплін, хатина* (12), *цапіни, цямрина* (2); *кабіна* (2), *махина, машина* (8), *стіна* (20), *торбина* (3), *турбіна* (3), *шпарина*;
- мікрополе «речовина»: *бензин, вітаміна, героїн, кокаїн, нафталін, нуклеїн, піна* (19), *прококаїнений*;
- мікрополе «матеріал»: *вощина, глина* (11), *камінний* (2), *каміння, кремінний* (3), *поліно* (5), *реміння, рінь, рубін* (5), *сіно* (14);
- мікрополе «речовинна одиничність»: *вуглина, жарина* (5), *жемчужина, іскрина* (2), *краплина* (10), *перлина* (9), *росина*.

Ядерними зонами римових (мікро)полів є римові кліше, для яких характерна поширеність у поетичних текстах і асоціативна відтворюваність поза текстом. Римові кліше з компонентом ***Україна***, що мають високий кількісний індекс, переважно належать до концептуальних видів рим.

3.4.3. Динаміка римових кліше

Україна – калина, Україна – солов'їна

Сполучення римонімів у поетичному тексті є засобом вербалізації знань, здобутих поетом-мовцем у процесі створення індивідуальної картини світу і в результаті її застосування для пізнання реального світу, тобто в індивідуальному неодмінно присутнє загальне, надто коли йдеться про лінгвокультурні концепти. Деякі фітоніми й орнітоніми і їх деривати в римовій позиції актуалізують базові культурні знання українського мовця, зумовлюючи стійкі змістові асоціації з римовідповідником ***Україна*** (а також самі стаючи асоціатами стимулу ***Україна***), що зумовлює компонентну стійкість і діахронічну тяглість римопар, які нерідко змінюють концептуальне наповнення залежно від епохи. Римове кліше варіює від рими-стереотипу (втілення автоматизованих уявлень) до рими-образу (елемента художньої системи), від рими-культуреми (вербалізованого знака культури) до рими-ідеологеми (інструмента пропагування ідей), від рими-гносеологеми (вербалізованих квантів донаукових знань) до рими-ідіологеми (вербалізованих особистих сенсів), успішно функціонуючи як у фольклорному дискурсі й дискурсі української класичної літератури, так і в радянському та породженому ним протестному дискурсі, згодом у дискурсі незалежної України. Таку лінгвальну стійкість виявляють кліше ***Україна – калина*** й ***Україна – солов'їна***, що належать до ядерних зон відповідних римових мікрополів.

Потенційне римове мікрополе «рослинний світ» утворюють фітоніми, об'єднані римемою ***-іна*** // ***-їна*** // ***-ина***: *куряїна, вербина, горобина, грабина, дубина, гордовина, морквина, сливина, травина, глодина, лободина, свидина, жоржина, ожина, рожина, шелюжина, дерезина, лозина, бруслина, журавлина, калина, коноплина, малина, маслина, тополина, хмелина, ялина, бузинина, вишнина, кленина, соснина, тернина, ясенина, кедрина, модрина, осокорина, сокорина, цитрина, яворина, вівсина, берестина, житина, капустина, тростина, лохина, рицина, бирючина, будячина, пшеничина,*

соняшничина, вільшина, грушина, комишина, конюшина, крушина, лопушина, черемшина, шипшина, ліщина; хрін, апельсин, жасмин, кмин, крин, люпин, мандарин, полин, розмарин (СУР, 172–173, 224).

Словник фрагмента римового простору засвідчує вужчу, фактичну римосполучуваність хороніма ***Україна*** з фітонімами: *барвінок*, *берестина*, *жоржина*, *зорина*, *калина*, *кмин*, *куряна*, *малина*, *лозина*, *маслина* та ін. (див. мікрополе «рослинний світ» римового поля «Всесвіт»). Кількісний індекс римопар не перевищує 10, проте римопара ***калина*** – ***Україна*** має високий показник (60), що можна пояснити чільною позицією лексеми *калина* в мовній картині світу українців. За спостереженням дослідників, «типовими вербалізаторами концепту [Україна] у фольклорі є лексеми: «ненька», «мати» та «калина» як образ-символ Української Держави» [*Хоменська 2016*: 9].

Потенційні римовідповідники з мікрополя «світ птахів» зафіксовано в загальномовному словнику рим: *бекасиний, буслиний, вірлиний, голубиний, горобиний, грачиний, гусиний, дупелиний, журавлиний, качиний, качуриний, ластовиний, лебединий, орлиний, павиний, перепелиний, пір'їна, пташиний, совиний, соколиний, солов'їний, чаїний, чаплиний, шпачиний, яструбиний* (СУР, 174, 224). За нечисленними винятками це відорнітонімні прикметники, що відповідають поширеній словотвірній моделі. Ряд можна доповнити за інверсійним словником: *гоголиний, страусиний, стрепетиний, стрижиний* (ГСУЛМ, 275).

Реальний риморяд вужчий (*голубиний*, *горобиний*, *журавлиний*, *ластів'їний*, *лебединий*, *орлиний*, *пір'їна*, *пташина*, *соколиний*, *солов'їний*, *чаїний*; *пташиний*), проте його розширюють неолексеми *крилоорлиний, прощально-солов'їний, тихий-голубиний* і контекстний римонім *крила*, з яким у поетичному тексті виникає асонансна Р: *Найгеніальніший хробак* / *(обпатрані тріпочуть* ***крила****?).* / *Ім'я поета – боротьба*, / *ім'я поета –* ***Україна*** (Стус І 2, 58); *Гордо розправили* ***крила*** *–* / *Знову прощатися час.* / *Знайте: в моїй* ***Україні*** / *Гнізда чекають вас!* (Чубач 2003, 163).

Фактично межі мікрополя детерміновано лінгвокультурною значущістю римонімів, що засвідчує, наприклад, текст сучасного поета, побудований на римовому ланцюжку орнітосимволів: *В тому, певно, є й моя провина, / що для тебе був не кращий час... / Наша мово, мово* ***журавлина*** *– / повернись із вирію до нас. / Зазвучи! Хай серце одпочине, / спів хай зачарує рідний край. / Наша пісне, пісне* ***солов'їна*** *– / слів своїх крилатих не втрачай! / Де б не був – додому серце лине. / Де б не жив – все українець ти... / Наша доле, горда,* ***соколина*** *– / вище хмар насуплених злети! / У долоні упаде* ***пір'їна*** */ наче лист жаданий від синів. / Позбирай же, ненько-****Україно,*** */ всіх своїх розкиданих птахів!..* (Цушко 2013 б, 10).

Двоєдиний символ *калини* і *солов'я*, що пронизує поетичну картину світу, виникає на перетині рослинного і пташиного лінгвокультурних кодів: *І* ***соловейко на калині*** */ То затихав, то щебетав, / Святого Бога вихваляв; / І все то, все то* ***в Україні!*** (Шевченко ІІ, 42).

У міфологічній картині світу українців калина – символ вогню, сонця, крові (ЗУЕ, 270); у ритуалах та обрядах, пов'язаних із трьома найважливішими етапами людського існування (народженням, шлюбом і смертю), традиційно використовують кетяги калини [*Скуратівський 1996*: 388]. Рима-культурема ***калина*** – ***Україна*** в поетичному фольклорі часто експлікує мікротему поховання: *Ой викопай, мати, глибокую яму, / Та поховай, мати, сю славную пару <...>. / Та й посади, мати, червону* ***калину,*** */ Щоб сказали люди на всю* ***Україну*** (УНП І, 405). Народнопоетичну мікротему похорону поглиблює В. Стус, надаючи цій постійній Р трагічної тональності й почергово вводячи образи *чужини, могили, калини*, що *горить, України-матері* і її *сина*: *Ще видиться: чужий далекий край, / і серед степу, де горить* ***калина*** *– / могила. Там ридає* ***Україна*** */ над головою сина: прощавай* (Стус І 1, 187).

У текстах повстанських пісень тема загибелі як офіри переплетена з темою свободи: *Ще по моїй високій могилі / цвіте червона* ***калина,*** */ вона мені всю правду скаже, / як воскресне* ***Україна*** (УПА, 252). Калина символізує безсмертя і волю всієї України: *Гуляла гордо й гідно* ***Україна!*** */ Громами*

грізних вибухів гула / *Повстанська слава, незрадливо-змінна,* / *Яку вкривали то яскрінь, то мла.* / *Жадана воля, мов рясна* ***калина,*** / *В степах південних знову зацвіла* (Славутич II, 73). У 90-х рр. XX ст. римове кліше ***калина*** – ***Україна*** отримало нове естетично-ціннісне наповнення в контексті боротьби за незалежність на пострадянському просторі: *Молюся за вербу й* ***калину,*** / *Що надійшли на клич вогню,* / *Щоб полягти* ***за Україну*** / *Там, де вмирають за Чечню* (Павличко III, 105).

Контраст символічних кольорів – червоного і чорного залучає в образну орбіту і римове кліше ***Україна*** – ***калина***: *Моя усопша* ***Україно,*** / *Новопреставлена раба.* / *Червоні ягоди* ***калини*** / *Склювала* ***воронів*** *юрба* (Криловець, 18). Лаконічні і місткі образи-символи створив Л. Талалай за допомогою шести слів, кожне з яких має римовий відповідник у суміжному рядку: *Ворон* ***на калині,*** / *Ворог* ***на Вкраїні*** (Талалай 1983, 38). Експресія зростає від початкової асонансної Р ***ворон*** – ***ворог*** до кульмінаційної точної Р ***калині*** – ***Україні***.

У мовосвіті В. Стуса рима-образ ***Україна*** – ***калина*** вплетена в символічну тріаду білого, червоного і чорного кольорів, якими автор передає своє сприйняття підрадянської України, і стає римою-ідіологемою: *Ярій, душе. Ярій, а не ридай.* / *У* ***білій*** *стужі серце* ***України.*** / *А ти шукай –* ***червону*** *тінь* ***калини*** / *на* ***чорних*** *водах – тінь її шукай* (Стус I 1, 163). Суміжна Р сприяє зміщенню змістових акцентів й уможливлює вертикальний контекст, що породжує образ ***Серце України – червона тінь калини***. Занурення в глибину рядка відкриває образ чорної калини (почорніла калина – символ печалі, смерті [*Потебня 2000*: 30]), скованої білою стужею. До образу калини, укритої памороззю, поет звертався ще в одному вірші (мороз у лінгвокультурологічному трактуванні уподібнюється вогню через протиставлення йому [*Потебня 2000*: 23]): *На колимському морозі* ***калина*** / *зацвітає рудими слізьми.* / *Неосяжна осонцена днина,* / *і собором дзвінким* ***Україна*** / *написалась на мурах тюрми* (Стус III 2, 77).

У поетичній мові В. Стуса рима ***Україна*** – ***калина*** є постійною Р, римою-ідіологемою. Кожен контекст розгортає римовий образ у новому ракурсі: *Нема мені коханої землі,* / *десь за грудьми пече гірка* ***калина.*** / *Сміється божевільна* ***Україна*** / *у смертнім леті на чужім крилі* (Стус III 2, 80). Присвоєна, завойована чужинцями, Стусова батьківщина – *божевільна Україна*, а про те, що вона рідна, нагадує лише гіркота калини. Калина – це ще й символ поетового серця, у якому Україна залишилася пекучим болем.

Ланцюжок образів ***калина – кров – вогонь – Україна*** постає в рядках С. Йовенко: *В моїй крові гіркотен сік* ***калини*** / *бунтує, грає, вільно пломенить* – / *це пам'ять в нас навчає і болить.* / *Вона – моє сумління,* ***Україно*** (Йовенко 1979, 23). Рядки, написані в 70-ті рр. XX ст., помітно контрастують із соцреалістичним тлом декоративної України. Рима-стереотип ***Україна*** – ***калина*** була римою-ідеологемою, яка пропагувала етнографічний образ України – калинового куща у цвіту або з рясними червоними ягодами, що мала символізувати красу і процвітання: *Цвіт-****калино, Україно,*** / *Розцвітай!* (Рильський IV, 320); *Я – країна* ***Україна*** – / *на горі* ***калина*** (Тичина II, 296); *Виростай, моя висока,* / *Червоній, немов* ***калина,*** / *Мов кохана кароока,* / *Рідна нене* ***Україно!*** (Забашта, 186).

У тексті В. Сосюри римове кліше ***Україна*** – ***солов'їна*** і ***Україна*** – ***калина*** вербалізують ідеологічно «правильний» образ розквітлої, щасливої республіки, перетворюючись на риму-ідеологему: *Мати* ***Україна*** – *радість* ***солов'їна,*** / *що цвіте під сонцем, як в росі* ***калина*** (Сосюра III, 249). Поєднання символів ***калина*** і ***соловей*** у римі знаходимо й у вірші Л. Первомайського: *В лугах зацвітає* ***калина,*** / *Не вмовкли в лісах солов'ї* – / *То кликала нас* ***Україна*** / *В зелені простори свої* (Первомайський I, 210). Формально це ті ж символи, що й у Т. Шевченка, але зі знеціненим змістом.

Соловей у картині світу українців – символ досконалого співу, весни, волі, радості, любові, родинного затишку (ЗУЕ, 561). Життєствердний, позитивний ореол знака й точне граматико-фонологічне узгодження похідного прикметника з лексемою ***Україна*** (у римовій парадигмі вони утворюють

неповнорегулярну Р) сприяли клішованості римопари ***Україна – солов'їна.*** Нульовий інтервал підкріплює римовий зв'язок синтаксичним: *Там для мене пісня і гостина,* / *до сябрів душею я озвусь.* / *Кажуть:* ***солов'їна Україна,*** / *Чуєм: солов'їна Білорусь* (Сингаївський 1982 б, 46). Кліше ***Україна – солов'їна*** стало ознакою римостилю багатьох класиків радянської літератури: *Жагуча пісне* ***України!*** / *Через провалля й верховини* / *Пливе твій голос* ***солов'їний*** / *У даль немеркнучу століть* (Рильський III, 321); ***Солов'їні*** *далі, далі* ***солов'їні****…* / *Знов весна розквітла на моїй* ***Вкраїні*** (Сосюра IV, 6); *Хай-но затьохкає ніч* ***солов'їна,*** / *Дніпр зареве і покотиться грім,* / *А за плечем моїм стане* ***Вкраїна*** / *Та, що розквітла в серці моїм* (Малишко III, 182–183). У протестному дискурсі того періоду римосполука *Україна – солов'їна* навпаки досить рідкісна; тексти В. Стуса засвідчують 1 випадок її вживання, тоді як *Україна – калина* має індекс 6: *Тут поживи – і видасться тобі,* / *що й досі* ***Україна солов'їна*** (Стус I 1, 131). Показово, що й у текстах XIX ст. римосполука *Україна – солов'їна* трапляється нечасто; пор., напр., звернення в римі до фольклорного мотиву втрати дітей-соловейків[70]: *Убивалися ж по дітках* / *Сем'ї* ***солов'їні,*** / *Розлітались із левади* / *По всій* ***Україні*** (Куліш 1989 I, 347).

У воєнному дискурсі 40-х рр. XX ст. ідеологема ***Україна – солов'їна,*** отримавши емоційне наповнення, апелювала до патріотичних почуттів українців: *Чути голос по діброві,* / *Пісню* ***солов'їну.*** / *Йдуть солдати чорноброві* / *На ту* ***Україну.*** / *Їм ні впину, ні* ***спочину,*** / *На ту* ***Україну*** (Малишко IV, 142). Протиставлення двох орнітосимволів – солов'я і орла – підсилено римою *з Берліна – Україну*, що виражає контекстне протиставлення: *Та раптом* ***з Берліна*** / *дикі орли налетіли,* / ***Україну*** *вбить хотіли* / *й нашу мову* ***солов'їну*** *–* / *дикуни* ***з Берліна*** (Тичина II, 296).

Калиновий кущ і соловей – своєрідні топографічні маркери; для українців, які опинилися за межами рідного краю, рими ***Україна – калина*** й ***Україна – солов'їна*** стають ідіологемами, що вербалізують особистісно цінну інформацію: *І над усім – Канадська* ***Україна*** / *Дзвенить – як пісня, рідна,*

[70] У голосіннях образ солов'я уособлює померлого сина, чоловіка або батька (ЗУЕ, 561).

солов'їна! (Славутич І, 203). Фітоніми – символи чужини контрастують із рідними символами: *Нема барвінку, ні* ***калини,*** / *Лиш кипариси рвуться вгору* / *Та часом вітер з* ***України*** / *Війне, прилине в пізню пору* (Щербак, 111).

У 90-х рр. ХХ ст. римові кліше ***Україна*** – ***калина*** й ***Україна*** – ***солов'їна***. стають ідеологемами національного відродження, чому посприяв художній образ і публіцистичний штамп «солов'їна мова», «мова калинова»[71]: *Ще заграє мова* ***солов'їна,*** / *Сонце затремтить, як джерело!* / *Встане наша мати* ***Україна,*** / *Вмиє сонцем зболене чоло* (Павличко IV, 196). Вербалізуючи ключові концепти української мовної спільноти і перетворившись на культурні константи, римові кліше ***Україна*** – ***калина*** й ***Україна*** – ***солов'їна*** залишаються типовими для сучасної поетичної мови. Зокрема, вони втілюють безперервність традицій, нескінченність роду і всього народу: *Оцих тополь приречений кортеж* / *Довічно супроводить* ***Україну,*** / *І традиційні верби, і* ***калина*** – / *Все батьківське, але й синівське – теж!* (Олійник 2005 а, 75). Неперервність – це успадкування символів, що стають містком між минулим і майбутнім: *Повіситись на шиї у* ***калини*** / *І в журавлиний вітер сумувать,* / *Усе життя іти до* ***України*** – / *Оце мої обов'язки й права* (Павлюк 1999, 34). Естетичне оновлення кліше відбувається завдяки новотворам на основі прикметника ***солов'їний***: *Тихо. Дуже тихо* ***в Україні.*** / *Тільки серед ночі де-не-де* / *То пісні* ***прощально-солов'їні,*** / *То зелене яблуко впаде* (Павлюк 2005 б, 17).

Також поети критично переосмислюють ідеологему ***Україна*** – ***солов'їна***: *Проспиш, Гаврило,* ***Україну,*** / *Вишивану і* ***солов'їну*** (Качуровський 2013 а, 194); *Таж він* [Іван] *страждав* ***за Україну,*** / *Як бідним був, мало не вмер,* / *І навіть мову* ***солов'їну*** / *Вивчав, як славнозвісний мер* (Павличко IV, 6), уводячи римове кліше в іронічний контекст.

---

[71] Ці образи набули поширення завдяки поетові Д. Білоусу: його збірці «Диво калинове» (1988), відзначеної Державною премією України ім. Т. Шевченка (1990), та авторській радіопередачі (1988–1995) з такою ж назвою. Стійкі сполуки ***диво калинове, мова калинова*** набули перифрастичного значення. Пор., напр., назву посібника О. Б. Олійник «Мова моя калинова» (1993) і назву предмета ***мова калинова*** в розкладі одного з навчальних закладів Києва (кінець 90-х рр.). Проведений нами в 2004 р. експеримент показав, що 81,5 % опитаних учнів 10–11 кл. із запропонованих варіантів на позначення української мови обрали словосполуку ***солов'їна мова***.

3.4.4. Римові кліше *Україна – руїна* і *Україна – єдина* як інструмент міфологізації та ідеологізації свідомості мовців

Міфологеми та ідеологеми зазнають об'єктивації у вербальній формі, зокрема в римових кліше. Під об'єктивацією розуміємо «процес позначення, тобто створення людиною знаків», причому «знак відрізняється від інших об'єктивацій своєю явною спрямованістю на те, що є показником суб'єктивних сенсів і значень» [*Баксанский 2009*: 71]. Вербальна об'єктивація відбувається в процесі створення [поетичного] тексту, адже письменник «одночасно і носій міфу, і його творець» [*Киселева 2012 http*].

Дослідники простежують безпосередній зв'язок між упевненим входженням того чи того топоніма в римові відношення й історичним тлом епохи [*Лейбов 2012 http*]. Найвиразніше таку залежність виявляють римові кліше ***Україна*** – ***руїна*** й ***Україна*** – ***єдина***. Домінування першого римосполучення засвідчує і «Хоронім ***Україна***: фрагмент римового простору», і «Словник римових асоціацій». Друге місце в асоціативному ряді після ***Україна – руїна*** належить римі ***Україна*** – ***єдина***; за результатами текстового аналізу це римосполучення опиняється на третьому місці.

У закріпленні римового кліше ***Україна*** – ***руїна*** важливу роль відіграє як власне мовний чинник (фонологічна близькість лексем, їхній римовий зв'язок, часто підкріплений синтаксичним, концептуалізація римопари, здатність до реалізації прагматичних цілей мовця, закріплення кліше в мовотворчості українських поетів), так і екстралінгвальний – конгруентність з історичними процесами і подіями. З одного боку, концептуалізації римопари значною мірою сприяла лінгвокультурема **[*Велика*] *Руїна*** («народна назва періоду в історії України між 1672 і 1678 рр., коли Українська держава поділилась на дві частини по двох берегах Дніпра» (ЗУЕ, 69): *В степах святої* ***України*** / *Ще в днях великої* ***Руїни*** / *Були ми повнії пани…* (Франко II, 369); *Народ не вмер, народ живе,* / *Хвилює по* ***Руїні,*** / *І мова плеще і пливе* / *Річками по* ***Вкраїні*** (Ол. Олесь І, 165); *Сіяло всім з* ***Великої Руїни*** / *Століть в краю безіменних могил* / *Містичне сяйво Граля України* (Пачовський, 377). Структура

лінгвокультуреми ***Руїна*** ускладнюється есхатологічним компонентом: *Благослови, мій Боже,* ***Україну,*** / *З'єднай водно всі київські церкви,* / *Завмерлу нашу мову оживи,* / *Козацьку славу підніми із* ***тліну!*** / *Я смерть свою молитвою* ***зустріну,*** / *Вклонюсь Тобі з-під каменя й трави.* / *Але не дай, щоб служники Москви* / *Знов обернули край мій* ***на Руїну!*** (Павличко III, 92).

З другого боку, римопара ***Україна*** – ***руїна*** вербалізує міфологеми зруйнованого Раю і нового повернення до нього, про що свідчать як класичні тексти, так і сучасні: *О краю мій! Свята* ***руїно,*** / *Новітня Троє в попелах!* / *Перед тобою гну коліно* / *І кличу: Боже в небесах,* / *За кров, за муки,* ***за руїну*** / *Верни, верни нам* ***Україну!*** (Лепкий, 517); *Возвеличимо рідні* ***руїни,*** / *відшукаємо давні сліди.* / *Не кажи, що нема* ***України,*** / *ти у серці її возведи.* <…> / *І побачиш ти із недороду* / *не вертеп, не безбожний бедлам, –* / *Несвободу свою! І свободу* / *обернути руїни на храм!* (Базилевський 1992, 276); *В суцільних ворогах пройшли роки-рої,* / *Руїна захлинається* ***руїною.*** / *Ми на Вкраїні хворі* ***Україною.*** / *На Україні в пошуках її…* (Вінграновський 2004, 229).

Рима-гносеологема ***Україна*** – ***руїна*** вербалізує історичну пам'ять про всі періоди політичного, економічного, культурного занепаду країни:

- доба татаро-монгольських руйнувань: *Як чайка, навкіл заквилила, слізьми запеклась* ***Україна.*** / *Померкло від куряви сонце, потьмарилась димом земля.* / *О леле, мій краю! Міста покриває батийська* ***руїна,*** / *І плачуть Стрибожі онуки, і никне вишневе гілля* (Славутич I, 57);
- зникнення Литовсько-Руської держави: *Перед нею лежали замку Любарта давні* ***руїни,*** / *перед нею конало розкраяне тіло* ***Вкраїни*** (Забашта, 176);
- знищення вільної козацької держави й перебування в колоніальній залежності від імперії: *А я, юродивий, на твоїх* ***руїнах*** / *Марно сльози трачу; заснула* ***Вкраїна,*** / *Бур'яном укрилась, цвіллю зацвіла* (Шевченко I, 254); *Що знаєте ви про козацькі часи* / *і вольну колись* ***Україну****?* / *Що криєте в собі – та й чи проживем* / *ми нинішню нашу* ***руїну****?* (Маковей I, 152);

- радянська доба: *Так виглядає **Україна** / в червонім царстві СССР: / нужда, неволя і **руїна**, / і зойк братів, і плач сестер* (УПА, 104);
- про Другу світову війну: *Помстимося **за руїну** / У гарячому бою, / За Радянську **Україну**, / За республіку свою* (Малишко IV, 144);
- руйнівні наслідки індустріалізації: *Вдихнеш повітря – заболять **руїни**, / як мертві зуби, сховані в нутрі. / Роз'їли шахти душу **України**, / спеклася кров у випитім Дніпрі* (О. Соловей, 24);
- Чорнобильська катастрофа: *Блудний син… Моя душа – **руїна**… / Так невже ти мати-**Україна**, / Де росте… росте звізда Полин?* (Сом, 52).

У мові багатьох поколінь українських письменників XIX – поч. XXI ст. це кліше стало відлунням історичних невдач України; художнє узагальнення завершується створенням образу України-руїни: *Усе як сон. Усе – **руїни** – / Церкви. Святині. Київ. Січ. / Пливе полями **України** / Московська всеімперська ніч* (Щербак, 55); *Нехай нині моя **Україна** – / Найбільша у світі **руїна*** (Осадчук 2002, 91); *Моя **руїно, Україно**, / Прости слова, / Що на вустах: / – Тебе так довго / Розпинали, / Що не зійдеш ніяк / З хреста* (Чубач 2003, 198). Вийшовши за межі поетичної картини світу, кліше ***Україна – руїна*** виконує функцію квазіміфологеми й ідеологеми.

Провідну роль у формуванні масової свідомості сучасної людини відіграють квазіміфи, поширювані переважно медіа й соціальними мережами. Найпростіші міфічні опозиції полягають у протиставленні «своє» і «чуже», «центральне» і «периферійне», «далеке» і «близьке», «звичне» й «екзотичне», за якими визначають місце «певного локусу на ідеологічній карті» [*Лейбов, Лекманов 2017 http*]. У картині світу титульної нації країни-імперії ця діада перетворюється на тріаду ***своє – чуже – освоєне*** (завойоване, колонізоване). І якщо кожна з країн, що має тривалу історію державного існування, категоризує одна одну як «чужу», то у випадку з Україною такої відповідності немає, адже для північно-східного сусіда наша держава залишається в статусі «освоєне», тобто певною мірою «своє».

Міфологеми та ідеологеми здатні ставати частиною державної ідеології, служачи виправданням для імперської політики (напр., радянська ідеологема «безкрайня країна» перетворилася на ідеологему «у Росії немає кордонів»). Замовлення на обґрунтування сучасної політики гібридного захоплення чужих територій виконують дослідники так званої ідеологічної географії[72], чітко окреслюючи Україну як «малоросійський простір» [*Булкина 2012 http*]. Показовим є термінологічний апарат, який використовують автори колективної монографії «Идеологическая география» Российской империи: пространство, границы, обитатели»: *Малороссия*, *малороссы*, *малороссийская культура*, *малороссийский автор*, *«малоросскость»* [*Фомина 2012 http*].

Рима-квазіміфологема ***Україна – руїна***, ідеальна у фонологічній довершеності, була використана як ідеологемний спід, підшивка агресивної ідеологеми російського світу (*рос*. русского мира). Нерозуміння історичного шляху України, яка справді не раз зазнавала руйнування й відбудови на руїнах (як, по суті, і будь-яка цивілізація, закономірно рухаючись по спіралі), призводить до її бачення через концепт «Україна – [перманентна] руїна», що врешті-решт було вербалізовано вторинною номінацією ***Руїна,*** використовуваною в мові ворожнечі як символічна переносна назва України: *21 числа вирішиться, що буде: Паска – чи кулічі, Христос Воскрес – чи Крістос воскрєсє,* ***Україна*** *– чи* ***руїна*** (Твіттер, 18.04.2019).

Ідеологема «російського світу», підготовлена філософами і публіцистами, прийнята керівництвом РФ як частина міжнародної політики, що, з одного боку, спирається на твердження, нібито «вітчизна росіян сягає далеко за межі РФ» [*Якубова 2018*: 26], на поняття «наднаціональна нація» [*Якубова 2018*: 39], і з другого боку – на постулат, що «національні держави вичерпали свій ресурс, майбутнє належить геополітичним гіперутворенням (імперіям)» [*Якубова 2018*: 61]. Отже, центри національних культур (Київ,

[72] Грант ЭНФ № 7901 «“Идеологическая география” западных окраин Российской империи в литературе».

Одеса, Харків, Тарту, Мінськ та ін.) посідають місце периферії єдиного простору великої імперії.

Кожен народ одночасно є суб'єктом та об'єктом власного (квазі)міфу й об'єктом чужого (квазі)міфу, антагоністичних за своєю суттю, що ми й спостерігаємо на прикладі квазіміфолого-ідеологемного осмислення концепту ***Україна*** й протиставлення кліше ***Україна*** – ***руїна*** іншого кліше, рими-ідеологеми ***Україна*** – ***єдина***: *Нехай ніхто не половинить* / *Твоїх земель, не розтина,* / *Бо ти* ***єдина***, ***Україно,*** / *Бо ти на світі в нас одна* (Чередниченко 1991, 4).

В Україні з 2004 р. було активно підживлювано ідеологему «розколу» України, а в політичній і медійній мові існувала квазіміфологема «двох Україн», з полюсами в Донецьку і Києві [*Якубова 2018*: 262]. У часи реальної загрози територіальній цілості України на противагу їм з'явилася ідеологема єдності, репрезентована римопарою ***Україна*** – ***єдина***. Її витоки – в унікальному концепті «злука», актуалізованому й матеріалізованому «живим ланцюгом Злуки» 21 січня 1990 р.

На Сході було озвучено гасла «Донбас + Україна = Ми разом!», «Україна єдина!», «Донбас і Крим Україна!»[73]. З 2 березня 2014 р. всі телеканали України почали виходити з єдиним логотипом «Єдина країна. Единая страна». Тридцять сім українських телеканалів підтримали ініціативу, висловлюючи «спільну консолідовану позицію щодо подій, які розвиваються в країні. Мета акції – <…> продемонструвати єдність та не допустити дестабілізації ситуації в Україні. <…> У нас одна країна та спільні цінності, які нас об'єднують. Нам не потрібно нічого ділити»[74].

З актуалізацією римового кліше ***Україна*** – ***єдина*** пов'язуємо результати асоціативного експерименту, що засвідчили вищий кількісний показник цієї римопари порівняно з результатом опрацювання поетичних текстів, які охоплювали значно ширший часовий відтинок.

[73] Донецьк прокинувся. *Донеччина*. № 15. 7.03.2014, цит. за: [*Якубова 2018*: 200].
[74] http://itk.ua/ua/page/yedyna-kraina/.

Як елемент авторської поетичної мови сполука ***Україна – єдина*** є ознакою римостилю П. Куліша, М. Рильського, В. Сосюри та ін. поетів. У кожного з авторів кліше вербалізує як особисті світоглядні ідеї та цінності, виконуючи роль рими-ідіологеми, так і служить для трансляції суспільно значущої ідеї єдності. Для П. Куліша рима ***Україна – єдина*** в контексті його суперечливих поглядів стала інструментом вербалізації квазіміфу слов'янської спільності шляхом його протиставлення квазіміфу ***Україна – руїна***: *Розкується, поскидає* / *Кайдани* ***Вкраїна,*** / *Аби у всіх була воля* / *І дума* ***єдина*** (Куліш 1989 I, 120); *Була вона колись* ***єдина,*** / *Була «свята» єдинством Русь;* / *Та з неї стала* ***Україна,*** / *Як пан ляхом перевернувсь* (Куліш 1989 I, 394); *Нехай мовлять живе слово* / *На всю* ***Україну*** *–* / *І ззовуть усю родину* / *У сем'ю* ***єдину*** (Куліш 1989 I, 73); *Я вірую, сі предківські* ***руїни*** / *Колись, мов з пепла фенікс, процвітуть* / *І чад спустошеної* ***України*** / *В* ***єдиность*** *із Москвою приведуть* (Куліш 1994 II, 559–560).

Римове кліше ***Україна – єдина*** у творах В. Сосюри нерідко підсилює риму-ідеологему ***Україна – солов'їна***, як-от у випадку її асонансного внутрішньорядкового перегуку з основною римою: *Навік* ***єдині*** *Русь і* ***Україна,*** / *товариші мої, товариші!* / *а щастя даль синіє* ***солов'їна,*** / *і ландиші цвітуть в моїй душі!..* (Сосюра IV, 146). Кліше примушено вербалізує радянські ідеологеми єдності народів СРСР, а також народу і партії: *Сади, сади по всій* ***Вкраїні*** / *і лісосмуги молоді.* / *І в дружбі ленінській* ***єдині*** / *ми в животворному труді* (Сосюра III, 311). І вже не як кінцева рима-кліше, а як прихований компонент лейтрими (***Україну – солов'їну, до загину – Вкраїну, хвилину – Вкраїну***) у вірші «Любіть Україну!» ця римопара стає римою-ідіологемою, що відповідає справжній системі цінностей поета: *Любіть* ***Україну*** *всім серцем своїм* / *і всіми своїми ділами.* / *Для нас вона в світі* ***єдина****, одна* / *в просторів солодкому чарі…* / *Вона у зірках, і у вербах вона,* / *і в кожному серця ударі* (Сосюра III, 92).

Отже, у змістовому плані римові кліше – багатошарові утворення, здатні виявляти свою концептуальну сутність відповідно до загальної мовної і позамовної ситуації, у якій той чи той автор уводить римове кліше в текст.

Висновки до Розділу 3

Лінгвістична класифікація рим засвідчує поширення сфери функціонування співзвучних слів за межі віршованого поетичного тексту.

У розділі запропоновано ієрархію римових функцій: вищому щаблю узагальнення відповідає гіперфункція, реалізована в конкретній функції (нижчий щабель узагальнення). Риму-знак проаналізовано в трьох аспектах: у відношенні до дійсності (семантика рим), у відношенні до інших рим (синтактика рим) та у відношенні мовця до рими (прагматика рим). Виокремлено семантичну гіперфункцію (власне семантичну, евристичну, стилістичну, емоційно-експресивну, естетичну функції), композиційну (синтактичну) гіперфункцію (ритмічну, метричну, віршомаркувальну, строфотворчу, жанровизначальну, інструментаційну, сполучну, когезивну, креативну функції) і прагматичну гіперфункцію (магічно-сакральну, сугестивну, персуазивну, мнемотехнічну, ігрову, орнаментаційну, евфонічну, верифікаційну, екземпліфікаційну функції).

Уперше докладно проаналізовано креативну (словотвірні потенції рими), персуазивну (її аргументаційна сила), орнаментаційну (формальне оздоблення віршових текстів), верифікаційну (перевірка наукових гіпотез), екземпліфікаційну (підтвердження та ілюстрування мовних норм) та інші функції.

Розуміння рими як загальної здатності мовних одиниць певного типу сполучатися на підставі тотожності чи подібності римоутворювальних елементів стало основою побудови теорії римового простору. Головними компонентами фонологічної моделі співзучних (римових) слів є акцент, римове ядро, римема і препозитив римеми. Головною системною одиницею, що виявляє римові властивості безвідносно до контексту, є римонім.

Термін *римонім* на позначення відповідного поняття ввела в науковий обіг російська дослідниця Т. В. Веракша. Для конкретизації цього поняття співзвучні слова стратифіковано за допомогою фонологічного і лексико-

семантичного параметрів та виокремлено власне римоніми, неповні римоніми і контекстні (оказіональні) римоніми. У розділі встановлено, що формальні зв'язки між римонімами виникають на основі спільності римем. Цю одиницю емічного ряду введено до терміноапарата дослідження слідом за П. С. Вовк, оскільки традиційне літературознавче поняття римоформи не задовольняє потреб лінгвістичного дослідження рими. Римему визначено як спільний для структури щонайменше двох слів фонемокомплекс, який охоплює кінцеву частину слова і центральним елементом якого є наголошений голосний – акцент. Варіантом архіодиниці – римеми, її конкретною реалізацією є алорима. У неточних Р і римоїдах чинником звукового гармонійного увідповіднення є ядро рими – центральний фонемокомплекс, що містить акцент, а також переднаголошений (переднаголошені) або / і післянаголошений (післянаголошені) приголосні. Експериментальне дослідження римових асоціацій показало рухомість ядра в тому самому слові залежно від римовідповідника, а також властивість ядра зазнавати трансформацій.

У тексті римоніми вступають у формальні і формально-змістові відношення. Формальний римовий зв'язок має три головні ознаки: фонологічну узгодженість компонентів рими, лімітованість інтервалу між ними та рекурентність. Формально-змістові римові відношення є переважно асоціативними; у них також реалізовано відношення суміжності, зіставлення з подальшим протиставленням або ототожненням, причинно-наслідкові зв'язки та низка системних відношень (еквонімічних, гіперо-гіпонімічних, меронімічних, партитивних).

Формальну системну організацію римонімів виявлено в об'єднанні їх у римові ряди, гнізда і парадигми. Ряди римонімів, що утворюють точну риму, запропоновано називати звичайними, а з відхиленням від точності – розширеними. За обсягом римові ряди є довгими (понад 100 римонімів), середніми (понад 10), короткими (до 10), нульовими (один елемент). Нелінійну організацію сукупності римонімів потрактовано як римове гніздо; розширений риморяд може бути формально представлений у вигляді гнізда. Римову

парадигму розглянуто як систему словозмінних форм, що зберігають римувальні властивості.

Семантично пов'язані групи римонімів зі своїми римовідповідниками утворюють римові поля, реалізуючи формально-змістову системну організацію. Римове поле – це зона накладання звукового і семантичного полів. Найчастотніші сполучення римонімів (римові кліше) є ядерною зоною відповідних римових полів.

Отже, римовий простір мови є складним переплетінням римових зв'язків, що організовують римоніми у формальному відношенні в римові ряди, гнізда і парадигми та у формально-змістовому відношенні – у римові поля. Риму визначено як результат зіставлення мінімум двох фонетичних слів, що містять варіанти однієї римеми (алорими) або мають спільне ядро чи фонемний каркас і вступають у римові відношення.

Методика дослідження фрагмента римового простору мови передбачає з'ясування шляхів його концептуалізації, виявлення матеріальних носіїв співзвучності (римових ядер, а також римемних кластерів відповідно до римових парадигм центральних римонімів), потенційних і реальних римових рядів, римових асоціативних потенцій центральних римонімів, моделювання польової структури фрагмента римового простору на підставі суцільної вибірки з віршованих текстів, виявлення ядерних зон (римових кліше) за допомогою укладеного словника фрагмента римового простору, з'ясування динамічних процесів у римовому просторі загалом і вивчення динаміки римових кліше та особливостей відображення фрагмента римового простору в мовотворчості різних авторів. Матеріал для такого дослідження дають словники рим, поетичні та фольклорні тексти. Актуальний аспект дослідження – порівняння співвідносних фрагментів римового простору в споріднених і неспоріднених мовах.

Фрагмент римового простору із центром *Україна* утворено макрополями «Всесвіт», «Людина», «Суспільство», «Предметний світ», що складаються з мікрополів: «рослинний світ», «тваринний світ», «ландшафт», «явища

природи», «особа», «етноніми», «рух, зміни», «смерть, знищення, занепад», «родина», «віра», «мистецтво, наука», «військова сфера», «речовина» та ін. Вивчення динаміки римових кліше *Україна – калина* й *Україна – солов'їна* та *Україна – руїна* й *Україна – єдина,* що становлять ядерну зону відповідних мікрополів довело, що в текстах українських поетів XIX – початку XXI ст. ці рими-кліше функціонують як рими-образи, рими-культуреми, рими-гносеологеми, рими-(квазі)міфологеми, рими-ідеологеми, рими-ідіологеми. Римовий матеріал, зібраний у процесі дослідження, подано в укладених словниках: у «Словнику римових асоціацій» і «Хоронім *Україна*: фрагмент римового простору».

Результати власних досліджень до Розділу 3 викладено в працях [*Мовчун 2013 б*; *Мовчун 2013 в*; *Мовчун 2015 б*; *Мовчун 2015 ж*; *Мовчун 2015 і*; *Мовчун 2016 в*; *Мовчун 2016 г*; *Мовчун 2016 ґ*; *Мовчун 2016 д*; *Мовчун 2017 б*; *Мовчун 2018*; *Мовчун 2020 а*].

РОЗДІЛ 4
ЛЕКСИКОГРАФІЧНИЙ ОПИС УКРАЇНСЬКОЇ РИМИ: ТЕОРІЯ, ІСТОРІЯ І ПРАКТИКА

4.1. Становлення терміносистеми римографії на загальнослов'янському тлі

У слов'янському світі словники рим з'явилися в середині XVIII ст. Помітних успіхів практична римографія досягла в другій половині XX ст., у період лексикографічного буму в повоєнній Європі й Америці, у зв'язку з розумінням суті словника «як провідника культури й одночасно ключа до неї» [*Апресян 2013*: 471]. На середину XX ст., за спостереженням Т. Піотровського, припадає і початок методологічних напрацювань у словникарській справі [*Пиотровский 2013*: 828], зокрема в римографії. Актуальна на той час структуралістська парадигма стимулювала розроблення унікальних методик укладання СР, як-от проєкт естонських дослідників Т.-Р. Війтсо і Я. Пильдмяє, який ґрунтувався на авторській моделі фонологічної структури римових одиниць [*Вийтсо, Пыльдмяэ 1973*]. Технічна складність укладання СР стимулювала слов'янських і, зокрема, українських римографів до взаємного використання досвіду. У кінці XX – на поч. XXI ст. зарубіжні науковці переважно зосередилися на двох основних питаннях: розробленні концепцій нових СР та бібліографічних оглядах опублікованих римаріїв. На цьому тлі вирізняється ґрунтовне дослідження О. П. Лободанова [*Лободанов 1995*], присвячене становленню методу тлумачної європейської лексикографії, у річищі якої зародилася рання італійська римографія, та з'ясуванню культурно-історичних причин виникнення останньої.

Витоки європейської римографії сягають епохи Відродження[75]; внесок у розвиток цієї майже п'ятсотлітньої словникарської галузі зробили П. Моретто,

[75] У китайській стародавній лексикографії також була традиція укладання словників рим – упорядкування слів за фонетичним принципом. Один із найдавніших СР – «Юнь цзи [Зібрання рим]» Люй Цзина (бл. 300 р. н. е.) [*История…1980*: 102–105].

Дж. М. Ланфранко, Б. ді Фалько, Ж. Лефевр, Й. Гюбнер, А. Я. Пухмаєр, Перегрінус Синтакс, І. Маршалл, Л. Портер, В. В. Скіт, М. Абрамов, Ф. Є. Корш, Ф. Стіллман, М. П. Жінкін, Дж. Волкер, Дж. Т. Шоу, Я. Будковська, М. Єжовський, Г. Турська, В. Є. Холшевников, В. П. Тимофєєв, С. М. Федченко, О. Л. Бабакін, М. І. Сидоренко, К. В. Ситникова, Н. Ф. Лазоркіна, Т. Ю. Максимова та ін. Її початок поклали СР одного чи кількох авторів, чия мова була зразком для наслідування (римарії Данте і Петрарки 1528 р., 1531 р.); незабаром з'явилися практичні довідники рим (італійський (1535), іспанський (1628), французький (1572) тощо); традицію укладання СР одного автора (твору) відродили британські лексикографи (СР Дж. Чосера 1875–1896, 1892). Однією з перших римографічних спроб у східних слов'ян був словник І. Тодорського[76] (Москва, 1800), а також низка СР: «Собрание рифм по алфавиту» (у 2 т., Москва, 1834–1836), «Словарь рифм русского языка» (Москва, 1890) Л. Шаховської, «Правила сочинения стихов и рифмовник» (Москва, 1903; автор Ш-в К. І.), «Полный словарь русских рифм (русский рифмовник)» (Санкт-Петербург, 1912) М. Абрамова.

На поч. XX ст. Ф. Є. Корш опублікував «План дослідження про віршування Пушкіна і словника пушкінських рим» [*Корш 1905*], давши наукове підґрунтя для укладання СР. Учений уперше аргументував практичну необхідність (для роботи перекладачів) і наукову цінність (для порівняльно-історичних літературознавчих, а також лінгвістичних досліджень) цих словників та розробив систему подання римових гнізд [*Корш 1905*: 6–22].

Теоретична праця Ф. Є. Корша дала поштовх роботі над словниками авторських рим, проте далі проєктів СР (як-от римарії В. Маяковського (1938) [*Соколов 1938*] і поеми «Демон» М. Лермонтова [*Жинкин 1927*]), справа не просунулася.

[76] Повна назва словника – «Рифмальный лексикон, или словено-российского витийства словарь, содержащий в себе все части грамматической речи и мифологические названия, извращенныя по всем словено-российской грамматики изменениям, приведенныя к одинаковым одно-тоным слово-кончаниям на ямб или хорей исходящим и расположенныя по обыкновенному алфавиту, сочиненный для употребления и благо-услешестеа, желающим упражняться в стихотворении, секретарем Иваном Тодорским, а напечатан иждивением желающих».

У 60-х рр. XX ст. укладено або й опубліковано низку словників, що фіксували рими С. Трембецького (Торунь, 1961) (SRST), А. Міцкевича (Вроцлав, 1970) (SRM), поеми «Марія» А. Мальчевського (1972) (SRMAM), Ю. Словацького (1981; Люблін, 2002) (SRJS), І. Красецького (1983), Я. А. Морштина (1987), Ц. Норвіда (Люблін, 1998) (SRCN), О. Пушкіна, Є. Баратинського, К. Батюшкова (Медісон, 1974, 1975) (PR, BD, BDR), Є. Гребінки (Миргород, 1982) (Гур. ЄГ), С. Єсеніна (1978; Шадринськ, 2009) (СРСЕ), рукописні СР українських поетів, укладені В. В. Лутковським та І. І. Гуриним, болгарський СР (Софія, 1967) (БРР), словник українських рим (1979) (СУР). Деякі СР одного автора було заплановано як частини словників мови поетів (А. Міцкевича, С. Єсеніна); єдність словникової серії забезпечував однаковий підхід до опрацювання текстів, спільна джерельна база, хронологізація, паспортизація, система скорочень тощо[77].

Нова хвиля укладання СР припала на 90-ті рр. XX ст.; центр лексикографування авторських рим перемістився до РФ. З'явилися римарії І. Анненського, Б. Ахмадуліної, А. Ахматової, О. Блока, Й. Бродського, А. Вознесенського, Є. Євтушенка, О. Мандельштама, В. Маяковського, М. Некрасова, Б. Пастернака, Р. Рождественського, М. Рубцова, Ф. Тютчева, А. Фета, М. Цвєтаєвої та ін. (БСРА, БСРБ, БСРБА, БСРВ, БСРЕ, БСРМ, БСРОМ, БСРП, БСРР, БСРЦ, ДСРА, ЗЗСРСЕ, СРБ, СРН, СРФ, СРФТ, СЯРР). Було створено науковий СР М. Ломоносова, що вийшов як складник словника мови письменника (СЯЛ 3; СЯЛ 4); триває робота над СР О. Державіна в рамках лексикографічного опису його мови [*Мингазова 2014*]. Російські римографи уклали також СР окремих творів («Євгенія Онєгіна» О. Пушкіна, «Василя Тьоркіна» О. Твардовського) і зведені СР кількох письменників (ЛСРП, ЛСРТ, ЛССР).

Триває укладання загальномовних СР різного обсягу і якості (БРУ, СОР, ССРРЯ, ФПСР, RDEL, SR, VSR). Деякі СР стають надзвичайно популярними,

[77] Ще один підхід – укладання додатків до енциклопедій, як-от до «Лермонтовської енциклопедії» (СРЛ), який мав форму алфавітного списку пар римонімів, що утворюють кінцеві Р.

як-от «Словник рим англійської мови» Дж. Волкера, який з 1925 р. регулярно перевидають. На пострадянському просторі можна спостерегти експансію римографічного дослідження російської рими (СПР, ЕРС), тоді як не існує, напр., жодного СР білоруської мови.

Слов'янські римографи розв'язують специфічні для цієї галузі теоретико-методологічні питання:

- обґрунтування об'єкта лексикографування;
- вироблення методики збирання й упорядкування римового матеріалу;
- розроблення структури СР;
- розбудова ТС римографії.

Опрацьовуючи римовий матеріал тієї чи тієї мови, римографи дефініюють риму і визначають, де має проходити ліва словникова межа співзвуччя. Римою вважають пари (ланцюжки) співзвучних слів *(*рос. *игра – гора,* польськ. *młoda – woda)* або самі кінцеві співзвуччя слів, як-от ***-ра*** в парі *игра – гора* та ***-oda*** в *młoda – woda* (БРР, VII; SRM, VI).

З-поміж термінопонять для теоретиків і практиків римографії актуальними є такі:

- слова, що римуються: ***римові компоненти*** / ***компоненти рими*** / ***римокомпоненти*** в болгарській, польській, українській римографії (СУР, 12; БРР, VII; SRM, VI), ***римові слова*** в польській, російській, українській римографії (*Гурин 1982*: 57; СРСЕ, 308; SRST, V); ***римові партнери*** в зарубіжній русистиці [*Шоу 2004*: 342];
- фонемокомплекс, спільний для римових слів: ***римоформа*** в болгарській, українській римографії (СУР, 12; БРР, VII); ***римовий простір, римове закінчення*** в польській римографії (БРР, VII; SRM, VI; SRST, V); ***елемент рими*** в зарубіжній русистиці, його графічний відповідник – ***римовий сегмент*** (PR, XLIV); ***елемент співзвуччя*** [*Федченко 1995*: 8–9] і ***римент*** [*Онуфриев 2002*: 7] в авторських римографічних концепціях російських СР; ***простір римоформи*** в болгарській римографії (БРР, VII);

• структура римованих сегментів слів: ***римовий індекс*** – наголошений голосний із приголосним у пре- чи постпозиції (болг. ***ла*** у *села*, ***ус*** у *кожуси*), ***ядро рими*** – у неточних Р спільна частина з повним збігом звуків (болг. ***аб*** у *ябълка* і *слабата,* ***чи*** в *лъчи* і *чист*), ***константа*** – наголошений голосний [*Иванчев, Любенов 1967*: VI–VIII] у болгарській римографії; ***опорний приголосний*** – приголосний перед наголошеним голосним [*Бурячок 1979*: 13; *Федченко 1995*: 8], у болгарській римографії опорним називають лише приголосний у моносилабічних окситонних Р [*Иванчев, Любенов 1967*: VII]; ***елементи поглиблення*** – переднаголошені фонеми і фонемосполучення (SRM, XI) у польській римографії. Ліві елементи співзвуччя позначають різними способами, передбаченими інструкцією: напр., винесенням графеми в зону додаткової інформації [SRM, 16, XI; PR, 78].

Збираючи матеріал для римаріїв, укладачі окреслюють види рим, що ввійдуть до корпусу словника. Концепції одних СР передбачають лексикографування лише кінцевих рим, інших – кінцевих, початкових, внутрішніх, цезурних тощо. Умовою для потрактування співзвуччя як рими у СР А. Міцкевича є клаузульна або серединна позиція слова і відповідність розташування римових пар (ланцюжків) певній схемі римування (для кінцевих Р і цезурних Р) та виразна стилістична функція (для внутрішньорядкових Р) (SRM, VI). У римарії С. Єсеніна подано початкові, внутрішні, кінцеві і комбінаторні (внутрішньо-кінцеві) Р (СРСЕ, 272–279), схожий підхід був у І. І. Гурина [*Гурин 1982*: 7].

Щодо видів рим за фонетико-акустичними ознаками, то СР одного автора (твору) фіксують усі різновиди співзвуч. Загальномовні СР подають насамперед точні Р, рівноскладові Р, окситонні Р, парокситонні Р, пропарокситонні Р, меншою мірою неточні Р, приблизні Р, гіпердактилічні Р [*Бурячок 1979*: 11–12]. Деякі римарії (СРС, СПР) містять широкий спектр неточних Р і приблизних Р, згрупованих за принципом тотожності римового ядра.

Спільна для слов'янських римографів проблема – розроблення структури СР. Мегаструктура таких праць найчастіше складна, нестандартна, залежна від бачення завдань; це стосується переважно авторських римаріїв, загальномовні ж значно простіші й типовіші. СР одного автора містять кілька самостійних або взаємопов'язаних частин. Польські праці «Словник рим Адама Міцкевича» (SRM) та «Словник рим Станіслава Трембецького» (SRST) складаються з передмови, списку скорочень, словника рим (словника римоформ / римових закінчень), індексу римових слів, а також змісту; СР О. Пушкіна (PR) – зі змісту, передмови, пояснювальної записки, кількох теоретичних розділів, словника римологічних термінів, індексу кінцевих слів, словника рим. Загальномовні СР містять передмову (інструкцію для користувачів) зі списком скорочень і словникову частину реєструвального типу.

У другій половині XX ст. практична римографія йшла шляхом апробації варіантів макро- і мікроструктури авторських СР. Теоретичні розвідки обґрунтовували доцільність побудови словникових статей відповідно до мети укладачів [*В. Тимофеев 2009*: 310]. Одиницею входження до реєстру СР традиційно є: 1) графічний комплекс, що позначає кінцевий фонемокомплекс, починаючи з наголошеного голосного (опорного приголосного як факультативний варіант); 2) римонім (римове слово); 3) римова пара.

Спільна проблема слов'янської римографії – спосіб подання рими, яка є звуковим явищем, графічними засобами. Російський римограф С. М. Федченко подав реєстрові одиниці – елементи співзвуч (римові ядра) в графічній формі в прямоалфавітній послідовності, користувач же, спираючись на пояснену в передмові відповідність звучання і написання, сам установлює, яку реєстрову одиницю йому слід шукати [*Федченко 1995*: 10–13]. Проєкт СР, для якого розроблено спеціальний фонетичний алфавіт, що давав змогу групувати приголосні за різними ознаками (глухі-дзвінкі, задньоязикові, африкати, свистячі, шиплячі, сонорні), запропонував російський римограф Г. В. Биков

[*Быков 1948*: 70]. Авторський алфавіт створив і укладач словника українських рим С. Й. Караванський (КСР).

Що ж до мікроструктури авторських римаріїв, то словникова стаття реєструвальної частини, крім заголовкової одиниці, містить паспорт та іноді кількісний показник. Стаття в пояснювальній частині значно складніша, проте певного стандарту навіть у національних римографічних традиціях не існує. Напр., СР А. Міцкевича містить такі елементи: індекс (кількість рим), заголовкова одиниця (римове закінчення), фонетична транскрипція, пари римових слів із зазначенням кількості компонентів у римі та звуків, що збагачують риму, граматичні ремарки (за потреби), паспорт рими (вказівка на видання чи рукопис, скорочена назва твору, номер частини та рядка). Порядок римопар у статті хронологічний. Укладачі цього римарію розробили систему умовних знаків для розрізнення внутрішньорядкових Р, цезурних Р і клаузульних Р, відмовних Р, а також для вказівки на зворотний порядок слів у римопарі, наявність у парі складених римонімів. Ілюстрації у СР, як доводять теоретики і підтверджує практика, не обов'язкові і навіть зайві, оскільки вони значно збільшують обсяг словника [*В. Тимофеев 1971*: 112].

Збирання, систематизація матеріалу та укладання римаріїв – тривалий і трудомісткий процес. Етапи римографічної роботи, а також методи, прийоми і процедури детально описав В. П. Тимофєєв. Він, зокрема, закцентував увагу на питаннях, як готувати текст до вибирання рим, як їх виписувати, складати хронологічний і класифікаційний індекс рим та алфавітний і паспортизований індекс клаузул [В. Тимофеев 2009: 307–310]. Ці рекомендації актуальні для традиційної лексикографічної практики із застосуванням паперової картотеки. Освоєння комп'ютерних технологій значно пришвидшило роботу римографів. Першим словником, створеним із застосуванням нових технологій, став СР О. Пушкіна, укладений в університеті Вісконсін-Медісон (США) у 1974 р. (PR).

Теоретики римографії, усвідомлюючи давно назрілу потребу укладання різних типів СР, причину неуваги до римографії вбачали в недооцінюванні

науковою громадськістю теоретичного і практичного значення цих словників [*Стехин 1969*: 150]. Незважаючи на специфічність СР як різновиду лексикографічної продукції, вони мають важливе наукове і прикладне значення. Це намагалися довести розробники римографічної теорії, зауважуючи, що СР – знаряддя для подальшої роботи, а не саме дослідження (PR, VII). Нерідко СР містять певні узагальнення та висновки на підставі укладених матеріалів, зокрема кількісні підрахунки. Статистичну характеристику подають переважно СР одного автора / одного твору, проте і в загальномовному словнику вона також має місце (БРР, XI). Безперечного сенсу вона набуває за умови аналогічних досліджень інших римографів і порівняння відповідних показників у римофондах різних мов: співвідношення відкритих Р і закритих Р, моно-, ди-, трисилабічних Р та ін., римоздатних і неримоздатних римонімів тощо. Ці підрахунки дають матеріал для порівняння римотворчих властивостей мов і їх реалізації в поетичній мові.

Отже, на слов'янському терені у другій половині XX ст. інтенсивно формувалася теорія загальномовної та авторської римографії. Цей період показав можливості системного опису рими за допомогою лексикографічних методів, водночас засвідчивши нешаблонність СР (навіть у межах одного типу) за способом лексикографування рим та обсягом поданої інформації, за мега-, макро- та мікроструктурою.

4.2. Історія української римографії

Витоки римографічного опису української лексики лежать в українських словниках XIX ст.: це були спроби формальної систематизації слів для їх подання в одній словниковій статті, серед таких гнізд траплялися й римові. Укладач «Словника української мови» П. П. Білецький-Носенко намагався згрупувати лексику на основі формальної спільності як початкових частин слів, так і кінцевих:

-ва *Оконч. корень многих имен женского рода, прямой, ед. ч., напр.: буква, клюква, бритва, котва, брюква, Литва и проч., во мн. ч. -вы; также: голова, брова, слава, корова, отава, облава и проч.* (БН, 67).

Гніздові статті трапляються також в інших словниках: «Словарі малоруського наріччя» О. С. Афанасьєва-Чужбинського, «Словарі малоросійських ідіомів» М. В. Закревського:

Дурити<...> Обдурити, Одурити (З, 319);

Кивуха, Моргуха, Цокотуха, Ляскуха, от глагола кивати, моргати, цокотати, ляскати, говорится о ветренных женщинах (З, 361);

Мова<...> Вымова, Змова, Змовины, Розмова, Умова (З, 397).

Рима як самостійний лексикографічний об'єкт уперше потрапила в коло інтересів українських науковців у 20-х рр. XX ст. У Харкові 1927 р. було опубліковано невеликий за обсягом СР одного твору, який уклав М. П. Жінкін за сприяння С. Х. Маляр – як додаток до детального аналізу римування в поемі М. Лермонтова «Демон» [*Жинкин 1927*: 301–305]. Дослідження мало цілісний характер саме завдяки доданому СР, який підтверджував та ілюстрував теоретичні положення статті. Словничок містить 520 паспортизованих римових пар і ланцюжків, розташованих за алфавітом перших компонентів рим[78].

Власне українську римографію започаткувала робота над словником Шевченкових рим. Ця сторінка лексикографічної шевченкіани тривалий час була маловідомою. І. І. Гурин згадував: «На початку 30-х років уже була спроба скласти Словник рим Шевченка. У Київській філії Інституту Т. Шевченка НКО УРСР професор О. Синявський складав Словник рим Т. Г. Шевченка, тому допомагав аспірант С. Кирилюк, <…> але картотека не збереглася» (СРТШ 1, 2). На підставі звітів Київської філії Інституту Т. Шевченка П. Ю. Гриценко з'ясував, що науковці одним зі своїх першочергових завдань вважали дослідження поетової рими з подальшим

[78] Цей принцип укладання матеріалу російські лексикографи зберегли в повному словнику рим М. Ю. Лермонтова (СРЛ).

укладанням відповідного словника. О. Н. Синявський долучився до роботи в червні 1929 р. і спрямував її в русло лінгвістичного тлумачення рим. На 1930 р. для майбутнього СР було виготовлено 3750 карток [*Гриценко 2014*: 4-5]. Дослідники історії Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України засвідчують, що працівники установи укладали й сам СР «з належним коментарем» [*Інститут… 2003*: 179]. Завершити працю, на думку В. В. Лутковського, завадила складна політична ситуація (Лутк. 2, 1–2).

На 30-ті рр. XX ст. припав початок римографічної діяльності невідомого нашим сучасникам збирача українських рим В. В. Лутковського. У довоєнний час були й інші спроби укладання СР силами ентузіастів, які працювали незалежно один від одного. Варто, зокрема, назвати письменників Віктора Вера (В. П. Черевка) та Лідію Далеку (О. С. Чорнобицьку). Їхні напрацювання не збереглися. «Нормативний римарій», як визначив жанр праці Віктора Вера В. В. Ковалевський, укладено в 1940 р., рукопис містив кілька десятків тисяч римових пар, але загинув під час пожежі [*Ковалевський 1965*: 111]. Відомо, що свій рукопис «Словник українських рим» підготував письменник із Пряшівщини Іван Мацинський (псевдонім Тарас Остапчук).

Якщо протягом першого етапу української римографії (20–50-ті рр. XX ст.) жоден словник українських рим так і не було опубліковано, то в 60–70-ті рр. з’явилися перші успіхи як у практиці укладання СР, так і в дослідженні теоретичних проблем.

Теорія української римографії пов’язана з іменем мовознавця І. Г. Чередниченка. Автор праць зі стилістики і культури мови, лексикології, фразеології та синтаксису, а також із методики викладання мови в школі, він увів великий розділ про риму в «Нарисах із загальної стилістики сучасної української мови» (1962).

Підхід І. Г. Чередниченка до рими був лінгвоцентричним на противагу панівному на той час текстоцентричному. Новаторство вченого полягало в тому, що він звернув увагу лінгвістів на риму як на повноцінний науковий об’єкт і накреслив напрями її дослідження: вивчення римоутворювального

потенціалу мови; визначення національної специфіки української рими; аналіз фонічних властивостей рими; класифікація рим за звуковою і складовою структурою; вивчення парадигматики та синтактики римонімів; застосування лексикографічного методу дослідження рим.

Дослідник розробив наукові засади укладання «словника нового типу», завдання якого – «розкриття римотворчих властивостей української мови» шляхом «вивчення римовживання на матеріалі видатних поетів» від Т. Шевченка до сучасних авторів [*Чередниченко 1966 б*: 17]. Зіставлення СР різних поетів, на думку вченого, допомогло б вирішити низку важливих лінгвістичних і літературознавчих питань. У концепції І. Г. Чередниченка центром формування статті, її заголовковою одиницею є римоформа – основна (напр., **-ОЮ**: *красою – сльозою*) або поширена (напр., **-янИЦЯ**: *п'яниця – паляниця,* **-овИЦЯ**: *косовиця – удовиця*) [*Чередниченко 1966 б*: 19]. У проєкті «римословника» вчений детально розписав його макро- та мікроструктуру, подав зразки статей [*Чередниченко 1966 б*: 19–22], проте сам СР Т. Шевченка в подальшому він не опублікував і, очевидно, не встиг завершити.

Оприлюднений проєкт став стимулом для роботи інших укладачів, зокрема І. І. Гурина, плідного римографа, чиї праці свого часу не отримали належної уваги науковців і видавців. Римографічна праця І. І. Гурина охоплювала три напрями: 1) упорядкування зведеного СР української поезії (пізніше рукопис ліг в основу загальномовного СР (СУР), виданого в співавторстві з А. А. Бурячком); 2) укладання СР одного поета / одного твору (в архівах збереглися рукописні словники рим І. Котляревського, Т. Шевченка, Л. Боровиковського та ін. поетів); 3) збирання матеріалів для словника фольклорного римування (у Миргородському краєзнавчому музеї збереглася лише незначна частина картотеки).

Над «Словником українських рим» І. І. Гурин почав працювати у 60-х рр., у 1968 р. перший варіант СР був готовий. Після невдалих перемовин із видавництвами римограф звернувся у відділ лексикології та лексикографії Інституту мовознавства АН УРСР. У роботі над СР узяв участь А. А. Бурячок;

він написав наукову передмову, яка стала помітним внеском у розбудову теорії української римографії. Учений аргументував актуальність цієї праці як для практичних потреб поетів, так і для потреб лінгвістів і літературознавців, висвітлив деякі сторінки історії європейської і російської римографії [*Бурячок 1979*: 8]. У своєму розумінні рими А. А. Бурячок спирався на традиційну дефініцію В. М. Жирмунського: рима – це «будь-який звуковий повтор, який виконує організуючу функцію в метричній композиції вірша» [*Жирмунский 1923*: 9; *Бурячок 1979*: 10]. В основу визначення видового спектра рим лягли концепції В. Ф. Бєляєва, Л. І. Тимофєєва, С. В. Тураєва, В. М. Лесина і О. С. Пулинця: *проста Р* / *складена Р*, *точна Р* / *неточна Р, багата Р* і *глибока Р*, *чоловіча Р*, *жіноча Р*, *дактилічна Р*, *гіпердактилічна Р*, *нерівноскладова Р*, *усічена Р*, *асонанс, консонанс (дисонанс)*, *граматично однорідна Р* / *граматично неоднорідна Р*. ТО *бідна Р* А. А. Бурячок вважав невдалою і натомість пропонував позначати всі рими без опорного приголосного (напр. *діду – сліду*) терміносполученням *звичайна Р* на противагу одному з її видів – чоловічій відкритій Р без опорного приголосного (напр., *шовки – меди*), яка, на його думку, і є *бідною Р*, точніше *недостатньою Р* [*Бурячок 1979*: 11].

У розумінні ключових понять «римокомпонент», «римоздатна римоформа» / «римонездатна римоформа» А. А. Бурячок орієнтувався на болгарських римографів С. Іванчева і Л. Любенова [*Иванчев, Любенов 1967*: VII, XXI]. Слід зауважити, що в цьому питанні полягає відмінність між поглядами А. А. Бурячка та І. І. Гурина на укладання СР. І. І. Гурин виходив із метрико-ритмічного поняття клаузули, його співавтор – із римологічного поняття римоформи.

Відомо, що перший варіант рукопису «Словника українських рим» містив також другу частину – приклади рим із поетичних творів. У кінцевому варіанті СР залишилася одна частина. Багато в чому взірцем для макроструктури словника (СУР) був російський римарій М. Абрамова (ПСРР) та вже згаданий болгарський словник (БРР).

Реєстрова одиниця у «Словнику українських рим» – римоформа. Оскільки українські багатоскладові римоформи починаються голосним (літерами **А, Е, Є, И, І, Ї, О, У, Ю, Я**), постає питання організації реєстру – розташування римоформ, якомога простішого для пошуку необхідного римового слова. Проблема, чи поєднувати йотовані і нейотовані початкові літери в одному блоці, існує і в інших мовах із кириличною графікою. Укладачі російських римаріїв М. Абрамов (ПСРР) і В. П. Тимофєєв (СРСЕ) пішли за орфографічним принципом, відокремивши відповідні йотовані і нейотовані літери. На фонетичний принцип спиралися укладачі болгарського словника рим: **А-Я, Е, И, О, У-Ю, Ъ (А, Я)** (БРР). І. Г. Чередниченко спроєктував словник, що мав містити 6 блоків (**А-Я, Е-Є, И, І-Ї, О, У-Ю**) [*Чередниченко 1966 б*: 22]. Такий самий принцип застосовано й у «Словнику українських рим».

У СР українських письменників І. І. Гурин систематизував римоформи по-різному: принцип російських римографів (10 блоків) він застосував у словнику Є. Гребінки (Гур. ЄГ]), змішаний принцип (8 блоків: **А, Е-Є, И, І-Ї, О, У, Ю, Я**) – у СР І. Котляревського, Т. Шевченка, Лесі Українки (СРІК 1; СРТШ 1, СРЛУ 1).

Специфіка макроструктури СР полягає не тільки в особливому характері зовнішнього алфавіту, а й у тому, що необхідно знайти місце для римем (римоформ), різних за кількістю складів: від одного (в окситонних Р) до чотирьох і більше (у гіпердактилічних Р)[79]. Ф. Є. Корш пропонував розміщувати кожен вид рим в окремому блоці [*Корш 1905*]. «Български римен речник» подає окремо блок односкладових Р і блок багатоскладових Р. У «Словнику українських рим», як і в решті СР І. І. Гурина, застосовано циклічну модель реєстру: у кожному з блоків (**А, Е, И** та ін.) спочатку вміщено всі окситонні відкриті Р у гніздах **-БА, -ВА, -ГА** та ін. або ж **-БУ, -ВУ, -ГУ** та ін., а потім інші рими – як окситонні закриті, так і відкриті й закриті парокситонні та пропарокситонні, напр., **-УБ, -УБА, -УБАНИЙ,**

[79] Загальномовні СР зазвичай не фіксують гіпердактилічні Р.

-УБАТИ(СЯ), -УБЕ, -УБЕР тощо. Структуру словника досить детально пояснено в передмові А. А. Бурячка, проте на практиці користувачам було непросто зорієнтуватися, про що свідчить одна з рецензій. Її автор закидає укладачам відсутність римоформ, що починаються на приголосний [*Шалата 1982*: 122], хоча проблема в іншому: у складній структурі словника і не досить уважному ознайомленні з передмовою.

Усі словники авторських рим І. І. Гурина (Гур. ГА; Гур. Давит.; Гур. ЄГ; Гур. ЛБ; Гур. ЛГ; СРІК 1; СРІК 2; СРЛУ 1; СРЛУ 2; СРТШ 1 та ін.) складаються з кількох частин: 1) реєструвальної – індексу рим (римових пар і ланцюжків), або, як визначав сам укладач, абетково-клаузульного реєстру рим; 2) пояснювальної – таблиці римових пар і ланцюжків з їх усебічною характеристикою, або ж класифікаційними ознаками (римограф називав цю частину хронологічно-класифікаційною). Деякі СР містять також індекс римем (клаузул) перших слів римових пар і груп. Кожна з частин має передмову, а хронологічно-класифікаційна – підсумкову статтю з додатками таблиць, у яких автор узагальнює кількісні підрахунки. І. І. Гурин чітко бачив кінцеву мету створення СР українських класиків, саме тому застосовував однакові принципи укладання і типову параметризацію рим для різних авторів, адже в результаті мало вийти римографічне дослідження всієї нової української літератури і науково аргументований опис розвитку поетичної мови. Завершуючи черговий СР, лексикограф фіксував дані в узагальнювальних таблицях і порівнював рими українських поетів за основними 11 класифікаційними ознаками: *точна Р* / *асонанс* / *консонанс, багата Р* / *бідна Р, чоловіча Р* / *жіноча Р* / *дактилічна Р* / *гіпердактилічна Р, відкрита Р* / *закрита Р, рівноскладова Р* / *нерівноскладова Р, повна Р* / *усічена Р, початкова Р* / *внутрішня Р* / *внутрішньо-кінцева Р* / *кінцева Р, однорідна Р* / *неоднорідна Р, проста Р* / *складена Р, акустична Р* / *графічна Р* та дванадцятою рідкісною ознакою – *семантична Р, омонімна* [омонімічна] ***Р****, тавтологічна Р, поглинена Р*.

Таблична форма проста і легка для кодування інформації, однак наслідком її застосування стало певне спрощення класифікації рим. Наприклад, І. І. Гурин відмовився від категорії приблизних Р і всі рими за точністю звучання поділив на точні Р, асонанси та консонанси.

У словниках І. І. Гурина є також формулювання тем, які можна запропонувати для студентських наукових робіт і для виконання яких необхідні СР. Свої праці І. І. Гурин адресував учителям і студентам-філологам, поетам-початківцям, а також широкому колу користувачів. Незважаючи на те, що СР укладено ще в 70–80-х рр. минулого століття, вони й досі не втратили актуальності.

У 2004 р. С. М. Діброва опублікував «Словник рим Т. Г. Шевченка» (ДСРШ), що став новою спробою удоступнення Шевченкової рими для дослідницького аналізу. Крім цього, вагомим внеском у сучасну римологію була спроба С. М. Діброви систематизувати ТС римології, здійснивши її опис та подавши дефініції ТО [*Діброва 2004*: 5].

Новим кроком в авторській римографії стала фіксація початкових Р, уміщених відповідно до загального принципу розташування римем з тією різницею, що початковий склад слова виділено пожирненням (ДСРШ, 9). У передмові укладач подав лінгвістичне визначення рими, вважаючи її суголоссям частин слів (коренів, суфіксів, закінчень), окремих звуків у суміжних чи близькорозташованих словах або симетрично розміщених частинах віршових рядків [*Діброва 2004*: 4], а також розглянув види рим, проте безвідносно до рим Т. Шевченка. У плані мікроструктури С. М. Діброва багато в чому орієнтувався на «Словник українських рим» А. А. Бурячка й І. І. Гурина, не враховуючи різниці між загальномовним СР і словником авторських рим в принципі подання матеріалу (останній не фіксує всього репертуару рим в одному гнізді, натомість подає точну інформацію щодо кожного римовживання).

Особливе місце в українській римографії посідає фундаментальна новаторська праця С. Й. Караванського «Словник рим української мови»

(КСР). С. Й. Караванський як поет відчував брак довідника потенційних рим і сам узявся за його укладання. Засуджений радянською владою за політичну діяльність, він після року закритої тюрми опинився 1954 р. у таборі за Ангарою і був призначений учителем у табірній вечірній школі. Удень С. Й. Караванський мав вільний час і присвячував його реалізації задуму. Насамперед він розробив «звуковий алфавіт», що містить голосний і приголосний ряд. Порядок графем зумовлено здатністю звуків до створення приблизних Р і неточних Р: *поріг – горіх, підійма – завива*. «Спочатку я працював, сказати, сліпма, – згадував С. Й. Караванський, – бо мені потрібен був би реєстр українських слів – тобто словник, але його не було. Отже, я працював кустарно, почавши із закінчень (рим): **РИ, РІ, РЕ, РЄ, РА, РЯ, РО, РУ, РЮ**. Тоді **ЛИ, ЛІ, ЛЕ** і т. д., **МИ, МІ**…, **ИР, ІР, ЕР, ЄР, АР, ЯР, ОР, УР, ЮР, ИЛ, ІЛ, ЕЛ**» (Кар.). Пізніше для поповнення реєстру йому вдалося роздобути українсько-англійський словник. На час звільнення в 1959 р. перший варіант СР було завершено, але укладач виявив помилку в порядку літер звукового алфавіту, тому розпочав роботу над новим варіантом словника. Приголосний ряд у ньому вже мав той вигляд, який подано в опублікованій праці (КСР): **Р, Л, Й, Н, М, В, Ф, Б, П, Д, Т, Ґ, К, Г, Х, З, С, ДЗ, Ц, Ж, Ш, Щ, ДЖ, Ч.** Вадою другого варіанта був його значний обсяг – 4 томи.

Арештований знову, С. Й. Караванський опинився в 1967 р. у Володимирській закритій в’язниці, де й уклав третій варіант «Словника рим української мови». На поч. 1980-х рр., в еміграції, римограф створив електронну версію словника, а оскільки новітні комп’ютери «не читали» диск, словник було надруковано фотографічним способом з готового роздруку.

«Словник рим української мови» – загальномовний СР, укладений на основі так званого лінгвографічного методу із застосуванням авторського алфавіту. «Звукова» абетка С. Й. Караванського не відображає реальної фонемної структури української мови, але її виправданням є чітке утилітарне призначення. Абетка складається з голосного (И, Е, А, О, У) та приголосного рядів; усі без винятку приголосні абетки мають м’який парний відповідник.

Місце слова в реєстрі визначають ознаки його лексикографування («словникування»). Перша ознака – наголошений звук; залежно від нього слово потрапляє у відповідний блок («родину»): **И, Е, А, О** чи **У**. Звуки праворуч від наголошеного автор називає правими, ліворуч – лівими. Друга ознака лексикографування – перший правий звук; він визначає місце слова в «каналі»: **ИР', ИР, ИЛ', ИЛ, ИЙ', ИЙ, ИН', ИН** тощо. Третя ознака, за якою «канали» поділено на «підканали», – другий правий звук, причому якщо це приголосний, за яким є інший приголосний, усе звукосполучення вважають однією ознакою. Наприклад, у каналі **ИН** є підканали **ИНК, ИНКТ, ИНКС, ИНГ, ИНЗ, ИНСТВ, ИНДЗ'** та ін. Четвертою ознакою є решта звуків відповідно до порядку в авторському алфавіті. Місце слова в підканалі визначає п'ята ознака – порядок звуків зліва від наголошеного голосного й до початку слова. За кількістю складів підканали поділено на «потоки» чоловічих Р, жіночих Р і дактилічних Р. Формування «підпотоків» рим залежить від кількості лівих голосних звуків, тобто кількості складів. Завдяки авторському алфавіту поряд опиняються не лише слова, що можуть створювати точні, а й ті, що утворюють приблизні Р. Для користувача ж, звичайно, найбільшою проблемою є опанування особливого порядку літер та засвоєння алгоритму пошуку потрібного римоніма.

Апробовану в римарії «лінгвографічну» методику С. Й. Караванський адаптував до англійської мови. Здатність слів до римування він узяв за основу при розробленні авторського методу укладання так званих лінгвографічних словників для електронних засобів розпізнавання людської мови (Kar.) та описав методику укладання таких словників (Kar., 30–37).

Отже, початок XXI ст. в українській римографії – це пошук нових методів лексикографування рим і форм фіксації зібраного матеріалу. Цікавою спробою систематизувати співзвучні слова став «Український лексикон: естетичні, мистецькі, лінгвістичні таблиці співзвучних слів» М. А. Зайко (ЗУЛ). Авторка підкреслила, що її праця не СР, оскільки «співзвучні слова не об'єднані ні змістом, ні поетичним образом, а лише ритмічним співзвуччям

наголошених голосних звуків та ненаголошених <…> закінчень» [*Зайко 2013*: 8]. Слова згруповано за наголошеним **А–Я, Е–Є, И–І–Ї, У–Ю** і розміщено в таблицях блоками відповідно до наголосу на: 1) останньому закритому складі (*араб, варцаб, бракороб, винороб, вирвидуб, горюдуб*); 2) кінцевому відкритому складі (*верба, габа, рябе, слабе, гніздо, дзюдо*); 3) передостанньому складі при останньому закритому (*загреб, жереб, виріб, поваб, тулуб*); 4) передостанньому складі при останньому відкритому (*баба, амеба, глиба, гноба, груба*); 5) третьому від кінця складі при останньому закритому (*Братишнів, Велеснів, Сидорів, Золочів, Брустурів*); 6) третьому від кінця складі при останньому відкритому (*пагуба, березова, кіптява, алоєва, курява*) [*Зайко 2013*: 9–10]. Відмінністю від інших загальномовних СР є, по-перше, фіксація значного масиву неолексем, розмовної та діалектної лексики, власних назв і навіть варваризмів у чужомовній графічній передачі, а по-друге, різноманітних форм змінюваних слів: род. *баб, гальб, дамб*; мин. ч. *заслаб, ослаб, приваб* (ЗУЛ, 21).

В останні десятиліття набули поширення електронні СР, з-поміж яких вирізняють онлайнові (у римографії їх називають генераторами рим) і словники в електронному вигляді. Досвід укладання електронних словників має Лабораторія комп’ютерної лінгвістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка під керівництвом доктора філологічних наук Н. П. Дарчук. На основі опублікованих збірок поетеси науковці і студенти цього закладу створили «Електронний словник рим Ліни Костенко». База даних містить графи: *Textbody* (поетична строфа), *Ryadok* (римовані рядки), *Slovo* (перший компонент рими), *RymovanuyVidpovidnik* (другий компонент рими), *Ryma* (римема – «римований сегмент»), *VydRumy* (вид римування), *NazvaVirsha* (назва тексту), *Avtor* (автор тексту). У структурі словника (*RhymeMaker*) є чотири вкладення: *File*, *Edit*, *View* та *Help*. Для пошуку рими в поле *Word* вводять слово, до якого програма в полі *Examples* подає підкріплені ілюстраціями римовані відповідники з бази даних [*Дригіна http*].

В інтернет-ресурсах у вільному доступі є кілька українських генераторів рим (РУ; ОСУР). Вебсайт «Рими України» після введення слова у рядок пошуку пропонує три масиви слів, що римуються з високою вірогідністю, середньою та низькою, а також масив слів зі схожими закінченнями. Напр., пошук римовідповідника до слова *цирульня* показує відсутність рими і пропозицію розглянути ряд слів із «подібною співзвучністю», яка полягає в кінцевій дволітерній тотожності: *гульня, вбиральня, ґуральня, дальня, приймальня, крісельня, пательня, цегельня, попільня, гарнюня, манюня, кицюня, іюня, всевишня, лавровишня, вишня, колишня, лишня, завтрашня, вчорашня, квашня, комашня, домашня* тощо. Незважаючи на запропоновану значну кількість лексем, серед яких є ненормативні слова та неолексеми, співзвучними слову *цирульня* виявляються лише декілька, що мають наголошений *у* і подібний кінцевий склад приголосних *(гарнюня, манюня, кицюня, дýрня, винокурня).*

«Онлайн словник українських рим» у результаті пошуку пропонує алфавітний список слів із тотожним останнім буквосполученням і неоднаковим місцем наголосу. Напр., до слова *цирульня* запропоновано 165 сторінок по 21 слову з останнім буквосполученням ***ня***. Отже, для виконання поставлених перед ними завдань такі генератори рим потребують значного вдосконалення.

Підбиваючи підсумки майже столітньої історії української римографії, можемо виокремити кілька етапів її розвитку.

1) ***20–50-ті рр. XX ст.*** Обґрунтування необхідності укладання академічного словника рим Т. Шевченка з їх лінгвістичною характеристикою (О. Н. Синявський) та створення картотеки поетових рим в Інституті Т. Шевченка. Збирання картотек українських рим поза науковими установами силами ентузіастів – письменників і філологів та створення рукописних словників рим (далі – РСР).

2) ***60–90-ті рр. XX ст.*** Формування лінгвістичної теорії рими, розроблення нової концепції словника рим Т. Шевченка (І. Г. Чередниченко).

Укладання словників рим одного поета / твору на єдиних засадах (І. І. Гурин). Публікація першого загальномовного словника українських рим.

3) ***Початок XXI ст.*** Продовження традиційних римографічних досліджень поетичної рими (С. М. Діброва). Пошук нових методів лексикографування рим (С. Й. Караванський) і нових форм презентації зібраного матеріалу (електронні словники та генератори рим).

Використовуючи досвід світової римографії та спираючись на лінгвістичну і літературознавчу теорію української рими, українські римографи розробляли методику збирання і систематизації римового матеріалу. Укладачі словників більш чи менш переконливо обґрунтовували структуру своїх праць. Водночас очевидним є помітне відставання вітчизняної римографії від світової. В Україні не створено окремого наукового підрозділу, завданням якого було б формування картотеки українських рим і здійснення римографічного опису української лексики. Не укладено академічного словника авторських рим та не перевидано загальномовного СР з новим лексичним наповненням. Досі не розроблено чимало теоретичних питань, зокрема питання класифікації СР, типологізації моделей їх мега-, макро- і мікроструктури, упорядкування римографічних термінів, дослідження і підготовки до друку РСР, розпрацювання концепцій нових типів СР.

4.3. Словник рим: визначення, терміни, джерела

Окремі підрозділи лексикографії (дериватографія, неографія, ономографія, термінографія, фразеографія тощо) стали самостійними галузями зі своїми об’єктами, завданнями і методикою укладання словників; на черзі усамостійнення римографії.

Перші СР італійського Відродження (XVI ст.) були національно-специфічними словниками синкретичного характеру, що служили довідниками рим для поетів і посібниками з орфографії й орфоепії для широкого кола користувачів. Нерідко СР тлумачили незрозумілі слова та пояснювали «темні місця» у творах – джерелах рим. На позначення СР в

італійській мові використовують ТО ***rimario***; у російській науковій літературі ТО ***римарий*** уживають як жанровизначальну на позначення СР італійського Відродження [*Лободанов 1995*: 5]. Білоруська філологія послуговується терміном ***рыфмарый*** [*Рагойша 2003*: 118]. В українській мові функціонують ТО ***римарій***, запозичена з італійської мови, та ***римівник***, калькована з російської ТО ***рифмовник.***

У національних ТС переважає модель терміна, один з компонентів якого позначає різновид довідкового видання, а другий конкретизує специфіку лексикографованого мовного матеріалу: в англійській ***rhyming dictionary*** (MLLP, 206; ERL, 300; СФМТ, 260), ***dictionary of rhymes*** (СФМТ, 260), у німецькій ***Reimbuch, Reimlexikon, Reimwörterbuch*** (ERL, 300), ***Reimwörterbuch*** (MLLP, 206), ***Reimwörterbuch***, ***Reimlexikon*** (СФМТ, 260), у французькій ***dictionnaire des rimes*** (MLLP, 206; ERL, 300; СФМТ, 260), в іспанській ***diccionario de la rima*** (ERL, 300), у польській ***słownik rymów***, у болгарській ***римен речник***, в українській ***словник рим***, у російській ***словарь рифм***, у білоруській ***слоўнік рыфмаў***. Цей термін найчастіше використовують у назвах опублікованих СР, зокрема слов'янських: «Словник українських рим», «Словник рим української мови», «Словник рим Євгена Гребінки», «Полный словарь русских рифм», «Словарь рифм Беллы Ахмадулиной», «Практический словарь рифм», «Български римен речник», «Słownik rymów Cypriana Norwida» тощо. Спроба ввести в обіг альтернативний синтетичний термін ***римословник*** [*Чередниченко 1966 б*] не мала успіху. СР, корпус якого містить не лише точні, а й максимально можливу кількість неточних Р і приблизних Р, називають ***словником співзвуч*** (СРС).

Літературознавча енциклопедія визначає термінопоняття ***римарій*** і ***римівник*** як синонімічні, розуміючи під ними словник рим, уживаних у певній національній поезії відповідної історичної доби [*ЛЕ 2007*: 323]. А. А. Бурячок [*Бурячок 1979*: 7], а також рецензент словника (СУР) віддавали перевагу терміну ***римівник*** [*Шалата 1982*]. Назву СР ***рифмовник*** в активний філологічний обіг увів російський літературознавець В. Є. Холшевников

(варто проте зазначити, що понад століття перед тим, у 1824 р., було опубліковано словник чеського поета А. Я. Пухмайєра «Rýmovník aneb rýmovní slovník»). В. П. Тимофєєв називав СР одного автора та одного твору ***римівником окремого автора*** і ***римівником окремого твору*** [*В. Тимофеев 2009*: 5], проте є тенденція до спеціалізації ТО ***римарій*** і ***римівник***. У білоруській філології термін ***рыфмарый*** уживають на позначення всієї сукупності рим певної мови, жанру або твору [*Рагойша 2003*: 118], так само і в українській: напр., ***римарій поеми*** [*Костенко 2015*: 476]. ТО ***римарій*** відповідає словотвірній моделі: *інструментарій, розарій, мандатарій, альпінарій* – і має у своєму складі суфікс ***-арій*** зі значенням збірності; місця, приміщення; абстрактного поняття, наукового терміна; пор., напр., створені за цією моделлю терміни: *глосарій, дериватарій, концептуарій, морфемарій, силабарій*.

Італійські СР існували у двох різновидах – ***rimari chiusi*** або ***particolari*** (закритий або спеціальний римарій) та ***rimari aperti*** або ***universali*** (відкритий або загальний римарій) [*Лободанов 1995*: 21]. Отже, термінологічна кваліфікація СР у деяких лексикографічних системах залежить від мовного матеріалу. За влучним спостереженням В. П. Тимофєєва, існують «словники рим» і «словники для рим» [*В. Тимофеев 1971*: 109]. До «словників рим» учений зараховував римографічні праці, укладені на авторському поетичному матеріалі. «Словники для рим» – це загальномовні СР, тобто систематизовані за певним принципом групи (або пари) римонімів певної мови.

Якщо СР одного автора / твору обмежено самим джерелом рим і, отже, він може бути повним, завершеним, то вичерпність загальномовного СР є практично недосяжною. СР одного автора / твору має незаперечну наукову цінність, оскільки містить лише реально використані рими. Загальномовний СР, крім реальних, подає так звані потенційні рими; його цінність (за умови дотримання наукових засад укладання) у тому, що лінгвісти і літературознавці мають змогу дослідити структурно-фонологічний склад носіїв співзвучності (римонімів, римем, римових ядер).

Отже, ТО ***словник рим*** не однозначний. Словник рим (римарій) – це сукупність рим: а) тієї чи тієї мови; б) літературного періоду; в) жанру; г) поета; ґ) окремого твору. Словник рим (римарій, римівник) – це римографічна довідкова праця, об'єктом опису якої є систематизовані за певним принципом пари або групи слів, що утворюють риму.

4.4. Призначення словника рим

Успіх словника залежить від його актуальності та відповідності практичним і науковим потребам суспільства, а також від додаткових можливих способів його використання у перспективі. П. М. Денисов наголошував на важливості тріади «автор – мова – споживач» [*Денисов 1977*: 38]. Адресат словника – одна з ознак, яка лежить в основі класифікації словників: теоретико-наукових, навчальних, довідників [*Денисов 1977*: 74]. Важливість цього критерію, на думку О. М. Демської, зростає останнім часом, коли з'являються вузьконаукові словники, розраховані на лінгвістів [*Демська 2010*: 83–84].

Питання адресата СР висвітлюють проспекти римаріїв і передмови до них [*Иванчев, Любенов 1967*; *Бурячок 1979*; *Холшевников 1974*; *Тимофеев 2009*; *Матвеев, Хворостьянова 2011*], а також рецензії на СР [*Білоус, Колесник 1980*; *Шалата 1982*; *І. Щур 2006*]; цих аспектів торкалися автори нечисленних досліджень з історії і теорії римографії [*Стехин 1969*; *Царькова 1983*]. Праці з теоретичної лексикографії не завжди реально і повно оцінюють цільову аудиторію СР: напр., В. О. Козирєв і В. Д. Черняк призначення СР убачають лише в наданні практичної допомоги особам, які віршують, та перекладачам [*Козырев, Черняк 2004*: 174].

Адресат (цільова аудиторія) – група мовців, на потреби яких лексикограф орієнтується, лексикографічну компетенцію яких ураховує і для яких укладає словник. Поняття «користувач» / «споживач лексикографічної (словникової) продукції» є ширшим: це група мовців, які для розв'язання актуальних для них питань мовної сфери звертаються до словника. Отже,

аналізувати словник слід насамперед за його відповідністю потребам цільової аудиторії.

Цільову аудиторію СР можна умовно поділити на дві групи: поети (поети-початківці, досвідчені поети на певних етапах творчого процесу, перекладачі, редактори) і науковці (лінгвісти і літературознавці). Орієнтація на мовний матеріал і на адресата є однією з підстав для визначення типу словника. Наприклад, Є. М. Матвєєв і О. В. Хворостьянова виокремлюють практичні СР і СР поетів [*Матвеев, Хворостьянова 2011*: 10].

Універсальний постулат лексикографічної праці полягає в інформаційній змістовності словника і в структурній простоті для полегшення пошуку потрібних відомостей. Якщо з першою частиною цієї аксіоматичної вимоги не виникає проблем, то виконати її другу частину вдається не всім римографам, адже їм доводиться щоразу розпрацьовувати унікальну систему розміщення римового матеріалу або принаймні пристосовувати до свого матеріалу вже апробовану римографічною практикою. Унікальність кожної праці потребує значних зусиль користувачів для вивчення системи і метамови конкретного словника. Проста система розміщення матеріалу також не гарантує успіху: користувач повинен мати належну лексикографічну компетенцію – «усвідомлення потреби звернення до словника для розв'язання пізнавальних і комунікативних завдань, уміння обрати відповідне лексикографічне видання з урахуванням його типу і жанру, уміння сприймати текст словника й отримувати з нього необхідну інформацію про слово, уміння порівнювати різні словники» [*Козырев, Черняк 2004*: 8]. У процесі користування словником спрацьовує психологічний чинник, зауважений В. П. Берковим: що коротші правила і що традиційніший словник, то більше користувачів ознайомиться з правилами [*Берков 2004*: 194].

Серед практичних СР є окрема категорія далеких від наукового призначення та засад укладання популярних словників, що претендують на комерційний успіх. Укладачі популярних римаріїв намагаються охопити якнайширшу цільову аудиторію та пропонують використовувати СР для

написання привітань, епіграм, тостів, побажань, реклами, для вправляння у віршуванні (ССРРЯ, 2; СПР, 2; ЕРС, 2). Не дивно, що сучасна популярна римографія отримала негативну оцінку [*Матвеев, Хворостьянова 2011*: 10].

Ще одна категорія так званих практичних словників, ігрові СР (РОС[80], СОР), фіксує цінний лексичний матеріал (різні види омонімів) та має ігрове призначення – для інтелектуальних ігор: складання буриме і написання віршованих каламбурів: *звіряти, згин, здаватися* (РОС, 138), *пильна, писком, півники* (РОС, 241).

Рецензенти і критики, попри тривалу традицію укладання римаріїв, час від часу висловлюють сумніви, чи потрібні поетам СР, адже талант митця полягає у вмінні знайти риму самостійно, спираючись на власний досвід, майстерність і натхнення, тож доступний довідник рим начебто «плодитиме графоманів». Літературна практика доводить, що до словників у пошуках співзвучного слова звертається чимало знаних митців (див., напр., свідчення М. Л. Гаспарова [*Гаспаров 1995*: 4]). У перекладацькій праці дослідники виокремлюють кілька етапів редагування [*Коломієць 2002*: 246], коли перекладач має змогу відволіктися від творчого процесу і звернутися до СР. З метою пошуку римових слів використовують також інверсійні словники, що генетично й засадничо пов’язані з римаріями.

Ще одна група адресатів СР – науковці. Узагалі, наукове використання словників, на думку деяких лексикографів, є питанням відкритим; однозначне дослідницьке призначення вони вбачають в інверсійних словниках [*Zgusta 1971*: 215]. Цільова аудиторія науковців постала перед укладачами СР не раніше початку ХХ ст., коли Ф. Є. Корш розробив проспект римографічного дослідження поетичної мови О. Пушкіна. Дослідницькі наукові СР переважно укладають так, щоб римові пари (ланцюжки) були систематизовані за алфавітом римем, що уможливлює компактне розміщення матеріалу. Наукові СР одного поета (твору) мають складну мегаструктуру, складаючись із кількох самостійних частин, які подають різнопланову інформацію про риму, та

[80] Це комплексний словник – словник омонімів і СР вибірковго типу.

містять узагальнювальні таблиці, що є закономірним завершенням етапу укладання словника і початком його використання з дослідницькою метою.

Дослідницькі СР, укладені на наукових засадах, допомагають у розв'язанні широкого кола проблем: як репертуар авторських рим корелює з фондом потенційних рим; які римові гнізда є найбільш уживаними, яким є лексичний склад «найбільш значущих» слів у поезії, якою є динаміка точних Р, неточних Р і приблизних Р [*Матвеев, Хворостьянова 2011*: 9]. Академічні СР стають основою для підготовки академічної історії вірша та історії поезії [*Матвеев, Хворостьянова 2011*: 11]. Поєднання лінгвоцентричного й антропоцентричного підходів до рими розширює коло наукових проблем. Відповідно з'являються нові типи СР, напр., словник римових асоціацій [*Мовчун 2018*], зведений словник рим [*Мовчун 2015 і*; *Мовчун 2016 д*], що дає матеріал для дослідження римового простору мови.

4.5. Моделі реєстру словника рим

Лексикографування рими має чимало особливостей, а самі СР на макрорівні є переважно складними структурами, що складаються з кількох типів реєстру для різноаспектного опису рими. Її лексикографічне опрацювання передбачає систематизацію римонімів – повнозначних носіїв співзвучності. Шляхами входження рими до реєстру є: 1) римонім – тип реєстру А; 2) римема – тип реєстру В; 3) римове ядро – тип реєстру С. Ще один найпростіший випадок – реєстр, утворений римовими парами в прямоалфавітній або текстово чи хронологічно зумовленій послідовності.

Порядок розміщення слів у реєстрі – один із параметрів класифікації словників. Наприклад, теоретик лексикографії Л. В. Щерба залежно від того, на що орієнтується укладач словника – на фонетичну форму слова чи на його значення, розрізняв звичайні словники (алфавітні і гніздові) й ідеологічні [*Щерба 1974*: 290]. За напрямом організації реєстру, відмінного від звичайного алфавітного, дослідники виокремлюють кілька типів словників: 1) за формою – інверсійні словники, словники рим; 2) за змістом – тематичні, ідеографічні

[*Козырев, Черняк 2004*: 44]. Значну кількість моделей організації реєстру (алфавітна, гніздова, обернена (серед яких модель словника рим), словотвірна, тематична, ідеографічна (ідеологічна), алфавітно-тематична, алфавітно-гніздова, частотна) описано в проспекті українського семантичного словника [*Пещак та ін. 1990*: 10]. Свою класифікацію словників залежно від способу розташування реєстрових одиниць запропонував А. М. Цивін: 1) алфавітні: послідовноалфавітні (прямі й обернені); гніздові (гніздокореневі: сильногніздові і слабкогніздові; аналогічні); 2) неалфавітні: тематичні (прямі), статистичні (обернені) [*Цывин 1978*: 102].

Очевидно, якщо абеткове структурування реєстру СР й опиняється в полі зору дослідників, то такі словники вважають різновидом інверсійних або близькими до цього типу, тобто в них ураховано певну невідповідність до послідовно інверсійного абеткового порядку, отже, слід з'ясувати, у чому полягає ця різниця. Помилковим було б і твердження, що всі реєстри римаріїв відповідають певній канонічній моделі, однак проаналізовані СР слов'янських мов (української, російської, болгарської і польської) усе-таки дають підставу для визначення головних параметрів моделювання реєстру, зокрема абеткового.

Уперше питання зовнішнього і внутрішнього алфавітів поставив у теоретичній площині Ф. Є. Корш, обґрунтувавши, по-перше, необхідність фіксації рими у формі кінцевих частин слова, а по-друге, їхнього прямоабеткового розташування з урахуванням звукової і складової структури. Учений ретельно описав систему застосування абеткового порядку, що був значно складнішим від традиційного послідовноалфавітного. Усі римеми було поділено на три групи (одно-, дво- і трискладові), у яких прямий абетковий порядок було застосовано циклічно.

Складність структури реєстру визначають: 1) наголошений голосний (акцент); 2) фонемний (звуковий) і 3) кількісно-складовий склад римем. Отже, реєстр може бути як суцільним (від А до Я), так і блоковим (блоки А, Е, И, О тощо). Одно-, дво-, трискладова (і більше) структура римеми, а також її якісна

ознака (відкритість / закритість) зумовлюють циклічний характер реєстру. Блокове розміщення матеріалу є найпоширенішою моделлю в реєстрах типу B і C (ПСРР, СУР, СРС). Цю модель застосовують і в реєстрах типу A (СРСЕ), хоч для таких реєстрів звичайним є суцільне розміщення матеріалу (СРРЯ). Напрям алфавіту може бути як прямим (СРРЯ), так і оберненим (ЕРС) – тип реєстру B: *Ыв, Аг, Ег, Иг, Анг, Емпинг, Онг, Олог, Уг, Юг, Яг, Ад, Ёд, Езд* та ін. (ЕРС, 34–36).

Розміщення компонентів реєстру, орієнтоване на послідовність або післянаголошених звуків (літер), або початкових звуків (літер), відповідає однобічноалфавітній моделі. Якщо, розміщуючи реєстрові одиниці, укладач ураховує як послідовність післянаголошених звуків (літер), так і переднаголошених (у реєстрі типу B, C) або початкових звуків (літер) римоніма (у реєстрі типу A), реєстр стає двобічноалфавітним. Напр., у «Словнику рим Сергія Єсеніна» спочатку в прямій абетковій послідовності літер розміщено всі римоніми з акцентом *А* (*беда, берега, бирюза…, шепча, языка, ясна*), потім також у прямій абетковій послідовності з урахуванням післянаголошених звуків (літер) (*баб, грабил, ухабинах, бабку, сабль, бабы, слабым, слабыми*) (СРСЕ, 11–14).

Лексикографуючи риму, укладачі намагаються більшою чи меншою мірою врахувати її звукову природу, а оскільки римовані фонемосполучення не завжди можна розмістити близько через різний абетковий порядок літер, що їх позначають, це стає виправданням для відхилення від прямої або оберненої абеткової послідовності. Напр., відхилялися укладачі болгарського словника рим (БРР) – такий реєстр можна вважати непослідовноалфавітним. Бажання систематично спиратися на фонетичний принцип розміщення римонімів спонукало укладача «Словника рим української мови» С. Й. Караванського створити спеціальний алфавіт (КСР, V). За способом застосування на практиці він є нетрадиційною двобічноалфавітною комбінованою моделлю (з поєднанням прямої і зворотної послідовності літер).

Отже, розрізняємо такі моделі реєстру СР:

1) за традиційністю абетки: традиційні, нетрадиційні;

2) за структурою: блокові, суцільні;

3) за способом використання абетки: циклічні, ациклічні;

4) за напрямом абетки: однобічні (прямі й обернені) і двобічні (прямі і комбіновані);

5) за наявністю відхилень від прямої чи оберненої абеткової послідовності: послідовноалфавітні, непослідовноалфавітні.

Використовуючи ці параметри, можна описати абеткову модель реєстру СР. Напр., у словнику рим Т. Шевченка (ДСРШ) реєстр традиційноалфавітний, блоковий, циклічний, двобічний (комбінований), непослідовноалфавітний.

4.6. Нові типи словників рим

Лінгвістичне дослідження рими потребує розширення дослідницького інструментарію та залучення джерел римового матеріалу, дібраного зі спеціальною метою. Таким інструментом і водночас джерелом рим можуть бути нові типи СР для лінгвістичних досліджень, зокрема словник римових асоціацій і зведений словник рим.

4.6.1. Словник римових асоціацій

У середовищі дослідників поширені різні погляди на продукування звукових асоціацій, до яких, зокрема, належать рими. На переконання С. Ф. Гончаренка, у поетів «звукова свідомість певним чином відрізняється від свідомості і пересічного носія мови, і навіть філолога-професіонала» [*Гончаренко 1995*: 162]; Д. С. Самойлов припустив існування «римового мислення», характерного для поетів певної культури і певної епохи [*Самойлов 1973*: 20]. «Нормальність» звукових асоціацій заперечував О. Р. Лурія, стверджуючи, що за звичайного стану психіка відмежовується від звукової подібності слів. Такі асоціації, на думку вченого, стають явищами одного ряду зі змістовими лише в стані зміненої свідомості (засинання, втома та певні психічні патології) [*Лурия 1979*: 97–98]. Крім того, на переконання

дослідників, фонетичну реакцію частіше отримують на стимул – малознайоме слово, а також від респондентів – дітей [*В. Нефедова 2003*: 5]. Протилежну думку висловив Ю. М. Караулов, що «в основі [асоціативної мережі] <…> у нормі, в усередненому варіанті лежать не тільки смислові зближення, а й звукова подібність» [*Караулов 2010*: 94]. Дослідник психології творчості А. Кестлер також розглядав асоціації за звуковою подібністю як рівноцінні з асоціаціями за будь-якими іншими ознаками [*Keostler 1989*: 315].

Римові асоціації мовців виявляють методом спрямованого асоціативного експерименту. За спостереженням Ю. М. Караулова, навіть за відсутності настанови добирати саме звукові асоціації не менш ніж чверть реакцій на стимул є звуковими подібностями, найпростіша з яких – рима [*Караулов 2010*: 95].

У процесі підготовки експерименту було сформульовано кілька постулатів для експериментальної перевірки.

1. Мовці відчувають римему як цілісний і достатній для ідентифікації сегмент мовлення, спільний для двох і більше словоформ чи словесних комплексів.

2. Українська мова має норми римосполучуваності, об’єктивно зумовлені її фонетико-фонологічними рисами та відомі носіям мови.

3. Асоціативний експеримент виявляє типові асоціації, які збігаються з римовими кліше, реалізованими в поетичній практиці.

4. Асоціативний експеримент виявляє як спільні для носіїв мови асоціації, так й індивідуальні, представлені оказіоналізмами, ненормативними формами і варваризмами.

Експеримент мав 4 етапи: 1) підготовка (визначення термінологічної бази, обґрунтування і формування списку слів-стимулів, окреслення параметрів добору респондентів; вироблення процедури експерименту); 2) організація і проведення експерименту; 3) аналіз анкет та укладання словника римових асоціацій; 4) інтерпретація результатів експерименту.

Стимулом уважаємо подану в анкеті римоздатну словоформу з позначеним наголосом (у разі наявності омографів); ***реакцією*** – словоформу, словосполуку або речення будь-якого ступеня звукової подібності до стимулу, записану респондентом.

Для укладання словників тезаурусного типу на основі вільного асоціативного експерименту за основу традиційно беруть список Кент – Розанова, а також його доповнений (видозмінений) варіант. Для асоціативних словників аспектного типу матеріал збирають шляхом проведення спрямованого експерименту. Добір стимулів зумовлено дослідницькими завданнями; для дослідження римових асоціацій було дібрано 62 стимули за критеріями: 1) належність слова до поетичного стилю; 2) висока частотність; 3) повнозначність; 4) римоздатність; 5) окситонність / парокситонність; 6) типовість кінцевої позиції в рядку.

Основним джерелом стимульних слів і словоформ послужила «Параметризована база даних сучасної української поетичної лексики» (ПБД). Для проведення самого експерименту було сформовано два списки по 31 стимулу так, щоб слова, які можуть вплинути на виникнення взаємних римових асоціацій (*кров – любов, журавлі – землі, очі – ночі*), опинилися в різних списках.

Кожна анкета мала преамбулу з рядками для заповнення: вік; рідна мова; чи є опубліковані твори (публікації в періодиці, окремі книжки); час початку експерименту; час закінчення експерименту.

До поданих у колонку слів необхідно дібрати кілька відповідників-римонімів (від 0 до 3). Відбір інформантів відбувався за критерієм їхньої мовної компетенції (наявність апробованих поетичних творів). Процедура експерименту: усне інструктування, заповнення респондентами анкет, збирання анкет з відповідями.

Експеримент було проведено в 2014–2017 рр., до нього ми залучили 125 професійних поетів та поетів-аматорів обох статей віком від 18 до 80 років, які пишуть твори українською мовою і для яких вона рідна. Тип

експерименту – спрямований асоціативний. Форма проведення – індивідуальна, а також у невеликих групах у писемно-писемній формі. Від усіх респондентів було отримано відповідні реакції. Результати анкетування можна вважати репрезентативними та релевантними для опрацювання.

Для аналізу результатів опитування й укладання на їх основі словника було застосовано кількісний підрахунок, а також метод ранжування й абеткування реакцій.

Тип пропонованого словника – дослідницький науковий вибірковий реєструвальний римонімічний алфавітний словник римових асоціацій. Його реєстр сформували слова-стимули, подані в абетковій послідовності. Кожна стаття містить заголовне слово (з кількісним індексом отриманих реакцій) і всі реакції-римовідповідники, розміщені за частотним і алфавітним принципами. Якщо реакція повторюється двічі й більше разів, кількість зазначаємо в круглих дужках після відповідної одиниці. Якщо слово-відповідь ужито або з часткою ***не***, або без неї, а також у випадку вживання різних прийменників, відповідні варіанти зазначені в круглих дужках перед словом. Близькозвучні граматичні форми, фонетичні та морфологічні варіанти для наочності розміщені поряд і поєднані в безперервний ряд знаком «+». Таким чином подані й сполучення, що мають у складі слово, до якого вони приєднані знаком «+». Ненормативні, а також оказіональні реакції подано у квадратних дужках; реакції-словосполуки виділено курсивом.

ГОРІ́ТИ (200) – квіти (15) + *нічні квіти*, діти (15), зоріти (10), тліти (9), гріти (8) + нагріти, віти (6) + на вітах, вміти (5) + уміти, радіти (4), сидіти (4), хворіти (4), боліти (3), диміти (3), жити (3), летіти (3), майоріти (3), мліти (3), старіти (3), тремтіти (3), хотіти (3), зігріти (2) + гріти, (по) світу (2) + світе, вітер + *як вітер*, воліти (2), говіти (2), дозріти (2), дуріти (2), зріти (2), корити (2), марніти (2), мріти (2), палити (2), подіти (2), розквітлий (2), сивіти (2), сіріти (2), терпіти (2), трембіта + трембіти, аероліти, багатіти, [Брити], бродити, варити, весніти, висіти, відсиріти, віття, граніти, *у дворі ти*, дереворити, динаміти, довліти, дровітня, засвітить, звечоріти, звідти, звіти,

зустріти, *іди ти*, іскрити, квити, корито, літо, любити, магніти, міти, морити, нагрітий, освіти, палати, пломеніти, помітний, поспіти, прожити, променіти, просвіти, розмаїтий, світити, скніти, спалити, стриміти, сухоцвіти, творити, терміти, уздріти, зі цвітом, цілити, чорніти, ясніти.

Серед реакцій респондентів переважають точні Р, є також приблизні Р й меншою мірою асонансні Р та консонансні Р. Добираючи римовідповідник, опитувані спиралися не на римему в цілому, а тільки на ядро рими, яке сприймали суб'єктивно.

Попри безумовний пріоритет фонологічного чинника в доборі римовідповідника важливу роль відіграє і його змістова асоційованість зі стимульним словом. Анкетування виявило, що найвищий кількісний показник мають реакції, у яких можна вбачати поєднання обох чинників: *важко – тяжко, весни – сни, вірші – гірші, глибокий – високий, широкий, далекий – лелеки, діти – квіти, дорога – порога, життя – буття, зорі – вгорі, калина – малина, кохання – зітхання, мова – слова* тощо. Список стимулів сформовано словами з високою римоздатністю, отже, клішованість зумовлена не лише фонологічними причинами. Джерело так званих банальних Р, або ж римових кліше, – особливість стереотипного мислення мовців. Також можна простежити зв'язок між високою асоціативністю, клішованістю певних римопар і традицією їх уживання. Реакція на певні стимули стійкіша у випадках, коли рима підтримана фольклорними кліше й кліше з класичної поезії. Зворотність римових асоціацій свідчить про силу римового зв'язку між словами. Отже, суб'єктивне відчуття «банальності» рими було підтверджено експериментально.

Словник зафіксував типові й індивідуальні реакції, більша частина яких – нормативні лексеми, а також незначний відсоток діалектизмів, жаргонізмів, архаїзмів, варваризмів, оказіоналізмів і ненормативних слів та словоформ, як-от: *білі – на обопіллі, болю – соколю, важко – мамашка, вірші – мирші, вітер – світер, вогонь – білоконь, сторонь, торгонь, вода – холода, голос – лопасть,*

діти – сонячніти, додому – взлому, дорога – недотрога, любов – з тобов, небес – колес, очес, yes, сльоза – шиза.

Проведений асоціативний експеримент засвідчив фонологічні й лексико-семантичні закономірності добору римових асоціацій. Фонологічним чинником асоціативності є не вся римоформа, а ядро рими, склад якого може змінюватися за сталості акцента. У лексико-семантичному аспекті виявлено типові асоціації, що збігаються з римовими кліше, реалізованими в поетичній практиці.

Укладений словник римових асоціацій дає матеріал для глибшого дослідження сучасного римового узусу у фонологічному й лексико-семантичному аспектах.

4.6.2. Зведений словник рим вибіркового типу

Дослідники рим, переважно аматори-ентузіасти (В. В. Лутковський, І. І. Гурин, Віктор Вер та ін.), не раз ставили перед собою завдання здійснити фронтальний опис реальних (авторських і фольклорних) рим і укласти зведений СР. Деякі проєкти не були завершені, деякі – втрачені, від деяких відмовилися самі укладачі словників. Якщо лексикографічна фіксація всіх одиниць римового простору української мови є досить проблематичною, то лексикографічне відтворення одного з фрагментів римового простору – цілком досяжна мета. Для цього необхідно здійснити фронтальне цілеспрямоване (спрямоване на один об’єкт) лексикографування української рими. Результати такого опису відображає зведений вибірковий реєструвальний лексичний алфавітний дослідницький науковий словник.

Словник «Хоронім ***Україна***: фрагмент римового простору» фіксує реальні римопари та римові ланцюжки, що містять усі граматичні форми цієї лексеми та охоплюють різні види рим за рядковою позицією: кінцеві, початкові, внутрішні та їх комбінації, напр.: *Чия ганьба, чия* ***провина,*** / *Що* ***Україна****, як мара* (Павличко-І-225) – кінцево-внутрішня Р; ***Калина*** *стоїть,*

мов дівча у вінку. / *Моя* ***Україна*** *– красуня з красунь* (Левченко-513) – початково-внутрішня Р.

Джерелом матеріалу стали майже 300 збірок поетичних творів та добірок поезій, опублікованих у журналах, що репрезентують українську літературну поетичну мову XIX – поч. XXI ст. Реєстр Словника формують одиниці (слова у вихідній формі і словосполуки), що вступають у римові відношення з лексемою ***Україна***. Усі члени зафіксованих римопар (крім лексеми ***Україна***) розміщені в початковій граматичній формі на своєму алфавітному місці реєстру. Реєстрові одиниці мають індекс – кількість зафіксованих уживань того чи того римоніма (реєстрового слова або словосполуки) в сполученні з римонімами ***Україна (Вкраїна), України (Вкраїни), Україні (Вкраїні), Україною (Вкраїною), (на, в) Україні (Вкраїні), Україно (Вкраїно)***:

голінний…
голосіння 3…
голубиний 4…
голубино 2…
гординя…
горобиний 7…
горобино…
господиня 2…
гостина 6…
гостинний…
гостинність…

У правій частині словникової статті подано паспортизовані римопари і римові ланцюжки з реєстровим словом. Паспорт містить прізвище автора поетичної збірки чи добірки (за необхідності також указано рік і том видання) та номер сторінки. Місце римопари (римового ланцюжка) в мікроструктурі Словника визначено прямоалфавітним порядком (при абеткуванні службові слова не враховано). Цифрою в дужках позначено місце лексеми ***Україна*** в парі (ланцюжку):

дитина 53: по ВКРАЇНІ – по дитині (1) *Куліш-1989-1-53*; за ВКРАЇНУ – дитину (1) *Куліш-1989-1-81*; година – УКРАЇНА – дитина – година – людина –

сина (2) *Куліш-1989-1-169*; дитина – доне-УКРАЇНА (2) *Драч-1-415*; дитина – УКРАЇНА (2) *Куліш-1989-1-178, Руданський-121, Сосюра-3-62* <…>

Адресатом традиційних наукових словників поетичних рим є насамперед літературознавці; пропонований Словник призначений для лінгвістичного вивчення української рими: його завдання – фіксація лексичного складу фрагмента римового простору з опорним компонентом ***Україна***, виявлення римосполучуваності цієї лексеми, установлення римових полів і мікрополів та ядерних зон (мікро)полів, а також установлення римових кліше.

Зведені СР можуть бути використані для різноаспектних синхронних і діахронних мовознавчих досліджень української рими: фонологічних, граматичних, лексичних, семантичних, стилістичних, кількісних тощо.

4.7. Класифікація словників рим

Сучасна світова лексикографія набула величезний практичний досвід і нагромадила значний теоретичний доробок. Вагомий внесок зробили українські лексикографи; за підрахунками Д. П. Пилипчука, з 1596 р. по 2018 р. в Україні і за її межами було опубліковано 9 244 словники (окремими виданнями і як складові частини інших видань або додатки до них) [*Пилипчук 2018*].

Лексикографи запропонували десятки варіантів загальної словникової типології, адже її вибудування має як теоретичне значення (уможливлює зіставне дослідження словників за однотипними ознаками), так і практичне (сприяє уніфікації і вдосконаленню методів укладання однотипних словників) [*Гринев-Гриневич 2009*: 155]. Класифікаційним пошукам присвячено праці Я. Малкіла, Т. Себеока, Л. Згусти, К. Л. Барнхарта, Ж. і К. Дюбуа, Л. В. Щерби, М. М. Шанського, Б. М. Головіна, Л. І. Рахманової, М. Л. Апажева, Ю. С. Маслова, В. І. Кодухова, А. М. Цивіна, В. Ф. Роменської, П. М. Денисова, Л. О. Введенської, Е. Г. Шимчук, В. М. Лейчика, Ю. М. Караулова, О. М. Карпової, Л. І. Скворцова, Б. Ю. Городецького, Р. Ю. Кобрина, В. Г. Гака, В. В. Морковкіна, О. С. Герда, С. В. Гриньова-

Гриневича, Л. М. Полюги, О. О. Тараненка, Л. О. Симоненко, В. В. Дубічинського, О. М. Демської, С. Гайди, Н. О. Лук'янової, Т. О. Мілютіної та багатьох інших дослідників, проте словникам рим не було приділено належної уваги, а отже, не створено більш-менш прийнятної класифікації римаріїв. Уточнення потребує також визначення місця СР у загальній словниковій типології.

Погляди вчених у питанні співвідношення понять «типологія» і «класифікація» дещо різняться.

1. Поняття «типологія» і «класифікація» є синонімічними: «Типологія словників – це, властиво, їхня класифікація, базована на засадничих, принципових, найважливіших розрізнювальних ознаках словникових праць» [*Демська 2010*: 68], тобто типологія – наукова класифікація на основі спільності певних ознак.

2. Типологія – основа класифікації [*Капранов 2014*: 185], це виокремлення та опис найсуттєвіших чи найчастотніших категорій, типів словників; класифікація – вичерпна послідовна систематизація наявних різновидів словників [*Гринев-Гриневич 2009*: 159; *Лукьянова 2005*: 20–24; *Володіна 2013*: 38]. Такий підхід критикував М. Л. Апажев за неможливість створення «чистого типу» словника [*Апажев 2005*: 12]. Сумніви в існуванні інваріанта, еталона такого словника висловив О. С. Герд [*Герд 1981*: 106–107].

3. Типологія – метод, класифікація – система понять [*Табанакова 2001*: 49]. Типологія, за визначенням «Філософського енциклопедичного словника», є засобом наукової класифікації за допомогою абстрактних теоретичних моделей (типів), у яких зафіксовано найважливіші структурні або функціональні особливості досліджуваних об'єктів [*ФЕС 2002*: 638], а [логічна] класифікація – багатоступеневий, послідовний поділ обсягу поняття з метою систематизації, поглиблення та отримання нових знань щодо членів поділу [*ФЕС 2002*: 283].

4. Типологію і класифікацію здійснюють різними методами: в основу видової класифікації покладено диференціацію ознак, а в основу типології – їх інтеграцію [*Комова 2008*: 145].

5. Тип словника визначають за його певною домінантною характеристикою (тлумачний, фразеологічний та ін.), що переважно збігається з його назвою, тобто типологія словників – це типологія їх назв [*Караулов 1981*: 142].

Отже, на поняття «типологія» спираються для виявлення ключових позицій у родо-видовій диференціації словників. Такі позиції відповідають типу словника. Найчастіше поняття «тип словника» трактують як:

а) сукупність головних лексикографічних параметрів, що виступають як диференційні ознаки конкретного словника, яким цей словник відповідає повною мірою [*Сивак, Шадура 2020*: 126];

б) певну абстрактно уявлювану множину наявних словників, об’єднаних тією чи тією спільною ознакою (ознаками), у її протиставленні іншій множині словників, об’єднаних за іншою диференційною ознакою (ознаками) [*Лукьянова 2005*: 23].

Відповідно до концепції Л. В. Щерби, той чи той основний тип словників поділяється на часткові типи. «Кількість типів не обмежена, їх установлюють емпірично», – підкреслював учений [*Щерба 1974*: 289].

Поряд із ТО ***тип*** уживають також терміносполуку ***однорідні типологічні групи*** [*Андрющенко 1986*: 50]. М. М. Тютюнников підкреслив: якщо кількість словникових типів перевищує 5–7 і вони перестають сприйматися як цілісна система, тоді словники групують у ***класи*** [*Тютюнников 2015*: 14].

Багатоступеневе членування словникового типу на позиції нижчого рівня запропонувала Н. О. Лук’янова: ***тип → підтип → різновид*** [*Лукьянова 2005*: 23–24]. Схожий ієрархічний ланцюжок подав Я. В. Капранов: ***тип → підтип → клас → вид → різновид*** [*Капранов 2014*: 187]; О. О. Тараненко

словникові різновиди визначив як ***жанри*** (напр., словники фразеологізмів, синонімів) [*Тараненко 2007 г*: 634].

Сукупність словників утворює ***систему*** – комплекс словників, створених на основі загальних принципів опису лексичних одиниць, із загальною теоретичною базою і методичною спрямованістю [*Шилихина 2006*: 18]. Систему словників описують і аналізують у ході їх систематизації – специфічної форми дослідження, пізнавального процесу впорядкування певної множини розрізнених об'єктів і знання про них [*ФЕС 2002*: 584].

Вибудування словникової типології / класифікації ґрунтується на поняттях «координата», «протиставлення (опозиція)», «диференційна ознака», «параметр», «підстава», «фасет», «критерій».

Три підстави: («що-підставу», «як-підставу», «для кого підставу») ураховував В. В. Морковкін [*Морковкин 1994*: 13–23]. П. М. Денисов спирався на чотири координати: лінгвістичну, психологічну, соціологічну і семіотичну [*Денисов 1976*: 2]. На його думку, в основу загальної типології словників мають бути закладені принципи добору матеріалу, його організації та інтерпретації [*Денисов 1974*: 60]. Л. В. Щерба за основу взяв шість протиставлень: академічний словник – словник-довідник; енциклопедичний – загальний словник; тезаурус – звичайний (тлумачний чи перекладний) словник; звичайний – ідеологічний (тематичний) словник; тлумачний – перекладний словник; неісторичний – історичний словник [*Щерба 1974*: 265-304]. Ю. М. Караулов виокремив 65 лексикографічних параметрів [*Караулов 1981*: 152].

Лексикографічний параметр – це мінімальна одиниця мовної інформації, репрезентована в словниках. Як вважає Ю. М. Караулов, кожен тип словника можна подати як набір певних лексикографічних параметрів [*Караулов 1981*: 143]. Здатність слів утворювати рими – один із параметрів лексикографічного опису слів [*Караулов 1981*: 153], щоправда, досить рідкісний. Якщо його беруть за основу добору лексики для словника, тобто параметр стає критерієм диференційованого добору мовного матеріалу, він визначає тип словника.

Розрізняють поняття «диференційна ознака», «класифікаційна / типологічна ознака», «фасетна ознака» (фасетом, або фасетним рядом, називають «сукупність усіх підкласів класифікаційної системи, отримуваних при поділі класу за однією класифікаційною ознакою» [*Тютюнников 2015*: 16]). Сукупність диференційних ознак отримує узагальнення в інтегральній класифікаційній (типологічній) ознаці, або, іншими словами, диференційна ознака репрезентує ту чи ту класифікаційну (типологічну) ознаку. Фасетна ознака, за визначенням М. М. Тютюнникова, це «будь-яка з класифікаційних ознак, застосовуваних для групування понять у фасетні ряди» [*Тютюнников 2015*: 16].

Типології / класифікації за змістом поділяємо на:

- універсальні загальні (подають всеохопну словникову типологію / класифікацію в загальних рисах);
- універсальні деталізовані (подають всеохопну деталізовану словникову типологію / класифікацію);
- часткові (подають деталізовану словникову типологію / класифікацію певного типу словників);
- одноаспектні (подають класифікацію словників за одним аспектом, напр., за обсягом реєстру).

За способом побудови словникова типологія / класифікація може бути інвентаризувальною, довільною, ієрархічною, одноаспектною, багатоаспектною / фасетною, комбінованою (поєднання ієрархічної з фасетною).

Попри теоретичну глибину і розпрацьованість словникових типологій, вони не охоплюють усього масиву словників. Актуальною науковою проблемою сучасної теорії лексикографії є визначення місця СР серед інших словників – і не лише у зв’язку з неоднаковими методологічними засадами побудови типології, а й унаслідок незначної уваги до СР.

Автори словникових типологій по-різному бачать місце СР. Деякі дослідники вказують на маргінальність римаріїв та їхню належність до «несерйозних словників» [*Л. Нефедова 2004*: 210]. Найчастіше СР відносять:

1. За змістом / об'єктом опису:

а) до спеціальних лінгвістичних словників [*Żmigrodzki 2009*: 25–26; *Маслов 1987*: 123]; до словників зі спеціальним складом реєстру [*Демська 2010*: 68];

б) до «авторських словників поетики» [*Милютина http*], до письменницької лексикографії (частково) [*Козырев, Черняк 2015*: 257].

2. За предметом / аспектом опису – до формальних словників [*Żmigrodzki 2009*: 25–26]; до словників, що відображають певні формальні параметри слів [*Тараненко 2007 г*: 634]; до групи словників, виокремлюваних за певним аспектом опису лексичної одиниці, поряд із орфоепічним, орфографічним, частотним і словотворчим словниками [*Ступин 1985*: 17].

3. За організацією / способом (принципом) подання матеріалу:

а) СР становлять окремий тип, визначений за організацією матеріалу відповідно до звучання (поряд із організацією за абеткою і поняттями) [*Ленда у 2012*: 22]. За способом подання матеріалу вони наближаються до зворотних словників [*Козырев, Черняк 2015*: 257]; належать до особливого різновиду інверсійних словників [*Л. Нефедова 2004*: 210];

б) за способом подання матеріалу належать до описових загальних системоорієнтованих словників (поряд із тлумачними, перекладними та інверсійними словниками) [*Перебийніс, Сорокін 2009*: 16, 100]; до групи асоціативно-семантичних словників [*Апажев 2005*: 19–20].

4. За метою і призначенням – до довідкових словників, поряд із частотними, тематичними, словниками антонімів, у протиставленні до тлумачних словників і словників конкорданції [*Гринев-Гриневич 2009*: 166]. Вони є «своєрідним типом лексикографічних видань, головна мета яких – надати практичну допомогу особам, що віршують, перекладачам, які працюють із віршованим текстом» [*Козырев, Черняк 2015*: 257].

Кожне з визначень є слушним для типологізації СР, однак недостатнім для охоплення всього розмаїття словників цього типу. Такі ознаки, як організація реєстру та призначення словника, є не типологічними, а диференційними, істотними для класифікації самих СР. На думку Л. Л. Шестакової, одним зі шляхів розбудови словникової типології є розпрацювання часткової типології певного типу словників [*Шестакова 2012*: 45]. Отже, для побудови вичерпної словникової типології потрібне врахування класифікаційного розгалуження всередині того чи того типу словників, однак актуальність докладної типології тимчасова, адже практика укладання словників традиційно випереджає лексикографічну теорію. Очевидно, доцільніше відмежовувати загальну словникову типологію від класифікації словників певного типу.

Лексикографічна інформація в словниках різних типів перехрещується, іноді утворюючи суттєві зони перетину [*Сивак, Шадура 2020*: 126], проте в СР такого не спостерігаємо[81], тому вважаємо їх окремим чистим типом лексикографічної праці. СР належать до філологічних одномовних словників, головною типологічною (класифікаційною) ознакою яких є загальний принцип добору лексичного матеріалу на підставі утворення рими.

Аналіз українських, російських, польських, чеських, болгарських, англійських і німецьких СР показав, що навіть у межах національної лексикографічної традиції римарії помітно різняться метою, джерелом рим, принципами розміщення та опису римового матеріалу тощо. За спостереженням В. І. Перебийніс і В. М. Сорокіна, деталізація словникових класифікацій залежить від кількості диференційних ознак, на які спираються дослідники [*Перебийніс, Сорокін 2009*: 11]. Для класифікації римаріїв актуальними є 10 параметрів, відповідно до яких відбувається диференціація СР: цільова аудиторія, методологічні принципи впорядкування римового матеріалу, джерело матеріалу (особливості збирання матеріалу), кількість охоплених джерел, обсяг (повнота) охопленого римового матеріалу, тип

[81] Трапляються нечисленні винятки, як-от комплексні словники (БРУ, РОС).

реєстрової одиниці, організація реєстру, характер інформації про риму, спосіб розміщення матеріалу в словнику, форма словника.

Отже, СР поділяємо:

1) за цільовою аудиторією: ***дослідницькі, практичні*** (зокрема ***ігрові***), ***дослідницько-практичні словники***;

2) за методологічними принципами впорядкування римового матеріалу: ***наукові*** (зокрема ***академічні***), ***популярні словники***;

3) за особливостями збирання матеріалу: ***словники потенційних рим*** (***загальномовні словники***), ***словники римових асоціацій***, ***словники авторських / фольклорних рим***;

4) за кількістю охоплених джерел: ***зведені СР***, ***СР одного автора***, ***СР одного твору;***

5) за повнотою охоплення римового матеріалу: ***повні, неповні, вибіркові словники***;

6) за реєстровою одиницею: ***словники римових ядер***, ***римемні словники, римонімічні словники***, ***лексичні словники, словники римових пар***;

7) за організацією реєстру: ***алфавітні, неалфавітні*** (***хронологічно зумовлені, текстово зумовлені***) ***словники***;

8) за характером інформації про риму: ***словники реєструвального типу***, ***пояснювальні словники***;

9) за способом розміщення матеріалу: ***табличні, нетабличні словники***;

10) за формою словника (носієм інформації): ***паперові*** (***друковані, рукописні***), ***електронні*** (***словники в електронному вигляді, генератори рим***).

4.8. Невідомі сторінки української римографії: рукописні словники рим

4.8.1. Методика дослідження рукописних словників рим

Сучасний стан української практики укладання СР актуалізує проблему узагальнення теоретичних напрацювань римографів, а також висвітлення історії римографії, важливою сторінкою якої є рукописна спадщина. Виявлені та опубліковані РСР сприятимуть також вивченню історії української рими.

Низка праць, зокрема Ю. Ф. Карського, І. Я. Франка, В. М. Перетца, І. І. Огієнка, М. І. Петрова, Д. І. Абрамовича, Є. Є. Голубинського та ін. учених [*Перетц 1914*: 241–244; *Огієнко 1932*; *Лихачев 2001*: 123–125] висвітлює рекомендації опису кириличних рукописних книг. Детальну кодикологічну модель формалізованого опису рукопису, на яку ми спиралися, розробляючи схему загальної характеристики зовнішніх ознак РСР, запропонували Л. А. Дубровіна та О. М. Гальченко [*Дубровіна, Гальченко 1992*: 37–67].

Опис рукописних словників (далі – РС) можна умовно розділити на зовнішній і спеціальний, причому першому з них не завжди приділяють увагу, як, наприклад, Д. Г. Бучко в дослідженні рукопису «Словаря малороссийского наречия» О. П. Павловського [*Бучко 1962*]. Зовнішній та спеціальний описи в дослідженні РС О. М. Бодянського вдало поєднав Б. К. Галас [*Галас 1979*]. Палеографічний аналіз почерку і водяних знаків на папері дав ученому змогу встановити автора пам’ятки, а за допомогою порівняльного методу було виявлено джерела словника. Спеціальний опис та порівняльний метод використав М. М. Пилинський у дослідженні рукописного «Словаря малороссийского наречия» М. О. Руберовського [*Пилинський 1968*].

Вагомий внесок у вивчення та підготовку до друку староукраїнських РС зробив В. В. Німчук. У його дослідженні «Словника української мови» П. П. Білецького-Носенка викладено едиційні засади роботи над рукописом і висвітлено важливі палеографічні та лінгвістичні особливості пам’ятки [*Німчук 1966*: 18–19, 28–37]. На прикладі словника П. П. Білецького-Носенка можна проілюструвати ще один спосіб вивчення пам’ятки – дослідження її

історії за архівними матеріалами як етап пошукової роботи [*Бутник-Сіверський 1946*]. Підставою опису кількох РС в одному дослідженні може бути їхня спільність за ознакою часу чи місця укладання або зберігання [*Пилинський 1963*].

Крім практики опису РС, слід ураховувати досвід дослідження вже виданих словників [*Галас 2001*]. У дисертаційній роботі Я. В. Галаса зовнішньому опису словників приділено незначну увагу з огляду на те, що вони опубліковані; автор лише зазначає формат книг і особливості розміщення тексту [*Галас 2001*: 8]; центральне місце відведено спеціальному опису перекладних словників. Проаналізовано 7 джерел, опублікованих на Закарпатті в XIX – першій половині XX ст., за загальною схемою: життєвий і науковий шлях автора; історія укладання словника, його завдання та обсяг; побудова словника; характеристика лексики словника / фразеологія та ілюстративні словосполучення; граматична розробка реєстрових слів; діалектні слова; правописні засади; словник в оцінці критики; значення словника.

Усі дослідження РС можна поділити на: 1) повідомлення про РС; 2) дослідження історії РС [*Бутник-Сіверський 1946*]; 3) короткий опис із публікацією РС або його частини [*Бучко 1972*]; 4) одноаспектне дослідження РС [*Галас 1977*; *Дзендзелівський 1980*; *Струганець 1992*]; 5) одноаспектне дослідженя кількох РС [*Галас 1989*]; 6) комплексне дослідження з публікацією РС або його частини [*Німчук 1966*]; 7) комплексний опис кількох РС [*Пилинський 1963*].

На підставі узагальнення досвіду досліджень РС різних типів можемо стверджувати, що вивчення РСР має включати кілька етапів: 1) пошук пам’яток; 2) різноаспектний опис із застосуванням комплексної методології; 3) підготовка їх до друку та введення в науковий обіг.

Комплексна методологія передбачає застосування, крім власне лінгвістичних, методів інших філологічних галузей – палеографії, текстології, критики тексту, кодикології, кодикографії, зокрема польової, камеральної та

едиційної методик. Головне дослідницьке завдання – спеціальний опис РСР, орієнтований на потреби лінгвістів, тому вдаватимемося до названих методів лише за потреби.

Рукописні джерела мають різну форму: автографи (власноручні рукописи) та списки (рукописи, написані не автором). Автографи існують у вигляді чорнових і чистових рукописів. У результаті кількаразового переписування попереднього чорнового варіанта начисто і продовження роботи над ним як над чернеткою виникає так зване авторське зведення. Списки ж можуть бути авторизованими (які мають сліди перегляду автором) та неавторизованими [*Томашевский 1959 в*: 66–67]. Описуючи автографи, Д. С. Лихачов розподілив їх на чернетки і біловики (чистові рукописи / списки), а також: білові рукописи та списки з наступними змінами; рукописи та списки, написані чужою рукою, з авторськими виправленнями та змінами; перевірені автором копії, коректури набору, друковані примірники твору тощо [*Лихачев 2001*: 132].

Виявлені РСР – автографи й машинописні копії (авторизовані та неавторизовані), створені у XX ст. За наявності кількох варіантів автографів доказом остаточної волі автора можна вважати факт надсилання РСР до державних музейно-архівних установ для зберігання. Саме ці варіанти рукописів мають бути об’єктом аналізу.

Для опрацювання РСР у формі машинопису слід брати до уваги специфіку роботи укладача словника з текстом, який зазвичай був передрукований з оригіналу іншою особою (як, наприклад, це відбувалося з римаріями І. І. Гурина). Підготовка машинописного тексту має такі основні етапи: передруковування на машинці, звіряння з рукописом, редагування, вичитування, передруковування «брудних» місць і підклеювання в основний машинопис. Друкарські огріхи, що трапляються в процесі роботи (напр., помилкове видруковування сусідньої літери), пов’язані з розташуванням знаків на клавіатурі машинки [*Лихачев 2001*: 432]. Детальний аналіз друкарських помилок здійснив Б. В. Томашевський. Для пояснення їхньої

причини він звернувся до «психології набору», окресливши всі його стадії і типологізувавши помилки на кожному з етапів набору [*Томашевский 1959 в*: 35–66].

Дослідження РСР складається з трьох блоків: загальні (біографічні та історичні) відомості, зовнішній опис джерела та його спеціальний опис. Підготовка до публікації спирається на використання прийомів критики тексту та коментування.

Загальні відомості[82]

Біографія укладача, наукове та суспільно-історичне тло створення пам'ятки, історія роботи над РСР, доля рукопису, відомості про його вивчення і використання.

Загальна характеристика зовнішніх ознак[83]

1. Реєстраційний опис: автор, назва, місце зберігання (країна, населений пункт, сховище, шифр), місце і час написання (якщо зазначено), формат, кількість сторінок.

2. Опис оправи: її наявність, дата (якщо відрізняється від дати самого РСР), розмір, тип (м'яка / тверда), конфігурація, матеріал, написи, художні елементи, колір; корінець (матеріал, колір, наявність наклейки, бинтів, тиснення, капталу); форзац (його наявність і опис), заголовок на палітурці, оздоблення палітурки.

3. Опис книжкового блоку: характеристика верхнього, переднього і нижнього обрізів, спосіб скріплення аркушів рукопису, розмір аркушів і полів, опис паперу (товщина, колір).

4. Пагінація рукопису (обчислена за формулою: L = A + B + C + D – E, де A – нумерація аркушів перед основною нумерацією, B – основна нумерація текстів, C – нумерація аркушів, які йдуть після основної нумерації, D –

[82] Детальніше схему опису див.: [*Мовчун 2014 г*].

[83] Схема другого блоку опису спирається на кодикологічну модель Л. А. Дубровіної та О. М. Гальченко [*Дубровіна, Гальченко 1992*: 37–67].

пронумеровані двічі, а також з літерами (наприклад, 12 а), Е – пропущені аркуші); час її позначення (первинна / наступна нумерація); місце розташування.

5. Стан РСР: рукопис повний / незавершений / пошкоджений / переплетений з перемішанням аркушів; збереженість оправи, збереженість книжкового блоку, збереженість аркушів рукопису (добра / задовільна / погана), характер пошкоджень.

6. Зовнішній опис тексту: особливості його розміщення, наявність виправлень, приписок; характеристика почерку (кількість почерків, почерк виправлень, приписок, приміток тощо, він збігається з основним / не збігається, почерк чіткий / недбалий / каліграфічний тощо), колір чорнила.

Спеціальний опис

1. Тип СР, установлений за критеріями: цільова аудиторія, методологічні принципи впорядкування римового матеріалу (наукові / популярні), особливості збирання матеріалу, кількість охоплених джерел, повнота охопленого римового матеріалу, характер інформації про риму.

2. Адресат (науковці / викладачі / студенти / учні / перекладачі / професійні поети / поети-початківці) і призначення словника (дослідницьке / дослідницько-практичне / практичне / навчальне).

3. Джерела римового матеріалу.

4. Об’єкт лексикографування (римові пари (ланцюжки) / римові ряди (гнізда) / римові парадигми / римові поля).

5. Мегаструктура РСР: анотація, передмова (призначення словника, історія роботи над ним, порівняння словника з іншими працями цього типу, джерельна база словника, дефініювання вживаних термінів римології та римографії, якісна і кількісна характеристика корпусу, пояснення принципів розміщення римового матеріалу і технічного оформлення статей), правила користування словником, список ремарок, список скорочень, частини словника, прикінцевий текст, таблиці, список літератури, зміст.

6. Корпус словника:

а) технічне оформлення (таблична / нетаблична форма), принцип систематизації римового матеріалу (алфавітний / за гніздами або парадигмами / алфавітно-гніздовий (алфавітно-парадигматичний) / хронологічно зумовлений / текстово зумовлений);

б) макроструктура РСР: тип реєстрової одиниці (римове ядро / римема / римонім / лексема / римова пара), кількісний параметр реєстру; модель реєстру: за принципом побудови (алфавітна / хронологічно зумовлена / текстово зумовлена), за традиційністю алфавіту (традиційна / нетрадиційна), за структурою (блокова / суцільна), за способом використання алфавіту (циклічна / ациклічна), за напрямом алфавіту (однобічна пряма / однобічна обернена / двобічна пряма / двобічна комбінована), за наявністю відхилень від алфавітного порядку (послідовноалфавітна / непослідовноалфавітна);

в) мікроструктура РСР і особливості графічного оформлення кожного з її елементів: заголовкова одиниця, зона рими, зона граматичної інформації, зона тлумачення, зона ілюстрації, зона індексів, зона паспортизації, відсильна зона; види словникових статей у РСР; модель розміщення римових слів у статті (алфавітна (однобічна пряма / однобічна обернена / двобічна пряма / двобічна комбінована) / хронологічно зумовлена / текстово зумовлена / довільна); елементи гніздування[84] (наявність таких елементів, особливості графічного оформлення).

7. Відповідність усіх елементів РСР концепції укладача, можливі хиби праці.

8. Значення словника, внесок укладача в науку, перспективи використання РСР.

Завершальний етап дослідження РСР удоступнює джерело для наукового вивчення та практичного використання і полягає в підготовці його до друку на основі обраних едиційних правил. Питанню видання староукраїнських текстів

[84] Ідеться про компактне подання спільнокореневих слів, наприклад: **-атний** … (багато-дво-сто-тисячо-три)кратний (СУР, 93).

присвячено чимало праць, зокрема О. А. Бевза, М. М. Пещак, В. М. Русанівського, У. Я. Єдлінської, В. В. Страшка, В. В. Німчука та ін. На необхідність диференціювання правил видання пам'яток відповідно до мети публікації, а також розширення хронологічних меж опрацьовуваних джерел аж до XX ст. указував В. В. Німчук [*Німчук 1995*: 9].

За призначенням публікації рукописів розподіляють на такі, що належать до наукового або популярного класів [*Німчук 1995*: 9–10]. Скриптурне відтворення першоджерел здійснюють дипломатичним способом (максимальне збереження всіх елементів) або критичним (можливе ігнорування несуттєвих особливостей тексту або введення окремих елементів сучасної практики). Останній варіант існує в кількох видозмінах: а) дипломатично-критичний спосіб (зі збереженням орфографії і спрощенням надрядкових знаків і пунктуації); б) критично-дипломатичний, або академічно-критичний (з трансформацією давнього правопису в сучасний) [*Німчук 1995*: 10–11].

Публікація РСР має належати до наукового класу, її доцільно здійснювати критично-дипломатичним методом, що не передбачає, напр., вказівки на закінчення рядків, розміщення тексту стовпцями, якщо вони є в оригіналі (надрукований РСР має бути зручним для користувачів). У цілому варто спиратися на рекомендації В. В. Німчука [*Німчук 1995*: 30–35], а детальніші пояснення щодо особливостей передачі графіки, орфографії та пунктуації рукопису / машинопису вміщувати в довідковому апараті видання, який забезпечить правильне прочитання і розуміння РСР та його палеографічних особливостей. Крім цього, робота над довідковим апаратом джерела передбачає укладання бібліографії праць, присвячених досліджуваному РСР, а також використаних у процесі його вивчення; написання коментарів до складних, нерозбірливо написаних місць, виправлень, описок, приписок, пропусків, перестановок, утрачених частин тексту; складання покажчика ТО римології і римографії.

Запропоновану методику можна також застосовувати для дослідження РСР, створених іншими мовами, а перший і другий блоки опису пам'ятки – для опрацювання РС різних типів.

4.8.2. Рукописний словник рим І. Котляревського, укладений В. В. Лутковським

Загальні відомості

Увагу українських римографів на початку другого етапу розвитку цієї галузі (60–90-ті рр. XX ст.) цілком підставно привертала мова класиків, що давала матеріал для вивчення римових норм, римових канонів. Підготовка до святкування 200-річного ювілею І. Котляревського мотивувала дослідників укладати його СР. Незалежно один від одного рими письменника лексикографували В. В. Лутковський та І. І. Гурин.

Постать Володимира Васильовича Лутковського (?–1971) нова для дослідників історії української лексикографії і римографії зокрема. Факти його життя та діяльності було встановлено насамперед з автобіографічних відомостей, які він надав у передмові рукописної праці «Словник рим І. Котляревського», та нечисленних друкованих і рукописних джерел. Відомо, що В. В. Лутковський вивчав філологію та слухав лекції академіка Л. А. Булаховського та доцента О. Гая у Харківському державному університеті імені О. М. Горького (1936–1937 рр.), тоді ж у дослідника виник задум словника українських рим. Новаторською була і сама ідея СР, і вибір його джерельної бази – фактичного поетичного матеріалу (напр., традицією російської римографії XIX – поч. XX ст. були словники потенційних рим)[85]. В. В. Лутковський захоплювався лінгвістикою, літературознавством і краєзнавством, досліджував топоніми і працював над «Історією населених пунктів Золотонощини». Як бібліограф, він міг користуватися бібліотечними

[85] Між 1912 р. (публікація ПСРР) і 1969 р. (укладання СР І. Котляревського) словників російських рим узагалі не видавали.

фондами, а отже, мав змогу збирати поетичний матеріал для «творчого дозвілля» (укладання словників).

Працюючи в Харківській науковій бібліотеці імені В. Г. Короленка, В. В. Лутковський розпочав роботу над картотекою рим (бл. 50 тис. карток), яка під час Другої світової війни була втрачена. Після війни В. В. Лутковський жив у Києві та відновлював картотеку. Він розписав 850 поетичних збірок (український поетичний фольклор, поезію від XVII ст. до радянської доби), і в 1947 р. картотека містила бл. 500 тисяч карток (350 тисяч рим) [*Словник… 1947*]. До 1950 р. В. В. Лутковський уклав «Словник українських рим», «Словник рим радянської української поезії», а також окремі СР Лесі Українки та М. Рильського.

Через «ідеологічні хиби» у професійній діяльності В. В. Лутковський зазнав репресій. Він працював на посаді старшого бібліотекаря в науковій бібліотеці АН УРСР і брав участь в укладанні репертуару української книжки 1798–1914 рр. Керівника установи Ю. М. Меженка і її працівників, виконавців теми, звинуватили в націонал-фашизмі та піддали так званій чистці; В. В. Лутковський опинився у вигнанні – на посаді завідувача читального залу районної бібліотеки в Золотоноші (Черкаська обл.). На репресії В. В. Лутковський натякав у передмові до «Словника рим І. Котляревського»: «Мене спіткала доля, яка випала всім вільно- і інакомислячим з 1937 р., – і я до 1956 року був позбавлений можливості працювати над словником» (Лутк. 2, 9–10).

Отже, В. В. Лутковський знову втратив картотеку рим і вкотре змушений був розпочинати роботу практично з початку. Відсутність необхідної літератури та брак місця для зберігання карток гальмували відновлення матеріалів. Попри несприятливі умови, В. В. Лутковський працював далі; у нього з’явилася ідея, крім укладання римаріїв окремих поетів як частин словника українських рим (словник Шевченкових рим було завершено до 1961 р.; словник рим І. Котляревського на поч. 1969 р.), створити український «загальнонормативний» (як його назвав сам укладач) СР, скомпонувавши його

на лексичному матеріалі тлумачного, українсько-російського, енциклопедичного словників, «Української радянської енциклопедії» та покажчика до «Історії міст і сіл України».

Оприлюднити деякі словникові матеріали («Словник рим Лесі Українки» і початковий фрагмент «Словника рим Т. Г. Шевченка») В. В. Лутковському вдалося лише в машинописному самвидаві – літературно-краєзнавчому альманасі «Супій» (1964–1965), що мав 5 примірників [*Лугинець 1965*]. Укладені словники українських рим В. В. Лутковський називав дітищем і змістом свого «чудернацького» життя (Лутк. 2, 10), проте жоден з них не став відомим широкому колу громадськості. Працюючи над СР І. Котляревського, В. В. Лутковський занедужав на невиліковну хворобу і в 1971 р. помер (СРІК 1, 1).

До Полтавського літературно-меморіального музею Івана Петровича Котляревського рукопис «Словника рим І. Котляревського» В. В. Лутковський надіслав 9 лютого 1969 р., сподіваючись, що СР вдасться опублікувати з нагоди ювілею письменника-класика.

Праця В. В. Лутковського була вписана в контекст письменницького словникарства середини XX ст. У 50–60-х рр. лексикографи активно опрацьовували мову поезії (СМШ). Було укладено словопокажчики драматичних творів Лесі Українки (СДТ), поезій Т. Шевченка (ШЛ), «Енеїди» І. Котляревського (ЛЕК) та розпочато роботу над словником мови І. Франка. В. В. Лутковський підкреслював необхідність укладання повного словника мови І. Котляревського та розглядав свій СР, разом із опублікованим покажчиком (ЛЕК), сходинкою до створення такого словника.

Про існування рукопису «Словника рим І. Котляревського» було відомо римографові І. І. Гурину (СРІК 1, 1). Про постать В. В. Лутковського І. І. Гурину було відомо лише кілька фактів: прізвище *Лутківський* (без імені), професія, місце зберігання рукопису і дата смерті. Працю В. В. Лутковського він визначив як «абетковий індекс римових груп з «Енеїди» та «Пісні на Новий 1805 рік…». Найімовірніше, із самим РСР І. І. Гурин не був знайомим.

Провідний науковий співробітник Полтавського літературно-меморіального музею Івана Петровича Котляревського Є. В. Стороха засвідчила, що до рукопису дослідники ще не зверталися. Не задокументовано також фактів роботи з ним.

Загальна характеристика зовнішніх ознак

Лутковський В. В. Словник рим І. Котляревського. Формат 170 х 250 мм, 436 арк. Золотоноша, 1969 // Фондова колекція Полтавського літературно-меморіального музею Івана Петровича Котляревського. Шифр ПМК УВ № 2852 інв. № 213-рукописи.

Лист В. В. Лутковського від 9.02.1969. 2 арк.

Рукопис – автограф, написаний у 37 учнівських зошитах. Зошити 1–2 мають блідо-жовту м’яку обкладинку, решта – м’які обкладинки темно-жовтого кольору. У верхній частині обкладинки 2-го зошита графічний малюнок сірого кольору – будівля музею В. І. Леніна в Горках Московської області, унизу стяг і лаврова гілка, обвиті стрічкою з написом російською мовою: «Дом-музей В. И. Ленина в Горках». Кожен зошит підписано від руки синім чорнилом:

1) Лутковський В. В. Словник рим І. Котляревського. 1. Передмова;

2) 1 А. Передмова;

3) Словник. 2 Á. Глибокі і відкриті рими. Вподоба́ – взяла́;

4) 3 Á. Відкриті і глибокі рими. Дала́ – ста́н;

5) 4 Á. І. Відкриті і глибокі рими. Ста́н – трощáть. ІІ. Звичайні рими. Ба́ба – скриготáв;

6) 5 Á. Не скуштова́в – прибра́вши;

7) 6 Á. Приказа́вши – посила́й;

8) 7 А. Прощáй – дівáлась;

9) 8 Á. Збира́лась – побрата́лись;

10) 9 Á. Пововерта́лись [помилково; Повиверта́лись] – одда́на;

11) 10 А́. Прочуха́на – парна́ська;

12) 11 А́. Бра́т – сказа́ти;

13) 12 А́. Сказа́ти – поруча́ю;

14) 13 А́ – Е́. А́: Поспиха́ю – суха́я. Е́: Гребе́ – не́ба;

15) 14 Е́. Тре́ба – упе́р;

16) 15 Е́, Є́. Уте́р – твое́ю;

17) 16 И́. Зби́вся – справедли́вий;

18) 17 И́. Уродли́вий – потрощи́ти;

19) 18 И́. Борони́в – труси́вся;

20) 19 И́. Тули́вся – ісхопи́лась;

21) 20 И́. не Камези́лась – різани́на;

22) 21 И́. Рядни́на – осрами́ть;

23) 22 И́. Перемудри́ть – ни́ць;

24) 23 И́, І́. Сестри́це – чагарі́;

25) 24 І́. Шинкарі́ – ві́з;

26) 25 І́. Горлорі́з – ні́с;

27) 26 І́ – Ї́ – О́. Пони́с – значко́ві;

28) 27 О́. Ко́си – умо́ву;

29) 28 О́. Безголо́в’я – во́лі;

30) 29 О. Дово́лі – назворо́т;

31) 30 О́, ЬО́ – У́. Ро́т – услу́гу;

32) 31 У́. Помилу́ю – хто-небу́дь;

33) 32 У́. Бу́де – стату́т;

34) 33 У́ – Ю́. Ту́т – втоплю́ся;

35) 34 Ю́ – Я́. Журю́ся – вихваля́є;

36) 35 Я́. Гуля́є – щемля́ть;

37) 36 Я́ – консонанси. Паненя́та – не сти́дно.

Зошити зберігаються в трьох однакових папках такого ж, як і зошити, формату, виготовлених з нецупкого тисненого картону з ефектом мармуру, блакитного кольору, з тканинними зав’язками білого кольору. У верхній

частині папок розміщено графічний малюнок темно-коричневого кольору – зображення будівлі, розташованої в Києві на вулиці Володимирській 57 (збудований за проєктом архітектора Павла Альошина Педагогічний музей імені цесаревича Олексія, пізніше місце роботи Центральної Ради, у часи СРСР – музей Леніна, нині – Київський міський будинок учителя). Під нижнім лівим кутом – темно-коричневий напис російською мовою: «Киев. Музей В. И. Ленина». У нижній частині теки надруковано зміщений управо курсивний підпис (такого ж кольору) російською мовою: «Для школьных тетрадей».

Аркуші кожного зошита скріплені двома металевими скобами, розмір аркушів 170 х 250 мм, верхнє поле 16 мм, нижнє – 12 мм, бічне (рожева лінія) – 20 мм, папір в одну лінію, білий із сіро-жовтим відтінком, середньої щільності. Пагінація сторінок відсутня, загальна кількість аркушів: передмова – 25 арк., словник – 411 арк., усього – 436 арк. (1-й, 3–22-й, 24–36-й зошити по 12 арк., 2-й – 13 арк., 23-й – 10 арк., 37-й – 5 арк.).

Рукопис повний; збереженість оправи та аркушів добра, але є незначні механічні пошкодження[86].

Текст словника розміщено тільки на одній стороні аркуша у два стовпці: літерне позначення ядра рими посередині стовпця, римонім (римове слово) на одному рядку, навпроти на наступному рядку – його римовідповідник із паспортизацією, а за наявності кількох римовідповідників вони розміщені один під одним, кожен на новому рядку. Кінець передмови – на обкладинці.

На нижньому полі рукопису є примітки (загалом їх 28); між рядками автор зробив низку вставок (загалом 30) і виправлень у тексті (загалом 30)[87].

Словник і лист написані одним почерком, переважно розбірливим; лист – розмашистим через рядок; у 30–36-му зошитах – більш недбалим, неоднорідним і розмашистим; почерк виправлень і приміток збігається з основним. Автограф написаний чорнильною ручкою синім чорнилом, текст за

[86] Повний перелік пошкоджень див. [*Мовчун 2014 е*: 80].
[87] Повний перелік приміток, вставок і виправлень див. [*Мовчун 2014 е*: 81–82].

інтенсивністю кольору періодично переходить від темнішого до світлішого, ледве помітного.

Спеціальний опис

Праця В. В. Лутковського – дослідницько-практичний неповний словник авторських рим (СР одного автора) реєструвального типу, укладений на науково-популярних засадах. Адресат римарію – науковці і поети-початківці. Об’єкт лексикографування – римові пари. Джерело римового матеріалу – два твори І. Котляревського: «Енеїда» і «Пісня на Новий 1805 год…», опрацьовані за виданням:

Котляревський І. П. Повне зібрання творів. Т. 1. Київ: Вид-во АН УРСР, 1952. 532 с.

Мегаструктура Словника проста: передмова і словникова частина. Правила користування Словником та списки ремарок і скорочень відсутні.

Передмова (Лутк., 1–2) складається з 5 інформаційно насичених розділів та містить автобіографію укладача (розділ 1), у якій він акцентує увагу на своїй римографічній діяльності, висвітлює теоретичні й естетичні погляди на риму, а також пояснює принципи укладання Словника. На концепцію рими В. В. Лутковського вплинули теорія Валерія Брюсова про виникнення рими як результату втрати квантитативності голосних (Лутк. 1, 7) та міркування Володимира Маяковського про значущість останнього слова у віршовому рядку (Лутк. 2, 6). У другому розділі передмови В. В. Лутковський подав короткий огляд світової римографії, починаючи від СР епохи Відродження і до укладених у повоєнний час рукописних матеріалів Г. В. Бикова – російського дослідника, аспіранта Московського університету. Згадано і про спроби збирання Шевченкових рим у 30-ті рр. у Харкові. У третьому розділі В. В. Лутковський аргументував актуальність словника українських рим, навіть неповного, науковим значенням лексикографічної праці, яка є «синтезом і підсумком багатовікової і багатогранної поетичної майстерності, виявом якої і є рима, її лексичний добір із загальномовної криниці нашого

народу, конденсації цього добору у відповідній поетичній практиці». Укладач підкреслив необхідність вивчення поетичного слова не лише в морфологічному, синтаксичному і стилістичному аспектах, а й у римових варіаціях та комбінаціях: «Римування – це спілкування слів у вірші» (Лутк. 2, 3). Брак римологічних досліджень він пояснив браком словників рим. Практичне значення СР укладач пов'язав із його використанням як довідника для творчої молоді, що допоможе їй орієнтуватися в римовому багатстві мови, виховувати естетичний смак та вміння уникати шаблонних Р. Четвертий розділ передмови присвячено висвітленню історії укладання Словника, п'ятий – поясненню принципів укладання Словника та описано його джерельна базу.

Отже, передмова містить значну частину необхідних для неї компонентів та описує призначення СР, джерельну базу, історію укладання, дає порівняння з іншими працями цього типу, пояснює принципи розміщення римового матеріалу. Бракує визначень ТО, якими оперує укладач: *рима, односкладова Р, двоскладова Р, відкрита Р, асонанс, консонанс, римування, словник рим, римівник* (*«римовник»*) та авторських термінів *римовані варіації, римовані комбінації, звичайні Р, загальнонормативний СР, римолексичний матеріал, складові гнізда*. З деяких пояснень автора стає зрозумілим його трактування рими як співзвучних слів (Лутк. 2, 6), глибокої Р як такої, що має опорний приголосний (Лутк. 2, 12). Інформація про кількісний параметр корпусу рим у Словнику відсутня. Також немає правил користування Словником, списку скорочень, прикінцевого тексту, списку літератури, змісту.

Римарій В. В. Лутковського має нетабличну форму, матеріал систематизовано за гніздовим принципом: римові слова розміщено парами і гніздами, згрупованими навколо літерного позначення ядра рими. Реєстрова одиниця – ядро рими. Визначення заголовкової одиниці В. В. Лутковський не дає, обмежуючись констатацією, що «римолексичний матеріал» подано «по складових гніздах в алфавіті закінчень» (Лутк. 2, 11), а отже, укладач наблизився до поняття ядра рими. Якщо порівняти цей принцип систематизації матеріалу з поширеною у світовій римографії традицією групувати римові

гнізда навколо римем (римоформ / клаузул / римових закінчень / римових сегментів), як це зробив, напр., І. І. Гурин, то ідею В. В. Лутковського можна вважати новаторською і перспективною для дослідження еволюції української рими від класичної до нової. Не варто однак забувати, що В. В. Лутковський лексикографував рими саме класичного типу. Підрахунки І. І. Гурина на матеріалі власного СР доводять, що в І. Котляревського збіг опорних приголосних (а саме вони формують відкриті склади) не відіграє значної ролі. Багатих Р у І. Котляревського лише 26 % (СРІК 2, 335). Проте, якщо брати закриті склади як основу рими, це має сенс лише для неточних Р і приблизних Р, а І. Котляревський – «поет точних рим», їх 90,9 % (СРІК 2, 334).

Римові гнізда укладач розмістив за алфавітом акцентів (***А, Е, Є, И, І, О, У, Ю, Я***), окремо подав консонанси. Модель реєстру – прямоалфавітна блокова циклічна: спочатку йдуть багаті («глибокі») Р – ***БА, ВА, ГА…, ША, ЩА***; потім рими без опорного приголосного («звичайні Р») – ***АБ, АВ, АГ…, АШ, АЩ, АЮ, АЯ***. Блок **А** містить 42 ядра рими, **Е** – 40, **Є** – 1, **И** – 35, **І –** 46, **О** – 46, **У** – 39, **Ю** – 2, **Я** – 30, усього – 281 реєстрова одиниця.

Розміщення пар у гнізді відповідає складному алфавітному принципу: 1) ураховано послідовності літер римеми («в алфавіті закінчень»); 2) порядок літер від початку слова. Отже, римові пари в гнізді розміщено в прямоалфавітній двобічній послідовності: окремо римові слова з односкладовими (I) і двоскладовими (II) римемами. Групи з різними римемами відмежовано горизонтальною відбивкою, як-от у випадку *-ада і -ади*:

А́Д-
I
в А́д : в ла́д I 240
нела́д I 284
ча́д I 86
Альбу-гра́д : ла́д I 200
Га́д : гарма́т I 188 (Лутк. 7, 2)
II
Грома́да : ра́да I 120, 174
Огра́да : одра́да I 232
Одра́да : огра́да I 232
Ра́да : грома́да I 120, 174
—

Громáди : обряди I 274
порáди I 106 (Лутк. 7, 3).

На літеру **А** подано 2209 римових слів, на **Е** – 468, **Є** – 33, **И** – 1451, **І** – 646, **О** – 743, **У** – 600, **Ю** – 67, **Я** – 440, усього корпус словника містить 6657 римових слів. Кожну римову пару зафіксовано мінімум двічі: на перше і на друге слово пари. У випадку багатих («глибоких») Р пару подано чотири рази: двічі з опорним приголосним і двічі – без нього. Отже, римовий матеріал Словника зафіксований надлишково, а реальну послідовність римових слів у парі встановити неможливо. Надлишковість матеріалу доводить і порівняння римових корпусів РС В. В. Лутковського та І. І. Гурина: на літеру **А** В. В. Лутковський подає з усіма повторами 2209 пар, І. І. Гурин без повторів і в послідовності, що відповідає тексту, 1234 пари. За підрахунками І. І. Гурина, усіх римових пар в «Енеїді», «Пісні на Новий 1805 год…» та піснях «Наталки Полтавки» 3843[88] (СРІК 2, 332), Словник В. В. Лутковського без матеріалу «Наталки Полтавки» їх нараховує 6657.

За точністю звучання І. І. Гурин поділив рими на точні, асонанси і консонанси. Не пояснюючи критеріїв групування, він однак зупиняється на питанні кваліфікації рим з наголошеними *И* та *І* та вважає такі рими консонансними, всього ж їх нараховує 31 (СРІК 2, 334). В. В. Лутковський подав тільки 6: *дитятко – не стидно, дожився – обізвався, Еней – їй, задав – не йшов, закрутив – сказав, народ – рід* (Лутк. 37, 5). Випадки *сил – віл* (Лутк. 20, 9), *Сивилла – посіділа* (Лутк. 20, 11) він кваліфікує як «звичайні» Р, тоді як І. І. Гурин – як консонанси (СРІК 2, 57, 325). Така розбіжність зрозуміла з огляду на те, що й у теоретичних працях питання консонансів розв’язано неоднозначно.

Правила технічного оформлення матеріалу не пояснено, їх можна зрозуміти безпосередньо з аналізу РСР. Усі римоніми, навіть односкладові, мають позначений наголос, римові слова в парі відокремлено двокрапкою. Перше слово римопари зафіксовано з великої літери, навіть після прийменника

[88] Фактично в реєстрі РСР (СРІК 1, 2) зафіксовано 3763 пари.

і частки; якщо римове слово вжито в тексті з різними прийменниками, останні подано через кому в дужках. Ремаркування відсутнє; у випадку граматичної омонімії укладач робить примітки, зазначаючи форму слова. Кожна римова пара паспортизована: римською цифрою вказано номер тому (I), арабською – номер сторінки (зафіксовано всі сторінки у разі кількаразового вживання пари). Оскільки укладач опрацював тільки 1-й том, римське позначення в паспорті рими зайве.

Отже, В. В. Лутковський систематично дотримувався вироблених ним принципів укладання Словника, проте не уникнув деяких пропусків римових пар. За умови відповідного коментування і редагування праця може бути опублікована, оскільки вона поповнює лакуну в історії української римографії та може служити джерелом матеріалу для науковців, а також практичним довідником для поетів. Публікація аналізованого Словника має належати до наукового класу, її доцільно здійснювати критично-дипломатичним методом. Готуючи його до друку, слід дотримуватися норм сучасного правопису та виправляти помилки й описки (*складений мной* замість *складений мною* (Лутк. 2, 1), *швидче* замість *швидше*, *багацтво – багатство* (Лутк. 2, 5), *яз зазначив – як зазначив* (Лутк. 2, 10). Крім цього, до нерозбірливих місць, виправлень, описок, вставок й у випадках розходжень автора з сучасною римологічною теорією необхідні відповідні наукові / редакторські коментарі.

4.8.3. Рукописний словник рим І. Котляревського, укладений І. І. Гуриним

Загальні відомості

На тлі численних невдалих спроб опублікувати СР старанна і наполеглива праця І. І. Гурина увінчалася успіхом: він став першим із римографів, чиї римарії побачили світ.

Свою епоху І. І. Гурин схарактеризував біблійною цитатою: «Жатва убо многа, а ділателей мало» [*Иван Гурин… 2010*: 54]. Діяльність на ниві

української культури самого І. І. Гурина була надзвичайно активною: він збирав і впорядковував лексичний, фольклорний та етнографічний матеріал, виконував громадську роботу. Здобутки І. І. Гурина певною мірою висвітлено в пресі, стаття про нього є в енциклопедії «Українська мова», йому присвячено збірник статей, спогадів і документів [*Шалата 1982*; *Стешенкова 1986*; *Тараненко 2007 а*; *Іван Гурин… 2010*], здійснено загальний огляд його праці як лексикографа [*Мовчун 2014 д*].

Народився Іван Іванович Гурин (1905–1995) в селі Бзові (нині Баришівського району Київської області), навчався у Війтовецькій педшколі і Ржищівському педтехнікумі. З 17 років, ще навчаючись, записував фольклорний і лексичний матеріал, згодом став дійсним кореспондентом Інституту української наукової мови, надіславши сотні діалектизмів і термінів народних ремесел. Завдяки фольклористичній праці І. І. Гурина фонди Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені М. Т. Рильського поповнено тисячами записів. Частину зібраного матеріалу І. І. Гурин пізніше опублікував: «Українські народні загадки» (1963), «Образне слово: постійні народні порівняння» (1966; 1974), «Хитру сороку спіймати морока» (1967), «Де живе жар-птиця» (1991).

Вищу філологічну освіту І. І. Гурин здобував заочно в Кам’янець-Подільському інституті соціального виховання та Київському педагогічному інституті; упродовж 40 років працював учителем у різних регіонах України. Вийшовши в 1966 р. на пенсію, оселився в Полтавській області, у місті Миргороді. Багато зусиль доклав до організації музею Давида Гурамішвілі (грузинського поета XVIII ст., який на схилі життя мешкав у Миргороді).

З 1966 р. лексикографія стала головною справою життя І. І. Гурина: він уклав «Збірник (словник) антонімів та протиставних словосполучень української мови» (1969–1983) (ЗА) та низку СР. Про задуми нових праць, а також про свої сподівання дочекатися публікації словників та невдачі на цьому шляху римограф засвідчував у листах, адресованих сучасникам. Напр., фольклористові Ф. І. Лаврову він зізнавався: «Тепер ношуся із своїми

словниками рим Шевченка і Котляревського. Набиваються співавтори, а коли відмовляю, то мстяться» (Лавр.).

Методику збирання і впорядковування римового матеріалу та укладання словників І. І. Гурин розпрацьовував самостійно, вивчаючи наукову літературу, знайомлячись із римаріями, опублікованими за кордоном, про що свідчать його нотатки зі СР Адама Міцкевича (SRM), радився з українськими й російськими мовознавцями та літературознавцями, зокрема з римографом В. П. Тимофєєвим.

У 60–80-ті рр. XX ст. І. І. Гурин уклав «Словник рим Євгена Гребінки» (1982) (СРГ), опублікований у співавторстві з А. А. Бурячком «Словник українських рим» (1979) (СУР), а також рукописні римарії І. Котляревського, Т. Шевченка, Лесі Українки, М. Шашкевича, П. Гулака-Артемовського, Л. Боровиковського, Л. Глібова, російських творів Т. Шевченка і «Словник рим з «Давитіані» Д. Гурамішвілі (у перекладі М. Бажана)» (СРІК 1, 2; СРТШ 1; СРЛУ 1, 2; СРШ; Гур. ГА; Гур. ЛБ; Гур. ЛГ; Гур. Давит.). Римограф зібрав картотеку фольклорного римування, занотовував у записнику так звані ***кореляти-рими*** (*коза-дереза, дівчина-рибчина, мова-розмова* тощо).

Над першим варіантом загальномовного СР І. І. Гурин працював шість років; у 1968 р. завершену працю він запропонував кільком київським видавництвам (Дмит.). З документів, збережених в архівних фондах, відомо, що цей варіант «Словника українських рим» фактично був зведеним СР української поезії та мав іншу структуру: перша частина – римові слова, друга – приклади з поетичних текстів (Кол.). Після значного доопрацювання римарій став, за визначенням самого укладача, «словником загального типу» – зібранням реальних і потенційних рим. Опублікований СР (СУР) у науковій критиці оцінили як помітне явище в українській і навіть у слов'янській лексикографії [*Fałowski 1981*].

«Словник рим І. П. Котляревського» І. І. Гурина – один із двох рукописних римаріїв (Лутк. 1–37; СРІК 1, 2), укладених у 1969 р. різними авторами. На час його створення (СРІК 1, 2) уже було опубліковано низку

словників мови письменників-класиків: «Словничок Шевченкової мови» (1916) і «Українсько-руський словничок до «Кобзаря» Т. Г. Шевченка» (1917) Н. Малечі, словопокажчик В. С. Ващенка і П. О. Петрової «Шевченкова лексика» (1951) (ШЛ), «Граматично-стилістичний словник Шевченкової лексики» І. І. Огієнка (Вінніпег, 1961), «Словник мови Шевченка» (1964) (СМШ), словопокажчики В. С. Ващенка, Ф. П. Медведєва, П. О. Петрової «Лексика «Енеїди» І. П. Котляревського» (1955) (ЛЕК).

Римарії Т. Г. Шевченка та І. П. Котляревського були першими з-поміж СР одного автора, які І. І. Гурин підготував після завершення зведеного «Словника українських рим». Дослідник почав збирати картотеку рим І. Котляревського в 1965 р., у 1969 р. рукопис був готовий, у 1976 р. його передрукували та оправили. У записниках, що зберігаються в Миргородському краєзнавчому музеї, занотовано, що в 1980 р. римограф планував укласти індекс клаузул до римарію І. Котляревського, але не відомо, чи робота була завершена. Над обома СР (СРІК 1, 2; СРТШ 1), як і над наступними, І. І. Гурин працював на єдиних засадах, що забезпечило сумірність матеріалу та його надійність для порівняльного вивчення римостилю українських поетів.

Опублікувати римарій І. Котляревського не вдалося; у листівці, адресованій фольклористові І. П. Березовському (1980 р.), лексикограф скаржився, що СР Т. Г. Шевченка та СР І. П. Котляревського «лежать без руху» (Бер.). У листах до М. А. Жовтобрюха і Б. І. Олійника, датованих 1986 р., І. І. Гурин повідомив, що в Центральному державному архіві-музеї літератури та мистецтва України в Києві зберігаються його лексикографічні праці, зокрема римарій І. П. Котляревського (Жовт.; Ол.). Опис Словника ми здійснили за цим примірником. Відомо про ще один примірник, що зберігається у фондах Полтавського літературно-меморіального музею Івана Петровича Котляревського. Авторизований машинопис Словника складається з двох частин, переплетених окремо в картонну оправу.

Загальна характеристика зовнішніх ознак

Гурин І. Словник рим І. П. Котляревського. Частина перша. Формат 195 х 287 мм, 77 арк. Миргород, 1976 (1969) // Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України. Фонд № 909. Опис № 1. Справа № 8.

Гурин І. Словник рим І. П. Котляревського. Частина друга. Формат 194 х 295 мм, 341 арк. Миргород, 1976 (1969) // Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України. Фонд № 909. Опис № 1. Справа № 6.

Обкладинка першої частини цупка; на сіру картонну основу наклеєно білий папір. Формат наклейки 184 х 278 мм, формат картону – 195 х 287 мм. Нижній край картону виступає за наклейку. Нижні кути передньої і задньої боковин обкладинки трохи загнуті досередини. Тканинний корінець червоного кольору завширшки 20 мм. Форзаци – цупкий папір, формат 190 х 278 мм. На обкладинці зазначено:

Словник рим І. П. Котляревського

Частина перша

м. Миргород

1976.

Напис зроблено чорною оформлювальною тушшю, заголовна літера С – червона в чорному контурі і з чорними вертикальними штрихами в нижній частині, стилізована під фрагмент рослинного орнаменту. Під позначенням року – графічний орнамент (чорна туш, перо). По периметру обкладинки – тонка подвійна рамка чорною тушшю у вигляді прямокутника зі зрізаними кутами. Ліве і праве поле 18 мм, верхнє 12 мм, нижнє 10 мм. Текст на титульному аркуші дублює текст обкладинки, проте рік зазначено інший – 1969. Аркуші (темно-сірий тонкий папір) склеєні, формат 190 х 278 мм, обріз книжкового блоку рівний, завтовшки 7 мм. Пагінація рукопису арабська роздільна, номери аркушів у правому верхньому куті, цифри надруковано машинкою (2–72), між арк. 61 і 62 і після арк. 72 нумерації немає, останній аркуш пронумеровано цифрою 2. Наступну нумерацію перших аркушів

здійснено працівниками архіву олівцем (1, 1 б, 1 в). Загальна кількість аркушів – 77.

Список Словника повний, збереженість оправи, книжкового блоку та аркушів добра. Літери чіткі, список є другою чи третьою машинописною копією. Передмову надруковано суцільним текстом (арк. 1 в–3), її завершує власноручний підпис укладача. Текст Словника розміщено у 2 стовпці на лицьовому боці аркуша, після основної частини подано таблицю «Рими з творів І. П. Котляревського, що повторюються» (арк. 76–77). Особливості розміщення тексту: відсутні 7 останніх рядків (арк. 41, кол.[89] 1) і 2 перші рядки (арк. 61, кол. 2), на непронумерованому аркуші між арк. 61 і 62 надруковано тільки один рядок, на арк. 72 текст словника тільки в одну 1-шу колонку. Текст вичитаний автором, який зробив низку розбірливих вставок і виправлень від руки кульковою ручкою синім чорнилом[90].

Передмову та Словник надруковано на різних машинках; у передмові *І* / *і* та *Ї* / *ї* позначено графемою *І*, *Є* / *є* – графемами *Е* / *е*. Корпус Словника надруковано машинкою з українським алфавітом, але текст має графічні особливості: замість апострофа використано лапки, замість дужок – скісні риски (/ /), *Ї* / *ї* позначено літерою *І* / *і* з додатковою крапкою від руки, на місці повторюваного компонента римопари – лапки.

Другу частину словника оправлено у тверду обкладинку – клеєний багатошаровий картон сірого кольору формату 194 х 295 мм. На передній боковині – білий папір розміром 183 х 281 мм, унизу картон виступає за наклейку. Напис на обкладинці:

Словник рим І. П. Котляревського

Частина друга

м. Миргород

1976 р.

[89] Скорочення: колонка.

[90] Перелік вставок і виправлень див. [*Мовчун 2015 е*: 105].

У центрі обкладинки – рослинний візерунок (перо, чорна туш і бронзова фарба). Під позначенням року – невеликий рослинний візерунок (перо, чорна туш). Інші елементи оформлення обкладинки дублюють елементи обкладинки першої частини. Корінець червоний, цупкий, комбінований – картон, обтягнутий тканиною, завширшки 15 мм. Товщина 25 мм. Задня боковина обкладинки сірого кольору. Форзац – білий цупкий папір 194 х 295 мм. Книжковий блок клеєно-шитий; не підшиті арк. 61–64 (передній обріз нерівний, пошкоджений), 69–72, 79, 80, 83, 84. Формат, товщина і колір аркушів різні.[91] Список зшито таким чином, щоб текст був розміщений на розвороті, наступний розворот залишається чистим.

Пагінація арабська роздільна, в основному корпусі пронумеровано розвороти, позначення номерів надруковано машинкою і розміщено в правому верхньому куті. Останні аркуші рукопису (таблиці 1–9) пронумеровано автором від руки. Наступна пагінація олівцем належить працівникам архіву. Загальна кількість аркушів – 341.

Рукопис повний, збереженість оправи і книжкового блоку добра. Текст Словника машинописний (1-й чи 2-й примірник), арк. 95 зв. – 330 – таблиці, надруковані в Миргородській друкарні 2.03.1979 р. з наступним заповненням машинописним способом. На титульній сторінці зазначено: 1969 р. Шрифт російський, графему *є* передає *е*, *і* – римська цифра *I*, *ї* – непослідовно *I* з двома крапками від руки, повторення ознак у таблиці позначено лапками (”).

Рукопис авторизований. Правки незначні, синьою кульковою ручкою або машинописним способом.[92] У Словнику є незначна кількість орфографічних, пунктуаційних, стилістичних та ін. помилок, напр.: *віршетворчість*, *латино-мовних*, *поетів і письменників* (СРІК 1, 1 в), *церковно-слов’янські* (СРІК 2, 331), *зробило вплив* (СРІК 2, 332).

Записів про використання списку, що зберігається в Центральному державному архіві-музеї літератури і мистецтва України, немає.

---

[91] Детальніший опис книжкового блоку див. [*Мовчун 2015 е*: 106].
[92] Опис виправлень див. [*Мовчун 2015 е*: 106–107].

Спеціальний опис

Це дослідницько-практичний науковий неповний словник авторських рим (СР одного автора). Перша частина реєструвальна, друга – пояснювальна. Словник адресований учителям, студентам-філологам, поетам-початківцям, а також широкому колу користувачів, яких цікавить творчість І. Котляревського, отже, призначення СР навчальне і практичне. Об'єкт лексикографування – римові пари і ланцюжки. Джерело римового матеріалу – поема «Енеїда», «Пісня на Новий 1805 год…» і 15 пісень з п'єси «Наталка Полтавка».

Мегаструктура Словника складна: перша частина містить передмову, реєструвальну частину Словника і таблицю «Рими з творів І. П. Котляревського, що повторюються». Друга частина – передмову «Як користуватися Словником», пояснювальну частину римарію, післямову «Римування І. П. Котляревського» та 9 статистичних таблиць: «Розміри з «Наталки Полтавки» та «Пісні на Новий 1805 рік [год]» (ода до князя Куракіна)», «Строфіка рим з «Наталки Полтавки» та оди до князя Куракіна», «Строфіка з "Енеїди"», «Строфіка за всю творчість», «Розмір за всю творчість», «Рими точні, асонанси та консонанси» і 2 таблиці класифікаційних ознак рим. Обидві частини Словника наповнено тим самим римовим матеріалом, але в різному лексикографічному опрацюванні.

Вступна стаття має головні необхідні компоненти: визначено роль І. Котляревського у формуванні нової української літературної мови і нової версифікаційної системи, висвітлено історію роботи над СР, закцентовано на суттєвій відмінності Словника від аналогічної праці В. В. Лутковського, описано мега- та мікроструктуру (макроструктура залишилася поза увагою укладача) та подано шифри для паспортизації рим. Орієнтуючись на практичне і навчальне призначення Словника, І. І. Гурин окреслив коло майбутніх користувачів. У передмові не зазначено, яке видання стало джерелом римового матеріалу; укладач обмежився списком творів із літерно-

цифровим шифром – умовним позначенням тексту та номером строфи (для рим «Енеїди»).

Передмова до другої частини Словника «Як користуватися словником» і прикінцева стаття «Римування І. П. Котляревського» взаємопов'язані: у першій статті подано перелік класифікаційних ознак рим, а в останній пояснено ТО на позначення видів рим, а також наведено кількісні підрахунки в порівнянні з аналогічними характеристиками рим Т. Шевченка. За висновками І. І. Гурина, в обох авторів кількість багатих Р приблизно однакова (26 % у І. Котляревського і 21 % у Т. Шевченка), незначною мірою переважають відкриті Р у Т. Шевченка (65 % при 59 % у І. Котляревського), а кількість рим за складовим обсягом співзвучної частини, а також їх різновиди, в авторів різна. І. Котляревський уживав 40 % окситонних Р і 60 % парокситонних Р. Т. Шевченко – 22 % окситонних Р, 76,8 % парокситонних Р, 1 % пропарокситонних Р, 0,2 % гіпердактилічних Р (СРІК 2, 335). Порівняння рим І. Котляревського і Т. Шевченка за відповідними параметрами, даючи уявлення про розвиток української рими з кінця XVIII до середини XIX ст., тим самим засвідчує науковий потенціал СР.

Укладач активно послуговувався римологічними та римографічними термінами і номенами: *словник рим, індекс римових груп, тлумачний словник рим, реєстр рим, словникова стаття, класифікаційні ознаки рим, римова пара, римова група, римове слово, римовані слова, клаузула, опірна* [*опорна*] *приголосна, перехресне, суміжне, оповите (кільцеве), потрійне* / *потрійне розрізнене* / *потрійне суміжне римування, четверне римування* та ін.

Основним ТО І. І. Гурин дав визначення: *клаузула* – частина слова, що починається з наголошеного голосного звука (СРІК 1, 2), *рима* – пара слів зі співзвучними наголошеними в клаузулі (СРІК 2, 334), *римокомпоненти* – слова римової пари (СРІК 2, 335), *семантичні Р* – рими, які входять до складу простого речення і є підметом і присудком або зв'язані за допомогою узгодження, керування чи прилягання (СРІК 2, 337–338) тощо. Поняття *внутрішньо-кінцевих Р* в інтерпретації І. І. Гурина тотожне поняттю

розпорошених Р. Рими за граматичною ознакою укладач поділив на *однорідні Р* і *неоднорідні Р*. Своє тлумачення автор дає й *акустичним Р*: до них він зараховує асонанси.

Отже, теоретичну частину праці оснащено поясненням її макро- і мікроструктури, прикладами статей, правилами користування Словником і списком скорочень. З необхідних елементів відсутня анотація, список літератури і зміст, а також список граматичних ремарок.

Перша частина має нетабличну форму, рими подано за алфавітно-гніздовим принципом. Реєстрові одиниці – римеми, або ж, за термінологією укладача, клаузули – частини римових слів від наголошених голосних (напр., *оби, обиш, обна, обу, ові*) або (в окситонних відкритих Р) від опорного приголосного (напр., *го, ко, ло, мо, то*). Загалом, за нашими підрахунками, 928 римем, з-поміж них на **А** – 200, на **Е / Є –** 102, на **И** – 130, на **І / Ї** – 113, на **О** – 149, на **У** – 117, на **Ю** – 30, на **Я** – 87. Модель реєстру – традиційна алфавітна, блокова (реєстр складається з 6-ти блоків за акцентами), циклічна (спочатку зафіксовано римеми з опорними приголосними, а потім решта: *ба, ва, га, да, жа, ка, ла, ма, на, па, ра, та, ха, ча, ша, аба, абель, аби, абу, абці, ав* та ін.), однобічна пряма (ураховано лише пряму послідовність перших літер римеми), непослідовноалфавітна (є випадки порушення алфавітного порядку).

Друга частина таблична, текстово зумовлений реєстр сформовано римовими парами і ланцюжками. Усього, за підрахунками самого автора, у Словнику міститься 3843 римопари (фактично 3763 римопари).

Словникові статті кожної з частин мають однотипну структуру. У 1-й частині елементами мікроструктури є заголовкова одиниця (римема), гніздо рим, граматична інформація, кількісний індекс (за потреби), паспортизація (літерно-цифровий шифр). Римові пари в гнізді розташовані в прямоалфавітній послідовності за початком першого, а за потреби й другого слова пари чи ланцюжка:

ВЕ

живе-веде 3-119

«[93] -тебе 3-110

аж реве-бере 1-10

реве-тебе 5-100 (СРІК 1, 27).

Якщо римове слово в тексті вжито з прийменником, препозитивною часткою або виступає в ролі компонента стійкого сполучення слів, у такому складі, із крапками на місці пропуску слів, воно й потрапляє до Словника (напр., *по..звичаю-короваю; не в..кишені-в жмені, (тягу) дав-толковав*). Після слів, які мають омоформи, у дужках подано граматичну ремарку: *наз. мн., род. мн.*, *кл. ф., ім., дієсл.*, *займ., присл.* тощо. Кількісний індекс розміщено перед паспортизацією, напр.:

начати-достати Рефрен – 4 рази

НП – Ч. я. (СРІК 2, 23).

Паспорт рими містить номер частини поеми «Енеїда» і порядковий номер строфи, назви інших текстів зашифровано літерними скороченнями. При римопарах, ужитих кілька разів, подано всі необхідні шифри:

осатанів-полетів 1-135, 5-103.

Статті табличної частини Словника містять літерно-цифровий шифр, римову пару (ланцюжок) із граматичною інформацією (за потреби) та кількісний індекс (кількість римованих слів у рядку). У 29 класифікаційних графах передбачено позначення відповідної ознаки (за її наявності) знаком «+»: *суміжна* / *перехресна* / *оповита* / *розрізнена*, *точна* / *асонанс* / *консонанс*, *багата* / *бідна*, *чоловіча* / *жіноча* / *дактилічна* / *гіпердактилічна, відкрита* / *закрита*, *рівноскладена* / *нерівноскладена [рівноскладова* / *нерівноскладова]*, *повна* / *усічена*, *початкова* / *внутрішня* / *кінцева* / *внутрішньо-кінцева, однорідна* / *неоднорідна*, *проста* / *складена*, *акустична* / *графічна*, *семантична*, *поглинена*, *омонімна [омонімічна]*, *тавтологічна рима*. Ще дві ознаки суто літературознавчі: *розмір* [вірша] і *строфіка*.

У цілому Словник справляє враження відповідності задуму укладача. За багатьма параметрами РСР І. І. Гурина виграє на тлі аналогічної праці

[93] Позначено повтор слова *живе*.

В. В. Лутковського. І. І. Гурин у реєструвальній частині словника подає кожну пару по одному разу, В. В. Лутковський – як мінімум двічі, а якщо в римопарі є спільний опорний приголосний, то чотири рази. РСР І. І. Гурина повніший завдяки ширшій джерельній базі та більш інформативний, адже в РСР В. В. Лутковського класифікаційна характеристика рим відсутня. Праця І. І. Гурина має стрункішу структуру та свідчить про те, що укладач ґрунтовніше володіє термінологічним апаратом, а отже, науковий рівень цього Словника вищий.

Необхідність СР для наукових досліджень важко переоцінити. Напр., спростувати стереотипний і спрощений погляд на риму І. Котляревського як на слабку можна тільки науковими методами, насамперед математичними, об'єктивно аналізуючи всі рими поета. В. В. Коптілову вдалося зробити це завдяки укладанню повного каталогу рим. Праця І. І. Гурина, що свого часу не побачила світ, також дає вичерпний матеріал для всебічного вивчення рими за якісними і кількісними ознаками.

Статистичні таблиці І. І. Гурина засвідчують процес деграматизації рими: в «Енеїді» укладач нарахував 83 % граматичних Р, а у римованих текстах «Наталки Полтавки» і в «Пісні на Новий 1805 год…» їх 73 % (СРІК 2, 340–341). Схожі дані отримав і В. В. Коптілов, з'ясувавши, що в першій частині «Енеїди» таких рим 84 %, а в шостій – 82 % [*Коптілов 1998*: 14].

СР одного автора дають вичерпний матеріал для вивчення індивідуального римостилю. Напр., за Словником можна з'ясувати, які повторювані Р (*очі – ночі*, *неба – треба*, *губи – зуби*, *буде – (не) забуде*, *врем'я – плем'я*, *царство – панство*, *муки – руки*), варіаційні Р (*моторний – проворний*, *неборак – рак*, *Енея-неборака – рака*) та напівповторні Р (*одвічає – знає*, *не дрімає – знає*; *приказ – час*, *приказ – якраз*) уживав І. Котляревський. Фонологічна прикмета рими І. Котляревського – вільне римування кінцевого твердого і м'якого приголосних: *супостат – не горять*, *дівчат – нявчать*, *тут – буть*, *не везуть – тут*, *утруть – кут*, *оддалять – поросят*.

Словник дає матеріал для дослідження морфологічних і словотвірних особливостей мови І. Котляревського, як-от: співвідношення слів з постфіксами *-ся* і *-сь* у римовій позиції, використання суфіксів *-ець-*, *-ив-*, *-ок-*, *-ух-*, *-ар-*, *-еньк-* та ін., наявність дієприслівників теперішнього часу із суфіксом *-я* (*походжая*, *літая*, *розглядая*, *управляя*, *виляя*), паралельне вживання в іменниках у формі орудного відмінка однини, а також у прикметниках і займенниках флексій *-ою* і *-ой* (*рукой*, *шульгой*, *войной*, *золотой*, *ні ногой*, *з тобой*, *собой* і *рукою*, *водою*, *бородою*, *з тобою*, *собою*). Допоможе Словник у вивченні мови І. Котляревського на акцентуаційному рівні (*гетьма́н*, *тане́ць*, *своєму́*, *к порому́*).

Перспективу СР І. І. Гурин убачав у дослідженні історії вірша, з цією метою він подавав порівняльні таблиці рим українських поетів. Словники І. І. Гурина не втратили актуальності, адже на сьогодні не опубліковано жодного римарію І. Котляревського.

Висновки до Розділу 4

Історія європейської римографії налічує майже п’ятсот років; перший словник рим на території східного слов’янства датовано 1800 роком («Рифмальний лексикон…» Івана Тодорського). Огляд словникової продукції показав, що період активного розвитку світова, зокрема слов’янська, римографія переживала з 60-х рр. XX ст.: було укладено словники потенційних рим, а також словники рим окремих поетів: С. Трембецького, А. Міцкевича, Ю. Словацького, Ц. Норвіда, О. Пушкіна, Є. Баратинського, К. Батюшкова, С. Єсеніна та ін. Новий римографічний бум можна спостерігати з 90-х рр.; його знаменує опублікування нових словників рим поетів XIX–XX ст.: І. Анненського, А. Ахматової, О. Блока, Й. Бродського, О. Мандельштама, М. Некрасова, Б. Пастернака, Р. Рождественського, Ф. Тютчева, А. Фета та ін.

Підвалини теорії римографії закладено працею Ф. Є. Корша «План дослідження про віршування Пушкіна і словника пушкінських рим» (1905 р.), а також низкою спеціальних інструкцій, передмов до словників рим та статей В. Є. Холшевникова, Т.-Р. Війтсо, Я. Пильдмяє, В. П. Тимофєєва, Т. С. Царкової, Ю. К. Стехіна, Є. М. Матвєєва, Є. В. Хворостьянової.

Теорія і практика української римографії має певні здобутки, які проаналізовано в процесі дослідження її історії. Виокремлено кілька етапів становлення і розвитку вітчизняної римографії: 1) 20–50-ті рр. XX ст.; 2) 60–90-ті рр. XX ст.; 3) початок XXI ст.

Витоки римографічного опрацювання української лексики виявлено в низці словників XIX ст. (П. П. Білецького-Носенка, М. В. Закревського, О. С. Афанасьєва-Чужбинського), у яких здійснено спробу розроблення статей на основі спільності частин слова, зокрема кінцевих.

Наукову римографічну роботу розпочато на межі 20–30-х рр. XX ст. зі створення картотеки рим Т. Шевченка, проте укласти сам словник на той час не вдалося. Інші факти збирання картотек поетичних та фольклорних рим і

спроб укладання відповідних словників пов’язані з іменами В. П. Черевка (Віктора Вера), О. С. Чорнобицької (Лідії Далекої), І. М. Мацинського (Тараса Остапчука), В. В. Лутковського.

Перших помітних теоретичних і практичних результатів в українській римографії досяг І. Г. Чередниченко, автор лінгвістичної концепції рими та спертого на неї проєкту наукового словника рим Т. Шевченка. Укладання та публікування першого «Словника українських рим» відбулося завдяки праці І. І. Гурина і наукового опрацювання словникових матеріалів А. А. Бурячком. І. І. Гурин також лексикографував на єдиних засадах рими українських поетів (І. Котляревського, П. Гулака-Артемовського, Л. Боровиковського, Є. Гребінки, М. Шашкевича, Л. Глібова, Т. Шевченка, Лесі Українки) та рими російських творів Т. Шевченка і рими з «Давитіані» Д. Гурамішвілі (у перекладі М. Бажана). Практичні здобутки української римографії пов’язані з С. Й. Караванським, укладачем словника потенційних рим із застосуванням авторського методу лексикографування римонімів.

У розділі визначено ключові терміни римографії *словник рим*, *римарій* і *римівник* та з’ясовано співвідношення обсягу відповідних понять: *словник рим* / *римарій* – сукупність рим: а) певної мови; б) літературного періоду; в) жанру; г) поета; ґ) окремого твору; *словник рим* / *римарій* / *римівник* – римографічна праця, об’єктом опису якої є систематизовані за певним принципом пари або групи слів, що утворюють риму.

З’ясовано, що СР належать до філологічних одномовних словників, головною ознакою яких є загальний принцип добору лексичного матеріалу на підставі утворення рими.

Детальний аналіз цільової аудиторії та призначення словника рим, моделювання його реєстру (за традиційністю абетки, за структурою, за способом використання абетки, за напрямом абетки, за наявністю відхилень від прямої чи оберненої алфавітної послідовності) та структури лягли в основу запропонованої в дослідженні класифікації словників рим.

У розділі обґрунтовано та представлено в Додатках нові типи римографічних праць: словник римових асоціацій (який дає матеріал для глибшого дослідження сучасного римового узусу у фонологічному й лексико-семантичному аспектах) і зведений словник рим вибіркового типу (який є джерелом матеріалу для різноаспектних синхронних і діахронних мовознавчих досліджень української рими: фонологічних, граматичних, лексичних, семантичних, стилістичних, кількісних тощо).

Укладання словника римових асоціацій є одним із завершальних етапів експериментального вивчення асоціативного зв'язку між римонімами. Для цього дослідження розроблено методику, якою передбачено: підготовку експерименту (визначення термінологічної бази, обґрунтування і формування списку слів-стимулів, окреслення параметрів добору респондентів; вироблення процедури експерименту); організацію і проведення експерименту; аналіз анкет та укладання словника римових асоціацій; інтерпретацію результатів експерименту.

Для вивчення римографічної спадщини українських дослідників рими розпрацьовано методику дослідження РСР, що передбачає три блоки: загальні (біографічні та історичні) відомості, зовнішній опис джерела та його спеціальний опис. Підготовка до публікації спирається на використання прийомів критики тексту та коментування.

З опертям на запропоновану методику описано й зіставлено два рукописні словники рим І. Котляревського (В. В. Лутковського та І. І. Гурина) та удоступнено їх для дослідників і для широкої аудиторії шанувальників української поезії.

Результати власних досліджень до розділу 4 викладено в працях [*Мовчун 2012*; *Мовчун 2013 в*; *Мовчун 2014 а*; *Мовчун 2014 в*; *Мовчун 2014 г*; *Мовчун 2014 ґ*; *Мовчун 2014 д*; *Мовчун 2014 е*; *Мовчун 2014 є*; *Мовчун 2014 ж*; *Мовчун 2015 в*; *Мовчун 2015 ґ*; *Мовчун 2015 е*; *Мовчун 2015 є*; *Мовчун 2015 і*; *Мовчун 2016 д*; *Мовчун 2017 в*; Мовчун *2018*; *Мовчун 2020 а*].

ВИСНОВКИ

Рима як одиниця поетичної мови має тривалу історію літературознавчих досліджень, проте в лінгвістичному аспекті вона вивчена недостатньо, хоча не раз опинялася в полі зору лінгвістів, починаючи з граматики Л. Зизанія (1596).

Формування національної теорії української рими засвідчили граматики О. М. Огоновського, В. І. Сімовича, С. Й. Смаль-Стоцького і Т. Ґартнера, що містили короткий виклад класичної теорії рими. У лінгвістичному ракурсі риму традиційно розглядають як фонетико-стилістичний / фонетико-евфонічний засіб поетичної мови (В. Г. Домбровський, В. С. Ващенко, І. Г. Чередниченко, П. С. Дудик, В. В. Коптілов, В. С. Калашник, А. К. Мойсієнко, К. С. Серажим, Н. О. Данилюк та ін. дослідники).

Цілісну лінгвістичну концепцію рими з опертям на формально-структурне її дослідження запропонував у 60-х рр. XX ст. І. Г. Чередниченко.

Праці зарубіжних і вітчизняних римологів порушують широкий спектр проблем фольклорної і літературної рими, її історії та перекладу, а також торкаються окремих питань: римової типології, фонетико-фонологічної структури співзвучних слів, семантики і синтактики рим, граматичного аспекту римування, словотвірного потенціалу рими, її синергетики, формального аналізу із застосуванням математичних методів, лінгвостилістичних, дискурсивних, культурологічних, лінгвокультурологічних, психолінгвістичних досліджень, лексикографічного опису римового ресурсу, систематизації термінів римології.

Зважаючи на складність і багатогранність рими як об’єкта досліджень, зокрема мовознавчих, у дисертації обґрунтовано новий науковий напрям українського мовознавства – лінгвістичну римологію і її прикладну галузь – римографію. Запропонована лінгвістична концепція спирається на трактування рими як мовної одиниці, що має широкий спектр функцій. Римі притаманна системність, яку вона реалізує в римовому просторі української мови.

Українська римологія формувалася впродовж кількох століть: 1) кінець XVI–XVIII ст.; 2) XIX – початок XX ст.; 3) 20-ті рр. – середина XX ст.; 4) друга половина XX ст.; 5) початок XXI ст.

Римою в староукраїнський період розвитку мови вважали бездоганний збіг одного, двох чи трьох складів у віршових закінченнях. Автори поетик унормовували риму, застерігаючи від уживання тих чи тих звукосполук (а точніше, їх буквених позначень).

Подальше формування римової теорії відбувалося на різних теренах України неоднаковими темпами і на дещо відмінних засадах. З одного боку, спостерігався вплив російської римологічної думки, з другого, найактивніше наприкінці XIX – на початку XX ст., розбудова її національної теорії і виформовування відповідної термінології.

Становлення української римології та бурхливий розвиток її терміносистеми відбувалися у 20-х рр. XX ст. На той період припало і формування класичної теорії російської рими В. М. Жирмунського, яка в другій половині XX ст. мала значний вплив на українських дослідників (визначення рими Н. Д. Тарасенко, П. К. Волинського, Н. Г. Сидяченко, В. М. Лесина, Н. В. Костенко та ін.). Визначення рими на основі опису її функцій давали В. В. Ковалевський (як звукового повтору композиційного значення) та І. В. Качуровський (застосування гомоеотелевтону в широкому спектрі функцій), лінгвістичне структурно-фонетичне визначення запропонував І. Г. Чередниченко (як фонетичного зближення слів), функціонально-стильове визначення дала К. С. Серажим (як звукової епіфори), комплексне лінгвістичне визначення сформулював С. М. Діброва (як суголосся морфем і звуків). Нові дефініції рими кінця XX – поч. XXI ст. ґрунтуються на встановленні генези і статусу рими. Українська зарубіжна римологія становить своєрідний зріз наявних концепцій рими кінця XIX–XX ст.

Аналіз наукових визначень рими уможливив висновок про те, що найпоширенішою є її дефініційна модель із найближчим родовим поняттям: *повтор, епіфора; співзвучність, співзвуччя, співзвучання, однозвучність,*

суголосся, суголос, звучання; подібність, узгодженість, відповідність, зближення, збіг; закінчення, кінець; слова́, пара, одиниця; парність; послідовність. Низка дефініцій є операційними: *композиційно-звуковий прийом суголосся закінчень, регулярне повторення еквівалентних фонем або груп фонем, звукове ототожнення фонемних комплексів* тощо. Термін *рима* відповідає поняттям: «кінцево-звукова подібність слів як вияв римотворчих властивостей мови»; «звукова подібність слів віршових рядків»; «стилістичний прийом використання звукової подібності слів у поетичному тексті»; «фонемокомплекс, спільний для кількох римових слів»; «римова пара або ланцюжок».

У художньому тексті термін *рима* набуває загальномовного кодифікованого значення («співзвуччя кінців віршованих рядків»), загальномовного узуального («пари співзвучних слів») та переносних значень на основі синекдохи («слово, що римується з іншим» і «поетичний текст, поезія») та прозопопеї («примхлива, полохлива істота»).

Образне знання про риму в поетичному тексті експлікує художня дефініція, що є результатом творчого осмислення автором цього поняття та інструментом поетичного освоєння світу. Художня дефініція виражає суб'єктивно-оцінне, оригінальне сприймання рими і відкриває можливості для продукування нових подібних дефініцій, які є істинними не лише в індивідуально-авторській картині світу, а й у національній поетичній картині світу загалом.

Важливими інструментами художнього освоєння дійсності та осмислення знань про світ є художні означення, порівняння і метафори. Метафоризація рими відбувається через проєкцію концептосфер «людина і соціум», «природа» та «артефакти». На матеріалі текстів українських поетів установлено низку метафоричних моделей: «дитина → рима», «жінка (дівчина) → рима», «самотня людина → рима», «біль → рима», «спокуса → рима», «гра → рима», «вода → рима», «піна → рима», «небо → рима», «вітер → рима», «плід / зерно → рима», «вогонь → рима», «скеля → рима», «птах →

рима», «риба → рима», «скеля → рима», «коштовний камінь → рима», «матеріал → рима», «військове спорядження → рима», «музичний інструмент → рима» та ін.

Сукупність авторських епітетів формує своєрідну художню класифікацію рим за фонетико-фонологічною ознакою, силою впливу на читача, якістю, емоційним станом автора, часом створення тощо. Спорадично з'являються і термінологічні одиниці на позначення видів рим: *асонансна, точна* / *неточна, жіноча, дієслівна, омонімічна рима* та ін.

Особливості змісту і форми репрезентації римологічних знань у науковій і художній картинах світу встановлено за низкою параметрів: 1) протиставлення літературних форм з римою і без рими; 2) дефініювання рими, її структура; 3) види рим; 4) функції рим; 5) рими в поетичній практиці.

Однією з найскладніших проблем римології є римова типологія. У дисертації запропоновано класифікацію рим, що ґрунтується на якомога повнішому врахуванні мовних ознак рими в структурному, семантичному, функціональному, лінгвокультурному й когнітивному вимірах:

1. За фонемним складом: а) за наявністю звукової тотожності (точна, неточна, приблизна Р, римоїд);

б) за якістю співзвуччя (відкрита, закрита Р; бідна, багата, глибока Р, панторима; достатня, недостатня Р);

в) за якістю відхилень від звукової точності (асонансна, консонансна Р; нарощена, усічена, заміщена, випадна, переставна Р; різнонаголошена, нерівноскладова, анафорична, контурна, розпорошена Р);

г) за обсягом співзвучних елементів (окситонна, парокситонна, пропарокситонна, гіпердактилічна, супергіпердактилічна Р; моносилабічна, дисилабічна, трисилабічна, тетрасилабічна, пентасилабічна, гексасилабічна Р; монофонемна Р і поліфонемна Р: дво-, три-, чотири-, п'ятифонемна Р та ін.).

2. За графічно-акустичною ознакою (формально-акустична, акустична, акустично-графічна, графічно-акустична, формально-графічна (зокрема дзеркальна анаграмна) Р).

3. За граматичною ознакою (граматично однорідна Р: іменникова, прикметникова, дієслівна Р та ін.; граматично неоднорідна Р: іменниково-дієслівна, іменниково-прикметникова, дієслівно-іменникова Р та ін.; мономорфемна Р: префіксальна, коренева, суфіксальна, флективна Р; поліморфемна Р: префіксально-коренева, коренево-суфіксальна, суфіксально-флективна, префіксально-коренево-суфіксальна Р та ін.; диференційно-морфемна Р: префіксально-коренева, коренево-суфіксальна, суфіксально-флективна, префіксально-коренево-суфіксальна Р та ін.).

4. За лексичним складом:

а) за формально-лексичними ознаками (проста, складена, поглинена Р);

б) за лексико-семантичними ознаками (тавтологічна, омонімічна, синонімічна, антонімічна, паронімічна Р);

в) за лексико-естетичними ознаками (банальна, оригінальна Р: відносно оригінальна, абсолютно оригінальна Р; бідна, багата Р);

г) за жанрово-стильовими ознаками (книжна, поетична, фольклорна Р: народнопоетична, розмовна Р);

ґ) за стилістичною маркованістю (рима-образ, рима-луна, рима-каламбур, анжамбеманна, апокопована Р, рима-апосіопеза, макаронічна, риторична Р);

д) за експресивною ознакою (комічна, жартівлива, глузлива, зневажлива, урочиста Р).

5. За дискурсивними ознаками:

а) в індивідуальній творчості (відмовна, задана, варіаційна, напівповторна, повторювана, однократна Р);

б) у національній і світовій культурі (цитатна Р: самостійна цитатна і атрибутована цитатна Р, точна цитатна і колажна цитатна Р; алюзійна Р).

6. Концептуальні види рим (рима-культурема, рима-міфологема, рима-ідеологема, рима-гносеологема, рима-експресив, рима-ідіологема).

7. За рядково-строфічним параметром:

а) за відповідністю схемі віршування (регулярна, нерегулярна, випадкова Р);

б) за напрямом розгортання тексту (рядкова, строфічна Р);

в) за горизонтальною локалізацією компонентів рими (початкова, початково-внутрішня, початково-кінцева, внутрішня, внутрішньо-початкова, внутрішньо-кінцева, кінцева, кінцево-внутрішня, кінцево-початкова Р);

г) за вертикальною локалізацією компонентів рими (суміжна, перервана, перехресна, кільцева, тернарна, терцинна, кватернарна, квінтарна Р, секстина, септима, октава, октетна Р, децима, мішана Р);

ґ) за повторюваністю співзвуччя (подвійна, суцільна Р: потрійна Р (потрійна розрізнена, потрійна суміжна Р), четверна, п’ятірна, шестірна, сімерна Р; рефренна Р).

Удокладнена класифікація рим доводить значний функціональний потенціал української рими, не обмежений поетичним текстом, і її системність. Трактування рими як мовного знака вможливило встановлення двоступеневої ієрархії римових функцій: 1) узагальненої гіперфункції; 2) конкретної функції.

Семантична гіперфункція (власне семантична, евристична, стилістична, емоційно-експресивна, естетична) описує риму-знак у відношенні до дійсності (це семантика рим). Композиційна (синтактична) гіперфункція (ритмічна, метрична, віршомаркувальна, строфотворча, жанровизначальна, інструментаційна, сполучна, когезивна, креативна) описує риму-знак у відношенні до інших рим у системі мови і в тексті (це синтактика рим). Прагматична гіперфункція (магічно-сакральна, сугестивна, персуазивна, мнемотехнічна, ігрова, орнаментаційна, евфонічна, верифікаційна, екземпліфікаційна) описує риму-знак у відношенні мовця до рими (це прагматика рим).

Загальну здатність одиниць певного типу сполучатися на основі римоутворювальних елементів покладено в основу побудови теорії римового простору мови.

Головна системна одиниця римового простору мови, яка має здатність до виявлення римових властивостей безвідносно до контексту, – римонім. Відповідно до фонологічного і лексико-семантичного параметрів виокремлено власне римоніми, неповні римоніми і контекстні (оказіональні) римоніми.

Формальні зв'язки між римонімами встановлено на основі спільності римем. Римема – спільний для структури щонайменше двох слів фонемокомплекс, що містить кінцеву частину слова і центральним елементом якого є наголошений голосний – акцент.

Римема об'єднує сукупності слів, що, відповідно до норм римування, здатні утворювати рими різного ступеня точності. Варіант римеми, її конкретна реалізація – алорима.

За значної відмінності між римовими словами римоутворювальним елементом є ядро рими – центральний фонемокомплекс, який складається з акцента, а також переднаголошеного (переднаголошених) або / і післянаголошеного (післянаголошених) приголосних. Залежно від римовідповідників римове ядро в тому самому римонімі демонструє рухомість, воно здатне до трансформацій, що доведено в процесі експериментального дослідження римових асоціацій.

У тексті римоніми реалізують формальні і формально-змістові відношення. Ознаки формального римового зв'язку – фонологічна узгодженість римонімів, лімітованість інтервалу між ними та рекурентність. Формально-змістові римові відношення переважно мають асоціативний характер; також вони реалізують відношення суміжності, зіставлення з подальшим протиставленням або ототожненням, причинно-наслідкові зв'язки та низку системних лексико-семантичних відношень (еквонімічні, гіперо-гіпонімічні, меронімічні, партитивні).

Формальною системною організацією римонімів є римові ряди (довгі – понад 100 римонімів, середні – понад 10, короткі – до 10, нульові ряди – 1 елемент без відповідника). Ряди римонімів, що утворюють точну риму, звичайні, а з відхиленням від точності – розширені. Нелінійною організацією

сукупності римонімів є римове гніздо; розширений риморяд може бути формально розгорнутий як гніздо. Система словозмінних форм, що зберігають римувальні властивості, становить римову парадигму.

Формально-змістовою системною організацією римонімів є римові поля. Римове поле наповнюють лексеми-римоніми на підставі спільності сем та лексеми-римовідповідники на основі спільності римового ядра або римеми. Ядро римового поля становлять найчастотніші сполучення римонімів – римові кліше.

Римовий простір мови – складне переплетіння римових зв'язків, що організовують римоніми в римові ряди, гнізда і парадигми (у формальному відношенні) та в римові поля (у формально-змістовому відношенні). ***Рима*** – це результат зіставлення мінімум двох фонетичних слів, що містять варіанти однієї римеми (алорими) або мають спільне ядро чи фонемний каркас і вступають у римові відношення.

Наукове уявлення про сутність римового простору мови дає вивчення його фрагмента, окресленого римовими зв'язками хороніма *Україна* та структурованого римовим ядром *-ін-* // *-їн-* // *-ин-* і римемним кластером *-іна* // *-їна* // *-ина, -іни* // *-їни* // *-ини, -іні* // *-їні* // *-ині, -іну* // *-їну* // *-ину, -іною* // *-їною* // *-иною, -іно* // *-їно* // *-ино, -ін* // *-їн* // *-ин, -інами* // *-їнами* // *-инами, -інах* // *-їнах* // *-инах*, що відповідає римовій парадигмі лексеми *Україна*. Потенційні риморяди, до яких входить лексема *Україна*, належать до середніх і довгих, оскільки римеми її словоформ відповідають продуктивним словотвірним моделям. Реальні римові ряди встановлено шляхом здійснення суцільної вибірки з поетичних текстів. Результати асоціативного експерименту засвідчили нові римові потенції хороніма *Україна*.

Фрагмент римового простору із центром *Україна* формують макрополя «Всесвіт», «Людина», «Суспільство», «Предметний світ», які складаються з кількох десятків мікрополів, як-от: «рослинний світ», «тваринний світ», «ландшафт», «явища природи», «особа», «етноніми», «рух, зміни», «смерть, знищення, занепад», «родина», «віра», «мистецтво, наука», «військова сфера»,

«речовина» тощо. Римові кліше *Україна – калина* й *Україна – солов'їна* та *Україна – руїна* й *Україна – єдина* становлять ядерну зону відповідних мікрополів. У текстах українських поетів XIX – початку XXI ст. ці рими-кліше функціонують як рими-образи, рими-культуреми, рими-гносеологеми, рими-(квазі)міфологеми, рими-ідеологеми, рими-ідіологеми. Інструментом і результатом дослідження є укладені словники рим нових типів «Хоронім *Україна*: фрагмент римового простору» та «Словник римових асоціацій».

Широке поле для практичного застосування здобутків римології та дослідження рим лексикографічними методами надає прикладна галузь, на позначення якої в дисертації використано термін *римографія.* Об'єкт римографії – слова, що утворюють реальні або потенційні рими.

Підвалини теорії римографії закладено працею Ф. Є. Корша «План дослідження про віршування Пушкіна і словника пушкінських рим» (1905), а також низкою спеціальних інструкцій, передмов до словників рим та статей (В. Є. Холшевникова, Т.-Р. Війтсо, Я. Пильдмяє, В. П. Тимофєєва, Т. С. Царкової, Ю. К. Стехіна, Є. М. Матвєєва, Є. В. Хворостьянової та ін.).

На тлі багатовікової європейської римографії, яка особливо активно розвивається з 60-х рр. XX ст. (що засвідчують словники потенційних рим, а також словники рим окремих поетів: С. Трембецького, А. Міцкевича, Ю. Словацького, Ц. Норвіда, О. Пушкіна, Є. Баратинського, К. Батюшкова, Ф. Тютчева, А. Фета, М. Некрасова, С. Єсеніна, А. Ахматової, Б. Пастернака, Р. Рождественського та ін.), здобутки української римографії значно менші. Вітчизняна римографія пройшла кілька основних етапів: 1) 20–50-ті рр. XX ст.; 2) 60–90-ті рр. XX ст.; 3) поч. XXI ст.

Низка словників XIX ст. (П. П. Білецького-Носенка, М. В. Закревського, О. С. Афанасьєва-Чужбинського) посприяла зародженню методу римографічної систематизації слів. Початок наукової римографії поклало створення картотеки рим Т. Шевченка (20–30-ті рр. XX ст.), подальше формування цієї галузі пов'язане з діяльністю І. Г. Чередниченка (60-ті рр.). Вивчення «білих плям» історії української римографії вможливило

встановлення інших фактів збирання картотек поетичних та фольклорних рим і спроб укладання відповідних словників (В. В. Лутковський, В. П. Черевко, О. С. Чорнобицька, І. М. Мацинський та ін.).

Вагомий внесок в українську римографію зробили І. І. Гурин, співавтор першого словника потенційних українських рим та укладач низки рукописних римаріїв українських поетів: І. Котляревського, П. Гулака-Артемовського, Л. Боровиковського, Є. Гребінки, М. Шашкевича, Л. Глібова, Т. Шевченка, Лесі Українки; словника рим російських творів Т. Шевченка і словника рим із «Давитіані» Д. Гурамішвілі (у перекладі М. Бажана), а також А. А. Бурячок, С. Й. Караванський, С. М. Діброва.

Римарії – філологічні одномовні словники, головною ознакою яких є загальний принцип добору лексичного матеріалу відповідно до римувальних властивостей слів. Побудова словників рим переважно складна, їх мега-, макро- та мікроструктура залежить від типу словника. Нові типи римографічних праць (дослідницький науковий вибірковий реєструвальний римонімічний алфавітний словник римових асоціацій та зведений вибірковий реєструвальний лексичний алфавітний дослідницький науковий словник) призначені насамперед для лінгвістичних досліджень.

Класифікацію словників рим вибудувано за: 1) цільовою аудиторією: *дослідницькі*, *практичні* (зокрема *ігрові*), *дослідницько-практичні*; 2) методологічними принципами впорядкування римового матеріалу: *наукові* (зокрема *академічні*), *популярні*; 3) особливостями збирання матеріалу: *словники потенційних рим* (*загальномовні словники*), *словники римових асоціацій*, *словники авторських / фольклорних рим*; 4) кількістю охоплених джерел: *зведений словник рим*, *словник рим одного автора*, *словник рим одного твору*; 5) обсягом охопленого римового матеріалу: *повні, неповні, вибіркові*; 6) реєстровою одиницею: *словник римових ядер*, *римемний словник*, *римонімічний словник*, *лексичний словник*, *словник римових пар*; 7) організацією реєстру: *алфавітний, неалфавітний* (*хронологічно зумовлений*, *текстово зумовлений*); 8) характером інформації про риму: *словник*

реєструвального типу, *пояснювальний словник*; 9) способом розміщення матеріалу: *табличний, нетабличний*; 10) формою словника (носієм інформації): *паперовий* (*друкований, рукописний*), *електронний* (*словник в електронному вигляді, генератор рим*).

Важливим етапом вивчення історії римографії є пошук та опис рукописних словників рим. Виявлені в архівних фондах невідомі науковій і культурній громадськості рукописні римарії І. Котляревського (авторства В. В. Лутковського – у фондовій колекції Полтавського літературно-меморіального музею Івана Петровича Котляревського, авторства І. І. Гурина – у Центральному державному архіві-музеї літератури та мистецтва України) уведено до наукового обігу.

Терміни римології і римографії (1294 одиниці) зібрано, інвентаризовано та подано в Додатках («Терміни римології і римографії (словник-індекс)»).

Перспективи римології та римографії вбачаємо в подальшому вивченні римового простору мови, зокрема за допомогою римографічних методів, динамічних процесів у ньому, у зіставленні співвідносних фрагментів римового простору в споріднених і неспоріднених мовах, виявленні ядерних зон – римових кліше, що експлікують концептуальну картину світу носіїв певної мови, дослідженні римостилю поетів та римового ресурсу певного літературного угруповання чи всієї доби, установленні фонологічних законів і норм римування, аналізі семантичного аспекту римових відношень, вивченні синергетики рим.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Джерела фактичного матеріалу

1. Алчевська: Алчевська Х. Твори. Київ: Дніпро, 1990. 558 с.
2. Ангелова: Ангелова М. Спотикачки. Київ, 2009. 100 с.
3. Андрусяк 1996: Андрусяк І. Отруєння голосом. Київ: Смолоскип, 1996. 164 с.
4. Андрусяк 2006: Андрусяк І. Храбуст: поезії 2004–2005. Донецьк: Видавнича агенція «OST», 2006. 68 с.
5. Андрухович 2001: Андрухович Ю. Додаток № 1. *Антологія альтернативної української поезії зміни епох: друга половина 80-х – початок 90-х років*. Харків: Майдан, 2001. С. 13–23.
6. Андрухович 2002: Андрухович Ю. Екзотичні птахи і рослини. Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2002. 112 с.
7. Антонич 1967: Антонич Б.-І. Пісня про незнищенність матерії: поезії. Київ: Рад. письменник, 1967. 452 с.
8. Антонич 1989: Антонич Б.-І. Поезії. Київ: Рад. письменник, 1989. 454 с.
9. Антонич 1998: Антонич Б.-І. Твори. Київ: Дніпро, 1998. 591 с.
10. Антонич 2009: Антонич Б.-І. Повне зібрання творів. Львів: Літопис, 2009. 968 с.
11. Аф.-Чужб.: Афанасьєв-Чужбинський О. Українські поезії. *Українські поети-романтики 20–40-х років XIX ст.* Київ: Дніпро, 1968. С. 301–348.
12. Аф.-Чужб. 1972: Афанасьєв-Чужбинський О. Поезії. Київ: Рад. письменник, 1972. 223 с.
13. Бажан: Бажан М. Твори в 4 т. Т. І: Поезії, поеми. Київ: Дніпро, 1974. 367 с.
14. Базилевський 1970: Базилевський В. Світлиця: поезії. Київ: Молодь, 1970. 79 с.
15. Базилевський 1978: Базилевський В. Побачення з тобою: поезії. Дніпропетровськ: Промінь, 1978. 110 с.

16. Базилевський 1982: Базилевський В. Допоки музика звучить: поезії. Київ: Дніпро, 1982. 189 с.
17. Базилевський 1988: Базилевський В. Колодязь: вірші та поема. Київ: Рад. письменник, 1988. 238 с.
18. Базилевський 1992: Базилевський В. Вертеп (хроніка душі): вірші, поема. Київ: Укр. письменник, 1992. 302 с.
19. Базилевський 2004 а: Базилевський В. Крик зайця: поезії. Київ: Вид-во Вадима Карпенка, 2004. 156 с.
20. Базилевський 2004 б: Базилевський В. Віварій. Кінець навігації: поезії. Київ: Вид-во Вадима Карпенка, 2004. 227 с.
21. Базилевський 2007: Базилевський В. Читання попелу: поезії. Київ: Фенікс, 2007. 384 с.
22. Базилевський 2011: Базилевський В. Шляхами вітру: поезії. Київ: Укр. письменник, 2011. 415 с.
23. Бандурка: Бандурка: українські сороміцькі пісні / упоряд. М. М. Сулима. Київ: Дніпро, 2001. 280 с.
24. Баран: Баран Є. Як я став Євгеном. *Одкровення в кафе «Пегас». Письменники про себе. Анекдоти. Кулінарні рецепти:* збірник. Київ: Ярославів Вал, 2010. С. 24–26.
25. Барандій 1986: Барандій М. Із книги життя: поезії. Київ: Молодь, 1986. 72 с.
26. Барандій 1987: Барандій М. Вічний сад: поезії. Львів: Каменяр, 1987. 72 с.
27. Баранов 1986: Баранов В. Жоржини в маминім саду: поезії. Київ: Рад. письменник, 1986. 141 с.
28. Баранов 2014: Баранов В. Отав невидима душа: поезія. Київ: Ярославів Вал, 2014. 104 с.
29. Башкирова: Башкирова Оа. А рими приходять зненацька… *Науковий семінар: Веселе віршознавство:* зб. статей, експромтів, віршознавчих

переспівів та віршів про вірш. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2014. С. 104.

30. Бедрик: Бедрик Ю. Цвіт геральдичний та інші поезії: збірка поезій. Київ: Факт, 2004. 176 с.
31. Білоус 1994: Білоус Д. Диво калинове. Чари барвінкові: вірші. Київ: Веселка, 1994. 205 с.
32. Білоус 2010: Білоус Д. Тобі, Україно: вибрані твори. Київ: Альтерпрес, 2010. 864 с.
33. Білоцерківець: Білоцерківець Н. Алергія: вірші. Київ: Критика, 1999. 64 с.
34. Бобинський: Бобинський В. Гість із ночі: Поезія. Проза. Публіцистика. Літературна критика. Переклади. Київ: Дніпро, 1990. 623 с.
35. Бодянський: Бодянський О. [Поезії]. *Українські поети-романтики 20–40-х років XIX ст.* Київ: Дніпро, 1968. С. 264–270.
36. Бондар: Бондар А. Весіння єресь: поезії. Київ: Смолоскип, 1998. 64 с.
37. Бондаренко 2012: Бондаренко С. Пікнік із мільярдером, або Травми трав: психологічна поема-кліп. *Літ. Україна.* 27.09.2012. С. 11.
38. Бондаренко 2019: Бондаренко С. [Поезії]. *На київських пагорбах:* поезії. Київ, 2019. С. 6–9.
39. Бортняк 1976: Бортняк А. Внесок: вибрані поезії. Київ: Дніпро, 1976. 175 с.
40. Бортняк 1978: Бортняк А. Голос обов’язку: поезії. Київ: Молодь, 1978. 127 с.
41. Бортняк 1979: Бортняк А. Батькове вогнище: поезії. Одеса: Маяк, 1979. 87 с.
42. Бортняк 1987: Бортняк А. Адреса: поезії. Київ: Рад. письменник, 1987. 158 с.
43. Бортняк 1988: Бортняк А. Вибране: лірика, гумор, сатира. Київ: Дніпро, 1988. 239 с.

44. Бортняк 2006: Бортняк А. Янгол-охоронець: поезії. Вінниця: Книга-Вега, 2006. 96 с.
45. Бортняк 2008: Бортняк А. Вдих і видих: двострофи. Вінниця: О. Власюк, 2008. 168 с.
46. Борщевський: Борщевський С. [Поезії]. *На київських пагорбах*: поезії. Київ, 2019. С. 11–13.
47. Буряк: Буряк Ю. Амальгама. *Кур'єр Кривбасу*. 2012. № 266–267. С. 229–255.
48. Вагилевич: Вагилевич К. [Поезії]. *Твори* / І. Вагилевич, К. Вагилевич. Рівне: Азалія, 2006. 368 с.
49. Василашко: Василашко В. Усміхнись веселкою з грози: поезії. Київ: Дніпро, 1999. 168 с.
50. Василашко 2019: Василашко В. [Поезії]. *На київських пагорбах:* поезії. Київ, 2019. С. 14–18.
51. Вирган: Вирган І. Вибране: поезії, поеми, оповідання, переклади. Київ: Дніпро, 1969. 399 с.
52. Вінграновський 1967: Вінграновський М. Сто поезій. Київ: Молодь, 1967. 126 с.
53. Вінграновський 2004: Вінграновський М. Вибрані твори: у 3 т. Т. І: Поезії. Тернопіль: Богдан, 2004. 400 с.
54. Влад: Влад М. Вірші та поеми. Київ: Дніпро, 1990. 223 с.
55. Вовк: Вовк І. Блакитні сонця, прокидайтеся. *Дзвін*. 2015. № 6. С. 69–76.
56. Вольвач 1998: Вольвач П. Кров зухвала: поезії. Київ: Укр. письменник, 1998. 131 с.
57. Вольвач 2000: Вольвач П. Бруки і стерні: поезії. Київ: Дніпро, 2000. 96 с.
58. Вольвач 2002: Вольвач П. Південний Схід: поезії. Львів: Кальварія, 2002. 188 с.
59. Вольвач 2009: Вольвач П. Триб: поезії. Київ: Факт, 2009. 124 с.
60. Вольвач 2010: Вольвач П. Вірші на розі: поезії. Київ: Ярославів Вал, 2010. 64 с.

61. Вольвач 2011: Вольвач П. Судинна пошта: поезія. Київ: Ярославів Вал, 2011. 96 с.
62. Вороний: Вороний М. Твори. Київ: Дніпро, 1989. 687 с.
63. Воскрекасенко: Воскрекасенко С. Цілком серйозно. Львів: Рад. письменник, 1947. 113 с.
64. Гаврилів: Гаврилів Т. Година самотніх. Харків: Фоліо, 1998. 96 с.
65. Гайворон 2001: Гайворон І. Екліптика духу: поезії. Київ: Вид-во імені Олени Теліги, 2001. 88 с.
66. Гайворон 2003: Гайворон І. Божа ріка: поезії. Київ: Вид-во імені Олени Теліги, 2003. 144 с.
67. Гайворон 2004: Гайворон І. Для чого народився, живу навіщо: поезії. Київ: Вид-во імені Олени Теліги, 2004. 136 с.
68. Гайворон 2005: Гайворон І. Із попелу твориться порох. Київ: Вид-во імені Олени Теліги, 2005. 112 с.
69. Галаєва: Галаєва О. Коралові рим(ф)и. Черкаси, 2012. 132 с.
70. Гаран: Гаран О. Осінній екзотаріум. *Болотні вогні:* альманах молодих поетів Полтави. Київ: Факт, 2004. С. 10.
71. Гентош: Гентош І. Майдан, Майдан!.. *Дзвін*. 2014. № 5. С. 96–98.
72. Герасим'юк 2003: Герасим'юк В. Була така земля: вибране. Київ: Факт, 2003. 392 с.
73. Герасим'юк 2006: Герасим'юк В. Папороть: поезія. Київ: Просвіта, 2006. 328 с.
74. Герасим'юк 2014: Герасим'юк В. Кров і легіт: вибрані вірші і поеми. Чернівці: Букрек, 2014. 320 с.
75. Гірник: Гірник П. Маємо, доле, свободу і вічну журу. *Вісімдесятники: антологія нової української поезії.* Едмонтон: Вид-во Канадського інституту українських студій, 1990. С. 40.
76. Головацький: Головацький Я. Українські поезії. *Українські поети-романтики: поетичні твори*. Київ: Наук. думка, 1987. С. 403–410.
77. Головащенко: Головащенко Т. Рубайїх: епіграми. Київ, 2009. 172 с.

78. Голота: Голота Л. Опромінена часом: поезії. Київ: Дніпро, 2001. 224 с.
79. Гончар: Гончар О. Щоденники: у 3-х т. Т. І: 1943–1967. Київ: Веселка, 2002. 455 с.
80. Гордон: Гордон О. Так, слово – зброя в дні такі… *Дзвін*. 2014. № 3. С. 123–124.
81. Горик: Горик Н. Територія слова: поезії. Луцьк: Надстир'я, 1993. 92 с.
82. Горик 2004: Горик Н. Повернення Мавки: поезії. Луцьк: Надстир'я, 2004. 96 с.
83. Горик 2008: Горик Н. Вересень: поезії ранніх років. Луцьк: Терен, 2008. 172 с.
84. Гранич: Гранич Н. Крізь затемнення сонця. *Літ. Україна*. 24.02.2011. С. 8.
85. Гребінка: Гребінка Є. Поетичні твори, повісті та оповідання / упоряд М. Павлюк. Київ: Наук. думка, 1984. 606 с.
86. Гризун 2010: Гризун А. Скоропис мигавиці: поезії. Суми: ВВП «Мрія-1», 2010. 68 с.
87. Гризун 2014: Гризун А. Перстень-зодіак: лірика. Суми: ВВП «Мрія-1», 2014. 162 с.
88. Гриценко: Гриценко О. [Поезії]. *Вісімдесятники*: антологія нової української поезії. Едмонтон: Вид-во Канадського інституту українських студій, 1990. С. 55–59.
89. Грінченко: Грінченко Б. Твори в двох томах. Т. І: поетичні твори, оповідання, повісті / упоряд. В. В. Яременка. Київ: Наук. думка, 1990. 640 с.
90. ГРНП І–ІІІ: Галицько-руські народні приповідки. Зібрав, упорядкував і пояснив Др. Іван Франко. Т. І: А–Діти. Львів, 1901–1905. 600 с.; Т. ІІ: Діти–П'ять. Львів, 1908. 612 с.; Т. ІІІ: Рабунок–Ячмінь. Львів, 1910. 541 с.
91. Гужва 1969: Гужва В. Дуель: поезії. Київ: Молодь, 1969. 125 с.
92. Гужва 1972: Гужва В. Імена: поезії. Київ: Рад. письменник, 1972. 95 с.

93. Гужва 1974: Гужва В. Місто: поезії. Київ: Молодь, 1974. 135 с.
94. Гужва 1977: Гужва В. Вічна спрага: поезії. Київ: Рад. письменник, 1977. 102 с.
95. Гужва 1985: Гужва В. Крок: вірші і поема. Київ: Молодь, 1985. 96 с.
96. Гужва 2007: Гужва В. Вертоград: вірші. Київ: Ярославів Вал, 2007. 239 с.
97. Гужва 2010: Гужва В. Вежа: поезії. Київ: Ярославів Вал, 2010. 183 с.
98. Гужва 2011: Гужва В. Порцеляновий янгол: вірші. Київ: Ярославів Вал, 2011. 201 с.
99. Ґейко Марґо: Ґейко Марґо. Маргаритки для Майстра: поезії та есеї. Київ: Друкарський двір Олега Федорова, 2019. 124 с.
100. Давиденко: Давиденко В. Нічна вежа. Київ: Аверс, 1999. 60 с.
101. Дергач: Дергач В. Шлях до храму: поезії. Київ: Рад. письменник, 1991. 191 с.
102. Довжик: Довжик В. [Поезії]. *На київських пагорбах*: поезії. Київ, 2019. С. 50–62.
103. Доріченко: Доріченко О. Лабіринти долі: поезії. Київ: Логос, 2015. 441 с.
104. Драй-Хмара: Драй-Хмара М. Твори / упоряд. С. А. Гальченко. Київ: Наук. думка, 2015. 711 с.
105. Драч 1962: Драч І. Соняшник: поезії. Київ: Держ. вид-во худ. літ., 1962. 138 с.
106. Драч 1972: Драч І. До джерел: вірші, поеми, переклади. Київ: Дніпро, 1972. 303 с.
107. Драч 1974: Драч І. Корінь і крона: поезії. Київ: Рад. письменник, 1974. 111 с.
108. Драч 1976: Драч І. Київське небо: поезії. Київ: Молодь, 1976. 143 с.
109. Драч 2007: Драч І. Берло: книга поезій. Київ: Грамота, 2007. 912 с.
110. Драч 2015: Драч І. Знак неба. *Дзвін*. 2015. № 6. С. 2–10.
111. Драч І: Драч І. Вибрані твори у 2 т. Т. І: Вірші, поеми. Київ: Вид-во «Укр. енциклопедія» імені М. П. Бажана, 2011. 608 с.

112. Дубиківська: Дубиківська Л. Доля, або Переходжу Стікс: поезія. Київ: Майстерня книги, 2007. 96 с.
113. Дубій: Дубій А. У небо – навпростець. *Літ. Україна*. 10.12.2009. С. 5.
114. Дудар: Дудар Є. Штани з Гондурасу: сатира та гумор. Київ: Укр. письменник, 1993. 336 с.
115. ДФ: Дитячий фольклор / упоряд. Г. В. Довженок. Київ: Дніпро, 1986. 304 с.
116. Еллан: Еллан (Блакитний) В. Твори в двох томах. Т. І. Київ: Держ. вид-во. худ. літ, 1958. 299 с.
117. ЕСГ: Грінченко Б. Зібрання творів. Етнографічна спадщина. Кн. 1 / упоряд. О. М. Мислива, В. В. Яременко. Київ, 2015. 640 с.
118. Жиленко: Жиленко І. Євангеліє від ластівки: вибрані твори. Київ: Університетське вид-во «Пульсари», 2006. 488 с.
119. Забашта: Забашта Л. Вибране. Київ: Дніпро, 1987. 485 с.
120. Забаштанський 1971: Забаштанський В. Віра в людину: поезії. Київ: Молодь, 1971. 71 с.
121. Забаштанський 1994: Забаштанський В. Вереснева земля: поезії. Київ: Укр. письменник, 1994. 87 с.
122. Забаштанський 1999: Забаштанський В. Найкревніша рідня: поезії. Київ: Укр. письменник, 1999. 93 с.
123. Забаштанський 2000: Забаштанський В. Браїлівські балади: балади. Київ: Укр. письменник, 2000. 128 с.
124. Забіла: Забіла В. Із збірки «Співи крізь сльози». *Українські поети-романтики*: поетичні твори. Київ: Наук. думка, 1987. С. 271–282.
125. Забужко 1990: Забужко О. Диригент останньої свічки: поезії. Київ: Рад. письменник, 1990. 143 с.
126. Забужко 2005: Забужко О. Друга спроба: вибране. Київ: Факт, 2005. 320 с.
127. Завадський: Завадський О. За браком вічності: поезії. Київ: Співзвучність, 1997. 48 с.

128. Загул: Загул Д. Поезії. Київ: Рад. письменник, 1990. 326 с.
129. Задорожний: Задорожний О. Силуети листя: поезії. Київ: Академперіодика, 2015. 108 с.
130. Засенко 1969: Засенко П. Князівство трав: поезії. Київ: Молодь, 1969. 87 с.
131. Засенко 1986: Засенко П. Косовиця: поезії. Київ: Дніпро, 1986. 133 с.
132. Засенко 2006: Засенко П. Князівство трав: поезії. Тернопіль: Терног раф, 2006. 164 с.
133. Затуливітер: Затуливітер В. Четвертий із триптиха: поезії. Київ: Факт, 2004. 176 с.
134. Земляний: Земляний В. Подорожник слова: київські сторінки. Київ: Українські пропілеї, 2003. 80 с.
135. Зеров 1966: Зеров М. Вибране. Київ: Дніпро, 1966. 539 с.
136. Зеров 1990: Зеров М. Сонети і елегії. Київ:Час, 1990. 80 с.
137. ЗЗ: Закувала зозуленька. Антологія української народної творчості: пісні, прислів'я, загадки, скоромовки / упоряд. Н. С. Шумада. Київ: Веселка, 1989. 606 с.
138. Зиновіїв: Зиновіїв К. Вірші. Приповісті посполиті / підг. текст І. П. Чепіга. Київ: Наук. думка, 1971. 391 с.
139. Іздрик: Іздрик Ю. Ab out. Львів: Видавництво Старого Лева, 2014. 239 с.
140. Ірванець 2003: Ірванець О. Любіть!.. Київ: Критика, 2003. 112 с.
141. Ірванець 2005: Ірванець О. Преамбули й тексти: збірка поезій. Київ: Факт, 2005. 76 с.
142. Йовенко 1975: Йовенко С. Обличчя вітру: поезії. Київ: Молодь, 1975. 112 с.
143. Йовенко 1977: Йовенко С. Бузок у січні: поезії. Київ: Рад. письменник, 1977. 159 с.
144. Йовенко 1978: Йовенко С. Діалог: поезії. Київ: Молодь, 1978. 199 с.
145. Йовенко 1979: Йовенко С. Обличчя справжня мить: лірика. Київ: Рад. письменник, 1979. 256 с.

146. Йовенко 1984: Йовенко С. Час любові: лірика. Київ: Рад. письменник, 1984. 238 с.
147. Йовенко 1987: Йовенко С. Нерозкритий конверт: лірика, поеми. Київ: Молодь, 1987. 128 с.
148. Йовенко 1989: Йовенко С. Віч-на-віч: поема, вірші. Київ: Рад. письменник, 1989. 109 с.
149. Йогансен: Йогансен М. Поезії. Київ: Рад. письменник, 1989. 196 с.
150. Казка: Казка А. Васильки: поезії. Київ: Рад. письменник, 1989. 263 с.
151. Калашник: Калашник В. Біла зоря: поезії, переклади. Харків: Майдан, 2006. 77 с.
152. Калениченко: Калениченко Н. [Вірші]. *Болотні вогні*: альманах молодих поетів Волині. Київ: Факт, 2004. С. 37–56.
153. Калинець І, ІІ: Калинець І. Зібрання творів у двох томах. Т. І: Пробуджена муза. Київ: Факт, 2004. 416 с.; Т. ІІ: Невольнича муза. Київ: Факт, 2004. 544 с.
154. Камінецький: Камінецький Я. За почуття борня. *Дзвін*. 2014. № 11–12. С. 17–20.
155. Капустін: Капустін В. У білім спалаху бузку: вибране. Фастів: Поліфаст, 2007 156 с.
156. Караванський: Караванський С. Гумористичний самвидав. Львів: БаК, 2013. 140 с.
157. Кармaнський 1991: Кармaнський П. [Поезії]. *Розсипані перли: поети «Молодої Музи»*. Київ: Дніпро, 1991. С. 46–267.
158. Кармaнський 1992: Кармaнський П. Поезії. Київ: Укр. письменник, 1992. 374 с.
159. Карпа: Карпа І. Добло і зло. Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2010. 320 с.
160. Кацнельсон: Кацнельсон А. Лірика. Київ: Астарта, 2002. 367 с.
161. Качан: Качан А. Листи з осіннього саду: лірика, ігрова поезія. Київ: Веселка; Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2013. 64 с.

162. Качкан: Качкан В. Епістоли серця: поезії моїх днів. Коломия: Вік, 2011. 238 с.
163. Качуровський 2013 а: Качуровський І. Parodiarium Хведосія Чички: пародії, жарти, епіграми, літературні жарти. Дрогобич: Коло, 2013. 254 с.
164. Качуровський 2013 б: Качуровський І. Ще в доках портових не почалась робота… *Стріла*: суб'єктивна антологія. Київ: ВУТ «Просвіта»; Укр. письменник, 2013. С. 279.
165. Квітка: Квітка-Основ'яненко Г. Повісті та оповідання, драматичні твори. Київ: Наук. думка, 1982. 542 с.
166. Кирпа: Кирпа Г. Профіль вечора: поезії. Київ: Задруга, 2013. 112 с.
167. Кіс: Кіс О. Відпущення останнього гріха. *Дзвін*. 2014. № 4. С. 9–11.
168. Клен Юрій: Клен Юрій. Вибране. Київ: Дніпро. 1991. 461 с.
169. Клічак: Клічак В. Пелена: вірші. Київ: Вид. центр «Просвіта», 2003. 176 с.
170. Княжич: Княжич Д. Бурштиновий причал: поезії. Київ: Університетське вид-во «Пульсари», 2007. 96 с.
171. Коломієць В.: Коломієць В. Яре віно: вірші та поеми. Київ: Рад. письменник, 1988. 245 с.
172. Коломієць Т.: Коломієць Т. Вибране. Київ: Дніпро, 1984. 246 с.
173. Коробчук: Коробчук П. Динозавр: поезія. Київ: Ярославів Вал, 2011. 176 с.
174. Королів: Королів А. Застуджений вітер: поезії. Київ: Університетське вид-во «Пульсари», 2013. 168 с.
175. Короненко: Короненко С. Вірші з осені. Київ: Ярославів Вал, 2017. 152 с.
176. Корсун: Корсун О. Поезії. *Українські поети-романтики 20–40-х років XIX ст.* Київ: Дніпро, 1968. С. 517–524.
177. Косановська: Косановська Л. Напівзасмучені сюжети. *Дзвін*. 2014. № 9. С. 14–17.
178. Костенко 1979: Костенко Л. Маруся Чурай: історичний роман у віршах. Київ: Рад. письменник, 1979. 190 с.

179. Костенко 1989: Костенко Л. Вибране. Київ: Дніпро, 1989. 559 с.
180. Костенко 1999: Костенко Л. Берестечко: історичний роман. Київ: Укр. письменник, 1999. 157 с.
181. Костомаров 1968: Костомаров М. Із збірки «Українські балади». *Українські поети-романтики 20–40-х років XIX ст.* Київ: Дніпро, 1968. С. 214–237.
182. Костомаров 1987: Костомаров М. Інші поезії. *Українські поети романтики: поетичні твори.* Київ: Наук. думка, 1987. С. 189–224.
183. Котляревський: Котляревський І. Твори у двох томах. Т. І. Київ: Дніпро, 1969. 347 с.
184. Коцюбинський: Коцюбинський М. Твори: в 3 т. Т. ІІІ. Київ: Худ. літ., 1956. 507 с.
185. Криловець: Криловець А. Скресання: поезії. Рівне: Азалія, 1993. 64 с.
186. Крук: Крук Г. Запасний вихід *Метаморфози. 10 українських поетів останніх років*: збірка. Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2011. С. 111–132.
187. Кузьменко: Кузьменко М. [Поезії]. *Струни*: антольогія української поезії від найдавніщих до нинішніх часів. Ч. 2. Берлін, 1922. С. 62–64.
188. Кузьмич: Кузьмич В. Ліки від дощу: поезії. Київ: Спілка письменників України, 1996. 52 с.
189. Куліш 1989 I, II: Куліш П. Твори в двох томах. Т. І: Поезія. Київ: Дніпро, 1989. 654 с.; Т. ІІ: Чорна рада: хроніка 1663 року. Оповідання. Драматичні твори. Статті та рецензії. Київ: Дніпро, 1989. 586 с.
190. Куліш 1994 I, II: Куліш П. Твори: В 2 т. Т. І: Прозові твори. Поетичні твори. Переспіви та переклади. Київ: Наук. думка, 1994. 750 с.; Т. ІІ: Поеми. Драматичні твори. Київ: Наук. думка, 1994. 755 с.
191. Курташ-Карп: Курташ-Карп Ю. Мій рідний край, що зветься Україною… *Дзвін*. 2014. № 3. С. 73–76.
192. Лазуткін 2005: Лазуткін Д. Солодощі для плазунів: збірка поезії. Київ: Факт, 2005. 136 с.

193. Лазуткін 2008: Лазуткін Д. Бензин: збірка поезій. Київ: Факт, 2008. 140 с.
194. Лазуткін 2011: Лазуткін Д. Феєрверки. *Метаморфози. 10 українських поетів останніх років*: збірка. Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2011. С. 133–160.
195. Лазуткін 2012: Лазуткін Д. Добрі пісні про поганих дівчат: поезії. Кам'янець-Подільський: ТОВ «Друкарня Рута». 104 с.
196. Левченко: Левченко І. За журавлями: поезії. Жовква: Вісник, 2015. 715 с.
197. Лепкий: Лепкий Б. [Поезії]. *Розсипані перли: поети «Молодої Музи»*. Київ: Дніпро, 1991. С. 412–547.
198. Листопад: Листопад А. Час для каяння минає… *Дзвін*. 2014. № 3. С. 2–13.
199. Луговик: Луговик Микола. [Поезії]. *На київських пагорбах*: поезії. Київ, 2019. С. 88–92.
200. Лукаш: Лукаш М. Шпигачки. Київ: Ярославів Вал, 2003. 240 с.
201. Луків http: Луків М. Журавлина балада. URL: http://mail.poetryclub.com.ua/metrs_poem.php?poem=5803 (дата звернення: 12.02.2020).
202. Лупій: Лупій О. Родинний сад: вибрані поезії. Київ: Неопалима купина, 2004. 64 с.
203. Лучук 1962: Лучук В. Осоння: вірші. Київ: Молодь, 1962. 79 с.
204. Лучук 1965: Лучук В. Обрій на крилах: лірика. Київ: Молодь, 1965. 111 с.
205. Лучук 1968: Лучук В. Поезії. Київ: Молодь, 1968. 199 с.
206. Лучук 1979: Лучук В. Дивовид: поезії. Київ: Рад. письменник, 1979. 87 с.
207. Лучук 1984: Лучук В. Навстріч: поезії, нотатки про Лужицю. Львів: Каменяр, 1984. 142 с.
208. Лучук 1986: Лучук В. Колобіг: поезії. Київ: Рад. письменник, 1986. 79 с.
209. Мазуренко 1971: Мазуренко Г. Зелена ящірка: книга поезій. Лондон: З друкарні Укр. видавничої спілки в Лондоні, 1971. 127 с.

210. Мазуренко 2013: Мазуренко Г. [Поезії]. *Стріла*: суб'єктивна антологія. Київ: ВУТ «Просвіта»; Укр. письменник, 2013. С. 549.

211. Майданович: Майданович Т. Покаянна молитва: поезія. Київ: Криниця, 1999. 152 с.

212. Маковей: Маковей О. Твори. Т. І: Поетичні твори. Повісті. Київ: Дніпро, 1990. 719 с.

213. Маланюк: Маланюк Є. Поезії. Львів: УПІ ім. Івана Федорова; Фенікс Лтд, 1992. 686 с.

214. Малишко I–VIII: Малишко А. Твори в десяти томах. Т. І: Поезії 1935–1940 рр. Київ: Дніпро, 1972. 351 с.; Т. ІІ: Поезії 1940–1946 рр. Київ: Дніпро, 1973. 375 с.; Т. ІІІ: Поезії 1949–1954 рр. Київ: Дніпро, 1973. 339 с.; Т. IV: Поезії 1956–1960 рр. Київ: Дніпро, 1973. 331 с.; Т. V: Поезії 1961–1966 рр. Київ: Дніпро, 1973. 286 с.; Т. VI: Поезії 1968–1970 рр. Київ: Дніпро, 1974. 283 с.; Т. VII: Поеми 1938–1947 рр. Київ: Дніпро, 1974. 351 с.; Т. VIII: Поеми 1948–1964 рр. Київ: Дніпро, 1974. 359 с.

215. Малігон: Малігон А. Неспіймані фоторамками. *Літ. Україна.* 17.02.2011. С. 8.

216. Малкович 1990: Малкович І. Вшанування першоджерела. *Вісімдесятники*: антологія нової української поезії. Едмонтон: Вид-во Канадського інституту українських студій, 1990. С. 107.

217. Малкович 2013: Малкович І. Подорожник: вибрані вірші. Київ: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2013. 240 с.

218. Масенко 1958: Масенко Т. Як пахне земля: лірика і поеми. Київ: Рад. письменник, 1958. 135 с.

219. Масенко 1975: Масенко Т. Вибране. Київ: Дніпро, 1975. 392 с.

220. Махно 2007: Махно В. Cornelia Street Café: нові та вибрані вірші. Київ: Факт, 2007. 224 с.

221. Махно 2011: Махно В. Зимові листи. Київ: Критика, 2011. 128 с.

222. Метлинський: Метлинський А. Із збірки «Думки і пісні та ще дещо». Інші поезії. *Українські поети-романтики 20–40-х років XIX ст.* Київ: Дніпро, 1968. С. 135–176.
223. Мисик: Мисик В. Біля криниці: вибране. Київ: Дніпро, 1967. 357 с.
224. Мідянка 1990: Мідянка П. Травнева варіація з хрущами. *Вісімдесятники*: антологія нової української поезії. Едмонтон: Вид-во Канадського інституту українських студій, 1990. С. 120–124.
225. Мідянка 2013: Мідянка П. 40 сонетів і гербарій: поезії. Київ: Laurus, 2013. 120 с.
226. Міщук: Міщук К. Зимописи: поезії. Львів: Кальварія, 2008. 192 с.
227. Мова: Мова (Лиманський) В. Старе гніздо й молоді птахи / упоряд. О. Ф. Ставицький. Київ: Дніпро, 1990. 421 с.
228. Мовчун 2005: Мовчун Л. Відцвітають птахи: поезії. Київ: Вид. центр «Просвіта», 2005. 96 с.
229. Мовчун 2007: Мовчун Л. Подарунок. *Перець.* 2007. № 12. С. 12.
230. Мовчун 2010: Мовчун Л. Усе підростає: поезія. Київ: Грані-Т, 2010. 72 с.
231. Мовчун 2017: Мовчун Л. Цікава розмова про мову. Чого тобі не розповіли на уроці. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2017. 312 с.
232. Могильницький https: Могильницький А. Судьба поета. URL: https://www.myslenedrevo.com.ua/uk/Lit/M/MogylnyckyA/Verses/SudbaPoeta.html (дата звернення: 17.01.2020).
233. Мозолевський 1980: Мозолевський Б. Веретено: поезії. Київ: Молодь, 1980. 96 с.
234. Мозолевський 1986: Мозолевський Б. І мить як вік…: поезії. Київ: Дніпро, 1986. 174 с.
235. Мозолевський 1991: Мозолевський Б. Дорогою стріли: поезії. Київ: Рад. письменник, 1991. 159 с.
236. Мойсієнко 1999: Мойсієнко А. Віче мечів: паліндроми. Київ: Задруга, 1999. 104 с.

237. Мойсієнко 2000: Мойсієнко А. Нові поезії. Париж – Львів – Цвікау: Зерна, 2000. 94 с.

238. Мойсієнко 2006: Мойсієнко А. Вибране: поезії і переклади. Київ: Фенікс, 2006. 528 с.

239. Мойсієнко 2016: Мойсієнко А. Леза зел. Книга верлібрів. Київ: Дивосвіт, 2016. 312 с.

240. Морачевський: Морачевський П. Чумаки, або Україна з 1768 року. *Українські поети-романтики 20–40-х років XIX ст.* Київ: Дніпро, 1968. С. 530–542.

241. Мордатенко 2011: Мордатенко К. Рідокоханок: поезії. Київ: ТОВ «Вид-во Євшан-зілля», 2011. 84 с.

242. Мордатенко 2012: Мордатенко К. Живокіст: поезії. Київ: ТОВ «Вид-во Євшан-зілля», 2012. 72 с.

243. На… небо: На якому поверсі небо? Жарти дітей та великих людей / укл. І. Артемчук, І. Малкович. Київ: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2004. 240 с.

244. Неборак 2001: Неборак В. Літостротон: книга зібраного. Львів: Вид-во Нац. університету «Львівська політехніка», 2001. 504 с.

245. Неборак 2005: Неборак В. Повторення історій: книга поезій. Київ: Факт, 2005. 108 с.

246. Номис: Українські приказки, прислів’я і таке інше. Уклав М. Номис / упоряд. М. М. Пазяк. Київ: Либідь, 1993. 768 с.

247. Олесь Ол. 1958: Олесь Олександр. Вибране. Київ: Рад. письменник, 1958. 518 с.

248. Олесь Ол. I, II: Олесь Олександр. Твори: в 2 т. Т. I: Поетичні твори. Лірика. Поза збірками. З неопублікованого. Сатира. Київ: Дніпро, 1990. 959 с.; Т. II: Драматичні твори. Проза. Переклади. Київ: Дніпро, 1990. 683 с.

249. Олійник 1999: Олійник Б. Біла мелодія: лірика. Київ: Укр. письменник, 1999. 110 с.

250. Олійник 2005 а: Олійник Б. Основи. Київ: Дніпро, 2005. 696 с.

251. Олійник 2005 б: Олійник Б. Вибрані твори: у 2 т. Т. І: Вірші, поеми. Київ: Вид-во «Укр. енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2005. 608 с.
252. Олійник Г.: Олійник Г. Мій светрик пахне димом барикад. *Дзвін*. 2014. № 2. С. 6–7.
253. Олійник С.: Олійник С. Вибране. Київ: Держлітвидав, 1959. 380 с.
254. Осадко: Осадко Г. Знаки приватної пунктуації. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2011. 96 с.
255. Осадчий В.: Осадчий В. Книга ІІ. *Вісімдесятники*: антологія нової української поезії. Едмонтон: Вид-во Канадського інституту українських студій, 1990. С. 144.
256. Осадчий М.: Осадчий М. Скитський олтар: поезії. Торонто: Новий шлях, 1990. 168 с.
257. Осадчук 2002: Осадчук П. Чуття єдиної провини: поезія радості й журби. Афоризми і філософські прозаїзми. Київ: Укр. письменник, 2002. 126 с.
258. Осадчук 2006: Осадчук П. Віддзеркалення безодні: нові поезії. Вільні думки. Київ: Неопалима купина, 2006. 102 с.
259. Осьмачка: Осьмачка Т. Поезії. Київ: Рад. письменник, 1991. 252 с.
260. Павличко І–IV: Павличко Д. Твори. Т. І: Поезія, 1950–1988. Київ: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2010. 512 с.; Т. ІІ: Поезія, 1989–2000. Київ: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2010. 416 с.; Т. ІІІ: Поезія, 2001–2009. Київ: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2010. 448 с.; Т. IV: Поезія, 2001–2011. Київ: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2010. 608 с.
261. Павличко 2015 а: Павличко Д. Пора перемагати! *Дзвін*. 2015. № 1. С. 2–11.
262. Павличко 2015 б: Павличко Д. Іван Богун. *Дзвін*. 2015. № 10. С. 58–66.
263. Павличко Я.: Павличко Я. Мушля розбитого глека. *Дзвін*. 2015. № 4–5. С. 81–85.
264. Павліха: Павліха І. Сонети самоскубця. *Дзвін*. 2014. № 1. С. 20–26.

265. Павлюк 1993: Павлюк І. Нетутешній вітер: вірші. Львів: Каменяр, 1993. 110 с.

266. Павлюк 1995: Павлюк І. Скляна корчма: лірика. Дрогобич: Відродження, 1995. 94 с.

267. Павлюк 1999: Павлюк І. Алергія на вічність: поезія. Львів: Каменяр, 1999. 150 с.

268. Павлюк 2002 а: Павлюк І. Стихія: любовна лірика. Тернопіль: Джура, 2002. 143 с.

269. Павлюк 2002 б: Павлюк І. Чоловіче ворожіння: поезії. Львів: Сполом, 2002. 244 с.

270. Павлюк 2005 а: Павлюк І. Бунт свяченої води: любовна лірика. Львів: Сполом, 2005. 280 с.

271. Павлюк 2005 б: Павлюк І. Магма: Лірика і драматизовані поеми. Львів: Світ, 2005. 279 с.

272. Павлюк 2014: Павлюк І. Батьківщинне. *Дзвін*. 2014. № 6. С. 2–9.

273. Паламарчук: Паламарчук Г. Боживу. Львів: Євросвіт, 2015. 228 с.

274. Пантюк 2001: Пантюк С. [Вірші]. *Антологія альтернативної української поезії зміни епох: друга половина 80-х – початок 90-х років.* Харків: Майдан, 2001. С. 144–151.

275. Пантюк 2013: Пантюк С. «Вже й стежини, якими ходили діди, відлетіли у вирій…» *Літ. Україна.* 15.08.2013. С. 8.

276. Пасічник 2012: Пасічник М. У вільх цих кров моєї групи: лірика. Житомир: ПП «Євенок О. О.», 2012. 296 с.

277. Пасічник 2013: Пасічник М. Життя упрост. *Літ. Україна.* 28.03.2013. С. 10.

278. Пахльовська: Пахльовська О. Долина храмів: поезії. Київ: Рад. письменник, 1988. 166 с.

279. Пачовський: Пачовський В. [Поезії]. *Розсипані перли: поети «Молодої Музи».* Київ: Дніпро, 1991. С. 268–411.

280. Первомайський 1958: Первомайський Л. Твори: у 3 т. Т. І. Київ: Держлітвидав України, 1958. 582 с.

281. Первомайський 1976: Первомайський Л. Сузір'я Ліри: поезії. Київ: Дніпро, 1976. 182 с.

282. Первомайський 1978: Первомайський Л. Мій дім: поезії. Київ: Молодь, 1978. 224 с.

283. Первомайський І, ІІ: Первомайський Л. Твори в семи томах. Т. І: Поезії. Київ: Дніпро, 1968. 519 с.; Т. ІІ: Молодість Брата. Поеми. Драми у віршах. Київ: Дніпро, 1969. 614 с.

284. Первомайський 2013: Первомайський Л. [Поезії]. *Стріла*: суб'єктивна антологія. Київ: ВУТ «Просвіта»; Укр. письменник, 2013. С. 621–632.

285. Перебийніс: Перебийніс П. На світанку роси: книжка лірики. Київ: СП «ІСА», 1996. 208 с.

286. Перебийніс 2019: Перебийніс П. [Поезії]. *На київських пагорбах*: поезії. Київ, 2019. С. 110–115.

287. Перепустка: Перепустка в безсмертя: антологія гумору Черкащини / упоряд. А. Горбівненко. Черкаси: Брама – Україна, 2005. 440 с.

288. Перерва: Перерва А. Небесна ясність. *Літ. Україна.* 20.09.2012. С. 10.

289. Перлулайнен: Перлулайнен Л. Поки історія слухає. *Дзвін*. 2014. № 10. С. 2–7.

290. Петренко Мик.: Петренко М. Вибір. *Дзвін*. 2014. № 2. С. 10–14.

291. Петренко Мих.: Петренко М. Думи та співи. *Українські поети-романтики 20–40-х років XIX ст.* Київ: Дніпро, 1968. С. 418–441.

292. Петросаняк: Петросаняк Г. Світло окраїн. Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2000. 43 с.

293. Пішаківська: Пішаківська Н. Кульпарків на шахівниці: поезії. Львів: Каменяр, 2003. 96 с.

294. Плужник: Плужник Є. Поезії. Київ: Рад. письменник, 1988. 415 с.

295. Позаяк 2001: Позаяк Юрко. [Поезії]. *Антологія альтернативної української поезії зміни епох: друга половина 80-х – початок 90-х років.* Харків: Майдан, 2001. С. 76–85.

296. Позаяк 2004: Позаяк Юрко. Шедеври. Вид. 2-ге, доповн. і переробл. Львів: ЛА «Піраміда», 2004. 144 с.

297. Позняк: Позняк Н. По дорозі до казки: поезії. Київ: ТОВ «ЛДЛ», 2004. 120 с.

298. Поклад 1990: Поклад Н. День сповіді: поезії. Київ: Молодь, 1990. 120 с.

299. Поклад 1991: Поклад Н. Обереги надії: поезії. Київ: Рад. письменник, 1991. 133 с.

300. Поклад 1996: Поклад Н. Горить свіча у чорних водах: вірші. Київ: Укр. письменник, 1996. 84 с.

301. Поклад 1999: Поклад Н. Молоде сонце: вірші. Київ: Укр. письменник, 1999. 77 с.

302. Поклад 2001: Поклад Н. Всупереч: вірші. Київ: Гранд-Ліцей, 2001. 135 с.

303. Поклад 2007: Поклад Н. Це місто – наче Господа рука: вірші. Київ: Фенікс, 2007. 96 с.

304. Поклад 2011: Поклад Н. Німбом золотим: поезії. Київ: Щек, 2011. 109 с.

305. Поклад 2013: Поклад Н. Поезії: лірика. Київ: Преса України, 2013. 144 с.

306. Потій 2003: Потій І. Надія: вірші. Тернопіль: Воля, 2003. 64 с.

307. Потій 2005: Потій І. Сліди: вірші. Кременець: Папірус, 2005. 92 с.

308. Прудник: Прудник М. Лауреат усіх премій. Гуморески. Усмішки. Гумористично-сатирична повість. Київ: Укр. письменник, 2003. 206 с.

309. Пушик: Пушик С. Хмаролом: вибрані вірші, поеми та пісні. Київ: Дніпро, 1997. 432 с.

310. Ребро: Ребро П. Запорізька веселка: лірика, сатира й гумор. Київ: Дніпро, 1967. 208 с.

311. Рильський I–IV: Рильський М. Зібрання творів у двадцяти томах. Т. I: Поезії 1907–1929. Проза 1911–1925. Київ: Наук. думка, 1983. 535 с.; Т. II: Поезії 1930–1941. Київ: Наук. думка, 1983. 431 с.; Т. III: Поезії 1941–

1950. Київ: Наук. думка, 1983. 439 с.; Т. IV: Поезії 1949–1964. Київ: Наук. думка, 1984. 423 с.

312. Римарук 1998: Римарук І. Діва Обида. Видіння і відлуння. Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 1998. 128 с.
313. Римарук 2008: Римарук І. Сльоза Богородиці: вибране. Київ: Дніпро, 2008. 400 с.
314. Римарук 2012: Римарук І. Божественний вітер: останні вірші. Чернівці: Букрек, 2012. 272 с.
315. Руданський: Руданський С. Співомовки, переклади та переспіви. Київ: Наук. думка, 1985. 638 с.
316. Руденко 1948: Руденко М. Незбориме плем'я: поезії. Ужгород: Книжково-газетне видавництво, 1948. 135 с.
317. Руденко 1949: Руденко М. Поезії. Київ: Рад. письменник, 1949. 215 с.
318. Руденко 1952: Руденко М. Світлі глибини: поезії. Київ: Молодь, 1952. 156 с.
319. Руденко 1954: Руденко М. Переклик друзів: поезії. Київ: Рад. письменник, 1954. 245 с.
320. Руденко 2004: Руденко М. Вибране: вірші та поеми (1936–2002). Київ: Дніпро, 2004. 800 с.
321. Рябчук: Рябчук М. Зима у Львові: вірші різних років. Київ: Молодь, 1989. 112 с.
322. Ряст Юрій 2002: Ряст Юрій. Многая літа: поезії. Київ: Задруга, 2002. 104 с.
323. Ряст Юрій 2009: Ряст Юрій. Курай: поезії. Київ: Університетське вид-во «Пульсари», 2009. 136 с.
324. Савка 2010: Савка М. Тінь Риби. Львів: Видавництво Старого Лева, 2010. 64 с.
325. Савка 2011: Савка М. Пако. Сни. *Метаморфози. 10 українських поетів останніх років*: збірка. Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2011. С. 217–234.

326. Самійленко: Самійленко В. Твори: поезія, драматичні твори, проза. Київ: Дніпро, 1989. 686 с.
327. Світличний: Світличний І. Серце для куль і для рим: поезії, поетичні переклади, літературно-критичні статті. Київ: Рад. письменник, 1991. 581 с.
328. Селецький: Селецький П. Поки всесвіт рікою тече. *Дзвін*. 2015. № 2–3. С. 82–90.
329. Семенко: Семенко М. Поезії. Київ: Рад. письменник, 1985. 311 с.
330. Сенатович: Сенатович О. Чоловік з трояндою: Вірші. Поема. Київ: Рад. письменник, 1988. 100 с.
331. Сенчишин: Сенчишин Я. Долина ріки Самбатіон: вірші та переклади. Львів: Срібне слово, 2014. 188 с.
332. Симоненко 1962: Симоненко В. Тиша і грім: поезії. Київ: Держ. вид-во худ. літ., 1962. 159 с.
333. Симоненко 2002: Симоненко В. Я кличу вас у відчаї не гнуться: поезії. Київ: Видавничий дім «Власті», 2002. 407 с.
334. Симоненко 2004: Симоненко В. Твори. Т. І: Поезії. Казки. Байки. З неопублікованого. Проза. Літературні статті. Сторінки щоденника. Листи. Черкаси: Брама-Україна, 2004. 424 с.
335. Сингаївський 1962: Сингаївський М. Гроно: поезії. Київ: Молодь, 1962. 100 с.
336. Сингаївський 1963: Сингаївський М. Мої сторони світу: поезії. Київ: Рад. письменник, 1963. 112 с.
337. Сингаївський 1966: Сингаївський М. Поезії. Київ: Молодь, 1966. 191 с.
338. Сингаївський 1968: Сингаївський М. З березнем по землі: книга лірики. Київ: Рад. письменник, 1968. 103 с.
339. Сингаївський 1972: Сингаївський М. Автограф: вірші і поеми. Київ: Дніпро, 1972. 247 с.
340. Сингаївський 1974: Сингаївський М. Добросвіт: книга поезій. Київ: Рад. письменник, 1974. 131 с.

341. Сингаївський 1975: Сингаївський М. Покоління: вірші, поеми. Київ: Молодь, 1975. 127 с.
342. Сингаївський 1977: Сингаївський М. Спадщина: поезії. Київ: Рад. письменник, 1977. 111 с.
343. Сингаївський 1982 а: Сингаївський М. Заповітний хліб: поезії. Київ: Рад. письменник, 1982. 102 с.
344. Сингаївський 1982 б: Сингаївський М. Синові в дорогу: поезії. Київ: Дніпро, 1982. 199 с.
345. Сингаївський 1988: Сингаївський М. Родове дерево: вірші та поеми. Київ: Рад. письменник, 1988. 157 с.
346. Сингаївський 1996: Сингаївський М. Листи до жайворонків: вірші та поеми. Київ, 1996. 142 с.
347. Сингаївський 2002: Сингаївський М. Ластівка над Сеною: поезії. Переклади. Роздуми. Київ: Укр. письменник, 2002. 256 с.
348. Скиба: Скиба Р. Хвороба росту: зібрано-вибране (поезії 1988–1997 рр.). Київ: Смолоскип, 1998. 238 с.
349. Скирда 1965: Скирда Л. Чекання: поезії. Київ: Молодь, 1965. 78 с.
350. Скирда 1983: Скирда Л. Елегії вечірнього саду: елегії. Київ: Рад. письменник, 1983. 142 с.
351. Скирда 1987: Скирда Л. Дні і ночі: поезії. Київ: Дніпро, 1987. 206 с.
352. Скирда 1994: Скирда Л. Оливкова віть: поезії. Київ: Укр. письменник, 1994. 144 с.
353. Славутич І, ІІ: Славутич Яр. Твори. Київ: Дніпро; Едмонтон: Славута, 1998. Т. І: Поезії (1937–1997). 469 с.; Т. ІІ: Поеми, переклади, нариси, життєпис. 331 с.
354. Слапчук: Слапчук В. Дванадцять ню: інтимна лірика. Луцьк: Твердиня, 2005. 180 с.
355. Соловей В.: Соловей В. Перезва: вірші. Київ: Вид. центр «Просвіта», 2004. 144 с.

356. Соловей О.: Соловей О. Аль Катик: книга інтимної лірики. Київ: Факт, 2004. 168 с.

357. Сом: Сом М. Моєї радості сльоза: поезії. Київ: Рад. письменник, 1990. 116 с.

358. Сороміцькі… http: Сороміцькі віршики. *Український центр.* URL: http://www.ukrcenter.com/%D0%A4%D0%BE%D1%80%D1%83%D0%BC/26885/%D0%A1%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%BC%D1%96%D1%86%D1%8C%D0%BA%D1%96-%D0%B2%D1%96%D1%80%D1%88%D0%B8%D0%BA%D0%B8 (дата звернення: 11.12.2019).

359. Сосюра 1957, 1958: Сосюра В. Твори: в 3 т. Т. І. Київ: Держлітвидав, 1957. 512 с.; Т. ІІ. Київ: Держлітвидав, 1958. 519 с.

360. Сосюра І–IV: Сосюра В. Твори в чотирьох томах. Т. І: Поезія, 1916–1933. Київ: Дніпро, 1986. 512 с.; Т. ІІ: Поезія, 1931–1940. Київ: Дніпро, 1986. 373 с.; Т. ІІІ: Поезія, 1941–1955. Київ: Дніпро, 1987. 398 с.; Т. IV: Поезія, 1956–1964. Київ: Дніпро, 1987. 414 с.

361. Ставицький: Ставицький В. Бо ми у цьому храмі не чужі. *Дзвін*. 2014. № 6. С. 10–14.

362. Старицький: Старицький М. Твори у двох томах. Т. І: Поезії, повісті, оповідання / упоряд. Л. С. Дем'янівська. Київ: Дніпро, 1984. 645 с.

363. Старун: Старун В. З книги «За вершинами срібними». *Дзвін*. 2012. № 7. С. 19–25.

364. Стельмах: Стельмах О. Чотири пори кохання: вірші 1989–1998 років. Київ: Задруга, 2000. 72 с.

365. Степовичка Леся: Степовичка Леся. Виходьмо, браття, на майдани. *Дзвін*. 2014. № 3. С. 82–83.

366. Страшенко: Страшенко О. Вишивала мати. *Айстри: поезії.* Київ: Рад. письменник, 1990. С. 6–39.

367. Стріла: Стріла: суб'єктивна антологія / упоряд. В. О. Базилевський. Київ: ВУТ «Просвіта», 2013. 1099 с.

368. Струцюк 1982: Струцюк Й. Досвідчення: поезії. Київ: Рад. письменник, 1982. 79 с.

369. Струцюк 1991: Струцюк Й. Терпкі сторінки: поезії. Київ: Рад. письменник, 1991. 94 с.

370. Струцюк 1993: Струцюк Й. Сторожові вежі: поезії 1953–1993 років. Луцьк: Надстир'я, 1993. 168 с.

371. Струцюк 2002: Струцюк Й. Віть розчахнутої блискавки: поезії. Луцьк, 2002. 198 с.

372. Струцюк 2006: Струцюк Й. Десятий день тижня: поезії. Луцьк: Твердиня, 2006. 84 с.

373. Струцюк 2009 I, II: Струцюк Й. Фарватер: вибрані поезії у двох томах. Луцьк: ВАТ «Волинська обласна друкарня», 2009. Т. I. 556 с.; Т. II. 540 с.

374. Стус I 1: Стус В. Твори у чотирьох томах, шести книгах. Т. 1. Кн. 1: Зимові дерева. Веселий цвинтар. Круговерть. Львів: Просвіта, 1994. 431 с.

375. Стус I 2: Стус В. Твори у чотирьох томах, шести книгах. Т. I. Кн. 2: Поетичні твори, що не ввійшли до збірок (1958–1971). Львів: Просвіта, 1994. 302 с.

376. Стус II: Стус В. Твори у чотирьох томах, шести книгах. Т. II: Час творчості. Львів: Просвіта, 1995. 429 с.

377. Стус III 1: Стус В. Твори у чотирьох томах, шести книгах. Т. III. Кн. 1: Палімпсести. Львів: Просвіта, 1999. 486 с.

378. Стус III 2: Стус В. Твори у чотирьох томах, шести книгах. Т. III. Кн. 2: Палімпсести. Львів: Просвіта, 1999. 495 с.

379. Талалай 1969: Талалай Л. Вітрила тривог: поезії. Київ: Рад. письменник, 1969. 63 с.

380. Талалай 1971: Талалай Л. Осінні гнізда: поезії. Донецьк: Донбас, 1971. 95 с.

381. Талалай 1983: Талалай Л. Глибокий сад: поезії. Київ: Рад. письменник, 1983. 111 с.

382. Талалай 1989: Талалай Л. Така пора: вірші. Київ: Молодь, 1989. 120 с.

383. Талалай 2011: Талалай Л. Безпритульна течія: вибрані поезії. Чернівці: Букрек, 2011. 312 с.

384. Теліга: Теліга О. Збірник. Київ: Вид-во імені Олени Теліги, 1992. 474 с.

385. Тен Борис: Тен Борис. Чоло: поезії, переклади. Київ: КП «Гранослов», 1997. 87 с.

386. Титар: Титар В. Зброєю совісті. *Дзвін*. 2014. № 9. С. 8–10.

387. Тичина I–III: Тичина П. Зібрання творів у дванадцяти томах. Т. I: Поезії 1906–1934. Київ: Наук. думка, 1983. 735 с.; Т. II: Поезії 1938–1953. Київ: Наук. думка, 1984. 663 с.; Т. III: Поезії 1954–1967. Київ: Наук. думка, 1984. 511 с.

388. Українка Леся I, II, X: Українка Леся. Зібрання творів у дванадцяти томах. Т. I: Поезії. Київ: Наук. думка, 1975. 447 с.; Т. II: Поеми. Поетичні переклади. Київ: Наук. думка, 1975. 367 с.; Т. X: листи (1876–1897). Київ: Наук. думка, 1978. 542 с.

389. УЛ XVII: Українська література XVII ст.: Синкретична писемність. Поезія. Драматургія. Белетристика / упоряд. В. І. Крекотень. Київ: Наук. думка, 1987. 608 с.

390. УНП I, II: Українські народні пісні: родинно-побутова лірика. Ч. I. Київ: Дніпро, 1964. 588 с.; Ч. II. Київ: Дніпро, 1965. 528 с.

391. УНПП 1961: Українські народні прислів’я та приказки. Вид. 2-ге, випр. та доповн. Київ: Вид-во АН УРСР України, 1961. 526 с.

392. УП кін. XVI – поч. XVII: Українська поезія: кінець XVI – початок XVII ст. / упоряд. В. П. Колосова, В. І. Крекотень. Київ: Наук. думка, 1978. 431 с.

393. УП сер. XVII: Українська поезія: середина XVII ст. / відп. ред. О. В. Мишанич; упоряд. В. І. Крекотень, М. М. Сулима. Київ: Наук. думка, 1992. 680 с.

394. УПА: Пісні УПА / зібрав і зредагував З. Лавришин. Торонто – Львів: Літопис УПА, 1996. 554 с.

395. Усенок: Усенок А. [Вірші]. *Перепустка в безсмертя*: антологія гумору Черкащини. Черкаси: Брама-Україна, 2005. С. 317–322.

396. Фальківський: Фальківський Д. Поезії. Київ: Рад. письменник, 1989. 175 с.

397. Фалькович: Фалькович Г. Побажалки. *Пізнайко (від 6 років)*. 2020. № 1. С. 12.

398. Федорак: Федорак Н. Брудершафт із собою: збірка віршів. Київ: Смолоскип, 1997. 94 с.

399. Федюк 2001: Федюк Т. Твій Порт-Саїд…; До моря вийду… *Антологія альтернативної української поезії зміни епох: друга половина 80-х – початок 90-х років*. Харків: Майдан, 2001. С. 117–119.

400. Федюк 2008: Федюк Т. Золото інків: поезії. Київ: Брама-V, 2008. 256 с.

401. Федькович: Федькович Ю. Поетичні твори, прозові твори, драматичні твори, листи. Київ: Наук. думка, 1985. 573 с.

402. Филипович: Филипович П. Поезії. Київ: Рад. письменник, 1989. 196 с.

403. Франко I–IV, VII: Франко І. Зібрання творів у п’ятдесяти томах. Київ: Наук. думка, 1976. Т. I: Поезія. 502 с.; Т. II: Поезія. 543 с.; Т. III: Поезія. 447 с.; Т. IV: Поезія. 471 с.; Т. VII: Поезія. 591 с.

404. Харитонова: Харитонова Р. Нас кожного вполює час… *Дзвін*. 2015. № 6. С. 77–81.

405. Хворост: Хворост Л. Лиш дорога і вітер… *Літ. Україна.* 26.01.2012. С. 8.

406. Хрестоматія…: Хрестоматія давньої української літератури (до кінця XVIII ст.). Вид. 3-тє, доповн. / упоряд. О. І. Білецький. Київ: Рад. школа, 1967. 783 с.

407. Цушко 1994: Цушко С. Слово: лірика. Київ: Радосинь, 1994. 72 с.

408. Цушко 2004: Цушко С. Хор: партитура буття. Київ: Університетське вид-во «Пульсари», 2004. 160 с.

409. Цушко 2010: Цушко С. Сонце осені: вірші й переклади. Київ: Університетське вид-во «Пульсари», 2010. 182 с.

410. Цушко 2013 а: Цушко С. Граматика життя: поезії, замальовки. Київ: Університетське вид-во «Пульсари», 2013. 120 с.
411. Цушко 2013 б: Цушко С. Один із вас: вибрані поезії. Київ: Університетське вид-во «Пульсари», 2013. 320 с.
412. Чепурко 2014 а: Чепурко Б. В жорнах часу. *Дзвін*. 2014. № 1. С. 2–9.
413. Чепурко 2014 б: Чепурко Б. Кров нестерпна. *Дзвін*. 2014. № 8. С. 8–14.
414. Чередниченко 1991: Чередниченко Д. Брама: вірші різних років. Київ: Рад. письменник, 1991. 158 с.
415. Чередниченко 2002: Чередниченко Д. Батиха: вірші різних літ. Київ: Задруга, 2002. 476 с.
416. Чередниченко 2005: Чередниченко Д. П'ятерик: притчі XX сторіччя. Київ: Задруга, 2005. 224 с.
417. Чернілевський: Чернілевський С. Пам'яті Івана Миколайчука. *Вісімдесятники*: антологія нової української поезії. Едмонтон: Вид-во Канадського інституту українських студій, 1990. С. 188–191.
418. Чечвянський: Чечвянський В. [Поезія]. *Дискурс української літературної пародії* / Н. М. Віннікова. Київ: Наук. думка, 2014. С. 278.
419. Чирков: Чирков С. Скрипаль: поезії. Кам'янець-Подільський: ТОВ «Друкарня "Рута"», 2018. 256 с.
420. Чубач 1993: Чубач Г. Небесна долина: вибрані поезії. Київ: Укр. письменник, 1993. 367 с.
421. Чубач 1996: Чубач Г. Очі матері: вірші та поеми. Київ: Вид. центр «Просвіта», 1996. 192 с.
422. Чубач 2003: Чубач Г. Озвучена печаль: поезії. Київ: Університетське вид-во «Пульсари», 2003. 212 с.
423. Чупринка: Чупринка Г. Поезії. Київ: Рад. письменник, 1991. 495 с.
424. Шашкевич: Шашкевич М. Українські поезії. Незакінчені твори. *Українські поети-романтики: поетичні твори.* Київ: Наук. думка, 1987. С. 341–366.

425. Шевело: Шевело Л. Дивокрай – Полісся. *Айстри: поезії.* Київ: Рад. письменник, 1990. с. 168–191.

426. Шевченко І, ІІ: Шевченко Т. Повне зібрання творів: у 12 т. / редкол.: М. Г. Жулинський (голова) та ін. Т. І: Поезія 1837–1847. Київ: Наук. думка, 2001. 784 с.; Т. ІІ: Поезія 1847–1861. Київ: Наук. думка, 2001. 784 с.

427. Шевченко С.: Шевченко С. Віра і сумнів: поезії. Київ: Рад. письменник, 1990. 124 с.

428. Шпирко: Шпирко О. Чому жінки стають поетами. *Літ. Україна*. 29.11.2012. С. 14.

429. Шумляківська: Шумляківська Я. Криваві слідочки. Молюсь за долю України. *Дзвін*. 2014. № 2. С. 4–5.

430. Щеглюк: Щеглюк В. Мій листопад. *Дзвін*. 2014. № 11–12. С. 14–16.

431. Щербак: Щербак М. Чебрець: поезії. Вид. 2-ге, доповн. Київ: Задруга, 2004. 212 с.

432. Щоголів 1961: Щоголев Я. Твори. Київ: Держ. вид-во худ. літ., 1961. 356 с.

433. Щоголів 2007: Щоголів Я. Твори: повний збірник з ілюстраціями. Харків: Сага, 2007. 340 с.

434. Яворська: Яворська О. Час завмер сльозою на очах… *Дзвін*. 2014. № 8. С. 15–20.

435. Яновський: Яновський Ю. Твори: в 5 т. Т. V: Вірші, публіцистика. Київ: Держлітвидав, 1959. 423 с.

Список рукописів

436. Бер.: Гурин І. І. Листівка Березовському І. П. від 22.12.1980 // Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України. Ф. 1363. Оп. 1. Спр. 35.

437. Гур. ГА: Гурин І. І. Словник рим П. П. Гулака-Артемовського. Миргород, 1982. 171 арк. // Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України. Ф. 909. Оп. 1. Спр. 13.

438. Гур. Давит.: Гурин І. І. Словник рим з «Давитіані» Д. Гурамішвілі (у перекладі М. Бажана). Миргород, 1983. 218 арк. // Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України. Ф. 909. Оп. 1. Спр. 16.

439. Гур. ЄГ: Гурин І. І. Словник рим Євгена Гребінки. Миргород, 1982. 54 арк. // Фондова колекція Миргородського краєзнавчого музею. Шифр 4951. № Р-4010.

440. Гур. ЛБ: Гурин І. І. Словник рим Левка Боровиковського. Миргород, 1983. 159 арк. // Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України. Ф. 909. Оп. 1. Спр. 15.

441. Гур. ЛГ: Гурин І. І. Словник рим Леоніда Глібова. Миргород, 1984 (1985). 330 арк. // Фондова колекція Миргородського краєзнавчого музею. [Б. н.].

442. Жовт.: Гурин І. І. Лист Жовтобрюху М. А. від 27.07.1986 // Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України. Ф. 431. Оп. 1. Спр. 53.

443. Дмит.: Гурин І. І. Лист Дмитерку Л. Д. від 28.07.1968 // Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України. Ф. 596. Оп. 2. Спр. 147.

444. ЗА: Гурин І. І. Збірник (словник) антонімів та постійних протиставних словосполучень української мови. Ч. 1, 2. Миргород, 1969, 1983. 886 арк. // Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України. Ф. 909. Оп. 1. Спр. 9.

445. Кар.: Караванський С. Й. Одисея словника рим. 2 арк. // Особистий архів.

446. Кол.: Гурин І. І. Лист Колеснику П. Й. від 20.08.1969 // Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України. Ф. 847. Оп. 1. Спр. 181.

447. Лавр.: Гурин І. І. Лист Лаврову Ф. І. від 20.11.1978 // Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України. Ф. 1039. Оп. 1. Спр. 120.

448. Лутк. 1–37: Лутковський В. В. Словник рим І. Котляревського. Зошити 1–37. Золотоноша, 1969. 436 + 2 арк. // Фондова колекція Полтавського літературно-меморіального музею Івана Петровича Котляревського. Шифр ПМК УВ № 2852. Інв. № 213-рукописи.

449. Ол.: Гурин І. І. Лист Олійнику Б. І. від 25.07.1986 // Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України. Ф. 916. Оп. 2. Спр. 5.

450. СРІК 1: Гурин І. І. Словник рим І. П. Котляревського. Частина перша. Миргород, 1976 (1969). 77 арк. // Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України. Ф. 909. Оп. 1. Спр. 8.

451. СРІК 2: Гурин І. І. Словник рим І. П. Котляревського. Частина друга. Миргород, 1976 (1969). 341 арк. // Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України. Ф. 909. Оп. 1. Спр. 6.

452. СРЛУ 1: Гурин І. І. Словник рим Лесі Українки. Частина перша. Миргород, 1981. 217 арк. // Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України. Ф. 909. Оп. 1. Спр. 10.

453. СРЛУ 2: Гурин І. І. Словник рим Лесі Українки. Частина друга – класифікаційна. Миргород, 1981. 233 арк. // Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України. Ф. 909. Оп. 1. Спр. 11.

454. СРТШ 1: Гурин І. І. Словник рим Т. Г. Шевченка. Частина перша. Миргород, 1974. 265 арк. // Фондова колекція Миргородського краєзнавчого музею. Шифр Р-2097. № 3071.

455. СРШ: Гурин І. І. Словник рим Маркіяна Шашкевича. Миргород, 1982. 74 арк. // Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України. Ф. 909. Оп. 1. Спр. 14.

456. Kar.: Karavansky S. The Linguographic Method of Compiling Word Dictionaries and Lexicons, 1998. 50 p. // Особистий архів.

Список словників

457. АЧ: Афанасьев-Чужбинский А. С. Словарь малорусского наречия. *Собрание сочинений А. С. Афанасьева (Чужбинского).* Т. IX. / под ред. П. В. Быкова. Санкт-Петербург: Изд-во Герман Гоппе, 1892. 464+VII с.

458. БЛЭ: Большая литературная энциклопедия / сост. В. Е. Красовский и др. Москва: Филол. общество «Слово»; ОЛМА-ПРЕСС Образование, 2004. 845 с.

459. БН: Білецький-Носенко П. П. Словник української мови / підг. до вид. і передм. В. В. Німчука. Київ: Наук. думка, 1966. 423 с.

460. БРУ: Безгодов А. А. Рифмы и ударения в русском языке. 2-е изд., с изм. и дополн. Калининград: Янтарный сказ, 2012. 520 с.

461. БСРА: Бабакин А. Л. Словарь рифм Анны Ахматовой. Тюмень: Мандрика, 2003. 208 с.

462. БСРБ: Бабакин А. Л. Словарь рифм Иосифа Бродского. Тюмень: Изд-во Ю. Мандрики, 1998. 256 с.

463. БСРБА: Бабакин А. Л. Словарь рифм Беллы Ахмадулиной. Тюмень: Изд-во Ю. Мандрики, 2002. 336 с.

464. БСРВ: Бабакин А. Л. Словарь рифм Андрея Вознесенского. Тюмень: Изд-во Ю. Мандрики, 2005. 336 с.

465. БСРЕ: Бабакин А. Л. Словарь рифм Евгения Евтушенко. Тюмень: Изд-во Ю. Мандрики, 2000. 335 с.

466. БСРМ: Бабакин А. Л. Словарь рифм Владимира Маяковского. Тюмень: Изд-во Ю. Мандрики, 2003. 480 с.

467. БСРОМ: Бабакин А. Л. Словарь рифм Осипа Мандельштама. Тюмень: Мандр и Ка, 2005. 191 с.

468. БСРП: Бабакин А. Л. Словарь рифм Бориса Пастернака. Тюмень: Мандр и Ка, 2004. 438 с.

469. БСРР: Бабакин А. Л. Словарь рифм Роберта Рождественского. Тюмень: Изд-во Ю. Мандрики, 2001. 352 с.

470. БСРЦ: Бабакин А. Л. Словарь рифм Марины Цветаевой. Тюмень: Изд-во Ю. Мандрики, 2000. 432 с.

471. БТ: Ставицька Л. О. Українська мова без табу: словник нецензурної лексики та її відповідників. Обсценізми. Евфемізми. Сексуалізми. Київ: Критика, 2008. 456 с.

472. ГСУЛМ: Граматичний словник української літературної мови. Словозміна: Бл. 140 000 слів / відп. ред. Н. Ф. Клименко. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2011. 760 с.

473. ДСРА: Дядичев В. Н. Словарь рифм И. Анненского. *Российский литературоведческий журнал.* 2002. № 16. С. 219–319.

474. ДСРШ: Діброва С. М. Словник рим Т. Г. Шевченка. Сімферополь, 2004. 144 с.

475. ЕРС: Ерзов Г. Н. Рифмы: словарь. 2-е изд., перераб. Орша, 2008. 192 с.

476. ЕСУМ I–VI: Етимологічний словник української мови: в 7 томах / редкол.: О. С. Мельничук (гол. ред.) та ін. Т. I–VI. Київ: Наук. думка, 1982–2012.

477. З: Словарь малороссийских идиомов / сост. Н. Закревский. *Старосветский бандуриста.* Москва, 1861. С. 245–626.

478. ЗЗСРСЕ: Словарь рифм С. Есенина / сост. А. Н. Захаров, А. П. Зименков. *Российский литературоведческий журнал.* 1997. № 11. С. 149–230.

479. ЗУЕ: Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури: словник-довідник. Київ: Довіра, 2006. 703 с.

480. ЗУЛ: Зайко М. А. Український лексикон: естетичні, мистецькі, лінгвістичні таблиці співзвучних слів. Тернопіль: ТзОВ «Терно-граф», 2013. 444 с.

481. ІУРС: Ізюмов О. П. Українсько-російський словник. Харків: Держ. вид-во України, 1930. 980 с.

482. ІШ: Іваницький С. М., Шумлянський Ф. М. Російсько-український словник. Т. ІІ. Вінниця: Друкарня міського самоврядування, 1918. 250 с.

483. КЛЭ: Краткая литературная энциклопедия. Т. VI / гл. ред. А. А. Сурков. Москва: Сов. энциклопедия, 1971. 1040 с.

484. КПС: Квятковский А. П. Поэтический словарь. Москва: Сов. энциклопедия, 1966. 375 с.

485. КРУС: Російсько-український словник / гол. ред. М. Я. Калинович. Москва: ОГИЗ; Держ. вид-во іншомовн. і регіон. словників, 1948. XVI + 800 с.

486. КСЛТ: Тимофеев Л. И., Венгров Н. Краткий словарь литературоведческих терминов. Москва: Гос. уч.-пед. изд. Мин. просв. РСФСР, 1953. 179 с.

487. КСР: Караванський С. Й. Словник рим української мови. Львів: БаК, 2004. 1028 с.

488. КСУМ: Кисілевський К. Словничок української мови і головні правила та замітки до відміни. Станиславів, 1927. 390 с.

489. КУНС: Українсько-німецький словник / скл. З. Кузеля і Я. Рудницький при співпр. К. Г. Маєра. Берлін, 1943. 1494 с.

490. ЛАТ: Лінгвістичний аналіз тексту: словник термінів / за ред. М. І. Голянич. Івано-Франківськ: Сімик, 2012. 392 с.

491. ЛЕ: Літературознавча енциклопедія: у 2 т. Т. ІІ / автор-укл. Ю. І. Ковалів. Київ: Академія, 2007. 624 с.

492. ЛЕК: Ващенко В. С., Медведєв Ф. П., Петрова П. О. Лексика «Енеїди» І. П. Котляревського. Покажчик слововживання. Харків: Вид-во Харківського держ. ун-ту ім. О. М. Горького, 1955. 207 с.

493. ЛЛ: Лексикон латинський Є. Славинецького. Лексикон словено-латинський Є. Славинецького та А. Корецького-Сатановського / підг. до вид. В. В. Німчук. Київ: Наук. думка, 1973. 542 с.

494. ЛЛПЖ: Хобзей Н., Сімович О., Ястремська Т., Дидик-Меуш Г. Лексикон львівський: поважно і на жарт. Вид. 2-ге, доповн. і випр. Львів: Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАНУ, 2012. 852 с.

495. ЛЛТ: Лесин В. М. Літературознавчі терміни: Довідник. Київ: Рад. школа, 1985. 251 с.

496. ЛСД: Літературознавчий словник-довідник / за ред. Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка. Київ: ВЦ «Академія», 2007. 752 с.

497. ЛСРП: Лазоркина Н. Ф. Словарь рифм романа А. С. Пушкина «Евгений Онегин». Смоленск, 1998. 56 с.

498. ЛСРТ: Лазоркина Н. Ф. Словарь рифм поэмы А. Твардовского «Василий Теркин». *Русская филология.* Учен. записки СГПУ. Смоленск, 1997. С. 138–203.

499. ЛССР: Лазоркина Н. Ф. «Рифма, звучная подруга…»: словарь-справочник совпадающих рифм романа А. С. Пушкина «Евгений Онегин» и поэмы А. Твардовского «Василий Теркин». Смоленск: Универсум, 2003. 44 с.

500. Марузо: Марузо Ж. Словарь лингвистических терминов / перев. с фр. Н. Д. Андреева; под ред. А. А. Реформатского. Москва: Изд-во иностр. лит-ры, 1960. 436 с.

501. МНС: Желеховський Є., Недільський С. Малорусько-німецький словар. Т. II. Львів: З друкарні тов. ім. Шевченка, 1886. С. 593–1117.

502. НУОС: Нитченко Д. В. Український ортографічний словник. Вид. 2-ге. Мельборн, 1985. 176 с.

503. ОСУР: Онлайн словник українських рим. URL: http://rhymester.org/ (дата звернення: 17.11.2013).

504. ОТМП: Беляев В. Ф. Основная терминология метрики и поэтики: приложение. *Словарь лингвистических терминов.* Изд. 2-е, стереотип. / О. С. Ахманова. Москва: Сов. энциклопедия, 1969. С. 572–605.

505. ПБД: Параметризована база даних сучасної української поетичної лексики. URL: http://www.mova.info/Page3.aspx?l1=96 (дата звернення: 10.04.2013).

506. ПРУС: Йогансен М., Наконечний М., Німчинов К., Ткаченко Б. Практичний російсько-український словник. Дніпропетровськ: ДВУ, 1926. 238 с.

507. ПСРР: Абрамов Н. Полный словарь русских рифм: русский рифмовник. Санкт-Петербург, 1912. 157 с.+VIII с.

508. РБСЛТ: Русско-белорусский словарь лингвистических терминов / под ред. Н. В. Берилло, П. В. Стецко. Минск: Техника, 1988. 141 с.

509. РМС: Тимченко Е. Русско-малороссийский словарь. Т. II. Киев, 1899. 267 с.

510. РОС: Різниченко О. С. Одноримки: словник омонімів і схожословів Одеса: Друк, 2001. 408 с.

511. РС: Куньч З. Й. Риторичний словник. Київ: Рідна мова, 1997. 341 с.

512. РУ: Рими України: енциклопедія українських рим (перший комп’ютерний словник точних і неточних українських рим). URL: http://rymy.in.ua/ (дата звернення: 10.10.2012).

513. РУСНТ: Андерш Й. Ф., Воробйова С. А., Кравченко М. В. та ін. Російсько-український словник наукової термінології: Суспільні науки. Київ: Наук. думка, 1994. 600 с.

514. РЯ XI–XVII: Словарь русского языка XI–XVII вв. Вып. 22: Раскидатися – Рященко / гл. ред. Г. А. Богатова. Москва: Наука, 1997. 298 с.

515. РЯ XVIII: Словарь русского языка XVIII века. Вып. 10: Кастальский – крѣпостца / гл. ред. Ю. С. Сорокин. Санкт-Петербург: Наука, 1998. 256 с. URL: http://feb-web.ru/feb/sl18/slov-abc/11/sla21906.htm (дата звернення: 17.09.2019).

516. СГ I–IV: Словарь української мови: в чотирьох томах Т. I–IV / упоряд. з додатком власного матеріалу Б. Грінченко. Київ: Наук. думка, 1996–1997.

517. СДТ: Бойко М. Ф. Словопокажчик драматичних творів Лесі Українки. Київ: Вид-во АН УРСР, 1961. 93 с.

518. СІС: Словник іншомовних слів / за ред. О. С. Мельничука. Київ: Гол. ред. УРЕ, 1974. 775 с.

519. СЛТ 1971: Лесин В. М., Пулинець О. С. Словник літературознавчих термінів. Вид. 3-тє, перероб. і доповн. Київ: Рад. школа, 1971. 486 с.

520. СМШ: Словник мови Шевченка: в двох томах. Т I, II / редкол. В. С. Ващенко (відп. ред.) та ін. Київ: Наук. думка, 1964.

521. СОР: Давыдов М. Г. Словарь однозвучных рифм. Поэтическая коллекция примеров. Москва: АСТ-ПРЕСС КНИГА, 2013. 272 с.

522. СП: Сабалдир Г. Практичний російсько-український словник. Київ: Час, 1926. 436 с.

523. СПР: Онуфриев В. В. Словарь популярных рифм: 70 000 сл. Киев: Рифма, 2002. 345 с.

524. СРБ: Словарь рифм А. Блока / предисл. М. Л. Гаспарова; сост. Т. Ю. Максимовой; указ. Н. Л. Груздевой. *А. Блок: Исследования и материалы*. Санкт-Петербург, 1998. С. 288–438.

525. СРГ: Гурин І. І. Словник рим Євгена Гребінки. Миргород, 1982. 65 с.

526. СРЛ: Словарь рифм М. Ю. Лермонтова / под ред. В. В. Бородина, А. Я. Шайкевича. *Лермонтовская энциклопедия.* Москва: Сов. энцикл., 1981. С. 666–716.

527. СРН: Введенская В. М. Словарь рифм Н. А. Некрасова. *Российский литературоведческий журнал.* 1997. № 10. С. 179–341.

528. СРС: Федченко С. М. Словарь русских созвучий: ок. 150 000 ед. Москва: Русские словари, 1995. 736 с.

529. СРСЕ: Тимофеев В. П. Словарь рифм Сергея Есенина. Шадринск: ШГПИ, 2009. 334 с.

530. СРФ: Дмитриев Д. В. Словарь рифм А. А. Фета. *Литературоведческий журнал.* 2011. № 30. С. 110–220.

531. СРФТ: Киселева И. А., Петрова Л. Е., Саломатина Л. С. Словарь рифм Ф. И. Тютчева. *Литературоведческий журнал.* 2004. № 18. С. 183–263.

532. ССЛТ I: Словарь славянской лингвистической терминологии. Т. I / ред. А. Едличка. Прага: Academia Praha, 1977. 553 с.

533. ССРРЯ: Ситникова Е. В. и др. Словарь рифм русского языка. Москва: АСТ; Слово; Владимир: ВКТ, 2010. 864 с.

534. СТІФ: Пінчук С. П., Регушевський Є. С. Словник літературознавчих термінів Івана Франка. Київ: Наук. думка, 1966. 272 с.

535. СУМ I–XI: Словник української мови: в 11 т. / за ред. І. К. Білодіда. Київ: Наук. думка, 1970–1980.

536. СУР: Бурячок А. А., Гурин І. І. Словник українських рим. Київ: Наук. думка, 1979. 338 с.

537. СФМТ: Иванов А. В. Словарь фонетико-метрической терминологии (латинский, древнегреческий, русский, английский, немецкий, французский языки). Москва: Academia, 2005. 1184 с.

538. СЯЛ 3: Словарь языка М. В. Ломоносова. Материалы к словарю. Вып. 3: Словарь рифм М. В. Ломоносова: лексикон стиховых окончаний / сост. Е. А. Захарова, О. С. Лалетина, Е. М. Матвеев; отв. ред. С. С. Волков, Е. В. Хворостьянова. Санкт-Петербург: Нестор-история, 2011. 620 с.

539. СЯЛ 4: Словарь языка М. В. Ломоносова. Материалы к словарю. Вып. 4: Словарь рифм М. В. Ломоносова: обратный словарь рифменных сегментов и безрифменных окончаний. Указатели / сост. Е. А. Захарова, О. С. Лалетина, Е. М. Матвеев; отв. ред. С. С. Волков, Е. В. Хворостьянова. Санкт-Петербург: Нестор-история, 2011. 1100 с.

540. СЯРР: Сидоренко М. И. Словарь языка и рифм поэзии Н. Рубцова. Череповец: Порт-Апрель, 2005. 440 с.

541. ТТСЛТ: Словарь литературоведческих терминов / ред.-сост. Л. И. Тимофеев, С. В. Тураев. Москва: Просвещение, 1974. 509 с.

542. УЛС: Українська лінгвостилістика XX – початку XXI ст.: система понять і бібліографічні джерела / за ред. С. Я. Єрмоленко. Київ: Грамота, 2007. 368 с.

543. УЛСД: Оліфіренко С. М., Оліфіренко В. В., Оліфіренко Л. В. Універсальний літературний словник-довідник. Донецьк: ТОВ ВКФ «БАО», 2008. 432 с.

544. УС: Словарь російсько-український. Т. III: П–С / зібр. і впорядк. М. Уманець і А. Спілка. Львів: З друк. Наук. т-ва ім. Шевченка, 1896. 286 с.

545. ФПСР: Фок Л. М. Практический словарь рифм. Москва, 1993. 118 с.

546. ШЛ: Ващенко В. С., Петрова П. О. Шевченкова лексика: Словопокажчик до поезій Т. Г. Шевченка. Київ: Вид-во Київського держ. університету ім. Т. Г. Шевченка, 1951. 106 с.

547. БРР: Български римен речник / състав. С. Иванчев, Г. Класов, Л. Любенов, И. Тренев. София: Наука и изкуство, 1967. 283+XXXII с.

548. BD: Shaw J. Th. Baratynskii: a dictionary of the rhymes & a concordance to the poetry. Madison, 1975. 434 p.

549. BDR: Shaw J. Th. Batiushkov: a dictionary of the rhymes & a concordance to the poetry. Madison, 1975. 358 p.

550. DL: Dictionnaire de linguistique / J. Dubois etc. Paris: Librairie Larousse, 1973. 516 p.

551. DLT: Shaw H. Dictionary of Literary Terms. New York: McGraw-Hill, 1972. 405 p.

552. DS-PR: Dokładny słownik języka polskiego i ruskiego. Część Polsko-Ruska / Ułoź. przez P. Dubrowskiego. Warszawa, 1886. 869 s.

553. DS-RP: Dokładny słownik języka ruskiego i polskiego. Część Rusko-Polska / Ułoź. przez P. Dubrowskiego. Warszawa, 1883. 863 s.
554. DTL: Schveiger P., Trofin A., Radu M. Dicţionar de terminologie lingvistică*:* Român-englez-fransez-rus. Cluj-Napoca, 1978. 371 p.
555. ERL: Simeon R. Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva na 8 jezika. T. II: P–Ž. Zagreb: Matica Hrvatska, 1969. 926 p.
556. GDP: A Grand Dictionary of Phonetics: a Comprehensive Store of Neo-macro-phonetics. Tokyo: The Phonetic society of Japan, 1981. 759 p.
557. GLT: Pei M. Glossary of Linguistic Terminology. New York, 1996. 299 p.
558. KWST: Kleines Wörterbuch Sprachwissenschaftlicher Termini / hrsg. Conrad R. Leipzig: VEB Bibliographisches Institut, 1975. 306 s.
559. LTL: Marouzeau J. Lexique de la terminologie linguistique. Paris: Librairie orienteliste Paul Geuthner, 1933. 205 p.
560. MLLP: Nash R. Multilingual Lexicon of Linguistics and Philology: English, Russian, German, French. Florida: University of Miami Press, 1968. 390 p.
561. PR: Shaw J. Th. Pushkin's rhymes: a dictionary. Madison, 1974. XLIV + 673 p.
562. RDEL: Walker J. Rhyming Dictionary of the English Language. London: Routlage & Kegan Paul, 1979. 549 p.
563. SAGJI: Sicherl E., Žele A. Slovensko-angleški glosar jezikoslovnega izrazja. Ljubljana, 2012. 85 s.
564. SEJP: Brückner A. Słownik etymologiczny języka polskiego. Warszawa: Wiedza Powszechna, 1957. 807 s.
565. SJPK: Słownik języka Polskiego. T. V. / pod red. J. Karłowicza, A. Kryńskiego i W. Niedźwiedzkiego. Warszawa: Gazeta Handlowa, 1912. 828 s.
566. SJPL: Linde S. B. Słownik języka Polskiego. Wyd. drugie, poprawne i pomnożone. Lwów: Zakład Ossolińskich, 1859. 758 s.
567. SR: Steputat W. Reimlexikon. Stuttgart, 2012. 398 s.

568. SRCN: Jeżowski M. Słownik rymów Cypriana Norwida. Lublin: Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, 1998. 443 s.
569. SRJS: Jeżowski M. Słownik rymów Juliusza Słowackiego. Lublin: Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, 2002. 743 s.
570. SRM: Budkowska J. Słownik rymów Adama Mickiewicza. Wrocław – Warszawa – Kraków: Zakład Narodowy imienia Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1970. 228 s.
571. SRMAM: Jeżowski M. Słownik rymów *Marii* Antoniego Malczewskiego. *Roczniki Humanistyczne*. 1972. Z. 4. S. 67–94.
572. SRST: Słownik rymów Stanisława Trembeckiego / pod red. H. Turskiej. Toruń: Towarzystwo Naukowe w Toruniu, 1961. 140 + XXIV s.
573. STL: Słownik terminów literackich. Wyd. 5 / pod. red. J. Sławińskiego. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnyctwo, 2008. 706 s.
574. SWO: Słownik wyrazów obcych. 17 000 wyrazów. Wyd. 6. Warszawa: Państwowy Institut Wydawniczy, 1961. 720 s.
575. VL: Phelizon J.-F. Vocabulaire de la linguistique. Paris, 1976. 280 p.
576. VSR: Cvrčkovi V. a L. Velký slovník rýmů . Praha, 2011. 451 s.

Список наукової літератури

577. *Абрамов 1912*: Абрамов Н. Предисловие. *Полный словарь русских рифм: русский рифмовник.* Санкт-Петербург, 1912. С. III–VIII.
578. *Аверьянова 1964*: Рукописный лексикон первой половины XVIII века / подг. к печати и вст. ст. А. П. Аверьяновой. Ленинград: Изд-во Ленингр. ун-та, 1964. 401 с.
579. *Андрющенко 1986*: Андрющенко В. М. Вычислительная лексикография, ее возможности, перспективы. *Вопросы языкознания*. 1986. № 3. С. 42–53.
580. *Антоненко-Давидович 1994*: Антоненко-Давидович Б. Д. Як ми говоримо? Київ: Видавничий дім «КМ Academia», 1994. 254 с.

581. *Апажев 2005*: Апажев М. Л. Лексикография: теория и практика. Прошлое. Настоящее. Будущее (на материале русского, кабардино-черкесского и карачаево-балкарского языков). Нальчик: Эльбрус, 2005. 384 с.

582. *Апресян 2013*: Апресян Ю. Д. Теоретические основы активной лексикографии. *Славянская лексикография*: международная коллективная монография. Москва: Изд. центр «Азбуковник», 2013. С. 471–481.

583. *Арнольд 1999*: Арнольд И. В. Семантика. Стилистика. Интертекстуальность: сб. статей. Санкт-Петербург: Изд-во Санкт-Петерб. ун-та, 1999. 444 с.

584. *Арутюнова 1990*: Арутюнова Н. Д. Дискурс. *Лингвистический энциклопедический словарь*. Москва: Сов. Энцикл., 1990. С. 136–137.

585. *Баевский 1974*: Баевский В. С. Типология русской лирической поэзии: автореф. дисс. … д-ра филол. наук / Тартуский гос. ун-т. Тарту, 1974. 35 с.

586. *Баксанский 2009*: Баксанский О. Е. Когнитивные репрезентации: обыденные, социальные, научные. Москва: Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2009. 224 с.

587. *Бандура 1969*: Бандура О. М. Теорія літератури: посібн. для вчителів. Київ: Рад. школа, 1969. 286 с.

588. *Бартминьский 2005*: Бартминьский Е. О ритуальной функции повтора в фольклоре: к вопросу о поэтике сакрального. *Языковой образ мира: очерки по этнолингвистике.* Москва: Индрик, 2005. С. 405–417.

589. *Бацевич 2017*: Бацевич Ф. С. Деякі логіко-семіотичні концепції художнього тексту: проблеми, дискусії, перспективи. *Вісник Львівського ун-ту. Серія філол.* Вип. 64. Ч. ІІ. Львів: Львів. нац. ун-ту ім. Івана Франка, 2017. С. 228–238.

590. *Безпечний 1984*: Безпечний І. П. Теорія літератури. Торонто: Молода Україна, 1984. 304 с.

591. *Белоруссов 1912*: Белоруссов И. М. Учебник теории словесности. Изд. 27-е. Москва, 1912. 131 с.

592. *Бельская 1977*: Бельская Л. Л. К проблеме классификации и систематизации рифм (на материале поэмы Некрасова «Мороз, Красный нос»). *Науч. докл. высш. шк. Филол. науки.* 1977. № 4. С. 86–92.

593. *Берков 2004*: Берков В. П. Двуязычная лексикография: учебник. 2-е изд., перераб. и дополн. Москва: ООО «Транзиткнига», 2004. 236 с.

594. *Берковець 2002*: Берковець В. В. Акцентно-ритмічна будова українського слова у словнику й тексті: національно-мовна специфіка і стилістичний потенціал. *Мовні і концептуальні картини світу*: зб. наук. праць. Київ, 2002. № 7. С. 23–35.

595. *Берковець 2013*: Берковець (Бондаренко) В. В. Особливості та функції граматичних рим в українських народних замовляннях крові. *Наук. вісник Чернівецького ун-ту*: зб. наук. праць. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2013. Вип. 659. С. 207–210.

596. *Бернштейн 1927*: Бернштейн С. И. Стих и декламация. *Русская речь*: сборники, издаваемые Отделом словесных искусств: новая серия. Ленинград: Academia, 1927. Вып. 1. С. 7–41.

597. *Білоус, Колесник 1980*: Білоус Д., Колесник Г. Бурячок А. А., Гурин І. І. Словник українських рим. *Мовознавство*. 1980. № 5. С. 87–88.

598. *Білоус 2011*: Білоус П. В. Вступ до літературознавства: навч. посібн. Київ: ВЦ «Академія», 2011. 336 с.

599. *Богацький 2013*: Богацький П. О. Мала літературна енциклопедія. Дрогобич, 2013. 261 с.

600. *Богомолов 1995*: Богомолов Н. А. Стихотворная речь. Москва: Интерпракс, 1995. 262 с.

601. *Бодуэн де Куртенэ 1912*: Бодуэн де Куртенэ И. А. Об отношении русского письма к русскому языку. Санкт-Петербург, 1912. 138 с.

602. *Бодуэн де Куртенэ 1963*: Бодуэн де Куртенэ И. А. Избранные труды по общему языкознанию. Т. I. Москва: Изд-во АН СССР, 1963. 384 с.

603. *Бойко 2005*: Бойко Н. І. Українська експресивна лексика: семантичний, лексикографічний і функіональний аспекти: монографія. Ніжин: ТОВ «Видавництво «Аспект-Поліграф», 2005. 552 с.

604. *Бондаренко та ін. 2017*: Бондаренко І. П., Комарницька Т. К., Семенко С. М. Методологія художнього перекладу: навч. посібн. для студентів-японістів. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2017. 412 с.

605. *Брик 1917 http*: Брик О. М. Звуковые повторы (анализ звуковой структуры стиха). *Сборники по теории поэтического языка*. Петроград, 1917. С. 24–62. Вып. 2. URL: www.ruthenia.ru/volsky/etc/brik-2.doc (дата звернення: 15.07.2015).

606. *Брюсов 1974 III*: Брюсов В. Я. Собрание сочинений в семи томах. Т. III: Стихотворения 1918–1924. Стихотворения, не включавшиеся В. Я. Брюсовым в сборники 1891–1924. Поэма «Египетские ночи» / под общ. ред. П. Г. Антокольского и др. Москва: Худ. лит., 1974. 696 с.

607. *Брюсов 1975 VII*: Брюсов В. Я. Собрание сочинений в семи томах. Т. VII: Статьи о Пушкине. Статьи об армянской литературе. Учители учителей / под общ. ред. П. Г. Антокольского и др. Москва: Худ. лит., 1975. 528 с.

608. *Брюсов 1987*: Брюсов В. Я. О рифме. *Сочинения*: в 2-х т. Т. 2: Статьи, рецензии 1893–1924, из книги «Далекие и близкие», «Miscellanea». Москва: Худ. лит., 1987. С. 487–499.

609. *Бублейник 2012*: Бублейник Л. В. Слово в українській поезії. Луцьк: Твердиня, 2012. 288 с.

610. *Булкина 2012 http*: Булкина И. С. Малороссийское пространство. *«Идеологическая география» Российской империи: пространство, границы, обитатели*: коллективная монография. Тарту, 2012. URL: http://www.ruthenia.ru/territoria_et_populi/ideogeograf.html (дата звернення: 21.05.2018).

611. *Бунчук, Рихло 2012*: Бунчук Б. І., Рихло П. В. Поетична майстерність Лесі Українки (на матеріалі драми-феєрії «Лісова пісня»). *Актуальні проблеми сучасного віршознавства*: зб. наук. праць конф., присв. ювілею

д-ра філол. наук, проф. Н. В. Костенко. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2012. С. 36–54.

612. *Бурячок 1979*: Бурячок А. А. Вступ. *Словник українських рим*. Київ: Наук. думка, 1979. С. 7–16.

613. *Бутник-Сіверський 1946*: Бутник-Сіверський Б. С. «Малороссийский Словарь» и «Грамматика» П. Білецького-Носенка. *Наук. записки Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні*. Т. II–III. 1946. С. 207–212.

614. *Бучко 1962*: Бучко Д. Г. Маловідомі сторінки з рукописної спадщини О. П. Павловського. *Укр. мова в школі.* 1962. № 5. С. 18–22.

615. *Бучко 1972*: Бучко Д. Г. «Словарь малороссійскаго нарѣчія» О. Павловського. *З історії української мови. До 150-річчя «Граматики» О. Павловського.* Київ: Наук. думка, 1972. С. 91–115.

616. *Быков 1948*: Быков Г. В. О принципах составления и плане современного словаря рифм русского языка. *Доклады и сообщения филол. факультета МГУ*. 1948. Вып. 7. С. 67–74.

617. *Варенікова, Погорєлова 2013*: Варенікова О. В., Погорєлова Н. І. Основи віршування: практикум. Вид 2-ге, переробл. й доповн. Харків: Вид-во Іванченка І. С., 2013. 77 с.

618. *Ващенко 1958*: Ващенко В. С. Стилістичні явища в українській мові. Ч. 1. Харків: Вид-во ХДУ ім. О. М. Горького, 1958. 228 с.

619. *Веракша 2000*: Веракша Т. В. Лингвистическая природа паронимов русского языка: дисс. ... д-ра филол. наук / Санкт-Петербургский государственный университет. Санкт-Петербург, 2000. 343 с.

620. *Вийтсо, Пыльдмяэ 1970*: Вийтсо Т.-Р., Пыльдмяэ Я. К аксиоматике и транскрипции рифмы. *Тезисы докладов IV Летней школы по вторичным моделирующим системам*. 17–24 августа 1970. Тарту, 1970. С. 155–158.

621. *Вийтсо, Пыльдмяэ 1973*: Вийтсо Т.-Р., Пыльдмяэ Я. О методике составления словаря рифм. *Сборник статей по вторичным моделирующим системам*. Тарту: Тартуский гос. ун-т, 1973. С. 163–175.

622. *Вишнякова 1984*: Вишнякова О. В. Паронимия в русском языке. Москва: Высш. шк., 1984. 128 с.

623. *Вінграновський 1994*: Вінграновський М. С. Вільний вірш поета. *Українське слово*: хрестоматія української літератури та літературної критики / упоряд. В. В. Яременко, Є. В. Федоренко. Київ: Рось, 1994. С. 534–535.

624. *Вовк 2008*: Вовк П. С. Міжмовна асиметрія мовного знака. *Studia Linguistica*: зб. наук. праць Київ. нац. ун-ту ім. Тараса Шевченка. Київ: Вид.-полігр. центр «Київ. ун-т», 2008. Вип. 1. С. 20–24.

625. *Волинський 1967*: Волинський П. К. Основи теорії літератури. Вступ до літературознавства. Вид. 2-ге, випр. і доповн. Київ: Рад. школа, 1967. 366 с.

626. *Володіна 2013*: Володіна Т. С. Типологія лінгвістичних словників. *Science and Education a New Dimension: Philology,* 1 (3). Issue: 13. 2013. С. 38–41.

627. *Воркачев 2000*: Воркачев С. Г. «Две доли» – две концепции счастья. *Языковая личность: проблемы креативной семантики*: *К 70-летию проф. И. В. Сентенберг*: сб. науч. трудов. Волгоград: Перемена, 2000. С. 52–61.

628. *Вороничев 2014*: Вороничев О. Е. Каламбур как феномен русской экспрессивной речи: дисс. … д-ра филол. наук / Московский педагогический государственный университет. Москва, 2014. 723 с.

629. *Востоков 1817*: Востоков А. Х. Опыт о русском стихосложении. Санкт-Петербург: Морская типография, 1817. 174 с.

630. *Гаврилюк 2009*: Гаврилюк Н. І. Павло Филипович з голосу Ігоря Качуровського. *Віршознавчий семінар з нагоди 90-річчя від дня народження Ігоря Качуровського*: зб. наук. праць. Київ: Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, 2009. С. 8–16.

631. *Гаєвський 1924*: Гаєвський С. Ю. Теорія поезії. Харків: Книгоспілка, 1924. 130 с.

632. *Галас 1977*: Галас Б. К. Рукописні словники першої половини XIX ст. – важливе джерело для вивчення української народної лексики. *XIV Республ. діалектологічна нарада*: тези доп. Київ: Наук. думка, 1977. С. 81–83.

633. *Галас 1979*: Галас Б. К. Рукописный украинско-русский словарь О. М. Бодянского. *Советское славяноведение*. 1979. № 1. С. 80–88.

634. *Галас 1989*: Галас Б. К. Рукописні словники української мови кінця XVIII – початку XX ст. та їх значення для історичного осмислення сучасних літературних і народно-розмовних явищ. *Науково-технічна революція і сучасні процеси розвитку лексики української народно-розмовної мови*: тези доп. Респ. конф. Ужгород, 1989. С. 35–36.

635. *Галас 2001*: Галас Я. В. Із історії української лексикографії на Закарпатті (XIX – 1-ша половина XX ст.): дис. ... канд. філол. наук / Ужгородський національний університет. Ужгород, 2001. 168 с.

636. *Гальперин 1981*: Гальперин И. Р. Текст как объект лингвистического исследования. Москва: Наука, 1981. 139 с.

637. *Гаспаров 1984*: Гаспаров М. Л. Очерк истории русского стиха: Метрика. Ритмика. Рифма. Москва: Наука, 1984. 319 с.

638. *Гаспаров 1991*: Гаспаров М. Л. Фоника современной неточной рифмы. *Поэтика и стилистика. 1988–1990:* сб. / ред. В. П. Григорьев и др. Москва: Наука, 1991. С. 23–37.

639. *Гаспаров 1995*: Гаспаров М. Л. Предисловие. *Словарь русских созвучий: ок. 150 000 ед.* / Федченко С. М. Москва: Русские словари, 1995. С. 3–6.

640. *Гаспаров 1996*: Гаспаров М. Л. Лингвистика стиха. *Славянский стих: стиховедение, лингвистика и поэтика*: материалы Междунар. конф., 19–23 июня 1995 г. / под ред. М. Л. Гаспарова, Т. В. Скулачевой. Москва: Наука, 1996. С. 5–17.

641. *Гаспаров 1997 I*: Гаспаров М. Л. Избранные труды. Т. I: О поэтах. Москва: Языки русской культуры, 1997. 664 с.

642. *Гаспаров 1997 III*: Гаспаров М. Л. Избранные труды. Т. III: О стихе. Москва: Языки русской культуры, 1997. 608 с.

643. *Гаспаров 2001*: Гаспаров М. Л. Рифма. *Литературная энциклопедия терминов и понятий* / гл. ред. А. Н. Николюкин. Москва: НПК «Интелвак», 2001. Стб. 878–880.

644. *Герд 1980*: Герд А. С. Еще раз о значении термина. *Лингвистические аспекты терминологии*: сб. ст. Воронеж: Изд-во Воронежск. ун-та, 1980. С. 3–9.

645. *Герд 1981*: Герд А. С. Терминологический словарь среди других типов словарей. *Современная русская лексикография. 1980.* Ленинград: Наука, 1981. С. 106–112.

646. *Гнатюк 1905*: Гнатюк В. М. Останки аориста в нашій мові. *ЗНТШ*. Львів, 1905. Т. LXIV. Кн. 2. С. 1–8.

647. *Голимбиовская 2014*: Голимбиовская Е. С. Структурные и функциональные особенности анафонических феноменов в стихотворной речи: дисс. … канд. филол. наук / Пермский гос. нац. исследовательский университет. Ульяновск, 2014. 312 с.

648. *Голубовська 2004*: Голубовська І. О. Етнічні особливості мовних картин світу: монографія. 2-ге вид., випр. і доповн. Київ: Логос, 2004. 284 с.

649. *Гончаренко 1987*: Гончаренко С. Ф. Испанская рифма: уч. пособ. по курсу «Стилистика испанского языка». Москва, 1987. 71 с.

650. *Гончаренко 1995*: Гончаренко С. Ф. Символическая звукопись: квазиморфема как «внутреннее слово» в процессе поэтической коммуникации. *Язык – система. Язык – текст. Язык – способность. К 60-летию чл.-корр. Российской академии наук Ю. Н. Караулова*: сб. статей. Москва, 1995. С. 161–170.

651. *Гончаров 1972*: Гончаров Б. П. О рифме Маяковского. *Науч. докл. высш. шк. Филол. науки*. 1972. № 2. С. 3–14.

652. *Гончаров 1973*: Гончаров Б. П. Звуковая организация стиха и проблемы рифмы. Москва: Наука, 1973. 275 с.

653. *Горелик 1981*: Горелик Л. Л. Рифма в истории русской поэзии (развитие «смыслового фактора»): автореф. дисс. ... канд. филол. наук / Тартуский гос. ун-т. Тарту, 1981. 18 с.

654. *Григорьев и др. 1990*: Очерки истории языка русской поэзии XX века. Поэтический язык и идиостиль: Общие вопросы. Звуковая организация текста / под ред. В. П. Григорьева. Москва: Наука, 1990. 304 с.

655. *Гринев-Гриневич 2009*: Гринев-Гриневич С. В. Введение в терминографию: Как просто и легко составить словарь. Уч. пособ. Изд. 3-е, дополн. Москва: Книжн. дом «Либроком», 2009. 224 с.

656. *Гриценко 2014*: Гриценко П. Ю. Призабута сторінка лексикографічної шевченкіани. *Українська мова*. 2014. № 3. С. 3–11.

657. *Грузберг 2004 http*: Грузберг Л. А. Художественная дефиниция. *Филолог*. 2004. № 4. URL: http://philolog.pspu.ru/module/magazine/do/mpub_4_81. (дата звернення: 23.01.2013).

658. *Гуйванюк 2017*: Гуйванюк Н. В. Концепція, структура та основні лексикографічні параметри «Словника синтаксем української мови». *Українська лексикографія та лексикологія: проблеми, завдання*: матеріали пленуму Наук. ради НАНУ «Українська мова». Київ: КММ, 2017. С. 22–30.

659. *Гуляк, Савченко 2003*: Гуляк А. Б, Савченко І. В. Основи віршування: посібн. для студ. вищ. навч. закл. Київ, 2003. 180 с.

660. *Гурин 1982*: Гурин І. І. Словник рим Євгена Гребінки. Миргород, 1982. 65 с.

661. *Давыдов 2013*: Давыдов М. Г. О словарях рифм и созвучий. Виды однозвучных рифм. Принципы построения словаря. Назначение «Словаря однозвучных рифм». *Словарь однозвучных рифм. Поэтическая коллекция примеров*. Москва: АСТ-ПРЕСС КНИГА, 2013. С. 9–21.

662. *Даниленко 2003*: Даниленко І. І. Теорія віршування. Аналіз поетичного тексту: практикум. Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. П. Могили, 2003. 123 с.

663. *Данилова 2007*: Данилова М. Э. Семантика рифм современной английской лексики (фоносемантический аспект): дисс. … канд. филол. наук / Пятигорский гос. лингв. ун-т. Пятигорск, 2007. 233 с.

664. *Данилюк 2010*: Данилюк Н. О. Поетичне слово в українській народній пісні: монографія. Луцьк: Волинський нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2010. 512 с.

665. *Дащенко 2002*: Дащенко Н. Л. Семантичні відношення між близькозвучними словами (на матеріалі української поезії). *Слово. Стиль. Норма.* Київ, 2002. С. 76–81.

666. *Дей 1978*: Дей О. І. Поетика української народної пісні. Київ: Наук. думка, 1978. 251 с.

667. *Демська 2010*: Демська О. М. Вступ до лексикографії: навч. посібн. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2010. 266 с.

668. *Денисов 1974*: Денисов П. Н. Очерки по русской лексикологии и учебной лексикографии. Москва: Изд-во Моск. ун-та, 1974. 167 с.

669. *Денисов 1976*: Денисов П. Н. Основные проблемы теории лексикографии. Автореф. дисс. … д-ра филол. наук. Москва, 1976. 43 с.

670. *Денисов 1977*: Денисов П. Н. Типология учебных словарей. *Проблемы учебной лексикографии*: сб. статей / под ред. П. Н. Денисова, В. В. Морковкина. Москва: Изд-во Моск. ун-та, 1977. С. 23–42.

671. *Дзендзелівський 1980*: Дзендзелівський Й. О. Рукописний українсько-російський словник Я. Ф. Головацького 1857–1859 рр. і фіксація в ньому спеціальної лексики українських південнокарпатських говорів. *Acta facultatis philosophicae Universitatis Šafarikanae*: Dialektologický zborník I. Materiály z 1 Slovenskej dialectologickej konferencie konanej v Prešove 17.–19. apríla 1975. Bratislava, 1980. № 5. S. 195–207.

672. *Димитренко 2009*: Димитренко Л. В. Мова художнього твору та її когнітивна специфіка. *Південний архів*: зб. наук. праць. Філол. науки. Вип. XLV. Херсон: ХДУ, 2009. С. 156–160.

673. *Діброва 2003*: Діброва С. М. Система термінів з галузі римознавства. *Українська термінологія і сучасність*: зб. наук. праць. Київ: КНЕУ, 2003. Вип. V. С. 205–208.

674. *Діброва 2004*: Діброва С. М. Передмова. *Словник рим Т. Г. Шевченка*. Сімферополь, 2004. С. 3–9.

675. *Діброва 2005*: Діброва С. М. До проблеми формування системи римознавчих термінів. *Українська термінологія і сучасність*: зб. наук. праць. Київ: КНЕУ, 2005. Вип. VI. С. 276–280.

676. *Довгалевський 1973*: Довгалевський М. Поетика (Сад поетичний) / перекл. В. П. Маслюка. Київ: Мистецтво, 1973. 435 с.

677. *Домброван 2013*: Домброван Т. И. Язык в контексте синергетики: монография. Одесса: КП ОГТ, 2013. 342 с.

678. *Домбровський 1923*: Домбровський В. Г. Українська стилістика і ритміка: підручник. Перемишль, 1923. 176 с.

679. *Дригіна http*: Дригіна А. Електронний словник рим Ліни Костенко. URL: irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM%3D2%26I21DBN%3DUJRN%26P21DBN%3DUJRN%26IMAGE_FILE_DOWNLOAD%3D1%26Image_file_name%3DPDF/Lits_2013_39(1)__44.pdf%2Bдригіна+електронний+словник+рим&hl=ru-UA&gbv=2&&ct=clnk (дата звернення: 12.08.2018).

680. *Дубровіна, Гальченко 1992*: Дубровіна Л. А., Гальченко О. М. Кодикографія української та східнослов'янської рукописної книги і кодикологічна модель структури формалізованого опису рукопису. *Проблеми едиційної та камеральної археографії: історія, теорія, методика*. 1992. Вип. 9. 153 с.

681. *Дудик 2005*: Дудик П. С. Стилістика української мови: навч. посібн. Київ: Вид. центр «Академія», 2005. 368 с.

682. *Єрмоленко 2009*: Єрмоленко С. Я. Мовно-естетичні знаки української культури: монографія. Київ: Інститут української мови НАН України, 2009. 352 с.

683. *Жинкин 1927*: Жинкин Н. П. Рифма и ее композиционная роль в поэме Лермонтова «Демон» (с приложением словаря рифм). *Наук. зап. наук.-досл. катедри історії української культури*. 1927. № 6. С. 291–305.

684. *Жирмунский 1923*: Жирмунский В. М. Рифма, ее история и теория. Петербург: Academia, 1923. 339 с.

685. *Жирмунский 2010*: Жирмунский В. М. О русской рифме XVIII в. *Словарь языка М. В. Ломоносова.* Вып. 1: Исследования и материалы по стихосложению М. В. Ломоносова / гл. ред. Н. Н. Казанский. Санкт-Петербург: Нестор-история, 2010. С. 266–274.

686. *Житецкий 1893*: Житецкий П. И. Мысли о народных малорусских думах. Киев, 1893. 249 с.

687. *Житецький 1903*: Житецький П. Г. Острозька траґедія. *ЗНТШ*. Львів, 1903. Т. LI. Кн. 1. С. 1–24.

688. *Житецкий 1906*: Житецкий П. И. Теория сочинения с хрестоматией. Изд. 6-е. Киев, 1906. 132 с.

689. *Жовтис 1969 а*: Жовтис А. Л. И рубаи, и редифная рифма… (К проблеме взаимообогащения национальных литератур). *Русская литература.* 1969. № 1. С. 57–71.

690. *Жовтис 1969 б*: Жовтис А. Л. О способах рифмования в русской поэзии (К проблеме структурных связей в современном стихе). *Вопросы языкознания*. 1969. № 2. С. 64–75.

691. *Жовтис 2013*: Жовтис А. Л. Избранные статьи / сост. С. Д. Абишева, З. Н. Поляк. Алматы, 2013. 392 с.

692. *Жолдак 1975*: Жолдак О. І. Вогнисте слово поетове. *Малишкові дороги. Спогади про Андрія Малишка.* Київ: Дніпро, 1975. С. 149–155.

693. *Журавлев 1982*: Журавлев А. Ф. Технические возможности русского языка в области предметной номинации. *Способы номинации в современном русском языке.* Москва: Наука, 1982. С. 45–109.

694. *Загул 1923*: Загул Д. Ю. Поетика: підручник. Київ: Спілка, 1923. 144 с.

695. *Зайко 2013*: Зайко М. А. Авторські пояснення. *Український лексикон*: естетичні, мистецькі, лінгвістичні таблиці співзвучних слів. Тернопіль: Терно-граф, 2013. С. 7–9.

696. *Западов 1969 а*: Западов В. А. Державин и русская рифма XVIII века. *XVIII век*. Сб. 8: Державин и Карамзин в литературном движении XVIII – начала XIX века. Ленинград: Наука, 1969. С. 54–91.

697. *Западов 1969 б*: Западов В. А. «Способ произношения стихов» и русская рифма XVIII века. *Учен. зап. Ленингр. пед. ин-та*. Т. 320: Проблемы жанра в истории русской литературы. Ленинград, 1969. С. 21–38.

698. *Зизаній 1980*: Зизаній Л. Граматика словенська / підгот. факс. вид. та дослідж. В. В. Німчук. Київ: Наук. думка, 1980. [Паг. не зазнач.] + 55 с. дод.

699. *Иванюк 2007*: Иванюк Б. П. Поэтическая речь: словарь терминов. Москва: Флинта – Наука, 2007. 312 с.

700. *Илюшин 2004*: Илюшин А. А. Русское стихосложение: уч. пособ. для филол. спец. вузов. Москва: Высш. шк., 2004. 239 с.

701. *Ингве 1965*: Ингве В. Гипотеза глубины. *Новое в лингвистике*. Москва: Прогресс, 1965. Вып. 4. С. 126–138.

702. *История… 1980*: История лингвистических учений. Древний мир / под ред. А. В. Десницкой, С. Д. Кацнельсона. Ленинград: Наука, 1980. 260 с.

703. *Іван Гурин… 2010*: Іван Гурин – лексикограф, фольклорист, етнограф, педагог, громадський діяч: зб. статей, спогадів, документів / упоряд. Л. О. Розсоха. Миргород: Миргород, 2010. 84 с.

704. *Іванишин 2010*: Іванишин В. П. Нариси з теорії літератури: навч. посібн. Київ: Академія, 2010. 256 с.

705. *Іващенко 2006*: Іващенко В. Л. Концептуальна репрезентація фрагментів знання в науково-мистецькій картині світу (на матеріалі української мистецтвознавчої термінології): монографія. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2006. 328 с.

706. *Інститут… 2003*: Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, 1926–2001: Сторінки історії, 75 / відп. ред. та упоряд. О. В. Мишанич. Київ: Наук. думка, 2003. 589 с.

707. *Історія… 1983*: Історія української мови. Лексика і фразеологія / В. О. Винник, В. Й. Горобець, В. Л. Карпова та ін. Київ: Наук. думка, 1983. 742 с.

708. *Йогансен 1921*: Йогансен М. Г. Елементарні закони версифікації (віршування). *Шляхи мистецтва*. 1921. № 2. С. 104–117.

709. *Кантемир 1956*: Кантемир А. Д. Письмо Харитона Макентина к приятелю о сложении стихов русских. *Собрание стихотворений*. Ленинград: Сов. писатель, 1956. С. 407–428.

710. *Капранов 2014*: Капранов Я. В. Типологічна класово-видова організація лексикографічних джерел. *Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики.* 2014. Вип. 25. С. 183–198.

711. *Караванський 2004*: Караванський С. Й. Передмова. *Словник рим української мови*. Львів: БаК, 2004. С. V–XX.

712. *Караулов 1976*: Караулов Ю. Н. Общая и русская идеография. Москва: Наука, 1976. 356 с.

713. *Караулов 1981*: Караулов Ю. Н. Об одной тенденции в современной лексикографической практике. *Русский язык: проблемы художественной речи. Лексикология и лексикография. Виноградовские чтения IX–X*. Москва: Наука, 1981. С. 135–153.

714. *Караулов 2010*: Караулов Ю. Н. Русский язык и языковая личность. Изд. 7-е. Москва: Изд-во ЛКИ, 2010. 264 с.

715. *Карпенко 1963*: Карпенко Ю. А. Стилистические возможности топонимических названий. *Питання стилістики української мови в її взаємозв'язку з іншими слов'янськими мовами*: тези доп. міжвузівської наук. конф. 15–19 жовтня 1963 р. Чернівці, 1963. С. 17–20.

716. *Касевич 1986*: Касевич В. Б. Морфонология. Ленинград: Изд-во Ленингр. ун-та, 1986. 168 с.

717. *Кацнельсон А. 1968*: Кацнельсон А. І. Правдива іскра Прометея. Київ: Дніпро, 1968. 177 с.

718. *Кацнельсон А. 1972*: Кацнельсон А. І. Про поезію і поетів: статті, нариси, нотатки. Київ: Рад. письменник, 1972. 246 с.

719. *Кацнельсон С. 1965*: Кацнельсон С. Д. Содержание слова, значение и обозначение. Москва – Ленинград, 1965. 112 с.

720. *Качуровський 1994 а*: Качуровський І. В. Метрика: підручник. Київ: Либідь, 1994. 120 с.

721. *Качуровський 1994 б*: Качуровський І. В. Строфіка: підручник. Київ: Либідь, 1994. 272 с.

722. *Качуровський 1994 в*: Качуровський І. В. Фоніка: підручник. Київ: Либідь, 1994. 168 с.

723. *Киселева 2012 http*: Киселева Л. Литературная составляющая имперского национального проекта. *«Идеологическая география» Российской империи: пространство, границы, обитатели*: коллект. монография. Тарту, 2012. URL: http://www.ruthenia.ru/territoria_et_populi/ideogeograf.html (дата звернення: 21.05.2018).

724. *Кияк 1989*: Кияк Т. Р. Лингвистические аспекты терминоведения. Киев: УМК ВО, 1989. 104 с.

725. *Клименко 2007*: Клименко Н. Ф. Апокопа. *Українська мова*: енциклопедія. 3-тє вид., зі змінами і доповн. Київ: Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана, 2007. С. 31.

726. *Климентова 2009*: Климентова О. В. Лінгвістичні аспекти сугестії. *Лінгвістичні дослідження*: зб. наук. праць Харк. нац. пед. ун-ту ім. Г. С. Сковороди. Харків, 2009. Вип. 27. С. 256–262.

727. *Ковалевський 1965*: Ковалевський В. В. Рима. Ритмічні засоби українського вірша. Київ: Рад. письменник, 1965. 288 с.

728. *Коваленков 1962*: Коваленков А. А. Практика современного стихосложения. Изд. 2-е, испр. и дополн. Москва: Молодая гвардия, 1962. 160 с.

729. *Когнитивная… 2002*: Когнитивная психология: учебник для вузов / под ред. В. Н. Дружинина, Д. В. Ушакова. Москва: ПЕР СЭ, 2002. 480 с.

730. *Козырев, Черняк 2004*: Козырев В. А., Черняк В. Д. Русская лексикография: пособие для вузов. Москва: Дрофа, 2004. 288 с.

731. *Козырев, Черняк 2015*: Козырев В. А., Черняк В. Д. Лексикография русского языка: век нынешний и век минувший. Второе изд., испр. и дополн. Санкт-Петербург: Изд-во РГПУ им. А. И. Герцена, 2015. 631 с.

732. *Колесса О. 1892*: Колесса О. М. Українські народні пісні в поезіях Богдана Залєського. *ЗНТШ*: Видавництво, присв. науці і письменству українсько-руського народу. Ч. 1. Львів, 1892. С. 124–208.

733. *Колесса Ф. 1906, 1907*: Колесса Ф. М. Ритміка українських народних пісень. *ЗНТШ*. Львів, 1906. Т. LXIX. Кн. 1. С. 7–30; Т. LXXI. Кн. 3. С. 44–95; Т. LXXII. Кн. 4. С. 80–111; Т. LXXIII. Кн. 5. С. 65–118; Т. LXXIV. Кн. 6. С. 33–68; 1907. Т. LXXVI. Кн. 2. С. 64–116.

734. *Колесса Ф. 1920–1922*: Колесса Ф. М. Українські народні думи у відношенню до пісень, віршів і похоронних голосінь. *ЗНТШ*. Львів, 1920. Т. CXXX. С. 1–18; 1921. Т. CXXXI. С. 1–63; 1922. Т. CXXXII. С. 1–64.

735. *Колесса Ф. 1938*: Колесса Ф. М. Українська словесність. Львів: Друкарня Наук. т-ва ім. Шевченка, 1938. 643 с.

736. *Колмогоров 1983*: Колмогоров А. Н. Анализ ритмической структуры стихотворения А. С. Пушкина «Арион». *Проблемы теории стиха*. Ленинград: Наука, 1983. С. 118–124.

737. *Колоїз 2015*: Колоїз Ж. В. Неузуальне словотворення: монографія. Кривий Ріг: НПП Астерікс, 2015. 156 с.

738. *Коломієць 2002*: Коломієць Л. В. Віршовий переклад як метапоетичне письмо: проблема творчого методу перекладача. *Мовні і концептуальні*

картини світу: зб. наук. пр. Київ: Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, 2002. № 7. С. 245–254.

739. *Комарова 2012*: Комарова З. И. Методология, метод, методика и технология научных исследований в лингвистике: уч. пособ. Екатеринбург: Изд-во УрФУ, 2012. 818 с.
740. *Комова 2008*: Комова М. В. Класифікація термінологічних словників. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». 2008. № 620: Проблеми української термінології. С. 144–147.
741. *Кондратов 1963*: Кондратов А. М. Статистика типов русской рифмы. *Вопросы языкознания*. 1963. № 6. С. 96–106.
742. *Коптілов 1962*: Коптілов В. В. Деякі мовні особливості Шевченкової рими. *Мовознавство*: наук. зап. Т. XVII. 1962. С. 101–107.
743. *Коптілов 1998*: Коптілов В. В. І. П. Котляревський – реформатор українського віршування (Рима і ритміка «Енеїди»). *Мовознавство*. 1998. № 6. С. 12–21.
744. *Корш 1905*: Корш Ф. Е. План исследования о стихосложении Пушкина и словаря пушкинских рифм: оттиск из издания «Пушкин и его современники. Материалы и исследования», вып. III. Санкт-Петербург: Типография Импер. акад. наук, 1905. 24 с.
745. *Космеда 2001*: Космеда Т. А. Мовна гра в системі лінгвістичних термінів. *Культура слова*. Вип. 74. 2001. С. 137–141.
746. *Космеда, Плотнікова 2010*: Космеда Т. А., Плотнікова Н. В. Лінгвоконцептологія: мікроконцептосфера СВЯТКИ в українському мовному просторі: монографія. Львів: ПАІС, 2010. 408 с.
747. *Костенко 1973*: Костенко Н. В. Вірш і окремі його елементи. *Українська мова*. 1973. № 6. С. 15–23.
748. *Костенко 2013 http*: Костенко Н. В. О рифме Т. Г. Шевченко. URL: http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/16550/07-Kostenko.pdf?sequence=1 (дата звернення: 21.03.2013).

749. *Костенко 2014*: Костенко Н. В. Вірш і поезія: зб. наук., літ.-крит. і публіцист. ст. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2014. 692 с.

750. *Костенко 2015*: Костенко Н. В. Рима Шевченка. *Шевченківська енциклопедія*: в 6 т. Т. V: Пе–С. Київ, 2015. С. 474–480.

751. *Костецкий А. 1974*: Костецкий А. Г. Содержательные функции поэтической графики: дисс. ... канд. филол. наук / Киевский государственный университет им. Т. Г. Шевченко. Киев, 1974. 173 с.

752. *Костецький І. 2007 а*: Костецький І. Ще про Барку та інтелектуальну поезію. *Кур'єр Кривбасу*. 2007. № 210–211. С. 251–254.

753. *Костецький І. 2007 б*: Костецький І. Стаття про вірші. *Кур'єр Кривбасу*. 2007. № 214–215. С. 224–250.

754. *Костромина 2005*: Костромина Ю. И. Лингвистическое исследование поэтической рифмы в раннем творчестве И. Бродского: дисс. … канд. филол. наук / Уральский государственный университет им. А. М. Горького. Екатеринбург, 2005. 187 с.

755. *Кочерган 1980*: Кочерган М. П. Слово і контекст (лексична сполучуваність і значення слова). Львів: Вища шк.; Вид-во при Львів. ун-ті, 1980. 183 с.

756. *Кочетков 2000*: Кочетков Д. А. Рифма Д. Л. Андреева в лингвистическом аспекте (на материале сборника «Русские боги»): дисс. … канд. филол. наук / Череповецкий гос. ун-т. Череповец, 2000. 379 с.

757. *Кошелівець 1954*: Кошелівець І. М. Нариси з теорії літератури. Вип. 1: Вірш. Мюнхен, 1954. 131 с.

758. *Кравець 2012*: Кравець Л. В. Динаміка метафори в українській поезії ХХ ст.: монографія. Київ: ВЦ «Академія», 2012. 416 с.

759. *Красовская 2013 http*: Красовская Е. От стереотипа – к архетипу, от мифологемы – к идеологеме. URL: http://www.elib.bsu.by/bitstream/123456789/50700/1/Красовская.pdf (дата звернення: 14.11.2013).

760. *Кримський 1928*: Кримський А. Ю. «Калач-малач, кішміш-мішміш»: лінгвістично-етнографічна порівняльна студія. *Розвідки, статті та замітки.* I–XXVII. УАН. Збірник історико-філологічного відділу. 1928. № 57. С. 139–148.

761. *Критенко 1974*: Критенко А. П. Паронимия и ее роль в языке: автореф. дисс. … канд. филол. наук / Институт языковедения им. А. А. Потебни АН УССР. Киев, 1974. 24 с.

762. *Крохмальна 2011*: Крохмальна Г. І. До питання еволюції української літературознавчої терміносистеми. *Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка»*. Серія «Проблеми української термінології». Львів, 2011. № 709. С. 84–87.

763. *Крупа 2005*: Крупа М. П. Лінгвістичний аналіз художнього тексту: посібн. для студ. філол. спец. вищ. навч. закл. Тернопіль: Підручники і посібники, 2005. 416 с.

764. *Крушинська 2012*: Крушинська О. Г. Особливості відтворення французької рими в українському перекладі. *Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах*. 2012. Вип. 25. С. 83–89.

765. *Кудряшова 2007*: Кудряшова О. В. Поетика Грицька Чупринки (образна система, метрика, ритміка, строфіка, фоніка): дис. … канд. філол. наук / Київський національний університет ім. Т. Шевченка. Київ, 2007. 170 с.

766. *Кудряшова 2011*: Кудряшова О. В. Поетика вірша. Навч. посібн. з курсу «Теорія віршування». Київ: Ун-т ім. Б. Грінченка, 2011. 143 с.

767. *Кузьмин http*: Кузьмин Д. Рифма и звуковой повтор: внутри единого процесса. URL: http://magazines.russ.ru/nlo/2008/90/ku22.html (дата звернення: 12.07.2013).

768. *Кузьмина 1999*: Кузьмина Н. А. Интертекст и его роль в процессах эволюции поэтического языка: монография. Екатеринбург: Изд-во Урал. ун-та. Омск: Омск. гос. ун-т, 1999. 268 с.

769. *Кутуза, Ковалевська 2011*: Кутуза Н. В., Ковалевська Т. Ю. Передмова. *Короткий асоціативний словник рекламних слоганів*. Одеса: Астропринт, 2011. С. 3–23.

770. *Ладиненко 2015*: Ладиненко А. П. Лінгво-інтерпретаційні та функціональні особливості іншомовних включень у художньому тексті: автореф. дис. ... канд. філол. наук / ДЗ «Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського». Одеса, 2015. 20 с.

771. *Ласло-Куцюк 1983*: Ласло-Куцюк М. Засади поетики. Бухарест: Вид-во «Критеріон», 1983. 396 с.

772. *ЛЕ 2007*: Літературознавча енциклопедія: у 2 т. Т. II / автор-укл. Ю. І. Ковалів. Київ: ВЦ «Академія», 2007. 624 с.

773. *Левый 1974*: Левый И. Искусство перевода / перев. с чешск. и предисл. Вл. Россельса. Москва: Прогресс, 1974. 396 с.

774. *Лейбов 2012 http*: Лейбов Р. Г. Русская слава и польская столица: к истории одного клише. *«Идеологическая география» Российской империи: пространство, границы, обитатели*: коллект. монография. Тарту, 2012. URL: http://www.ruthenia.ru/territoria_et_populi/ideogeograf.html (дата звернення: 21.05.2018).

775. *Лейбов 2014 http*: Лейбов Р. Г. Город и рифма: к описанию морфологической динамики рифменного гнезда. URL: https://www.academia.edu/19498238/ (дата звернення: 25.09.2015).

776. *Лейбов, Лекманов 2017 http*: Лейбов Р. Г., Лекманов О. А. Заметки о Тарту в современной русской поэзии: освоение места. URL: https://www.academia.edu/4609425/ (дата звернення: 5.04.2017).

777. *Лейбов, Степанищева, Фрайман 2018 http*: Лейбов Р. Г., Степанищева Т. Н., Фрайман И. Рифменное клише как инструмент в идеологических спорах: к истории одной русской рифмопары. URL: https://culture.wikireading.ru/25113 (дата звернення: 18.10.2018).

778. *Ленday 2012*: Лендау С. І. Словники: мистецтво та ремесло лексикографії / перекл. з англ. О. Д. Кочерги. Київ: К. І. С., 2012. 480 с.

779. *Лесин 1985*: Лесин В. М. Літературознавчі терміни: довідник. Київ: Рад. школа, 1985. 251 с.

780. *Ливанов 1899*: Ливанов Н. М. Учебный курс теории словесности для средних учебных заведений. Изд. 2-е, испр. Санкт-Петербург, 1899. 225 с.

781. *Лихачев 2001*: Лихачев Д. С. Текстология (на материале русской литературы X–XVII вв.). 3-е изд., перераб. и дополн. Санкт-Петербург: Алетейя, 2001. 759 с.

782. *Лободанов 1995*: Лободанов А. П. История ранней итальянской лексикографии (к вопросу о становлении метода толковой европейской лексикографии): автореф. дисс. ... д-ра филол. наук / Московский государственный университет им. М. В. Ломоносова. Москва, 1995. 54 с.

783. *Ломоносов 1986*: Ломоносов М. В. Письмо о правилах российского стихотворства. *Избранные произведения*. Ленинград: Сов. писатель, 1986. С. 465–472.

784. *Лоренц http*: Лоренц К. Оборотная сторона зеркала. Москва: Республика, 1998. 393 с. URL: https://knijky.ru/books/oborotnaya-storona-zerkala (дата звернення: 23.10.2015).

785. *Лотман М. 1988*: Лотман М. Ю. Русский стих. Семантика стихотворного метра в русской поэзии второй половины XIX века (А. А. Фет и Н. А. Некрасов). *Słowiańska metryka porównawcza*. III: Semantyka form wierszowych. Wrocław, 1988. S. 105–143.

786. *Лотман Ю. 1998*: Лотман Ю. М. Структура художественного текста. *Об искусстве*. Санкт-Петербург: Искусство СПБ, 1998. С. 14–285.

787. *ЛСД 2007*: Літературознавчий словник-довідник / за ред. Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка. Київ: ВЦ «Академія», 2007. 752 с.

788. *Лугинець 1965*: Лугинець В. Альманах «Супій». *Літературна Україна*, 7.09.1965. С. 3.

789. *Луговик 2014*: Луговик М. М. Зорова поезія: від футуризму Михайля Семенка до паліндромних братчиків літературного гурту «Геракліт». *Слово і час*. 2014. № 2. С. 33–44.

790. *Лукьянова 2005*: Лукьянова Н. А. Типология русских лингвистических словарей. *Вестник Новосибирского государственного университета.* Серия: История, филология. 2005. Т. 4. Вып. 4. С. 20–45.

791. *Лурия 1979*: Лурия А. Р. Язык и сознание. Москва: МГУ, 1979. 320 с.

792. *Лучук 2012 а*: Лучук І. В. Мистецтво поетичне в дискурсі української лірики та письменницької практики: монографія. Львів – Київ, 2012. 444 с.

793. *Лучук 2012 б*: Лучук І. В. Еволюція українського віршування до шевченківської доби (штрихи). *Слово і час*. 2012. № 4. С. 70–79.

794. *Маковей 1990 II*: Маковей О. С. Русалкова вода, або Поезія. *Твори*: в 2 т. Т. ІІ: Художня проза / упоряд. О. В. Мишанич. Київ: Дніпро, 1990. с. 394–401.

795. *Маленко 2012*: Маленко О. О. Етнокоди художнього мовосвіту в поетичних текстах М. Стельмаха. *Культура слова*. Вип. 76. 2012. С. 59–65.

796. *Марченко 2017*: Марченко Т. Я. Семантика суфіксальних одиниць у лінгводидактиці. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*: зб. наук. праць. Львів: Львів. нац. ун-т ім. І. Франка, 2017. Вип. 13. С. 122–128.

797. *Масенко 1965*: Масенко Т. Г. Роздуми над римою. *Рад. літературознавство*. 1965. № 1. С. 31–42.

798. *Масликова 2004*: Масликова О. С. Філологічна термінологія Михайла Грушевського: дис. … канд. філол. наук / Таврійський національний університет ім. В. І. Вернадського. Сімферополь, 2004. 176 с.

799. *Маслов 1987*: Маслов Ю. С. Введение в языкознание: учеб. для филол. спец. вузов. 2-е изд., перераб. и дополн. Москва: Высш. шк., 1987. 272 с.

800. *Маслова 2001*: Маслова В. А. Лингвокультурология: уч. пособие для студ. высш. уч. заведений. Москва: Изд. центр «Академия», 2001. 208 с.

801. *Маслюк 1983*: Маслюк В. П. Латиномовні поетики і риторики XVII – першої половини XVIII ст. та їх роль у розвитку теорії літератури на Україні. Київ: Наук. думка, 1983. 234 с.

802. *Матвеев, Хворостьянова 2011*: Матвеев Е. М., Хворостьянова Е. В. Предисловие. *Словарь языка М. В. Ломоносова.* Вып. 3: Словарь рифм М. В. Ломоносова: лексикон стиховых окончаний. Санкт-Петербург: Нестор-история, 2011. С. 7–28.

803. *Матвеева 1986*: Матвеева Т. В. Рифмованный повтор как экспрессивная лексическая единица. *Лексическая и грамматическая семантика*: межвуз. сб. науч. тр. Новосибирск: Новосибирский гос. ун-т, 1986. С. 82–91.

804. *Милютина http*: Милютина Т. А. Польская авторская лексикография. *Семинар «Теория и практика авторской лексикографии»*. 2015. С. 1–17. URL: http://www.ruslang.ru/images/seminar_aut_lexicogr/miljutina.pdf (дата звернення: 25.04.2016).

805. *Мингазова 2014*: Мингазова Л. С. Словарь рифм Г. Р. Державина. *Г. Р. Державин и диалектика культур*: материалы Междунар. научн. конф. Казань, 11–13 декабря 2014 г. Казань: Изд-во Казан. ун-та, 2014. С. 271–274.

806. *Минералов 1976*: Минералов Ю. И. Фонологическое тождество в русском языке и типология русской рифмы. *Учен. записки Тартуского гос. ун-та. Studia metrica et poetica*. Вып. 396. Тарту, 1976. С. 55–77.

807. *Минералов 1999*: Минералов Ю. И. Теория художественной словесности (поэтика и индивидуальность): учебник для студ. филол. факультетов высш. уч. заведений. Москва: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1999. 360 с.

808. *Минин 1865*: Минин Н. Г. Теория словесности. Изд. 4-е, пересмотр. Санкт-Петербург, 1865. 265 с.

809. *Михайлович-Гетто 2007*: Михайлович-Гетто О. П. Конотація квазітерміна в рекламному тексті: співвідношення індивідуального та колективного. *Вісник Сумського держ. ун-ту. Серія: Філологія.* 2007. № 1. Т. 1. С. 156–160.

810. *Мовчун 2012*: Мовчун Л. В. Лексикографічний опис римотвірних властивостей української мови. *Українська і слов'янська тлумачна та перекладна лексикографія. Леоніду Сидоровичу Паламарчукові* / відп. ред. І. С. Гнатюк. Київ: КММ, 2012. С. 266–273.

811. *Мовчун 2013 а*: Мовчун Л. В. Метафоризація рими в українській поезії XX – початку XXI ст. *Наук. праці Кам'янець-Подільського нац. ун-ту ім. Івана Огієнка. Філол. науки*. 2013. Вип. 34. С. 198–202.

812. *Мовчун 2013 б*: Мовчун Л. В. Римове кліше *очі – ночі*: банальна рима в лінгвокультурологічному аспекті. *Наук. записки Ніжинського держ. ун-ту ім. Миколи Гоголя. Серія: Філол. науки.* Кн. 1. 2013. С. 103–108.

813. *Мовчун 2013 в*: Мовчун Л. В. Римові асоціації: розроблення методики експериментального дослідження римових кліше. *Методологія та історіографія мовознавства*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. Слов'янськ, 23–25 травня 2013 р. Слов'янськ, 2013. С. 190–192.

814. *Мовчун 2013 г*: Мовчун Л. В. Римостиль Андрія Малишка. *Культура слова*. 2013. Вип. 78. С. 44–50.

815. *Мовчун 2013 ґ*: Мовчун Л. В. Філологічна термінологія в поетичному тексті і проблема художньої дефініції (на прикладі термінопоняття *рима*). *Термінологічний вісник*: зб. наук. праць. 2013. Вип. 2 (1). С. 155–161.

816. *Мовчун 2013 д*: Мовчун Л. В. Осмысление понятия «рифма» в поэтической картине мира (на материале украинского языка). *Язык. Текст. Дискурс*: научный альманах Ставропольского отделения РАЛК. Ставрополь: Изд-во СКФУ, 2013. Вып. 11. С. 181–190.

817. *Мовчун 2014 а*: Мовчун Л. В. Актуальные проблемы лексикографирования авторской рифмы. *Слово во времени и*

пространстве. К 95-летию со дня рождения профессора М. Г. Булахова: материалы Междунар. науч. конф. Минск, 12–13 нояб. 2014 г. Минск: БГПУ, 2014. С. 195–198.

818. *Мовчун 2014 б*: Мовчун Л. В. Витоки теорії української рими у філологічних працях кінця XVI – у XVIII ст. *Мова і культура*: науковий журнал. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2014. Вип. 17. Т. III (171). С. 179–186.

819. *Мовчун 2014 в*: Мовчун Л. В. Лексикографическое описание рифмы: алфавитные модели словника. *Славянские языки: системно-описательный и социокультурный аспекты исследования*: сб. науч. тр. В 2-х ч. Ч. 1. Брест: БрГУ им. А. С. Пушкина, 2014. С. 198–201.

820. *Мовчун 2014 г*: Мовчун Л. В. Методика дослідження рукописних словників рим. *Наук. часопис Нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова. Серія 10: Проблеми граматики і лексикології української мови*: зб. наук. праць. Київ: КНПУ ім. М. П. Драгоманова, 2014. Вип. 11. С. 43–48.

821. *Мовчун 2014 ґ*: Мовчун Л. В. Місце адресата словника в лексикографічній практиці. *Наук. записки Нац. ун-ту «Острозька академія». Серія філол.*: зб. наук. праць. Острог: Вид-во Нац. ун-ту «Острозька академія», 2014. Вип. 45. С. 37–40.

822. *Мовчун 2014 д*: Мовчун Л. В. Римографічна спадщина І. І. Гурина в контексті його лексикографічної праці. *Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур. Пам'яті академіка Леоніда Булаховського*: зб. наук. праць. Київ: Освіта України, 2014. Вип. 24. С. 117–125.

823. *Мовчун 2014 е*: Мовчун Л. В. Невідомий словник рим, укладений В. В. Лутковським. *Лексикографічний бюлетень*: зб. наук. праць. Київ, 2014. Вип. 23. С. 76–99.

824. *Мовчун 2014 є*: Мовчун Л. В. Особливості формування теоретичних принципів слов'янської римографії в другій половині XX ст. *Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур. Пам'яті*

академіка Леоніда Булаховського: зб. наук. праць. Київ: Освіта України, 2014. Вип. 25. С. 77–88.

825. *Мовчун 2014 ж*: Мовчун Л. В. Словник рим: визначення, терміни, джерела. *Ucrainica VI. Současná ukrajinistika. Problémy jazyka, literatury a kultury*: Sborník vědeckých článků z mezinárodní konference VI. Olomoucké sympozium ukrajinistů střední a východní Evropy. Olomouc 21.–23.8.2014. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014. S. 109–112.
826. *Мовчун 2015 а*: Мовчун Л. В. Терміни на позначення видів рим за якістю відхилень від звукової тотожності: історія і проблеми. *Наук. праці Кам'янець-Подільського нац. ун-ту ім. Івана Огієнка. Філол. науки*. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2015. Вип. 38. С. 238–241.
827. *Мовчун 2015 б*: Мовчун Л. В. Використання топоніма «Україна» як вияв римостилю українських поетів. *Записки з ономастики*: зб. наук. праць. Одеса: Астропринт, 2015. Вип. 18. С. 509–520.
828. *Мовчун 2015 в*: Мовчун Л. В. Етапи становлення української римографії. *Усходнеславянскія мовы ў сучаснай лексікаграфіі*: зборнік навуковых артыкулаў. Мінск, 2015. С. 82–84.
829. *Мовчун 2015 г*: Мовчун Л. В. Засоби образної репрезентації знань про риму в поетичному тексті. *Лінгвостилістичні студії*: наук. журнал. Луцьк: Східноєвропейський нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2015. Вип. 2. С. 91–99.
830. *Мовчун 2015 ґ*: Мовчун Л. В. Лексикографування римових гнізд: традиції та інновації. *Наук. записки Нац. ун-ту «Острозька академія». Серія філол.*: зб. наук. праць. Острог: Вид-во Нац. ун-ту «Острозька академія», 2015. Вип. 54. С. 129–132.
831. *Мовчун 2015 д*: Мовчун Л. В. Лінгвістичне дослідження української рими: завдання, проблеми, перспективи. *Studia Ucrainica Varsoviensia*. Warszawa, 2015. № 3. S. 143–152.

832. *Мовчун 2015 е*: Мовчун Л. В. Неопублікований «Словник рим І. П. Котляревського» І. І. Гурина в контексті української римографії. *Українська мова*. 2015. № 4. С. 101–124.

833. *Мовчун 2015 є*: Мовчун Л. В. Проблема класифікації словників рим. *Ukrajinistika: minulost, přítomnost, budoucnost III. Jazyk*: kolektivní monografie věnovaná 20. výročí zahájení výuky ukrajinštiny jako studijního oboru na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně. Brno, 2015. S. 357–363.

834. *Мовчун 2015 ж*: Мовчун Л. В. Рима: від мовної системи до тексту. *Культура слова*. 2015. Вип. 83. С. 77–84.

835. *Мовчун 2015 з*: Мовчун Л. В. Розвиток поглядів на риму в її дефініціях (XIX – поч. XXI ст.). *Наук. записки Нац. ун-ту «Острозька академія». Серія філол.*: зб. наук. праць. Острог: Вид-во Нац. ун-ту «Острозька академія», 2015. Вип. 58. С. 222–225.

836. *Мовчун 2015 и*: Мовчун Л. В. Терміни на позначення видів рим за наявністю відхилень від звукової тотожності: історія і проблеми. *Термінологічний вісник*: зб. наук. праць. Київ: Ін-т укр. мови НАН України, 2015. Вип. 3 (2). С. 20–27.

837. *Мовчун 2015 і*: Мовчун Л. В. Матеріали до «Словника римового гнізда лексеми *Україна*». *Лексикографічний бюлетень*: зб. наук. праць. Київ, 2015. Вип. 24. С. 116–142.

838. *Мовчун 2016 а*: Мовчун Л. В. До питання про фіксацію терміна «рима» в писемних джерелах. *Мова і культура*: науковий журнал. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2016. Вип. 19. Т. II (182) С. 24–30.

839. *Мовчун 2016 б*: Мовчун Л. В. «Луна далеких рим…» (художні означення рими в українській поезії). *Культура слова*. 2016. Вип. 84. С. 102–112.

840. *Мовчун 2016 в*: Мовчун Л. В. Проблеми виявлення рими поза поетичним текстом. *Актуальні проблеми методології та історіографії мовознавства*: матеріали наук.-практ. Інтернет-конференції. Слов'янськ: ДДПУ, 2016. С. 87–90. URL:

http://www.slavdpu.dn.ua/images/naukvid/gsf_conf/conf2016.pdf (дата звернення: 23.12.2016).

841. *Мовчун 2016 г*: Мовчун Л. В. Римове кліше *калина – Україна* в поетичній мові (генеза та функціонування). *Актуальні проблеми філології та перекладознавства*: зб. наук. праць Хмельницького нац. ун-ту. 2016. Вип. 10. Т. 2. С. 177–184.

842. *Мовчун 2016 г*: Мовчун Л. В. Римопари з компонентами «Україна / Украина» в поетичній мові як репрезентанти ідеологем і стереотипів. *Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур. Пам'яті академіка Леоніда Булаховського*: зб. наук. праць. Київ: Освіта України, 2016. Вип. 31. С. 67–74.

843. *Мовчун 2016 д*: Мовчун Л. В. Матеріали до «Словника римового гнізда лексеми *Україна*» (продовження). *Лексикографічний бюлетень*: зб. наук. праць. Київ, 2016. Вип. 25. С. 26–39.

844. *Мовчун 2017 а*: Мовчун Л. В. Терміни на позначення видів рим за обсягом співзвучних елементів: історія і сучасний стан. *Українська мова на осі часу. Василеві Васильовичу Німчукові*. Київ: КММ, 2017. С. 212–221.

845. *Мовчун 2017 б*: Мовчун Л. В. Українська рима в системі мови і в мовній практиці. *Українська мова.* 2017. № 2. С. 84–97.

846. *Мовчун 2017 в*: Мовчун Л. В. Римографічна шевченкіана: історія і проблеми. *VIII Міжнародний конгрес україністів. Мовознавство*: зб. наук. ст. Київ: Вид-во ІМФЕ, 2017. С. 146–156.

847. *Мовчун 2018*: Мовчун Л. В. Використання методу асоціативного експерименту в римології. *Українська мова*. 2018. № 4. С. 43–55.

848. *Мовчун 2019 а*: Мовчун Л. В. Термінологічні одиниці на позначення видів рим за граматичною ознакою. *Термінологічний вісник*: зб. наук. праць. Київ: Ін-т укр. мови НАНУ, 2019. Вип. 5. С. 97–103.

849. *Мовчун 2019 б*: Мовчун Л. В. Шляхи поповнення римового ресурсу української поетичної мови. *Теоретичні й прикладні проблеми сучасної*

філології: зб. наук. праць. Слов'янськ: Вид-во Б. І. Маторіна, 2019. Вип. 8. Ч. ІІ. С. 46–50.

850. *Мовчун 2019 в*: Мовчун Л. В. Дискурсивні різновиди рим. *Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур. Пам'яті академіка Леоніда Булаховського*: зб. наук. праць. Вип. 35. Київ, 2019. С. 293–305.
851. *Мовчун 2020 а*: Мовчун Л. В. Українська рима в системі мови і в мовній практиці: монографія. Київ: Інститут української мови НАН України, 2020. 472 с. (Серія «Студії з українського мовознавства»).
852. *Мовчун 2020 б*: Мовчун Л. В. Іншомовні вкраплення і макаронізми в римовій позиції: визначення та класифікація. *У пошуках гармонії мови. До 80-ліття від дня народження чл.-кор. НАНУ, д-ра філол. наук, проф. Н. Ф. Клименко*. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2020. С. 320–326.
853. *Мовчун 2020 в*: Мовчун Л. В. Графічний параметр української рими. *Культура слова*. 2020. Вип. 92. С. 155–165.
854. *Моисеева 1988*: Моисеева Е. А. Рифмующийся слэнг в современном английском языке: автореф. дисс. ... канд. филол. наук / Ленинградский государственный университет. Ленинград, 1988. 16 с.
855. *Мойсієнко 2008*: Мойсієнко А. К. Мова як світ світів. Поетика текстових структур. Умань, 2008. 280 с.
856. *Мойсієнко 2016*: Мойсієнко А. К. Народна загадка в текстово-дискурсивному вимірі: монографія. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2016. 176 с.
857. *Морковкин 1994*: Морковкин В. В. Типология филологических словарей. *Вестник Национального технического ун-та «Харьковский политехнический институт»*: сб. науч. тр. № 19. Вып. 1: Vocabulum et Vocabularium. Харьков: НТУ «ХПИ», 1994. С. 13–23.
858. *Москвин 2009*: Москвин В. П. Теоретические основы стиховедения. Москва: Книжный дом «Либроком», 2009. 320 с.

859. *Мухаммади 2006*: Мухаммади Х. Рифма в персидской поэзии: автореф. дисс. ... канд. филол. наук / Ин-т языка и лит-ры им. Рудаки. Душанбе, 2006. 24 с.

860. *Мюллер-Фрейенфельс 1923*: Мюллер-Фрейенфельс Р. Поэтика / перев. с немецк. изд. 1921 г. И. Я. Каганова и Э. С. Паперной. Харьков: Культ.-просвет. орг. «Труд», 1923. 216 с.

861. *Наливайко 2001*: Наливайко Д. С. Українські поетики й риторики епохи бароко: типологія літературно-критичного мислення та художня практика. *Наук. зап. НаУКМА*. Т. 19: Філол. науки. 2001. С. 3–18.

862. *Невідомська, Пархонюк 1997*: Невідомська Л. М., Пархонюк Л. М. Поетико-стилістична характеристика авторських виправлень у творах Павла Грабовського. *Теорія і практика лінгвістичного аналізу художнього тексту*. Тернопіль: Лілея, 1997. С. 119–124.

863. *Нефедова В. 2003*: Нефедова В. А. Зона фонетического реагирования в ассоциативном словаре школьника (на материале русского и английского языков): автореф. дисс. … канд. филол. наук / Саратовский гос. ун-т им. Н. Г. Чернышевского. Саратов, 2003. 25 с.

864. *Нефедова Л. 2004*: Нефедова Л. А. Малый словарь рифм немецкого языка М. Мор и С. Корсо. *Ярославский педагогический вестник.* 2004. № 3. С. 210–214.

865. *Никифоряк 1930*: Никифоряк С. Рим і ритм у Шевченка. *ЗНТШ.* Львів, 1930. Т. XCIX. Ч. 1. С. 245–250.

866. *Николаев 2014*: Николаев С. Г. Рифма как визуальный образ: об одной «новой» тенденции в русском стихосложении. *Вестник Пятигорского гос. лингв. ун-та*. 2014. № 2. С. 14–18.

867. *Нитченко 1979*: Нитченко Д. В. Елементи теорії літератури і стилістики. Мельборн: Ластівка, 1979. 137 с.

868. *Німчук 1966*: Німчук В. В. Перший великий словник української мови Павла Білецького-Носенка. *Білецький-Носенко П. П. Словник української мови*. Київ: Наук. думка, 1966. С. 5–37.

869. *Німчук 1995*: Німчук В. В. Правила видання пам’яток, писаних українською мовою та церковнослов’янською української редакції: проєкт. Ч. 1. Київ, 1995. 54 с.

870. *Овсянико-Куликовский 1914*: Овсянико-Куликовский Д. Н. Теория поэзии и прозы (теория словесности): руководство для ср. шк. и для самообразования. Изд. 3-е, значит. перераб. Москва: Издание Т-ва И. Д. Сытина, 1914. 148 с.

871. *Огієнко 1932*: Огієнко І. І. Як описувати рукописи (методично-критичні уваги). *Byzantinoslavica*. Praha, 1932. Ročník IV. Svazek 1. S. 190–194.

872. *Огоновський 1889*: Огоновський О. М. Граматика руского язика: для шкіл середніх. Львів: Друкарня Тов. ім. Шевченка, 1889. 288 с.

873. *Олесницкий 1872*: Олесницкий А. А. Ритм и метр ветхозаветной поэзии. *Труды Киевской духовной академии*. 1872. № 10. С. 242–294; № 11. С. 403–472; № 12. С. 501–592.

874. *Онуфриев 2002*: Онуфриев В. В. Предисловие. *Словарь популярных рифм*: 70 000 сл. Киев: Рифма, 2002. с. 3–20.

875. *Орлицкий 2001 http*: Орлицкий Ю. Б. Водка – селедка: алкогольная лексика в русской рифме. *Мотив вина в литературе*: сб. науч. тр. Тверь, 2001. URL: https://lit.wikireading.ru/44914 (дата звернення: 10.12.2014).

876. *Островский 1969*: Островский Я. И. О механизме поэтического творчества. *Труды по знаковым системам*. Т. IV. Тарту, 1969. С. 282–289.

877. *Павлик 1900*: Павлик М. І. Якуб Ґаватович (Ґават), автор перших руських інтермедій з 1619 р. *ЗНТШ*. Львів, 1900. Т. XXXV–XXXVI, кн. 3–4. С. 1–44.

878. *Павловский 1818*: Павловский А. Грамматика малороссийского наречия. Санкт-Петербург, 1818. 116 с.

879. *Пазюк 2012*: Пазюк Р. В. Особливості строфіки та римування в поетичних творах Богдана Лепкого першого десятиріччя ХХ сторіччя. *Актуальні проблеми сучасного віршознавства*: зб. наук. пр. конф., присв.

ювілею д-ра філол. наук, проф. Н. В. Костенко. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2012. С. 175–184.

880. *Панов 1965*: Панов М. В. О строении заударной части слова. *Проблемы современной филологии*: сб. ст. к 70-летию акад. В. В. Виноградова. Москва: Наука, 1965. С. 208–214.

881. *Перебийніс, Сорокін 2009*: Перебийніс В. І., Сорокін В. М. Традиційна та комп'ютерна лексикографія: навч. посібник. Київ: Вид. центр КНЛУ, 2009. 218 с.

882. *Перевлесский 1853*: Перевлесский П. М. Русское стихосложение. Изд. 3-е, значит. дополн. и поправл. Санкт-Петербург, 1853. 75 с.

883. *Перетц 1914*: Перетц В. Н. Из лекций по методологии истории литературы: История изучений. Методы. Источники. Киев, 1914. 496 с.

884. *Петрова 2002*: Петрова А. А. Фольклорная рифма как прием: синтактика, семантика, прагматика: автореф. дисс. … канд. филол. наук / Моск. гос. ун-т им. М. В. Ломоносова. Москва, 2006. 22 с.

885. *Пещак та ін. 1990*: Пещак М. М., Клименко Н. Ф., Карпиловская Е. А., Шкуров В. А., Цымбалюк И. В. Украинский семантический словарь: проспект (машинный формат базы данных и принципы его автоматизированного составления). Киев: Наук. думка, 1990. 264 с.

886. *Пилинський 1963*: Пилинський М. М. Українські рукописні словникові матеріали в бібліотеках і архівах Ленінграда. *Лексикографічний бюлетень*. 1963. Вип. 9. С. 74–89.

887. *Пилинський 1968*: Пилинський М. М. Рукописний українсько-російський словник М. О. Рубероўського. *Мовознавство*. 1968. № 1. С. 69–79.

888. *Пиотровский 2013*: Пиотровский Т. Польская лексикография. *Славянская лексикография*: междунар. коллект. моногр. Москва: Изд. центр «Азбуковник», 2013. С. 817–842.

889. *Пилипчук 2018*: Пилипчук Д. П. Словники української мови: 1596–2018: бібліогр. покажчик. Київ: ВЦ «Просвіта», 2018. 1072 с.

890. *Півторак 2012*: Півторак В. В. Поетика віршованих творів Ю. Федьковича періоду «диких дум» (1872–1876). *Актуальні пробл. сучасн. віршознавства*: зб. наук. праць конф., присв. ювілею д-ра філол. наук, проф. Н. В. Костенко. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2012. С. 138–149.

891. *Плуцєннік 2008*: Плуцєннік Я. Когнітивізм у літературознавчих дослідженнях. *Література. Теорія. Методологія*. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2008. С. 414–446.

892. *Поливанов 1980*: Поливанов Е. Д. Рифмология Маяковского. *Известия АН. Серия лит. и языка*. 1980. № 2. С. 153–162.

893. *Поліщук В. 1926*: Поліщук В. Л. Літературний авангард. Перспективи розвитку української культури, полеміка і теорія поезії. Харків, 1926. 131 с.

894. *Полішук О. 2007*: Поліщук О. П. Художнє мислення: естетико-культурологічний дискурс: монографія. Київ: ПАРАПАН, 2007. 208 с.

895. *Полтавець 2016*: Полтавець Ю. С. Лексико-семантичні вияви мовної атракції в українській публіцистиці початку XXI століття: дис. … канд. філол. наук / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2016. 229 с.

896. *Пономарів 1999*: Пономарів О. Д. Культура слова: мовностилістичні поради: навч. посібн. Київ: Либідь, 1999. 240 с.

897. *Попа 1976*: Попа К. Теория определения / перев. с рум. М. Ф. Солодухиной. Москва: Прогресс, 1976. 248 с.

898. *Потебня 2000*: Потебня А. А. Символ и миф в народной культуре. Москва: Лабиринт, 2000. 480 с.

899. *Правила… 1790*: Правила пиитические, о стихотворении российском и латинском. Изд. 4-е. Москва, 1790. 162 с.

900. *Пуряєва 2013*: Пуряєва Н. В. Молитва «Отче наш»: дорога до українського дому. *Український «Отче наш»*: хрестоматія перекладів / Німчук В. В., Пуряєва Н. В. Київ: Грані-Т, 2013. С. 13–79.

901. *Рагойша 2003*: Рагойша В. П. На шляху да Парнаса: даведнік маладога літаратора: для ст. шк. узросту. Мінск: Мастацкая літаратура, 2003. 158 с.

902. *Ралько 1977*: Ралько І. Д. Вершаскладанне: даследаванні і матерыялы. Мінск: Навука і тэхніка, 1977. 240 с.

903. *Регушевський, Деркач 1997*: Регушевський Є. С., Деркач В. В. Історія вивчення та сучасні проблеми української літературознавчої термінології. *Учен. записки Симфер. гос. ун-та.* 1997. № 3 (42): Экономика. География. История. Филология. С. 96–102.

904. *Режабек 2003*: Режабек Е. Я. Мифомышление: когнитивный анализ. Москва: Едиториал УРСС, 2003. 302 с.

905. *Романчук 1912*: Романчук Ю. С. Критичні замітки до тексту поезій Шевченка. *ЗНТШ*. Львів, 1912. Т. CXII, кн. 6. С. 90–119.

906. *Рыженко 2012*: Рыженко Л. И. Общая модель развития научной дисциплины. *Философия науки*. 2012. № 1. С. 41–59.

907. *Самойлов 1973*: Самойлов Д. С. Книга о русской рифме. Москва: Худ. лит., 1973. 278 с.

908. *Свиридов 2008 http*: Свиридов С. В. «Любовь – морковь» Булата Окуджавы (Судьба и смысл одного рифморяда). *Вестник Балтийского федерального университета им. И. Канта*. Серия: Филология, педагогика, психология. 2008. URL: https://cyberleninka.ru/article/n/lyubov-morkov-bulata-okudzhavy-sudba-i-smysl-odnogo-rifmoryada/viewer (дата звернення: 8.04.2014).

909. *Селіванова 2006*: Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава: Довкілля-К, 2006. 716 с.

910. *Семенюк, Гуляк, Бондарева 2008*: Семенюк Г. Ф., Гуляк А. Б., Бондарева О. Є. Версифікація: теорія і практика віршування: підручник. 2-ге вид., випр. і доповн. Київ: Вид.-полігр. центр «Київський ун-т», 2008. 303 с.

911. *Серажим 1996*: Серажим К. С. Фонетичні засоби стилістики: навч.-метод. посібн. з курсу «Практична стилістика сучасної української мови»: для студ.-журналістів. Київ, 1996. 53 с.

912. *Сивак, Шадура 2020*: Сивак О. Б., Шадура В. А. Типологія електронних словників. *Південний архів. Філол. науки*. Вип. 84. 2020. С. 124–131.

913. *Сивокінь 2001*: Сивокінь Г. М. Давні українські поетики. 2-ге вид., з дод. Харків: Акта, 2001. 166 с.

914. *Сидоренко 1962*: Сидоренко Г. К. Віршування в українській літературі. Київ: Рад. письменник, 1962. 175 с.

915. *Сидоренко 1980*: Сидоренко Г. К. Від класичних нормативів до верлібру. Київ: Вища школа, 1980. 184 с.

916. *Сидяченко 1985*: Сидяченко Н. Г. Про дієслівну риму. *Культура слова*. 1985. Вип. 29. С. 78–80.

917. *Сімович 1919*: Сімович В. І. Граматика української мови для самонавчання та в допомогу шкільній науці. 2-ге вид., з одмінами й дод. Київ – Ляйпціг: Українська накладня, 1919. 584 с.

918. *Скуратівський 1996*: Скуратівський В. Т. Русалії. Київ: Довіра, 1996. 734 с.

919. *Словник… 1947*: Словник українських рим. *Літературна газета*, 22.05.1947. С. 2.

920. *Смаль-Стоцький, Ґартнер 1914*: Смаль-Стоцький С. Й, Ґартнер Ф. Граматика руської мови. 3-тє вид., переробл. Відень, 1914. 202 с.

921. *Смотрицький 1979*: Смотрицький М. Граматика / підг. факс. вид. та дослідж. пам’ятки В. В. Німчука; відп. ред. В. М. Русанівський. Київ: Наук. думка, 1979. 502 с.

922. *Соколов 1938*: Соколов Н. О словаре рифм Маяковского. *Литературная учеба*. 1938. № 10. С. 31–75.

923. *Сосюр 1998*: Сосюр Ф. де. Курс загальної лінґвістики / перекл. А. Корнійчук, К. Тищенко. Київ: Основи, 1998. 324 с.

924. *Співак 2004*: Співак С. М. Власна назва в композиційно-смисловій структурі віршованих текстів американської поезії: комунікативно-когнітивний підхід: автореф. дис. ... канд. філол. наук / Київ. нац. лінгв. ун-т. Київ, 2004. 22 с.

925. *Степанов 2003*: Степанов Ю. С. Методы и принципы современной лингвистики. Изд. 4-е, стереотип. Москва: Едиториал УРСС, 2003. 312 с.

926. *Стехин 1969*: Стехин Ю. К. О словаре русских рифм. *Применение новых методов в изучении языка: вопр. прикладн. лингвистики*. Вып. 1 Днепропетровск: Днепропетр. гос. ун-т, 1969. С. 150–162.

927. *Стехин 1970*: Стехин Ю. К. К вопросу об использовании различных частей речи русского языка в рифме. *Вопр. прикладн. лингвистики*. Вып. 2. Днепропетровск: Днепропетр. гос. ун-т, 1970. С. 96–98.

928. *Стехин 1974*: Стехин Ю. К. Специфика стихотворной речи: пособ. по спецкурсу. Днепропетровск, 1974. 51 с.

929. *Стеценко 1957*: Стеценко Л. Ф. Із спостережень над римою в ранній творчості Шевченка. *Зб. праць П'ятої наук. шевченківської конференції*. Київ: Вид-во АН УРСР, 1957. С. 30–37.

930. *Стешенкова 1986*: Стешенкова Т. Невтомний дослідник мовних скарбів. *Літературна Україна.* 24.04.1986. С. 7.

931. *Струганець 1992*: Струганець Л. В. Рукописний словник Якова Головацького – джерело дослідження діалектної лексики. *Культура слова*. 1992. Вип. 42. С. 14–17.

932. *Ступин 1985*: Ступин Л. П. Лексикография английского языка: уч. пособ. для студ. ин-тов и фак-тов иностр. яз. Москва: Высшая школа, 1985. 167 с.

933. *Сулима 1985*: Сулима М. М. Українське віршування кінця XVI – початку XVII ст. Київ: Наук. думка, 1985. 147 с.

934. *СУЛМ ЛФ 1973*: Сучасна українська літературна мова: Лексика і фразеологія / за заг. ред. І. К. Білодіда; відп. ред. М. А. Жовтобрюх. Київ: Наук. думка, 1973. 439 с.

935. *СУЛМ Стил. 1973*: Сучасна українська літературна мова. Стилістика / за заг. ред. І. К. Білодіда; відп. ред. Г. П. Їжакевич. Київ: Наук. думка, 1973. 588 с.

936. *Сумцов 1913*: Сумцов М. Ф. Українські думи. *ЗНТШ*. Львів, 1913. Т. CXVII–CXVIII. С. 227–234.

937. *Суховей 2008 http*: Суховей Д. А. Графика современной русской поэзии: дисс. … канд. филол. наук / Санкт-Петерб. гос. ун-т. Санкт-Петербург, 2008. URL: http://levin.rinet.ru/FRIENDS/SUHOVEI/disser/04.html (дата звернення: 30.12.2014).

938. *Сюта 2017*: Сюта Г. М. Цитатний тезаурус української поетичної мови XX століття: монографія. Київ, 2017. 384 с.

939. *Табанакова 2001*: Табанакова В. Д. Идеографическое описание научной терминологии в специальных словарях: дисс. … д-ра филол. наук / Тюменский гос. ун-т. Тюмень, 2001. 288 с.

940. *Тараненко 2007 а*: Тараненко О. О. Гурин Іван Іванович. *Українська мова*: енциклопедія. 3-тє вид., зі змінами і доп. Київ: Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана, 2007. С. 129.

941. *Тараненко 2007 б*: Тараненко О. О. Каламбур. *Українська мова*: енциклопедія. 3-тє вид., зі змінами і доп. Київ: Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана, 2007. С. 252.

942. *Тараненко 2007 в*: Тараненко О. О. Редуплікація. *Українська мова*: енциклопедія. 3-тє вид., зі змінами і доп. Київ: Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана, 2007. С. 568–569.

943. *Тараненко 2007 г*: Тараненко О. О. Словник. *Українська мова*: енциклопедія. 3-тє вид., зі змінами і доп. Київ: Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана, 2007.С. 633–634.

944. *Тарасенко 1959*: Тарасенко Н. Д. Деякі питання поетики. Київ: Рад. школа, 1959. 196 с.

945. *Тєлєжкіна 2020*: Тєлєжкіна О. О. Звук-слово-текст: мова української поезії ІІ половини ХХ – початку ХХІ століття: монографія. Харків: Майдан, 2020. 370 с.

946. *Тимофеев В. 1971*: Тимофеев В. П. Наш опыт поэтической лексикографии. Теория поэтической речи и поэтической лексикографии. Челябинск, 1971. С. 92–121.

947. *Тимофеев В. 2009*: Тимофеев В. П. Словарь рифм Сергея Есенина. Шадринск: ШГПИ, 2009. 334 с.

948. *Тимофеев Л. 1959*: Тимофеев Л. И. Основы теории литературы. Москва: Гос. уч.-пед. изд-во Мин-ва просв. РСФСР, 1959. 448 с.

949. *Тимофеева 1989*: Тимофеева О. В. Рифма А. С. Пушкина. Лингвопоэтический аспект: автореф. дисс. ... канд. филол. наук / Моск. гос. пед. ин-т им. В. И. Ленина. Москва, 1989. 17 с.

950. *Ткаченко 2003*: Ткаченко А. О. Мистецтво слова: вступ до літературознавства: підручник Київ: ВПЦ «Київ. ун-т», 2003. 448 с.

951. *Толстая 1965*: Толстая С. М. О фонологии рифмы. *Учен. зап. Тартуск. гос. ун-та.* Тарту, 1965. Вып. 181: Труды по знаковым системам. Вып. 2. С. 300–305.

952. *Томашевский 1959 а*: Томашевский Б. В. Стилистика и стихосложение. Ленинград: Учпедгиз, 1959. 535 с.

953. *Томашевский 1959 б*: Томашевский Б. В. Стих и язык. Москва; Ленинград: Гос. изд. худ. лит., 1959. 471 с.

954. *Томашевский 1959 в*: Томашевский Б. В. Писатель и книга: очерк текстологии. Изд. 2-е. Москва: Искусство, 1959. 279 с.

955. *Тредиаковский 1963*: Тредиаковский В. К. Избранные произведения / вст. ст. и подг. текста Л. И. Тимофеева. Москва; Ленинград: Сов. писатель, 1963. 577 с.

956. *Турчаны 1966*: Турчаны В. Замечания по вопросу взаимосвязей различных элементов поэтического произведения. *Teorie verše I*: Sborník

Brněnské versologické konference 13.--16 května 1964. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1966. S. 143–151.

957. *Тютюнников 2015*: Тютюнников Н. Н. Одноаспектная и многоаспектная классификация словарей. *Язык и культура*. 2015. № 17. С. 14–19.

958. *Ужевич 1970*: Граматика слов'янська І. Ужевича / підг. І. К. Білодід, Є. М. Кудрицький. Київ: Наук. думка, 1970. 114 с.

959. *Федотов 1976*: Федотов О. И. Рифма и звуковой повтор. *Метод и стиль писателя.* Владимир, 1976. С. 102–136.

960. *Федотов 1997*: Федотов О. И. Основы русского стихосложения: Метрика и ритмика. Москва: Флинта, 1997. 335 с.

961. *Федченко 1995*: Федченко С. М. Предисловие автора: от созвучий к рифмам. Задачи, проблемы, возможности. *Словарь русских созвучий*: ок. 150 000 ед. Москва: Русские словари, 1995. С. 7–15.

962. *Ференц 2011*: Ференц Н. С. Основи літературознавства: підручник. Київ: Знання, 2011. 431 с.

963. *ФЕС 2002*: Філософський енциклопедичний словник / гол. редкол. В. І. Шинкарук. Київ: Абрис, 2002. 742 с.

964. *Фомина 2012 http*: Фомина Е. Концепция «единой русской народности» vs. украинофильство. Малороссы в творчестве И. С. Тургенева. *«Идеологическая география» Российской империи: пространство, границы, обитатели*: коллективная монография. Тарту, 2012. URL: http://www.ruthenia.ru/territoria_et_populi/ideogeograf.html (дата звернення: 21.05.2018).

965. *Фрайман 2000*: Фрайман И. О возможности соотнесения рифмы и поэтической тематики (на материале лирики XVIII – первой половины XIX века). *Внутренние и внешние границы филологического знания*: материалы летней школы молодого филолога. Приморье. 1–4 июля 2000 г. Калининград: Изд-во КГУ, 2001. С. 49–56.

966. *Франко 1902*: Франко І. Я. Козак Плахта. Українська народна пісня, друкована в польській брошурі з р. 1625. *ЗНТШ*. Львів, 1902. Т. XLVII. Кн. 3. С. 1–28.

967. *Франко XXIX, XXXII, XXXIX*: Франко І. Я. Зібрання творів у п’ятдесяти томах. Київ: Наук. думка, 1981. Т. XXIX: Літературно-критичні праці (1893–1895). 664 с.; 1981. Т. XXXII: Літературно-критичні праці (1899–1901). 518 с.; 1983. Т. XXXIX: Літературно-критичні праці (1911–1914). 703 с.

968. *Хамраев 1969*: Хамраев М. К. Очерки теории тюркского стиха. Алма-Ата: Мектеп, 1969. 355 с.

969. *Ханпира 1984*: Ханпира Э. И. О художественной дефиниции. *Проблемы структурной лингвистики 1982*. Москва: Наука, 1984. С. 225–236.

970. *Хейно 2001*: Хейно Х. О. Размер, рифма и синтаксис: прямой и обратный порядок слов в атрибутивных сочетаниях у Бориса Слуцкого. *Славянский стих. Лингвистическая и прикладная поэтика*: материалы Междунар. конф. 23–27 июня 1998 г. Москва: Языки русской культуры, 2001. С. 164–171.

971. *Холшевников 1972*: Холшевников В. Е. Основы стиховедения: Русское стихосложение. Ленинград: Изд-во ЛГУ, 1972. 168 с.

972. *Холшевников 1974*: Холшевников В. Е. Инструкция к составлению словаря рифм А. С. Пушкина. Ленинград: Изд-во Ленинградского ун-та, 1974. 16 с.

973. *Хоменська 2016*: Хоменська І. В. Вербалізація концепту *Україна* в українському художньому дискурсі: автореф. дис. … канд. філол. наук / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2016. 20 с.

974. *Царькова 1983*: Царькова Т. С. Первый русский словарь рифм. *Проблемы теории стиха*. Ленинград: Наука, 1983. С. 132–136.

975. *Цывин 1978*: Цывин А. М. К вопросу о классификации русских словарей. *Вопросы языкознания*. 1978. № 1. С. 100–108.

976. *Чабаненко 1984*: Чабаненко В. А. Основи мовної експресії. Київ: Вища школа, 1984. 166 с.

977. *Чабаненко 2002*: Чабаненко В. А. Стилістика експресивних засобів української мови: монографія. Запоріжжя: ЗДУ, 2002. 351 с.

978. *Чередниченко 1962*: Чередниченко І. Г. Нариси з загальної стилістики сучасної української мови. Київ: Рад. школа, 1962. 495 с.

979. *Чередниченко 1966 а*: Чередниченко И. Г. Рифмообразовательные свойства русского языка как объект лингвистического исследования. *Язык и стиль художественного произведения*: тезисы докл. IX научн.-теор. и методич. конференции. Москва, 1966. С. 15–16.

980. *Чередниченко 1966 б*: Чередниченко І. Г. Проблеми створення римословника Т. Г. Шевченка. *Українська мова і література в школі*. 1966. № 3. С. 17–20.

981. *Чертоганова 1995*: Чертоганова Н. А. Современная русская рифма (проблемы типологии): автореф. дисс. … канд. филол. наук / Алматинский гос. ун-т им. Абая. Алматы, 1995. 23 с.

982. *Чижевський 2003*: Чижевський Д. І. Український літературний барок: нариси / підг. тексту та мовна ред. Л. В. Ушкалова. Харків: Акта, 2003. 460 с.

983. *Шалата 1982*: Шалата М. Й. Перший на Вкраїні римівник. *Жовтень*. 1982. № 3. С. 121–123.

984. *Шапир 2001*: Шапир М. И. На подступах к общей теории стиха (основные методы и понятия). *Славянский стих. Лингвистическая и прикладная поэтика*: материалы Междунар. конф. 23–27 июня 1998 г. Москва: Языки русской культуры, 2001. С. 13–26.

985. *Шапошникова 1999*: Шапошникова І. В. Лінгвостилістика творення образу України в українській поезії другої половин XX століття: автореф. дис. … канд. філол. наук / Запорізьк. держ. ун-т. Запоріжжя, 1999. 17 с.

986. *Шарафиддинов 1985*: Шарафиддинов Х. Рифма и ее функционально-стилистические особенности в поэтической структуре узбекских народных пословиц: автореф. дисс. ... канд. филол. наук / Институт языка и лит-ры им. А. С. Пушкина. Ташкент, 1985. 19 с.

987. *Шенгели 1960*: Шенгели Г. А. Техника стиха. Москва: Гос. изд-во худ. лит., 1960. 312 с.

988. *Шепелева 1981*: Шепелева С. Н. Эволюционные параметры русской рифмы (фонологический анализ и техника измерения). *Проблемы структурной лингвистики. 1979.* Москва: Наука, 1981. С. 168–181.

989. *Шепелева, Петров 1981*: Шепелева С. Н., Петров В. М. К проблеме описания эволюционных параметров русской рифмы. *Проблемы структурной лингвистики. 1978*. Москва: Наука, 1981. С. 273–289.

990. *Шестакова 2012*: Шестакова Л. Л. Русская авторская лексикография: теория, история, современность: дисс. … д-ра филол. наук / Институт русск. яз. им. В. В. Виноградова. Москва, 2012. 580 с.

991. *Шилихина 2006*: Шилихина К. М. Теоретическая и практическая лексикография: уч. пособ. Воронеж, 2006. 58 с.

992. *Шоу 2002*: Шоу Дж. Т. Поэтика неожиданного у Пушкина: Нерифмованные строки в рифмованной поэзии и рифмованные строки в нерифмованной поэзии / перев. с англ. Т. В. Скулачевой, М. Л. Гаспарова. Москва: Языки слав. культуры, 2002. 456 с.

993. *Шоу 2004*: Шоу Дж. Т. Части речи в рифмах Пушкина. *Славянский стих. VII: Лингвистика и структура стиха*. Москва: Языки слав. культуры, 2004. С. 339–384.

994. *Штерн 1998*: Штерн І. Б. Вибрані топіки та лексикон сучасної лінгвістики: енцикл. словник для фахівців з теоретич. гуманіт. дисциплін та гуманітарної інформатики. Київ: АртЕк, 1998. 338 с.

995. *Штокмар 1958*: Штокмар М. П. Рифма Маяковского. Москва: Сов. писатель, 1958. 145 с.

996. *Штофель 2008*: Штофель Д. Х. Верлібру практика повзуча… *Літ. Україна*. 25.09.2008. С. 4.

997. *Шульговский 1914*: Шульговский Н. Н. Теория и практика поэтического творчества. Санкт-Петербург, 1914. 523 с.

998. *Шуляк 2014*: Шуляк С. А. Сакральна ритміка мови українських народних замовлянь у контексті магіко-міфологічної ідеології дохристиянських явищ у світогляді українців. *Мова та історія*: зб. наук. праць. Спец. вип. на пошану ... д-ра філол. наук, проф. В. В. Жайворонка. Вип. 325: Етнолінгвістика. Київ, 2014. С. 4–10.

999. *Шунейко 1990*: Шунейко А. А. «Рифма» в языковой критике. *Проблемы стиховедения и поэтики*: межвуз. научн. сб. Алма-Ата, 1990. С. 164–166.

1000. *Щепка 2019*: Щепка О. А. Особливості мовної організації слогана української політичної реклами. Вчені зап. Таврійського нац. ун-ту ім. В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. Ч. 1. 2019. Т. 30. № 3. С. 74–78.

1001. *Щерба 1974*: Щерба Л. В. Языковая система и речевая деятельность. Москва, 1974. 428 с.

1002. *Щоголев 1961*: Щоголев Я. Литературные заметки. *Твори*. Київ: Держ. вид-во худ. літ., 1961. С. 316–328.

1003. *Щур Г. 1974*: Щур Г. С. Теории поля в лингвистике. Москва: Наука, 1974. 255 с.

1004. *Щур І. 2006*: Щур І. І. Словник рим Т. Г. Шевченка. *Українське мовознавство*. 2006. Вип. 35. С. 98–99.

1005. *Эткинд 1998*: Эткинд Е. Г. Материя стиха. Санкт-Петербург: Гуманитарный союз, 1998. 506 с.

1006. *Юриняк 1966*: Юриняк А. Б. Літературознавство: скороч. курс поетики для шкіл і самонавчання. Вип. 2: засоби і способи поетичного вислову. Новий Ульм, 1966. 99 с.

1007. *Юрченко 1956*: Юрченко В. В. Деякі питання поетичної майстерності. З порад письменникам-початківцям. Київ: Молодь, 1956. 196 с.

1008. *Якобсон 1975*: Якобсон Р. О. Лингвистика и поэтика. *Структурализм: «за» и «против»*. Москва, 1975. С. 193–230.

1009. *Якобсон 1987*: Якобсон Р. О. Новейшая русская поэзия. *Работы по поэтике* / сост. и общ. ред. М. Л. Гаспаров. Москва: Прогресс, 1987. С. 272–316.

1010. *Якобсон 1999*: Якобсон Р. К лингвистическому анализу русской рифмы. *Тексты, документы, исследования*. Москва: Российск. гуманит. ун-т, 1999. XXIV+920 с.

1011. *Якубинский 1997*: Якубинский Л. П. О звуках стихотворного языка. *Русская словесность. От теории словесности к структуре текста*: антология. Москва: Academia, 1997. С. 137–147.

1012. *Якубова 2018*: Якубова Л. «Русский мир» в Україні: на краю прірви. Київ: Кліо, 2018. 384 с.

1013. *Якубський 2007*: Якубський Б. В. Наука віршування. Київ: ВПЦ «Київ. ун-т», 2007. 207 с.

1014. *Иванчев, Любенов 1967*: За римата. И за речника. *Български римен речник*. София: Наука и изкуство, 1967. С. V–XXX.

1015. *Кошутић 1919*: Кошутић Р. Граматика руског језика. I: Гласови. A: Опште део (Књижен изговор). Друго издање. Петроград, 1919. 512 с.

1016. *Любенов 1970*: Любенов Л. Римата и стихотворното майсторство. София: Български писател, 1970. 151 с.

1017. *Младенов 1962*: Младенов Ц. Един генериращ модел на римовото движение в стиховата реч. *Език и литаратура*. 1962. №. 6. С. 71–87.

1018. *Шопова 2015*: Шопова М. Римният пренос при превод на руска поезия на български език. *Проглас*: издание на Филол. факултет при Великотърновския университет «Св. св. Кирил и Методий». Кн. 2. 2015. С. 274–290.

1019. *Bem 1899*: Bem A. G. Teorja poezji Polskiej z przykładami w zarysie popularnym analityczno-dziejowym. Petersburg, 1899. 415 s.

1020. *Budkowska 1970*: Budkowska J. Wstęp. *Słownik rymów Adama Mickiewicza*. Wrocław – Warszawa – Kraków: Zakład Narodowy imienia Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1970. S. V–XIV.

1021. *Catach 1986*: Catach N. The Grapheme: Its Position and Its Degree of Autonomy with Respect to the System of Language. *New Trends in the Graphemics and Orthography*. Berlin – New York: de Gruyter, 1986. P. 1–10.

1022. *Fałowski 1981*: Fałowski A. Rec. o: А. А. Бурячок, І. І. Гурин, Словник українських рим, Вид. «Наукова думка», Київ, 1979, с. 340. *Slavia orientalis*. Warszawa, 1981. Rochn. XXX. № 2. S. 228–229.

1023. *Jakobson 1987*: Jakobson R. Selected Writings. Vol. I: Major Works, 1976–1980. Berlin; New York; Amsterdam: Mouton de Gruyter, 1987. XVII + 685 p.

1024. *Hanson 2006*: Hanson K. Rhyme. *Encyclopedia of Language and Linguistics*. 2nd ed. Vol. 10. Kidlington, Oxford: Elsevier Ltd., 2006. P. 605–616.

1025. *Harley 1965*: Harley V. An Analysis of Rhyme in Poetry for Children. A Thesis … Master of Arts / The University of British Columbia. Vancouver, 1965. 141 p.

1026. *Hrabák 1958*: Hrabák J. Úvod do teorie verše. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1958. 211 s.

1027. *Keostler 1989*: Keostler A. The Act of Creation. London, 1989. 751 p.

1028. *Kohrt 1986*: Kohrt M. The Term ‘grapheme’ in the History and Theory of Linguistics. *New Trends in the Graphemics and Orthography*. Berlin – New York: de Gruyter, 1986. P. 80–96.

1029. *Levý 1966*: Levý J. The Meanings of Form and Forms of Meaning. *Poetics = Poetyka = Поэтика*. Warszawa: Polish Scientific Publishers, 1966. P. 45–59.

1030. *Małecky 1863*: Małecky A. Gramatyka języka Polskiego. Lwów, 1863. 427 s.

1031. *Moscovici, Hewstone 1984*: Moscovici S., Hewstone M. De la science au sens commun. *Psychologie Sociale*. Paris, 1984. P. 539–566.

1032. *Movchun 2015*: Movchun L. V. Term for Rhyme Types Designation as to Deflection from Sound Identity: History and Problems. *Terminolohichnyj*

Visnyk. 2015. Vol. 3(2). URL: http://term-visnyk.net/upload/iblock/e31/Мовчун+.pdf (дата звернення: 17.12.2015).

1033. *STL 2008*: Słownik terminów literackich. Wyd. 5 / pod. red. J. Sławińskiego. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnyctwo, 2008. 706 s.
1034. *Szczęsna 2003*: Szczęsna E. Poetyka reklamy. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2003. 236 s.
1035. *Zgusta 1971*: Zgusta L. Manual of Lexicography. Praha: Academia, 1971. 360 p.
1036. *Żmigrodzki 2009*: Żmigrodzki P. Wprowadzenie do leksykografii polskiej. Wyd. trzecie rozszer. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2009. 310 s.

ДОДАТОК А
СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ. АПРОБАЦІЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ

Основні положення дисертації викладено в таких публікаціях

Індивідуальна монографія

1. Мовчун Л. В. Українська рима в системі мови і в мовній практиці: монографія. Київ: Інститут української мови НАН України, 2020. 472 с.

Рецензії:

Мойсієнко А. К. Мовчун Л. В. Українська рима в системі мови і в мовній практиці. Київ: Інститут української мови НАН України, 2020. 472 с. *Мовознавство*. 2021. № 1. С. 64–70.

Препотенська М. П. Римовий простір як джерело наукового і поетичного натхнення. URL: http://bukvoid.com.ua/reviews/books/2021/02/02/184819.html.

Чистяк Д. О. У римовому просторі мови. *Українська літературна газета*. 12.02.2021. С. 15.

Праці у фахових виданнях України

2. Мовчун Л. В. Метафоризація рими в українській поезії XX – початку XXI ст. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки*. 2013. Вип. 34. С. 198–202.

3. Мовчун Л. В. Римове кліше *очі – ночі*: банальна рима в лінгвокультурологічному аспекті. *Наукові записки Ніжинського державного*

університету імені Миколи Гоголя. Серія: Філологічні науки. 2013. Кн. 1. С. 103–108.

4. Мовчун Л. В. Римостиль Андрія Малишка. *Культура слова*. 2013. Вип. 78. С. 44–50.

5. Мовчун Л. В. Філологічна термінологія в поетичному тексті і проблема художньої дефініції (на прикладі термінопоняття «рима»). *Термінологічний вісник*: зб. наук. праць. Київ: Ін-т укр. мови НАН України, 2013. Вип. 2 (1). С. 155–161.

6. Мовчун Л. В. Витоки теорії української рими у філологічних працях кінця XVI – у XVIII ст. *Мова і культура*: науковий журнал. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2014. Вип. 17. Т. III (171). С. 179–186.

7. Мовчун Л. В. Методика дослідження рукописних словників рим. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія. 10. Проблеми граматики і лексикології української мови*: зб. наук. праць. Київ: КНПУ ім. М. П. Драгоманова, 2014. Вип. 11. С. 43–48.

8. Мовчун Л. В. Місце адресата словника в лексикографічній практиці. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія філологічна*: зб. наук. праць. Острог: Вид-во Нац. ун-ту «Острозька академія», 2014. Вип. 45. С. 37–40.

9. Мовчун Л. В. Римографічна спадщина І. І. Гурина в контексті його лексикографічної праці. *Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур. Пам'яті академіка Леоніда Булаховського*: зб. наук. праць. Київ: Освіта України, 2014. Вип. 24. С. 117–125.

10. Мовчун Л. В. Невідомий словник рим, укладений В. В. Лутковським. *Лексикографічний бюлетень*: зб. наук. праць. Київ, 2014. Вип. 23. С. 76–99.

11. Мовчун Л. В. Особливості формування теоретичних принципів слов'янської римографії в другій половині XX ст. *Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур. Пам'яті академіка Леоніда Булаховського*: зб. наук. праць. Київ: Освіта України, 2014. Вип. 25. С. 77–88.

12. Мовчун Л. В. Терміни на позначення видів рим за якістю відхилень від звукової тотожності: історія і проблеми. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки*. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2015. Вип. 38. С. 238–241.

13. Мовчун Л. В. Використання топоніма «Україна» як вияв римостилю українських поетів. *Записки з ономастики*: зб. наук. праць. Одеса: Астропринт, 2015. Вип. 18. С. 509–520.

14. Мовчун Л. В. Лексикографування римових гнізд: традиції та інновації. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія філологічна*: зб. наук. праць. Острог, 2015. Вип. 54. С. 129–132.

15. Мовчун Л. В. Неопублікований «Словник рим І. П. Котляревського» І. І. Гурина в контексті української римографії. *Українська мова*. 2015. № 4. С. 101–124.

16. Мовчун Л. В. Рима: від мовної системи до тексту. *Культура слова*. 2015. Вип. 83. С. 77–84.

17. Мовчун Л. В. Терміни на позначення видів рим за наявністю відхилень від звукової тотожності: історія і проблеми. *Термінологічний вісник*: зб. наук. праць. Київ: Ін-т укр. мови НАН України, 2015. Вип. 3 (2). С. 20–27.

18. Мовчун Л. В. Матеріали до «Словника римового гнізда лексеми *Україна*». *Лексикографічний бюлетень*: зб. наук. праць. Київ, 2015. Вип. 24. С. 116–142.

19. Мовчун Л. В. Матеріали до «Словника римового гнізда лексеми *Україна*» (продовження). *Лексикографічний бюлетень*: зб. наук. праць. Київ, 2016. Вип. 25. С. 26–39.

20. Мовчун Л. В. Розвиток поглядів на риму в її дефініціях (XIX – поч. XXI ст.). *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія філологічна*: зб. наук. праць. Острог, 2015. Вип. 58. С. 222–225.

21. Мовчун Л. В. «Луна далеких рим…» (художні означення рими в українській поезії). *Культура слова*. 2016. Вип. 84. С. 102–112.

22. Мовчун Л. В. Римове кліше *калина – Україна* в поетичній мові (генеза та функціонування). *Актуальні проблеми філології та перекладознавства*: зб. наук. праць Хмельницького національного університету. 2016. Вип. 10. Т. 2. С. 177–184.

23. Мовчун Л. В. Українська рима в системі мови і в мовній практиці. *Українська мова.* 2017. № 2. С. 84–97.

24. Мовчун Л. В. Використання методу асоціативного експерименту в римології. *Українська мова*. 2018. № 4. С. 43–55.

25. Мовчун Л. В. Термінологічні одиниці на позначення видів рим за граматичною ознакою. *Термінологічний вісник*: зб. наук. праць. Київ: Ін-т укр. мови НАНУ, 2019. Вип. 5. С. 97–103.

26. Мовчун Л. В. Шляхи поповнення римового ресурсу української поетичної мови. *Теоретичні й прикладні проблеми сучасної філології*: зб. наук. праць. Слов'янськ: Вид-во Б. І. Маторіна, 2019. Вип. 8. Ч. ІІ. С. 46–50.

27. Мовчун Л. В. Графічний параметр української рими. *Культура слова*. 2020. Вип. 92. С. 155–165.

Праці в закордонних виданнях

28. Мовчун Л. В. Осмысление понятия «рифма» в поэтической картине мира (на материале украинского языка). *Язык. Текст. Дискурс*: научн. альманах Ставропольского отделения РАЛК. Ставрополь: Изд-во СКФУ, 2013. Вып. 11. С. 181–190.

29. Мовчун Л. В. Актуальные проблемы лексикографирования авторской рифмы. *Слово во времени и пространстве. К 95-летию со дня рождения профессора М. Г. Булахова*: материалы Междунар. науч. конф. Минск, 12–13 нояб. 2014 г. Минск: БГПУ, 2014. С. 195–198.

30. Мовчун Л. В. Лексикографическое описание рифмы: алфавитные модели словника. *Славянские языки: системно-описательный и социокультурный аспекты исследования*: сб. науч. тр. В 2-х ч. Ч. 1. Брест: БрГУ им. А. С. Пушкина, 2014. С. 198–201.

31. Мовчун Л. В. Словник рим: визначення, терміни, джерела. *Ucrainica VI. Současná ukrajinistika. Problémy jazyka, literatury a kultury*: Sborník vědeckých článků z mezinárodní konference VI. Olomoucké sympozium ukrajinistů střední a východní Evropy. Olomouc 21.–23.8.2014. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014. S. 109–112.

32. Мовчун Л. В. Проблема класифікації словників рим. *Ukrajinistika: minulost, přítomnost, budoucnost III. Jazyk*: kolektivní monografie věnovaná 20. výročí zahájení výuky ukrajinštiny jako studijního oboru na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně. Brno, 2015. S. 357–363.

33. Мовчун Л. В. Лінгвістичне дослідження української рими: завдання, проблеми, перспективи. *Studia Ucrainica Varsoviensia.* Warszawa, 2015. № 3. S. 143–152.

34. Мовчун Л. В. Етапи становлення української римографії. *Усходнеславянскія мовы ў сучаснай лексікаграфіі*: зб. навук. артыкулаў. Мінск, 2015. С. 82–84.

Додаткові публікації

35. Мовчун Л. В. Лексикографічний опис римотвірних властивостей української мови. *Українська і слов'янська тлумачна та перекладна лексикографія. Леоніду Сидоровичу Паламарчукові*. Київ: КММ, 2012. С. 266–273.

36. Мовчун Л. В. Римові асоціації: розроблення методики експериментального дослідження римових кліше. *Методологія та історіографія мовознавства*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. Слов'янськ, 23–25 травня 2013 року. Слов'янськ, 2013. С. 190–192.

37. Мовчун Л. В. Засоби образної репрезентації знань про риму в поетичному тексті. *Лінгвостилістичні студії*: наук. журн. Луцьк: Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, 2015. Вип. 2. С. 91–99.

38. Мовчун Л. В. До питання про фіксацію терміна «рима» в писемних джерелах. *Мова і культура*: науковий журнал. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2016. Вип. 19. Т. II (182) С. 24–30.

39. Мовчун Л. В. Проблеми виявлення рими поза поетичним текстом. *Актуальні проблеми методології та історіографії мовознавства*: матеріали наук.-практ. Інтернет-конф. Слов'янськ: ДДПУ, 2016. С. 87–90. URL: http://www.slavdpu.dn.ua/images/naukvid/gsf_conf/conf2016.pdf.

40. Мовчун Л. В. Римопари з компонентами «Україна / Украина» в поетичній мові як репрезентанти ідеологем і стереотипів. *Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур. Пам'яті академіка Леоніда Булаховського*: зб. наук. праць. Київ: Освіта України, 2016. Вип. 31. С. 67–74.

41. Мовчун Л. В. Римографічна шевченкіана: історія і проблеми. *VIII Міжнародний конгрес україністів. Мовознавство*: зб. наук. ст. Київ: Вид-во ІМФЕ, 2017. С. 146–156.

42. Мовчун Л. В. Терміни на позначення видів рим за обсягом співзвучних елементів: історія і сучасний стан. *Українська мова на осі часу. Василеві Васильовичу Німчукові*. Київ: КММ, 2017. С. 212–221.

43. Мовчун Л. В. Дискурсивні різновиди рим. *Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур. Пам'яті академіка Леоніда Булаховського*: зб. наук. праць. Київ, 2019. Вип. 35. С. 293–305.

44. Мовчун Л. В. Іншомовні вкраплення і макаронізми в римовій позиції: визначення та класифікація. *У пошуках гармонії мови. До 80-ліття від дня народження чл.-кор. НАНУ, д-ра філол. наук, проф. Н. Ф. Клименко*. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2020. С. 320–326.

ДОДАТОК Б
ВИДИ РИМ

Мал. І. **Види рим за наявністю звукової тотожності**

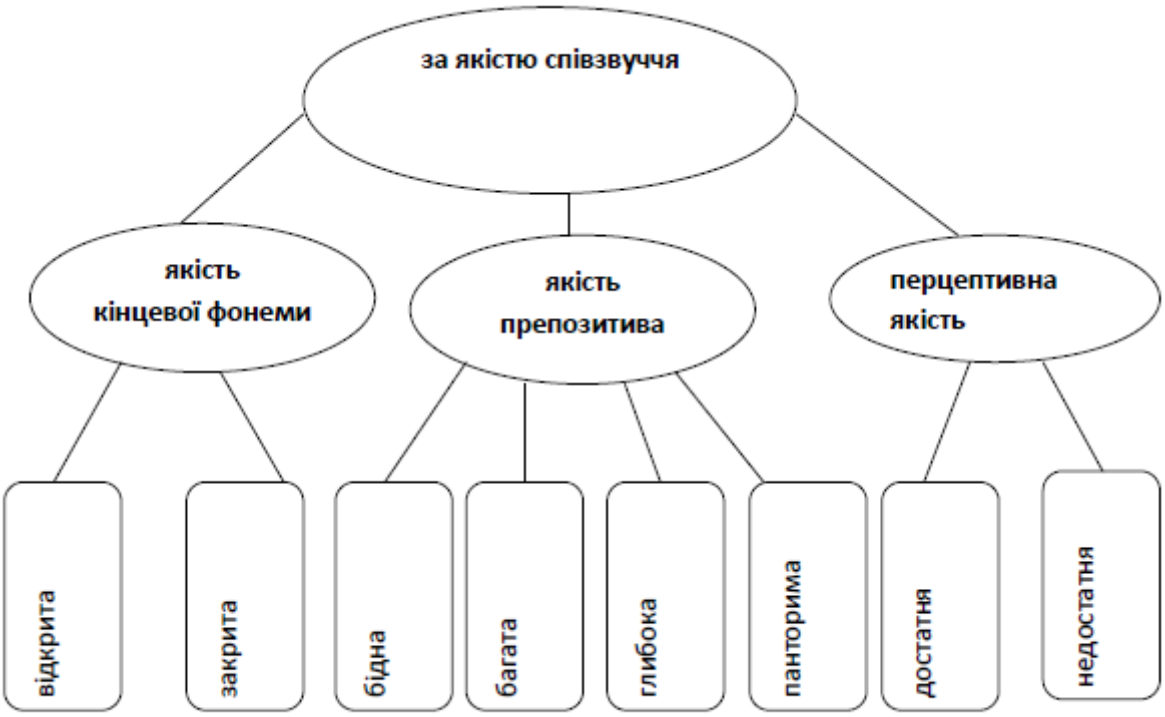

Мал. ІІ. **Види рим за якістю співзвуччя**

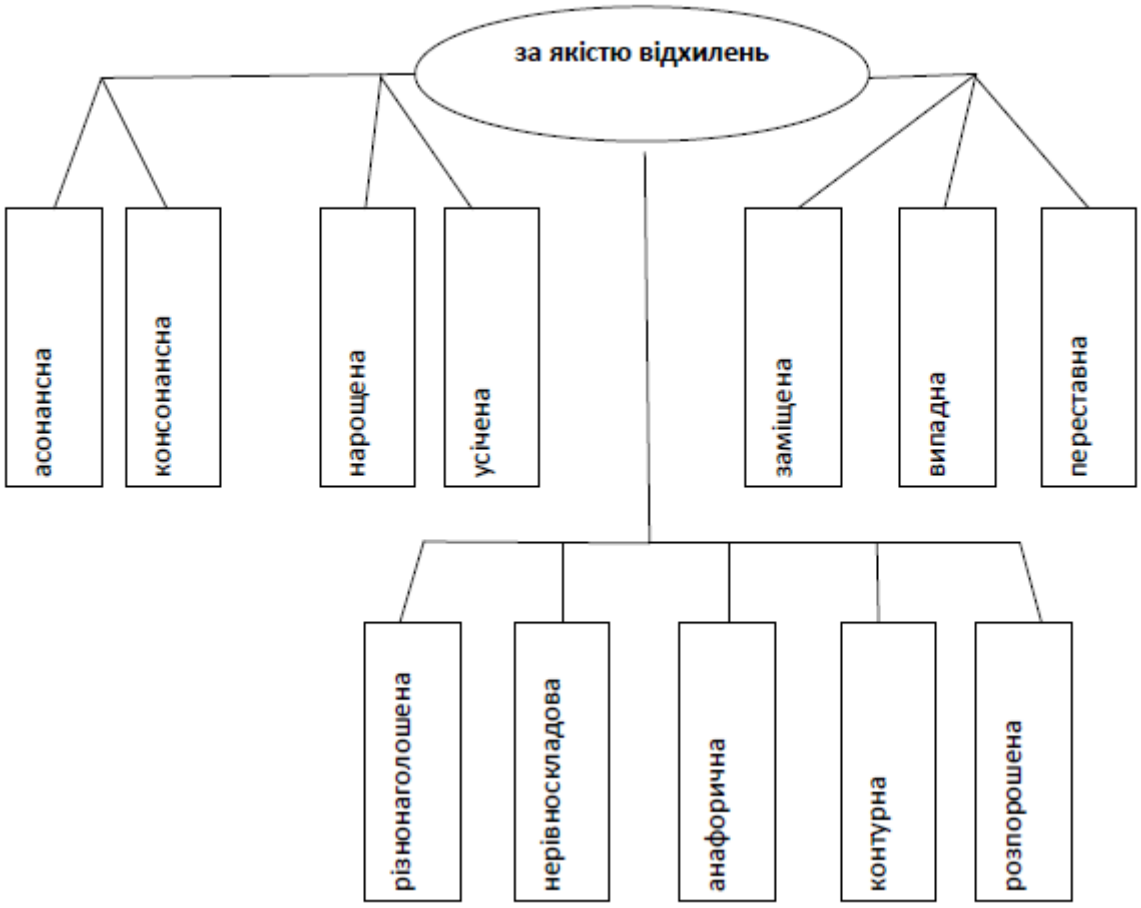

Мал. III. **Види рим за якістю відхилень від звукової точності**

Мал. IV. **Види рим за графічно-акустичною ознакою**

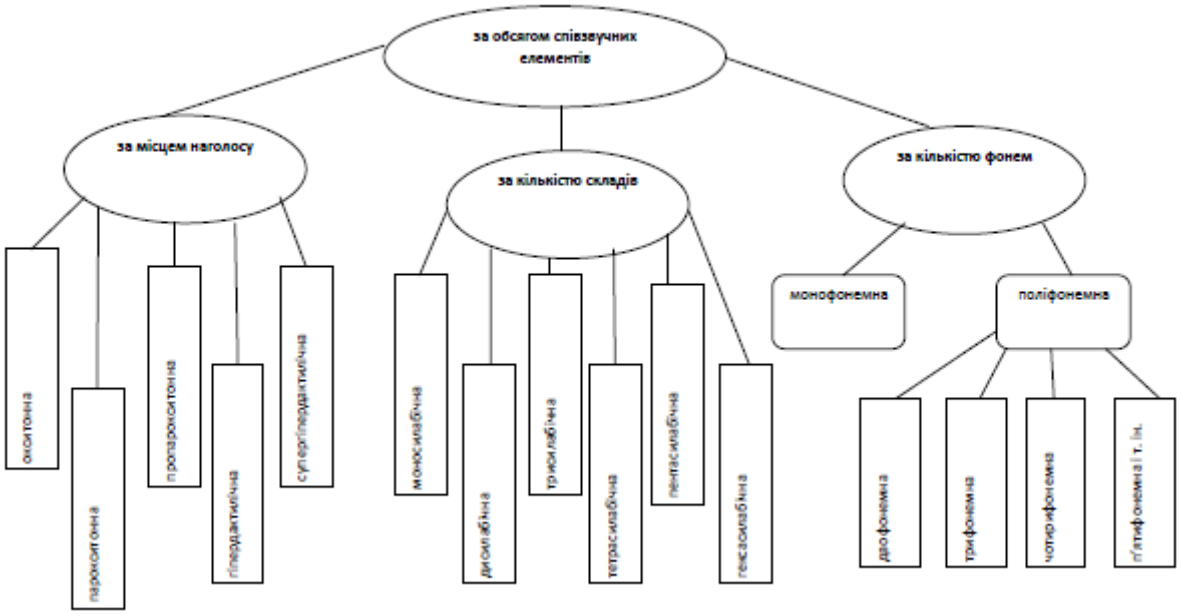

Мал. V. **Види рим за обсягом співзвучних елементів**

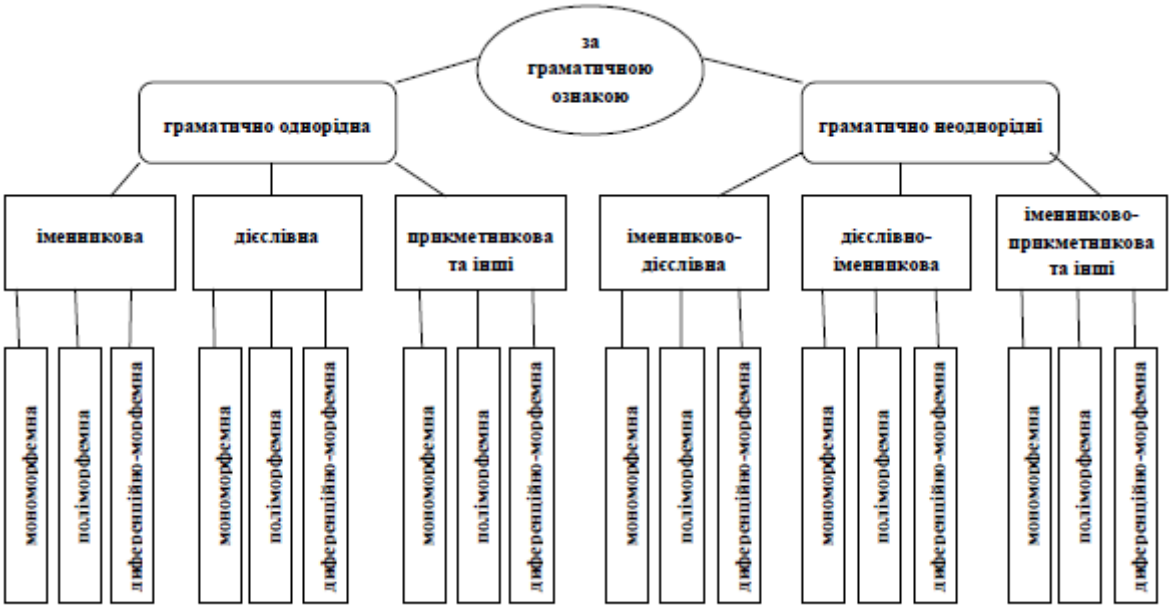

Мал. VI. **Види рим за граматичною ознакою**

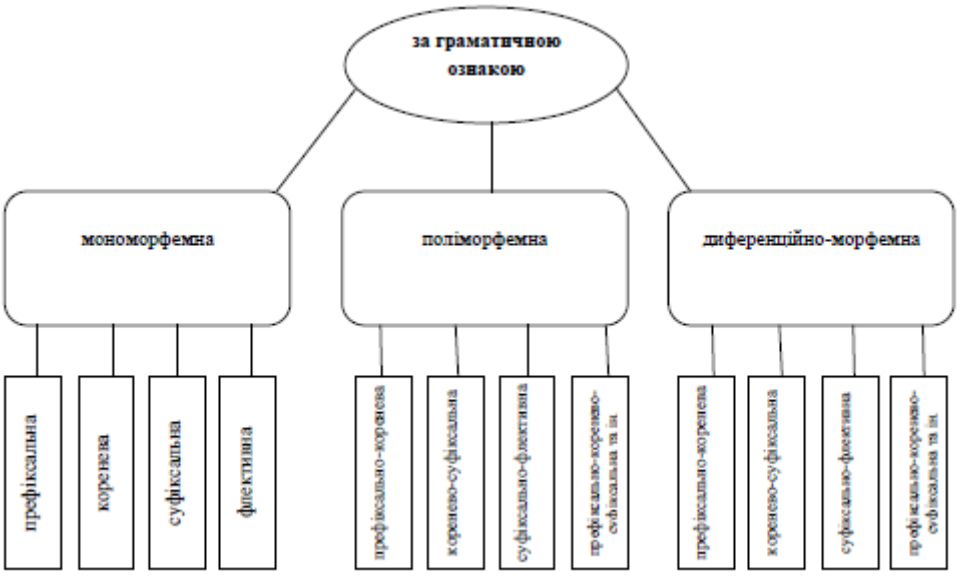

Мал. VII. **Види рим за граматичною ознакою (закінчення)**

Мал. VIII. **Види рим за лексичним складом**

Мал. IX. **Види рим за лексичним складом (продовження)**

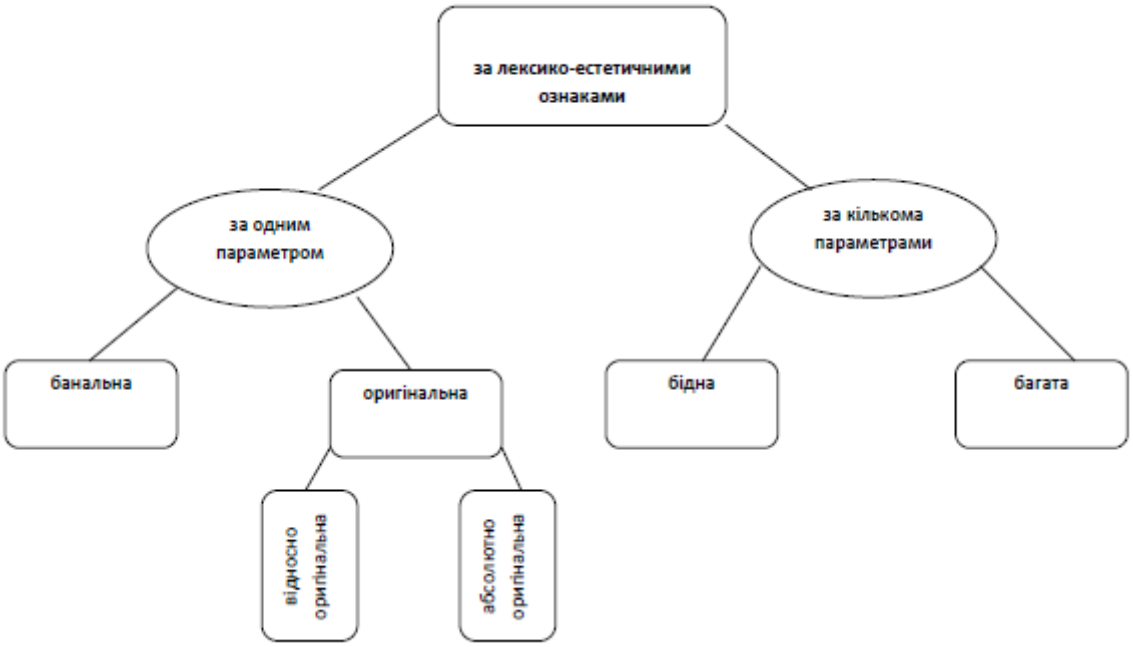

Мал. X. **Види рим за лексичним складом (продовження)**

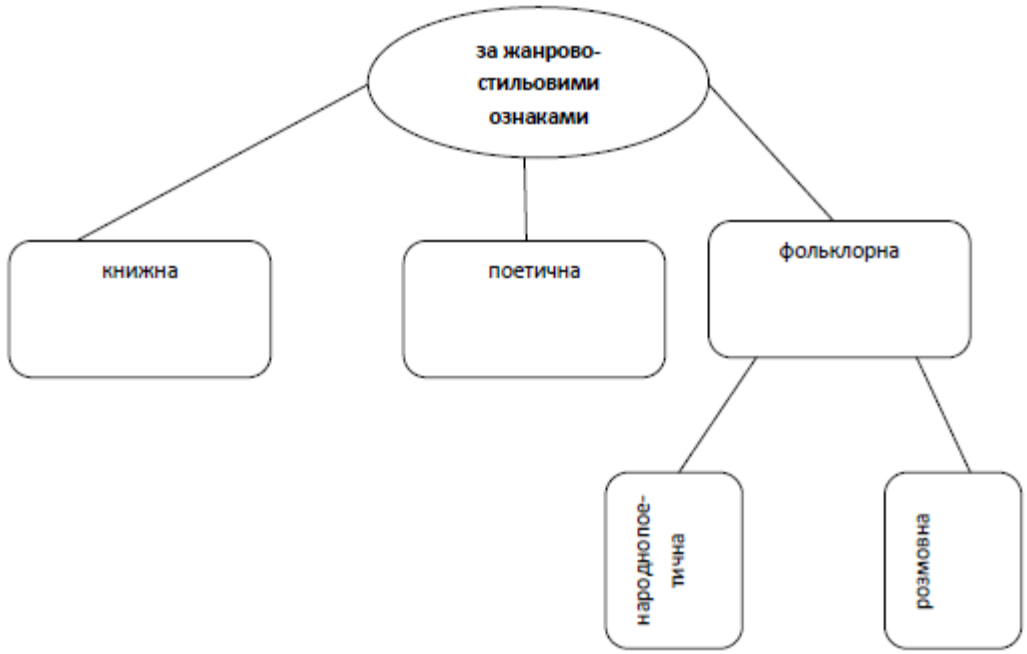

Мал. XI. **Види рим за лексичним складом (продовження)**

Мал. XII. **Види рим за лексичним складом (продовження)**

Мал. XIII. **Види рим за лексичним складом (закінчення)**

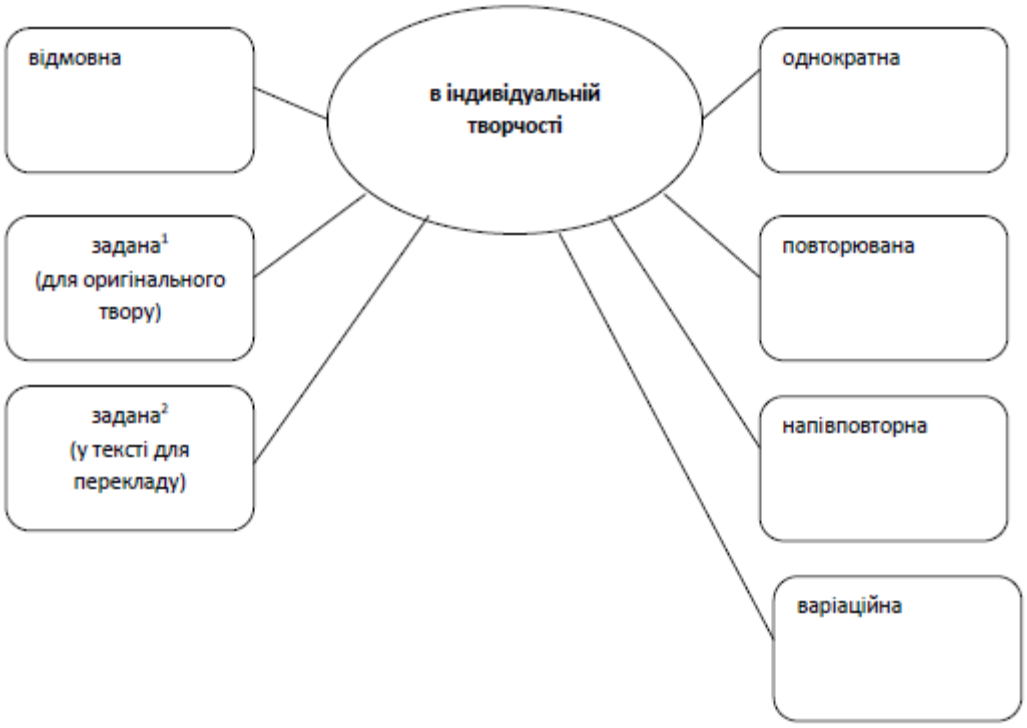

Мал. XIV. **Види рим за дискурсивними ознаками**

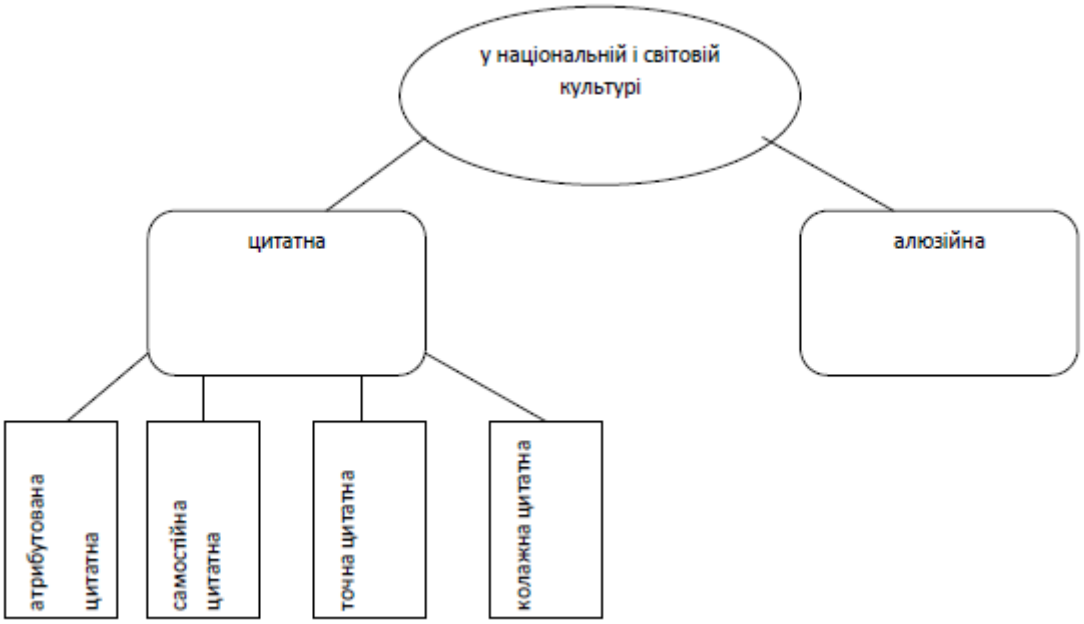

Мал. XV. **Види рим за дискурсивними ознаками (закінчення)**

Мал. XVI. **Концептуальні види рим**

Мал. XVII. **Види рим за рядково-строфічним параметром**

Мал. XVIII. **Види рим за рядково-строфічним параметром (продовження)**

Мал. XIX. **Види рим за рядково-строфічним параметром (продовження)**

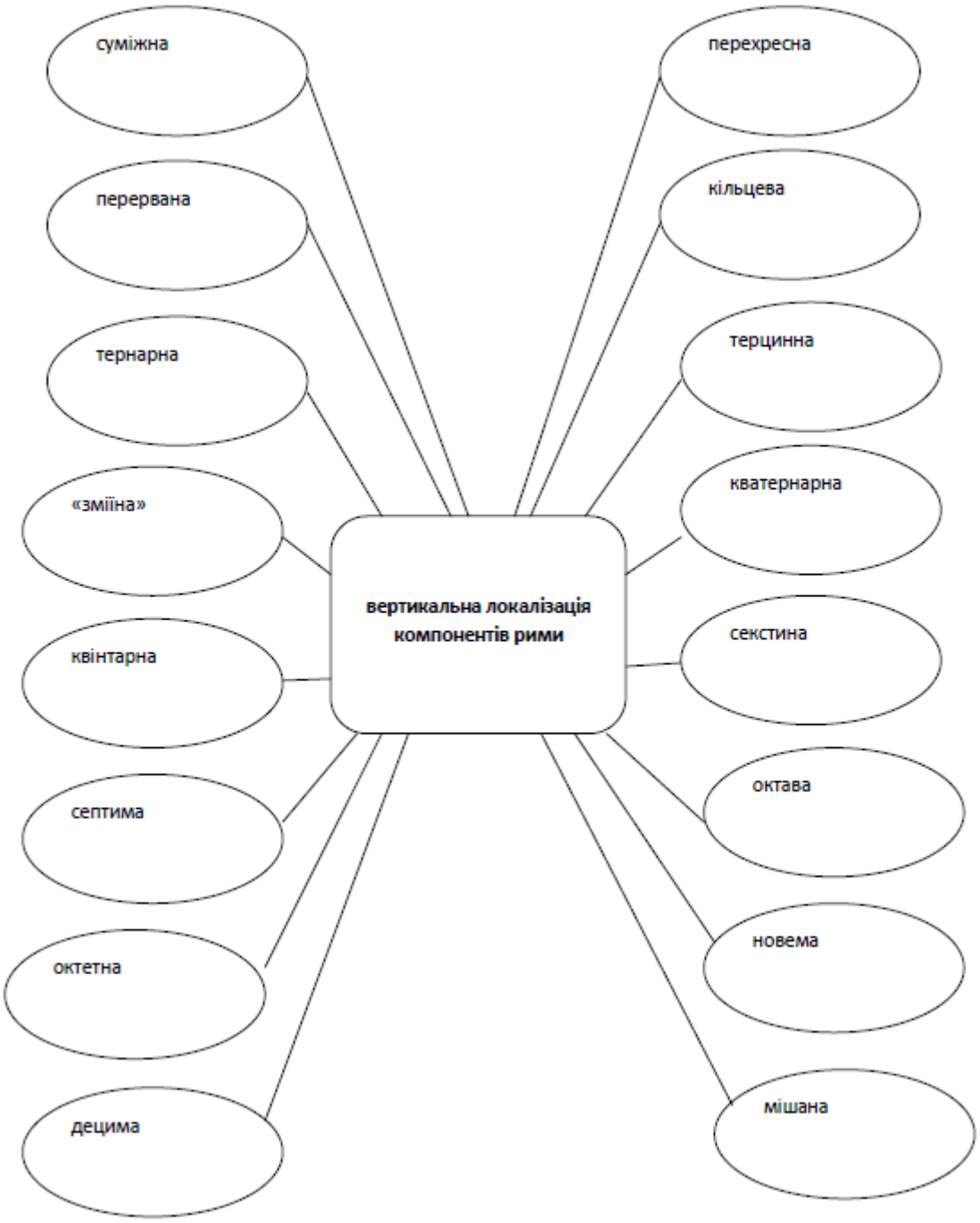

Мал. XX. **Види рим за рядково-строфічним параметром (продовження)**

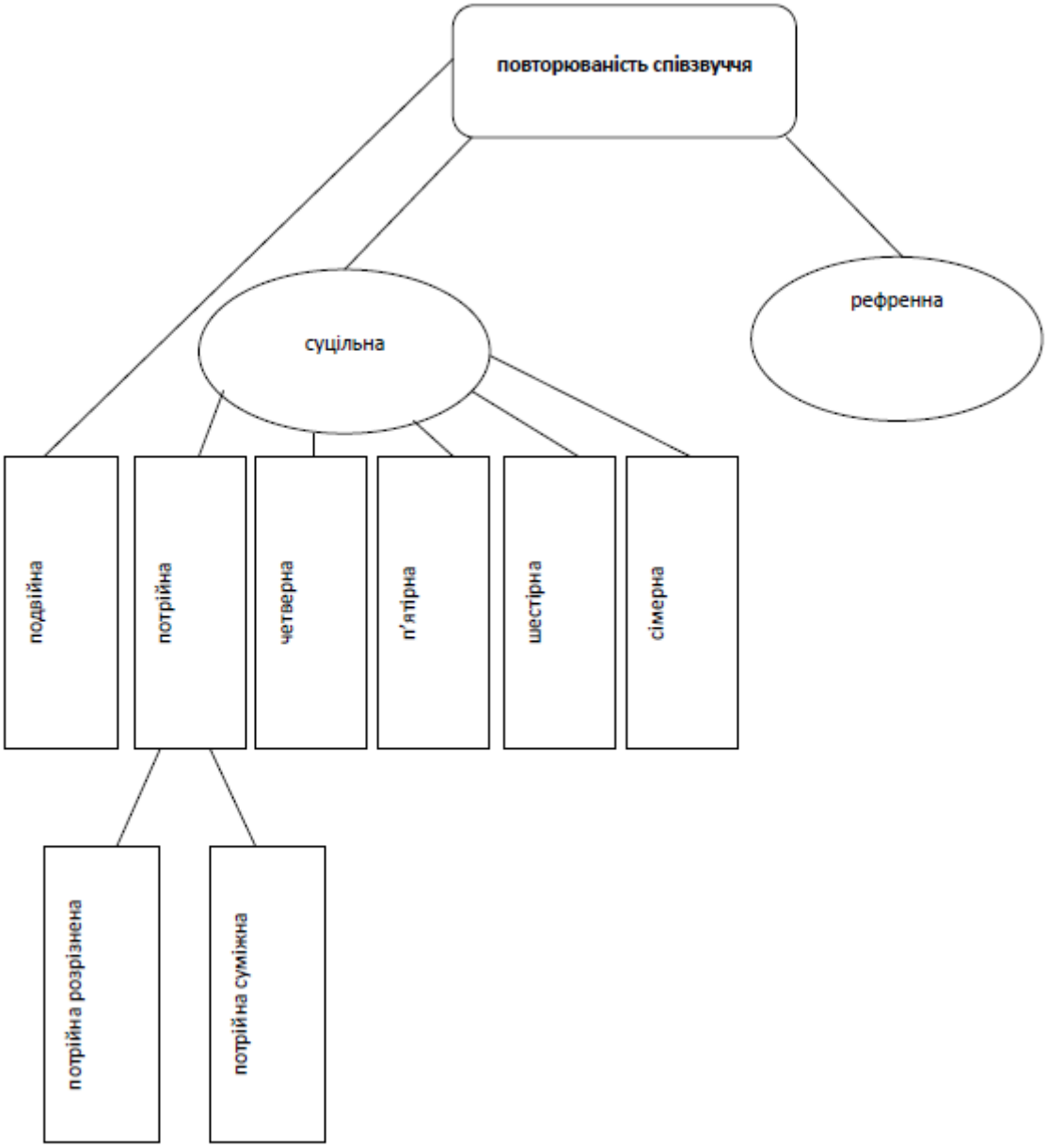

Мал. XXI. **Види рим за рядково-строфічним параметром (закінчення)**

ДОДАТОК В

СЛОВНИК РИМОВИХ АСОЦІАЦІЙ

Структура словникових статей: 1) заголовне слово (стимул) із зазначеною в дужках загальною кількістю реакцій; 2) реакції-римовідповідники, розміщені за частотним і алфавітним принципами, із зазначенням у дужках кількості повторень відповідної реакції. Якщо слово-відповідь ужито з часткою *не* та без неї, а також у разі вживання різних прийменників відповідні варіанти вказано в дужках перед словом. Близькозвучні граматичні форми, фонетичні та морфологічні варіанти, а також сполучення слів із відповідним словом-компонентом поєднано в безперервний ряд знаком «+». Ненормативні, а також оказіональні реакції подано у квадратних дужках; реакції-словосполуки виділено курсивом.

БІ́ЛІ (170) – милі (18) + милій, (в, на) тілі (9) + *замкнена в тілі*, хвилі (10), цілі (10), заметілі (7), умілі (5) + вмілі (2), спілі (6), (у) силі (5), на віллі (3) + вілли (2), (в, при) ділі (4), болі (2) + до болю + *біль і*, автомобілі (3), лілій (3), смілі (3), гіллі (2) + гілля, розкриллі (2) + розкрилля, весіллі (2), (у) зіллі (2), зрілі (2), могилі (2), хотіли (2), цвілі (2), доспіле + доспілі, свавілля + свавіллі, артілі, безкрилі, у безсиллі, білка, біглі, в біді, Біллі, відболіли, Вілліс, волі, вцілілі, дозвіллі, дозрілі, в жилі, загрубілі, загубили, задубілі, застарілі, застіллі, збайдужілі, звіріли, згнили, згнилі, згрубілі, злетіли, змарнілі, знімілі, зомлілі, легкокрилі, у Лілі, накрили, неділі, обгорілі, [на обопіллі], онімілі, породіллі, поїли, по полю, посивілі, потеплілі, присіли, пробіли, проміле, розбили, ролі, свистіли, сивіли, сині, сірі, солі, стиглі, хилі

БО́ЛЮ (190) – волю (35) + (до) волі (4), долю (28) + доля + долі, (по) полю (12) + поле + поля, тополю (12), вволю (7) + уволю (3), роллю (7), (з) тобою (6), (не) дозволю (5), сваволю (4), квасолю (3), молю (3), неволю (3), Олю (3), парасолю (3), солі (3), солю (3), глаголю (2), Гуляйполю (2), паролю (2), поволі (2), полюс (2), тролі + тролю, бараболю, бемолю, *бо ллю*, до бою, відстою, гною, голий, голю, грою, доволі, *зелен-полю*, злою, Колю, контролю, крою, ловлю, льолю, люблю, мусолить, очолю, поневолю, [соколю], Стодолю, стою, сувою, толлю, Толю, тулю, хамлю, юдолі

ВА́ЖКО (136) – тяжко (17), пташко (9) + пташка (5) + пташку, кашка (5) + кашко (2) + кашки, комашка (5) + комашко (2), бражка (4) + *дудли бражку*, пряжка (3) + *лопне пряжка*, чашка (4), Машко (2) + Машка (2), мурашка (2) + мурашки + мурашку, нанашко (2) + нанашка (2), монашка (3), ромашка (3), Сашка + Сашко + Сашку, упряжка + упряжко + *гей, упряжко*, баклажка (2), Івашко (2), пляшка (2), сажко (2), стяжка (2), Палажка + Палажко, сажа + сажо, фляжка + *бери фляжку*, безстрашно, бідняжка, бідолашко, боязко, Важ К^{o}, важіль, Василашко, ваші, віжки, вражо, Дашка, діжки, жабо, жартом, жахом, Жашків, затяжку, засмажка, [зябко], казко, каталажка, кішки, колаж, ласку, ліжко, Лукашка, ляшка, [мамашка], натяжка, пажем, пашпорт, підтяжку, поблажка, праска, черепашка, шпажка

ВЕСНИ́ (184) – (у) сни (31) + не сни (2) + *поясни свої сни* + ті сни + вві сні, ясний (9) + ясним + ясні, Десни (10), (не) засни (8), тісний (6) + тісним, сини (6), вони (5), поясни (5), рясні (2) + рясний (2) + рясній, сосни (4), (з) вини (3), лани (3), лини (3), масний (3), ясени (3), голосний (2) + голосні, [красни (2)] + красні, борони (2), восени (2), зупини (2), стіни (2), човни (2), мани + маниш, борозни, валуни, верни, вести, війни, воскресне, гни, гони, [грести], деруни, дзвени, жахни, завинив, здійсни, зими, коси, куни, мазни, міцний, млини, навісний, несли, не ним, обніми, огорни, осягни, перетни, пірни, пісні, пісний, плесни, поверни, припини, проснись, проясни, росли, рости, скресло, скресни, не снись, сніг, спалахни, спини, струни, сумний, сягни, тисни, торкнись, трусни, цвіркуни, чарівні, часник, не шелесни, штани

ВІ́РШІ (142) – (не) гірші (38) + гірше (6) + гірший (2), інші (9), більші (6), миші (5), грішні (3), душі (3), пиши (3), (в) тиші (3), ніші (2) + ніша, *вір ще* (2), горішні (2), красивіші (2), спориші (2), торішні (2), ширші (2), ліпше + ліпші, [банкірші], вершин, веселіші,

вирішив, вище, вириш, вірні, вічні, Вішні, віщі, втішні, гарніші; *після гашишу*; глибші, голосніші, [на горішші], давніші, збільшуй, зверши; *з гір шли*; інгуші, зліші, [йорші], [касирша], кішці, клішні, кліщі, кущі, [мирші], найдобріші, наймудріші, на пірсі, піші, парші, перші, пише, пісні; *повір же*; прикріші, свище, скорші, старші, твердіші, тішить, трішки, умівши, щі

ВІ́ТЕР (140) – витер (26) + *сльози витер*, (із) літер (18) + *пролітає поміж літер*, квіти (8) + квіте, віти (5), світе (2) + світу (2) + світом, Твіттер (4), діти (3) + дітям, (в) літо (3), пресвітер (3), Юпітер (3), бісер (2), відер + *воду з відер*, Дністер (2), лідер (2), митар (2), [світер] (2), світить (2), тепер (2), трансмітер (2), вірте + повірте, ампер, бітер, боліти; *Ви, гер*; вийти, віра, віття, вмите, Гітлер, глісер, звідти, зігріти, злетіти, злити, змите, зуміти, «Інтер», клітор, композитор, корито, летіти, літра, Лоліта, мізер, міксер, містер, молити, освіти, плити, політик, простер, пюпітр, сестер, стер, стійте, уміти, шкіпер, ясніти

ВОГО́НЬ (143) – долонь (51) + *терпке тепло твоїх долонь*, (зі) скронь (12), Оболонь (5) + оболонь (4) + на оболоні (2), боронь (7) + *Боже боронь*, погонь (6), либонь (5), бронь (4), полон (4), безсонь (3), ого (3), гармонь (2), донь (2), кого (2), ацетон, бездонь, бігом, [білоконь], вагон, вигонь, всього, дюгонь, [ерагон], загонь, зон, клон, колон, корон, кругом, [навздогонь], ого-го, перегон, підвіконь, пагін, покемон, підсонь, сон, [сторонь], твого, тихонь, [торгонь], трон, утриконь

ВОДА́ (185) – (не) біда (32) + *горе — не біда*, хода (16), молода (14), борода (9), руда (9), слюда (7), лобода (5), орда (5), бліда (4), вереда (4), коляда (3), середа (3), Сковорода (3), шкода (3), гойда (2), [*о да*] + [*ну да*], кода (2), набрида (2), сода (2), череда (2), не дай + не дам, рида + не ридай, байда, благодать, бодай, бурда, вигляда, вигода, віддав; *так впадай*; врода, гайда, гнізда, дар, діждав, доброта, жадань, загляда, згадав, лада, мода, нагадав, надав, плода, подав, подать, рада, розкида, ропа, Саддам, своя, [сліда], не страждай, труда, [холода], хорда, хурда

ВО́ЛІ (195) – долі (41), (в, на, у) полі (21) + *вітру в полі*, (до) солі (20), голі (13), кволі (10), болі (7) + болю, доволі (7), квасолі (6), (у) колі (5) + *в заговореному колі*, молі (5) + *як молі*, ролі (6), тополі (6), поволі (5), (на, у) роздоллі (5), тролі (4), сваволі (3), зорі (2), колій (2), мимоволі (2), неволі (2), (в) Олі (2), парасолі (2), паролі (2), Толі (2), бемолі + *немає бемолів*, Анатолій, бараболі, на видноколі, вимолюй, льолі, [*бахнув з пістолі*], школі, юдолі, ясночолі

ГЛИБО́КИЙ (159) – високий (16) + високій, широкий (15) + *на степ широкий*, спокій (13), кроки (8), синьоокий (8), (на, під) боки (7), (в) око (5) + оком + *кинув оком*, одинокий (6), кароокий (4) + карооκій, волоокий (4), допоки (4), однобокий (4), щоки (4), доки (3), жорстокий (3), морока (3), соки (3), роки (2), стоки (2), ясноокий (2), потоки + потоку, сорока + сороки, безокий, блакитноокий, вирлоокий, голубоокий, *Гліб Бокий*, гостроокий, докір, заволочить, затоки, збоку, зизоокий, косоокий, кривобокий, крутобокий, Марокко, Набоков, [навроки], неспокій, одноокий, осоки, палкий, поки, розтоки, світлоокий, сизоокий, скоки, стоокий, стооко, з току, триокий, убогий, червонобокий, черокі, чорнобокий

ГО́ЛОС (144) – колос (53), волос (23) + *ні на волос*, полоз (7), коло (5), соло (4), голо (3), воло (2), голод (2), космос (2), лотос (2), поле (2), боролось + бороли, баласт, вголос, волость, волох, галас, геолог, гладіолус, гола, дзвонять, долу, знеболюйсь, кволо, кока-колу, кололось, комсомолу, логос, [лопасть], мегаполіс, молот, мотлох, наголос, обрис, охололу, поголос, полюс, поросль, розколюйсь, скололось, Сорос, сорус, сполох, [триколос], Фобос, хобот, [хронос], чо́гось

ГОРІ́ТИ (200) – квіти (15) + *нічні квіти*, діти (15), зоріти (10), тліти (9), гріти (8) + нагріти, віти (6) + на вітах, вміти (5) + уміти, радіти (4), сидіти (4), хворіти (4), боліти (3), диміти (3), жити (3), летіти (3), майоріти (3), мліти (3), старіти (3), тремтіти (3), хотіти (3), зігріти (2) + гріти, (по) світу (2) + світе, вітер + *як вітер*, воліти (2), говіти (2), дозріти (2), дуріти (2), зріти (2), корити (2), марніти (2), мріти (2), палити (2), подіти (2), розквітлий (2), сивіти (2), сіріти (2), терпіти (2), трембіта + трембіти, аероліти, багатіти, [Брити], бродити,

варити, весніти, висіти, відсиріти, віття, граніти, *у дворі ти*, дереворити, динаміти, довліти, дровітня, засвітить, звечоріти, звідти, звіти, зустріти, *іди ти*, іскрити, квити, корито, літо, любити, магніти, міти, морити, нагрітий, освіти, палати, пломеніти, помітний, поспіти, прожити, променіти, просвіти, розмаїтий, світити, скніти, спалити, стриміти, сухоцвіти, творити, терміти, уздріти, зі цвітом, цілити, чорніти, ясніти

ГРО́ЗИ (184) – сльози (32), (в) морози (23) + морозу, прози (12) + проза (4) + у прозі, кози (14), погрози (12), (у) лози (11) + у лозах, мімози (9) + мімоза, загрози (5) + загроза, занози (5), пози (4) + поза, дози (3) + доза, метаморфози (3), осінь (2), рогози (2), на розі (2), розум (2), босі, вази, вези, венозні, відвозить, водовози, вози, возик, возить, гази, глюкози, довозить, досить, змозі, кризи, курйози, лактози, носить, оси, покоси, прогнози, просо, ризи, розум, роси, тонкосльозий, троси, ТСОЗи, туберози, узвози, целюлози, ялозять

ДАВНО́ (163) – (в) кіно (19), воно (17), вино (16), *все одно* (6) + одно (4), (у, через) вікно (9), (на) дно (7) + *мов дно*, зерно (7), панно (5), дано (5), вапно (4), доміно (4), кімоно (3), лайно (3), рядно (3), стегно (3), знов + *та знов* + ізнов, багно (2), гівно (2), майно (2), пшоно (2), руно (2), стремено (2), біном, Брно, брудно, брунатно, вірно, не гаймо, геном, гнило, гном, гумно, Гуно, дзвінок, дивно, загадано, знамено, ЗНО, лагідно, певно, плавно, плачевно, повно, полином, полотно, райвно, «Рено», славно, зі сном, стерно, судно, тепло, толокно, човном

ДАЛЕ́КИЙ (139) – лелеки (40) + лелека (14), спека (7) + спеки (7), глеки (4) + глека (3) + у глеку, смереки (3) + смерека (2), клекіт (4), греки (3), аптеки (2) + аптека, безпеки (2) + *матимеш безпеку*, деко (2), дискотека (2), Кий (2), легко (2), Мекка (2), нелегкий (2), парсеки (2), іпотеки + іпотеку, тека + теки, аспекти, атлети, балакав, бібліотека, близький, великий, глибокий, гомінкий, дека, жорстокий, запеклий, заплакав, зелений, кумекай, легіт, легкий, нарешті, небезпеки, невеликий, Норбеков, Оленки, палкий, Сенека, стрекіт, треку, червлений, шалений

ДИМ (181) — молодим (19), (з) ним (15), Рим (13), (з) тим (12) + *не з тим*, (для) рим (11), Крим (7), рудим (7), калим (6), одним (5) + один, зим (4), дім (3), ким (3), Клим (3), [ходім (2)] + ходив, гнідим (2), грим (2), лади (2), мім (2), Никодим (2), (в, у) нім (2), сади (2), [сидим (2)], таким (2), холоди (2), худим (2), бардадим, біди, блідим, будив, веди, [вірим], водив, гамівним, гляди, голосним, грім, див, днин, екстрим, Євдоким, затим, згин, згинь, злим, корінним, куди, легким, лин, нелюдим, новим, орди, отим, п'янким, піди, прийди, ринг, садиб, світи, святим, син, сліди, страшним, судив, сумним, сюди, твердим, ти, череди, чим, чужим, щем

ДІ́ТИ (*ім.*) (182) — квіти (35) + квітом (2) + квітів, радіти (10) + зрадіти, віти (9), сидіти (9), вміти (6) + уміти (2), літо (7), вітер (5) + вітром, хотіти (5), жити (4), подіти (4), сіті (3), сито (3), (в) Афродіти (2), горіти (2), молодіти (2), (без) освіти (2), пити (2), радіти (2), (в, на) світі (2), сивіти (2), світити + світить, бити, боліти, брати, вити, влити, вмиті, воліти, володіти, гомоніти, гудіти, діти, долетіти, заповіти, зашити, збайдужіти, згнити, згубити, зріти, зуміти, зустріти, кипіти, *крадій ти*, крити, летіти, літер, любити, магніти, маліти, марніти, мигтіти, Микити, миті, міти, мітить, мліти, надіти, напоїти, овдовіти, орбіти, освятити, піти, покрити, садити, свити, світліти, сміти, [сонячніти], стріти, «Твіттер», трембіти, тремтіти, тріпотіти, тупотіти, ходити, худіти, шити, шуміти

ДОДО́МУ (158) — нікому (16), втому (9) + *мов втому* + *загоють втому* + втома + утому (3) + утома, солому (9) + *лягай у солому* + солома, молодому (6), рудому (6), потому (6), відому (5) + відомий, (на, по, у) тому (5), знайому (4) + знайомий, свідому (4), содому (4), (з, до) дому (3), злому (3), малому (3), одному (3), святому (3), кому (2) + кома, судому (2) + судома, відомо + *кожному відомо*, гному (2), грому (2), додолу (2), невідому (2), самому (2), старому (2), сірома + сірому, баритону, бідою, благому, брому, брудному, верткому, [взлому], гнідому, домну, *о доню*, дорогому, другому, живому, знову, колону, кордону, крутому, легкому, новому, в ньому, палкому, порому, простому, пустому, розгону, сому, сумному, сюдою, сьому, ходовому, хороми, цьому, у чому, чомусь, якому, ясному

ДО́ЛЯ (156) – воля (42), (біля, з) поля (17) + (в, у, на) полі (3) + поле + полем, тополя (12), сваволя (7), Оля (5) + *тьотя Оля*, квасоля (5), болю (4), неволя (4), стодола (2) + стодоля (2), недоля (3), парасоля (3), солі (3), бараболя (2), бемоля (2), вволю (2), долар (2), пістоля (2), поволі (2), роздолля (2), коло + в колі, басоля, березоля, вакуоля, гастролі, голі, диполя, доволі, долі, доня, досі, збороли, зілля, краля, крапля, красоля, *біла льоля*, моя, перекотиполя, [роля], скеля, *соль-ля*, солять, [стоя], тля, Толя

ДОРО́ГА (156) – (до, з) порога (20) + *батьківського порога* + пороги (4) + порогу, (до, у) Бога (бога) (16), тривога (15), (за) роги (6) + рога (4) + рогу, знемога (7), убога (6) + вбога, небога (6), змога (4), острога (4), волога (3) + вологий, допомога (3), засторога (3), облога (3), пересторога (3), стонога (3), Даждьбога (2), перемога (2), підмога (2), пірога (2), розлога (2), тринога (2), строга + строгий, барлога, безнога, безрога, вимога, відлога, віднога, до гроба, демагогом, залога, злоба, йога, їй-богу, козерога, круторога, лоба, малого, насторога, [недотрога], нікого, ноги, одного, підлога, полога, Сварога, старого, Таганрогу, хворого

ДУ́ШУ (153) – мушу (53) + *бо мушу* + змушу (2), грушу (20) + груша + *геть із груші*, (на) сушу (11) + суші (2) + суша, (не) порушу (9), зрушу (7), рушу (6), тушу (3), крушу (2), лущу (2), сушить (2), душить + душать, байдужу, [берушу], відпущу, вкушу, Гіндукушу, [дишить], дужче, думу, задушу, звужу, капшук, кошу, кушу, незворушну, ношу, папушу, пастушу, порошу, не примушуй, прошу, пушу, роздушить, розлущу, слушний, трушу, укушу, ушу, чинушу

ЖИВА́ (174) – (у) жнива (29), трава (13), дива (10) + *отакі дива*, нова (11), слова (11), бува (6) + *ще й не те бува*, крива (7), овва (5), сова (5), голова (4), трива (3) + тривав, кропива (3), співа (3), тятива (3), булава (2), (у, за) вас (2), жував (2), звива (2), нива (2), пожива (2), права (2), ожива (2), вжива + вживав, блудлива, брова, вибива, вишива, віджива, відрива, вода, вшивав, два, душа, збива, збира, *тебе я звав*, звіва, зірвав, злива, кава, кива, коваль, лижва, [людва], межова, мирова, можлива, Москва, напівжива, напува, нежива, нульова, пава, пережива, підспіва, полива, пригріва, Різдва, сплива, тужлива, упова, халва, шва

ЖИТТЯ́ (170) – буття (32), каяття (23), вороття (16), сміття (10), виття (7), забуття (7), дитя (5), звитяг (5), знаття (5), до пуття (5), затям (4), злиття (3), кутя (3), небуття (3), пиття (3), стаття (3), стяг (3), биття (2), гаття! (2), жита (2), литтяя (2), майбуття (2), миття (2), ниття (2), шиття + *неначе хрестиком шиття*, взуття, відкриття, відтяв, віття, вождя, гниття, живця, мета, опертя, передчуття, поняття, риття, серцебиття, тертя, тяж, чуття, шматтяя

ЖУРАВЛІ́ (155) – (до, із, на) землі (Землі) (19) + *лишають тіні на землі*, малі (20), кораблі (15), (в) імлі (8) + *в цілковитій імлі не туди запливли* + *летять в імлі* + млі, жалі (8) + *несуть жалі* + жалів, (в, на, у) селі (7), королі (6), (на, по) ріллі (6), ковалі (5), (на) крилі (4), на столі (3), (на) чолі (3), злі (2), скрипалі (2), чималі (2), баблі, Василі, веселі, віддалі, граблі; *гуляв, ні*; гультяї, Далі, житлі, замели, *ти не звелів*, Іллі, ключі, кровлі, кролі, лід, лікарі, ліс, москалі, муравлі, в оселі, острівні, пливли, [плі], з полів, політ, постели, рублі, в рукаві, скалі, слів, у смолі, стволі, у траві, тролі, услід, хвилі, щавлі

ЗЕМЛІ́ (156) – (в, у) імлі (27) + уві млі, малі (23), (в, на) ріллі (12), журавлі (11), (на) столі (6), жалі (5), кораблі (5), королі (4), (в) селі (4), (на) тлі (4), ковалі (3), крилі (3), кролі (3), веслі (2), злі (2), незлі (2), гіллі (2), кулі (2), політ (2), склі (2), теплі (2), барліг, біноклі, джмелі, замели, здалі, в зелі, знайшли, золі, Іллі, калібр, із колін, в кублі, мені, навідліг, немалі, нічліг, одні, палій, петлі, полів, поліг, смолі, стеблі, халіф, хамлі, хвалі, хваліть, хмелі, чолі

ЗИМА́ (164) – нема (42), сама (24) + *чи сама*, німа (9), тюрма (8), дарма (7), кума (7), катма (6), Колима (4), лама (3) + полама, трима (3) + тримав, пітьма (3), вона (2), сумна (2), тьма (2), чортма (2), чума (2), весна, вийма, відніма, всімома, гамак, двома, дивина, дріма, завмаг, замай, здіймав, зокрема, КамАЗ, корчма, крадькома, кружкома, лиман, не мав, мала, невидима, недарма, оман, пряма, рима, рясна, сліпма, сповна, сприйма, сторчма, сулема, сума, сурма, труна, з усіма, човна

ЗОЛОТА́ (150) – болота (11), (не) свята (9), літа (8), ота (8), не та (6) + *геть не та*, самота (6), сльота (6), відліта (5), мета (5), висота (4), жита (4), марнота (4), молода (4), ворота (3), вуста (2) + уста, пророста (3), проста (3), сирота (3), доброта (2), огорта (2), проліта (2), простота (2), пустота (2), (до) ста (2), чистота (2), береста, бита, вита, Воркута, гіркота, загорта, золотар, зроста, калата, кота, крота, красота, крита, мерзлота, милота, моста, м'яка, нагота, наміта, непроста, німота, обліта, підліта, плита, поколота, розквіта, розпліта, світа, світань, смакота, сота, так, товста, фата, [холода], хреста, чита, широта, шита, яснота

ЗОРІ́ (106) – вгорі (угорі) (19), (на, у, о цій) порі (8), (на) горі (7), комарі (5) + комарів, (на, у) дворі (4), (у) корі (3), ліхтарі (3), норі (3), поріг (3), трударі (3), горів (2) + згорів, дітворі (2), (у) журі (2), косарі (2), (із) морів (2), старі (2), беріть, у букварі, вугрі, глухарі, гори, горіх, громів, гуслярі, димарі, Дніпрі, в добрі, доріг, журінь, звари, знахарі, зорить, каменярі, корів, криві, марі, моріг, одні, прапори, пустирі, у рів, рік, руйнарі, тракторів, узрів, упирі, чагарі, череді, щури, якорі

ЗО́РІ (53) – прозорі (20), (в, у) морі (16) + море (2), коморі (3), неозорі (2), суворі (2), (в) хорі (2), долі, заборі, користь, надворі, паролі, узору

КАЛИ́НА (177) – малина (18), долина (12), дівчина (9), билина (6), днина (5) + *як днина*, ялина (6), дитина (4) + *осені терпка дитина*, хвилина (5), сина (4) + сину, лине (4), людина (4), перлина (4), слина (4), Галина (3), журавлина (2) + *душа журавлина*, Килина (3), родина (3), Україна (3), полину (2) + лину, вітрина (2), глина (2), єдина (2), зміна (2), країна (2), крижина (2), ожина (2), половина (2), порину (2), свинина (2), світлина (2), тополина (2), хустина (2), плине + плину, спина + спину, бджолина, Василина, вина, винна, грима, далина, дитинна, доктрина, драбина, дружина, жарина, картина, квасолина, клином, коліна, личина, Марина, машина, міна, невпинна, неопалима, нетлінна, нині, окалина, орлина, плинно, покине, прилине, провина, руїна, скотина, соломина, стежина, столиння, без упину, хворостина, хмарина, чинна, щілина, Якилина, ярина

КО́НІ (167) – (в, на) долоні (18) + *промінчик на долоні*, (на) припоні (18), поні (12) + *чи поні*, сонні (12), доні (7) + доню, (в, на) лоні (7) + до лона, скроні (7) + *вітер у скроні*, (в) полоні (5), на осонні (3) + осоння (2), (в, з) оболоні (4), червоні (4), погоні (3), солоні (3), балконі (2), бездонні (2), грона (2), дзвони (2), (в) загоні (2), зоні (2), соні (2), сторонні (2), на троні (2), колони + колоні, безмовні, борні, броні, вині, вікні, вовні, гармоній, гойні, драконі, заборони, зовні, *слід на іконі*, Коні, кордоні, в короні, моні, в обороні; *ой, ні*; ослоні, без перепони, пероні, на підвіконні, пломінь, повні, погони, поклоні, рубіконі, салоні, на сконі, стогнуть, суконні, схроні, сьогодні, фотонні, хвойні, черлені, чорні

КОХА́ННЯ (159) – зітхання (23), світання (15), зрання (14), (до) рання (8), чекання (8), вітання (6), прохання (6), остання (5), бажання (4), єднання (4), мовчання (3), смеркання (3), буяння (2), востаннє + *як востаннє*, зізнання (2), змагання (2), колихання (2), пізнання (2), раннє (2), страждання (2), стрічання (2), Аня, благання, блукання, братання, вагання, Вакханів, вбрання, відривання, вінчання, гранню, гуляння, у дзбані, дивування, займання, зарані, звертання, зрану, камінь, коливання, конання, копання; *кохай, на!*; кресання, любування, малювання, манна, набухання, навзаєм, навчання, охайні, панна, полювання, прощання, спання, сподівання, стерня, стихання, стояння, страхування, тривання, хатній, чхання

КРИК (161) – (не) звик (15), рик (12), зник (11) + *за горами зник*, брик (11), лик (10), язик (6), смик (5), арик (4), бик (4), кулик (4), материк (4), проник (3), зик (2), музик (2), пшик (2), стик (2), чарівник (2), часник (2), черевик (2), чоловік (2), шик (2), балик, блик, бобрик, боровик, візник, вік, не встиг, гаплик, [гарик], з гори, двійник, *два-три*, денщик, дик, замри, зітри, індик, за Кагарлик, кадик, калік, Кирик, клик, комарик, крук, [кувік], [курлик], лік, навік, накрий, нарік, неподалік, нічичирк, обпік, одвик, парик, для пик, до пори, поринь, [приник], рік, рудник, рук, старий, старик, стрик, цинк, цирк, шашлик, шпик, штрих, щільник, ярик, ярлик

КРИ́ЛА (177) – мила (24), сила (15), вітрила (11), брила (10), вила (7), накрила (6), (до) рила (3) + рило (2), била (3), відкрила (3), вкрила (3), говорила (3), закрила (3), любила (3), покрила (3), укрила (3), ятрила (3), морила (2) + зморила, творила (2) + створила, біла (2), гріла (2), згубила (2), манила (2), мірила (2), несила (2), несміла (2), носила (2), світила (2), ходила (2), шила (2), щосили (2), парила + парило, бацила, Білла, вудила, горила, Даліла, дорила, замолила, з'їла, зварила, звила, згоріла, зіпріла, злетіла, злила, зломила, зрила, зустріла, Кирила, кобила, корила, крига, крилас, крихта, курила, ліра, мило, мирила, молила, мріла, оповила, побрила, прикрила, прилетіла, простелила, риба, робила, розкрила, сварила, скорила, умила

КРОВ (162) – знов (34) + ізнов (3), любов (33), зборов (12) + боров + поборов, здоров (5) + *будь здоров*, дібров (5), дров (5), покров (5), улов (5), змов (4), мов (4), немов (4), (до) основ (4), оков (3), розмов (3), знайшов (2), корогов (2), обнов (2), плов (2), стрімголов (2), церков (2), болиголов, [бров], віднов, вовк, Дніпро, замовк, крок, крокв, метро, молитов, молов, обмов, охолов, підков, пішов, [свекров], світобудов, хоругов

ЛЕТІ́ТИ (186) – хотіти (21), діти (19) + *як діти*, квіти (16) + квітом, віти (7), світе (3) + (по) світу (3) + в світі, (не) вміти (4) + уміти, тремтіти (4), гріти (2) + зігріти (2), горіти (2) + *гори ти* + згоріти, боліти (3), (на) віти (3), свистіти (3), скніти (3), тліти (3), тітка + у тітки + тітко, бриніти (2), вити (2), жити (2), зоріти (2), леліти (2), літо (2), любити (2), міти + *не став міти*, мліти (2), радіти (2), сидіти (2), сопіти (2), трембіти (2), шепотіти (2), бити, вертіти, веселіти, висіти, ганьбити, гомоніти, гудіти, гуркотіти, давити, джигіти, ділити, епітет, жовтіти, журити, заповіти, зріти, клекотіти, крити, *лети ти*, лити, майоріти, маліти, марніти, мерехтіти, мити, нидіти, німіти, оксамити, осиротіти, паленіти, палити, пихтіти, плетінка, потіти, розквітлий, самотіти, самоцвіти, сіріти, скавуліти, софіти, спіти, спішити, стріти, терпіти, титри, тільки, тіні, торохтіти, цвітом, чапіти, шелестіти

ЛИ́СТЯ (125) – намисто (8) + (в) намисті (8) + намиста + [намистям], Христя (14), обійстя (10), чисті (5) + чиста (2), вогниста (2) + вогнисте + вогнисті, імлисті (2) + імлиста + імлистий, місто (3) + міста, розхристя (3), чистять (3), барвисті (2) + барвисте, врочисте + врочистий + урочистий, близько (2), вісті (2), кисті (2), передмістя (2), триста (2), чисто (2), блисне + зблисне, любисток + любистком, благовістя, висне, *взяли стяг*, вклонися, врочисто, вчиться, годиться, гонористі, гризти, зблизька, землиста, ігристі, імлиться, іскриста, колисці, краплисті, лиса, *лис той*, мислять, окістя, [*це осіннє падолистя*], пелюстя, пісня, плисти, помолися, похвалися, пречиста, променисті, простися, свисне, сидиться, спастися, стисне, *у твісті хистом*, убийся, щастя

ЛІ́ТО (166) – (на) жито (10), сито (10), діти (8) + дітям, світом (4) + *править світом* + світу (3), мито (7), квіти (5) + квіту + квітом, зігріто (5) + зігріте, вмито (4) + умите, бито (4), залито (4), розлито (3) + *цвіт розлито*, летіти (2) + *понад Летою летіти*, цвітом (3), трембіто (2) + трембіта, відкрито (2), вітер (2), квіток (2), корито (2), міти (2), мохіто (2), накрито (2), сумовито (2), вміти + уміти, нагріте + нагріто, полите + полито, аби-то, Аеліта, боліти, вдіто, веліти, відлетіти, віти, вкрито, гріти, долетіти, еліта, епітет, заквітло, закрито, залітне, звіти, злито, зліток, зомліти, квітень, кліток, копито, ланіти, лито, Лідо, лікоть, ліра, літок, лото, маліти, миготіти, мітить, міток, надіто, одіто, орбіта, перелито, підкорити, плити, плітка, побито, покрито, помито, привітно, пролетіти, пролито, розкрито, розмито, сателіти, світле, сіло, спито, спіти, сповито, тісто, тітко, хотіти, цебеніти, шарудіти, які-то

ЛЮБО́В (158) – кров (31), знов (27) + ізнов, немов (9), зборов (7), агов (6), основ (5), дібров (3) + *під шум дібров*, мов (4), розмов (4), їй-бо (3), улов (3), або (2), знайшов (2), молитов (2), (не) обмов (2), (серед) обнов (2), охолов (2), прийшов (2), бо, болиголов, [бров], не вимов, в'юном, [голов], готов, дров, заков, здоров, зайшов, зійшов, змієлов, змов, змовк, корогов, лов, людолов, обійшов, обом, оков, перейшов, [підков], плов, полов, поборов, покров, прохолов, [свекров], світобудов, стрімголов, схолов, [з тобов], умов, футбол, хоругов, часослов; *їж гарячим плов, щоб не охолов, а тоді вже щось мов*

МИ́ТІ (*ім.*) (166) – ситі (20), умиті (10) + вмиті (9), (в, у) житі (8), литі (7), (в) кориті (6), криті (6), виті (3) + звиті (3), (у) свиті (5), світі (4), блакиті (3), злиті (3), (в, по) літі (3),

налиті (3), политі (3), розбиті (3), розкриті (3), сповиті (3), биті (2), відкриті (2), змиті (2), *ми ті* (2), облиті (2), оксамиті (2), оповиті (2), пережиті + *дні пережиті*, побиті (2), розмаїті (2), (у) сіті (2), в житі + жито, бриті, відкрито, відлиті, віти, вкриті, влиті, *всі ті,* гриміти, діти, закриті, залиті, збиті, зігріті, зужиті, квиті, квіти, у лихолітті, маститі, мила, миті, міти, немиті, ниті, одвіті, перемиті, прикриті, пробиті, прожиті, пролиті, пропиті, риті, розлиті, розмиті, соковиті, спиті, сповиті, шиті

МІ́СТО (149) – тісто (32), намисто (17) + в намисті, чисто (14), врочисто (3) + урочисто (2), листя (3) + листом (2), звісно (4), сісти (3) + *не хочу сісти*, змісту (2) + змістом, трісни (2) + тріснув, барвисто (2), злісно (2), імлисто (2), лізти (2), променисто (2), свистом (2), тісно (2), золотисто + злотисто, чистий + чисті, альтруїста, артиста, баптиста, безлисто, вісті, вістрям, грізний, двісті, дитинство, дійство, еліто, затісно, звісток, ігристо, імлисте, істий, істин, їсти, крісло, літом, мідно, міра, місить, місіс, *міст той*, містить, на місці, наскрізно, падолистом, пломенисто, пречиста, прісно, просто, стисло, сто, Твістер, товариство, тоді-то, трембіто, туристи, фігуристка, хистом, чистить

МО́ВА (175) – (без, до) слова (11) + слово (7), знову (15), полова (12), корова (8), обнова (8), розмова (8), основа (6), нова (5) + новий, дрова (5), здорова (5), змова (5), лови (5), чудова (5), діброва (4), калинова (4), кольорова (3) + кольорові, будова (3), підкова (3), умова (3), зимова (2), казкова (2), колискова (2), промова (2), шовкова (2), готова + готовий, сова + сови, альтовий, бідова, брови, бузкова, вечорова, веселкова, відмова, втома, голова, дніпрова, домова, дубова, замовив, зумовив, кльова, книжкова, крові, любові, море, нервова, обмова, оввa, овид, окови, Покрова, примова, раптова, римова, садовий, світанкова, світобудова, соснова, урядова, чорноброва

НЕ́БА (138) – (не) треба (56) + *так треба*, потреба (16), амеба (10), (без, до, з, у) тебе (8), Геба (5), (до, з, у) себе (4), нерва (2) + нерви (2), Лейба (2), (по) ребра (2), Феба (2), дерева + древа, верба, вишнева, ганебно, гейби, гребінь, гребля, жебрать, зебра, кеба, кредо, лебідь, люба, молебень, невід, переда, плацебо, *пощез би*, стебла, судьба, *ти ба*, угледів, хвороба, чий-небудь, чуба, шуба, щебінь

НЕБЕ́С (152) – воскрес (42), чудес (19), (не) пес (8), (не) без (7), скрес (6), плес (5), тебе (5), [колес] (3), (під) прес (3), прогрес (3), увесь (2) + весь, (не) щез (3), Арес (2), Геркулес (2), десь (2), ефес (2), Крез (2), овес (2), себе (2), стрес (2), абсцес, АЕС, *ні «бе»*, бевз, Вергелес, Гермес, Дантес, Дніпрогес, едельвейс, експрес, Зевс, інтерес, кінобізнес, компрес, конгрес, *без лез*, МТС, [очес], пенс, перелесник, плебс, поетес, [принес], принцес, рябе, словес, хрест, черкес, [yes]

НО́ЧІ (175) – (в) очі (44) + *дивляться в очі*, дівочі (22), пророчі (15) + пророче, охочі (8) + охоче (2) + охочий, хоче (5) + хочу (3) + хочеш, Сочі (8), поторочі (6) + *мов поторочі* + [потороччя], робочі (5), співочі (4), зодчі (3) + зодчий, жіночі (3), скочив (3), урочі (3), клоччя (2), печі (2), сорочі (2), схоче (2), зурочив + не зурочить, віче, воркоче, дзвіночки, жовчі, заочні, захоче, злочин, клекоче, крочить, малечі, [мичить], морочить, мочі, [навроче], отче, плечі, потім, почерк, пророчо, речі, скорчив, сюркоче, хлопче, щоночі

О́ЧІ (169) – (серед) ночі (38) + *чари ночі* + ночам, пророчі (17) + пророчий (2), дівочі (16) + *ночі дівочі*, охочі (11) + охоче (3), Сочі (8), хочу (5) + (не) хоче (3), поторочі (6) + [патерочі], щоночі (5), співочі (3) + співочий, зодчі (3), регоче (3), скочив (2) + [скоче], вовчі (2), жіночі (2), зночі (2), клоччя (2), лоскоче (2), мочі (2), урочі (2), отчий + отчі, боці, вічі, гачі, дачі, збочив, жовчі, коротші, *ой чи*, парубочі, північні, поточний, почесть, пророчо, речі, робочі, розпачі, смокче, сточить, схоче, торочить, точний, шепоче

ПЕЧА́ЛІ (165) – (у) далі (26) + *мов далі* + *в сині далі*, причали (7) + (на) причалі (7), мовчали (10), кричали (9), медалі (5), звучали (4) + звучало, сандалі (4), скрижалі (4), бувалі (3) + бувала, кралі (3), квітчали (2) + вквітчали, чалі + *коні чалі* + чалий, відсталі (2), (в, у) залі (2), коралі (2), ночами (2), педалі (2), повчали (2), розталі (2), сталі (2), ячали (2), жалі + жалю, начало + начала, верещали, вивчали, відталий, вінчались, вітали, вокалі, впалі, Галі, гречані, гурчали, *і так далі*, [деренчалі], деталі, діагоналі, ждали, звали, звичайні, зів'ялі, знали, зухвалі, качали, клечали, магістралі, мало, мигдалю, моралі, навалі, навчали, недбалі,

нездалі, овалі, оспалі, на палі, перкалі, печатки, подалі, помічали, Почайни, пралі, причалю, пропалі, ралі, на салі, стали, талі, тополі, *Сава Чалий*, Чарлі, чвалі, чимдалі, швалі

У ПО́ЛІ (181) – (у) долі (23) + *мов долі*, (до, на) волі (23), тополі (18) + *рядами тополі*, доволі (15) + *спати доволі*, кволі (9), голі (8), солі (8), неволі (6) + неволя, (в, у) колі (6), поволі (6), ролі (5) + *в тій ролі*, роздоллі (4) + роздолля, квасолі (3), (в) стодолі (2) + *в зеленій стодолі*, тролі (3), болі (2) + без болю, бемолі (2), красолі (2), недолі (2), паролі (2), футболі (2), сваволі + сваволя, бараболі, біополі, броколі, вволю, на видноколі, в гондолі, долоні, в камзолі, без льолі, молі, ніколи, Олі, в подолі, об поли, престолі, приполі, на роздолі, в тосолі, хворі, юдолі

РІКА́ (171) – рука (28), стрімка (11), гірка (10), втіка (5) + *у даль втіка* + утіка + тіка, така (7), дзвінка (6), тіка (5), гука (4) + гукав, мілка (4), стіка (4), говірка (3), гомінка (3), легка (3), струнка (3), віка (2) + у віках, близька (2), витіка (2), гінка (2), молока (2), м'яка (2), рукав (2), прудка (2), швидка (2), шука (2), АК, блука, бридка, в'юнка, випіка, витка, вінка, гопака, звика, зника, зрікавсь, ікав, *мій кап*, клопітка, крихка, кріпака, літака, лука, луска, марка, материка, містка, моряка, музика, мука, неговірка, низька, огірка, осока, палахка, протіка, рідка, різка, січовика, смика, совка, стіжка, стійка, стрілка, струмка, сука, терпка, тремка, чекай, чекань, ЧК, чобітка, шерехка, шпарка, язика

В САДУ́ (179) – (не) знайду (23), (на) біду (15) + *відведу біду*, іду (10) + йду + *я йду* + *а йду*, (не) піду (12), впаду (8) + упаду (2) + *яблуком упаду*, веду (7), (на) дуду (4) + *граю на дуду*, кладу (5), молоду (5), прийду (5), (в, на) меду (4), (на) ходу (4), краду (2) + вкраду + украду, [аду] (3), коляду (3), (до) ладу (3), (в, на, у) роду (3), руду (3), на виду (2), відведу (2), гуду (2), задух (2), приведу (2), складу (2), бреду, буду, відкладу, вражду, вузду, гряду, дадуть, жду, забреду, заведу, зведу, зійду, їду, на льоду, на мосту, наведу, нападу, недуг, обійду, одійду, орду, паду, перейду, поведу, покладу, припаду, проведу, пропаду, пряду, *раду радять*, розведу, розкладу, спаду, стиду, сяду, тамаду, чаду, череду

СЕ́РЦЕ (141) – відерце (30), (з) перцем (27) + *характер з перцем* + перцю (2), озерце (15) + *дике озерце*, скерцо (16), в герці (5) + [герцем] (2)+ герцю (2), джерельце (5), дверці (3) + [дверця], *все це* (3), кубельце (3), весельце (2), Герцен (2), денце (2), кілогерца (2), люстерце (2), озветься (2), не сердься (2), скельце (2), б'ється, кокетство, ллється, місце, сідельце, серпнем, *стер це*, терцій, [цеберце]

СЛО́ВО (156) – полова (20) + полово, мово (8) + мова (7) + мови, знову (13), лови (7), розмова (6) + розмово, чудово (6), корова (3) + корово + корову, основа (2) + осново + основу, готово (3), здорове (2) + здоровий, казково (3), любові (3), обнова (3), підкова (3), раптово (3), бузково (2), гонорово (2), калиново + *горить калиново*, кльово (2), колискова (2), ново (2), обов'язково (2), помилково (2), промова (2), ранково (2), готове + готовий, плову + [у плова], безголово, будова, веселково, випадково, відмова, вкололо, голо, диво, діброво, дрова, загадково, зимово, змова, імлово, кволо, колисково, кольорових, крайовий, малиново, медово, нервово, новий, обмова, олово, полиновий, поступово, примусово, [спижово], стопудове, суперово, чорноброва, ясного

СЛЬОЗА́ (160) – гроза (34), коза (26), лоза (19) + *шумить лоза*, дереза (9), *я за* (3) + *всі за* (2) + *він за* + *ми за*, роса (5), сказав (3) + казав (2), бірюза (3), вислиза (3), козак (3), рогоза (3), гюрза (2), замерза (2), з-поза (2), мурза (2), назад (2), небеса (2), поза (2), абзац, базар, буза, ваза, визира, відгриза, возах, вокзал, в'язав, гарбуза, глюкоза, злизав, казань, кобзар, козла, коса, краса, мімоза, оса, приза, сльота, сповза, [стрекоза], Тарзан, туза, ув'яза, чудеса, шиза

У СНІ (167) – (в) мені (19), ясні (18) + *очі вицвіли ясні*, пісні (15), навесні (13), (по) весні (9), дні (5) + *ці дні* (2) + *три дні*, голосні (7), навісні (7), (на, у) сніг (7), вогні (5) + *привиділось мені, що все згоріло у вогні*, рясні (6), тісні (4), (на) сосні (3) + сосни, (в) борні (2), (у) вині (2), затісні (2), масні (2), нудні (2), одні (2), півні (2), струні (2), сумні + сумній, брудні, вікні, Десні, дзвенів, на дні, дурні, засни, ласуні, лисніть, лісні, луні, мовчазні, ні, осяйні, поясни, рядні, свині, скакуні, смішні, у сніп, труні, усі, усні, чаклуні, чудні

ТИ́ХО (128) – лихо (54) + (без) лиха (2) + *не знати лиха*, диха (9) + дихай + дихать, втіха (7) + втіхо (2) + втіху, (не до) сміху (6) + сміхом (2), вихор (4), (серед) віхол (4), стріха (3), віха (2), їжачиха (2), Барвиха, буслиха, вдихом, вовчихо, вухо, горіхом, дячиха, зайчиха, здихав, Кайдашиха, криго, крихка, крихта, кротиха, обліпиха, пиху, попихач, примхо, *простить хай*, рифом, Сихів, спіхом, стиха, *ти, хан*; [*ти хо*?], утіха, чмиха

ТОПО́ЛІ (177) – (в, у, на) полі (28), (до, на, по) волі (26), долі (21) + *вартові у долі*, поволі (18), доволі (11), голі (9), кволі (8), солі (8), (на) роздоллі (5), (в) стодолі (5), болі (2) + *проганяють болі* + болю (2), (у) ролі (3), мимоволі (2), парасолі (2), (в) подолі (2), (для, у) Полі (2), сваволі (2), альвеолі, бемолі, біополі, броколі, вволю, видноколі, в Гуляйполі, зорі, квасолі, колі, красолі, Миколі, молі, намолюй, неволі, недолі, паролі, *душі похололі*, юдолі

ТРАВА́ (172) – жива (11), голова (10), (не) слова (10), бува (9), мурава (9), дрова (8), крива (8), права (8), дива (7), булава (6), жнива (6), брова (4), нова (4), сова (4), оввa (3), співа (3), ожива (3), навіва (2), два + *раз-два*, зрива (2), отава (2), польова (2), співа (2), стривай (2), тятива + *бринить, неначе тятива*; айва, вага, на вас, вдова, відкрива, відрива, вікова, глава, грива, ґава, забува, зірвав, злива, канва, караван, коваль, колива, курява, лава, лаваш, людва, Москва, мурашва, награва, насува, пава, полова, порива, снага, сплива, степова, татарва, трамвай, трива, узвар, укрива, уставай, халва, хвала, хова, цікава, шляхова, яскрава

УКРАЇНА (179) – руїна (20), єдина (15), країна (11) + *це країна* + *Рай-країна*, солов'їна (12), пір'їна (9), родина (8), дитина (6), зміїна (5), калина (5), раїна (5), (до) сина (4), Б(б)атьківщина (3), днина (3), коліна (2) + *не поставиш на коліна*, людина (3), міна (3), перлина (3), спина (2), травина (2), чаїна (2), чужина (2), бедуїна, [безупину], благочинна, віно, Гаїна, героїну, година, Гондурас, Діна, долина, дружина, заміна, журавлина, зваблива, зміна, караїма, картина, краплина, кураїна, лебедина, лину, Ліна, Мальвіна, наївна, напоїла, невпинно, незмінна, неодмінна, *дань нетлінна*, Ніна, ожина, орлина, Поліна, постійна, прилину, рідна, самотина, світлина, сіна, сіни, стіни, сумління, таїна, тамбурина, тополина, турбіна, укорінюй, часина, частина, Чураївна, Фаїна

ХА́ТИ (187) – мати (34), м'яти (6) + *з рути-м'яти*, брати (5), жати (5), лати (5), махати (5), волохатий (4), колихати (4), кохати (4), пхати (4), стояти (4), дати (3), збирати (3), знати (3), спати (3), шати (3), бгати (2), брехати (2), бувати (2), буяти (2), грати (2), дбати (2), зітхати (2), кувати (2), мовчати (2), плекати + *долю плекати*, солдати (2), співати (2), читати (2), вата + вати, на чати + на чатах, багато, благати, брата, [брюхатий], буряти, вдихати, вертати, витати, вітати, віти, вмирати, вухатий, гортати, дата, дихати, єднати, жити, завітати, загати, звати, їхати, квіти, керувати, кирпатий, колисати, коструба тий, кружляти, кудлатий, ламати, лунати, лякати, мріти, окатий, оспівати, пархатий, пенати, питати, пихатий, підібрати, підпирати, піти, пожато, позіхати, прибрати, приховати, прохати, пузатий, рухати, світу, зі святом, сотати, стати, тато, тримати, узнати, *хай ти*, хитати, ховати, чекати, чигати, чхати

ХВИЛИ́НА (197) – малина (18), калина (14), година (12), билина (11), дитина (11), долина (8), (без) сина (6) + сину (2), глина (7), людина (6), лине (5) + лину, єдина (5), перлина (5), родина (4), світлина (4), пилина (3), рослина (3), полину (2) + полине, дівчина (2), днина + *мов днина*, дружина (2), краплина (2), машина (2), невпинна (2), слина (2), упину (2), хатина (2), ялина (2), спина + у спину, бадилина, батьківщина, безупинна, [безупину], війна, вікторина, данина, [жеврина], жоржина, *доля журавлина*, зеленина, зупинить, картина, Килина, країна, лебедина, маслина, міна, наївна, насінина, невпинно, незмінно, неодмінно, орлина, Павлина, павутина, піна, пір'їна, плине, плинна, повинна, полинна, половина, порину, прилине, причина, пуповина, рутина, свитина, скотина, соколина, стеблина, тварина; *хвали, на!*; хвали-но, часина, частина

ЧИ́СТИЙ (132) – врочистий (8) + урочистий (8), намисто (14) + (в, у) намисті (2), місто (4) + у місті + містом + місту, іскристий (6), імлистий (5) + млистий, променистий (5), листя (4), плечистий (4), бистрий (3), вогнистий (3), гонористий (3), ігристий (3), плечистий (3), хисту (2) + хистом, барвистий (2), безлистий (2), врочисто (2), тісто (2), висне +

повисне, Пречиста + пречистий, багатолистий, бариста, з батисту, бли́зький, вистиг, вісті, вчити, глисти, гризти, [громовистий], двісті, двоїстий, жилистий, землистий, злісний, зористий, істий, їсти, кисті, кущистий, лисий, [листий], [майористий], многолистий, навмисний, норовистий, облийся, особистий, [очистий], перлистий, ребристий, росянистий, свисну, сріблистий, стисне, сяйнистий, тернистий, триста

ЩА́СТЯ (121) – Настя (21) + від Насті, причастя (13) + *чисте причастя*, (не) вдасться (10) + *як вдасться*, трясця (10), часто (5), красти (3) + вкрасти + украсти, масті (3) + *всякої масті*, зап'ястя (3), власний (2) + власній, напасті + *не знати напасті* + [напастя], (не) впасти (2), (не) здасться (2), класти (2), навстіж (2), [ненастя] (2), нещастя (2), пришестя (2), квітчасте + квітчасті, баластом, безчасся, браття, віддасться, не докричаться, [здрасьті], клітчаста, ласти, листя, [*думи мовчаться*], настрій, нещасні, обійстя, Пречиста, продасться, смугасті, старайся, урочиста, Фастів, *час той*, часті, чиста, шмаття, шпичасті, ясно

ДОДАТОК Г

ХОРОНІМ *Україна*:
фрагмент римового простору
Зведений вибірковий словник рим

Структура словникових статей: заголовне слово (римовідповідник хороніма ***Україна*** в початковій формі), кількість уживань у дослідженому корпусі текстів, римопари (римові ланцюжки) з компонентом *Україна*, індекс (місце лексеми *Україна* в римопарі або римовому ланцюжку), паспорт рими (автор, рік видання або том, сторінка). У разі омонімії форм у дужках подано граматичну ремарку, напр.: сину (*д. в.*).

арлекін 2: арлекіни – піни –УКРАЇНИ (3) *Павличко-4-392*; з арлекіна – з поліна – УКРАЇНА (3) *Павличко-2-328*

аршин: в .. сині – нині – ліній – синім – машині – аршинів – хвилині – на УКРАЇНІ – половини – єдиній – тіні – в .. самотині (8) *Плужник-194–195*

Афіни: Афіни – УКРАЇНИ – нетлінна − УКРАЇНА (2, 4) *Бортняк-2008-20*

бадилина: бадилину – картоплину – в коліно – УКРАЇНА (4) *Перепустка (А. Горбівненко)-124*

барвінок 2: барвінок – УКРАЇНО (2) *Вагилевич-249*; УКРАЇНИ – із барвінком (2) *М. Осадчий-119*

Батьківщина (батьківщина) 21: Батьківщина – зорина – УКРАЇНА (3) *Гужва-1985-72*; Батьківщина – УКРАЇНУ (2) *Левченко-138*; батьківщини – УКРАЇНИ (2) *УПА-322*; батьківщино – УКРАЇНО (2) *УПА-111*; за .. Батьківщину – за .. УКРАЇНУ (2) *Бажан-274*; на батьківщину – на УКРАЇНУ (2) *Сосюра-4-37*; ВКРАЇНА − Батьківщина (1) *Рильський-2-198*; єдина – єдина – ВКРАЇНА – з карабіна – ВКРАЇНА – дружина – ВКРАЇНА – сина – ВКРАЇНА – домовина – ВКРАЇНА – зміїна – ВКРАЇНА – Батьківщина – ВКРАЇНА (3, 5, 7, 9, 11, 13, 15) *Бажан-219 − 220*; до загину – країні – винних – невинних – країні – в .. шпарини – країна – Костянтинов – країні – в .. годину – країні – УКРАЇНА – країні – УКРАЇНІ – країні – осине – країні – не зупинить – країні – повинні – країні – Батьківщини – УКРАЇНІ (12, 14, 23) *Левченко-282 − 284*; пустинна – батьківщина − УКРАЇНА (3) *Цушко-2013 б-35*; сину (*д. в.*) – до УКРАЇНИ – до .. Батьківщини (2) *Гужва-1985-92*; УКРАЇНА – батьківщина – материзна (1) *Куліш-1989-1-395*; УКРАЇНА – винна – батьківщина (1) *Гужва-2010-92*; УКРАЇНИ – батьківщини (1) *УПА (Т. Вільшинко)-142*; по УКРАЇНІ – по .. Батьківщині (1) *Сингаївський-1974-34*; УКРАЇНО – батьківщино – УКРАЇНО (1, 3) *УПА-46*; на УКРАЇНУ – Батьківщині (1) *Гужва-1977-98*; за УКРАЇНУ – батьківщину (1) *УПА-196*; УКРАЇНУ – громадянином – УКРАЇНУ – Батьківщина – УКРАЇНУ – на сина – УКРАЇНУ – повинен – УКРАЇНУ – не спинить – УКРАЇНУ – родина – УКРАЇНУ – до загину – УКРАЇНУ – чужинець – УКРАЇНУ – Людина – УКРАЇНУ – неодмінно – УКРАЇНУ – громадянином – УКРАЇНУ (1, 3, 5, 7, 9,

11, 13, 14, 17, 19, 21, 23) *Левченко-150–152*; при .. хатині – по УКРАЇНІ – на .. шкапині – по .. Батьківщині – в родині – героїні (2) *Тичина-3-104*; чину – на .. УКРАЇНУ – на батьківщину (2) *Славутич-2-142*

безгомінний: безгомінні – ВКРАЇНІ *Павличко-4-348*

безгомін'я: в .. безгомінні – у .. УКРАЇНІ (2) *Перебийніс-114*

бездієслівний: УКРАЇНИ – бездієслівних (1) *Вагилевич-262*

безневинно: безневинно – УКРАЇНО (2) *Сингаївський-1996-13*

безпричинно: безпричинно – УКРАЇНО (2) *Сингаївський-1966-105*

безупинно 4: безупинно – УКРАЇНО (2) *Білоус-2010-762*; УКРАЇНИ − безупинно (1) *Цушко-2013 б-259*; УКРАЇНО – безупинно – воєдино (1) *Славутич-2-54*; щохвилинно – УКРАЇНО – безупинно – УКРАЇНО – уклінно – УКРАЇНО – по коліно – УКРАЇНО – невпинно – УКРАЇНО – незмінно – УКРАЇНО – днина – УКРАЇНО – нетлінно – УКРАЇНО (2, 4, 6, 8, 10, 12, 14, 16) *Первомайський-72–74*

бензин: з бензином – УКРАЇНУ (2) *Левченко-148*

берестина: берестина – в УКРАЇНІ *Страшенко-12*

Берлін 6: з Берліна − УКРАЇНУ − солов'їну – з Берліна (2) *Тичина-2-296*; Берліне – УКРАЇНИ (2) *Павличко-2015 а-4*; в Берліні – на УКРАЇНІ (2) *Тичина-2-414*; у .. Берліні – по .. ВКРАЇНІ (2) *Доріченко-16*; у Берліні – УКРАЇНІ (2) *УПА-369*

билина (*рослина*) **5:** билина − УКРАЇНА (2) *Щербак-99*; билину – на ВКРАЇНУ (2) *Метлинський-146*; за билину − через ВКРАЇНУ (2) *В. Коломієць-80*; УКРАЇНА – билина (1) *Первомайський-80*; на .. УКРАЇНІ – билині (1) *Аф.-Чужб.-302*

билинний: ВКРАЇНИ − билинний (1) *Ставицький-14*

біганина: біганина – УКРАЇНУ – невпинно (2) *Сосюра-1-263*

білостінний: УКРАЇНО – білостінні (1) *Сингаївський-1975-73*

білотінний: білотінні – стіни – Інна – Інна – єдина – лебедина – революційна – УКРАЇНА (8) *Калинець-І-23*

благостиня: єдине – хвилини – благостиня – УКРАЇНА (4) *Стус-2-117*

благочинно: благочинно – очима − на УКРАЇНУ (3) *Струцюк-1982-18*

богиня: на ВКРАЇНІ – богині (1) *Малишко-5-34*

богорівний: рідні – УКРАЇНА – єдина − богорівна (2) *Гужва-2007-123*

будучина: Русь-УКРАЇНУ – в будучину (1) *Федькович-240*

Буковина 2: з Буковини – ВКРАЇНИ (2) *УПА-126*; в Буковині − УКРАЇНИ (2) *Олесь-1-545*

Валентина: Валентина – УКРАЇНА (2) *Забаштанський-1999-76*

вдовиний: вдовина – провина − УКРАЇНА (3) *Павличко-1-225*

верховина 6: верховини – ВКРАЇНИ (2) *Сосюра-3-261*; біля верховини – ВКРАЇНИ (2) *Олійник-2005 б-538*; на верховини – про УКРАЇНУ (2) *Сосюра-3-304*; годину – верховину – УКРАЇНУ (3) *Вінграновський-2004-90*; УКРАЇНИ – через верховини – солов'їний – не згине (1) *Рильский-3-321*; від УКРАЇНИ – на верховини (1) *Рильський-4-19*

Верховина 2: Верховина – УКРАЇНА (2) *УПА-78*; орлина – УКРАЇНА – хмарина – УКРАЇНА – долина – УКРАЇНА – на Верховину – УКРАЇНУ – лавина – УКРАЇНА – краплина – УКРАЇНА (2, 4, 6, 8, 10, 12) *Капустін-101*

вершина 10: вершина – раїнних – УКРАЇНИ (3) *Дергач-110*; вершини – УКРАЇНИ (2) *Сосюра-3-312*; вершини – УКРАЇНИ – долини – УКРАЇНИ – плине – УКРАЇНИ (2, 4, 6) *Олесь-1-95 − 96*; до вершини – УКРАЇНИ (2) *Куліш-1989-1-164*; із вершини – УКРАЇНИ (2) *Дергач-73*; на вершині – УКРАЇНІ (2) *Павличко-2-169*; ВКРАЇНИ – вершини (1) *Драч-І-59*; сороковини – диволюдини – сороковини – хуртовини – сороковини – зернини – сороковини – винний – сороковини – пуповини – сороковин – винні – сороковини – роковини – сороковини – у нуртовини – сороковини – Марини – сороковини – з УКРАЇНИ – людини – вершини – кпини – сороковини – сороковини (20) *Драч-І-431–432*; УКРАЇНИ – вершину (1) *Титар-8*; УКРАЇНО – на вершини (1) *УПА-65*

в'єдино: по ВКРАЇНІ – в'єдино (1) *Малишко-4-207*

взаміну: взаміну – кремінну − УКРАЇНУ (3) Павличко-4-353

видний: з УКРАЇНИ – видні (1) *Морачевський-532*

видно: ВКРАЇНА – не винна – видно (1) *Гужва-2010-102*

винен: не винен – на .. УКРАЇНУ (2) *Пахльовська-152*

винести: виніс – УКРАЇНА (2) *Левченко-356*

винний (винуватий) **10:** винна – УКРАЇНА (2) *Гужва-2007-82*; ВКРАЇНА – не винна – видно (1) *Гужва-2010-102*; до загину – країні – винних – невинних – країні – в .. шпарини – країна – Костянтинов – країні – в .. годину – країні – УКРАЇНА – країні – УКРАЇНІ – країні – осине – країні – не зупинить – країні – повинні – країні – Батьківщини – УКРАЇНІ (12, 14, 23) *Левченко-282–284*; сороковини – диволюдини – сороковини – хуртовини – сороковини – зернини – сороковини – винний – сороковини – пуповини – сороковини – винні – сороковини – роковини – сороковини – у нуртовини – сороковини – Марини – сороковини – з УКРАЇНИ – людини – вершини – кпини – сороковини – сороковини (20) *Драч-І-431–432*; УКРАЇНА – винна – батьківщина (1) *Гужва-2010-92*; УКРАЇНИ – винним (1) *Павлюк-2005-116*; у .. УКРАЇНІ – винні – невинні (1) *Левченко-393*

вино: УКРАЇНА – по .. винах (1) *Павлюк-2005-1-176*

висіння: для висіння – в насінні – в УКРАЇНІ (3) *Андрухович-2001-18*

відміна: відміни – із УКРАЇНИ (2) *Левченко-344*

відмінний: відмінні – УКРАЇНА (2) *Левченко-317*

віднині 6: віднині – УКРАЇНА (2) *Левченко-491;* віднині – УКРАЇНИ (2) *Левченко-476, Левченко-476, Левченко-479*; на ВКРАЇНІ – віднині (1) *Олесь-1-870*; УКРАЇНА – віднині (1) *Гордон-124*

відпочинути: відпочине – на УКРАЇНІ (2) *Рильський-2-242*

відринути: відринув – ВКРАЇНУ (2) *Забужко-2005-136*

вільний 4: вільний – суспільні – на ВКРАЇНІ (3) *Самійленко-110*; вільною – УКРАЇНОЮ – полинною – УКРАЇНОЮ – калиною – УКРАЇНОЮ –

раїною – УКРАЇНОЮ (2, 4, 6, 8) *Забаштанський-1999-10–11*; УКРАЇНУ – вільних (1) *Доріченко-153*; чільно – в УКРАЇНІ − вільній (2) *Листопад-9*

він: він – НЕУКРАЇН (2) *Базилевський-2011-213*

віно 9: віно – УКРАЇНИ (2) *Базилевський-2011-160*; у віно – УКРАЇНИ (2) *Калинець-II-78*; віно – УКРАЇНО – УКРАЇНО (2, 3) *Лупій-35*; на .. руїнах – УКРАЇНА – пір'їна – на коліна – поліна – до віна (2) *Драч-I-318–319*; УКРАЇНО – віно (1) *Маковей-167*, *Перли (В. Пачовський)-321–322*, *Павличко-3-28*, *Качкан-89*; УКРАЇНО – сіно – солов'їно – у віно (1) *Павличко-1-149*

вірменин: у вірменина – УКРАЇНА (2) *Рильський-3-279*

вірний: вірний – ВКРАЇНИ (2) *Осьмачка-151*

вітаміна: по УКРАЇНІ – на .. вітаміні – промінні – пір'їні (1) *Славутич-1-399*

вітрильник: спину – УКРАЇНО – осине – вітрильник – синє – УКРАЇНИ – не загинув – УКРАЇНО – кинув – в УКРАЇНІ – єдині – УКРАЇНО – цінність – УКРАЇНО – днини – УКРАЇНО (2, 6, 8, 10, 12, 14, 16) *Левченко-317–318*

вітрина 3: в .. вітринах – ВКРАЇНА (2) *Баранов-2014-44*; по .. вітринах – на ВКРАЇНУ (2) *Доріченко-89*; УКРАЇНА – на вітринах (1) *Сосюра-3-32*

вітрів нам: вітрів нам – УКРАЇНА (2) *Левченко-215*

вітровіння: УКРАЇНА – вітровіння (1) *Стус-1-2-87*

воєдино 3: воєдино – до УКРАЇНИ (2) *Левченко-166*; УКРАЇНО – безупинно – воєдино (1) *Славутич-2-54*; УКРАЇНО – воєдино (1) *Тичина-3-163*

Волинь 4: на ВКРАЇНІ – у скрині – у господині – по Волині (1) *Куліш-1989-1-585*; на ВКРАЇНУ – на Волині (1) *Костомаров-1968-225*; по Волині – по ВКРАЇНІ (2) *Куліш-1994-2-384*; з Волині – по УКРАЇНІ (2) *В. Осадчий-144*

вощина: вощину – в .. УКРАЇНУ (2) *Чепурко-2014 а-4*

впин 4: впину – УКРАЇНУ (2) *Куліш-1994-2-409*; годину – дружину – без впину – за ВКРАЇНУ (4) *Франко-2-201*; замініш – УКРАЇНУ – впину (*р. в.*) – Максима (2) *Тичина-3-314*; УКРАЇНУ – впину (*р. в.*) (1) *Тичина-3-314*

вполовину: копійчину – УКРАЇНИ – лю-ди-на – УКРАЇНИ – повинні – УКРАЇНИ – сесійна – УКРАЇНИ – вполовину – УКРАЇНИ – мамам-героїням – УКРАЇНИ – про людину – УКРАЇНИ – країну – УКРАЇНИ – у домовину – УКРАЇНИ (2, 4, 6, 8, 10, 12, 14, 16, 18) *Левченко-55–56*

вуглина: домовини – УКРАЇНИ – вуглини (2) *Павличко-3-100*

гаївня: з УКРАЇНИ – гаївні (1) *Гризун-2010-10*

гай: УКРАЇН – гаї (1) *Павлюк-1995-64*

Гдиня: до Гдині − УКРАЇНА (2) Олійник-1999-8

героїн: героїну – УКРАЇНА (2) *Вольвач-2010-35*

героїня 4: героїні – на УКРАЇНІ (2) *Куліш-1994-2-491*; героїні – по .. УКРАЇНІ – зміїні (2) *Славутич-2-156*; копійчину – УКРАЇНИ – лю-ди-на – УКРАЇНИ – повинні – УКРАЇНИ – сесійна – УКРАЇНИ – вполовину – УКРАЇНИ – мамам-героїням – УКРАЇНИ – про людину – УКРАЇНИ – країну – УКРАЇНИ – у домовину – УКРАЇНИ (2, 4, 6, 8, 10, 12, 14, 16, 18) *Левченко-55–*

56; при .. хатині – по УКРАЇНІ – на .. шкапині – по .. Батьківщині – в родині – героїні (2) *Тичина-3-104*

гетьманщина: УКРАЇНИ – гетьманщині (1) *Морачевський-538*

гинути 21: гине − УКРАЇНА (2) *Жиленко-330*; не гине – УКРАЇНІ (2) *Мазуренко-1973-23*; гину – за .. ВКРАЇНУ (2) *УПА-324*; гину – УКРАЇНУ (2) *Тичина-2-233*; гину – за УКРАЇНУ (2) *УПА-75*; гинуть – УКРАЇНА (2) *Левченко-416, Левченко-416*; гинуть – в УКРАЇНІ (2) *Шевченко-2-30*; година – УКРАЇНО – орлина – лине – гине – єдина (2) *Сосюра-3-368*; в УКРАЇНІ – гине (1) *Мазуренко-1971-67*; на УКРАЇНІ – гинуть - гинуть (1) *Шевченко-2-120*; по УКРАЇНІ – гине – гине (1) *Шевченко-1-160*; по УКРАЇНІ – гинуть (*3 ос.*) (1) *Шевченко-1-165*, *Шевченко-2-30*; УКРАЇНО – гинеш (1) *Шевченко-1-252*; УКРАЇНУ – гине (1) *Шевченко-2-45*; на УКРАЇНУ – гину (1) *Шевченко-1-186*; УКРАЇНУ – гинуть (1) *Левченко-438*; за УКРАЇНУ – гинуть (*3 ос.*) (1) *Руданський-465*

гідний: гідний – УКРАЇНИ (2) *Мордатенко-2012-25*

гільйотина 2: гільйотина – УКРАЇНА (2) *Левченко-157*; гільйотини – УКРАЇНИ *Драч-2007-669*

гімн: димної – з гімнами – ВКРАЇНИ (3) *Павлюк-1999-72*

гіркнути: калини – УКРАЇНИ – гіркну – піна – коліна – нетлінне – УКРАЇНО (2, 8) *Мордатенко-2012-39*

глибина: глибини – УКРАЇНИ (2) *Сингаївський-1963-20*

глибинний 2: глибинна − УКРАЇНА (2) *Цушко-2013 б-36*; глибинне – УКРАЇНИ (2) *Сингаївський-1966-36*

глина 11: ВКРАЇНИ – із глини (1) *Доріченко-240*; глина – УКРАЇНА (2) *Тичина-2-214*; глини – з УКРАЇНИ (2) *Стус-3-1-149–150*; з глини – УКРАЇНИ (2) *Франко-2-373, Тичина-3-164*; в глину – ВКРАЇНУ (2) *Герасим'юк-2014-32*; глину – УКРАЇНУ (2) *Гайворон-2003-50*; людина – з глини – з УКРАЇНИ – з УКРАЇНИ – людини – з УКРАЇНИ – з УКРАЇНИ (3, 4, 6, 7) *Тичина-1-169*; УКРАЇНОЮ – дитиною – УКРАЇНОЮ – глиною – УКРАЇНОЮ – журавлиною – УКРАЇНОЮ – домовинами – УКРАЇНОЮ – першопричиною (1, 3, 5, 7, 9) *Курташ-Карп-76*; УКРАЇНУ – глину (1) *Павличко-3-29*; частина – піна – долина – глина – спина – УКРАЇНА (6) *Тичина-2-416*

говорить їм: говорить їм – УКРАЇН (2) *Павлюк-2005-132*

година 97: ВКРАЇНА – година (1) *Куліш-1989-1-120*; ВКРАЇНИ – години (*р. в.*) (1) *Аф.-Чужб.-343*; на ВКРАЇНІ – при .. годині (1) *Куліш-1989-1-488, Куліш-1989-2-315*; на ВКРАЇНІ – в Московщині – при годині (1) *Куліш-1989-1-40*; у .. ВКРАЇНІ – при .. годині (1) *Мих. Петренко-433*; ВКРАЇНО – годино (1) *Алчевська-194*; за ВКРАЇНУ – годину (1) *Руданський-464*; на ВКРАЇНУ – в годину (1) *Сосюра-3-307*; година – ВКРАЇНА (2) *Куліш-1989-1-80*; година – на ВКРАЇНУ – хвилину – ВКРАЇНУ (2, 4) *Рильський-3-324*; година – не загину – полину – УКРАЇНУ (4) *Шевченко-1-405*; година – калина – ялина − УКРАЇНА (4) *Олійник-2005 а-90*; година – Русь-УКРАЇНА (2) *Куліш-1994-2-478*; година – УКРАЇНА (2) *Куліш-1989-1-41*, *Вороний-170, Олесь-2-187, Перли (Б. Лепкий)-531, Рильский-3-36, Сосюра-3-77, Сосюра-3-81,*

Павличко-2015 а-9, Лучук-1979-11, Баранов-1986-62, Римарук-2008-231, Гризун-2014-26; година – УКРАЇНА – дитина – година – людина – сина (2) *Куліш-1989-1-169*; година – УКРАЇНА – лавина – соколина − за сина (2) *Рильський-3-164*; година − УКРАЇНИ (2) *Шевченко-1-354, Сосюра-3-310*; година – УКРАЇНО – орлина – лине – гине – єдина (2) *Сосюра-3-368*; година – в УКРАЇНУ – в спину (2) *Левченко-358*; година – хвилино – УКРАЇНА – людино (2) *Куліш-1989-1-252*; години – ВКРАЇНИ (2) *Сосюра-3-162, УПА-293*; години – ВКРАЇНО (2) *Сосюра-3-56*; в години – УКРАЇНА (2) *Сосюра-2-340*; години - УКРАЇНИ (2) *УПА (О. Бабій)-1, Сосюра-3-291*; години – до УКРАЇНИ (2) *Забаштанський-1994-11*; години − з УКРАЇНИ (2) *Сосюра-3-64*; за години – в УКРАЇНІ (2) *Левченко-466*; години – УКРАЇНО – єдина (2) *Левченко-359*; о .. годині – на ВКРАЇНІ (2) *Малишко-8-340*; в годині − УКРАЇНИ (2) *Гребінка-262*; о .. годині – УКРАЇНИ (2) *Стус-3-2-5 – 6*; годиною – над УКРАЇНОЮ (2) *Казка-162*; годину – верховину – УКРАЇНУ (3) *Вінграновський-2004-90*; в .. годину – на ВКРАЇНУ (1) *Куліш-1989-1-154*; на .. годину – на ВКРАЇНУ (2) *Кирпа-105*; на годину – на ВКРАЇНУ – одпочину (2) *Шевченко-2-70*; у годину – на ВКРАЇНУ (2) *Сосюра-3-329*; через годину – на ВКРАЇНУ (2) *Малишко-8-341*; годину – дружину – без впину – за ВКРАЇНУ (4) *Франко-2-201*; годину – світ-УКРАЇНУ – людину (2) *Куліш-1989-1-251*; годину – по УКРАЇНІ (2) *Шевченко-2-186*; годину – УКРАЇНО (2) *УПА (В. Бобинський)-94*; годину – за УКРАЇНУ – за УКРАЇНУ (2, 3) *Малишко-8-217*; в годину – спину – за УКРАЇНУ (3) *Павличко-4-210*; в .. годину – УКРАЇНІ – лебедину (2) *Дергач-171*; в годину - УКРАЇНО (2) *Рильський-4-86*; в .. годину – УКРАЇНО (2) *Левченко-473*; годину – УКРАЇНУ *Аф.-Чужб.-1972-40*; в годину − УКРАЇНУ (2) *Куліш-1989-1-53, Олесь-1-783*; в .. годину – УКРАЇНУ (2) *Поклад-2011-12*; в годину – за УКРАЇНУ (2) *Павличко-3-215, Павличко-4-201*; годину – на .. УКРАЇНУ (2) *Куліш-1989-1-181*; на годину – УКРАЇНУ (2) *Забашта-118*; у .. годину – УКРАЇНУ (2) *Левченко-403*; дитино – година – родина – долину – торбину – УКРАЇНУ (6) *Жиленко-189*; у домовині – на чужині – по ВКРАЇНІ – родині – при .. годині (3) *Куліш-1989-1-522*; до загину – країні – винних – невинних – країні – в .. шпарини – країна – Костянтинов – країні – в .. годину – країні – УКРАЇНА – країні – УКРАЇНІ – країні – осине – країні – не зупинить – країні – повинні – країні – Батьківщини – УКРАЇНІ (12, 14, 23) *Левченко-282 − 284*; зміїні – в УКРАЇНІ – години – УКРАЇНИ (2, 4) *Щербак-114*; людині – в .. годині – на УКРАЇНІ – на УКРАЇНІ (3, 4) *Тичина-2-236*; прозріння – синя – УКРАЇНА – холодина – година (3) *Стус-3-2-166*; пташино – година – хвилини – УКРАЇНИ (4) *Левченко-371*; УКРАЇНА – година (1) *Костомаров-1968-225*; УКРАЇНА – в .. годину (1) *Левченко-496*; УКРАЇНА – країна – година – на ВКРАЇНІ – для ВКРАЇНИ (1, 4, 5) *Самійленко-95*; УКРАЇНА – в Московщині – година – в Московщині − година – сина (1) *Руданський-466*; УКРАЇНИ – години (*р. в.*) (1) *Леся Українка-61*; з УКРАЇНИ – при .. годині (1) *Куліш-1989-1-344, Куліш-1989-1-451*; УКРАЇНІ – при .. годині (1) *Українка-292*; УКРАЇНО – година (1) *Сосюра-3-206*; УКРАЇНО – у годину (1) *Рильский-4-283*; на .. УКРАЇНУ –

годину (1) *Куліш-1989-1-148*; УКРАЇНУ – в годину – у годину – УКРАЇНУ – УКРАЇНУ – солов'їну (1, 4, 5) *Сосюра-3-92*; УКРАЇНУ – годину – хвилину (1) *Капустін-114*; на УКРАЇНУ – кину – годину (1) *Куліш-1989-1-213*; на хвилину – в .. годину – полину – полину – в .. УКРАЇНУ – на .. руїну (5) *Перли (Б. Лепкий)-514*; на чуприну – із Чигирину – УКРАЇНУ – в .. годину (3) *Вагилевич-260*; яр-година – УКРАЇНА (2) *В. Коломієць-127*

годинник: годинник – УКРАЇНА (2) *Левченко-303*

голінний: повинні – голінні – на ВКРАЇНІ (3) *Самійленко-111*

голосіння 3: голосіння – УКРАЇНО (2) *Яворська-17*; УКРАЇНИ – в .. голосінні (1) *Стус-1-1*-187; в УКРАЇНІ – в .. голосінні (1) *Руденко-2004-423*

голубиний 4: голубине – УКРАЇНА (2) *Куліш-1989-1-97*; на УКРАЇНІ – голубині (1) *Лучук-1986-11*; голубині – на ВКРАЇНІ – на ВКРАЇНІ (2, 3) *Сосюра-3-366*; тихе-голубине – по ВКРАЇНІ (2) Куліш-*1989-1-171*

голубино 2: голубино – УКРАЇНО (2) *Тичина-2-308, Сингаївський-1982 б-36*

гординя: гордині – родині – УКРАЇНІ (3) *Щоголів-1961-153*; за гривню – УКРАЇНУ – гордині (2) *Олійник-2005 б-535*

горобиний 7: горобині – ВКРАЇНІ (2) *О. Соловей-147*; горобині – людині – в .. УКРАЇНІ (3) *Первомайський-2-180*; горобині – на УКРАЇНІ (2) *Сенатович-10*; горобині – УКРАЇНО (2) *Олійник-2005 а-21*; горобину – на УКРАЇНУ (2) *Сосюра-3-247*; орлина – ВКРАЇНА – єдина – ВКРАЇНА – горобині – на ВКРАЇНІ – сині – на ВКРАЇНІ (2, 4, 6, 8) *Сосюра-3-160–161*; сині – по УКРАЇНІ – горобині (2) *Первомайський-2-181*

горобино: УКРАЇНО – УКРАЇНО – горобино (1, 2) *Тичина-2-221*

господиня 2: на ВКРАЇНІ − господині (1) *Рильський-2-230*; на ВКРАЇНІ – у скрині – у господині – по Волині (1) *Куліш-1989-1-585*

гостина 6: гостина – солов'їна – УКРАЇНА (3) *Сингаївський-1982 б-46*; в гостині - на ВКРАЇНІ (2) *Рильський-2-100*; в гостину – на УКРАЇНУ (2) *Куліш-1989-1-77*; на гостину – про УКРАЇНУ (2) *Сингаївський-2002-77*; УКРАЇНИ – чаїний – руїни – гостини (1) *Славутич-1-393*; в .. УКРАЇНІ – у .. гостині (1) *Тичина-3-37*

гостинний: гостинний – ВКРАЇНИ (2) *Рильський-4-33*

гостинність: за гостинність – в УКРАЇНУ (2) *Левченко-201*

грива: за УКРАЇНУ – гриву (1) *Мордатенко-2012-29*

гривня: за гривню – УКРАЇНУ – гордині (2) *Олійник-2005 б-535*

громадянин 2: УКРАЇНУ – громадянином – УКРАЇНУ – Батьківщина – УКРАЇНУ – на сина – УКРАЇНУ – повинен – УКРАЇНУ – не спинить – УКРАЇНУ – родина – УКРАЇНУ – до загину – УКРАЇНУ – чужинець – УКРАЇНУ – Людина – УКРАЇНУ – неодмінно – УКРАЇНУ – громадянином – УКРАЇНУ (1, 3, 5, 7, 9, 11, 13, 14, 17, 19, 21, 23) *Левченко-150–152*

грузин 4: ВКРАЇНИ – грузини (1) *Сосюра-3-310*; до грузина – УКРАЇНА (2) *Рильський-2-368*; грузини – УКРАЇНИ (2) *Сосюра-3-163*; грузину – караїму – УКРАЇНУ (3) *Головащенко-13*

давнина: давнина – УКРАЇНА (2) *Українка-76*

данина 2: на .. данину – за Русь-УКРАЇНУ (2) *Яр Славутич-1-46*; за .. УКРАЇНУ – данину (1) *Куліш-1994-2-557*

дарина: дарини – торбини – на ВКРАЇНІ (3) *Самійленко-110*

деревина: на Україні – на Україні – скрині – на .. деревині (1, 2) *Тичина-2-235*

дзвін 3: УКРАЇН - дзвін (1) *Павличко-3-213, Павличко-2015 а-3*; з УКРАЇН – з колін – дзвін (1) *Павличко-2-267*

диволюдина: сороковини – диволюдини – сороковини – хуртовини – сороковини – зернини – сороковини – винний – сороковини – пуповини – сороковини – винні – сороковини – роковини – сороковини – у нуртовини – сороковини – Марини – сороковини – з УКРАЇНИ – людини – вершини – кпини – сороковини – сороковини (20) *Драч-І-431 − 432*

димний: димної – з гімнами – ВКРАЇНИ (3) *Павлюк-1999-72*

дисципліна: ВКРАЇНУ – дисципліну (1) *Олесь-1-852*

дитина 53: по ВКРАЇНІ – по дитині (1) *Куліш-1989-1-53*; за ВКРАЇНУ – дитину (1) *Куліш-1989-1-81*; година – УКРАЇНА – дитина – година – людина – сина (2) *Куліш-1989-1-169*; дитина – доне-УКРАЇНА (2) *Драч-І-415*; дитина – УКРАЇНА (2) *Куліш-1989-1-178, Руданський-121, Сосюра-3-62*; дитина – без УКРАЇНИ – долини – до УКРАЇНИ (2, 4) *Позаяк-2004-45*; дитина − по УКРАЇНІ (2) *Шевченко-1-187*; дитина – на УКРАЇНУ (2) *Шевченко-2-120*; дитина – за хвилину – УКРАЇНО – людина – УКРАЇНО (3, 5) *Сосюра-1-82–83*; дитини – ВКРАЇНИ (2) *Рильський-4-184*; дитини – УКРАЇНИ (2) *Рильський-3-324, Сингаївський-1996-26*; в дитині – на ВКРАЇНІ (2) *Куліш-1989-1-197*; дитини – по УКРАЇНІ (2) *Забашта-140*; дитини – УКРАЇНО (2) *Левченко-411*; дитині – УКРАЇНІ (2) *Олесь-1-623*; дитино – година – родина – долину – торбину − УКРАЇНУ (6) *Жиленко-189*; дитино – зорино – УКРАЇНА (3) *Малишко-4-40*; дитино – УКРАЇНА (2) *Стріла (Леонід Полтава)-882*; дитино – по УКРАЇНІ (2) *Шевченко-2-142*; дитино – УКРАЇНУ (2) *УПА-151*; дитино – за УКРАЇНУ – чину (2) *Павличко-2-140*; дитину − УКРАЇНУ (2) *Рильський-4-11, Сингаївський-1996-25*; дитину – в УКРАЇНУ (2) *Шевченко-1-134*; дитину – на УКРАЇНУ (2) *Павличко-2-71*; до .. днини – з УКРАЇНИ – з УКРАЇНИ – з оружини – з оружини – по долині – по долині – солов’їні – без дитини – на чужині (2, 3) *Первомайський-2-458–459*; жемчужина – дитина – УКРАЇНУ (3) *Перли (В. Пачовський)-326*; людина – дитина – з УКРАЇНИ (3) *Скирда-1994-35*; од .. Ніни – дитини – до ВКРАЇНИ (3) *Вороний-196*; пуповина – дитина – із УКРАЇНОЮ (3) *Павличко-1-378*; на .. руїни – з УКРАЇНИ – щоднини – з УКРАЇНИ – жарини – з УКРАЇНИ – у дитини – з УКРАЇНИ – з цямрини – з УКРАЇНИ – Тичини – з УКРАЇНИ – з УКРАЇНИ (2, 4, 6, 8, 10, 12, 13) *Сингаївський-1988-77–78*; сина – дитину – ВКРАЇНИ (3) *Шевченко-1-284*; сину – дитино – на УКРАЇНІ (3) *Шевченко-1-258*; сину – загину – згину – дитина – сину – єдиний – на УКРАЇНІ – сину – очима (7) *Шевченко-2-235*; УКРАЇНА – дитина (1) *Руданський-465, Павличко-4-479, Горик-2004-44*; УКРАЇНИ – дитини (1) *Гужва-2010-56*; для УКРАЇНИ – дитини (1) *Сосюра-2-268*; із УКРАЇНИ – дитини (1) *Куліш-1989-1-487*; в УКРАЇНІ – до дитини (1)

Гребінка-273; УКРАЇНІ – при дитині (1) *Баранов-1986-9*; в УКРАЇНІ – дитині (1) *Мазуренко-1973-147*; по .. УКРАЇНІ – дитині (1) *УПА-197*; на УКРАЇНІ – дитино (1) *Шевченко-2-224*; по УКРАЇНІ − дитино (1) *Малишко-4-58*; УКРАЇНО – ВКРАЇНО – дитина – людина – ВКРАЇНО – ВКРАЇНО (1, 2, 5, 6) *Тичина-1-271*; УКРАЇНО – дитину (1) *Шевченко-1-126*; УКРАЇНОЮ – дитиною – УКРАЇНОЮ – глиною – УКРАЇНОЮ – журавлиною – УКРАЇНОЮ – домовинами – УКРАЇНОЮ – першопричиною (1, 3, 5, 7, 9) *Курташ-Карп-76*; про УКРАЇНУ – дитина (1) *Доріченко-395*

дитинний 2: дитинна – ВКРАЇНО (2) *Павлюк-2005-1-120*; дитинні – на УКРАЇНІ (2) *Кацнельсон-241*

дитинно 2: калина – УКРАЇНО – солов'їно – калино – полинно – УКРАЇНО – дитинно – уклінно – калино – УКРАЇНО (2, 6, 10) *Білоус-2010-765–766*; УКРАЇНО – дитинно (1) *Сингаївський-1963-6*

дівчина 22: ВКРАЇНИ – дівчини (1) *Самійленко-62*; на ВКРАЇНІ – дівчини (1) *Мих. Петренко-424*; на ВКРАЇНУ – дівчину (1) *Руданський-30*; дівчина – УКРАЇНА – дівчина (2) *Руданський-505*; до дівчини – до дівчини – з УКРАЇНИ (3) *Руданський-505*; до .. дівчини – УКРАЇНИ (2) *УПА-152*; дівчино – УКРАЇНА (2) *Куліш-1989-1-155*, *Сосюра-2-299*; дівчино – за УКРАЇНУ (2) *УПА-252*; по дівчину – на ВКРАЇНУ (2) *Мих. Петренко-440*; УКРАЇНА – дівчина (1) *Костомаров-1987-189, Алчевська-190, УПА-148*; з УКРАЇНИ – до дівчини (1) *Шашкевич-366*; в УКРАЇНІ − дівчині (1) *Руданський-505*; на УКРАЇНІ – дівчині (*н. в. дв.*) (1) *Куліш-1989-1-53*; по УКРАЇНІ – дівчині (1) *Куліш-1989-1-74–75*; на УКРАЇНІ – днини – дівчини (1) *УПА-227*; УКРАЇНУ − дівчину (1) *Леся Українка-453*; УКРАЇНУ – дівчину – згину (1) *УПА-148*

Дін: УКРАЇН – по Дін (1) *Юрій Клен-160*

днина 23: днина – УКРАЇНА (2) *Сингаївський-1972-222*, *УПА-100, Славутич-1-428, Горик-2008-150*; днини – УКРАЇНИ (2) *Щербак-72, Вінграновський-1967-5*; днини (*р. в.*) – УКРАЇНИ (2) *Білоус-2010-582*; до .. днини – з УКРАЇНИ – з УКРАЇНИ – з оружини – з оружини – по долині – по долині – солов'їні – без дитини – на чужині (2, 3) *Первомайський-2-458–459*; дниною – над УКРАЇНОЮ (2) *Горик-88*; днину – УКРАЇНИ (2) *М. Осадчий-47*; днину – УКРАЇНУ (2) *Цушко-2013 б-267*; днину – УКРАЇНУ – спину – УКРАЇНУ – за кпини – до ВКРАЇНИ (2, 4, 6) *Забаштанський-1999-48*; днину – на УКРАЇНУ (2) *Герасим'юк-2003-215*; в днину − УКРАЇНУ (2) *Цушко-2013 а-18*; в днину – на УКРАЇНУ (2) *Герасим'юк-2003-215*; калина – днина – УКРАЇНА (3) *Стус-3-2-77*; новина – днина – ВКРАЇНА (3) *УПА-378*; поривно – УКРАЇНА − днина (2) *Щербак-34*; спину – УКРАЇНО – осине – вітрильник – синє – УКРАЇНИ – не загинув – УКРАЇНО – кинув – в УКРАЇНІ – єдині – УКРАЇНО – цінність – УКРАЇНО – днини – УКРАЇНО (2, 6, 8, 10, 12, 14, 16) *Левченко-317–318*; УКРАЇНА – днина (1) *Сингаївський-1963-92*; на УКРАЇНІ – днини – дівчини (1) *УПА-227*; на .. УКРАЇНУ – днина (2) *Маланюк-413-4*; щохвилинно – УКРАЇНО – безупинно – УКРАЇНО – уклінно – УКРАЇНО – по коліно – УКРАЇНО – невпинно – УКРАЇНО – незмінно – УКРАЇНО – днина –

УКРАЇНО – нетлінно – УКРАЇНО (2, 4, 6, 8, 10, 12, 14, 16) *Первомайський-72–74*

доктрина 2: УКРАЇНИ – доктрину (1) *Мазуренко-1973-54*; для .. УКРАЇНИ – доктрини (1) *Куліш-1989-1-466*

долина 51: вершини – УКРАЇНИ − долини – УКРАЇНИ – плине − УКРАЇНИ (2, 4, 6) *Олесь-1-95 – 96*; ВКРАЇНИ − над .. долини (1) *Рильський-4-360*; дитина – без УКРАЇНИ – долини – до УКРАЇНИ (2, 4) *Позаяк-45*; дитино – година – родина – долину – торбину – УКРАЇНУ (6) *Жиленко-189*; до .. днини – з УКРАЇНИ – з УКРАЇНИ – з оружини – з оружини – по долині – по долині – солов'їні – без дитини – на чужині (2, 3) *Первомайський-2-458–459*; долина – УКРАЇНА (2) *Куліш-1989-1-460, Стус-3-1-152*; у долинах − УКРАЇНИ (2) *Сосюра-3-73*; по долинах – УКРАЇНО (2) *В. Коломієць-61*; за долини – на ВКРАЇНУ (2) *Сосюра-3-159*; долини – УКРАЇНИ (2) *Сосюра-3-297, Стріла (Ю. Липа)-449, Щербак-70, Сингаївський-2002-59, Талалай-1969-6*; в .. долини – УКРАЇНИ (2) *Тичина-1-354*; в .. долини – з УКРАЇНИ (2) *Сингаївський-1982 б-66*; із долини – УКРАЇНИ (2) *Сингаївський-2002-62, Вінграновський-1967-57*; край долини – з УКРАЇНИ (2) *Руданський-30*; долини – УКРАЇНИ – солов'їний – орлиний (2) *Рильський-3-332*; долини – УКРАЇНО (2) *Сосюра-145, Стус-3-2-265, Гужва-1972-9*; долини – в .. хвилини – УКРАЇНИ (3) *Тичина-2-429*; при долині – на ВКРАЇНІ (2) *Сингаївський-1982 б-10*; по долині – УКРАЇНИ (2) *Шевченко-1-148*; в долині – по УКРАЇНІ (2) *Тичина-2-224*; в .. долині − УКРАЇНІ (2) *Малишко-3-182*; на .. долині – УКРАЇНІ (2) *Первомайський-1-278*; по долині – по УКРАЇНІ (2) *Мих. Петренко-425*; при долині – на УКРАЇНІ (2) *Шевченко-2-185, Шевченко-2-234, Первомайський-1-421*; при долині – по .. УКРАЇНІ (2) *Сингаївський-1996-77*; у долині – в УКРАЇНІ (1) *Щербак-108*; над долиною – УКРАЇНОЮ (2) *Мозолевський-1991-79*; на долину – на ВКРАЇНУ (2) *Чередниченко-2002-457*; в долину – УКРАЇНИ (2) *О. Соловей-47*; в долину – на УКРАЇНУ (2) *Тичина-2-354*; на долину – УКРАЇНУ (2) *Чередниченко-2002-363*; орлина – УКРАЇНА – хмарина – УКРАЇНА – долина – УКРАЇНА - на Верховину – УКРАЇНА – лавина – УКРАЇНА – краплина – УКРАЇНА (2, 4, 6, 8, 10, 12) *Капустін-101*; родини – долини – УКРАЇНИ (3) *Щоголів-1961-129*; УКРАЇНИ – долина (1) *Йовенко-1978-23*; УКРАЇНИ – долини (1) *Аф.-Чужб.-301, Сосюра-2-216–217*; УКРАЇНІ – в долині (1) *Щербак-52*; УКРАЇНІ – нині – УКРАЇНІ – при долині – УКРАЇНІ – в зернині – УКРАЇНІ – солов'їні – УКРАЇНІ – у .. краплині (1, 3, 5, 7, 9) *Сингаївський-1982 а-85*; по УКРАЇНІ – по долині (1) *Сингаївський-1974-33*; з УКРАЇНОЮ – долиною (1) *Тичина-2-237*; частина – піна – долина – глина – спина – УКРАЇНА (6) *Тичина-2-416*

домовина 32: на ВКРАЇНІ – в степах-домовинах (1) *Осьмачка-48*; на ВКРАЇНУ – в домовину (1) *Метлинський-147*; домовина – сину – си-и-ну – провинно – карміну – УКРАЇНИ – УКРАЇНИ (6, 7) *Базилевський-2004-92*; домовина − УКРАЇНА (2) *Шевченко-1-328, Самійленко-79*; домовина − УКРАЇНУ (2) *Криловець-9*; домовини – УКРАЇНИ − вуглини (2) *Павличко-3-100*; домовини – до УКРАЇНИ (2) *В. Коломієць-205*; з домовини – ВКРАЇНИ

(2) *Куліш-1989-1-168*; з домовини – УКРАЇНИ (2) *Аф.-Чужб.-303, Куліш-1989-1-182*; замість домовини – замість УКРАЇНИ (2) *Павлюк-1993-17*; в домовині – на ВКРАЇНІ (2) *Українка-60*; в домовині – єдине − ВКРАЇНО (3) *Олійник-2005 б-274*; у домовині – по .. УКРАЇНІ (2) *Куліш-1989-1-174–175*; у домовині – на чужині – по ВКРАЇНІ – родині – при .. годині (3) *Куліш-1989-1-522*; домовину – на УКРАЇНІ (2) *Шевченко-1-328*; в .. домовину – на ВКРАЇНУ (2) *Куліш-1989-1-167*; під домовину – УКРАЇНУ – до загину *Павличко-4-402*; у домовину – в УКРАЇНУ (2) *Кацнельсон-299*; єдина – єдина – ВКРАЇНА – з карабіна – ВКРАЇНА – дружина – ВКРАЇНА – сина – ВКРАЇНА – домовина – ВКРАЇНА – зміїна – ВКРАЇНА – Батьківщина – ВКРАЇНА (3, 5, 7, 9, 11, 13, 15) *Бажан-219–220*; копійчину – УКРАЇНИ – лю-ди-на – УКРАЇНИ – повинні – УКРАЇНИ – сесійна – УКРАЇНИ – вполовину – УКРАЇНИ – мамам-героїням – УКРАЇНИ – про людину – УКРАЇНИ – країну – УКРАЇНИ – у домовину – УКРАЇНИ (2, 4, 6, 8, 10, 12, 14, 16, 18) *Левченко-55–56*; на Русі-УКРАЇНІ – у домовині (1) *Куліш-1989-2-453*; УКРАЇНИ – домовини (1) *УПА-141*; УКРАЇНИ − домовину (1) *Сосюра-3-12*; УКРАЇНИ – єдиний − домовина (1) *Федькович-199*; УКРАЇНИ – на чужині – домовини (1) *Шевченко-1-236*; УКРАЇНОЮ – дитиною – УКРАЇНОЮ – глиною – УКРАЇНОЮ – журавлиною – УКРАЇНОЮ – домовинами – УКРАЇНОЮ − першопричиною (1, 3, 5, 7, 9) *Курташ-Карп-76*; УКРАЇНУ – в Чигрині – у домовині – по УКРАЇНІ (1, 4) *Шевченко-1-148*; на .. УКРАЇНУ – на .. УКРАЇНУ – єдину – домовину – кинув (1, 2) *Стус-1-2-133*; про УКРАЇНУ – домовину (1) *Корсун-521*; про УКРАЇНУ – у домовину (1) *Чередниченко-2002-413*; хвилини – в домовині – на ВКРАЇНІ (3) *Самійленко-11*

донині 3: донині – по ВКРАЇНІ (2) *Рильський-3-151*; донині – УКРАЇНІ (2) *Левченко-335*; донині – щогодини – на ВКРАЇНІ (3) *Самійленко-110*

дружина (*військ.*) **3:** дружини – за УКРАЇНУ (2) *Щербак-51*; дружину – УКРАЇНУ (2) *Куліш-1994-2-600*; єдина – єдина – ВКРАЇНА – з карабіна – ВКРАЇНА – дружина – ВКРАЇНА – сина – ВКРАЇНА – домовина – ВКРАЇНА – зміїна – ВКРАЇНА – Батьківщина – ВКРАЇНА (3, 5, 7, 9, 11, 13, 15) *Бажан-219–220*

дружина (*жінка*) 13**:** про .. годину – за .. дружину – без впину – за ВКРАЇНУ (4) *Франко-2-201*; дружина − УКРАЇНИ (2) *Сосюра-3-82*; дружини – УКРАЇНИ (2) *Стус-3-2-24*; дружини – на УКРАЇНІ (2) *Куліш-1989-1-32*; дружини − УКРАЇНО (2) *Сосюра-3-83*; дружини – в УКРАЇНУ (2) *Левченко-200*; дружину − ВКРАЇНУ (2) *Шевченко-2-47*; дружину – з УКРАЇНИ (2) *Стус-1-2-110*; дружину – в чужину − в .. УКРАЇНУ (3) *Первомайський-2-178*; калину – дружину – УКРАЇНУ (3) *Струцюк-1993-157*; лине – Тичини – орлино – УКРАЇНИ – дружині – на УКРАЇНІ – однині (4, 6) *Сосюра-3-367*; сіно – до сіна – дружина – УКРАЇНА (4) *Вінграновський-1967-67*; на .. УКРАЇНУ – дружину (1) *Куліш-1989-1-90*

дрючина: дрючину – на .. спину – ВКРАЇНУ (3) *Куліш-1989-1-119*

єдиний 88: білотінні – стіни – Інна – Інна – єдина – лебедина – революційна – УКРАЇНА (8) *Калинець-І-23*; ВКРАЇНА – єдина (1) *Куліш-1989-*

1-120; ВКРАЇНИ – єдиний (1) *Рильський-4-63, Рильський-4-275*; по ВКРАЇНІ – єдині (1) *Сосюра-3-311*; година – УКРАЇНО – орлина – лине – гине – єдина (2) *Сосюра-3-368*; години – УКРАЇНО – єдина (2) *Левченко-359*; в домовині – єдине – ВКРАЇНО (3) *Олійник-2005 б-274*; єдина – ВКРАЇНА (2) *УПА (Т. Вільшинко)-50, УПА (Т. Вільшинко)-50, УПА (Т. Вільшинко)-50*; єдина – до ВКРАЇНИ (2) *Горик-2004-52*; єдина – єдина – ВКРАЇНА – з карабіна – ВКРАЇНА – дружина – ВКРАЇНА – сина – ВКРАЇНА – домовина – ВКРАЇНА – зміїна – ВКРАЇНА – Батьківщина – ВКРАЇНА (3, 5, 7, 9, 11, 13, 15) *Бажан-219 − 220*; єдина – УКРАЇНА (2) *Куліш-1989-1-394, Рильський-3-163, Рильський-4-103, Рильський-4-272, Тичина-3-144, Малишко-1-169, Первомайський-45*; єдина – УКРАЇНА – згинув (2) *Левченко-383*; єдина – УКРАЇНИ (2) *Малишко-5-145, Чубач-1996-168*; єдина – УКРАЇНО – калини – УКРАЇНО (2, 4) *Йовенко-1979-23*; єдине – УКРАЇНИ (2) *Рильський-4-19*; єдине – з УКРАЇНИ (2) *Малишко-6-155*; про єдине – до УКРАЇНИ (2) *Олійник-2005 б-254*; про єдине – до УКРАЇНИ – з половини (2) *Олійник-2005 а-332*; єдине − УКРАЇНО (2) *Гірник-40*; єдине – хвилини – благостиня – УКРАЇНА (4) *Стус-2-117*; єдиний – ВКРАЇНИ (2) *УПА-372*; єдиний – на ВКРАЇНІ (2) *Куліш-1989-1-83*; єдиний – крізь стіни – УКРАЇНИ (3) *Сосюра-3-149*; єдиний – УКРАЇНА (2) *Левченко-169*; єдиний – УКРАЇНИ (2) *Куліш-1994-2-560, Рильський-3-60–61, Стус-2-21, Левченко-519*; єдиний – УКРАЇНИ − згине (2) *Олесь-1-865*; єдиний – з УКРАЇНИ (2) *Шевченко-2-190, Рильський-4-173*; єдиний – на УКРАЇНІ (2) *Шевченко-2-24*; єдиний – за УКРАЇНУ (2) *Шевченко-1-346*; єдині – ВКРАЇНУ (2) *УПА-191*; єдині – УКРАЇНА (2) *Малишко-1-170*; єдині – УКРАЇНИ (2) *Малишко-1-118*; єдині – із УКРАЇНИ (2) *Левченко-310*; у .. єдинім – калині – УКРАЇНІ (3) *Дергач-79*; єдину − в УКРАЇНІ (2) *Олійник-2005 б-268*; єдину – УКРАЇНУ (2) *Вороний-197, Малишко-8-349*; єдину – за УКРАЇНУ (2) *Куліш-1994-2-*471, *Павличко-3-273*; єдину – про УКРАЇНУ *Куліш-1989-1-471*; кончини – УКРАЇНА – в корінні − єдині (2) *Олійник-2005 б-541–542*; країни – з країни – в країну – УКРАЇНА – єдина (4) *Стріла (Леонід Полтава)-881*; лине – УКРАЇНИ – єдина (2) *Сосюра-2-12*; одне-єдине – неодмінно – повинно – УКРАЇНУ (4) *Левченко-402*; одну-єдину – УКРАЇНУ (2) *Павличко-3-215*; орлина – ВКРАЇНА – єдина – ВКРАЇНА – горобині – на ВКРАЇНІ – сині – на ВКРАЇНІ (2, 4, 6, 8) *Сосюра-3-160–161*; орлина – УКРАЇНО – УКРАЇНА – щогодини – УКРАЇНА – жоржини – УКРАЇНО – УКРАЇНА – єдина – УКРАЇНО – УКРАЇНА – лине – УКРАЇНА – УКРАЇНА (2, 3, 5, 7, 8, 10, 11, 13, 14) *Сосюра-3-102*; перед очима – УКРАЇНУ – єдину (2) *Лучук-1984-12*; рідні – УКРАЇНА – єдина – богорівна (2) *Гужва-2007-123*; за .. руїни – УКРАЇНО – єдина (2) *УПА (І. Багряний)-418*; в .. сині – нині – ліній – синім – машині – аршинів – хвилині – на УКРАЇНІ – половини – єдиній – тіні – в .. самотині (8) *Плужник-194–195*; сину – загину – згину – дитина – сину – єдиний – на УКРАЇНІ – сину – очима (7) *Шевченко-2-235*; солов’їна – руїна – Україна – єдина (3) *Рильський-2-363*; спину – УКРАЇНО – осине – вітрильник – синє – УКРАЇНИ – не загинув – УКРАЇНО – кинув – в УКРАЇНІ – єдині – УКРАЇНО – цінність – УКРАЇНО – днини – УКРАЇНО (2, 6, 8, 10, 12, 14, 16)

Левченко-317–318; УКРАЇНА – єдина (1) *Куліш-1989-1-54, Куліш-1989-1-134, Рильський-4-41, Тичина-2-315, Тичина-2-497, Тичина-3-104, Сосюра-4-278–279, Капустін-52*; УКРАЇНА – одну-єдину (1) *Павличко-1-402*; УКРАЇНИ − єдиний (1) *Олесь-1-674*; УКРАЇНИ – єдиний – домовина (1) *Федькович-199*; УКРАЇНИ – єдині (1) *Старицький-47*; в .. УКРАЇНІ – єдині (1) *Тичина-2-497*; на .. УКРАЇНІ – єдині (1) *Рильський-4-18, Сингаївський-2002-58*; на УКРАЇНІ – єдиній (1) *Симоненко-1962-9*; УКРАЇНО – УКРАЇНО – єдиним (1, 2) *Сосюра-3-116*; за .. УКРАЇНУ – єдина (1) *Левченко-240*; на УКРАЇНУ – родину – єдину (1) *Куліш-1989-1-73*; на .. УКРАЇНУ – на .. УКРАЇНУ – єдину – домовину – кинув (1, 2) *Стус-1-2-133*; хмарина – єдина – перлина – УКРАЇНА (4) *Сингаївський-1982 б-8–9*

жарина 5: жарина – УКРАЇНА (2) *Стус-3-2-21*; жарини – УКРАЇНИ (2) *Сингаївський-1982 б-22*; на .. руїни – з УКРАЇНИ – щоднини – з УКРАЇНИ – жарини – з УКРАЇНИ – у дитини – з УКРАЇНИ – з цямрини – з України – Тичини – з УКРАЇНИ – з УКРАЇНИ (2, 4, 6, 8, 10, 12, 13) *Сингаївський-1988-77–78*; УКРАЇНА – жарина – Україна – руїна (1, 3) *Рильський-2-230*; Україна – пір'їну – жарина – країна (1) *Забужко-2005-134*

жемчужина: жемчужина – дитина – УКРАЇНУ (3) *Перли (В. Пачовський)-326*

жила: у жили – УКРАЇНИ (2) *Гайворон-2005-10*

жовнір: жовніре – ВКРАЇНИ (2) *Осьмачка-53*

жовто-синій *див.* **синій**

жоржина 2: жоржини – УКРАЇНИ (2) *Лучук-1984-109*; орлина – УКРАЇНО – УКРАЇНА – щогодини – УКРАЇНА – жоржини – УКРАЇНО – УКРАЇНА – єдина – УКРАЇНО – УКРАЇНА – лине – УКРАЇНА - УКРАЇНА (2, 3, 5, 7, 8, 10, 11, 13, 14) *Сосюра-3-102*

журавлиний 6: журавлина – УКРАЇНО (2) *Сосюра-3-61*; журавлині – на УКРАЇНІ (2) *Сосюра-3-65*; калина – УКРАЇНА – УКРАЇНА – тополина – УКРАЇНА – журавлина (2, 3, 5) *Первомайський-1-210–211*; провина – журавлина – одпочине – солов'їна – лине – соколина – пір'їна – УКРАЇНО (8) *Цушко-2013 б-10*; УКРАЇНА – пір'їна – руїна – журавлина (1) *Федюк-2001-117*; УКРАЇНОЮ – дитиною – УКРАЇНОЮ – глиною – УКРАЇНОЮ – журавлиною – УКРАЇНОЮ – домовинами – УКРАЇНОЮ – першопричиною (1, 3, 5, 7, 9) *Курташ-Карп-76*

журавлино: журавлино – УКРАЇНО (2) *Тичина-2-307*

загин (*загибель*) **41:** за ВКРАЇНУ – до загину (1) *Грінченко-93*; на ВКРАЇНУ – до загину (1) *Куліш-1989-1-95*; впину – до загину – УКРАЇНИ (3) *Франко-3-157*; під домовину – УКРАЇНУ – до загину *Павличко-4-402*; загином – ВКРАЇНА (2) *Мозолевський-1991-43*; від загину – за ВКРАЇНУ (2) *Олесь-1-531*; до загину – ВКРАЇНУ – хвилину – ВКРАЇНУ (2, 4) *Сосюра-3-93*; до загину – на ВКРАЇНУ (2) *Сосюра-2-40*; до загину – калина − УКРАЇНА (3) *Сосюра-1-264–265*; до загину – країні – винних – невинних – країні – в .. шпарини – країна – Костянтинов – країні – в .. годину – країні – УКРАЇНА – країні – УКРАЇНІ – країні – осине – країні – не зупинить – країні – повинні –

країні – Батьківщини – УКРАЇНІ (12, 14, 23) *Левченко-282–284*; до загину – УКРАЇНА (2) *Олійник-2005 б-268*; до загину – до УКРАЇНИ (2) *Сосюра-2-334*; загину − УКРАЇНО (2) *Сосюра-3-217*; загину – УКРАЇНУ (2) *Павличко-2015 а-8*; загину – за УКРАЇНУ (2) *Левченко-314*; до загину – УКРАЇНУ (2) *Олесь-1-829, Плужник-269, Щербак-166, Забаштанський-1999-17, Гентош-96, Головащенко-38*; до загину – за УКРАЇНУ (2) *Сосюра-1-315, Сосюра-2-15, Горик-2008-127*; до загину – на УКРАЇНУ (2) *Осадчук-2006-27*; до загину – хвилини – з УКРАЇНИ (3) *Сосюра-1-264*; УКРАЇНА – до загину (1) *Княжич-25, Шумляківська-2*; УКРАЇНИ – до загину (1) *Сосюра-2-118*; УКРАЇНО – до загину (1) *Сосюра-1-234*; УКРАЇНУ – громадянином – УКРАЇНУ – Батьківщина – УКРАЇНУ – на сина – УКРАЇНУ – повинен – УКРАЇНУ – не спинить – УКРАЇНУ – родина – УКРАЇНУ – до загину – УКРАЇНУ – чужинець – УКРАЇНУ – Людина – УКРАЇНУ – неодмінно – УКРАЇНУ – громадянином – УКРАЇНУ (1, 3, 5, 7, 9, 11, 13, 14, 17, 19, 21, 23) *Левченко-150–152*; УКРАЇНУ − загину (1) *Рильский-4-319*; в УКРАЇНУ – загину (1) *Доріченко-390*; УКРАЇНУ – до загину (1) *Куліш-1989-2-398, Олесь-1-550, УПА-85, Гужва-1969-32*; в УКРАЇНУ – до загину (1) *Вінграновський-1967-33, Юрій Ряст-2002-17*; за УКРАЇНУ – за УКРАЇНУ – до загину – за УКРАЇНУ (1, 2, 4) *Г. Олійник-6-7*; про УКРАЇНУ – до загину (1) *Яр Славутич-1-366*

загинути 26: на ВКРАЇНУ – не загине (1) *Куліш-1989-1-86*; ВКРАЇНУ – загину (2) *Вороний-161*; на .. ВКРАЇНУ – загинув (1) *Куліш-1989-1-526*; година – не загину – полину – УКРАЇНУ (4) *Шевченко-1-405*; не загине – полине – проплине – УКРАЇНИ (4) *Рильський-3-37*; не загине – УКРАЇНИ (2) *Шевченко-1-120*; не загине – УКРАЇНУ (2) *УПА-321*; загину – до ВКРАЇНИ (2) *Малишко-8-254*; не загину – УКРАЇНИ (2) *УПА-322*; загину – УКРАЇНУ (2) *Кацнельсон-20*; загинуть – загинуть – в УКРАЇНІ (3) *Стріла (Леонід Полтава)-672*; зустріну – загинув − в УКРАЇНУ (3) *Первомайський-2-178*; в могилі – на УКРАЇНІ – не загине (2) *Українка-292*; на могилу – на ВКРАЇНУ – загину (2) *Куліш-1989-1-57*; сину – загину – згину – дитина – сину – єдиний – на УКРАЇНІ – сину − очима (7) *Шевченко-2-235*; спину – УКРАЇНО – осине – вітрильник – синє – УКРАЇНИ – не загинув – УКРАЇНО – кинув – в УКРАЇНІ – єдині – УКРАЇНО – цінність – УКРАЇНО – днини – УКРАЇНО (2, 6, 8, 10, 12, 14, 16) *Левченко-317–318*; з УКРАЇНИ – загинем (1) *Шевченко-1-234*; в УКРАЇНІ – не загине (2) *Шевченко-1-145*; УКРАЇНО – загинув (1) *УПА-190*; за .. УКРАЇНУ – загину (2) *Тичина-2-225*; УКРАЇНУ − загину − спину (1) *Сосюра-3-305*; УКРАЇНУ – загинув (1) *Куліш-1989-2-382, Сосюра-3-147*; за .. УКРАЇНУ – загинуть (1) *Перепустка (П. Красюк)-222*; в УКРАЇНУ – в УКРАЇНУ – попідтинню – загину (1, 2) *Шевченко-1-126*

загородити: загородили – УКРАЇНІ – Термопіли (2) *УПА (В. Янів)-120*

займанщина: на ВКРАЇНІ – займанщини (1) *Куліш-1989-1-92*

заміна: заміну − УКРАЇНУ (2) *Осадчук-2006-21*

замінити: замініш – УКРАЇНУ – впину – Максима (2) *Тичина-3-314*

зарівно: зарівно – ВКРАЇНО (2) *Франко-1-83*

зарінок: на зарінок – УКРАЇНО (2) *К. Вагилевич-219*

згин (*загибель*)**:** на ВКРАЇНУ – до згину (1) *Забаштанський-1999-34*

згинути 11: ВКРАЇНУ – згину (1) *Осьмачка-46*; єдина – УКРАЇНА – згинув (2) *Левченко-383*; не згинув – в УКРАЇНУ (2) *Франко-2-373*; сину – загину – згину – дитина – сину – єдиний – на УКРАЇНІ – сину – очима (7) *Шевченко-2-235*; УКРАЇНИ – через верховини – солов'їний – не згине (1) *Рильский-3-321*; УКРАЇНИ – згине – УКРАЇНИ – полине – УКРАЇНИ – провина – УКРАЇНИ – Сина – УКРАЇНИ (1, 3, 5, 7, 9) *Шумляківська-5*; УКРАЇНО – згину (1) *УПА-148*; УКРАЇНО – в .. руїні – згинув (1) *Куліш-1989-1-181*; УКРАЇНУ – дівчину – згину (1) *УПА-148*; УКРАЇНУ – згинем (1) *УПА-85*; УКРАЇНУ – згину (1) *Стус-3-2-25*

здоїння: здоїння – УКРАЇНА (2) *Мордатенко-2012-23*

зернина 10: зернина − УКРАЇНА (2) *Куліш-1994-2-556, Драч-І-60, Сингаївський-1977-48, Сингаївський-1996-64*; зернина – УКРАЇНИ (2) *Стус-3-2-276*; до зернини – УКРАЇНИ (2) *Сингаївський-1966-56*; зернини (*мн.*) – УКРАЇНІ (2) *Шевело-186*; зернину – УКРАЇНО (2) *Сингаївський-1977-75*; людино – УКРАЇНО – тополино – УКРАЇНО – зернино – УКРАЇНО (2, 4, 6) *Сингаївський-1996-12*; сороковини – диволюдини – сороковини – хуртовини – сороковини – зернини – сороковини – винний – сороковини – пуповини – сороковини – винні – сороковини – роковини – сороковини – у нуртовини – сороковини – Марини – сороковини – з УКРАЇНИ – людини – вершини – кпини – сороковини – сороковини (20) *Драч-І-431–432*

злочинний 5: злочинний – злочинний – УКРАЇНИ (3) *Левченко-334*; злочинну – УКРАЇНУ (2) *Левченко-234*; УКРАЇНА – злочинна (1) *Левченко-184*; у .. УКРАЇНІ – злочинний (1) *Левченко-142*

злочинно 2: злочинно – УКРАЇНА (2) *Левченко-437*; злочинно – УКРАЇНУ (2) *Мовчун-2005-16*

зміїний 16: на ВКРАЇНУ – на .. зміїну (1) *Перли (В. Пачовський)*-369; героїні – по .. УКРАЇНІ – зміїні (2) Славутич-2-156; єдина – єдина – ВКРАЇНА – з карабіна – ВКРАЇНА – дружина – ВКРАЇНА – сина – ВКРАЇНА – домовина – ВКРАЇНА – зміїна – ВКРАЇНА – Батьківщина – ВКРАЇНА (3, 5, 7, 9, 11, 13, 15) *Бажан-219–220*; зміїна – ВКРАЇНА (2) *Гризун-2014-43*; зміїна – УКРАЇНА (2) *Сосюра-3-306*; зміїна – до УКРАЇНИ (2) *Костенко-1999-116*; зміїна – УКРАЇНО – з руїни (2) *Сосюра-3-109*; зміїне – ВКРАЇНИ (2) *Павличко-1-256*; зміїні – УКРАЇНІ (2) *Павличко-2015 а-4*; зміїні – в УКРАЇНІ – години – УКРАЇНИ (2, 4) *Щербак-114*; зміїні – на ВКРАЇНІ (2) *Павличко-1-188*; зміїною – УКРАЇНУ (2) *Кузьмич-48*; солов'їна – УКРАЇНА – чаїні – УКРАЇНА – руїни – УКРАЇНА – зміїні – УКРАЇНА (2, 4, 6, 8) *Чередниченко-2002-348*; УКРАЇНА – зміїна (1) *Павличко-3-267*; до УКРАЇНИ – на зміїне (1) *Перли (В. Пачовський)-372*; в УКРАЇНІ – зміїні (1) *Щербак-176*

зміїно: УКРАЇНО – зміїно (1) *Рильський-3-327*; *Павличко-3-30*

зміна 23: зміна – УКРАЇНА (2) *Франко-1-135, Павличко-2-93, Лучук-1979-11, Цушко-2013 а-15*; зміни – УКРАЇНИ (2) *Маковей-160, Драч-І-387, Драч-2007-768, Драч-2007-828, Яр Славутич-1-104, Яр Славутич-1-167, Вольвач-2010-38*; зміни – з УКРАЇНИ (2) *Тичина-3-154*; за зміною – над

ВКРАЇНОЮ (2) *Гайворон-2003-101*; зміну – за УКРАЇНУ (2) *Маковей-220*; на .. зміну – УКРАЇНА (2) *Сосюра-4-337*; на зміну – УКРАЇНУ (2) *Осадчук-2002-118*; на зміну – в УКРАЇНУ (2) *Осадчук-2002-5*, *Осадчук-2006-14*; на зміну – в .. УКРАЇНУ (2) *Малишко-2-231*; машини (*н. в.*) – УКРАЇНИ – зміни (*р. в.*) – калини – ожини – солов'їним (2) *Сосюра-3-368*; для УКРАЇНИ – карабіни – у зміни (1) *Павличко-3-98*; УКРАЇНУ – зміну (1) *Алчевська-18*; УКРАЇНУ – на зміну (1) *Гайворон-2003-100*

змінити: з УКРАЇНИ – змінить (1) *Карманський-1992-332*

змінний 2: змінна – УКРАЇНА (2) *Вагилевич-139*; УКРАЇНА − незрадливо-змінна – калина (1) *Яр Славутич-2-73*

золотопінний: на УКРАЇНІ – золотопінні (1) *Драч-1974-54*

зорина (*зірка*) **2:** Батьківщина – зорина – УКРАЇНА (3) *Гужва-1985-72*; дитино – зорино − УКРАЇНА (3) *Малишко-4-40*

зорина (*рослина*): зорина – УКРАЇНА (2) *Павлюк-2005-1-192*

зринути: зрине – УКРАЇНИ (2) *Доріченко-133*

зрозуміти: по .. УКРАЇНІ – зрозуміло (1) *Куліш-1989-1-114*

зупинити 3: до загину – країні – винних – невинних – країні – в .. шпарини – країна – Костянтинов – країні – в .. годину – країні – УКРАЇНА – країні – УКРАЇНІ – країні – осине – країні – не зупинить – країні – повинні – країні – Батьківщини – УКРАЇНІ (12, 14, 23) *Левченко-282–284*; зупинить – УКРАЇНА (2) *Теліга-11*; не зупиниш – УКРАЇНА (2) *Левченко-337*

зустрінути 5: зустріне – УКРАЇНА (2) *Сосюра-3-310*; зустріну – УКРАЇНУ (2) *Павличко-3-395*; лину – зустріну – УКРАЇНУ (3) *Тичина-2-239*; на УКРАЇНУ – не зустріну (1) *Павличко-1-165*; УКРАЇНУ – тліну – зустріну – Руїну (1) *Павличко-3-92*

Іванина: УКРАЇНА – Іванина (1) *Сингаївський-1982 а-53*

іменини: іменини – свині – на ВКРАЇНІ (3) *Самійленко-110 − 111*

іній: УКРАЇНОЮ – в інеї (1) *Драч-1962-114–115*

Інна 2: білотінні – стіни – Інна – Інна – єдина – лебедина – революційна − УКРАЇНА (8) *Калинець-І-23*

Ірина: Ірино – УКРАЇНО (2) *Яр Славутич-1-288*

іскрина 2: іскрина – УКРАЇНА – нетлінна (2) *Павличко-2-82*; УКРАЇНУ – іскрину – в .. хуртовину (1) *Яр Славутич-2-82*

кабіна 2: з .. кабіни – УКРАЇНИ – пір'їни (2) *Яр Славутич-2-119*; з УКРАЇНИ – у кабіни (1) *Павличко-3-175*

кабмін: кабміну – Україна (2) *Вольвач-2011-58*

калина 60: вдово-калино – УКРАЇНО (2) *Сингаївський-1972-237*; вільною – УКРАЇНОЮ – полинною – УКРАЇНОЮ – калиною – УКРАЇНОЮ – раїною – УКРАЇНОЮ (2, 4, 6, 8) *Забаштанський-1999-10 − 11*; ВКРАЇНА – калина (1) *Гризун-2014-133*; до ВКРАЇНИ − калини (1) *Капустін-51*; година – калина – ялина − УКРАЇНА (4) *Олійник-2005 а-90*; єдина – УКРАЇНО – калини – УКРАЇНО (2, 4) *Йовенко-1979-23*; у .. єдинім – калині – УКРАЇНІ (3) *Дергач-79*; до загину – калина − УКРАЇНА (3) *Сосюра-1-264–265*; калина – днина – УКРАЇНА (3) *Стус-3-2-77*; калина – УКРАЇНА (2) *УПА-252*, *Стус-1-1-187*,

Стус-3-2-80, Левченко-513; калина – УКРАЇНА – УКРАЇНА – тополина – УКРАЇНА – журавлина (2, 3, 5) *Первомайський-1-210–211*; калина – УКРАЇНО (2) *Забашта-186*; калина – УКРАЇНО – солов'їно – калино – полинно – УКРАЇНО – дитинно – уклінно – калино – УКРАЇНО (2, 6, 10) *Білоус-2010-765-766*; калина – УКРАЇНО – УКРАЇНО (2, 3) *Малишко-2-293*; калини – ВКРАЇНИ – до полтини – кине (2) *Олійник-2005 а-418*; калини – УКРАЇНА (2) *Жиленко-197*; у калини – УКРАЇНА (2) *Левченко-271*; калини – УКРАЇНИ (2) *Засенко-2006-95*; калини – з УКРАЇНИ (2) *Щербак-111*; калини – УКРАЇНИ – гіркну – піна – коліна – нетлінне − УКРАЇНО (2, 8) *Мордатенко-2012-39*; калини – УКРАЇНИ – калини – УКРАЇНИ (2, 4) *Стус-3-2-64*; калини – УКРАЇНІ (2) *Капустін-104*; калини – УКРАЇНУ (2) *Левченко-82*; на калині – на ВКРАЇНІ (2) *Талалай-1983-38*; в калині – на .. УКРАЇНІ (2) *Сингаївський-1996-15*; на калині – в УКРАЇНІ (2) *Шевченко-2-42*; калино − УКРАЇНИ (2) *Василашко-53*; калино – УКРАЇНО (2) *Сингаївський-1996-65*; калиною – з УКРАЇНОЮ (2) *Сосюра-3-64*; з калиною – з УКРАЇНОЮ (2) *Малишко-8-308*; під калиною – над .. УКРАЇНОЮ (2) *Сингаївський-1996-70*; на калину – з ВКРАЇНИ (2) *УПА-234*; калину – ВКРАЇНУ (2) *Доріченко-280*; калину – дружину – УКРАЇНУ (3) *Струцюк-1993-157*; калину − УКРАЇНУ (2) *Павличко-4-385*; калину – на УКРАЇНУ (2) *Засенко-1986-63, Стус-1-2-34*; за калину − за УКРАЇНУ (2) *Павличко-3-105*; країна – УКРАЇНА – калина (2) *Тичина-2-296*; машини – УКРАЇНИ – зміни – калини – ожини − солов'їним (2) *Сосюра-3-368*; муедзини – калини – ВКРАЇНИ (3) *Олійник-2005 а-417*; УКРАЇНА – калина (1) *Гайворон 2003-96*; УКРАЇНА – калина − коліна (1) *Княжич-89*; УКРАЇНА – калина − руїна (1) *Цушко-2013 б-229*; УКРАЇНА – калину (1) *Левченко-116*; УКРАЇНА – незрадливо-змінна – калина (1) *Славутич-2-73*; УКРАЇНА – солов'їна – калина (1) *Сосюра-3-249*; УКРАЇНИ – калини (1) *Стус-1-1-163*; з УКРАЇНИ – калини (1) *Калинець-II-135*; УКРАЇНО – калини (1) *Криловець-18*; УКРАЇНО – калини – на коліна (1) *Щербак-42*; УКРАЇНО – калино (1) *Тичина-2-239*; УКРАЇНУ – калина (1) *Олійник-2005 а-75*; цвіт-калино – УКРАЇНО (2) *Рильський-4-320*

калинний: калинний – для ВКРАЇНИ – неспинна (2) *Дергач-77*

калиновий: руїна – міни – калинові – УКРАЇНИ (4) *Василашко-53*

камінний 2: камінні − УКРАЇНІ (2) *Павличко-4-279*; УКРАЇНИ – камінний (1) *Сосюра-1-314*

каміння: УКРАЇНА – камінням (1) *Вагилевич-323*

кампесино: УКРАЇНО – кампесино (1) *Павличко-1-195*

карабін 4: єдина – єдина – ВКРАЇНА – з карабіна – ВКРАЇНА – дружина – ВКРАЇНА – сина – ВКРАЇНА – домовина – ВКРАЇНА – зміїна – ВКРАЇНА – Батьківщина – ВКРАЇНА (3, 5, 7, 9, 11, 13, 15) *Бажан-219–220*; карабіна – УКРАЇНА (2) *Павличко-4-214*; УКРАЇНА – біля карабіна (1) *Павличко-4-6*; для УКРАЇНИ – карабіни – у зміни (1) *Павличко-3-98*

караїм 2: грузину – караїму – УКРАЇНУ (3) *Головащенко-13*; караїми – УКРАЇНИ (2) *Вольвач-1998-91*

кармін 2: домовина – сину – си-и-ну – провинно – карміну – УКРАЇНИ – УКРАЇНИ (6, 7) *Базилевський-2004-92*; карміну – в УКРАЇНУ (2) *Руденко-2004-477*

кармінний: кармінні – з УКРАЇНИ (2) *Перебийніс-77*

картина 5: картини – УКРАЇНИ (2) *Рильський-1-374*; УКРАЇНА – картина (1) *Куліш-1989-1-239*; УКРАЇНА – на .. картинах (1) *Доріченко-152*; для УКРАЇНИ – картини (1) *Доріченко-390*; на .. УКРАЇНУ – картину (1) *Куліш-1989-1-511*

картоплина: бадилину – картоплину – в коліно – УКРАЇНА (4) *Перепустка (А. Горбівненко)-124*

Катерина 3: ВКРАЇНУ – на Катерину (1) *Куліш-1989-1-395*; Катерині – на ВКРАЇНІ (2) *Куліш-1989-1-196*; Катерино – ВКРАЇНИ (2) *Вирган-41*

кинути 14: за ВКРАЇНУ – не кину (1) *Павліха-20*; калини – ВКРАЇНИ – до полтини – кине (2) *Олійник-2005 а-418*; кину – на ВКРАЇНУ – на .. отчину (2) *Чупринка-86*; кину – УКРАЇНУ (2) *Самійленко-48, Павличко-4-109*; не кину – на ВКРАЇНУ – надіну (2) *Куліш-1989-1-511*; кинув – в УКРАЇНИ (2) *Левченко-312*; спину – УКРАЇНО – осине – вітрильник – синє – УКРАЇНИ – не загинув – УКРАЇНО – кинув – в УКРАЇНІ – єдині – УКРАЇНО – цінність – УКРАЇНО – днини – УКРАЇНО (2, 6, 8, 10, 12, 14, 16) *Левченко-317–318*; УКРАЇНА – кине (1) *Левченко-325*; УКРАЇНИ − кине (1) *Олесь-1-431*; УКРАЇНИ – не кине (1) *Доріченко-410*; в УКРАЇНІ – кинув (1) *Шевченко-1-90*; на УКРАЇНУ – кину – годину (1) *Куліш-1989-1-213*; на .. УКРАЇНУ – на .. УКРАЇНУ – єдину – домовину – кинув (1, 2) *Стус-1-2-133*

кмин 2: кмину – УКРАЇНУ (2) *Павличко-1-123*; кмину – за УКРАЇНУ (2) *Павличко-3-216*

княгиня: на УКРАЇНІ – княгиня (1) *Шевченко-2-25*

кожушина: кожушину – на .. УКРАЇНУ (2) *Забаштанський-1994-65*

кокаїн: УКРАЇН – кокаїн (1) *Вольвач-2009-10*

коліно 74: бадилину – картоплину – в коліно – УКРАЇНА (4) *Перепустка (А. Горбівненко)-124*; по ВКРАЇНІ – при коліні (1) *Драч-І-459*; калини – УКРАЇНИ − гіркну – піна – коліна – нетлінне − УКРАЇНО (2, 8) *Мордатенко-2012-39*; колін – УКРАЇН (2) *Чепурко-2014 б-9*; на коліна – ВКРАЇНА (2) *Павличко-4-34, Гужва-2011-181*; по коліна – ВКРАЇНА (2) *Драч-І-443, Драч-1972-221*; на коліна – ВКРАЇНО (2) *Поклад-1990-115*; на коліна – за ВКРАЇНУ (2) *Руденко-2004-514*; на коліна – мати-УКРАЇНА (2) *Гентош-96*; коліна – Раїна – УКРАЇНА (3) *Яр Славутич-2-114*; на коліна – до сина – УКРАЇНА (3) *Яр Славутич-2-52*; коліна – УКРАЇНА (2) *Славутич-2-25, Павличко-1-123, Струцюк-1991-21*; на коліна – УКРАЇНА (2) *Олесь-1-136, Олесь-1-246, Олесь-1-250, Олесь-1-466, Олесь-1-505, Олесь-1-665, Олесь-1-803, Костенко-1999-38, Павличко-2-74, Павличко-2-157, Павличко-2-400, Павличко-3-301, Павличко-3-307, Павличко-4-40, Павличко-4-148, Павличко-4-203, Павличко-4-384, Руденко-2004-424, Драч-1976-57, Струцюк-1991-52, Струцюк-1993-42, Щербак-125, Левченко-497*; на .. коліна – УКРАЇНА (2) *Тичина-3-365*; по коліна – УКРАЇНИ (2) *Клічак-89, Левченко-127*; на коліна –

УКРАЇНО (2) *Клен-156*; коліна – за УКРАЇНУ (2) *Руденко-2004-173*; коліна – хвилина - УКРАЇНА (3) *Самійленко-235*; на колінах – невинних – спини – ВКРАЇНУ (4) *Олійник-2005 а-419*; на колінах − УКРАЇНА (2) *Олесь-1-870, В. Коломієць-145, Струцюк-1991-9, Кіс-10, Левченко-432*; на .. колінах – УКРАЇНА (2) *Йовенко-1977-23*; на колінах – УКРАЇНУ (2) *Мазуренко-1973-97*; в коліні – на ВКРАЇНІ (2) *Костенко 1979-127*; на .. руїнах – УКРАЇНА − пір'їна – на коліна – поліна – до віна (2) *Драч-І-318 − 319*; руїно – коліно – за руїну – УКРАЇНУ (4) *Перли (Б. Лепкий)-517*; з УКРАЇН – з колін – дзвін (1) *Павличко-2-267*; УКРАЇНА – калина − коліна (1) *Княжич-89*; УКРАЇНА – до коліна (1) *Гайворон-2001-19*; УКРАЇНА – на коліна (1) *Олесь-1-459, Базилевський-2011-61, Капустін-132*; УКРАЇНА – на колінах (1) *Гайворон-2001-43, Левченко-335*; УКРАЇНА – на колінах – в УКРАЇНІ − нині (1, 3) *Леся Степовичка-82*; УКРАЇНА – рубіни – коліна − Батьківщино (1) *Сосюра-4-258*; УКРАЇНА – в .. руїнах – на коліна (1) *УПА-73*; уздовж УКРАЇНИ – по коліно (1) *Федюк-2008-187*; УКРАЇНО – калини – на коліна (1) *Щербак-42*; УКРАЇНО – на коліна (1) *Загул-167, Левченко-510*; УКРАЇНО – на колінах – невпинно (1) *Дубиківська-15*; УКРАЇНО – на коліно (1) *Павличко-1-268*; щохвилинно – УКРАЇНО – безупинно – УКРАЇНО – уклінно – УКРАЇНО – по коліно – УКРАЇНО – невпинно – УКРАЇНО – незмінно – УКРАЇНО – днина – УКРАЇНО – нетлінно – УКРАЇНО (2, 4, 6, 8, 10, 12, 14, 16) Первомайський-72–74

коломбіна: УКРАЇНИ – коломбіни (*мн.*) (1) *Федюк-2008-193*

контина: по контині − УКРАЇНІ (2) *Федькович-48*

кончина 2: кончини – УКРАЇНА – в корінні – єдині (2) *Олійник-2005 б-541–542*; по кончині – УКРАЇНИ – в хвилину – чину – торбину (2) *Олійник-2005 б-523–524*

копійчина: копійчину – УКРАЇНИ – лю-ди-на – УКРАЇНИ – повинні – УКРАЇНИ – сесійна – УКРАЇНИ – вполовину – УКРАЇНИ – мамам-героїням – УКРАЇНИ – про людину – УКРАЇНИ – країну – УКРАЇНИ – у домовину – УКРАЇНИ (2, 4, 6, 8, 10, 12, 14, 16, 18) *Левченко-55–56*

коріння 7: кончини – УКРАЇНА – в корінні – єдині (2) *Олійник-2005 б-541–542*; в корінні – УКРАЇНІ (2) *Струцюк-1993-35*; у корінні – на УКРАЇНІ (2) *Павличко-3-231*; до коріння – УКРАЇНА (2) *В. Соловей-54*; коріння – з УКРАЇНИ (2) *Бортняк-1979-54*; нині – коріння – святині − УКРАЇНИ (4) *Олійник-2005 б-539*; УКРАЇНА – на .. корінні (1) *Дергач-104*

Корсунщина 2: з Корсунщини – УКРАЇНИ (2) *Куліш-1989-1-136*; на .. Корсунщину – на .. УКРАЇНУ (2) *Куліш-1989-1-442*

Костянтинов: до загину – країні – винних – невинних – країні – в .. шпарини – країна – Костянтинов – країні – в .. годину – країні – УКРАЇНА – країні – УКРАЇНІ – країні – осине – країні – не зупинить – країні – повинні – країні – Батьківщини – УКРАЇНІ (12, 14, 23) *Левченко-282–284*

кпини 8: ВКРАЇНИ – кпини – ВКРАЇНИ (1, 3) *Тичина-1-287*; днину – УКРАЇНУ – спину – УКРАЇНУ – за кпини – до ВКРАЇНИ (2, 4, 6) *Забаштанський-1999-48*; кпини – ВКРАЇНИ (2) *Драч-І-320*; кпини – для

ВКРАЇНИ (2) *Забаштанський-1999-34*; кпини – спину – УКРАЇНУ (3) *Цушко-2013 а-15*; кпини – УКРАЇНА (2) *Павлюк-1993-27*; кпини – УКРАЇНИ (2) *Стус-1-2-57*; сороковини – диволюдини – сороковини – хуртовини – сороковини – зернини – сороковини – винний – сороковини – пуповини – сороковини – винні – сороковини – роковини – сороковини – у нуртовини – сороковини – Марини – сороковини – з УКРАЇНИ – людини – вершини – кпини – сороковини – сороковини (20) *Драч-І-431–432*; УКРАЇНА – кпини (1) *Стус-1-1-149*

країна (Країна) 48: на ВКРАЇНУ – на країну (1) *Українка-53*; копійчину – УКРАЇНИ – лю-ди-на – УКРАЇНИ – повинні – УКРАЇНИ – сесійна – УКРАЇНИ – вполовину – УКРАЇНИ – мамам-героїням – УКРАЇНИ – про людину – УКРАЇНИ – країну – УКРАЇНИ – у домовину – УКРАЇНИ (2, 4, 6, 8, 10, 12, 14, 16, 18) *Левченко-55–56*; до загину – країні – винних – невинних – країні – в .. шпарини – країна – Костянтинов – країні – в .. годину – країні – УКРАЇНА – країні – УКРАЇНІ – країні – осине – країні – не зупинить – країні – повинні – країні – Батьківщини – УКРАЇНІ (12, 14, 23) *Левченко-282–284*; країна – країни – УКРАЇНИ (2) *УПА-109*; країна − УКРАЇНА (2) *Казка-75, Базилевський-1988-188, Чубач-2003-182*; країна − УКРАЇНА − калина (2) *Тичина-2-296*; країна – УКРАЇНІ (2) *Левченко-414*; країнам – УКРАЇНУ (2) *Лупій-49*; країни – з країни – в країну – УКРАЇНА – єдина (4) *Стріла (Леонід Полтава)-881*; країни – УКРАЇНИ (2) *Тичина-1-251, Василашко-67*; в країни – УКРАЇНИ (2) *Алчевська-78*; до .. країни – УКРАЇНИ – тіні (2) *Перли (В. Пачовський)-378*; у .. країни – УКРАЇНИ (2) *Поклад-1996-81*; в країні – в УКРАЇНІ (2) *Базилевський-2011-45, Василашко-33, Юрій Ряст-2009-119*; у країні – у .. УКРАЇНІ – серцево-судинних (2) *Герасим'юк-2006-90*; Країно – УКРАЇНО – раїнно (2) *Білоус-2010-809*; на країну – ВКРАЇНА (2) *Гужва-2007-35*; на країну – руїни – УКРАЇНУ (3) *Маланюк-423*; країну – до УКРАЇНИ (2) *Левченко-116*; країну – в .. УКРАЇНУ (2) *Карманський-1992-342*; поголили – УКРАЇНИ – долини – країну (2) *Чередниченко-2002-57*; УКРАЇНА – країна (1) *Йовенко-1989-25*; УКРАЇНА – країна – година – на ВКРАЇНІ – для ВКРАЇНИ (1, 4, 5) *Самійленко-95*; УКРАЇНА – пір'їну – жарина – країна (1) *Забужко-2005-134*; УКРАЇНИ – країни (1) *Алчевська-40, Карманський-1991-148*; УКРАЇНУ – країну (1) *Базилевський-2004-15, Гризун-2014-10*; за УКРАЇНУ – країну (1) *Тичина-3-23*; на УКРАЇНУ – на .. країну (1) *Маковей-245*; на УКРАЇНУ – руїну – країну (1) *Тичина-2-435*

край: без країв – УКРАЇН (2) *Вольвач-2009-94*

крапелина: перлино – УКРАЇНИ – плине – крапелина – тополина (2) *Йовенко-1984-10*

краплина 10: краплина – УКРАЇНА (2) *Сингаївський-1962-23, Скирда-1965-61*; до краплини – УКРАЇНА (2) *Левченко-83*; краплини – УКРАЇНИ (2) *Левченко-11*; по .. краплині – УКРАЇНІ (2) *Сингаївський-1975-48*; краплину – на УКРАЇНУ – на УКРАЇНУ (2, 3) *Сингаївський-1966-112*; орлина – УКРАЇНА – хмарина – УКРАЇНА – долина – УКРАЇНА – на Верховину – УКРАЇНУ – лавина – УКРАЇНА – краплина – УКРАЇНА (2, 4, 6, 8, 10, 12) *Капустін-101*; по

.. УКРАЇНІ − по краплині (1) *Сингаївський-1972-191*; УКРАЇНІ – нині – УКРАЇНІ – при долині – УКРАЇНІ – в зернині – УКРАЇНІ – солов'їні – УКРАЇНІ – у .. краплині (1, 3, 5, 7, 9) *Сингаївський-1982 а-85*; в УКРАЇНІ – синє – краплини (1) *Левченко-376*

кремінний 3: взаміну – кремінну – УКРАЇНУ (3) *Павличко-4-353*; кремінні − УКРАЇНІ *Павличко-4-385*; кремінну – на УКРАЇНУ (2) *Яр Славутич-1-374*

кретин: за ВКРАЇНУ – кретини (1) *Доріченко-379*

крижина: під крижину – УКРАЇНИ (2) *Забаштанський-1994-74*

крило 2: крила – УКРАЇНА (2) *Стус-1-2-58*; крила – в УКРАЇНІ (2) *Чубач-2003-163*

крилоорлиний: крилоорлина – УКРАЇНА (2) *Тичина-2-220*

кровина: у кровини – з УКРАЇНИ (3) *Перебийніс-77*

купити: УКРАЇНІ – неспалим-купині – купили (1) *Олійник-2005 а-361*

кураїна 2: кураїна – УКРАЇНА (2) *Вольвач-2002-62*; УКРАЇНИ – махини – чаїний – кураїни (1) *Славутич-1-363*

Курівщина: Курівщину − УКРАЇНУ (2) *Руданський-470*

лавина 5: година − УКРАЇНА − лавина – соколина – за сина (2) *Рильський-3-164*; лавина – ВКРАЇНА (2) *Карманський-1991-94*; лавина – промінням – УКРАЇНА (3) *Вагилевич-163*; мати-УКРАЇНА – лавина (1) *Щербак-65–66*; орлина – УКРАЇНА – хмарина – УКРАЇНА – долина – УКРАЇНА – на Верховину – УКРАЇНУ – лавина − УКРАЇНА − краплина − УКРАЇНА (2, 4, 6, 8, 10, 12) *Капустін-101*

ластів'їний: ластів'їні – УКРАЇНІ (2) *Драч-І-197*

лебединий 3: в .. годину – УКРАЇНІ – лебедину (2) *Дергач-171*; лебедину – ВКРАЇНА (2) *Кирпа-73*; лебедину – у .. УКРАЇНУ (2) *Сингаївський-2002-170*

левиний: ВКРАЇНИ – левиний (1) *Рильський-2-238*

Лемківщина: на УКРАЇНІ – від .. Лемківщини (1) *УПА-374*

линути 60: ВКРАЇНИ – лине (1) *Рильський-4-183, Доріченко-238, Доріченко-249*; ВКРАЇНУ – линем (1) *Доріченко-182*; година – УКРАЇНО – орлина – лине – гине – єдина (2) *Сосюра-3-368*; лине – ВКРАЇНИ (2) *Сосюра-3-66, Доріченко-275*; лине – ВКРАЇНУ (2) *Сосюра-2-344, Позняк-38*; лине – про ВКРАЇНУ (2) *Сосюра-3-35, Доріченко-48*; лине – лине – УКРАЇНИ (3) *Мозолевський-1991-41*; лине – солов'їна – УКРАЇНО (3) *Сосюра-3-122–123*; лине – Тичини – орлино – УКРАЇНИ – дружині – на УКРАЇНІ – однині (4, 6) *Сосюра-3-367*; лине – УКРАЇНА (2) *Сосюра-2-32, Сосюра-3-155, Сосюра-3-223, Сосюра-3-33, Сосюра-3-80, Стус-3-2-114, В. Коломієць-58, Цушко-2013 б-188, Доріченко-290*; лине – УКРАЇНА – полине – ВКРАЇНА (2, 4) *Сосюра-3-20*; лине – УКРАЇНИ (2) *Сосюра-4-95, Сосюра-4-101, Сосюра-4-207*; лине – з УКРАЇНИ (2) *Сосюра-1-321, Сосюра-3-226*; лине – УКРАЇНИ (2) *Юрій Клен-166, Сосюра-2-334, Сосюра-2-72, Сосюра-3-118, Сосюра-3-162, Сосюра-3-223–224, Сосюра-3-364*; лине – з УКРАЇНИ (2) *Сингаївський-2002-97*; лине – УКРАЇНИ – єдина (2) *Сосюра-2-12*; лине – УКРАЇНІ (2) *Сосюра-3-224*; не

лине – в УКРАЇНІ (2) *Левченко-313*; лине – УКРАЇНО (2) *Сосюра-3-290*; лине – УКРАЇНУ (2) *Сосюра-2-341*, *Левченко-154*; лине – за УКРАЇНУ (2) *Сосюра-2-100*; лине – на УКРАЇНУ (2) *Сосюра-2-239*, *Сосюра-3-306*; лину – зустріну – УКРАЇНУ (3) *Тичина-2-239*; лину – УКРАЇНУ (2) *Куліш-1989-1-341*, *Сосюра-1-239*; одпочинуть – лину – на УКРАЇНУ (3) *Шевченко-2-35*; орлина – УКРАЇНО – УКРАЇНА – щогодини – УКРАЇНА – жоржини – УКРАЇНО – УКРАЇНА – єдина – УКРАЇНО – УКРАЇНА – лине – УКРАЇНА – УКРАЇНА (2, 3, 5, 7, 8, 10, 11, 13, 14) *Сосюра-3-102*; провина – журавлина – одпочине – солов'їна – лине – соколина – пір'їна – УКРАЇНО (8) *Цушко-2013 а-10*; соколина – УКРАЇНА – солов'їна – УКРАЇНА – лине – УКРАЇНА (2, 4, 6) *Сосюра-2-93*; УКРАЇНА – лине (1) *Сосюра-2-241*, *Забашта-143*; УКРАЇНА – лине – турбіни (1) *Сосюра-1-262*; УКРАЇНИ – лине (1) *Бажан-229*, *Сосюра-3-31*, УКРАЇНИ – лину (1) *Йовенко-1979-208*; УКРАЇНИ – линуть (1) *Павлюк-2005-116*

личина 4: личину – УКРАЇНУ (2) *Куліш-1989-2-326*; личину – на УКРАЇНУ (2) *Гребінка-279*; неньки-УКРАЇНИ – личини – святині (1) *Олійник-2005 б-541*; за УКРАЇНУ – личину (1) *Головащенко-40*

Ліна: УКРАЇНА – Марину – Ліна (1) *Базилевський-2004-1-208*

лінія: в .. сині – нині – ліній – синім – машині – аршинів – хвилині – на УКРАЇНІ – половини – єдиній – тіні – в .. самотині (8) *Плужник-194–195*

лозина: лозини – УКРАЇНИ (2) *Стус-3-1-164*

локшина: УКРАЇНІ – локшині (1) *Головащенко-37*

лункий: лункими – УКРАЇНА (2) *Рильський-2-332*

любимий: над УКРАЇНОЮ – любимою (1) *Сингаївський-1963-47*

Люблін: УКРАЇНА – до Любліна (1) *Куліш-1989-1-135*

людина 43: ВКРАЇНА – людина (1) *Вороний-80*; година – УКРАЇНА – дитина – година – людина – сина (2) *Куліш-1989-1-169*; годину – світ-УКРАЇНУ – людину (2) *Куліш-1989-1-251*; горобині – людині – в .. УКРАЇНІ (3) *Первомайський-2-180*; дитина – за хвилину – УКРАЇНО – людина – УКРАЇНО (3, 5) *Сосюра-1-82–83*; копійчину – УКРАЇНИ – лю-ди-на – УКРАЇНИ – повинні – України – сесійна – УКРАЇНИ – вполовину – УКРАЇНИ – мамам-героїням – УКРАЇНИ – про людину – УКРАЇНИ – країну – УКРАЇНИ – у домовину – УКРАЇНИ (2, 4, 6, 8, 10, 12, 14, 16, 18) *Левченко-55–56*; людина – з глини – з УКРАЇНИ – з УКРАЇНИ – людини – з УКРАЇНИ – з УКРАЇНИ (3, 4, 6, 7) *Тичина-1-169*; людина – дитина – з УКРАЇНИ (3) *Скирда-1994-35*; людина – УКРАЇНА (2) *Сингаївський-1977-7*, *Левченко-179*, *Головащенко-128*; Людина – УКРАЇНУ (2) *Левченко-520*; людини – для ВКРАЇНИ – УКРАЇНІ (2, 3) *Самійленко-193–194*; людини – УКРАЇНИ (2) *Куліш-1989-1-396*, *Рильський-4-56*, *Бажан-276*, *Малишко-6-243*, *Малишко-6-192*, *Сингаївський-1988-86*; для людини – без УКРАЇНИ (2) *Білоус-2010-629*; людини – УКРАЇНО (2) *Казка-158*; людині – в .. годині – на УКРАЇНІ – на УКРАЇНІ (3, 4) *Тичина-2-236*; людино – УКРАЇНО – тополино – УКРАЇНО – зернино – УКРАЇНО (2, 4, 6) *Сингаївський-1996-12*; людину – в УКРАЇНУ (2) *Сингаївський-2002-76*; людину – на УКРАЇНУ (2) *Павличко-3-303*; в .. рослині – в УКРАЇНІ – у.. плині – в .. рослині – у .. сині – людині (2) *Борщевський-13*; сороковини –

диволюдини – сороковини – хуртовини – сороковини – зернини – сороковини – винний – сороковини – пуповини – сороковини – винні – сороковини – роковини – сороковини – у нуртовини – сороковини – Марини – сороковини – з УКРАЇНИ – людини – вершини – кпини – сороковини – сороковини (20) *Драч-І-431–432*; УКРАЇНА – людина (1) *Сингаївський-1996-10, Павліха-25*; УКРАЇНИ – людини (1) *Капустін-137, Доріченко-189*; УКРАЇНИ – Людини (1) *Левченко-167*; УКРАЇНИ – людину (1) *Доріченко-102*; в УКРАЇНІ – в людині (1) *Павличко-2015 б-65*; УКРАЇНИ – до людини (1) *Сингаївський-1996-62*; на УКРАЇНІ – людині (1) *Рильський-2-271*; УКРАЇНО – ВКРАЇНО – дитина – людина – ВКРАЇНО – ВКРАЇНО (1, 2, 5, 6) *Тичина-1-271*; над УКРАЇНОЮ – Людиною (1) *Тичина-3-130*; УКРАЇНУ – громадянином – УКРАЇНУ – Батьківщина – УКРАЇНУ – на сина – УКРАЇНУ – повинен – УКРАЇНУ – не спинить – УКРАЇНУ – родина – УКРАЇНУ – до загину – УКРАЇНУ – чужинець – УКРАЇНУ – Людина – УКРАЇНУ – неодмінно – УКРАЇНУ – громадянином – УКРАЇНУ (1, 3, 5, 7, 9, 11, 13, 14, 17, 19, 21, 23) *Левченко-150–152*; УКРАЇНУ – людину (1) *Куліш-1989-1-242*; УКРАЇНУ – у людину (1) *Левченко-229*; в .. УКРАЇНУ – людину (1) *Гужва-2011-103*

Максим 2: замініш – УКРАЇНУ – впину – Максима (2) *Тичина-3-314*; Максима – на УКРАЇНУ (2) *Шевченко-2-239*

малина: малини – УКРАЇНИ (2) *Сосюра-3-337*

Марина 4: Марина – УКРАЇНА (2) *Славутич-1-427*; сороковини – диволюдини – сороковини – хуртовини – сороковини – зернини – сороковини – винний – сороковини – пуповини – сороковини – винні – сороковини – роковини – сороковини – у нуртовини – сороковини – Марини – сороковини – з УКРАЇНИ – людини – вершини – кпини – сороковини – сороковини (20) *Драч-І-431–432*; УКРАЇНА – Марину – Ліна (1) *Базилевський-2004-1-208*; УКРАЇНИ – Марини (1) *Сингаївський-1966-86*

марнотлінний: марнотлінне – УКРАЇНИ (2) *Павличко-3-219*

маслина: УКРАЇНИ – маслини (1) *Кацнельсон-151*

материзна: УКРАЇНА – батьківщина – материзна (1) *Куліш-1989-1-395*

материн 2: материні – по УКРАЇНІ – в пожарині (2) *Малишко-4-144*; материну – про УКРАЇНУ (2) *Павличко-3-401*

махина: УКРАЇНИ – махини – чаїний – куряїни (1) *Славутич-1-363*

машина 8: машина – ВКРАЇНА (2) *Аф.-Чужб.-342*; машини – УКРАЇНА (2) *Сосюра-266*; машини – УКРАЇНИ (2) *Олесь-1-652, УПА (Дан Мур)-140*; машини – УКРАЇНИ – зміни – калини – ожини – солов’їним (2) *Сосюра-3-368*; в .. сині – нині – ліній – синім – машині – аршинів – хвилині – на УКРАЇНІ – половини – єдиній – тіні – в .. самотині (8) *Плужник-194 – 195*; УКРАЇНИ - машини (1) *Сосюра-3-332*; в Україну – тліну – машину – скрині – УКРАЇНІ (1, 5) *Павличко-2-394*

Мина: мати-сиротина – із тином – Мина – на .. жовто-синім – сини – ВКРАЇНИ (6) *Забужко-2005-137*

міна (*вираз*) **5:** ВКРАЇНИ – міну (1) *Доріченко-168*; міна – УКРАЇНА (2) *Павличко-4-5*; міну – руїну – розтлінну – УКРАЇНУ (4) *Бортняк-2006-14*; міну – УКРАЇНУ (2) *Павличко-2-83*; УКРАЇНУ – міну (1) *Павличко-4-140*

міна (*снаряд*) **5:** ВКРАЇНИ – міни (1) *Сосюра-4-13*; руїна – міни – калинові – УКРАЇНИ (4) *Василашко-53*; УКРАЇНИ – міни (1) *Кацнельсон-20*; УКРАЇНИ – міни – міни (1) *Щеглюк-15*;

мінливо-змінний: руїни – УКРАЇНІ – мінливо-змінній (2) *Клен-116*

могила 3: в могилі – на УКРАЇНІ – не загине (2) *Українка-292*; на могилу – на ВКРАЇНУ – загину (2) *Куліш-1989-1-57*; світ-УКРАЇНУ – на могилу (1) *Куліш-1989-1-58*

Мокрина: причину – Мокрину – на УКРАЇНУ (3) *Рильський-3-88*

молодий: УКРАЇНИ – молодими (1) *Доріченко-233*

Московщина 9: на ВКРАЇНІ – в Московщині – при годині (1) *Куліш-1989-1-40*; на ВКРАЇНІ – на Московщині – по УКРАЇНІ (1, 3) *Руданський-477*; з Московщини – з УКРАЇНИ (2) *Костомаров-1987-219, Руданський-476*; УКРАЇНА – Московщина (2) *УПА-33*; УКРАЇНА – в Московщині – година – в Московщині – година – сина (1) *Руданський 466*; УКРАЇНИ – Московщини (1) *Руданський-477*; УКРАЇНУ – в Московщину (2) *Руданський-468*

мрійний: мрійні – на УКРАЇНІ (2) *Бортняк-1976-40*

муедзин: муедзини – калини – ВКРАЇНИ (3) *Олійник-2005 а-417*

мурашиний: мурашине – УКРАЇНА (2) *Олійник-2005 б-533*

Муссоліні 2: Муссоліні – УКРАЇНІ (2) *Олесь-2-193*; УКРАЇНІ – Муссоліні (1) *Олесь-2-195*

мушлін: мушліни – із піни – для УКРАЇНИ – в руїни (3) *Перли (В. Пачовський)-374*

надіти: не кину – на ВКРАЇНУ – надіну (2) *Куліш-1989-1-511*

надлюдина: надлюдина – УКРАЇНА (2) *Тичина-2-203*

наївний 6: «ВКРАЇНАМИ» – наївними – прококаїнених (1) *Вольвач-2009-10*; наївне – в УКРАЇНІ (2) *Левченко-496*; наївні – УКРАЇНІ (2) *Вольвач-2000-25*; наївні – в УКРАЇНІ (2) *Бортняк-2006-6*; наївною – з УКРАЇНОЮ (2) *Лучук-1965-37*; УКРАЇНА – наївна (1) *Гужва-2011-81*

накинутися: накинувсь – УКРАЇНУ (2) *Левченко-309*

наколінний 2: наколінна – УКРАЇНО (2) *Базилевський-2011-166*; Україна – наколінна (1) *Павличко-4-32*

напівруїна: нетлінна – Україна – напівруїна (2) *Павличко-4-360*

наполовину 3: ВКРАЇНИ – наполовину (1) *Гужва-1974-103*; УКРАЇНА – наполовину (1) *Гужва-2007-82, Гужва-2010-91*

насіння 2: для висіння – в насінні – в УКРАЇНІ (3) Андрухович-2001-18

нафталін: нафталіном – УКРАЇНА (2) *Базилевський-2011-61*

невинний 5: до загину – країні – винних – невинних – країні – в .. шпарини – країна – Костянтинов – країні – в .. годину – країні – УКРАЇНА – країні – УКРАЇНІ – країні – осине – країні – не зупинить – країні – повинні – країні – Батьківщини – УКРАЇНІ (12, 14, 23) *Левченко-282–284*; невинна –

УКРАЇНА (2) *Вовк-71*; невинний – ВКРАЇНИ (2) *Драч-2007-750*; УКРАЇНА – невинна (1) *Драч-І-386*; у .. УКРАЇНІ – винні – невинні (1) *Левченко-393*

невловимо: у крові нам – УКРАЇНА – невловимо – УКРАЇНА (2, 4) *Вольвач-2009-49*

невпинний 4: гостинні – невпинний – УКРАЇНИ – ніжно-синіх (3) *Дергач-112*; невпинна – УКРАЇНА (2) *Сосюра-1-307*; невпинний – ВКРАЇНУ (2) *Сосюра-1-311*; невпинною – над УКРАЇНОЮ – орлиною – над УКРАЇНОЮ (2, 4) *Сосюра-3-372–373*

невпинно 15: біганина – УКРАЇНУ – невпинно (2) *Сосюра-1-263*; ВКРАЇНА – невпинно (1) *Сосюра-1-318*; невпинно – на ВКРАЇНУ (2) *Сосюра-3-306*; невпинно – УКРАЇНА (2) *Горик-2004-40*, *Горик-2008-128*, *Горик-2008-141*, *Мозолевський-1991-30*, *Мозолевський-1991-52*; невпинно – УКРАЇНИ (2) *Сосюра-1-327*, *Сосюра-2-38*, *Сосюра-3-18*; УКРАЇНО – на колінах – невпинно (1) *Дубиківська-15*; УКРАЇНО – невпинно (1) *Рильський-2-240*, *Яр Славутич-1-164*; щохвилинно – УКРАЇНО – безупинно – УКРАЇНО – уклінно – УКРАЇНО – по коліно – УКРАЇНО – невпинно – УКРАЇНО – незмінно – УКРАЇНО – днина – УКРАЇНО – нетлінно – УКРАЇНО (2, 4, 6, 8, 10, 12, 14, 16) *Первомайський-72–74*

незмінний 5: незмінне – для УКРАЇНИ (2) *Білоус-2010-583*; незмінне – з УКРАЇНИ (2) *Сосюра-1-236*; незмінні – в УКРАЇНІ (2) *Осадчук-2006-37*; в УКРАЇНІ – незмінні (1) *Осадчук-2006-27*; УКРАЇНОЮ – незмінною (1) *Кацнельсон-283*

незмінно 3: незмінно – у ВКРАЇНИ (2) *Сосюра-1-245*; незмінно – про .. УКРАЇНУ (2) *Руденко-1954-234*; щохвилинно – УКРАЇНО – безупинно – УКРАЇНО – уклінно – УКРАЇНО – по коліно – УКРАЇНО – невпинно – УКРАЇНО – незмінно – УКРАЇНО – днина – УКРАЇНО – нетлінно – УКРАЇНО (2, 4, 6, 8, 10, 12, 14, 16) *Первомайський-72–74*

неодмінний 2: неодмінна – УКРАЇНА (2) *Руденко-2004-402*, *Руденко-2004-438*

неодмінно 9: неодмінно – УКРАЇНА (2) *Ірванець-2003-97*, *Левченко-233*, *Левченко-464*, *Левченко-493*; неодмінно – УКРАЇНУ (2) *Яворська-16*; нині – неодмінно – УКРАЇНУ (3) *Левченко-429*; одне-єдине – неодмінно – повинно – УКРАЇНУ (4) *Левченко-402*; УКРАЇНУ – громадянином – УКРАЇНУ – Батьківщина – УКРАЇНУ – на сина – УКРАЇНУ – повинен – УКРАЇНУ – не спинить – УКРАЇНУ – родина – УКРАЇНУ – до загину – УКРАЇНУ – чужинець – УКРАЇНУ – Людина – УКРАЇНУ – неодмінно – УКРАЇНУ – громадянином – УКРАЇНУ (1, 3, 5, 7, 9, 11, 13, 14, 17, 19, 21, 23) *Левченко-150–152*; про УКРАЇНУ – неодмінно (1) *Левченко-397*

неповинний 2: неповинні – УКРАЇНА (2) *Мазуренко-1971-123*; УКРАЇНО – ВКРАЇНО – неповинний (1, 2) *Шевченко-2-332*

непоклінно: непоклінно – УКРАЇНА (2) *Яворська-16*

непостійний: непостійна – ВКРАЇНО (2) *Чепурко-2014 а-2*

нерушимий: УКРАЇНО – нерушиму (1) *Гужва-1977-19*

неспинний: калинний – для ВКРАЇНИ – неспинна (2) *Дергач-77*

неспалимий: неспалима – УКРАЇНУ – незрадливим (2) *Земляний-20*

неспалим-купина: УКРАЇНІ – неспалим-купині – купили (1) *Олійник-2005 а-361*

неспинний: неспинний – з УКРАЇНИ (2) *Маланюк-288*

нести: нестиме – УКРАЇНИ (2) *Доріченко-411*

нетлінний 17: Афіни – УКРАЇНИ – нетлінна – УКРАЇНА (2, 4) *Бортняк-2008-20*; іскрина – УКРАЇНА – нетлінна (2) *Павличко-2-82*; калини – УКРАЇНИ – гіркну – піна – коліна – нетлінне – УКРАЇНО (2, 8) *Мордатенко-2012-39*; нетлінна – УКРАЇНА (2) *Руденко-2004-739, Павличко-2-190*; нетлінна – Україна – напівруїна (2) *Павличко-4-360*; нетлінне – УКРАЇНИ (2) *Павличко-4-218*; нетлінну – УКРАЇНУ (2) *Руденко-2004-277*; УКРАЇНА – нетлінна (1) *Руденко-1949-12, Руденко-2004-422, Костенко-1979-119, Павличко-4-32*; УКРАЇНИ – нетлінне (1) *Павличко-3-303, Павличко-2015 а-4*; в УКРАЇНІ – нетлінні (1) *Павличко-3-174*; на .. УКРАЇНІ – нетлінні (1) *Руденко-2004-730*; щохвилинно – УКРАЇНО – безупинно – УКРАЇНО – уклінно – УКРАЇНО – по коліно – УКРАЇНО – невпинно – УКРАЇНО – незмінно – УКРАЇНО – днина – УКРАЇНО – нетлінно – УКРАЇНО (2, 4, 6, 8, 10, 12, 14, 16) *Первомайський-72–74*

неупинно: неупинно – УКРАЇНА (2) *Ірванець-2003-97*

нині 34: ВКРАЇНИ – нині (1) *Перепустка (І. Демидов)-138*; на ВКРАЇНІ – нині (2) *Чупринка-214*; дитині – нині – на УКРАЇНІ (3) *Баранов-1986-61*; нині – ВКРАЇНІ (2) *Павличко-4-342*; нині – на ВКРАЇНІ (2) *Маковей-237, Драч-І-385*; нині – коріння – святині – УКРАЇНИ (4) *Олійник-2005 б-539*; нині – неодмінно – УКРАЇНУ (3) *Левченко-429*; нині – УКРАЇНИ (2) *Левченко-472*; нині – з УКРАЇНИ (2) *Павлюк-2005-1-196*; нині – УКРАЇНІ (2) *Олесь-1-500, УПА-367, УПА-370, Бажан-276, Позняк-100, Левченко-206, Левченко-287*; нині - в УКРАЇНІ (2) *УПА-388, Олійник-2005 а-437, Левченко-454*; нині – на УКРАЇНІ (2) *Сингаївський-1988-37*; нині – в .. яскині – по УКРАЇНІ (3) *УПА-371*; плину – на ВКРАЇНУ – нині (2) *Йогансен-47*; в .. сині – нині – ліній – синім – машині – аршинів – хвилині – на УКРАЇНІ – половини – єдиній – тіні – в .. самотині (8) *Плужник-194–195*; УКРАЇНА – на колінах – в УКРАЇНІ – нині (1, 3) *Леся Степовичка-82*; УКРАЇНИ – в нині (1) *О. Соловей-22*; УКРАЇНІ – нині – УКРАЇНІ – при долині – УКРАЇНІ – в зернині – УКРАЇНІ – солов'їні – УКРАЇНІ – у .. краплині (1, 3, 5, 7, 9) *Сингаївський-1982 а-85*; в УКРАЇНІ – нині (1) *Кацнельсон-267*; на УКРАЇНІ – нині (1) *Бажан-230, Качуровський-2013 а-148, Олійник-2005 б-538*; у .. УКРАЇНІ – нині (1) *Кацнельсон-256*; нині – УКРАЇНУ (2) *Левченко-405*; в .. УКРАЇНУ – нині (1) *Левченко-323*

ніжно-синій *див.* **синій**

Ніна 2: од .. Ніни – дитини – до ВКРАЇНИ (3) *Вороний-196*; на УКРАЇНУ – Ніну (1) *Тичина-2-332*

новина 6: новина – днина – ВКРАЇНА (3) *УПА-378*; новина – УКРАЇНА (2) *УПА-75, УПА-77*; новини – УКРАЇНИ (2) *Качуровський-2013 а-23*; новину – УКРАЇНУ (2) *УПА-367*; в чужині – із УКРАЇНИ – новини (2) *Кацнельсон-280*

нуклеїн: нуклеїни – УКРАЇНА (2) *Костенко-1989-185*

нуртовина: сороковини – диволюдини – сороковини – хуртовини – сороковини – зернини – сороковини – винний – сороковини – пуповини – сороковини – винні – сороковини – роковини – сороковини – у нуртовини – сороковини – Марини – сороковини – з УКРАЇНИ – людини – вершини – кпини – сороковини – сороковини (20) *Драч-І-431–432*

община: на УКРАЇНУ – в .. общину – без упину (1) *Яр Славутич-2-70*

один-єдиний *див.* **єдиний**

одміна 2: одміни – з УКРАЇНИ (2) *Засенко-1986-16*; одміни – по УКРАЇНІ (2) *Засенко-1986-87*

однині 6: на ВКРАЇНІ - однині (1) *Самійленко-189*; ВКРАЇНІ – Отчині – однині (1) *Чупринка-403*; лине – Тичини – орлино – УКРАЇНИ – дружині – на УКРАЇНІ – однині (4, 6) *Сосюра-3-367*; однині – до УКРАЇНИ (2) *Горик-2008-129*; однині – на УКРАЇНІ (2) *Сосюра-3-76*; УКРАЇНІ – однині (1) *УПА-69*

одпочинути 4: на годину – на ВКРАЇНУ – одпочину (2) *Шевченко-2-70*; одпочине – на УКРАЇНІ (2) *Шевченко-2-25*; одпочинуть – лину – на УКРАЇНУ (3) *Шевченко-2-35*; провина – журавлина – одпочине – солов’їна – лине – соколина – пір’їна – УКРАЇНО (8) *Цушко-2013 б-10*

ожина: машини – УКРАЇНИ – зміни – калини – ожини – солов’їним (2) *Сосюра-3-368*

окарина: ВКРАЇНА – окарина (1) *Гризун-2014-153*

окинути: окину – Україну (2) *Щоголів-1961-131*

око 3: благочинно – очима – на УКРАЇНУ (3) *Струцюк-1982-18*; перед очима – УКРАЇНУ – єдину (2) *Лучук-1984-12*; сину – загину – згину – дитина – сину – єдиний – на УКРАЇНІ – сину – очима (7) *Шевченко-2-235*

Орина: Орина – УКРАЇНА (2) *Куліш-1989-1-587*

орлиний 15: година – УКРАЇНО – орлина – лине – гине – єдина (2) *Сосюра-3-368*; долини – УКРАЇНИ – солов’їний – орлиний (2) *Рильський-3-332*; невпинною – над УКРАЇНОЮ – орлиною – над УКРАЇНОЮ (2, 4) *Сосюра-3-372–373*; орлина – ВКРАЇНА – єдина – ВКРАЇНА – горобині – на ВКРАЇНІ – сині – на ВКРАЇНІ (2, 4, 6, 8) *Сосюра-3-160–161*; орлина – УКРАЇНА (2) *Сосюра-3-54, Сосюра-3-247*; орлина – УКРАЇНА – хмарина – УКРАЇНА – долина – УКРАЇНА – на Верховину – УКРАЇНУ – лавина – УКРАЇНА – краплина – УКРАЇНА (2, 4, 6, 8, 10, 12) *Капустін-101*; орлина – УКРАЇНО – УКРАЇНА – щогодини – УКРАЇНА – жоржини – УКРАЇНО – УКРАЇНА – єдина – УКРАЇНО – УКРАЇНА – лине – УКРАЇНА – УКРАЇНА (2, 3, 5, 7, 8, 10, 11, 13, 14) *Сосюра-3-102*; орлина – УКРАЇНУ (2) *Сосюра-3-207*; орлиний – УКРАЇНИ (2) *Сосюра-3-65*; орлиних – ВКРАЇНИ (2) *Кузьмич-47*; орлиною – ВКРАЇНОЮ (2) *Бортняк-1988-93*; УКРАЇНА – орлину (1) *Сосюра-4-129*; УКРАЇНИ – орлиний (1) *Рильський-4-97*; УКРАЇНИ – орлину (1) *Сосюра-2-220*

орлино 4: ВКРАЇНО – орлино (1) *Рильський-2-423, Рильский-4-314*; лине – Тичини – орлино – УКРАЇНИ – дружині – на УКРАЇНІ – однині (4, 6) *Сосюра-3-367*; орлино – ВКРАЇНИ (2) *Сосюра-4-14*

оружина 2: до .. днини – з УКРАЇНИ – з УКРАЇНИ – з оружини – з оружини – по долині – по долині – солов'їні – без дитини – на чужині (2, 3) *Первомайський-2-458–459*

осиний 2: до загину – країні – винних – невинних – країні – в .. шпарини – країна – Костянтинов – країні – в .. годину – країні – УКРАЇНА – країні – УКРАЇНІ – країні – осине – країні – не зупинить – країні – повинні – країні – Батьківщини – УКРАЇНІ (12, 14, 23) *Левченко-282 – 284*; спину – УКРАЇНО – осине – вітрильник – синє – УКРАЇНИ – не загинув – УКРАЇНО – кинув – в УКРАЇНІ – єдині – УКРАЇНО – цінність – УКРАЇНО – днини – УКРАЇНО (2, 6, 8, 10, 12, 14, 16) *Левченко-317–318*

осінити: за ВКРАЇНУ – осінить (1) *Чепурко-2014 б-13*

осінній 5: ВКРАЇНО – осіння (1) *Стус-1-2-29*; осінні – по УКРАЇНІ (2) *Мідянка-1990-123*; осінні – на УКРАЇНУ (2) *Талалай-1971-71*; у .. осінній – у .. УКРАЇНІ (2) *Струцюк-1993-124*; УКРАЇНУ – осінню (1) *Перли (С. Твердохліб)-619*

отруїтися: отруїлась – УКРАЇНА (2) *Ірванець-2003-24*

отупіння: в отупінні – в УКРАЇНІ (2) *Павличко-1-125*

Отчина (отчина) 2: ВКРАЇНІ – Отчині – однині (1) *Чупринка-403*; кину – на ВКРАЇНУ – на .. отчину (2) *Чупринка-86*

очеретина: УКРАЇНО – в очеретину (1) *Криловець-7*

павутина: ВКРАЇНА – павутина (1) *Рильський-2-250*

перекинути 2: на ВКРАЇНУ – ся перекину (1) *Федькович-41*; УКРАЇНУ – перекину (1) *Кацнельсон-257–258*

переміна 6: переміна – УКРАЇНА (2) *Вагилевич-218*; переміни – УКРАЇНА (2) *Базилевський-2004-1-29*; переміни – УКРАЇНО (2) *Базилевський-1992-115*; УКРАЇНИ - переміни (1) *Павличко-3-25*; УКРАЇНИ – переміни – стіни (1) *Франко-2-399*; по .. УКРАЇНІ – в .. переміні (1) *Загул-116*

перлина 9: перлина – ВКРАЇНА – ВКРАЇНА (2, 3) *Тичина-3-402*; перлина – УКРАЇНА (2) *Рильський-3-45*; перлини – УКРАЇНИ (2) *Сосюра-3-365*; перлини – з УКРАЇНИ (2) *Сингаївський-1977-57*; перлини – УКРАЇНО (2) *Сосюра-2-214, Сосюра-2-216*; перлино – УКРАЇНИ – плине – крапелина – тополина (2) *Йовенко-1984-10*; з УКРАЇНИ – з перлинами (1) *Сингаївський-1963-100*; хмарина – єдина – перлина – УКРАЇНА (4) *Сингаївський-1982 б-8–9*

Перуджино: Перуджино – без ВКРАЇНИ (2) *Доріченко-149*

першопричина: УКРАЇНОЮ – дитиною – УКРАЇНОЮ – глиною – УКРАЇНОЮ – журавлиною – УКРАЇНОЮ – домовинами – УКРАЇНОЮ – першопричиною (1, 3, 5, 7, 9) *Курташ-Карп-76*

піаніно 2: піаніно – УКРАЇНО (2) *Кіс-10*; солов'їно – піаніно – УКРАЇНО (3) *Павличко-1-127*

підкинути: підкинув – в УКРАЇНІ (2) *Левченко-506*

піна 19: арлекіни – піни – УКРАЇНИ (3) *Павличко-4-392*; ВКРАЇНО – піна (1) *Чепурко-2014 б-14*; калини – УКРАЇНИ – гіркну – піна – коліна – нетлінне - УКРАЇНО (2, 8) *Мордатенко-2012-39*; мушліни – із піни – для УКРАЇНИ – в руїни (3) *Перли (В. Пачовський)-374*; піна – УКРАЇНА (2) *Федюк-2001-119*; піни – УКРАЇНИ (2) *Йовенко-1984-232, Костенко-1999-137*; піни – з УКРАЇНИ (2) *Драч-І-363*; од піни – УКРАЇНИ (2) *Павличко-2-111*; серед піни – УКРАЇНИ (2) *Рильський-1-182*; в піні – по ВКРАЇНІ (2) *Гайворон-2003-99*; піну – з УКРАЇНИ (2) *Йогансен-89*; піну – УКРАЇНУ (2) *Чепурко-2014 а-2*; тіні – в УКРАЇНІ – в бруді-піні (2) *Перепустка (І. Дробний)-149*; УКРАЇНА – піна (1) *Драч-2015-6*; УКРАЇНИ – піни (1) *Поклад-1991-27, Павлюк-2005-1-181*; з УКРАЇНИ – із піни (1) *Гайворон-2003-46*; частина – піна – долина – глина – спина – УКРАЇНА (6) *Тичина-2-416*

пінгвін 2: пінгвіни – УКРАЇНИ (2) *Павличко-3-221*; УКРАЇНИ – пінгвіни (1) *Олесь-1-528*

пір'їна 19: з .. кабіни – УКРАЇНИ – пір'їни (2) *Яр Славутич-2-119*; пір'їна – УКРАЇНА (2) *Чернілевський-191, Драч-1972-82, Гужва-2007-76, Перебийніс-41*; пір'їна – УКРАЇНИ (2) *В. Соловей-24*; пір'їна – Україні (2) *Поклад-1991-15*; пір'їни – УКРАЇНИ (2) *Гризун-2010-48*; пір'їною – УКРАЇНОЮ (2) *Вольвач-2009-53*; пір'їну – на ВКРАЇНУ (2) *Василашко-52*; пір'їну – УКРАЇНУ – тліну (2) *Павличко-4-254*; провина – журавлина – одпочине – солов'їна – лине – соколина – пір'їна – УКРАЇНО (8) *Цушко-2013 б-10*; на .. руїнах – УКРАЇНА – пір'їна – на коліна – поліна – до віна (2) *Драч-І-318–319*; УКРАЇНА – пір'їна (1) *Павличко-4-483*; УКРАЇНА – пір'їна – руїна – журавлина (1) *Федюк-2001-117*; УКРАЇНА – пір'їну – жарина – країна (1) *Забужко-2005-134*; з УКРАЇНИ – пір'їни (1) *Гайворон-2004-115*; по УКРАЇНІ – на .. вітаміні – промінний – пір'їні (1) *Яр Славутич-1-399*; в УКРАЇНУ – хвоїну – пір'їну – чаїну (1) *Яр Славутич-1-380*

плаїна: росина – на плаїні – УКРАЇНА (3) *М. Осадчий-114*

планина: планину – УКРАЇНУ (2) *Щоголів-2007-147*

плече: за плечима – УКРАЇНА (2) *Вінграновський-1967-32–33*

плин 6: перлино – УКРАЇНИ (2) – плине – крапелина – тополина (2) *Йовенко-1984-10*; між .. плину – ВКРАЇНУ (2) *Струцюк-1991-108*; плину – УКРАЇНА (2) *Гужва-2007-128, Гужва-2010-100*; плину – УКРАЇНУ (2) *Стус-2-43*; в .. рослині – в УКРАЇНІ – у.. плині – в .. рослині – у .. сині – людині (2) *Борщевський-13.*

плинути 4: вершини – УКРАЇНИ – долини – УКРАЇНИ – плине – УКРАЇНИ (2, 4, 6) *Олесь-1-95–96*; плине – УКРАЇНИ (2) *Левченко-268*; плину – на ВКРАЇНУ – нині (2) *Йогансен-47*; УКРАЇНИ – плине (1) *Василашко-64*

побратим: побратими – УКРАЇНИ (2) *Гайворон-2001-72*

повесіння: в повесінні – в УКРАЇНІ (2) *Осадчук-2006-97*

повинний 10: до загину – країні – винних – невинних – країні – в .. шпарини – країна – Костянтинов – країні – в .. годину – країні – УКРАЇНА – країні – УКРАЇНІ – країні – осине – країні – не зупинить – країні – повинні – країні – Батьківщини – УКРАЇНІ (12, 14, 23) *Левченко-282–284*; копійчину –

УКРАЇНИ – лю-ди-на – УКРАЇНИ – повинні – УКРАЇНИ – сесійна – УКРАЇНИ – вполовину – УКРАЇНИ – мамам-героїням – УКРАЇНИ – про людину – УКРАЇНИ – країну – УКРАЇНИ – у домовину – УКРАЇНИ (2, 4, 6, 8, 10, 12, 14, 16, 18) *Левченко-55–56*; одне-єдине – неодмінно – повинно – УКРАЇНУ (4) *Левченко-402*; повинен – УКРАЇНА (2) *Левченко-215*; повинна – УКРАЇНА (2) *Малкович-2013-66*; повинні – голінні – на ВКРАЇНІ (3) *Самійленко-111*; повинні – УКРАЇНА (2) *Левченко-132*; травина – УКРАЇНУ – повинна (2) *Павлюк-1999-30*; УКРАЇНІ – повинні (1) *Славутич-1-161*; УКРАЇНУ – громадянином – УКРАЇНУ – Батьківщина – УКРАЇНУ – на сина – УКРАЇНУ – повинен – УКРАЇНУ – не спинить – УКРАЇНУ – родина – УКРАЇНУ – до загину – УКРАЇНУ – чужинець – УКРАЇНУ – Людина – УКРАЇНУ – неодмінно – УКРАЇНУ – громадянином – УКРАЇНУ (1, 3, 5, 7, 9, 11, 13, 14, 17, 19, 21, 23) *Левченко-150–152*

поголити: поголили – УКРАЇНИ – долини – країну (2) *Чередниченко-2002-57*

поглинути 2: ВКРАЇНУ – поглине (1) *Доріченко-386*; поглине – УКРАЇНИ (2) *Поклад-1996-44*

пожарина 2: на ВКРАЇНІ – в пожарині – солов'їну – УКРАЇНУ – впину – спочину – Україну (1, 4, 7) *Малишко-3-142–143*; материні – по УКРАЇНІ – пожарині (2) *Малишко-4-144*

покинути 12: про ВКРАЇНУ – не покину (1) *Капустін-37*; не покине – по УКРАЇНІ (2) *Шевченко-1-322*; покину – УКРАЇНА (2) *Павлюк-1993-80*; не покину – на УКРАЇНІ – з сином – за ВКРАЇНУ (2, 4) *Шевченко-2-13*; не покину – за .. Україну (2) *Павличко-4-282*; покину – УКРАЇНУ (2) *Кацнельсон-274*; покинув – на ВКРАЇНУ (2) *Руданський-475*; покину – покину – чужину – на УКРАЇНУ – полину (4) *Куліш-1989-1-45*; покинув – Флоренцію-ВКРАЇНУ (2) *Юрій Клен-232*; за УКРАЇНУ – не покину (1) *Тичина-2-225*; про .. УКРАЇНУ – покину (1) *Кацнельсон-275*

покоління 2: в .. поколінні – по .. УКРАЇНІ (2) *Вагилевич-171*; покоління (*н. в. одн.*) – ВКРАЇНІ (2) *Гужва-2011-91*

полинний 2: вільною – УКРАЇНОЮ – полинною – УКРАЇНОЮ – калиною – УКРАЇНОЮ – раїною – УКРАЇНОЮ (2, 4, 6, 8) *Забаштанський-1999-10 - 11*; ВКРАЇНА – полинна (1) *Павлюк-2005-169*

полинно: калина – УКРАЇНО – солов'їно – калино – полинно – УКРАЇНО – дитинно – уклінно – калино – УКРАЇНО (2, 6, 10) *Білоус-2010-765-766*

полинути 16: ВКРАЇНИ – полине (1) *УПА-373*; на ВКРАЇНУ – полину (1) *УПА-87*; година – не загину – полину – УКРАЇНУ (4) *Шевченко-1-405*; не загине – полине – проплине - УКРАЇНИ (4) *Рильський-3-37*; лине – УКРАЇНА – полине – ВКРАЇНА (2, 4) *Сосюра-3-20*; покину – покину – чужину – на УКРАЇНУ – полину (4) *Куліш-1989-1-45*; полине – УКРАЇНА (2) *Сосюра-3-364*, *Доріченко-12*, *Доріченко-101*; полине – УКРАЇНО (2) *Сосюра-3-61*, *Йовенко-1979-23*; полину – на ВКРАЇНУ (2) *Сосюра-3-71*; полинув – за неньку-УКРАЇНУ (2) *УПА-217*; у спину – полину – за УКРАЇНУ – до чину (3)

Павличко-3-407; УКРАЇНИ – згине – УКРАЇНИ – полине – УКРАЇНИ – провина – УКРАЇНИ – Сина – УКРАЇНИ (1, 3, 5, 7, 9) *Шумляківська-5*; на хвилину – в .. годину – полину – полину – в .. УКРАЇНУ – на .. руїну (5) *Перли (Б. Лепкий)-514*

поліно 5: з арлекіна – з поліна – УКРАЇНА (3) *Павличко-2-328*; поліно – за УКРАЇНУ (2) *Кіс-9*; на .. руїнах – УКРАЇНА – пір'їна – на коліна – поліна – до віна (2) *Драч-І-318-319*; УКРАЇНО – поліно – поліно (1) *Павличко-2-86*

половина 9: про єдине – до УКРАЇНИ – з половини (2) *Олійник-2005 а-332*; половину – УКРАЇНИ (2) *Шевченко-1-353*; половину – УКРАЇНУ (2) *Куліш-1989-2-444, Павличко-2015 б-65*; половину – на УКРАЇНУ (2) *Куліш-1994-2-381*; в пустині – у половині – на УКРАЇНІ (3) *Олійник-2005 а-619*; в .. сині – нині – ліній – синім – машині – аршинів – хвилині – на УКРАЇНІ – половини – єдиній – тіні – в .. самотині (8) *Плужник-194 - 195*; УКРАЇНА – половина (1) *Гужва-2007-16*; УКРАЇНУ – половину – без упину (1) *Яр Славутич-1-79*;

половинити: половинить – УКРАЇНО (2) *Чередниченко-2002-324*

полонина: на полонині – УКРАЇНІ (2) *Щербак-177*

полтина: калини – ВКРАЇНИ – до полтини – кине (2) *Олійник-2005 а-418*

попідтинню: в УКРАЇНУ – в УКРАЇНУ – попідтинню – загину (1, 2) *Шевченко-126*

поривно: поривно – Україна – днина (2) *Щербак-34*

порошина: про .. порошину – УКРАЇНУ (2) *Куліш-1994-2-555*

похилий: УКРАЇНИ – похилі – хвилі (1) *Сосюра-2-24*

предивний: предивну – на УКРАЇНУ (2) *Куліш-1994-2-587 - 588*

прилинути 2: УКРАЇНИ – прилине (1) *Забашта-117*; на УКРАЇНУ – прилину (1) *Римарук-2012-191*

прилину я: прилину я – з УКРАЇНОЮ (2) *Сингаївський-1982 а-11*

прицільно: прицільно – УКРАЇНИ (2) *Левченко-268*

причина 5: причина – за ВКРАЇНУ (2) *Гужва-2007-29*; причина – УКРАЇНА (2) *Вінграновський-1967-123*; причина – УКРАЇНУ (2) *Левченко-157*; без причини – УКРАЇНИ (2) *Руданський-464*; причину – Мокрину – на УКРАЇНУ (3) *Рильський-3-88*

провина 11: вдовина – провина – Україна (3) *Павличко-1-225*; провина – журавлина – одпочине – солов'їна – лине – соколина – пір'їна – УКРАЇНО (8) *Цушко-2013 б-10*; провина – УКРАЇНА (2) *Вольвач-2011-76*; без провини – УКРАЇНИ (2) *Олійник-2005 б-252*; провини – УКРАЇНУ (2) *Доріченко-209*; за провини – УКРАЇНУ (2) *Олійник-1-318*; провину – УКРАЇНУ (2) *Герасим'юк-2014-215*; провину – про УКРАЇНУ (2) *Гайворон-2005-53*; провину – УКРАЇНУ – сину (2) *Цушко-2013 б-184*; УКРАЇНА – за .. провини (1) *Стус-1-2-130*; УКРАЇНИ – згине – УКРАЇНИ – полине – УКРАЇНИ – провина – УКРАЇНИ – Сина – УКРАЇНИ (1, 3, 5, 7, 9) *Шумляківська-5*

прозоро-синій *див.* **синій**

прозріння 2: прозріння – синя – УКРАЇНА – холодина – година (3) *Стус-3-2-166*; за прозріння – в УКРАЇНІ (2) *Вагилевич-352*

проїсти: проїли – УКРАЇНУ (2) *Перебийніс-141*

прококаїнений: «ВКРАЇНАМИ» – наївними – прококаїнених (1) *Вольвач-2009-10*

проклін: проклін – УКРАЇН (2) *Мик. Петренко-13*

пролинути: пролине – УКРАЇНА – країна (2) *Маланюк-314*

проплинути: не загине – полине – проплине – УКРАЇНИ (4) *Рильський-3-37*

промінний: по УКРАЇНІ – на .. вітаміні – промінний – пір'їні (1) *Яр Славутич-1-399*

промінно: промінно – УКРАЇНО (2) *Мозолевський-1980-37*

проміння: лавина – промінням – УКРАЇНА (3) *Вагилевич-163*

прощально-солові'їний *див.* **солов'їний**

пташина 2: пташино – година – хвилини – УКРАЇНИ (4) *Левченко-371*; пташину – УКРАЇНУ (2) *Куліш-1989-2-394*

пташиний: УКРАЇНУ – пташині (1) *Левченко-95*

пуповина 3: пуповина – дитина – із УКРАЇНОЮ (3) *Павличко-1-378*; пуповини – УКРАЇНО (2) *Поклад-1996-8*; сороковини – диволюдини – сороковини – хуртовини – сороковини – зернини – сороковини – винний – сороковини – пуповини – сороковини – винні – сороковини – роковини – сороковини – у нуртовини – сороковини – Марини – сороковини – з УКРАЇНИ – людини – вершини – кпини – сороковини – сороковини (20) *Драч-І-431–432*

пустинний: пустинна – батьківщина – УКРАЇНА (2) *Цушко-2013 б-35*

пустиня 10: пустині – УКРАЇНИ (2) *Куліш-1989-1-215*; в пустині – на ВКРАЇНІ (2) *Куліш-1989-1-210*; в .. пустині – на ВКРАЇНІ (2) *Куліш-1989-1-251*; в пустині – у половині – на УКРАЇНІ (3) *Олійник-2005 а-619*; в пустині - УКРАЇНИ (2) *Франко-2-398*; з пустині – з .. УКРАЇНИ (2) *Куліш-1989-2-380*; у пустині – по .. УКРАЇНІ (2) *Куліш-1994-2-559*; пустиню – УКРАЇНУ – руїну (2) *Вагилевич-357*; з УКРАЇНИ – в пустині (1) *Шевченко-2-158*; на .. УКРАЇНІ – у .. пустині – в .. хатині – у .. скрині (1) *Куліш-1989-1-591*

пухлина: пухлина – УКРАЇНА (2) *О. Соловей-87*

пучина 2: УКРАЇНА – пучина (1) *Куліш-1989-2-383, Куліш-1994-2-438*

раїна 7: вільною – УКРАЇНОЮ – полинною – УКРАЇНОЮ – калиною – УКРАЇНОЮ – раїною – УКРАЇНОЮ (2, 4, 6, 8) *Забаштанський-1999-10 - 11*; раїна – УКРАЇНА (2) *Первомайський-2-129*; раїни (*р. в.*) – УКРАЇНИ (2) *Павличко-1-231*; раїни (*н. в.*) – УКРАЇНИ (2) *Забаштанський-1971-7*; раїни (*н. в.*) – УКРАЇНО (2) *Базилевський-1982-116*; раїною – над .. УКРАЇНОЮ (2) *Забаштанський-1971-42*; з УКРАЇНИ – раїни (*р. в.*) (1) *Перли (В. Пачовський)-369*

Раїна 2: коліна – Раїна – украіна (3) Славутич-2-114; Раїни – УКРАЇНИ (2) *Костенко-1979-122*

раїнний 2: вершина – раїнних – УКРАЇНИ (3) *Дергач-110*; раїнна – УКРАЇНІ – сина (2) *Стус-3-2-145*

раїнно: Країно – УКРАЇНО – раїнно (2) *Білоус-2010-809*

рай: раїв – УКРАЇН (2) *Павлюк-1999-81*

рвійно: УКРАЇНО – рвійно (1) *Щербак-190*

революційний: білотінні – стіни – Інна – Інна – єдина – лебедина – революційна – УКРАЇНА (8) *Калинець-І-23*

реміння: на УКРАЇНІ – в ремінні (1) *Гайворон-2003-103*

рима: рими – ВКРАЇНИ (2) *Скирда-1965-13*

ринок: ринок – УКРАЇНО (2) *Левченко-414*

ринути 7: рине – ВКРАЇНА (2) *В. Коломієць-145*; рине – ВКРАЇНИ (2) *Первомайський-1-134*; рине – України (2) *Княжич-89*; рине – на .. УКРАЇНІ (2) *Куліш-1989-1-145*; рине – по .. Україні (2) *Куліш-1989-1-170*; рине – УКРАЇНУ (2) *Куліш-1989-1-164–165*; УКРАЇНИ – рине (1) *Клен-90*

рівнина 2: рівнини – УКРАЇНИ (2) *Щербак-100*; УКРАЇНИ – рівнини (1) *Рильський-4-170*

рівно: рівно – УКРАЇНИ (2) *В. Соловей-11*

рідний 2: рідні – УКРАЇНА – єдина – богорівна (2) *Гужва-2007-123*; за УКРАЇНУ – рідну (1) *УПА-133*

рінь: до ріні – в УКРАЇНІ (2) *Павличко-3-149*

родина 31: гордині – родині – УКРАЇНІ (3) *Щоголів-1961-153*; дитино – година – родина – долину – торбину – УКРАЇНУ (6) *Жиленко-189*; у домовині – на чужині – по ВКРАЇНІ – родині – при .. годині (3) *Куліш-1989-1-522*; нині – від родини – УКРАЇНИ (3) *Сингаївський-2002-89*; рід-родина – чужина – УКРАЇНА (3) *Куліш-1989-1-47*; родина – ВКРАЇНА (2) *Бодянський-270, УПА-14*; родина – УКРАЇНА (2) *Маковей-158, Тичина-3-46, УПА-141, Малишко-3-148*; родини – ВКРАЇНИ (2) *Рильский-4-12*; родини – долини – УКРАЇНИ (3) *Щоголів-1961-129*; родини – УКРАЇНИ (2) *Щоголів-1961-123, Сингаївський-1982 б-68*; од родини – УКРАЇНИ (2) *Мих. Петренко-425*; родині – ВКРАЇНІ (2) *Рильський-3-344*; при родині – в .. УКРАЇНІ (2) *Шашкевич-352*; родиною – перед ВКРАЇНОЮ (2) *Олійник-2005 б-332*; на .. родину – ВКРАЇНУ (2) *Чупринка-244*; родину – неньку-УКРАЇНУ (2) *УПА-369*; родину – на .. УКРАЇНУ (2) *Куліш-1989-1-442*; з .. УКРАЇНИ – з .. родини (1) *Головацький-409–410*; із УКРАЇНИ – від родини (1) *Караванський-86*; УКРАЇНІ – родині (1) *Павличко-3-166*; по УКРАЇНІ – в родині (1) *Сингаївський-1974-34*; на УКРАЇНУ – родину – єдину (1) *Куліш-1989-1-73*; УКРАЇНО – в .. родину (1) *Загул-167*; УКРАЇНУ – громадянином – УКРАЇНУ – Батьківщина – УКРАЇНУ – на сина – УКРАЇНУ – повинен – УКРАЇНУ – не спинить – УКРАЇНУ – родина – УКРАЇНУ – до загину – УКРАЇНУ – чужинець – УКРАЇНУ – Людина – УКРАЇНУ – неодмінно – УКРАЇНУ – громадянином – УКРАЇНУ (1, 3, 5, 7, 9, 11, 13, 14, 17, 19, 21, 23) Левченко-150–152; УКРАЇНУ – родину (1) *Левченко-137*; при .. хатині – по УКРАЇНІ – на .. шкапині – по .. Батьківщині – в родині – героїні (2) *Тичина-3-104*;

родинний: родинна – ВКРАЇНА (2) *Гужва-1977-39*

розтлінний 2: міну – руїну – розтлінну – УКРАЇНУ (4) *Бортняк-2006-14*; розтлінну – УКРАЇНУ (2) *Бортняк-2006-51*

роїв нам: мати-УКРАЇНА – роїв нам (1) *Куліш-1994-2-582*

роковини 4: роковини – ВКРАЇНИ (2) *Бажан-229*; на .. роковини – в .. УКРАЇНІ (2) *Стус-1-2-67*; сороковини – диволюдини – сороковини – хуртовини – сороковини – зернини – сороковини – винний – сороковини – пуповини – сороковини – винні – сороковини – роковини – сороковини – у нуртовини – сороковини – Марини – сороковини – з УКРАЇНИ – людини – вершини – кпини – сороковини – сороковини (20) *Драч-І-431-432*; УКРАЇНИ – в .. хвилини – роковини (1) *Вороний-172*

росина: росина – на .. плаїні – УКРАЇНА (3) *М. Осадчий-114*

рослина 2: в .. рослині – в УКРАЇНІ – у.. плині – в .. рослині – у .. сині – людині (2) *Борщевський-13*.

рубін 5: рубіна – УКРАЇНА (2) *Павличко-4-480*; рубіни – УКРАЇНИ (2) *Перли (В. Пачовський)-372, Олесь-1-249, Павличко-1-441*; УКРАЇНА – рубіни – коліна – Батьківщино (1) *Сосюра-4-258*

руїна 182: ВКРАЇНА – руїна (1) *Костомаров-1987-198, Кармaнський-1992-178, Поклад-1991-27*; ВКРАЇНА – на руїнах (1) *Антонич-1989-67*; ВКРАЇНИ – руїни (*р. в.*) (1) *Драй-Хмара-54*; ВКРАЇНИ – від руїни (1) *Забашта-164*; ВКРАЇНИ – з руїни (1) *Сосюра-3-366*; ВКРАЇНИ – за руїни (1) *Влад-9*; по ВКРАЇНІ – руїна (1) *УПА-236*; ВКРАЇНІ – на руїні (2) *УПА-10*; на ВКРАЇНІ – на руїні (1) *Куліш-1989-1-202*; ВКРАЇНІ – на руїні – твердині (1) *УПА (В. Янів)-120*; ВКРАЇНО – у руїнах (1) *УПА-104*; ВКРАЇНОЮ – руїною (1) *Олесь-1-502, Олесь-1-503*; на ВКРАЇНУ – руїну (1) *Куліш-1989-1-38*; на ВКРАЇНУ – на руїну (1) *Олесь-1-517, Олесь-1-517*; зміїна – УКРАЇНО – з руїни (2) *Сосюра-3-109*; міну – руїну – розтлінну – УКРАЇНУ (4) *Бортняк-2006-14*; мушліни – із піни – для УКРАЇНИ – в руїни (3) *Перли (В. Пачовський)-374*; пустиню – УКРАЇНУ – руїну (2) *Вагилевич-357*; руїн – УКРАЇН (2) *Мик. Петренко-13*; руїна – ВКРАЇНА (2) *Первомайський-44*; руїна – ВКРАЇНИ (2) *Земляний-70*; руїна – Мати-УКРАЇНА (2) *Руденко-2004-341*; руїна – міни – калинові - УКРАЇНИ (4) *Василашко-53*; руїна – УКРАЇНА (2) *Кармaнський-1991-138, УПА (І. Багряний)-417, Малишко-2-192, Малишко-8-250, Первомайський-2-47, Первомайський-2-48, Руденко-2004-449, Симоненко-1962-65, Стус-3-2-191, Паламарчук-41, Драч-І-448, Павличко-4-215, Сом-52, Капустін-131, Головащенко-103*; руїна – УКРАЇНИ (2) *Павлюк-1993-11*; руїна – УКРАЇНО (2) *Клен-97, Маланюк-213*; на руїнах – ВКРАЇНА (2) *Шевченко-1-254*; в руїнах – УКРАЇНА (2) *Струцюк-1993-33*; на .. руїнах – УКРАЇНА (2) *Струцюк-1991-9*; на .. руїнах – Україна – пір’їна – на коліна – поліна – до віна (2) *Драч-І-318–319*; в руїнах – УКРАЇНИ (2) *Доріченко-336*; на руїнах – УКРАЇНИ (2) *УПА (П. Гетьманець)-42*; у руїнах – УКРАЇНИ – в УКРАЇНІ – УКРАЇНИ (2, 3, 4) *Василашко-86*; в руїнах – з УКРАЇНИ (2) *Чубач-2003-197*; по .. руїнах – по .. УКРАЇНІ (2) *УПА-30*; на .. руїнах – УКРАЇНО (2) *Вагилевич-156–157*; в руїнах – УКРАЇНУ (2) *Бортняк-1976-20*; руїни – ВКРАЇНИ (2) *Олесь-1-566, Сосюра-3-234, Первомайський-129, Забашта-176*; в руїни – УКРАЇНА (2) *УПА (Р. Купчинський)-122*; руїни – на спину – УКРАЇНИ (3) *Симоненко-2004-223*; руїни – УКРАЇНИ (2) *Куліш-1994-2-559–560, Олесь-1-*

254, Йогансен-45, Маланюк-56, Тичина-2-277, УПА (Р. Купчинський)-15, Славутич-1-260, Кацнельсон-18, Забашта-176, Павличко-2-134, Олійник-2005 б-542, Щербак-32, Щербак-55, Базилевський-1992-276, Базилевський-2004-1-18, Базилевський-2011-61, Василашко-122, О. Соловей-24; руїни – для УКРАЇНИ (2) *Славутич-2-134*; руїни – з УКРАЇНИ (2) *Тичина-1-411*; руїни – з .. УКРАЇНИ (2) *Куліш-1989-1-390*; від руїни – з УКРАЇНИ (2) *Малишко-1-264*; з руїни – УКРАЇНА (2) *М. Осадчий-129*; з .. руїни – УКРАЇНА (2) *УПА-125*; за руїни – УКРАЇНИ (2) *Тичина-2-281*; із руїни – УКРАЇНИ (2) *Щербак-102, Лупій-19*; з руїни – УКРАЇНИ (2) *Первомайський-2-193*; з .. руїни – УКРАЇНИ (2) *Клен-155, Базилевський-2011-338*; крізь руїни – УКРАЇНИ (2) *Сосюра-3-206–207*; крізь .. руїни – УКРАЇНИ (2) *Бажан-356*; на .. руїни – від УКРАЇНИ (2) *Пахльовська-148*; на .. руїни – з УКРАЇНИ – щоднини – з УКРАЇНИ – жарини – з УКРАЇНИ – у дитини – з УКРАЇНИ – з цямрини – з УКРАЇНИ – Тичини – з УКРАЇНИ – з УКРАЇНИ (2, 4, 6, 8, 10, 12, 13) *Сингаївський-1988-77–78*; над руїни – УКРАЇНИ (2) *Малишко-6-129, Йовенко-1984-232*; про .. руїни – УКРАЇНИ (2) *Чупринка-392*; серед руїни – з УКРАЇНИ (2) *Куліш-1989-1-188*; у руїни – УКРАЇНИ (2) *Костенко-1999-139*; руїни – УКРАЇНІ (2) *Олійник-2005 а-248*; руїни – УКРАЇНІ – мінливо-змінній (2) *Юрій Клен-116*; за .. руїни – УКРАЇНО – єдина (2) *УПА (І. Багряний)-418*; руїни – на .. УКРАЇНУ (2) *Струцюк-1993-125*; з .. руїни – на УКРАЇНУ (2) *Мозолевський-1991-107*; в руїні – по ВКРАЇНІ (2) *Малишко-2-184*; на руїні – на ВКРАЇНІ (2) *Олесь-1-144*; руїні – УКРАЇНА (2) *Чередниченко-2002-306*; на руїні – від УКРАЇНИ (2) *Струцюк-1993-129*; на руїні – УКРАЇНІ (2) *Лупій-37*; по руїні – по УКРАЇНІ (2) *Маковей-217*; у руїні – на УКРАЇНІ (2) *Руденко-2004-314*; руїно – коліно – за руїну – УКРАЇНУ (4) *Перли (Б. Лепкий)-517*; руїно – УКРАЇНО (2) *Костомаров-1987-198, Чубач-2003-198*; руїною – УКРАЇНОЮ (2) *Вінграновський-2004-229, Бортняк-1987-18*; над руїною – з УКРАЇНОЮ (2) *Мозолевський-1986-63*; про руїну – за ВКРАЇНУ (2) *УПА-394*; руїну – УКРАЇНА (2) *Капустін-133*; руїну – з УКРАЇНИ (2) *УПА-71*; руїну – УКРАЇНУ (2) *УПА-85, Малишко-7-150*; за руїну – за УКРАЇНУ (2) *Малишко-4-144*; за руїну – за .. УКРАЇНУ (2) *Малишко-4-145, Малишко-4-145, Малишко-4-145*; про руїну – УКРАЇНУ – Верховину – до загину (2) *УПА-219*; солов'їна – руїна – УКРАЇНА – єдина (3) *Рильський-2-363*; солов'їна – УКРАЇНА – чаїні – УКРАЇНА – руїни – УКРАЇНА – зміїні – УКРАЇНА (2, 4, 6, 8) *Чередниченко-2002-348*; УКРАЇНА – жарина – УКРАЇНА – руїна (1, 3) *Рильський-2-230*; УКРАЇНА – калина – руїна (1) *Цушко-2013 б-229*; УКРАЇНА – пір'їна – руїна – журавлина (1) *Федюк-2001-117*; УКРАЇНА – руїна (1) *УПА-62, УПА-104, УПА-125, Яр Славутич-1-57, Руденко-2004-747, Осадчук-2002-91*; УКРАЇНА – в .. руїнах – на коліна (1) *УПА-73*; УКРАЇНА – руїни (*р. в.*) (1) *УПА-61*; УКРАЇНА – на руїну (1) *Доріченко-296*; УКРАЇНИ – руїни (1) *Карманський-1991-146, Карманський-1991-150, Павличко-4-331, Базилевський-2004-1-30, Калашник-38, О. Соловей-24*; УКРАЇНИ – до руїни (1) *Вагилевич-327*; УКРАЇНИ – з руїни (1) *УПА-134, УПА-368, Стус-3-1-45, Павличко-2-92, Андрухович-2001-23*; УКРАЇНИ – за руїни (1) *Руденко-1954-186*; до УКРАЇНИ – руїни (1) *Лупій-49*;

з УКРАЇНИ – руїни (1) *Маковей-238*; УКРАЇНИ – руїни – солов'їний (1) *Яр Славутич-2-112*; УКРАЇНИ – солов'їний – руїни (1) *Яр Славутич-2-73*; УКРАЇНИ – чаїний – руїни – гостини (1) *Яр Славутич-1-393*; УКРАЇНІ - на руїні (1) *Олесь-1-714*; в УКРАЇНІ – руїні (1) *Яр Славутич-2-20*; в УКРАЇНІ – в .. руїні (1) *Славутич-1-292*; в .. УКРАЇНІ – в .. руїні (1) *Куліш-1994-2-489*; на .. УКРАЇНІ – по .. руїні (1) *Куліш-1989-1-586*; УКРАЇНІ – солов'їні – по руїні (1) *Яр Славутич-2-138*; УКРАЇНО – у руїнах (1) *Калашник-39*; УКРАЇНО – руїни (1) *УПА-40*; УКРАЇНО – в .. руїні – згинув (1) *Куліш-1989-1-181*; за УКРАЇНУ – до руїни (1) *Камінецький-18*; УКРАЇНУ – руїну (1) *Щербак-192*; в УКРАЇНУ – руїну (1) *Лупій-56*; за УКРАЇНУ – на руїну (1) *Перли (В. Пачовський)-374*; на УКРАЇНУ – руїну – країну (1) *Тичина-2-435*; про .. УКРАЇНУ – руїну (1) *Маковей-152*; УКРАЇНУ – руїну (1) *Куліш-1994-2-603, Тичина-3-43, Олійник-2005 б-246*; УКРАЇНУ – в руїну (1) *Славутич-1-345*; УКРАЇНУ – у .. руїну (1) *Яр Славутич-1-372*; на хвилину – в .. годину – полину – полину – в .. УКРАЇНУ – на .. руїну (5) *Перли (Б. Лепкий)-514*

Руїна 7: по ВКРАЇНІ – в Руїні (1) *Павличко-2015 б-63*; з .. Руїни – УКРАЇНИ – тіні (2) *Перли (В. Пачовський)-377*; по Руїні – по ВКРАЇНІ (2) *Олесь-1-165*; УКРАЇНА – Руїну (1) *Леся Степовичка-82*; УКРАЇНИ – Руїни (1) *Франко-2-369, Павличко-4-406*; УКРАЇНУ – із тліну – зустріну – на Руїну (1) *Павличко-3-92*

русин: русини – ВКРАЇНИ (2) *Тен-58*

рутина: УКРАЇНУ – рутину (1) *Гайворон-2001-55*

самостійний: за УКРАЇНУ – за УКРАЇНУ – самостійну (1, 2) *УПА-371*

самотина: в .. сині – нині – ліній – синім – машині – аршинів – хвилині – на УКРАЇНІ – половини – єдиній – тіні – в .. самотині (8) *Плужник-194–195*

свиня 4: іменини – свині – на ВКРАЇНІ (3) *Самійленко-110–111*; із УКРАЇНИ – свині (1) *Юрій Клен-266*; на УКРАЇНІ – свині (1) *Каравaнський-46*; по УКРАЇНІ – свині (1) *Вольвач-2002-18*

свитина 2: без свитини – по чарчині – на ВКРАЇНІ (3) *Самійленко-111*; ВКРАЇНА – свитини (*р. в.*) (1) *Сосюра-3-305*

свій 2: своїми – УКРАЇНИ (2) *Костенко-1999-92*; своїми – з УКРАЇНИ (2) *Струцюк-1993-42*

світлина 3: світлина – ВКРАЇНА (2) *Доріченко-292*; для світлини – УКРАЇНУ (2) *Левченко-143*; з УКРАЇНИ – світлини (1) *Левченко-53*

святий: ВКРАЇНИ – святими (1) *Доріченко-389*

святиня 11: на ВКРАЇНІ – святині (1) *Бажан-71*; неньки-УКРАЇНИ – личини – святині (1) *Олійник-2005 б-541*; нині – коріння – святині – УКРАЇНИ (4) *Олійник-2005 б-539*; святині – на ВКРАЇНІ (2) *Куліш-1989-1-239*; святині – в .. УКРАЇНІ (2) *Куліш-1989-1-194*; святині – у .. УКРАЇНІ (2) *Доріченко-67*; святиня – ВКРАЇНА (2) *Куліш-1989-1-54*; УКРАЇНІ – святині (1) *Старицький-42, Рильський-3-151, Павличко-3-59*; по УКРАЇНІ – святині (1) *Павличко-3-413*

Северин: УКРАЇНА – Северина (1) *Рильський-4-98*

серцево-судинний: у країні – у .. УКРАЇНІ – серцево-судинних (2) *Герасим'юк-2006-90*

сесійний: копійчину – УКРАЇНИ – лю-ди-на – УКРАЇНИ – повинні – УКРАЇНИ – сесійна – УКРАЇНИ – вполовину – УКРАЇНИ – мамам-героїням – УКРАЇНИ – про людину – УКРАЇНИ – країну – УКРАЇНИ – у домовину – УКРАЇНИ (2, 4, 6, 8, 10, 12, 14, 16, 18) *Левченко-55–56*

сивина 2: з УКРАЇНИ – сивини (1) *Сингаївський-1968-73*; УКРАЇНОЮ – сивинами (1) *Чубач-2003-21*

сила: на ВКРАЇНУ – силу (1) *Куліш-1989-1-113*

син 76: ВКРАЇНО – сина (1) *Куліш-1989-1-233*; на .. ВКРАЇНУ – сину (1) *Сингаївський-1988-71*; година – УКРАЇНА – дитина – година – людина – сина (2) *Куліш-1989-1-169*; година – УКРАЇНА – лавина – соколина – за сина (2) *Рильський-3-164*; домовина – сину – си-и-ну – провинно – карміну – УКРАЇНИ – УКРАЇНИ (6, 7) *Базилевський-2004-92*; єдина – єдина – ВКРАЇНА – з карабіна – ВКРАЇНА – дружина – ВКРАЇНА – сина – ВКРАЇНА – домовина – ВКРАЇНА – зміїна – ВКРАЇНА – Батьківщина – ВКРАЇНА (3, 5, 7, 9, 11, 13, 15) *Бажан-219–220*; на коліна – до сина – УКРАЇНА (3) *Славутич-2-52*; мати-сиротина – із тином – Мина – на .. жовто-синім – сини – ВКРАЇНИ (6) *Забужко-2005-137*; раїнна – УКРАЇНА – сина (2) *Стус-3-2-145*; на сина – ВКРАЇНИ (2) *Сосюра-3-187*; сина – дитину - ВКРАЇНИ (3) *Шевченко-1-284*; на сина – Русь-УКРАЇНА (2) *Куліш-1994-2-603*; на сина – УКРАЇНА (2) *Куліш-1989-1-120*; сина – УКРАЇНИ (2) *Первомайський-2-202*; сина – УКРАЇНА (2) *Руданський-27*, *Сосюра-2-100*; од сина – УКРАЇНО (2) *Сосюра-1-207*; у .. сина – до УКРАЇНИ (2) *Дергач-142*; в .. сині – нині – ліній – синім – машині – аршинів – хвилині – на УКРАЇНІ – половини – єдиній – тіні – в .. самотині (8) *Плужник-194–195*; по сині – на .. УКРАЇНІ (2) *Куліш-1989-2-455*; синові – УКРАЇНОЮ (2) *Павлюк-1993-23*; сином – для ВКРАЇНИ (2) *Малишко-8-239*; сину – на ВКРАЇНУ (2) *Шевченко-1-252*; сину – дитино – на УКРАЇНІ (3) *Шевченко-1-258*; сину – загину – згину – дитина – сину – єдиний – на УКРАЇНІ – сину – очима (7) *Шевченко-2-235*; сину – пісню-УКРАЇНУ (2) *Сингаївський-1982 б-156*; сину – сину – на УКРАЇНУ (3) *Сосюра-3-16*; сину – УКРАЇНА (2) *Шевченко-1-131*, *Щербак-106*; сину – УКРАЇНИ (2) *Стус-1-1-84*, *Стус-2-75*; сину (*д. в.*) – до УКРАЇНИ – до .. Батьківщини (2) *Гужва-1985-92*; сину – в УКРАЇНІ (2) *Левченко-233*; сину – на УКРАЇНІ (2) *Шевченко-2-243*; сину – на .. УКРАЇНІ (2) *Шевченко-2-243*; сину – УКРАЇНУ (2) *Куліш-1989-1-423*, *Павличко-3-376*, *Струцюк-1993-4*, *Кузьмич-47*, *Гайворон-2005-43*, *Левченко-147*, *Левченко-224*; сину – за УКРАЇНУ (2) *Перли (Б. Лепкий)-518*, *Рильський-3-171*, *Павличко-2-166*, *Павличко-2015 б-60*; сину – на УКРАЇНУ (2) *Куліш-1989-1-212*; сину – на .. УКРАЇНУ (2) *Куліш-1989-2-442*; сину – про УКРАЇНУ (2) *Павличко-3-400*, *Щербак-105*; сину – УКРАЇНУ – слину – сину – спину (2) *Світличний-38*; сину – УКРАЇНУ – УКРАЇНУ (2, 3) *Малишко-3-143–144*; УКРАЇНА – в Московщині – година – в Московщині – година – сина (1) *Руданський 466*; УКРАЇНА – сина (1) *Драч-1974-87*, *Сингаївський-1966-57*, *Дергач-170*, *Левченко-275*; УКРАЇНА – для .. сина (2) *Сингаївський-1988-72*; УКРАЇНА – до .. сина (1) *Метлинський-174*, *Куліш-1989-1-228*; УКРАЇНИ – сину (1) *Левченко-288*; УКРАЇНО – від .. сина (1) *Дергач-71*; УКРАЇНО – сину

(1) *Рильський-3-322*; УКРАЇНУ – громадянином – УКРАЇНУ – Батьківщина – УКРАЇНУ – на сина – УКРАЇНУ – повинен – УКРАЇНУ – не спинить – УКРАЇНУ – родина – УКРАЇНУ – до загину – УКРАЇНУ – чужинець – УКРАЇНУ – Людина – УКРАЇНУ – неодмінно – УКРАЇНУ – громадянином – УКРАЇНУ (1, 3, 5, 7, 9, 11, 13, 14, 17, 19, 21, 23) *Левченко-150–152*; УКРАЇНУ – сину (1) *Бодянський-266, Павличко-1-94, Щербак-103, Щербак-106, Лучук-1986-7, Левченко-146, Левченко-474*; на УКРАЇНУ – сину (1) *Сосюра-3-187*

Син 5: до Бога-Сина – УКРАЇНА (2) *УПА-372*; Сина – УКРАЇНА (2) *УПА-85*; Сину – за ВКРАЇНУ (2) *УПА-85*; УКРАЇНА – Сином (1) *Леся Степовичка-83*; УКРАЇНИ – згине – УКРАЇНИ – полине – УКРАЇНИ – провина – УКРАЇНИ – Сина – УКРАЇНИ (1, 3, 5, 7, 9) *Шумляківська-5*

синій 41: ВКРАЇНА – синє (1) *Калинець-II-234*; на ВКРАЇНІ – прозоро-сині (1) *Малишко-4-312*; по ВКРАЇНІ – сині (1) *Рильський-4-247*; гостинні – невпинний – УКРАЇНИ – ніжно-синіх (3) *Дергач-112*; жовто-синій – на УКРАЇНІ (2) *Струцюк-1991-33*; мати-сиротина – із тином – Мина – на .. жовто-синім – сини – ВКРАЇНИ (6) *Забужко-2005-137*; орлина – ВКРАЇНА – єдина – ВКРАЇНА – горобині – на ВКРАЇНІ – сині – на ВКРАЇНІ (2, 4, 6, 8) *Сосюра-3-160–161*; прозріння – синя – УКРАЇНА – холодина – година (3) *Стус-3-2-166*; синє – УКРАЇНИ (2) *Левченко-203*; синє – з УКРАЇНИ (2) *Левченко-344*; синє – на УКРАЇНІ (2) *Рильський-2-361*; синє – УКРАЇНО (2) *Левченко-357*; сині – на ВКРАЇНІ (2) *Малишко-2-323, Сосюра-3-358, Сосюра-3-372, Сосюра-4-6*; сині – на ВКРАЇНУ (2) *Йогансен-98*; в .. сині – нині – ліній – синім – машині – аршинів – хвилині – на УКРАЇНІ – половини – єдиній – тіні – в .. самотині (8) *Плужник-194–195*; сині-сині – по УКРАЇНІ (2) *Драч-I-315*; сині – УКРАЇНИ (2) *Олесь-I-458, Щербак-118*; сині – УКРАЇНІ (2) *Олесь-1-458, Гужва-1974-91*; сині – на УКРАЇНІ (2) *Сосюра-3-57*; в .. сині – на УКРАЇНІ (2) *Тичина-3-89*; сині – по УКРАЇНІ – горобині (2) *Первомайський-2-181*; синій-синій – УКРАЇНІ (2) *Криловець-29*; синім – УКРАЇНИ (2) *Левченко-312*; синім – УКРАЇНУ (2) *Левченко-288*; синю – УКРАЇНА (2) *Чубач-2003-167*; спину – УКРАЇНО – осине – вітрильник – синє – УКРАЇНИ – не загинув – УКРАЇНО – кинув – в УКРАЇНІ – єдині – УКРАЇНО – цінність – УКРАЇНО – днини – УКРАЇНО (2, 6, 8, 10, 12, 14, 16) *Левченко-317–318*; УКРАЇНА – жовто-синій (1) *Гордон-124*; УКРАЇНА – синій (1) *УПА (І. Хміль)-47*; УКРАЇНІ - жовто-сині (1) *Чубач-1996-160*; на .. УКРАЇНІ – жовто-синій (1) *Вороний-29*; в УКРАЇНІ – синє – краплини (1) *Левченко-376*; на УКРАЇНІ – синє (1) *Филипович-113*; по .. УКРАЇНІ – жовто-сині (1) *Струцюк-1993-40*; по УКРАЇНІ – сині (1) *Тичина-2-362*; УКРАЇНІ – синім (1) *Левченко-79*; за .. УКРАЇНУ – синім (1) *Левченко-248*

синь 2: із .. сині – УКРАЇНІ (2) *Левченко-372;* в .. рослині – в УКРАЇНІ – у.. плині – в .. рослині – у .. сині – людині (2) *Борщевський-13*.

сиротина 4: мати-сиротина – із тином – Мина – на .. жовто-синім – сини – ВКРАЇНИ (6) *Забужко-2005-137*; УКРАЇНА – хуртовина – сиротина (1) *Франко-2-398*; УКРАЇНУ – сиротину (1) *Шевченко-1-274–275*; на УКРАЇНУ – сиротину (1) *Шевченко-1-157*

сіни 2: сіни – УКРАЇНИ (2) *Павличко-2015 а-3*; УКРАЇНИ – сіни (1) *Первомайський-2-89*

сіно 14: на ВКРАЇНІ – в сіні (1) *Павличко-1-477, Руденко-2004-569*; сіна – УКРАЇНА (2) *Руденко-2004-405, Руденко-2004-750, Павлюк-1995-76*; на сіні – УКРАЇНІ (2) *УПА-374*; на сіні – в УКРАЇНІ (2) *Щербак-159*; сіно – ВКРАЇНУ (2) *Руденко-2004-458*; сіно – до сіна – дружина – УКРАЇНА (4) *Вінграновський-1967-67*; сіно – УКРАЇНО (2) *Павличко-4-183, Струцюк-1991-11*; УКРАЇНІ – в сіні (1) *Руденко-2004-729*; УКРАЇНО – сіно (1) *Костенко 1999-117*; УКРАЇНО – сіно – солов'їно – у віно (1) *Павличко-1-149*

скажи нам: УКРАЇНИ – скажи нам (1) *Йовенко-1984-52*

скажи-но: скажи-но – УКРАЇНА (2) *Левченко-517*

склепіння: в .. УКРАЇНІ – склепіння (1) *Вольвач-2011-90*

скотина: ВКРАЇНО – скотину (1) *Вирган-141*

скриня 4: на ВКРАЇНІ – у скрині – у господині – по Волині (1) *Куліш-1989-1-585*; на .. УКРАЇНІ – у .. пустині – в .. хатині – у .. скрині (1) *Куліш-1989-1-591*; на УКРАЇНІ – на УКРАЇНІ – скрині – на .. деревині (1, 2) *Тичина-2-235*; в УКРАЇНУ – тліну – машину – скрині – УКРАЇНІ (1, 5) *Павличко-2-394*

слина: сину – УКРАЇНУ – слину – сину – спину (2) *Світличний-38*

сльозина 2: сльозина – УКРАЇНА (2) *Павлюк-2005-1-181*; сльозина – УКРАЇНУ (2) *Левченко-147*

сміло: УКРАЇНО – сміло (1) *УПА-76*

сніговина: сніговиною – з УКРАЇНОЮ (2) *Клен-162*

сніжина: сніжини – УКРАЇНИ (2) *Сосюра-3-65*

соколиний 5: година – УКРАЇНА – лавина – соколина - за сина (2) *Рильський-3-164*; провина – журавлина – одпочине – солов'їна – лине – соколина – пір'їна – УКРАЇНО (8) *Цушко-2013 б-10*; соколина – УКРАЇНА – солов'їна – УКРАЇНА – лине – УКРАЇНА (2, 4, 6) *Сосюра-2-93*; соколина – УКРАЇНО (2) *Сосюра-4-28*; соколині – на УКРАЇНІ (2) *Сосюра-2-76*

солов'їний 50: з Берліна – УКРАЇНУ – солов'їну – з Берліна (2) *Тичина-2-296*; на ВКРАЇНІ – в пожарині – солов'їну – УКРАЇНУ – впину – спочину – Україну (1, 4, 7) *Малишко-3-142–143*; на ВКРАЇНІ – солов'їні – солов'їні (1) *Сосюра-4-6*; гостина – солов'їна – УКРАЇНА (3) *Сингаївський-1982 б-46*; до .. днини – з УКРАЇНИ – з УКРАЇНИ – з оружини – з оружини – по долині – по долині – солов'їні – без дитини – на чужині (2, 3) *Первомайський-2-458–459*; долини – УКРАЇНИ – солов'їний – орлиний (2) *Рильський-3-332*; лине – солов'їна – УКРАЇНО (3) *Сосюра-3-122–123*; машини – УКРАЇНИ – зміни – калини – ожини – солов'їним (2) *Сосюра-3-368*; провина – журавлина – одпочине – солов'їна – лине – соколина – пір'їна – УКРАЇНО (8) *Цушко-2013 б-10*; соколина – УКРАЇНА – солов'їна – УКРАЇНА – лине – УКРАЇНА (2, 4, 6) *Сосюра-2-93*; солов'їна – ВКРАЇНА (2) *Малишко-4-174*; солов'їна – руїна – УКРАЇНА – єдина (3) *Рильський-2-363*; солов'їна – УКРАЇНА (2) *Малишко-3-182–183, Сосюра-3-19, Сосюра-2-291, Сосюра-3-20, Сосюра-3-246, Павличко-3-307, Павличко-4-196, Лучук-1979-11, Гризун-2014-85, Гентош-96*; солов'їна – УКРАЇНА – чаїні – УКРАЇНА – руїни – УКРАЇНА

– зміїні – УКРАЇНА (2, 4, 6, 8) *Чередниченко-2002-348*; солов'їна – УКРАЇНО (2) *Т. Коломієць-146*; солов'їними – УКРАЇНОЮ (2) *Василашко-2019-18*; солов'їні – на ВКРАЇНІ (2) *Сосюра-3-248*; солов'їний – з УКРАЇНИ (2) *Руденко-2004-25*; солов'їні – солов'їні – на ВКРАЇНІ (3) *Сосюра-4-6*; солов'їні – УКРАЇНІ (2) *Левченко-388*; солов'їні – по .. УКРАЇНІ (2) *Куліш-1989-1-347*; солов'їну – УКРАЇНУ (2) *Кацнельсон-311*; УКРАЇНА – солов'їна (1) *Сосюра-3-146, Яр Славутич-1-203, Стус-1-1-131, Щербак-37*; УКРАЇНА – солов'їна – калина (1) *Сосюра-3-249*; УКРАЇНИ – через верховини – солов'їний – не згине (1) *Рильский-3-321*; УКРАЇНИ – руїни – солов'їний (1) *Яр Славутич-2-112*; УКРАЇНИ – солов'їний – руїни (1) *Яр Славутич-2-73*; УКРАЇНИ – солов'їні (1) *Сосюра-3-201*; УКРАЇНІ – нині – УКРАЇНІ – при долині –УКРАЇНІ – в зернині – УКРАЇНІ – солов'їні – УКРАЇНІ – у .. краплині (1, 3, 5, 7, 9) *Сингаївський-1982 а-85*; в УКРАЇНІ – прощально – солові'їні (1) *Павлюк-2005-1-17*; УКРАЇНІ – солов'їні – по руїні (1) *Яр Славутич-2-138*; на УКРАЇНІ – солов'їні (1) *Павличко-1-125*; УКРАЇНУ – в годину – у годину – УКРАЇНУ – УКРАЇНУ – солов'їну (1, 4, 5) *Сосюра-3-92*; УКРАЇНУ – солов'їну (1) *Лупій-50, Качуровський-2013 а-194*; за УКРАЇНУ – солов'їну (1) *Паличко-4-6*; за .. УКРАЇНУ – УКРАЇНУ – солов'їну (1, 2) *Білоус-2010-760*

солов'їно 5: ВКРАЇНО – солов'їно (1) *Малишко-4-184*; калина – УКРАЇНО – солов'їно – калино – полинно – УКРАЇНО – дитинно – уклінно – калино – УКРАЇНО (2, 6, 10) *Білоус-2010-765–766*; солов'їно – піаніно – УКРАЇНО (3) *Павличко-1-127*; солов'їно – УКРАЇНО (1) *Бортняк-1987-68, Малишко-2-174, Малишко-2-265, Малишко-3-55, Малишко-3-55*; *Малишко-3-56, Малишко-3-57*; УКРАЇНО – сіно – солов'їно – у віно (1) *Павличко-1-149*; УКРАЇНО – солов'їно – стокорінно (1) *Яр Славутич-2-170*; УКРАЇНО – УКРАЇНО – солов'їно (1, 2) *Рильський-3-157*

сороковини 12: сороковини – диволюдини – сороковини – хуртовини – сороковини – зернини – сороковини – винний – сороковини – пуповини – сороковини – винні – сороковини – роковини – сороковини – у нуртовини – сороковини – Марини – сороковини – з України – людини – вершини – кпини – сороковини – сороковини (20) *Драч-І-431–432*

спасіння: спасіння – УКРАЇНИ (2) *М. Осадчий-125*

спин 2: без спину – УКРАЇНУ (2) *Гайворон-2003-75*; УКРАЇНУ – спину (1) *Стріла (Г. Мазуренко)-552*

спина 32: ВКРАЇНА – у спину (1) *Левченко-291*; за ВКРАЇНУ – спину *Вінграновський-2004-229*; за ВКРАЇНУ – у спину (1) *Доріченко-154*; година – в УКРАЇНУ – в спину (2) *Левченко-358*; в годину – спину – за УКРАЇНУ (3) *Павличко-4-210*; днину – УКРАЇНУ – спину – УКРАЇНУ – за кпини – до ВКРАЇНИ (2, 4, 6) *Забаштанський-1999-48*; дрючину – на .. спину – ВКРАЇНУ (3) *Куліш-1989-1-119*; на колінах – невинних – спини – ВКРАЇНУ (4) *Олійник-2005 а-419*; кпини – спину – УКРАЇНУ (3) *Цушко-2013 а-15*; сину – УКРАЇНУ – слину – сину – спину (2) *Світличний-38*; спина – УКРАЇНУ (2) *Левченко-82*; спини – УКРАЇНИ (2) *Щербак-180*; з .. спини – УКРАЇНИ (2) *Драч-І-65*; спино – ВКРАЇНО (2) *Чупринка-45*; у спину – полину – за УКРАЇНУ – до чину (3)

Павличко-3-407; спину – УКРАЇНИ (2) *Стус-3-2-226, Гайворон-2005-15*; в спину – до УКРАЇНИ (2) *Позняк-100*; у спину – УКРАЇНИ (2) *Левченко-290, Левченко-335*; спину – УКРАЇНО – осине – вітрильник – синє – УКРАЇНИ – не загинув – УКРАЇНО – кинув – в УКРАЇНІ – єдині – УКРАЇНО – цінність – УКРАЇНО – днини – УКРАЇНО (2, 6, 8, 10, 12, 14, 16) *Левченко-317–318*; спину – за УКРАЇНУ (2) *Струцюк-1991-70*; у спину – УКРАЇНУ (2) *Левченко-340*; у спину – за .. УКРАЇНУ (2) *Левченко-133*; УКРАЇНИ – спини (1) *Антонич-1998-268, Чупринка-247*; з УКРАЇНИ – до спини (1) *Драч-І-449-450*; УКРАЇНУ – загину – спину (1) *Сосюра-3-305*; за УКРАЇНУ – в спину (1) *Павлюк-2014-2*; про УКРАЇНУ – спини (1) *Олійник-2005 б-269*; УКРАЇНУ – у спину (1) *Левченко-353*; частина – піна – долина – глина – спина – УКРАЇНА (6) *Тичина-2-416*

спинити: УКРАЇНУ – громадянином – УКРАЇНУ – Батьківщина – УКРАЇНУ – на сина – УКРАЇНУ – повинен – УКРАЇНУ – не спинить – УКРАЇНУ – родина – УКРАЇНУ – до загину – УКРАЇНУ – чужинець – УКРАЇНУ – Людина – УКРАЇНУ – неодмінно – УКРАЇНУ – громадянином – УКРАЇНУ (1, 3, 5, 7, 9, 11, 13, 14, 17, 19, 21, 23) *Левченко-150–152*

сплін: ВКРАЇНУ – спліну (1) *Кармaнський-1992-173*

спочин 2: без спочину – УКРАЇНИ (2) *Титар-8*; на ВКРАЇНІ – в пожарині – солов'їну – на .. УКРАЇНУ – спочину – на УКРАЇНУ (1, 4, 7) *Малишко-3-142 – 143*

спочинути 4: спочине – УКРАЇНИ (2) *Королів-73*; спочину – на .. УКРАЇНУ (2) *Шевченко-1-188*; на УКРАЇНІ – спочине (1) *Шевченко-1-122*; УКРАЇНУ – спочину (1) *Олесь-1-152*

старинний: старинні – по .. УКРАЇНІ (2) *Куліш-1989-1-117*

старовинний 2: старовинний – в УКРАЇНІ (2) *Мазуренко-1971-66*; старовинну – УКРАЇНУ (2) *Пахльовська-151*

старшина: старшини – УКРАЇНИ (2) *Бажан-353*

створіння: створіння – УКРАЇНА (2) *Левченко-301*

стеблина 2: стеблина – УКРАЇНО (2) *Сосюра-3-69*; УКРАЇНА – стеблини (1) *Сосюра-3-78*

стежина: УКРАЇНИ – стежини (1) *Кацнельсон-234*

стіна 20: білотінні – стіни – Інна – Інна – єдина – лебедина – революційна – УКРАЇНА (8) *Калинець-ІІ-23*; на стіни – для ВКРАЇНИ (2) *Забаштанський-1999-35*; стіни – УКРАЇНИ (2) *Олесь-1-745, Олесь-1-752, Олесь-1-761, Олесь-1-805, Стріла (Л. Лиман)-833, Первомайський-2-137, Павличко-2015 б-60, Бортняк-2008-36*; через стіни – з УКРАЇНИ (2) *Руденко-2004-571*; УКРАЇНИ – переміни – стіни (1) *Франко-2-399*; УКРАЇНИ – стіни (1) *Щербак-172, Павличко-4-380, Вагилевич-249, Малкович-1990-107*; УКРАЇНИ – у стіни (1) *Маковей-221*; з .. УКРАЇНИ – в .. стіни (1) *Руденко-2004-511*; УКРАЇНИ – через стіни (1) *Олесь-1-715*; од УКРАЇНИ – стіни (1) *Павличко-2-187*

стокорінно: УКРАЇНО – солов'їно – стокорінно (1) *Яр Славутич-2-170*

стрінути 2: УКРАЇНИ – стріне (1) *Павличко-3-304*; УКРАЇНУ – стріну (1) *Павличко-4-28*

сумління 2: на УКРАЇНІ – на сумлінні (1) *Білоус-2010-824*; УКРАЇНУ – сумління (1) *Павличко-1-334*

суспільний: вільний – суспільні – на ВКРАЇНІ (3) *Самійленко-110*

таїна 2: УКРАЇНИ – таїни (*н. в.*) (1) *Базилевський-2011-61*; УКРАЇНИ – таїни (*з. в.*) *Білоус-2010-836*

твердиня: ВКРАЇНІ – на руїні – твердині (1) *УПА (В. Янів)-120*

творіння 2: у .. творінні – по Русі-ВКРАЇНІ (2) *Руденко-2004-484*; творіння – із УКРАЇНИ (2) *Бортняк-1979-54*

Термопіли: загородили – УКРАЇНІ – Термопіли (2) *УПА (В. Янів)-120*

тернина: тернина – УКРАЇНА (2) *Сингаївський-1982 б-111*

терпіння: терпіння – УКРАЇНА (2) *Вагилевич-326*

тин 2: мати-сиротина – із тином – Мина – на .. жовто-синім – сини – ВКРАЇНИ (6) *Забужко-2005-137*; про УКРАЇНУ – під тином (1) *Шевченко-1-133*

Тисина: україні – по Тисині (1) *Левченко-274*

тихий-голубиний *див.* **голубиний**

Тичина 4: до .. Тичини – з УКРАЇНИ (2) *Засенко-1986-8*; лине – Тичини – орлино – УКРАЇНИ – дружині – на УКРАЇНІ – однині (4, 6) *Сосюра-3-367*; на .. руїни – з УКРАЇНИ – щоднини – з УКРАЇНИ – жарини – з УКРАЇНИ – у дитини – з УКРАЇНИ – з цямрини – з УКРАЇНИ – Тичини – з УКРАЇНИ – з УКРАЇНИ (2, 4, 6, 8, 10, 12, 13) Сингаївський-1988-77–78; з УКРАЇНИ – Тичини (1) *Йовенко-1975-11*

тінь 26: до .. країни – УКРАЇНИ – тіні (2) *Перли (В. Пачовський)-378*; з .. Руїни – УКРАЇНИ – тіні (2) *Перли (В. Пачовський)-377*; в .. сині – нині – ліній – синім – машині – аршинів – хвилині – на УКРАЇНІ – половини – єдиній – тіні – в .. самотині (8) *Плужник-194–195*; тіні – УКРАЇНІ (2) *Павличко-1-328, Стус-3-1-154, Вагилевич-213*; тіні – в УКРАЇНІ (2) *Базилевський-2011-300*; тіні – в .. УКРАЇНІ (2) *Руденко-2004-336, Білоус-2010-667*; в тіні – УКРАЇНІ (2) *Павличко-2-118*; в .. тіні – в УКРАЇНІ (2) *Павличко-2015 а-11*; тіні – на УКРАЇНІ (2) *Сингаївський-1982 б-104*; тіні – на .. УКРАЇНІ (2) *Руденко-2004-489*; у тіні – на УКРАЇНІ (2) *Лучук-1986-32*; тіні – в УКРАЇНІ – в бруді-піні (2) *Перепустка (І. Дробний)-149*; тіні – УКРАЇНО (2) *Мордатенко-2012-35*; в тінь – УКРАЇН (2) *Чепурко-2014 б-10*; УКРАЇНА – тінню (1) *Стус-2-129*; УКРАЇНІ – тіні (*н. в. мн.*) (1) *Павличко-2015 а-10-61*; в УКРАЇНІ – тіні (1) *Олесь-1-269, Неборак-2005-59*; на УКРАЇНІ – тіні (1) *Олесь-1-801, Руденко-2004-512*; на .. УКРАЇНІ – тіні (1) *Руденко-1952-26*; по УКРАЇНІ – тіні (1) *Руденко-2004-733*; по УКРАЇНІ – в .. тіні (1) *Руденко-2004-616*

тлін 17: пір’їну – УКРАЇНУ – тліну (2) *Павличко-4-254*; із тліну – за ВКРАЇНУ (2) *Павличко-2-154*; із .. тліну – УКРАЇНО – УКРАЇНО (2, 3) *Доріченко-325*; тліну – УКРАЇНУ (2) *Павличко-3-22, Павличко-3-60, Павличко-3-302, Павличко-3-417*; тліну – в УКРАЇНУ (2) *Павличко-2015 а-5*; тліну – про УКРАЇНУ (2) *Павличко-3-213–214*; з тліну – УКРАЇНУ (2) *Павличко-3-170,*

Павличко-4-27; по тліну – УКРАЇНУ (2) *Забаштанський-1994-13*; УКРАЇНУ – тліну (1) *Павличко-3-79*, *Павличко-4-33*; за УКРАЇНУ – тліну (1) *Павличко-3-49*; УКРАЇНУ – тліну – зустріну – Руїну (1) *Павличко-3-92*; в УКРАЇНУ – тліну – машину – скрині – УКРАЇНІ (1, 5) *Павличко-2-394*

тлінний: в УКРАЇНУ – тлінну (1) *Славутич-2-24*

тлінь: на УКРАЇНІ – тліні (1) *Доріченко-241*

тополина 4: перлино – УКРАЇНИ – плине – крапелина – тополина (2) *Йовенко-1984-10*; тополина – УКРАЇНО (2) *Тичина-3-376*; на .. тополині – на УКРАЇНІ – на .. УКРАЇНІ (2, 3) *Тичина-3-387*; тополину – УКРАЇНУ (2) *Малишко-1-190*

тополиний 10: ВКРАЇНО – тополиним (1) *Забашта-195*; калина – УКРАЇНА – УКРАЇНА – тополина – УКРАЇНА – журавлина (2, 3, 5) *Первомайський-1-210–211*; людино – УКРАЇНО – тополино – УКРАЇНО – зернино – УКРАЇНО (2, 4, 6) *Сингаївський-1996-12*; тополина – УКРАЇНА (2) *Йовенко-1979-11*; тополине - УКРАЇНА (2) *Сосюра-4-185*; тополине – УКРАЇНИ (2) *Доріченко-85*; тополино – УКРАЇНО (2) *Засенко-1986-35*; тополину – на УКРАЇНУ (2) *Вінграновський-2004-354*; УКРАЇНИ – тополине (1) *Сосюра-2-346*; в УКРАЇНІ – тополині (2) *Доріченко-22*

торбина 3: дарини – торбини – на ВКРАЇНІ (3) *Самійленко-110*; дитино – година – родина – долину – торбину – УКРАЇНУ (6) *Жиленко-189*; по кончині – УКРАЇНИ – в хвилину – чину – торбину (2) *Олійник-2005 б-523–524*

травина: травина – УКРАЇНУ – повинна (2) *Павлюк-1999-30*

трамплін: трампліна – УКРАЇНА (2) *М. Осадчий-97*

триєдиний: триєдина – УКРАЇНА (2) *Т. Коломієць-146*

трясовина: в .. трясовинах – УКРАЇНА (2) *Маланюк-333*

турбіна 3: турбіни – до УКРАЇНИ (2) *Бортняк-1988-64*; УКРАЇНА – лине – турбіни (1) *Сосюра-1-262*; УКРАЇНИ – турбіни (1) *Павличко-4-399*

удовиний: на .. ВКРАЇНІ – удовині (1) *Симоненко-1962-128*

уклінно 13: калина – УКРАЇНО – солов'їно – калино – полинно – УКРАЇНО – дитинно – уклінно – калино – УКРАЇНО (2, 6, 10) *Білоус-2010-765–766*; уклінно – ВКРАЇНО (2) *Руденко-2004-486*; уклінно – УКРАЇНА (2) *М. Осадчий-127*; уклінно – УКРАЇНИ (2) *Перебийніс-145*; уклінно – УКРАЇНО (2) *Руденко-2004-506*, *Базилевський-1982-38-117*, *Осадчук-2006-97*; уклінно – на УКРАЇНУ (2) *Базилевський-1982-41*; уклінно – про УКРАЇНУ (2) *М. Осадчий-118*; УКРАЇНА – уклінно (1) *Руденко-2004-707*; УКРАЇНИ – уклінно (1) *Перебийніс-149*; УКРАЇНО – уклінно (1) *Руденко-2004-99*; щохвилинно – УКРАЇНО – безупинно – УКРАЇНО – уклінно – УКРАЇНО – по коліно – УКРАЇНО – невпинно – УКРАЇНО – незмінно – УКРАЇНО – днина – УКРАЇНО – нетлінно – УКРАЇНО (2, 4, 6, 8, 10, 12, 14, 16) *Первомайський-72–74*

укорінений: над УКРАЇНОЮ – укорінений (1) *Перебийніс-2019-110*

у крові нам: у крові нам – УКРАЇНА – невловимо – УКРАЇНА (2, 4) *Вольвач-2009-49*

упин 11: упину – ВКРАЇНУ (2) *Чупринка-38*; упину – на ВКРАЇНУ (2) *Сосюра-3-329*; упину – на УКРАЇНУ (2) *Сосюра-2-98*; без упину – УКРАЇНИ (2) *Левченко-355*; без упину – УКРАЇНУ (2) *Забаштанський-1994-24*; без упину – на УКРАЇНУ (2) *Левченко-492*; без упину – на .. УКРАЇНУ (2) *Тичина-2-222*; без упину – через УКРАЇНУ (2) *Горик-2008-121*; на УКРАЇНУ – в .. общину – без упину (1) *Славутич-2-70*; УКРАЇНУ – половину – без упину (1) *Славутич-1-79*; УКРАЇНУ – упину (1) *Щербак-90*

учинити: учиню – по УКРАЇНІ (2) *Федькович-143*

Фаїна: з УКРАЇНИ – Фаїни (1) *Руденко-1948-106*

Фелліні 2: в УКРАЇНІ – Фелліні (1) *Павличко-3-420*; Фелліні – при УКРАЇНІ (2) *Павличко-3-421*

фін 3: фіна – УКРАЇНА (2) *Рильський-3-351*; за фіна – УКРАЇНА (2) *Струцюк-1991-53*; фіни – з УКРАЇНИ (2) *Павличко-4-113*

хатина 12: на ВКРАЇНІ – у хатині (1) *Шевченко-1-202*; серед УКРАЇНИ – хатини (1) *Куліш-1989-1-456*; на .. УКРАЇНІ – у .. пустині – в .. хатині – у .. скрині (1) *Куліш-1989-1-591*; хатина – з хатини – УКРАЇНУ (3) *Шевченко-2-40*; од хатини – УКРАЇНИ (2) *Сосюра-1-321*; в хатині – на ВКРАЇНІ (2) *Куліш-1989-1-156*; при .. хатині – по УКРАЇНІ – на .. шкапині – по .. Батьківщині – в родині – героїні (2) *Тичина-3-104*; в .. хатині – на .. чужині – по .. УКРАЇНІ (3) *Куліш-1989-1-233*; хатину – УКРАЇНО (2) *УПА-222*; у хатину – про УКРАЇНУ (2) *Шевченко-1-131*; в хвилину – ВКРАЇНУ (2) *Забашта-193*

хвилина 38: ВКРАЇНИ – хвилини (1) *Вороний-164*; година – на ВКРАЇНУ – хвилину – ВКРАЇНУ (2, 4) *Рильський-3-324*; дитина – за хвилину – УКРАЇНО – людина – УКРАЇНО (3, 5) *Сосюра-1-82–83*; долини – хвилини – УКРАЇНИ (3) *Тичина-2-429*; єдине – хвилини – благостиня – УКРАЇНА (4) *Стус-2-117*; до загину – ВКРАЇНУ – хвилину – ВКРАЇНУ (2, 4) *Сосюра-3-93*; до загину – хвилини – з УКРАЇНИ (3) *Сосюра-1-264*; коліна – хвилина – УКРАЇНА (3) *Самійленко-235*; по кончині – УКРАЇНИ – в хвилину – чину – торбину (2) *Олійник-2005 б-523–524*; пташино – година – хвилини – УКРАЇНИ (4) *Левченко-371*; в .. сині – нині – ліній – синім – машині – аршинів – хвилині – на УКРАЇНІ – половини – єдиній – тіні – в .. самотині (8) *Плужник-194–195*; УКРАЇНИ – хвилини (1) *УПА (А. Марченко)-4, Первомайський-1-227*; УКРАЇНИ – в .. хвилини – роковини (1) *Вороний-172*; на УКРАЇНІ – хвилину (1) *Сингаївський-2002-54*; УКРАЇНУ – годину – хвилину (1) *Капустін-114*; хвилина – УКРАЇНА (2) *Рильський-4-156, Тичина-3-144*; хвилини – ВКРАЇНИ (2) *Аф.-Чужб.-344*; хвилини – до ВКРАЇНИ (2) *Малишко-8-255*; хвилини – для ВКРАЇНИ (2) *УПА-414*; хвилини – в домовині – на ВКРАЇНІ (3) *Самійленко-111*; хвилини – УКРАЇНИ (2) *Щербак-93*; хвилини – од УКРАЇНИ (2) *Доріченко-137*; хвилини – за УКРАЇНУ (2) *Сосюра-1-312*; хвилину – ВКРАЇНУ (2) *Сосюра-3-300*; на хвилину – на ВКРАЇНУ (2) *Куліш-1989-1-185*; на хвилину – в .. годину – полину – полину – в .. УКРАЇНУ – на .. руїну (5) *Перли (Б. Лепкий)-514*; хвилину – УКРАЇНИ (2) *Чубач-2003-8*; в .. хвилину – УКРАЇНА (2) *Левченко-136*; хвилину – УКРАЇНУ (2) *Вороний-104*; в .. хвилину – УКРАЇНУ (2) *Тичина-3-55, Кацнельсон-295*; в хвилину – за

УКРАЇНУ (2) *Самійленко-178*; в .. хвилину – на .. УКРАЇНУ (2) *Вороний-154*; на хвилину -- УКРАЇНА (2) *Лупій-8*; на хвилину – в УКРАЇНУ (2) *Сингаївський-2002-56*; у хвилину – УКРАЇНУ (2) *Вінграновський-1967-66*

хвоїна 2: в УКРАЇНУ – хвоїну – пір'їну – чаїну (1) *Славутич-1-380*; хвоїни – УКРАЇНИ (2) *Чернілевський-190*

хвиля: УКРАЇНИ – похилі – хвилі (1) *Сосюра-2-24*

хлібина 2: хлібина – ВКРАЇНА (2) *Баранов-2014-45*; хлібина – УКРАЇНА (2) *Стус-2-187*

хлопчина 4: УКРАЇНИ – хлопчина (1) *Сосюра-2-266*; УКРАЇНУ – хлопчина (1) *УПА-150*; в УКРАЇНУ – хлопчини (1) *Левченко-290*; хлопчина – УКРАЇНА (2) *Левченко-377*

хмарина 3: орлина – УКРАЇНА – хмарина – УКРАЇНА – долина – УКРАЇНА – на Верховину – УКРАЇНУ – лавина – УКРАЇНА – краплина – УКРАЇНА (2, 4, 6, 8, 10, 12) *Капустін-101*; хмарина – єдина – перлина – УКРАЇНА (4) *Сингаївський-1982 б-8–9*; хмарина – УКРАЇНА (2) Сингаївський-1968-22

хмільновинний: УКРАЇНИ – хмільновинна (1) *Княжич-21*

холодина: прозріння – синя – УКРАЇНА – холодина – година (3) *Стус-3-2-166*

хрестини: на хрестини – УКРАЇНИ (2) *Щербак-157*

хуга-хуртовина *див.* **хуртовина**

хуртовина 12: сороковини – диволюдини – сороковини – хуртовини – сороковини – зернини – сороковини – винний – сороковини – пуповини – сороковини – винні – сороковини – роковини – сороковини – у нуртовини – сороковини – Марини – сороковини – з УКРАЇНИ – людини – вершини – кпини – сороковини – сороковини (20) *Драч-І-431–432*; УКРАЇНА – хуртовина – сиротина (1) *Франко-2-398*; УКРАЇНУ – іскрину – в .. хуртовину (1) *Яр Славутич-2-82*; попри хуги-хуртовини – УКРАЇНІ (2) *Левченко-65*; хуртовина – УКРАЇНА (2) *Вороний-143, Вороний-183, Олесь-1-821, Драч-1972-221*; хуртовина – УКРАЇНО (2) *Малишко-8-256*; хуртовини – з УКРАЇНИ (2) *Рильський-3-337*; про .. хуртовини – із УКРАЇНИ (2) *Стріла (Л. Талалай)-1088*; хуртовину – на ВКРАЇНУ (2) *Куліш-1989-2-331*;

хустина 2: у хустині – на УКРАЇНІ (2) *Римарук-2008-61*; хустину – УКРАЇНУ (2) *Павличко-2015 б-64*

цапіни: цапіни – УКРАЇНИ (2) *Павличко-1-83*

ціна 3: ціну – ВКРАЇНУ (2) *Доріченко-227*; ціну – УКРАЇНУ (2) *Доріченко-39, Доріченко-92*

цінність: спину – УКРАЇНО – осине – вітрильник – синє – УКРАЇНИ – не загинув – УКРАЇНО – кинув – в УКРАЇНІ – єдині – УКРАЇНО – цінність – УКРАЇНО – днини – УКРАЇНО (2, 6, 8, 10, 12, 14, 16) *Левченко-317–318*

цямрина 2: на .. руїни – з УКРАЇНИ – щоднини – з УКРАЇНИ – жарини – з УКРАЇНИ – у дитини – з УКРАЇНИ – з цямрини – з УКРАЇНИ – Тичини – з УКРАЇНИ – з УКРАЇНИ (2, 4, 6, 8, 10, 12, 13) *Сингаївський-1988-77–78*; на .. цямрину – УКРАЇНО (2) *Базилевський-1982-38–39*

чаїний 16: ВКРАЇНА – чаїна (1) *Білоус-2010-497*; на ВКРАЇНУ – чаїне (1) *Федюк-2008-182*; солов'їна – УКРАЇНА – чаїні – УКРАЇНА – руїни – УКРАЇНА – зміїні – УКРАЇНА (2, 4, 6, 8) *Чередниченко-2002-348*; УКРАЇНА – чаїна (1) *Яр Славутич-1-203*; УКРАЇНИ – махини – чаїний – кураїни (1) *Яр Славутич-1-363*; УКРАЇНИ – чаїний – руїни – гостини (1) *Яр Славутич-1-393*; з УКРАЇНИ – чаїні (1) *Левченко-517*; в УКРАЇНУ – хвоїну – пір'їну – чаїну (1) *Яр Славутич-1-380*; чаїна – УКРАЇНА (2) *Яр Славутич-1-20*, *Первомайський-2-126*; чаїна – УКРАЇНО (2) *Королів-73*; чаїне – УКРАЇНА (2) *Чередниченко-2002-424*; чаїним – УКРАЇНИ (2) *Земляний-71*; чаїні – УКРАЇНИ (2) *Федюк-2008-8*; чаїні – на .. УКРАЇНІ (2) *Мозолевський-1991-104*; чаїною – УКРАЇНОЮ (2) *Костенко-1989-162*

чарівний: по ВКРАЇНІ – у чарівній (1) *Перебийніс-53*

чарчина 4: без свитини – по чарчині – на ВКРАЇНІ (3) *Самійленко-111*; в УКРАЇНУ – чарчину (1) *Гужва-2007-48*; УКРАЇНУ – без .. чину – чарчину (1) *Гужва-2010-38*; у чарчини – УКРАЇНИ (2) *Кацнельсон-303*

часоплин: у .. часоплині – УКРАЇНІ (2) *Забаштанський-1999-3*

частина 5: на ВКРАЇНУ – частину (1) *Самійленко-197*; частина – піна – долина – глина – спина – УКРАЇНА (6) *Тичина-2-416*; на частини – єдину – єдину – УКРАЇНУ (4) *Левченко-313*; на частини – УКРАЇНУ (2) *Левченко-339*; частину – Україну (2) *Левченко-292*

Чигирин 2: з Чигирина – по УКРАЇНІ (2) *Шевченко-2-56*; на чуприну – із Чигирину – УКРАЇНУ – в .. годину (3) *Вагилевич-260*

Чигрин: УКРАЇНУ – в Чигрині – у домовині – по УКРАЇНІ (1, 4) *Шевченко-1-148*

чин 10: дитино – за УКРАЇНУ – чину (2) *Павличко-2-140*; по кончині – УКРАЇНИ – в хвилину – чину – торбину (2) *Олійник-2005 б-523–524*; у спину – полину – за УКРАЇНУ – до чину (3) *Павличко-3-407;* УКРАЇНІ – чину (1) *Славутич-2-31*; УКРАЇНУ – без .. чину – чарчину (1) *Гужва-2010-38*; чину – ВКРАЇНУ (2) *Доріченко-171*; чину – УКРАЇНУ (2) *Щербак-96*; чину – за УКРАЇНУ (2) *УПА-322*; чину – на .. УКРАЇНУ – на батьківщину (2) *Яр Славутич-2-142*; до чину – УКРАЇНУ (2) *Яр Славутич-2-21*

чинити 2: УКРАЇНИ – чинить (1) *Левченко-134*; в УКРАЇНУ – чинять (1) *Павлюк-1999-115*

чільно: чільно – в УКРАЇНІ – вільній (2) *Листопад-9*

чужина 32: з .. ВКРАЇНИ – на .. чужину (1) *Куліш-1989-1-167*; на ВКРАЇНІ – на чужині (1) *Куліш-1989-1-33*; до .. днини – з УКРАЇНИ – з УКРАЇНИ – з оружини – з оружини – по долині – по долині – солов'їні – без дитини – на чужині (2, 3) *Первомайський-2-458–459*; у домовині – на чужині – по ВКРАЇНІ – родині – при .. годині (3) *Куліш-1989-1-522*; дружину – в чужину - в .. УКРАЇНУ (3) *Первомайський-2-178*; покину – покину – чужину – на УКРАЇНУ – полину (4) *Куліш-1989-1-45*; рід-родина – чужина – УКРАЇНА (3) *Куліш-1989-1-47*; УКРАЇНИ – на чужині – домовини (1) *Шевченко-1-236*; УКРАЇНИ – на чужину (1) *Шевченко-1-349*; з УКРАЇНИ – на чужину (1) *Шевченко-1-276*; із УКРАЇНИ – на чужині (1) *Шевченко-1-234*; УКРАЇНІ – на

.. чужини (1) *Костомаров-1968-233*; на УКРАЇНІ – на чужині (1) *Шевченко-1-125, Шевченко-1-127*; в УКРАЇНУ – на чужині (1) *Шевченко-1-129*; чужина – УКРАЇНА (2) *Стус-3-1-44*; по чужинах – УКРАЇНА (2) *Симоненко-1962-66*; на чужині – ВКРАЇНИ (2) *Куліш-1989-1-59*; в .. чужині – на ВКРАЇНІ (2) *УПА-370*; на чужині – на ВКРАЇНІ (2) *УПА-194*; в чужині – із УКРАЇНИ – новини (2) *Кацнельсон-280*; на чужині – в УКРАЇНІ (2) *Шевченко-2-209*; на чужині – в .. УКРАЇНІ (2) *Бодянський-270*; на чужині – на УКРАЇНІ (2) *Малишко-1-136*; на чужині – на УКРАЇНУ (2) *Шевченко-2-38*; в чужину – УКРАЇНІ (2) *Забіла-279*; на чужину – на ВКРАЇНУ (2) *Леся Українка-77*; на чужину – на УКРАЇНІ (2) *Шевченко-2-62*; чужину – в .. УКРАЇНУ (2) *Головацький-410*; на чужину – УКРАЇНУ (2) *УПА-145*; в .. хатині – на .. чужині – по .. УКРАЇНІ (3) *Куліш-1989-1-233*

чужинець: чужинець – в УКРАЇНІ (2) *Мазуренко-1971-76*

чужинний 2: чужинне – УКРАЇНА (2) *Стус-3-1-67*; чужинний – УКРАЇНО – УКРАЇНО – УКРАЇНО (2, 3, 4) *Стус-3-1-75*

чуприна 3: на УКРАЇНІ – на чуприні (1) *Гребінка-269*; за чуприну – за ВКРАЇНУ (2) *Забаштанський-1994-29*; на чуприну – із Чигирину – УКРАЇНУ – в .. годину (3) *Вагилевич-260*

Чураївна: у країні – у .. УКРАЇНІ – Чураївні (2) *Барандій-1986-66*

шарудіння: УКРАЇНІ – у .. шарудінні (1) *Юрій Клен-156*

швидкоплинний 2: швидкоплинний – УКРАЇНИ (2) *Кацнельсон-278*; швидкоплинні – в УКРАЇНІ (2) *Сингаївський-2002-129*

шипшина 3: шипшина – ВКРАЇНО (2) *Капустін-131*; Україна – шипшини (1) *Сосюра-3-30*; шипшини – без УКРАЇНИ (2) *Стріла (Лівицька-Холодна) -503*

шкапина: при .. хатині – по УКРАЇНІ – на .. шкапині – по .. Батьківщині – в родині – героїні (2) *Тичина-3-104*

шпарина: до загину – країні – винних – невинних – країні – в .. шпарини – країна – Костянтинов – країні – в .. годину – країні – УКРАЇНА – країні – УКРАЇНІ – країні – осине – країні – не зупинить – країні – повинні – країні – Батьківщини – УКРАЇНІ (12, 14, 23) *Левченко-282–284*

щогодини 4: донині – щогодини – на ВКРАЇНІ (3) *Самійленко-110*; орлина – УКРАЇНО – УКРАЇНА – щогодини – УКРАЇНА – жоржини – УКРАЇНО – УКРАЇНА – єдина – УКРАЇНО – УКРАЇНА – лине – УКРАЇНА – УКРАЇНА (2, 3, 5, 7, 8, 10, 11, 13, 14) *Сосюра-3-102*; на .. руїни – з УКРАЇНИ – щоднини – з УКРАЇНИ – жарини – з УКРАЇНИ – у дитини – з УКРАЇНИ – з цямрини – з УКРАЇНИ – Тичини – з УКРАЇНИ – з УКРАЇНИ (2, 4, 6, 8, 10, 12, 13) *Сингаївський-1988-77–78*; УКРАЇНА – щогодини (1) *Сосюра-3-295*

щохвилини 3: УКРАЇНИ – щохвилини (1) *Тичина-3-28*; щохвилини – УКРАЇНИ (2) *Сосюра-3-139, Капустін-95*

щохвилинно: щохвилинно – УКРАЇНО – безупинно – УКРАЇНО – уклінно – УКРАЇНО – по коліно – УКРАЇНО – невпинно – УКРАЇНО – незмінно – УКРАЇНО – днина – УКРАЇНО – нетлінно – УКРАЇНО (2, 4, 6, 8, 10, 12, 14, 16) *Первомайський-72–74*

я: на УКРАЇНІ – к мині (2) *Франко-2-385*

яворина 2: яворина – УКРАЇНА(2) *Вінграновський-1967-113*; яворини – УКРАЇНИ (2) *Сингаївський-1982 б-31*

ялина: година – калина – ялина – УКРАЇНА (4) *Олійник-2005 а-90*

яр-година *див.* **година**

Ярина: УКРАЇНУ – Ярину (1) *Шевченко-1-308 - 309*

яскиня 2: нині – в .. яскині – по УКРАЇНІ (3) *УПА-371*; яскині – УКРАЇНІ (2) *Павличко-4-30*

ДОДАТОК Ґ

Сторінки неопублікованих рукописних римаріїв

Лутковський В. В. Словник рим І. Котляревського

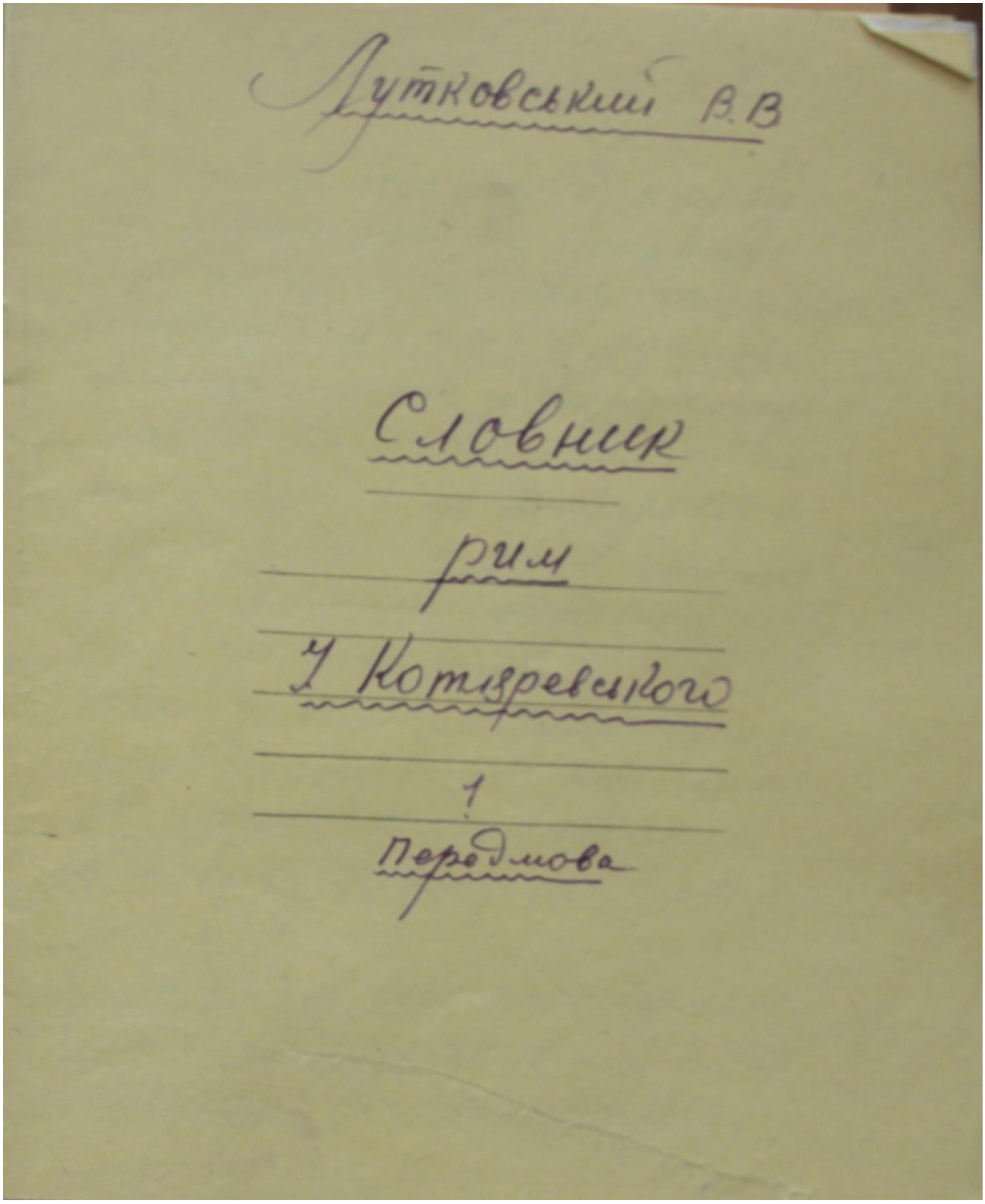

Відкриті і глибокі рими

А́

БА́ -

I

Вподоба́:

молода́ I, 165

Баба́к:

соба́к I 214

в Каба́к:

соба́к I 288

Собак:

бабак I, 214

в каба́к I 288

II

Кабака:

соба́ка I, 81

Соба́ка:

каба́ка, I, 81

на Каба́ку:

соба́ку I 95

Соба́ку:

на каба́ку I, 95

Зуба́ми:

лоба́ми I, 216

Лоба́ми:

зуба́ми I, 216

ВА́ -

I

Вдова́:

слова́ I, 71

Верства́:

хвоста I, 240

Голова́:

слова́ I 110

сова́ I 110

не Захова́:

наступа́ I, 293

Зіва́:

пробива́ I, 228

Пробива́:

зіва́ I 228

Слова́:

вдова́ I 71

голова́ I 110

помага́ I 241

Сова́:

голова́, I, 110

—

не жартува́в:

назва́в I, 234

Змусова́в:

скомпонова́в I 157-8

Назва́в:

не жартува́в I 234

Скомпонова́в:

змусова́в I 157-8

—

Вгамова́вся:

почастова́вся I, 112

Почастова́вся:

вгамова́вся I 112

Гурин І. І. Словник рим І. П. Котляревського

І. Гурин

Словник рим І. П. Котляревського

Частина перша

м. Миргород
1976 р.

вдова-слова 1-21

верства-хвоста 5-139

голова-сова-голова-слова 2-71

права-голова НП-В.Г.

пробива-зіва/дієсл/ 5-99

врага-пострига 6-67

на врага-стьога/дієсл/ 5-140

помага-слова 5-38

слуга-дуга НП-В.Г.

четверга-на берега 4-27

яга-врага 4-66

вода-куда 1-38

куда-ворота 3-94

молода-біда НП-В.в.Г.

молода-вподоба 4-21

пропада-живота 5-104

стида-орда 2-30

овда-стида 3-102

бажа-госпожа 2-144, 6-61

" - ножа 6-139

" - чужа 6-110

гоцака-гайдука

здалека-шпака 6-48

Ентелла-козака-дропака 2-23

новичка-тичка 6-43

Педька-Панька Харка-Феська 13-107

така-гопака ОК

черв"яка-яка 6-5

швидка-гнучка-хвистка 3-134

була-взяла 6-86

" -додала 3-134

" -звела 5-24

" - мала 3-15

" - пролила 4-132

" - н"яла 4-44

вела-була 6-161

" - мела 4-131

верзла-була 3-22

дала-загула ОК

не дала-зла/прикм/ 5-3

дійшла-пішла 6-152

діла-жила 3-96

" - без числа 5-45

в діла- пила 5-60

добула- була 4-20

жила-пила 6-6

зійшла-помижляв 5-106

ішла-була 5-23

кляла- не дала 1-63

лила - була 5-39

не мала-була 3-68

несла-без числа 5-2

пекла-пила 3-112

не пила-ревна 1-59

до потрав - хватав	4-28	" - прив"язав - вкрав - обіцяв	5-81
почав - сказав	2-33	" - пристав	6-51
почвалав - сказав	5-13	" - пропав	5-66
прив"язав - розглядав	5-43	" -свистав	6-162
прислав - сказав	4-45	" - не спіткав	5-86
приступав - осідлав	6-135	свистав - навіщав	3-116
пропав - побрав	1-62	скомпоновав - змусовав	4-3
" - причвалав	3-14	скреготав - сказав	6-119
протягав - ізнемагав	5-2	не скуштовав - устав	5-1
не пужав - управ	6-10	не спав - одвічав	6-31
репетовав - пропав	4-8	спав - не помишляв	4-66
розглядав - віщовав	3-36	" - устав	2-24
" - колупав	6-136	став /дієсл./ - показав	3-18
розібрав - розіклав	4-58	" - потоптав	6-46
розмахав - послав	6-166	" - прочитав	5-9
сказав - видав	5-6	стогнав - не гуляв	6-137
" - не видав	5-28	сумовав - гуляв	5-3
" -дав	6-159	" - попав	3-130
" - ждав	3-128	тирчав - мав	4-98
" - забував	1-46	трав - клав	3-136
" -закричав	2-25	удержав - сказав	5-92
" - замудровав	2-4	упав - поколихав	5-136
" - назвав	5-35	" - стогнав	2-38
" - пізнав	4-74	чував - не дрімав	5-20
" - порозпускав	1-7	шиковав - послав	5-51
" - потеряв	5-75	лаcкава - не лукава	3-23
" - поціловав	1-18	лукава - рукава	ПП - О. д.

плюгава - халява	2-33	дослухався - узявся	3-22
Полтава - слава ОК		не женихався-не наглумлявся	3-105
не Полтава - слава ОК		забувався - підкрався	5-91
Ави- із.. Полтави -слави ОК		замотався - уклався	5-22
потрави - притрави	1-27	запирався - показався	4-115
страви - потрави	4-49	заридався - подрався	1-9
Авив- направив - причалив	1-22	засапався - купався	1-58
Авий- величавий - жвавий	6-155	збирався - попався	5-98
величавий - лукавий	6-7	зближався - частовався	6-27
жвавий - кучерявий	4-24	звався - величався-погрібався-	
прелукавий-для слави	6-43	- мчався	3-55
Авить- прославить - одправить	6-76	" - здавався	5-132
Авиш- лукавиш-правиш/=говориш/	6-63	зібрався-підперезався	3-40
оставиш - удавиш	5-74	знаряжався- збирався	5-46
Аві- жваві - слави	3-130	ізлякався - спитався	3-113
Авка- мавка - шавка	6-129	наживався - вступався	4-76
Полтавка - Наталка НП - С.яд.		назвався - розличався	4-99
Авлю- прибавлю - оставлю	3-42	налигався - нахлестався	2-8
Авлять- правлять - давлять	3-34	насміхався - величався	2-22
Авна здавна - славна НП - В.р.		обізвався - одчурався	6-159
іздавна - гарна ОК		" - розлютовався	6-120
Авний іспрaвний-начальний	6-59	" - совався	2-33
Ався не вдержався- качався	5-102	обнімався - добрався	4-67
дивовався - спитався	3-121	" - засталявся	5-13
догадався - м'явся	1-86	одізвався - помчався	4-78
дожидався - боявся	2-22	не одступався- ліновався	4-34
" - добувався	3-12	одступався - не оглядався	1-58

підвела-жила 4-111
піддала-задала 6-160
" - зла /ім. род. в./ 5-85
підняла-дала 3-37
" - кляла 4-81
поповзла-найшла 4-65
посила-дотла 5-46
постола - не лягла 3-139
почала-перевела 5-63
смола-була 2-49
стріла-була 4-64
МА
без ума-нема 6-84
чотирма - до ярма 4-10
НА
вина-війна 6-95
грязна-чадна 3-44
навісна-поспішна 2-55
старшина- як на 6-111
сукна-вона 2-70
тишина-сторона НП.Д.з
ПА
гольтіпа-копа 6-29
наступа-не захова 6-163
попа-копа 2-12
РА
до двора- гора 1-9
од двора- не пора ОК
сестра-з-за Дністра 4-132
стара - гора 5-63
" - до двора 4-75

ТА
в джута-кута 1-37
завіта-висмокта 5-93
уста-міста 3-13
" -пуста 6-86
в уста- не пуста 6-59
ХА
блоха-лиха 6-33
не без гріха- не.. плоха 1-39
суха - без гріха НП-В.г.
ЧА
меча-силача 6-158
навтікача- плеча 6-105
ША
душа - з коша 2-75
поспіша-душа 4-122
" "
АБА
баба-слаба 4-80
АБЕЛЬ
ні жабель-авель 4-106
АБИ
баби-слабі 6-17
АБУ
бабу-швабу 4-5
жабу-бабу 2-27
АБЦІ
голодрабці-потанці 5-129
АВ
вздихав-не довіряв 3-1
гасав-кричав 5-54
горював-забрав 2-58
дав-задрімав 6-64
" - злигав 4-4
" - накивав 1-1
/тягу/дав-толковав 5-70
не ждав - дав 2-41

Додаток Д

Порівняльна таблиця словників рим І. Котляревського (В. В. Лутковського та І. І. Гурина)

Римографічні параметри	**Словник В. В. Лутковського**	**Словник І. І. Гурина**
тип словника	словник рим	словник рим
підтип словника	індекс римових пар (реєструвальний)	1) індекс римових пар (реєструвальний); 2) лексикон римових пар (пояснювальний)
об'єкт лексикографування	римові пари	римові пари
принцип розміщення матеріалу	гніздовий	1) гніздовий (в індексі римових пар) 2) хронологічний (у лексиконі римових пар)
корпус (кількісний параметр)	6657 римових пар («Енеїда» і «Ода…»)	3669 римових пар («Енеїда» і «Ода…»), загалом 3763
джерельна база	«Енеїда», «Ода…»	«Енеїда», «Ода…», вірші з «Наталки Полтавки»
призначення	1) наукове; 2) практичне (для поетів-початківців)	1) наукове; 2) навчальне (для шкіл і вишів); 3) практичне (для поетів-початківців)
реєстрова одиниця	ядро рими	клаузула (римема)
мегаструктура	1) передмова; 2) індекс римових пар	І частина: 1) передмова; 2) індекс римових пар. ІІ частина: 1) передмова; 2) лексикон римових пар; 3) узагальнювальна стаття; 4) 9 узагальнювальних таблиць
макроструктура: І. тип реєстру;	С	В (в індексі римових пар); А (у лексиконі римових пар)

ІІ. модель реєстру: а) за принципом побудови; б) за традиційністю алфавіту; в) за структурою: г) за характером використання алфавіту; г) за напрямом алфавіту; д) за наявністю відхилень від алфавітного порядку	алфавітна традиційна блокова (блоки А, Е, Є, И, І, Ї, О, У, Ю, Я) циклічна двобічна пряма послідовноалфавітна	1) алфавітна (в індексі римових пар); традиційна блокова (блоки А, Е-Є, И, І-Ї, О, У, Ю, Я) циклічна однобічна пряма непослідовноалфавітна 2) хронологічна (у лексиконі римових пар)
мікроструктура: І. індекс римових пар а) заголовкова одиниця; б) зона рими; в) модель розміщення римових пар; г) зона додаткової інформації; г) зона індексів	 ядро рими гніздо римових пар алфавітна, циклічна, двобічна, пряма граматичні, галузеві ремарки (за потреби) цифровий шифр	 клаузула (римема) гніздо римових пар алфавітна, ациклічна, однобічна, пряма граматичні ремарки (за потреби) літерно-цифровий шифр

II. лексикон римових пар а) заголовкова одиниця; б) зона тлумачення; в) зона паспортизації		 римова пара 1) віршовий розмір; 2) вид римування; 3) 29 класифікаційних параметрів літерно-цифровий шифр

ДОДАТОК Е

ТЕРМІНИ РИМОЛОГІЇ І РИМОГРАФІЇ

Словник-індекс[94]

[авторима] *Москвин 2009: 60*
[авторська римова система] *В. Тимофеев 2009: 268*
авторська римографія *Мовчун 2014 є: 87*
[аграматизм рими] *Jakobson 1987: 527*
акаталектичне закінчення (рядка) *Ковалевський 1965: 232*
акаталектичний вірш *Ковалевський 1965: 232*
акаталектичний віршовий розмір *Ковалевський 1965: 232*
акаталектичний рядок *Ковалевський 1965: 232*
[акромонограма римова] *СФМТ: 1026*
[аксіоматична теорія рими] *Вийтсо, Пыльдмяэ 1970: 155*
[акцент] *Кондратов 1963: 97*
[акцентна група] *Вийтсо, Пыльдмяэ 1970: 155*
[алорима[1]] *Толстая 1965: 301*
алорима[2] *Мовчун 2020 а: 196*
[алфавітний словник рим] *В. Тимофеев 2009: 310*
[алфавітний список клаузул] *В. Тимофеев 2009: 310*
альтернанс *Качуровський 1994 б: 38*
[ана-еніфора] *Петрова 2002: 5*
[антиграматична орієнтація рими] *Якобсон 1999: 40*
арифмати *Діброва 2005: 277*
асонанс *Загул 1923: 141*
асонанція *Колесса 1906 3: 70*
асоціативне римування *Мойсієнко 2008: 130*
багатократне римування *Костенко 2015: 476*
[багатство римового співзвуччя] *Шепелева 1981: 177*
[безримові закінчення] *Матвеев, Хворостьянова 2011: 15*
варіанти рим *Чередниченко 1966: 19*
варіації рим *Чередниченко 1966: 19*
варіації шелестівок *Чижевський 2003: 206*
«вертикальне» римування *Півторак 2012: 146*
[вертикальне збагачення] *Шоу 2002: 49*
[вибірка рим] *В. Тимофеев 2009: 306*
[«вибірковий словник рим»] *Гаспаров 1997 III: 290*
випадний звук *Ковалевський 1965: 239*
[відхилення співзвуччя від точного] *Шепелева 1981: 178*
[вільне римування] *Холшевников 1974: 5*
[«вільність» у римі] *Якобсон 1999: 43*
[віршове закінчення] *Л. Тимофеев 1959: 303*
внутрішнє римування *Якубський 2007: 156*
внутрішньорядкове римування *Мойсієнко 2008: 160*

[94] ТО, перекладені з інших мов, подаємо в дужках: [].

вузька валентність *Чередниченко 1966: 18*
вузька римованість *Чередниченко 1962: 252*
гіпердактилічна клаузула *Ковалевський 1965: 242*
[гніздоутворювальні приголосні] *Гаспаров 1997 III: 291*
[голосні елементи рими] *Гаспаров 1997 III: 336*
[гомеоарктон] *ERL: 299*
[гомеопрофорон] *СФМТ: 386*
[гомеоптотон] *Jakobson 1987: 29*
[гомеотелевти] *Москвин 2009: 58*
[гомеотелевтон] *СФМТ: 387*
[горизонтальне збагачення] *Шоу 2002: 50*
[градація рими] *Шепелева, Петров 1981: 27*8
[«граматика» рим] *Бельская 1977: 90*
[граматичність рим] *Гаспаров 1997 III: 293*
[графо(фо)нема] *СФМТ: 360*
дактилічна клаузула *Ковалевський 1965: 243*
[«деканонізація» рими] *Самойлов 1973: 12*
[деканонізація точної рими] *Жирмунский 1923: 14*
[двовимірне мовлення] *Гаспаров 1996: 16*
[дерамматизація рим] *Гаспаров 1996: 9*
динаміка римування *Мовчун 2015 в: 83*
дисонанс *Загул 1923: 141*
[«дистанційний збіг» звуків] *Матвеев, Хворостьянова 2011: 26*
[довідник римових співзвуч] *В. Тимофеев 2009: 7*
[домінантна римова система] *Младенов 1962: 84*
домінуючі фонеми *Чередниченко 1962: 241*
[«доримова» частина рядка] *Шепелева, Петров 1981: 285*
еволюція рими *Коптілов 1962: 105*
евфонія *Ковалевський 1965: 246*
[еквівалентні звукові елементи] *Чертоганова 1995 1995: 2*
[екзотичне римування] *Гаспаров 1984: 241*
електронний словник рим *Мовчун 2015 в: 83*
[елемент співзвуччя] *Шепелева, Петров 1981: 283*
[епентетичне співзвуччя] *Шепелева 1981: 172*
епізодична римованість *Чередниченко 1962: 252*
епізодичне римування *Чередниченко 1962: 217*
загальномовна римографія *Мовчун 2014 є: 87*
загальномовний римарій *Мовчун 2014 є: 86*
звукова епіфора *Сидоренко 1962: 110*
[ехізм] *СФМТ: 558*
жіноча клаузула *Ковалевський 1965: 250*
жіноча римовка *Чижевський 2003: 174*
жіночі закінчення Чижевський *2003: 199*
[загальнофольклорні римопари] *Петрова 2002: 16*
[заголовок гнізда] *Холшевников 1974: 11*
закінчення *Волинський 1967: 212*
«закони» римування *Масенко 1965: 34*
[запас рим] *Гаспаров 1997 III: 290*
[заримована пара / трійка / четвірка] *Холшевников 1974: 2*

[звичаї римування] *Матвеев, Хворостьянова 2011: 11*
звукобуква *СФМТ: 360*
звукова інструментовка *Ковалевський 1965: 250*
[звукова метафора] *Федотов 1997: 16*
[звукова форма рими] *Шепелева 1981: 172*
звуковий алфавіт *Каравaнський 2004: V*
звуковий консонантний повтор *СЛТ 1971: 109*
звуковий повтор *Ковалевський 1965: 250*
звуковий сигнал *Каравaнський 2004: V*
[звучність рими] *Москвин 2009: 69*
[зіставний словник рим] *Шестакова 2012: 272*
змінноголосне римування *Чередниченко 1962: 217*
[зміщення римових меж] *Шепелева 1981: 169*
[зміщення фонем співзвуччя] *Шепелева 1981: 173*
[зона римового співзвуччя] *Шепелева, Петров 1981: 284*
[зона римової співзвучності] *Шепелева 1981: 173*
[ідеальна співзвучність] *Федченко 1995: 8*
імпровізаційне римування *Костенко 2014: 367*
[індекс клаузул] *В. Тимофеев 2009: 310*
індекс римоформ *Мовчун 2015 в: 83*
[індивідуальна римова система] *Минералов 1999: 316*
[інтегрант римопари] *Жовтис 2013: 264*
каденція *Ужевич 1970: 83 зв.*
[калькування рими] *Шопова 2015: 276*
канал нагромадження сигналів *Каравaнський 2004: XX*
канал рим *Каравaнський 2004: XX*
[«канонізація» рими] *Самойлов 1973: 12*
[канонізація точної рими] *Жирмунский 1923: 14*
[картотека рим] *В. Тимофеев 2009: 308*
кватернарне римування *Діброва 2004: 6*
[квазірима] *Младенов 1962: 78*
[квінта] *В. Тимофеев 2009: 311*
[квінтила] *В. Тимофеев 2009: 311*
[кількісна характеристика рим] *В. Тимофеев 2009: 266*
кільцеве римування *Тарасенко 1959: 117*
кінцева асонанція *Якубський 2007: 158*
[кінцева силабічна фонестема] *Данилова 2007: 4*
[класифікаційна схема рим] *В. Тимофеев 2009: 308*
[класифікаційна таблиця рим] *В. Тимофеев 2009: 309*
[класифікаційний індекс рим] *В. Тимофеев 2009: 308*
[класичний канон рими] *Якобсон 1999: 39*
клаузула *Ковалевський 1965: 256*
[коефіцієнт «ступеня глибини» рими] *Кондратов 1963: 98*
[коефіцієнт глибини рими] *Бельская 1977: 89*
[коефіцієнт римової зв'язаності] *Лейбов 2012 http*
колорит рими *Костенко 2015: 477*
[консервація рим] *Петрова 2002: 22*
консонанс *Ковалевський 1965: 257*
консонансне римування *Мойсієнко 2008: 130*

константа[1] *Ковалевський 1965: 257*
[константа][2] *Л. Тимофеев 1959: 289*
[константа][3] *Гаспаров 1991: 25*
константа[4] *Мовчун 2018: 49*
[контактне римування] *Петрова 2002: 12*
[концентрація рим] *Гаспаров 1997 III: 293*
ланцюг рим *Костенко 2014: 315*
[лексикон віршових закінчень] *Матвеев, Хворостьянова 2011: 15*
лексикон рим *Мовчун 2015 в: 83*
[ліва рима] *Федченко 1995: 8*
[ліва частина рими] *Соколов 1938: 46*
лінгвістична римологія *Мовчун 2015 д: 151*
лінгвографічна модель *Каравaнський 2004: XX*
лінгвографічний метод словникування *Каравaнський 2004: XX*
«логіка» римування *Масенко 1965: 41*
локалізація рими *Діброва 2004: 4*
макроструктура словника рим *Мовчун 2014 д: 125*
мегаструктура словника рим *Мовчун 2014 д: 125*
межа «банальності» рими *Діброва 2004: 7*
межа бідності рими *Діброва 2004: 6*
межа рими *Діброва 2004: 6*
[межі римового співзвуччя] *Шепелева 1981: 168*
[метатетичне співзвуччя] *Шепелева 1981: 172*
[метрична позиція] *Вийтсо, Пыльдмяэ 1970: 155*
[метричний тип рими] *Бельская 1977: 89*
механізми породження рими *Мовчун 2015 д: 151*
[міжримова відстань] *Петрова 2002: 5*
мікроструктура словника рим *Мовчун 2014 д: 125*
мінімальна одиниця рими *Діброва 2004: 6*
[міст] *Вийтсо, Пыльдмяэ 1970: 155*
мішані закінчення *Чижевський 2003: 209*
монорим *РУСНТ: 251*
[морфологічний аналіз рим] *Чередниченко 1966: 16*
«музика рими» *Масенко 1965: 36*
[мультиплікативна римова система] *Младенов: 84*
навмисне римування *РУСНТ: 430*
[наголошена поліфонія] *Москвин 2009: 57*
[нагромадження] / [скупчення рим] *СФМТ: 220*
[напівміст] *Вийтсо, Пыльдмяэ 1970: 156*
[напівнаголошений склад] *Панов 1965: 210*
напівримований трискладовик *Костенко 2015: 478*
[напівримування] *Гаспаров 1984: 197*
нарощування звукового повтору *Ковалевський 1965: 260*
[науковий словник рим] *Матвеев, Хворостьянова 2011: 8*
некласичний спосіб римування *Костенко 2015: 478*
неконтактне римування *Півторак 2012: 146*
неповне римування *Костенко 2015: 478*
нерегулярне римування *Чередниченко 1966: 18*
[неримовалентний] *Чередниченко 1966: 15*

неримований вірш *Домбровський 1923: 146*
несистематичне римування *Лучук 2012 б: 74*
[несподіваний пропуск рими] *Шоу 2002: 55*
нова теорія рими *Чижевський 2003: 208*
[нормативний словник рим] *Матвеев, Хворостьянова 2011: 10*
нормативність рими *Сулима 1985: 97*
[норми римування] *Гаспаров 1997 III: 298*
[«нуль» рими] *Минералов 1999: 318*
обмежена валентність [рими] *Чередниченко 1966: 18*
однозвучний *Сімович 1919: 528*
однозвучність *Сімович 1919: 528*
[одноримовий] *СФМТ: 496*
[ознаки рим] *В. Тимофеев 2009: 308*
[октава] *В. Тимофеев 2009: 312*
онлайновий генератор рим *Мовчун 2015 в: 83*
онлайновий словник рим *Мовчун 2015 є: 361*
опірна приголосна *Гурин 1982: 95*
[опорна голосна] *Кондратов 1963: 97*
[опорна фонема] *Москвин 2009: 68*
опорна шелестівка *Якубський 2007: 155*
опорний приголосний *СЛТ 1971: 289*
опорні звуки рими *СУЛМ Стил. 1973 с. 231*
«опорні» звуки (голосівки та шелестівки) *Чижевський 2003: 208*
[опорні склади] *Рагойша 2003: 118*
опорні шелестівки *Загул 1923: 140*
[оркестрування] *Шоу 2002: 50*
орфографічний критерій визначення багатства (бідності) рими *Діброва 2004: 6*
основна римоформа *Чередниченко 1966: 19*
охоплююче римування *Тарасенко 1959: 117*
охопне римування *Діброва 2004: 6*
панторимна форма римування *Мойсієнко 2008: 146*
[пара рядків, що римуються] *СФМТ: 419*
паристі римовані слова *ГРНП 1: 11*
паристо римовані слова *ГРНП 1: 12*
парне римування *Тарасенко 1959: 117*
паспортизація рим *Мовчун 2014 д: 122*
[переднаголошена частина рими] *Кондратов 1963: 97*
переднаголошений голосний *Костенко 2015: 476*
[передопорний звук] *Москвин 2009: 71*
[передримова частина слова] *Москвин 2009: 70*
[передримовий звук] *Москвин 2009: 69*
перехресне римування *Тарасенко 1959: 117*
періодична римованість *Чередниченко 1962: 25*
[питома вага рим] *Гаспаров 1997 III: 292*
піврим *Романчук: 106*
півріма *Ковалевський 1965: 249*
[післянаголошена частина рими] *Кондратов 1963: 97*
[післянаголошена частина сегмента] *Матвеев, Хворостьянова 2011: 23*
[«післяримова» частина рядка] *Шепелева 1978: 285*

[площа оркестрування] *Шоу 2002: 50*
[повтори-відзвуки] *Матвеева 1986: 86*
[повторно-римована експресивна одинця] *Матвеева 1986: 86*
[повторно-римоване слово] *Матвеева 1986: 90*
[подвійна фінітивність] *Петрова 2002: 22*
[«подібно-точне» співзвуччя] *Гаспаров 1997 III: 335*
[положення римового співзвуччя] *Шепелева 1981: 177*
[постійні римопари] *Петрова 2002: 16*
[постпіслянаголошений голосний, приголосний] *Федченко 1995: 9*
поширена римоформа *Чередниченко 1966: 19*
[права частина рими] *Соколов 1938: 46*
[правила римування] *Матвеев, Хворостьянова 2011: 11*
практична римографія *Мовчун 2014 є: 78*
[практичний словник рим] *Матвеев, Хворостьянова 2011: 10*
препозитив рими *Чередниченко 1966: 19*
препозитивована основна римоформа *Чередниченко 1966: 19*
[приблизні опорні звуки] *Брюсов 1975 VII*: 154
[приголосні елементи рими] *Гаспаров 1997 III: 336*
[принцип «кінцевості» рими] *Минералов 1999: 334*
[прямий рефрен] *В. Тимофеев 2009: 303*
регулярне римування *Чередниченко 1962: 217*
редиф *Ковалевський 1965: 267*
[репертуар авторських рим] *Матвеев, Хворостьянова 2011: 9*
[репертуар рим] *Гаспаров 1997 III: 291*
репертуар рими *Костенко 2015: 479*
рима:
- [аблаутна Р] *Москвин 2009: 125*
- абсолютна[1] Р *І. Костецький 2007 а: 254*
- [«абсолютна»[2] Р] *Федотов 1976: 113*
- абсолютно оригінальна Р *Мовчун 2015 б: 516*
- авторська Р *Діброва 2005: 278*
- [ад'єктивна Р] *Чередниченко 1966: 16*
- акустична Р *Гурин 1982: 7*
- [альтернуюча Р] *Москвин 2009: 101*
- [алюзивна Р] *Чертоганова 1995: 11*
- анаграмна Р *Діброва 2004: 7*
- [аналогічна граматична Р] *Холшевников 1974: 9*
- [анафонічна Р] *Голимбиовская 2014: 34*
- анафорична Р *Ковалевський 1965 с. 219*
- [анациклічна Р] *Москвин 2009: 102*
- анекдотична Р *Масенко 1965: 41*
- анжамбеманна Р *Мовчун 2015 д: 147*
- [анізосилабічна Р] *СФМТ: 643*
- [аномальна Р] *Гаспаров 1984: 143*
- [антиграматична Р] *Jakobson 1987: 527*
- антонімічна Р *Гуляк, Савченко 2003: 92*
- [апокопована[1] Р] *СФМТ: 644*
- апокопована[2] Р *Мовчун 2020 а: 123*
- [архаїчна Р] *Томашевский 1959 б: 75*

[асимільована різномовна Р] *Чертоганова 1995: 18*
[асинартетична Р] *СФМТ: 645*
асонансна Р *ЛЕ: 322*
асонансова Р *РУСНТ: 430*
асонантна Р *Богацький 2013: 194*
асоціативна Р *Гурин 1982: 7*
багата[1] Р *СЛТ 1971: 40*
багата[2] Р *Ковалевський 1965 с. 120*
багата[3] Р *Загул 1923: 140*
багата[4] Р *Іванишин 2010: 165*
[багатокомпонентна Р] *Минералов 1999: 336*
багатократна Р *РУСНТ: 430*
багатоскладова Р *Костенко 1963: 16*
банальна Р *СЛТ 1971: 355*
[безглузда Р] *Harley 1965: 26*
[билинна Р] *СФМТ: 646*
бідна[1] Р *Загул 1923: 139*
[бідна[2] Р] *В. Тимофеев 2009: 293*
біла Р *РУСНТ: 430*
[«буквена» Р] *Якубинский 1997:138*
[важка Р] *STL: 491*
[варіаційна Р] *Штокмар 1958:11*
[«вертикальна» Р] *Гончаренко 1987: 62*
[вертикальна внутрішня Р] *Москвин 2009: 104*
випадкова[1] Р *Мойсієнко 2008: 130*
«випадкова»[2] Р *Коптілов 1962: 103*
випадна Р *Ковалевський 1965: 239*
[«висока» Р] *Гаспаров 1984: 247*
висхідна рима *Ковалевський 1965: 239*
[вита[1] Р] *Шульговский 1914: 383*
[вита[2] Р] *СФМТ: 688*
вишукана Р *СЛТ 1971: 355*
[віддієслівна Р] *Минералов 1999: 314*
відкрита[1] Р *РУСНТ: 430*
[відкрита[2] Р] *СФМТ: 644*
[«відмовна» Р] *Матвеев, Хворостьянова 2011 с. 13*
відносно оригінальна Р *Мовчун 2015 б: 516*
[візуальна Р] *СФМТ: 704*
[вінцева Р] *СФМТ: 655*
[віршова Р] *Шапир 2001: 15*
вкорочувальна Р *Богацький 2013: 194*
[власне внутрішня Р] *В. Тимофеев 2009: 311*
власне Р *Костенко 2015: 474*
властивий рим *Ф. Колесса 1906 3: 83*
[внутрішньо-кінцева Р] *В. Тимофеев 2009: 311*
[внутрішньо-початкова Р] *В. Тимофеев 2009: 315*
внутрішній рим *Ф. Колесса 1906 3: 86*
внутрішня[1] Р *Домбровський 1923: 80*
[внутрішня[2] Р] *ОТМП: 590*

внутрішня[3] Р *Кошелівець 1954: 89*
внутрішня риторична Р *Ковалевський 1965: 190*
[внутрішньовіршова Р] *СФМТ: 682*
внутрішньо-кінцева Р *Гурин 1982: 7*
внутрішньо-прикінцева Р *Ковалевський 1965 с. 266*
[вокалічна Р] *ОТМП: 590*
восьмизвучна Р *Чередниченко 1966: 19*
[гетерогенна різномовна Р] *Чертоганова 1995: 18*
гіпердактилична Р *Якубський 2007: 155*
гіпердактилічна Р *Загул 1923: 138*
глагольна рифма *Сумцов 1913: 232*
глагольний рим *Житецький 1903: 7*
глибока[1] Р *Загул 1923: 140*
глибока[2] Р *Тарасенко 1959: 115*
глуха[1] Р *Кошелівець 1954: 85*
глуха[2] Р *Чередниченко 1962: 251*
[головна[1] Р] *СФМТ: 674*
[головна[2] Р] *DLT: 180*
голосна Р *Діброва 2005: 279*
[гомогенна різномовна Р] *Чертоганова 1995: 18*
гомонімічна Р *Кошелівець 1954: 80*
гомофонічна Р *Ткаченко 2003: 327*
[горизонтальна внутрішня Р] *Москвин 2009: 104*
готова Р *Шалата 1982: 123*
[граматична[1] Р] *СФМТ: 667*
«граматична»[2] Р *Чижевський 2003: 115*
[граматична[3] Р] *Холшевников 1974: 8*
[«граматично близька» Р] *Горелик 1981: 6*
[«граматично далека» Р] *Горелик 1981: 6*
[граматично незвична Р] *Гаспаров 1984: 242*
граматично неоднорідна Р *Діброва 2004: 6*
граматично однорідна Р *Діброва 2004: 6*
графічна[1] Р *Гурин 1982: 7*
[графічна[2] Р] *Бельская 1977: 88*
графічно неповна Р *Чижевський 2003: 222*
дактиличний рим *Гаєвський 1924: 27*
дактилічна Р *Тарасенко 1959: 114*
дактилічний рим *Домбровський 1923: 79*
[далека Р] *Москвин 2009: 116*
[двійна[1] Р] *Соколов 1938: 31*
[двійна[2] Р] *ОТМП: 591*
[двійна[3] Р] *КСЛТ: 119*
[двобічна Р] *Правила… 1790: 8*
двозвучна Р *Чередниченко 1966: 19*
[двозначна Р] *Москвин 2009: 89*
[двокомпонентна Р] *Москвин 2009: 115*
[двоморфемна Р] *Бельская 1977: 91*
двонаголосна Р *Ковалевський 1965: 244*
двоскладовий рим *Ф. Колесса 1906 3: 85*

двохскладова Р *Загул 1923: 138*
двускладовий рим *Домбровський 1923: 78*
дев'ятизвучна Р *Чередниченко 1966: 19*
[деривaційна Р] *Москвин 2009: 88*
[дефектна Р] *ОТМП: 588*
[децема] *В. Тимофеев 2009: 312*
децима *Качуровський 1994 б*: 74
дзвінка Р *Загул 1923: 140*
дзвінчастий рим *Сімович 1919: 528*
[дзеркальна Р] *СФМТ: 694*
дзеркальна анаграмна Р *Мовчун 2020 а: 139*
диподійна Р *Ковалевський 1965: 129*
[дисилабічна Р] *ОТМП: 591*
[дисимільована різномовна Р] *Чертоганова 1995: 18*
дисонансна Р *Костенко 2015: 475*
дисонансова Р *РУСНТ: 430*
дисонантна Р *Богацький 2013: 194*
дисонуюча Р *Коптілов 1962: 106*
[дистантна Р] *Петрова 2002: 13*
[дистихова Р] *STL: 490*
[діалектальна Р] *СФМТ: 656*
[діастолічна Р] *Брюсов 1987: 496*
дієслівна Р *Загул 1923: 139*
дієслівний рим *Колесса 1906 3: 89*
дієслівно-займенникова Р *Чередниченко 1962: 262*
дієслівно-прислівникова Р *Чередниченко 1962: 262*
дієсловова рифма *Сумцов 1913: 232*
докладний рим *О. Колесса 1892: 207*
достатня Р *Кошелівець 1954: 80*
драматична Р *Масенко 1965: 37*
[екзотична[1] Р] *БРР: X*
екзотична[2] Р *Костенко 2014: 108*
елегійна Р *Масенко 1965: 37*
[елементарна Р] *БРР:* VI
[ембріональна Р] *Жирмунский 1923: 256*
епізодична Р *Чередниченко 1962: 257*
епізодично-регулярна Р *Чередниченко 1966: 18*
[етимологічна Р] *Москвин 2009: 89*
[ехоїчна Р] *Штокмар 1958: 17*
женська Р *СТІФ: 84*
женський рим *Ф. Колесса 1906 3: 85*
жіноча Р *Тарасенко 1959: 114*
жіночий рим *Сімович 1919: 528*
жіноча співзвучна Р з варіаціями в наголошеному складі *Чередниченко 1962: 244*
жіноча співзвучна Р з варіаціями в наголошеному складі й після нього *Чередниченко 1962: 247*
жіноча співзвучна Р з варіаціями в наголошеному складі і перед ним *Чередниченко 1962: 247*
жіноча співзвучна Р з варіаціями в складах перед наголосом *Чередниченко 1962: 244*

жіноча співзвучна рима з варіаціями після наголосу *Чередниченко 1962: 246*

жіноча співзвучна рима з варіаціями у складі перед наголосом і після нього *Чередниченко 1962: 248*

завдана Р *Качуровський 1994 б: 135*

задактилічний рим *Домбровський 1923: 79*

задана[1] Р *Шалата 1982: 123*

задана[2] Р *ЛСД 2007: 98*

займенникова Р *Чередниченко 1962: 256*

займенниково-прислівникова Р *Чередниченко 1962: 261*

займенниково-прикметникова Р *Чередниченко 1966: 20*

закрита[1] Р *Іванишин 2010: 165*

[закрита[2] Р] *СФМТ: 653*

[закрито-відкрита Р] *Гаспаров 1984: 246*

[заміщена Р] *Гаспаров 1997 III: 291*

[застаріла Р] *Минералов 1999: 316*

затерта Р *Ткаченко 2003: 327*

[заяложена Р] *SLT: 491*

[збагачена Р] *СФМТ: 642*

зверхдактилічна Р *Юрченко: 107*

[звичайна[1] Р] *СФМТ, с. 684*

звичайна[2] Р *Бурячок 1979: 11*

[звичайна[3] Р] *Кондратов 1963: 96*

[звичайна[4] Р] *М. Лотман: 113*

[«зворотна» Р] *Минералов 1999: 333*

звукова Р *Ф. Колесса 1938: 25*

звучний рим *О. Колесса 1892: 207*

зіставна Р *Діброва 2004: 3*

[«зміїна» Р] *СФМТ: 692*

змішана Р *Сулима 1985: 92*

зовнішня Р *Сидяченко 1985: 80*

[зорова Р] *СФМТ: 704*

[«зразкова» Р] *Матвеев, Хворостьянова 2011: 9*

зужита Р *Кошелівець 1954: 91*

[ігрова Р] *Матвеева 1986: 90*

[ідентична Р] *СФМТ: 669*

ідентичний рим *Домбровський 1923: 79*

[ізосилабічна Р] *СФМТ: 680*

іменникова Р *Чередниченко 1962: 256*

іменниково-дієслівна Р *Чередниченко 1962: 259*

іменниково-займенникова Р *Чередниченко 1962: 258*

іменниково-прикметникова Р *Чередниченко 1962: 257*

іменниково-прислівникова Р *Чередниченко 1962: 258*

іменниково-флективна Р *Качуровський 1994-2: 102*

іменниково-числівникова Р *Чередниченко 1962: 258*

[інтертекстуальна Р] *Чертоганова 1995: 18*

[істинна Р] *Самойлов 1973: 16*

«історична Р» *Масенко 1965: 38*

йотована Р *Діброва 2004: 7*

каламбурна Р *Кошелівець 1954: 81*

кватернарна Р *Качуровський 1994 в: 91*
[квінта] *В. Тимофеев 2009: 311*
[квінтарна Р] *В. Тимофеев 2009: 311*
[квінтила] *В. Тимофеев 2009: 311*
кільцева Р *Гурин 1982: 6*
кінцева Р *Загул 1923: 137*
кінцевий рим *Ф. Колесса 1906 3: 69*
кінцево-початкова Р *Гурин: 8*
кінцево-серединна Р *Гурин: 8*
кінцьова Р *РУСНТ: 430*
[класична Р] *Брюсов 1975 VII: 149*
клаузульна Р *Крушинська: 84*
[книжна Р] *Томашевский 1959 а: 409*
колажна цитатна Р *Мовчун 2020 а: 147*
коломийковий рим *Домбровський 1923 с. 80*
[комбінаторна Р] *Жовтис 2013: 173*
[комбінована[1] Р] *В. Тимофеев 2009: 275*
комбінована[2] Р *Коптілов 1962: 105*
«комплексна» Р *Кацнельсон 1972: 231*
[комічна Р] *СФМТ: 653*
консонансна Р *ЛЕ: 322*
[консонантична Р] *ОТМП: 591*
консонантна Р *СЛТ 1971: 109*
константа-рима *Лучук 2012 б: 75*
[контактна Р] *Петрова 2002: 5*
контурна Р *Бурячок 1979: 11*
кореляти-рими *Гурин, архівні матеріали*
коренева Р *Гурин 1982: 8*
коренево-суфіксно-флективна Р *Гурин 1982: 7*
коренево-флективна Р *Гурин 1982: 7*
[корене-суфіксальна Р] *В. Тимофеев 2009: 315*
[корене-суфіксально-флективна Р] *В. Тимофеев 2009: 315*
[корене-флективна Р] *В. Тимофеев 2009: 315*
[коронна Р] *СФМТ: 655*
[крайова Р] *Жирмунский 1923: 48*
ламана Р *СФМТ: 697*
ланцюгова Р *Кошелівець 1954,. с. 87*
[лейтрима] *Жовтис 2013: 100*
[лексична[1] Р] *В. Тимофеев 2009: 288*
[лексична[2] Р] *Кондратов 1963: 97*
[«лексично близька» Р] *Горелик 1981: 7*
[«лексично віддалена» Р] *Горелик 1981: 13*
[леонінська Р] *СФМТ: 682*
[ліва Р] *В. Тимофеев 2009: 294*
лірична Р *Масенко 1965: 37*
[логіко-фразова Р] *Чертоганова 1995: 10*
логічна Р *Ковалевський 1965: 258*
[луна-рима] *Якобсон 1975: 223*
[макаронічна Р] *СРЛ: 716*

[маркована Р] *Чертоганова 1995: 10*
[метаописова Р] *Чертоганова 1995: 18*
метарима *Мовчун 2019 в: 299*
метафоризована Р *Іванишин 2010: 165*
[метафорична Р] *Чертоганова 1995: 10*
мінімальна Р *СУЛМ Стил. 1973: 229*
[мішана[1] Р] *Правила… 1790: 8*
[мішана[2] Р] *Соколов 1938: 55*
[мішана[3] Р] *Бельская 1977: 89*
мішаний рим *Никифоряк 1930: 249*
[мнимий дисонанс] *Гаспаров 1997 III: 540*
мнимо нерівноскладова Р *Ковалевський 1965: 259*
мнимо різнонаголошена Р *Ковалевський 1965: 259*
[«модерна» Р] *Жовтис 2013: 327*
[мозаїчна Р] *Москвин 2009: 97*
[мономорфемна Р] *Чертоганова 1995: 10*
монорим *РУСНТ: 251*
монорима *РУСНТ: 251*
моноритм *Діброва 2004: 6*
моносилабічна Р *ОТМП: 591*
морфологічна Р *Іванишин 2010: 165*
мужеська Р *СТІФ: 143*
мужеський рим *Ф. Колесса 1906 3: 85*
м’яка Р *Юрченко 1956: 107*
[наголошена Р] *Harley 1965: 23*
[наголошено-ненаголошена Р] *Harley 1965: 26*
[надбудовна Р] *Онуфриев 2002: 6*
[надглибока Р] *Кондратов 1963 1963: 100*
наконечний рим *Колесса 1906 3: 83*
[написальна Р] *СФМТ: 704*
[напівбагата Р] *Щоголев 1961: 322*
[напівграматична Р] *Хейно 2001: 167*
[напівомонімна Р] *В. Тимофеев 2009: 288*
[напівповторна Р] *Бельская 1977: 86*
[напіврефрен] *В. Тимофеев 2009: 303*
[напіврима] *DLT: 178*
[напівскладена Р] *Соколов 1938: 46*
[напівтавтологічна Р] *Гаспаров 1984: 84*
[народна Р] *Гаспаров 1997 III: 326*
народнопоетична Р *Коптілов 1962: 101*
нарощена Р *ЛЕ: 322*
нарощувана Р *Ковалевський 1965: 260*
насичена Р *Ференц: 195*
наскрізна Р *Костенко 2015: 476*
[натягнута Р] *Гаспаров 1996: 11*
невимушена Р *Масенко 1965: 41*
невироблений рим *Ф. Колесса 1920: 7*
неглибока Р *Тарасенко 1959: 115*
«неграматична» Р *Чижевський 2003: 115*

недокладний рим *О. Колесса 1892: 207*
недостатня Р *Бурячок 1979: 11*
[ненаголошена Р] *Harley 1965: 25*
[ненаголошено-ненаголошена Р] *Harley 1965: 25*
ненормативна Р *Костенко 2015: 476*
неоднорідна Р *Гурин 1982: 7*
неодноскладова Р *Ткаченко 2003: 327*
[неомонімна Р] *В. Тимофеев 2009: 312*
[неперервна Р] *Правила… 1790: 8*
«неповна[1] Р» *Чижевський 2003: 298*
неповна[2] Р *Загул 1923: 139*
неповнорегулярна Р *Чередниченко 1966: 18*
[«непомітна» Р] *Гаспаров 1984: 197*
[«неправильна» Р] *Жирмунский 1923: 269*
неправильний рим *Ф. Колесса 1906 3: 62*
нерегулярна[1] Р *Чередниченко 1966: 18*
[нерегулярна[2] Р] *Рагойша 2003 с. 120*
[нерівноклаузульна Р] *Баевский 1974: 11*
[нерівнонаголошена Р] *Соколов 1938: 46*
нерівноскладена Р *Гурин 1982: 6*
нерівноскладова Р *Ковалевський 1965: 260*
нерівноударна Р *Семенюк, Гуляк, Бондарева: 136*
[несемантична Р] *В. Тимофеев: 290*
неспарована Р *Качуровський 1994 в: 90*
[несподівана Р] *Давыдов 2013: 20*
неточна[1] Р *СЛТ 1971 с. 355*
неточна[2] Р *Юриняк 1966: 59*
неточна[3] Р *Тарасенко 1959: 115*
неточна народна Р *А. Кацнельсон 1968: 90*
нефлективна Р *Коптілов 1962: 105*
[нецезурна Р] *В. Тимофеев 2009: 268*
нечистий рим *Сімович 1919: 529*
[низхідна Р] *Москвин 2009: 114*
[нова Р] *Брюсов 1987: 491*
[новема] *В. Тимофеев 2009: 312*
[нормальна Р] *Кондратов 1963: 97*
[«нульова Р»] *Гончаренко 1987: 51*
обернена Р *Сидоренко 1962: 109*
обернена риторична Р *Ковалевський 1965: 260*
обірвана Р. *Діброва 2005: 279*
обрамлювальна Р *Мойсієнко 2008: 130*
обхватна Р *Мойсієнко 2008: 85*
одинична Р *Бунчук, Рихло 2012: 49*
односкладова Р *Гаврилюк 2009: 11*
одногрупна Р *Тарасенко 1959: 116*
однозвучна[1] Р *Чередниченко 1962: 219*
[однозвучна[2] Р] *Давыдов 2013: 10*
[однократна Р] *Бельская 1977: 86*
одноманітний дієслівний рим *Ф. Колесса 1921: 28*

[одноморфемна Р] *Бельская 1977: 91*
[одноосновна Р] *Холшевников 1974: 2*
однорідна Р *Гурин 1982: 7*
однорідний дієслівний рим *Ф. Колесса 1920: 8*
[однорозмірна Р] *БРР: IX*
[однорядкова внутрішня Р] *В. Тимофеев 2009: 315*
однорядна Р *Богацький 2013: 194*
односкладова Р *Загул 1923 с. 138*
односкладовий рим *Колесса 1906 3: 69*
однослівна Р *Ткаченко 2003: 327*
однотипна Р *Безпечний: 165*
оказіональна Р *Бунчук, Рихло 2012: 49*
оклепана Р *Качуровський 1994 в: 101*
окситонна Р *Качуровський 1994 в: 43*
[октава] *В. Тимофеев: 312*
омонімічна[1] Р *Ковалевський 1965: 262*
[омонімічна[2] Р] *Брюсов 1975 VII*: *160*
омонімна Р *Гурин 1982: 7*
[омофонна Р] *В. Тимофеев 2009: 286*
[омоформна Р] *В. Тимофеев 2009: 286*
оповита Р *Гурин 1982: 6*
оповитий рим *Сімович 1919: 531*
опорна[1] Р *Діброва 2004: 6*
[опорна[2] Р] *Рагойша 2003: 118*
[опорна[3] Р] *Москвин 2009: 62*
[опоясана Р] *ОТМП: 589*
[опоясна Р] *В. Тимофеев 2009: 279*
оригінальна Р *Ткаченко 2003: 325*
[орфографічна Р] *СФМТ: 704*
[основна Р] *Соколов 1938: 33*
охватна Р *Кошелівець 1954: 87*
охоплююча Р *Загул 1923: 139*
охопна Р *Іванишин 2010: 165*
[«очна Р»] *Томашевский 1959 б: 72*
[паперова Р] *Якубинский 1997:138*
[пантоомофонічна Р] *Давыдов 2013: 12*
[панторим] *СФМТ: 558*
панторима *Мойсієнко 2008: 146*
[«парадигматична» Р] *Гаспаров 1984: 240*
[паралельна граматична Р] *Холшевников 1974: 9*
[параомофонічна Р] *Давыдов 2013: 14*
[парарима] *СФМТ: 568*
париста Р *Качуровський 1994 в: 91*
парна Р *Кошелівець 1954: 87*
парований рим *Сімович 1919: 530*
парокситонна Р *Качуровський 1994 в: 43*
паронімічна Р *Ткаченко 2003: 327*
[пентасилабічна Р] *СФМТ, с. 685*
[пеонічна Р] *Шульговский 1914: 369*

первісна Р *Ковалевський 1965: 265*
первісний рим *Ф. Колесса 1906 3: 87*
перевернута Р *Загул 1923 с. 141*
переднаголошена Р *Діброва 2004: 7*
передня Р *РУСНТ: 430*
перекинута Р *Ласло-Куцюк: 61*
[переносна Р] *Гаспаров 1984: 246* .
[переплетена Р] *STL: 490*
переплітаний рим *Сімович 1919: 532*
перервана[1] Р *Загул 1923: 139*
«перервана»[2] Р *СУЛМ Стил. 1973: 231*
перерваний рим *Сімович 1919: 531-532*
переставна Р *ЛЕ: 322*
перехідна Р *Ковалевський 1965: 265*
перехресна Р *Загул 1923: 139*
перехресний рим *Сімович 1919: 531*
періодична Р *Чередниченко 1962: 253*
піврим *Романчук 1912: 106*
піврима[1] *Ковалевський 1965: 249*
[піврима[2]] *DLT: 178*
півточна Р *І. Костецький 2007 б: 237*
«пісенна» Р *Масенко 1965: 40*
[післянаголошена Р] *Соколов 1938: 63*
повна Р *Гурин 1982: 7*
повнодієслівна Р *Чередниченко 1966: 20*
повнозначна Р *Костенко 1973: 16*
поворотливий рим *Сімович 1919: 533*
повторна Р *Качуровський 1994 в: 87*
повторювана Р *СУЛМ Стил. 1973: 235*
поглинаюча Р *Ковалевський 1965: 266*
поглинена Р *Гурин 1982: 7*
[подвійна[1] Р] *Соколов 1938: 31*
[подвійна[2] Р] *ОТМП: 591*
[подвійна[3] Р] *КСЛТ: 119*
[подвоєна Р] *ОТМП: 591*
[подібна Р] *Холшевников 1974: 7*
поетична Р *Масенко 1965: 38*
покотистий рим *Сімович 1919: 528*
[поліморфемна Р] *Чертоганова 1995: 10*
[«помітна» Р] *Гаспаров 1984: 197*
помішаний жіночо-мужеський рим *Никифоряк 1930: 247*
[пом'якшена Р] *Брюсов 1974 III: 537*
попарна Р *Костенко 2015: 476*
[поповнена Р] *Гаспаров 1997 III: 291*
послаблена Р *Ковалевський 1965: 249*
[«постійна»[1] Р] *Штокмар 1958: 15*
[постійна[2] Р] *Петрова 2002: 16*
[постійна[3] Р] *Жирмунский 1923: 48*
«постійна»[4] Р *Коптілов 1962: 103*

потенційна Р *Шалата 1982: 122*
потрійна Р *РУСНТ: 430*
потрійна розрізнена Р *Гурин 1982: 6*
потрійна суміжна Р *Гурин 1982: 6*
початкова[1] Р *Загул 1923: 137*
початковий[2] рим *Колесса 1906 3: 83*
початково-внутрішня Р *Ковалевський 1965 с. 266*
початково-кінцева Р *Гурин 1982: 8*
початково-прикінцева Р *Ковалевський 1965: 266*
поясна Р *СУЛМ Стил. 1973: 229*
[права Р] *В. Тимофеев 2009: 295*
правильний рим *Ф. Колесса 1906 4: 11*
префіксно-коренево-суфіксно-флективна Р *Гурин 1982: 7*
приблизна[1] Р *Тарасенко 1959: 115*
приблизна[2] Р *Загул 1923: 139*
приблизна[3] Р *СЛТ 1971 с. 355*
приказкова Р *РУСНТ: 430*
прикінцева Р *Ковалевський 1965: 266*
прикінцево-внутрішня Р *Ковалевський 1965: 266*
прикінцево-початкова Р *Ковалевський 1965: 266*
прикметникова Р *Чередниченко 1966: 20*
прикметниково-дієслівна Р *Чередниченко 1962: 260*
прикметниково-займенникова Р *Чередниченко 1962: 260*
прикметниково-прислівникова Р *Чередниченко 1962: 261*
прикметниково-числівникова Р *Чередниченко 1962: 260*
примітивна Р *Тарасенко 1959: 103*
[природна Р] *Гаспаров 1996: 11*
[прозова Р] *Шапир 2001: 15*
пропарокситонна Р *Качуровський 1994 в: 43*
проста Р *Кошелівець 1954: 80*
проторима *Мовчун 2020 а: 145*
прототипова Р *Мовчун 2013 а: 200*
[прямий рефрен] *В. Тимофеев 2009: 303*
псевдоомонімічна Р *Ковалевський 1965: 266*
[псевдорима[1]] *Онуфриев 2002: 6*
[псевдорима[2]] *Москвин 2009: 60*
[п'яна Р] *Москвин 2009: 124*
п'ятизвучна Р *Чередниченко 1962: 219*
п'ятикратна Р *Костенко 2015: 476*
п'ятискладова[1] Р *Ковалевський 1965: 275*
[п'ятискладова[2] Р] *СФМТ, с. 685*
[п'ятичленна Р] *Жовтис 2013: 101*
п'ятірна Р *Сулима 1985: 97*
[регулярна Р] *Рагойша 2003: 120*
[редифна Р] *Жовтис 1969 а: 59*
реторична Р *Ф. Колесса 1938: 25*
[ретроградна Р] *Москвин 2009: 102*
рефрен *Сімович 1919: 533*
рефренна Р *Гуляк, Савченко 2003: 92*

[рима без опорної приголосної] *Шульговский 1914: 367*
[рима без початкової опори] *Шульговский 1914:* 359
[рима «для вуха»] *STL, с. 488*
[рима «для ока»] *STL, с. 488*
[рима «для очей»] *Томашевский 1959 б: 75*
[рима з варваризмами] *Холшевников 1974: 9*
[рима з власними назвами] *Холшевников 1974: 9*
рима з додатком одної голосівки *Чижевський 2003: 222*
[рима з заміною звуків] *Гаспаров 1997 III: 544*
рима з нарощуванням неповторюваних звуків поміж повторюваними *Сидоренко 1980: 12*
рима з палаталізованою та непалаталізованою шелестівкою *Чижевський 2003: 205*
[рима з переставлянням післянаголошених звуків] *Самойлов 1973: 7*
[рима з подібними приголосними в кінцевій опорі] *Шульговский 1914: 361*
[рима з подібною голосною опори] *Шульговский 1914: 367*
[рима з подібною кінцевою опорою] *Шульговский 1914: 367*
[рима з подібною початковою опорою] *Шульговский 1914: 358*
[рима з чергуванням і перестановкою] *Онуфриев 2002: 6*
[рима зі спільною кінцевою опорою] *Шульговский 1914: 359*
[рима зі спільною початковою опорою] *Шульговский 1914: 357*
[рима на власні назви] *Гаспаров 1984: 198*
[рима на прозаїзми] *Гаспаров 1984: 198*
[рима, що перетинається] *В. Тимофеев 2009: 288*
рима зіткнення *Гурин 1982: 8*
«рима смислу» *Ковалевський 1965: 22*
[рима-алітерація] *В. Тимофеев 2009*: 276.
[рима-анаграма] *Москвин 2009: 81*
рима-апосіопеза *Мовчун 2020 а: 124*
рима-асонанс *Ференц 2011: 195*
рима-гносеологема *Мовчун 2020 а: 151*
рима-експресив *Мовчун 2020 а: 151*
рима-звертання *Крупа 2010: 190*
рима-ідеологема *Мовчун 2020 а: 151*
рима-ідіологема *Мовчун 2020 а: 151*
рима-кільце *Гурин 1982: 8*
[рима-кліше] *Жовтис 2013: 380*
рима-консонанс *Ференц 2011: 195*
рима-культурема *Мовчун 2020 а: 151*
рима-луна *Качуровський 1994 в: 153*
[рима-метатеза] *Якобсон 1987: 309*
рима-міфологема *Мовчун 2020 а: 151*
[рима напівслів] *Суховей http*
рима-образ *Мовчун 2016 г: 180*
рима-омонім *Чередниченко 1966: 19*
[рима-паронім] *Григорьев и др. 1990: 201*
[рима-перевертень] *Богомолов 1995: 129*
рима-стереотип *Мовчун 2016 г: 68*
[рима-умовчання] *Москвин 2009: 62*
римоїд *Качуровський 1994 в: 105*

риторична Р *Ковалевський 1965: 188*
риторичний рим *Ф. Колесса 1922: 9*
[рівноклаузульна Р] *Баевский 1974: 11*
[рівнонаголошена Р] *Соколов 1938: 46*
рівноскладена Р *Гурин 1982: 6*
[рівноскладова Р] *ОТМП: 589*
[рідкісна Р] *БРР: Х*
ріжнородний рим *Ф. Колесса 1920: 8*
[«різновокальна» Р] *Гаспаров 1984: 246*
різнограматична Р *Гаврилюк 2009: 11*
різногрупна Р *Безпечний 1984: 168*
[«різноконсонантна» Р] *Гаспаров 1984: 246*
[різномовна Р] *Москвин 2009: 97*
[різноморфемна Р] *Бельская 1977: 91*
різнонаголосна Р *Сидоренко 1980: 12*
різнонаголошена Р *Ковалевський 1965: 271*
різнорідна Р *Костенко 2015: 474*
[різнорозмірна Р] *БРР: IX*
[різнорядкова внутрішня Р] *В. Тимофеев 2009: 315*
[«різноскладова» Р] *Гаспаров 1984: 247*
[«різнослівна» Р] *Гаспаров 1984: 247*
розірвана Р *Штокмар 1958: 87*
[«розколота Р»] *Гончаренко: 48*
розмовна Р *Ващенко 1958: 23*
[рознесена Р] *СФМТ: 656*
[розпилена Р] *СФМТ: 656*
[розпорошена Р] *В. Тимофеев 2009: 293*
[розщеплена Р] *Москвин 2009: 84*
[«романська Р»] *Коваленков 1962: 19*
рядкова Р *Загул 1923: 137*
саркастична Р *Масенко 1965: 37*
сатирична Р *Масенко 1965: 37*
свіжа Р *Ткаченко 2003: 327*
свобідний рим *О. Колесса 1892: 207*
[секстина] *В. Тимофеев 2009: 312*
семантико-синтаксична Р *Гурин 1982: 7*
семантична Р *Гурин 1982: 7*
[семантично-контекстна Р] *В. Тимофеев 2009: 315*
[семантично-текстова Р] *В. Тимофеев 2009: 315*
семизвучна Р *Чередниченко 1966: 19*
[септима] *В. Тимофеев 2009: 312*
серединна[1] Р *Гурин 1982: 8*
серединна[2] Р *Сидоренко 1962: 117*
[середньонаголошена Р] *Соколов 1938: 63*
середньострічкова Р *Богацький 2013: 194*
середня Р *Домбровський 1923: 80*
середстрічковий рим *Сімович 1919: 532*
середущий рим *Павлик 1900: 23*
силабо-тонічна Р *Мовчун 2014 є: 81*

[сильна Р] *Москвин 2009: 83*
синонімічна Р *Гуляк, Савченко 2003: 92*
[синтагматична Р] *Шоу 2002: 55*
синтаксична Р *Шуляк 2014: 4*
сімерна Р *Сулима 1985: 101*
складена орфографічна Р *Ковалевський 1965: 272*
складена Р *Тарасенко 1959: 116*
[складена омографічна Р] *Давыдов 2013: 17*
складна Р *Загул 1923: 140*
складова Р *Кошелівець 1954: 78*
[«складопочаткова» Р] *Жовтис 2013: 327*
[слабка Р] *Москвин 2009: 115*
словесна Р *Діброва 2005: 277*
[«соковита» Р] *Брюсов 1987: 492*
спадна Р *Ковалевський 1965: 273*
[спарена Р] *STL: 490*
співзвучна Р *Чередниченко 1962: 218*
[спільнокоренева Р] *Петрова 2002: 10*
[сплетена Р] *ОТМП: 590*
[спорадична Р] *Hrabák 1958: 132*
[справжня Р] *Младенов 1962: 84*
[стикова[1] Р] *STL: 490*
[стикова[2] Р] *СФМТ: 1045*
[строфічна Р] *В. Тимофеев 2009: 268*
[субстантивна Р] *Чередниченко 1966: 16*
[субстантивно-ад'єктивна Р] *Чередниченко 1966: 16*
[субстантивно-дієслівна Р] *Чередниченко 1966: 16*
[«сумарна» Р] *Штокмар 1958: 99*
суміжна Р *Загул 1923: 139*
супергіпердактилічна Р *Діброва 2005: 278*
[«суперточна» Р] *Давыдов: 9*
суфіксальна Р *Качуровський 1994 в: 101*
суфіксально-флективна Р *Коптілов 1962:105*
суфіксна Р *Гурин 1982: 7*
суфіксно-флективна Р *Гурин 1982: 7*
[суцільна[1] Р] *В. Тимофеев 2009: 279*
суцільна[2] Р *Ткаченко 2003 2003: 322*
тавтологічна[1] Р *Гурин 1982: 7*
[тавтологічна[2] Р] *Брюсов 1975 VII: 160*
тверда Р *Юрченко 1956: 106*
[тематична[1] Р] *В. Тимофеев 2009: 299*
[тематична[2] Р] *Чертоганова 1995: 10*
[терна] *В. Тимофеев 2009: 312*
тернарна Р *Качуровський 1994 в: 90*
[терцина] *В. Тимофеев 2009: 312*
терцинна Р *БРР: Х*
[тетрасилабічна Р] *СФМТ: 668*
тетежна Р *Сімович 1919: 530*
тирадна Р *Кошелівець 1954 с. 88*

[тіньова Р] *М. Лотман 1988: 11*
[тонічна Р] *Гаспаров 1997 III: 300*
тотожна[1] Р *Богацький 2013: 194*
тотожна[2] Р *Чередниченко 1962: 218*
тотожна[2] дактилічна відкрита восьмизвучна Р *Чередниченко 1962: 240*
тотожна[2] дактилічна відкрита п'ятизвучна Р *Чередниченко 1962: 237*
тотожна[2] дактилічна відкрита семизвучна Р *Чередниченко 1962: 239*
тотожна[2] дактилічна відкрита шестизвучна Р *Чередниченко 1962: 238*
тотожна[2] дактилічна закрита восьмизвучна Р *Чередниченко 1962: 241*
тотожна[2] дактилічна закрита дев'ятизвучна Р *Чередниченко 1962: 241*
тотожна[2] дактилічна закрита семизвучна Р *Чередниченко 1962: 240*
тотожна[2] дактилічна закрита шестизвучна Р *Чередниченко 1962: 240*
тотожна[2] жіноча двоскладово-відкрита п'ятизвучна Р *Чередниченко 1962: 230*
тотожна[2] жіноча двоскладово-відкрита тризвучна Р *Чередниченко 1962: 228*
тотожна[2] жіноча двоскладово-відкрита чотиризвучна Р *Чередниченко 1962: 229*
тотожна[2] жіноча двоскладово-відкрита шестизвучна Р *Чередниченко 1962: 231*
тотожна[2] жіноча двоскладово-закрита п'ятизвучна Р *Чередниченко 1962: 235*
тотожна[2] жіноча двоскладово-закрита чотиризвучна Р *Чередниченко 1962: 234*
тотожна[2] жіноча двоскладово-закрита шестизвучна Р *Чередниченко 1962: 236*
тотожна[2] жіноча трискладово-відкрита п'ятизвучна Р *Чередниченко 1962: 231*
тотожна[2] жіноча трискладово-відкрита семизвучна Р *Чередниченко 1962: 233*
тотожна[2] жіноча трискладово-відкрита шестизвучна Р *Чередниченко 1962: 233*
тотожна[2] жіноча трискладово-закрита семизвучна Р *Чередниченко 1962: 237*
тотожна[2] жіноча трискладово-закрита шестизвучна Р *Чередниченко 1962: 236*
тотожна[2] жіноча чотирискладово-відкрита восьмизвучна Р *Чередниченко 1962: 234*
тотожна[2] жіноча чотирискладово-відкрита семизвучна Р *Чередниченко 1962: 233*
тотожна[2] чоловіча двоскладово-відкрита п'ятизвучна Р *Чередниченко 1962: 223*
тотожна[2] чоловіча двоскладово-відкрита тризвучна Р *Чередниченко 1962: 221*
тотожна[2] чоловіча двоскладово-відкрита чотиризвучна Р *Чередниченко 1962: 222*
тотожна[2] чоловіча двоскладово-закрита п'ятизвучна Р *Чередниченко 1962: 227*
тотожна[2] чоловіча двоскладово-закрита чотиризвучна Р *Чередниченко 1962: 226*
тотожна[2] чоловіча односкладово-відкрита двозвучна Р *Чередниченко 1962: 220*
тотожна[2] чоловіча односкладово-відкрита однозвучна Р *Чередниченко 1962: 219*
тотожна[2] чоловіча односкладово-відкрита тризвучна Р *Чередниченко 1962: 221*
тотожна[2] чоловіча односкладово-закрита двозвучна Р *Чередниченко 1962: 224*
тотожна[2] чоловіча односкладово-закрита п'ятизвучна Р *Чередниченко 1962: 226*
тотожна[2] чоловіча односкладово-закрита тризвучна Р *Чередниченко 1962: 224*
тотожна[2] чоловіча односкладово-закрита чотиризвучна Р *Чередниченко 1962: 225*
тотожна[2] чоловіча трискладово-відкрита п'ятизвучна Р *Чередниченко 1962: 223*
тотожна[2] чоловіча трискладово-закрита шестизвучна Р *Чередниченко 1962: 228*
точна[1] Р *Ковалевський 1965: 275*
точна[2] Р *Тарасенко 1959: 115*
точна[3] Р *Загул 1923: 140*
точна класична Р *А. Кацнельсон 1968: 90*
точна цитатна Р *Мовчун 2020 а: 146*
[традиційна Р] *Жирмунский 2010: 272*
трехскладовий рим *Гаєвський 1924: 27*
[тригласна Р] *Востоков 1817: 76*
тризвучна Р *Чередниченко 1962: 219*

[трикомпонентна Р] *Москвин 2009: 115*
трикратна Р *Костенко 2015: 476*
[триморфемна Р] *Бельская 1977: 91*
тринаголосна Р *Ковалевський 1965: 275*
[трисилабічна Р] *ОТМП: 591*
трискладова[1] Р *Ковалевський 1965: 276*
трискладовий[2] рим *Ф. Колесса 1906 3: 86*
[тристівна Р] *В. Тимофеев 2009: 271*
[тричленна Р] *Жовтис 2013: 101*
[трійна Р] *ОТМП: 592*
троскладовий рим *Сімович 1919: 528*
трохеїчна Р *Кошелівець 1954: 85*
трьохскладова Р *Поліщук: 54*
трьохскладовий рим *Домбровський 1923: 79*
[узуальная Р] *Жирмунский 2010: 272*
[узуально-достатня Р] *Холшевников 1974: 8*
[узуально-точна Р] *Жирмунский 1923: 68*
«унутрішня Р» *Чижевський 2003: 299*
учениць кий рим *Франко 1902: 3*
усічена Р *Гурин 1982: 7*
факультативна Р *Чижевський 2003: 204*
флективна Р *Загул 1923: 139*
[фольклорна Р] *Петрова 2002: 3*
[фонологічна Р] *Бельская 1977: 88*
формально-акустична Р *Мовчун 2020 а: 140*
формально-графічна Р *Мовчун 2020 а: 138*
[фразова Р] *Шульговский 1914: 383*
[химерна Р] *Петрова 2002: 10*
холоста Р *Пазюк 2012: 178*
хореїчна Р *Діброва 2004: 6*
цезурна Р *Кошелівець 1954: 90*
[центрова Р] *В. Тимофеев 2009: 295*
ціла Р *Гурин: 7*
[часткова внутрішня Р] *СФМТ: 676*
часткова Р *Дудик 2005: 128*
частково-регулярна Р *Чередниченко 1966: 18*
[частково-тавтологічна Р] *Гончаренко 1987: 45*
[ченстоховська Р] *Вет 1899: 48*
четверна Р *РУСНТ: 430*
четвертна Р *ЛСД: 626*
числівникова Р *Чередниченко 1962: 255*
чиста Р *Ф. Колесса 1938: 24*
чистий рим *Сімович 1919: 529*
чоловіча Р *Чередниченко 1962: 219*
чоловічий рим *Сімович 1919: 528*
чотиризвучна Р *Чередниченко 1962: 219*
[чотирикомпонентна Р] *Москвин 2009: 115*
чотирикратна Р *Костенко 2015: 476*
чотирискладова[1] Р *Кошелівець 1954: 85*

чотирискладова[2] Р *Ковалевський 1965: 281*
[чотирислівна Р] *В. Тимофеев 2009: 271*
чотирьохскладова Р *Загул 1923: 138*
шевченківська Р *Стеценко 1957: 34*
шестизвучна Р *Чередниченко 1966: 19*
[шестичленна Р] *Жовтис 2013: 101*
шкільний рим *Франко 1902: 3*
штучна Р *Масенко 1965: 41*
ямбічна Р *Кошелівець 1954: 85*
[римант] *Бельская 1977: 88*
римарій *Ковалевський 1965: 270*
римарій поеми *Костенко 2015: 476*
римема *Вовк 2008: 21*
римівник[1] *ЛЕ: 323*
[римівник[2]] *Ибраев: 25*
[римівник окремого автора] *В. Тимофеев 2009: 5*
[римівник окремого твору] *В. Тимофеев 2009: 5*
риміка *Никифоряк 1930: 248*
римічний наголос *Богацький 2013: 195*
[римова анаграма] *Москвин 2009: 128*
[римова близькість] *Шоу 2002: 43*
[римова відстань] *Холшевников 1974: 6*
римова група *Качуровський 1994 б: 43*
[римова єдність] *Hrabák 1958: 127*
[римова композиція] *Жовтис 2013: 99*
римова кореляція звуків *Мовчун 2015 д: 143*
[римова лексика] *Чертоганова 1995: 14*
[римова лексикографія] *В. Тимофеев 2009: 6*
[«римова метафора»] *Levý 1966: 50*
[римова норма] *Минералов 1999: 318*
[римова одиниця] *Костроміна 2005: 56*
римова пара *Ковалевський 1965: 270*
[римова парадигма] *Петрова 2002: 17*
[римова перестановка звуків] *Матвеев, Хворостьянова 2011: 25*
[римова підсистема] *Младенов: 84*
[римова позиція] *Петрова 2002: 14*
римова поліфонія *Костенко 2015: 477*
[римова прагматика] *Петрова 2002: 17*
[римова практика] *Минералов 1999: 316*
[римова рокіровка звуків] *Матвеев, Хворостьянова 2011: 26*
римова система *Костенко 2015: 478*
[римова ситуація] *Шепелева, Петров 1981: 287*
римова стаття *Діброва 2004: 5*
[римова стратегія] *Петрова 2002: 17*
римова схема *Никифоряк 1930: 248*
[римова теорія] *В. Тимофеев 2009: 266*
[римова частина слова] *Москвин 2009: 70*
римовалентність *Чередниченко 1966: 18*
римована група силабічна *Ф. Колесса 1906 3: 85*

[римована конструкція] *Петрова 2002: 9*
римована пара *Коптілов 1962: 102*
римована проза *Ф. Колесса 1907 2: 71*
[римована субституція] *Моисеева 1988: 5*
римована цілість синтаксична *Ф. Колесса 1906 3: 86*
[римоване мовлення] *Петрова 2002: 9*
[римоване подвоєння] *Москвин 2009: 88*
[римоване прізвисько] *Матвеева 1986: 85*
[римоване складання слів] *Матвеева 1986: 83*
римоване слово *Ф. Колесса 1906 3: 85*
римоване сполучення *Коптілов 1962: 102*
римований *РУСНТ: 430*
римований вірш *Франко 1902: 3*
римований зв'язок *Домбровський 1923: 146*
римований стих *Колесса 1906 3: 93*
[римований дискурс] *Петрова 2002: 19*
[римований жанр] *Петрова 2002: 6*
римований перегук *Мойсієнко 2008: 160*
римований ряд *Масенко 1965: 35*
римований рядок *Йогансен 1921: 116*
[римований сленг] *Моисеева 1988: 5*
[римований сленгізм] *Моисеева 1988: 8*
[римований стиль] *Гаспаров 1997 I: 646*
[римований субститут] *Моисеева 1988: 5*
[римовані повтори] *Матвеева 1986: 85*
римовані слова *Чередниченко 1962: 217*
римовані частини *Чередниченко 1962: 218*
римованість *Чередниченко 1962: 251*
[римове вживання] *Гаспаров 1997 III: 293*
римове кліше *Мовчун 2015 б: 514*
римове компонування *Костенко 2014: 357*
[римове гніздо[1]] *Холшевников 1974: 4*
[римове гніздо[2]] *Гаспаров 1997 III: 290*
[римове гніздо][2] *Лейбов 2012 http*
[римове закінчення] *В. Тимофеев 2009: 6*
[римове мислення] *Самойлов 1973: 15*
[римове очікування] *Самойлов 1973: 14*
[римове перенесення] *Шопова 2005: 275*
[римове переставляння] *Матвеев, Хворостьянова 2011: 25*
[римове підхоплювання] *Москвин 2009: 104*
[римове поле] *Петрова 2002: 14*
римове протиставлення *Мовчун 2015 б: 515*
римове слово *Ковалевський 1965 с. 270*
[римове співзвуччя] *В. Тимофеев 2009: 272*
[римове сполучення] *В. Тимофеев 2009: 8*
римовживання *Чередниченко 1966: 17*
[римовий багаточлен] *Жовтис 2013: 86*
[римовий двочлен] *Жовтис 2013: 102*
[римовий дискурс] *Петрова 2002: 9*

римовий зв’язок *Домбровський 1923: 80*
[римовий імператив] *Петрова 2002: 19*
[римовий індекс] *Петрова 2002: 15*
римовий інтервал *Качуровський 1994 в: 89*
[римовий коефіцієнт] *Жовтис 2013: 270*
римовий ланцюг *Ковалевський 1965: 270*
[римовий лексикон] *Бельская 1977: 87*
[римовий матеріал] *Чередниченко 1966: 16*
римовий наголос *Ф. Колесса 1906 4: 104*
[римовий простір[1]] *STL: 488*
[римовий простір[2]] *Лейбов, Лекманов http*
[римовий ресурс] *Москвин 2009: 109*
[римовий рух] *Младенов 1962: 71*
римовий ряд *Качуровський 1994 в: 93*
[римовий сегмент] *Матвеев, Хворостьянова 2011: 22*
[римовий словник] *Чертоганова 1995: 14*
[римовий узус] *Минералов 1999: 318*
[римові асоціації] *Самойлов 1973: 15*
[римові варіанти] *Федченко 1995: 7*
[римові варіації] *Петрова 2002: 19*
[римові відношення] *Чередниченко 1966: 15*
[римові властивості] *Чередниченко 1966: 15*
[римові елементи] *Шепелева 1981: 169*
римові закінчення *СУЛМ Стил. 1973: 229*
римові зв’язки *Ковалевський 1965: 250*
[римові інтегранти] *Чертоганова 1995: 13*
[римові компоненти] *STL: 487*
[римові межі] *Шепелева 1981: 169*
[римові механізми] *Петрова 2002: 8*
[римові параметри] *Матвеев, Хворостьянова 2011 с. 9*
[римові партнери] *Шоу 2004: 342*
[римові різновиди] *В. Тимофеев 2009: 308*
[римові характеристики] *Шепелева 1981: 173*
римові чергування *Якубський 2007: 158*
[римові явища] *Шепелева 1981: 173*
римовідповідне слово *Шалата 1982: 122*
римовідповідник *Шалата 1982: 122*
римоголосні *Чередниченко 1966: 19*
римографічний матеріал *Мовчун 2015 д: 150*
римографія *Мовчун 2015 д: 145*
[римоелемент] *Шоу 2002: 43*
римозв’язок *Чередниченко 1966: 20*
римозвучання *Чередниченко 1966: 20*
римоздатна римоформа *Діброва 2004: 5*
римознавство *Діброва 2003: 205*
[римокомплекс] *Данилова 2007: 4*
[римо-композиційна структура] *Шепелева, Петров 1981: 281*
римокомпонент *Бурячок 1979, 12*
[римологія] *Поливанов 1980: 153*

римонездатна римоформа *Бурячок 1979, 5*
римонім *Веракша 2000: 70*
[римопара] *Жовтис 2013: 86*
[римопарадигма] *Данилова 2007: 4*
[римопородження] *Петрова 2002: 16*
римослова *Чередниченко 1966: 20*
[римословник] *Чередниченко 1966: 15*
[римосполучуваність] *Чередниченко 1966: 15*
римостворення *Чередниченко 1966: 18*
римостиль *Мовчун 2013 г: 44*
римотворець *Коптілов 1962: 106*
римотворча практика *Мовчун 2014 є: 86*
римотворчість *Костенко 2015: 474*
[римоутворення] *Чередниченко 1966: 15*
[римоутворювальні відношення] *Чередниченко 1966: 15*
римофонд *Мовчун 2014 є: 86*
римоформа *Діброва 2004: 5*
[римочлен] *Кочетков: 82*
[римувальна норма] *Якобсон 1999: 44*
[римувальна техніка] *Чертоганова 1995: 14*
римуючі слова *Йогансен 1921: 116*
римуючі фонемосполучення *Чередниченко 1966: 217*
рифмована акромонограма *РУСНТ: 25*
рифмована назва *РУСНТ: 259*
рівень звукової точності рими *Костенко 2015: 477*
[рівнокінцевість] *СФМТ: 387*
[«розкріпачення» рими] *Горелик 1981: 14*
[розмір зони співзвуччя] *Шепелева, Петров 1981: 285*
розрив римового співзвуччя *Костенко 2015: 478*
[розрив співзвучност] *Шепелева 1981: 176*
[рядкові ознаки розміщення рими] *В. Тимофеев: 311*
[секстина] *В. Тимофеев: 312*
[семантичне поле рими] *Жовтис 2013: 169*
[септима] *В. Тимофеев: 312*
[сила рими] *Москвин 2009: 69*
[силабарій] *Лободанов 1995: 26*
система римування *Коптілов 1962: 105*
[складовий кортеж] *Вийтсо, Пыльдмяэ 1970: 155*
слова з римами *Мойсієнко 2008: 130*
слова-римокомпоненти *Гур. Давит.: 4*
слова-співзвучності *Масенко 1965: 33*
словник рим[1] *Йогансен 1921: 115*
[словник рим[2]] *STL: 488*
словник рим в електронному вигляді *Мовчун 2015 є: 361*
словник рим одного автора *Мовчун 2014 є: 82*
словник рим одного твору *Мовчун 2014 є: 79*
[словник рим поета] *Матвеев, Хворостьянова 2011: 10*
словник римових парадигм *Мовчун 2014 є: 80*
[словник римових сегментів] *Матвеев, Хворостьянова 2011: 15*

словникова рубрика *Караванський 2004: V*
словникування слів *Караванський 2004: V*
словогра *Ткаченко 2003: 327*
слово-рима *Шалата 1982: 121*
сонетне римування *Мойсієнко 2008: 130*
[співвіднесені сегменти] *Якобсон 1999: 44*
співвідносні опорні приголосні *Костенко 2015: 474*
співзвучні варіації *Чередниченко 1962: 241*
співзвучні препозитиви рими *Чередниченко 1966: 19*
[співзвучність рим] *Колмогоров 1983: 124*
[співзвуччя, що посилює точність рими] *Матвеев, Хворостьянова 2011:* 25
[співзвуччя, що послаблює точність рими] *Матвеев, Хворостьянова 2011: 25*
стабільноголосне римування *Чередниченко 1966: 18*
[строфічні ознаки розміщення рими] *В. Тимофеев 2009: 311*
структура рим *Мойсієнко 2008: 153*
[«ступінь важкості» рим] *Кондратов 1963: 98*
[«ступінь глибини» рими] *Кондратов 1963: 98*
«ступінь опорності» рими *Коптілов 1962: 106*
[ступінь співзвучності] *Шепелева 1981: 171*
[ступінь точності римопар] *Матвеев, Хворостьянова 2011: 11*
суголос *Стеценко 1957: 35*
[сумарне римування] *Жовтис 2013: 102*
суміжне римування *Тарасенко 1959: 117*
суцільне римування *Стеценко 1957: 36*
[суцільний опис рим] *Матвеев, Хворостьянова 2011: 8*
[схема рим] *Соколов 1938: 41*
схема римування *Коптілов 1962: 105*
[схема чергування рим] *Холшевников 1974: 2*
схеми римів *Чижевський 2003: 204*
творення рими *Масенко 1965: 34*
[тематична насиченість рими] *Баевский 1974: 26*
[теорія рими] *Брюсов 1974 III*: 536
[теорія класичної рими] *Брюсов 1975 VII*: 149
[терна] *В. Тимофеев 2009: 312*
тернарне римування *Діброва 2004: 6*
[терцина] *В. Тимофеев 2009: 312*
терцинне римування *Діброва 2004: 6*
[тил акцентної групи] *Вийтсо, Пыльдмяэ 1970: 156*
[тил складу] *Вийтсо, Пыльдмяэ 1970: 155*
тип рими *Чижевський 2003: 205*
[типологія рим] *Бельская 1977: 86*
[тлумачна частина словника рим] *В. Тимофеев 2009: 309*
[тлумачний словник рим] *В. Тимофеев 2009: 7*
тотожні препозитиви рими *Чередниченко 1966: 19*
точне римування *Мойсієнко 2008: 129*
традиційне римування *Чижевський 2003: 206*
[транскрипція рими] *Вийтсо, Пыльдмяэ 1970: 155*
[узуальна точність рим] *Гаспаров 1997 III: 293*
[узуально-точне співзвуччя] *Матвеев, Хворостьянова 2011: 11*

факультативний вжиток рим *Чижевський 2003: 204*
[фіналі слів, що римуються] *Караулов 1981: 153*
[фонд «потенційних» рим] *Матвеев, Хворостьянова 2011: 9*
[фонетико-граматичний словник] *Лободанов 1995: 49*
[фонетична атракція] *Москвин 2009: 62*
[фонетичні атрактанти] *Москвин 2009: 62*
[фонетичні сутності] *Жовтис 2013: 331*
фоніка *Ковалевський 1965: 276*
[фонологічна відстань] *Толстая 1965: 302*
[фонологічний аналіз рими] *Шепелева 1981: 169*
форма рими *Ф. Колесса 1938: 23*
[фронтальний опис рим] *Матвеев, Хворостьянова 2011: 8*
[фронт акцентної групи] *Вийтсо, Пыльдмяэ 1970: 156*
[фронт складу] *Вийтсо, Пыльдмяэ 1970: 155*
[«характерно-неточне» співзвуччя] *Гаспаров 1997 III: 335*
[хіастичне римування] *Москвин 2009: 102*
холостий рядок *Костенко 2015: 478*
[хронологічний індекс рим] *В. Тимофеев 2009: 308*
[цикл рим] *В. Тимофеев 2009: 309*
[частковий повтор] *Шоу 2002: 56*
чергування римів *Якубський 2007: 158*
чистота риму *Сімович 1919: 529*
[член римового багаточлена] *Жовтис 2013: 86*
[член римової пари] *Шепелева 1981: 176*
[член римопари] *Жовтис 2013: 86*
[член рими] *Гаспаров 1991: 25*
чоловіча клаузула *Ковалевський 1965: 281*
широка римовалентність *Чередниченко 1966: 18*
широка римованість *Чередниченко 1962: 252*
[ядро акцентної групи] *Вийтсо, Пыльдмяэ 1970: 156*
[ядро рими] *Толстая 1965: 304*
[ядро складу] *Вийтсо, Пыльдмяэ 1970: 155*
[якісна характеристика рим] *В. Тимофеев 2009: 266*